RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

EDITURA TINERETULUI

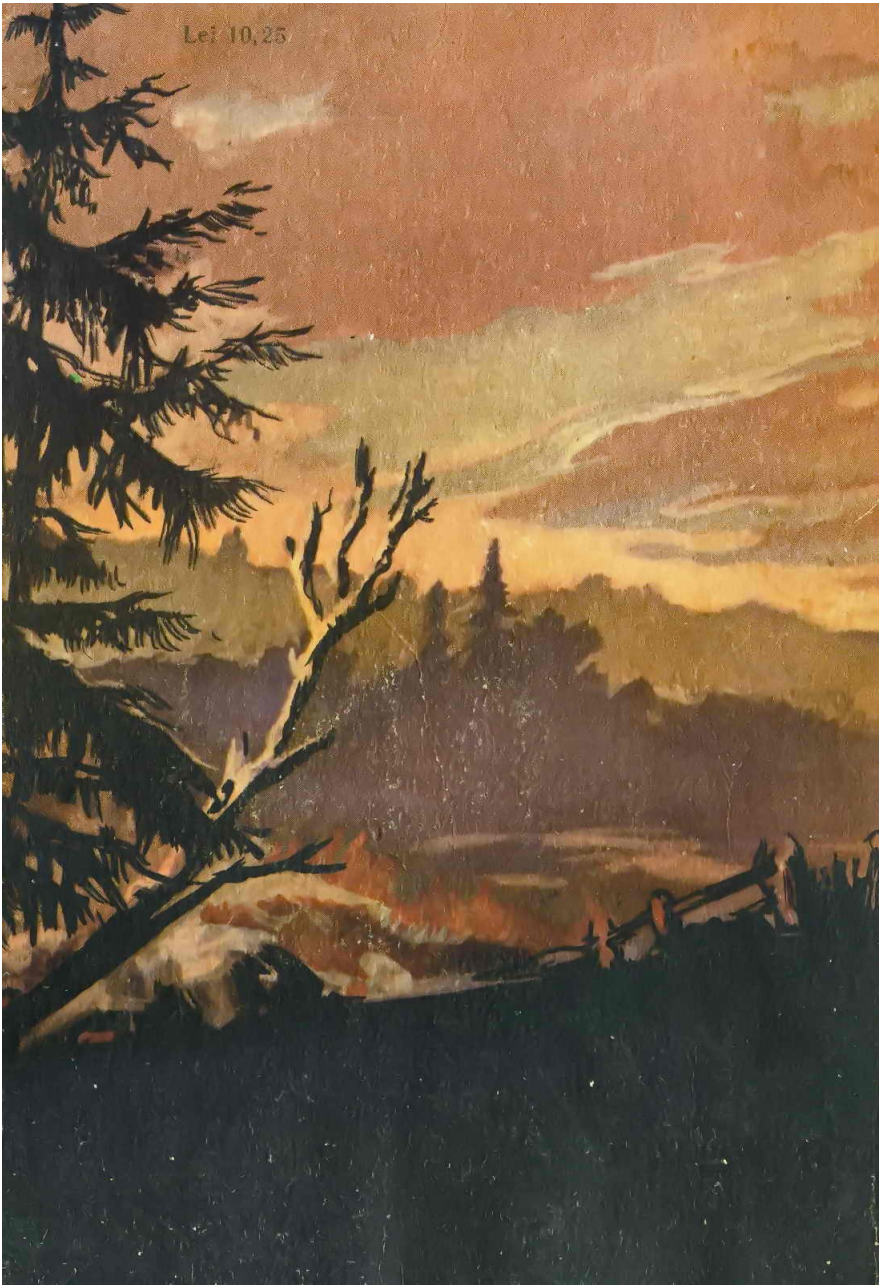

TUDORAN

RADU TUDORAN
ULTIMA POVESTE
PARTEA ÎNTÂI
Sfârşitul Dă Căntei

Capitolul I
O SEARĂ ÎN ODAIA CANTONULUI

La căderea serii trecuse huruind pe pod un tren de marfă şi acum se lăsase linişte de-a lungul văii, de se auzeau numai apele Gârleimari clipocind adormite pe prund. Iar Cazimir, cantonierul, chircit lângă vatră, cu o oală mare pe genunchi, scotea din ea, cu linguroiul, fagure dulce de miere, şi le întindea pe rând celor patru oaspeţi ai săi, povestindu-le păţania cu ursul, de pe urma căreia se îndulceau ei acum.

Oaspe {îi erau făpturi omeneşti de vârstă fragedă, patru copii, dintre care trei îl ascultau cu gurile căscate, cu ochii lucind în lumina flăcărilor de pe vatră, tremurând încetişor şi clănţănind uneori din dinţii încleiaţi în fagure, fiindcă deşi istoria nu se putea nirmi fioroasă, glasul tainic şi ciudat al cantonierului făcea mai tainică şi mai ciudată clipa înnoptării şi liniştea întinsă pe vale, în sus.

Al patrulea, oaspete nou la canton, se ţinea mai de o parte, cu un zâmbet de neîncredere pe faţă, fiind, prin vârstă şi învăţătură, trecut de

timpul când crezi cu uşurinţă în asemenea născociri.

Dar, până una alta, povestitorul nu băgase de seamă neîncrederea lui, de aceea îşi spunea năzdrăvănia, încredinţat că toţi ascultătorii sunt la fel de uluiţi:

— Voi ştiţi când am fost deunăzi la Curmătură, sus, să iau brânză de la ciobani… Ia să vedem când s-a întâmplat asta… luni, marţi, joi, aha, vinerea trecută… Ştiţi?

Sfârşind întrebarea rămase nemişcat, cu linguroiul în mână şi se uită stăruitor la primii trei copii, cunoscuţi mai de mult, căutând să-i prindă pe toţi într-o privire. Fiecare din ei se grăbi să răspundă – ştim – deşi în glasul lor se simţea oarecare îndoială şi nedumerire; vinerea trecută, după câte îşi aminteau, Cazimir dormise toată ziua, pe prispa cantonului, sforăind.

— Dacă ştiţi – urmă cantonierul – să vă spun ce mi s-a-ntâmplat atunci…

Şi în aşa fel rostea el ateste cuvinte, încât auzindu-l, micii ascultători uitau că în ziua aceea povestitorul nu plecase nicăieri de la canton şi deci nu putuse să i se întâmple niinje, decât poate pe) n somn. Învăluiţi de taina serii, de glasul încă mai tainic al cantonierului, de murmurul tainic şi el al apelor pe prund, ei aşteptau urmarea cu gurile căscate, încredinţaţi că într-adevăr Cazimir fusese la Curmătură, sus, la stânile ciobanilor – şi că acolo, pesemne, se petrecuse ceva

nemaipomenit. Iar simţământul de teamă, de nelinişte şi nerăbdare se amesteca în chip tulburător cu gustul dulce-leşios al fagurelui sleit pe cerurile gurilor şi cu mirosul acrişor al fumului de pe vatră, amestecat la rândul lui cu fumul de la luleaua lui Cazimir – alcătuind toate laolaltă o stare de vrajă care ar fi putut să ameţească mintea unui om în toată firea, nu numai minţile unor copii.

— Era pe la ceasurile trei după prânz – povestea între timp cantonierul – şi eu coboram pe potecă zorit, cu zâmbilul în mână, prin aluniş, când de-odată, aud din desişuri glas jalnic, gemând: mor-mor, mor-mor!... Ia te uită, îmi zic, ăsta nu-i glas de creştin, e glas de urs. Şi mă opresc pe potecă, să cercetez ce-o fi...

Aici povestitorul zăbovi câteva clipe şi iar se uită la fiecare dintre ascultători, de data asta cuprinzându-l şi pe al patrulea în priviri.

dându-le timp să se pătrundă şi să se minuneze de îndrăzneala lui: păi cum? – să auzi ursul lângă tine şi în loc jfcă rupi pământul de fugă la vale, tu să stai locului aşteptând în drum?

Copiii se uitară la uşă, parcă temându-se să n-o vadă sărind în lături şi fiara să se ivească în prag, mormăind. Fără voie se strânseră mai tare

unul în altul, cu mierea îngheţată în gât, şi chiar al patrulea dintre ei, neîncrezătorul, simţi un fior rece coborându-i pe şira spinării. În odaie se făcuse parcă frig, toţi dârdâiau mărunt – iar fumul focului şi fumul de tutun se îngroşaseră, punând pe ochii lor văluri cenuşii, aşa că pe povestitor îl vedeau acum nelimpede, cu trăsăturile obrazului pâlpâind, cum se văd chipurile răsfrânte în ape plumburii.

Şi cantonierul, cu glasul mai tainic, mai ciudat, îşi reluă povestirea lui:

— Haide, ursule, arată-te în drum! strig. Dar în desişuri, nicio mişcare – numai glasul jalnic, gemând: mor-mor, mor-mor!... Cobor eu de-a latul, pe râpă, dau tufişurile în lături, şi ce să vezi? – un urs mare cât uşa asta, dacă nu de două ori pe-atât, întins pe frunziş, cu laba umflată şi ţeapănă, butuc. Se uita dihania la mine, cu ochii lăcrămând – şi numai că nu mă ruga, cu glas de om: „Dă-mi o mână de ajutor, pane Cazimire, că mă prăpădesc!”

Cu aceste cuvinte glasul povestitorului slăbi, făcându-se duios, iar ochi i se aburiră, încât copiii, uitând teama de mai înainte, îşi simţiră inimile pătrunse de o mare milă pentru bietul urs.

— Şi tu ce-ai făcut? întrebă, cu sufletul la gură, Uţă, cel mai mic dintre toţi şi deci cel mai plăpând la inimă, deşi nu tot aşa la trup, deoarece, fiind mâncăcios, era rumen în obraji şi grăsuţ.

— Voi ce-aţi fi făcut?

Cazimir avea, pe lângă altele, acest obicei

ciudat de a le încerca minţile şi pornirile cu asemenea întrebări puse fără veste în clipele cele mai încordate ale povestirilor.

— Dac-ai întrebat, spune tu, Uţă cel mic!

Băiatul păli şi rămase mut, cu ochii mari în ochii lui Cazimir.

Acesta potrivi focul pe vatră, mai puse un lemn deasupra – şi câteva clipe, până ce flăcările se ridicară iarăşi, odaia zăcu în întuneric, fiindcă serile lampa din perete nu ardea, spre a nu se face risipă de gaz. De când cu războiul, găzarii treceau mai rar cu butoaiele prin sate – şi casele rămâneau de multe ori pe întuneric. Fireşte, drumul de fier dădea la canton partea trebuitoare iluminatului, dar Cazimir socotea mai nimerit să n-o risipească şi să ia în schimbul gazului brânză de la ciobani, ori, mai des, ţuică de pe la oamenii din sat.

— Dar tu ce-ai fi făcut, Culaie?

Culai se chema Niculae, după înscrisul de la biserică şi de la primărie, dar, ca oricărui copil şi ca în toate locurile, i se micşora şi i se încălzea numele, fiindcă era şi el încă în vârstă fragedă, având abia unsprezece ani, împliniţi toamna trecută, deci numai doi ani şi şase luni mai mult decât Uţă, care la Mucenici împlinise nouă.

Văzând că şi al doilea întrebat tace, cu buzele tremurând încetişor, parcă de obidă, Cazimir întoarse ochii spre al treilea, fratele mai mare al celui care fusese întrebat primul:

— Spune tu, Trică i

Băiatul înghiţi un nod, îndulcit de mierea rămasă în gură, dar el nu simţi nici dulceaţa mierii, nici nu putu să răspundă.

— Atunci ia să te văd pe tine, Şapcaliule!

Se înţelege că numele acesta, cu care cantonierul se adresase celui de al patrulea, era numai o poreclă, scornită acuma, fiindcă noul oaspe purta şapcă, în loc de pălărie ţărănească, ori căciulă. Pe băiat îl chema Petruş, numele întreg fiindu-i Ionescu Petre, ca al orăşenilor. Era chiar orăşean de altminteri şi se ivise în sat abia în vacanţa Paştelui, când taică-su, domnul şef de gară, sosise aici cu slujba, aducându-şi mobila, coteţele de păsări, cocoana şi copiii, cu vagonul. Dar curând băiatul şefului de gară plecase iarăşi la oraş, unde învăţa liceul şi nu se întorsese decât acum câteva zile, odată cu sfârşitul anului pe la toate şcolile.

— Haide, spune Şapcaliule! stărui Cazimir, punând în glas un pic de batjocură, cum nu făcuse până acum cu niciunul.

Cel întrebat avea şi mai multă minte şi mai multă învăţătură decât restul copiilor, încât ar fi putut răspunde în felurite chipuri acuma, dar porecla neaşteptată şi batjocura din glasul cantonierului îi umplură inima de sfială şi de mâhnire – şi-l amuţiră. Venea la canton prima oară, adus de Culaie, cu care legase prietenie încă din primăvară, deoarece cu toată firea lui tăcută,

era dornic să se apropie de oricine, fie el copil, fie om în toată firea. Culaie îi spusese despre Cazimir toate minunăţiile, aşa că venise cu grabă şi cu bucurie la uşa cantonului, mai cu seamă că de multă vreme se gândea la o născocire – să întindă telegraf între casele copiilor, treabă pentru care ar fi fost foarte folositor ajutorul cantonierului; şi când colo, acesta îi vorbea în batjocură, ca nici unuia – şi-i scornea porecle, ocolindu-i numele! De unde să bănuiască el ce înrâurire putea să aibă asupra lui Cazimir şapca de licean – şi ce ghimpi putea să-i scoată în suflet gândul că-i băiatul şefului de gară?

— Haide, Şapcaliule! stărui încă mai batjocoritor cantonierul.

Apoi, la tăcerea băiatului, plină de sfială, zâmbi, mulţumit că-l făcuse pe licean de ruşine şi îşi continuă povestirea, reluându-şi glasul de mai înainte, plin de fior şi de taină:

— Păi ce era să fac într-o clipă ca aceea? Am coborât alături, am luat laba fiarei în mână şi-atunci am văzut că avea un ghimpe în carne, de la care se făcuse coptură…

Afară, în această clipă se auzi scârţâit de căruţă, care conteni în faţa cantonului, şi după o clipă răzbi glasul căruţaşului:

— Hei, măi cantonierule, n-aţi mai reparat podul?…

Aici era o ciudăţenie ori o nechibzuinţă; podul acesta – aflat peste Gârlamare, la locul unde

dealurile încep să ia înălţime, vestind, pe undeva, mai sus, munţii – folosea, pe o singură lăţime, atât pentru drumul de fier, cât şi pentru căruţe. Socoteala nu putea fi în folosul nimănuia; podul fusese un loc de spaimă şi de primejdie pentru toţi drumeţii, fiindcă nu odată se întâmplase să prindă trenul căruţele pe linie şi să le facă îărâme. Cantonierii mai plecau după vreo treabă, ori se strica maşinăria clopotului care vestea trenul, ori chiar şefii de gară uitau să-i dea drumul, aşa barierele rămâneau nepuse şi din asta se trăgea nenorocirea.

Şi încă, în anii dinaintea războiului nu treceau trenuri prea multe, linia neavând căutare, fiindcă nu unea oraşe bogate ci se pierdea în mijlocul munţilor; patru curse de călători se numărau toată ziua, încolo câte un mărfar răzleţ coborând lemne de foc la câmpie.

De vreo patru ani de zile însă i se pornise forfotă pe linie, treceau trenuri mai multe, unele având vagoanele plumbuite, puse sub pază mare – şi atunci lumea care le vedea ştia că se cară muniţii. O fabrică de pulbere zicea că se făcuse prin apropiere, în pădurea Hristoveanca, dar în care loc anume nu putea să ştie nimeni, fiindcă pădurea se întindea peste şapte dealuri, putând să ascundă în aducul ei şapte fabrici, nu una. Dar, fapt ştiut ’de toată lumea, e că de la gara Şipotul, aflată patru kilometri mai spre munte, se trăsese anii trecuţi cale ferată în pădure, se căraseră apoi

vagoane fără număr, cu cărămidă, lemnărie, fiare şi maşini de toate felurile – şi că de acolo ieşeau astăzi trenurile plumbuite.

— Hei, măi cantonierule! strigă iar omul de afară.

Putea să strige mult şi bine, mai cu folos ar fi strigat pereţilor, poate pe ei tot i-ar fi făcut să se mişte. Pesemne era un căruţaş de la munte, ducându-se în jos, după bucate, unul care ori se încăpăţâna, ca prostul, ori avea de pierdut vreme, dacă zăbovea aşa, în faţa cantonului, – altminteri ştia toată lumea starea podului şi lipsa de zor a celor ce s-ar fi cuvenit să-l repare.

Blănile de fag, puse la înălţimea şinelor, putreziseră cu timpul şi cum nu le mai schimbase nimeni, din primăvara asta nu mai fusese chip să treacă pe sus nicio căruţă, altfel ar fi rămas acolo, iar caii şi boii şi-ar fi rupt picioarele. Direcţia drumurilor se mulţumise să pună la cele două bariere câte o scândură, pe care scria spre ştiinţa drumeţilor: „Podul în reparaţie – trecerea prin vad” – şi cu asta îşi socotise încheiată datoria.

Fiind vreme de război, grija tuturor se îndrepta spre locurile pe unde treceau convoaie militare. Aici nu era o asemenea trecere, drumul se înfunda în munţi, ca şi calea ferată, nerăspunzând nicăierea. Pentru lemnele de foc şi pentru cherestea, tot ce se scotea mai cu folos de pe vale, erau de ajuns trenurile. Altminteri cine să-şi bată capul tocmai acuma, cu nevoile muntenilor

care se duceau la câmpie?…

Oamenii treceau prin vad, uşor pe vreme de vară – dar vai de mama lor ce pătimiseră în primăvară, la topirea zăpezilor, când gârla împotmolise prundurile – vai de mama lor ce-aveau să pătimească la toamnă, odată cu începerea ploilor!

Cât despre automobile, acestea ocoleau locul, ferindu-se de el ca dracul de tămâie – şi dacă treceau unele, asta se întâmpla numai în zilele bune.

Un singur om ar fi putut să se bucure de necazul tuturor a, Cazimir, cantonierul, care aşa nu mai avea grija barierelor – şi s-ar fi bucurat, că nu prea iubea oamenii, dacă nu i-ar fi fost milă de bietele dobitoace, caii şi boii. Dar ce putea el face, că nu-i stătea în putere să repare singur podul?…

După o vreme, căruţaşul de afară se apropie, târşiindu-şi opincile şi bătu încăpăţânat cu codirişca în uşa cantonului.

— Mă, cantonierule, ce faceţi mă, cu podul, nu-i mai daţi drumul?

În această clipă, Cazimir tocmai le povestea băieţilor, umplându-i de înfrigurare şi de uimire, cum, apucând laba bolnavă a dihaniei şi scoţând custura, îi spintecase buboiul dintr-o împunsătură, făcând să ţâşnească afară tot răul.

— Şi ursul ce-a făcut, Cazmire? întrebă dârdâind Uţă, cel mai mic dintre toţi şi cel care întreba totdeauna primul.

Iată altă ciudăţenie! Nu se ştie cum şi din ce începuturi, copiii îi spuneau cantonierului pe nume, obicei cu totul necunoscut la ţară – în vreme ce oamenii în toată firea nu-şi luau niciunul această îndrăzneală.

— Ursul?... Ei, biata fiară, o doare şi pe ea, ca pe tot omul... Când am împuns cu cuţitul, a apucat doar să geamă odată, din adâncul inimii, că a vuit pădurea – şi-apoi a rămas moale pe frunzişul putred; îl doborâse leşinul.

Ascultătorii înghiţiră cu toţii un nod de înfiorare şi strânseră pumnii, ca şi cum durerea dihaniei s-ar fi răsfrânt, prin glasul cantonierului, în plăpândele lor inimi.

— Mă cantonierule! strigă a treia oară căruţaşul, bătând iar cu codirişca în uşa cantonului.

Oricât de curat şi de blajin ar fi sufletul copilului, acum, dacă ar fi avut putere, fiecare din cei patru ascultători s-ar fi repezit afară să-şi bage mâna în beregata celui care tulbura clipa cea mai încordată a povestirii.

— Lasă-l în plata domnului, Cazimire! Spune ce-a fost pe urma cu ursul! îl îndemnară în şoaptă, aplecându-se spre povestitor, ca să-l audă mai bine.

Afară, căruţaşul scoase o înjurătură, apoi se duse în drum şi îşi îndemnă caii, întorcându-i de la barieră. Căruţa se auzi scârţâind pe pământul tare, prin spatele cantonului, buşind într-o groapă,

apoi în alta, pe urmă zdrăngănind la vale, pe ruptura de drum care cobora în marginea prundului.

Cazimir, în acest timp, povestea cum storsese bine buboiul fiarei, să iasă din el tot răul, cum apoi îşi trăsese cămaşa afară din betelie şi rupsese o bucată din poate, ca să oblojească după cuviinţă văjămătura.

— Şi dac-am terminat cu doftoritul, mi-am luat eu zâmbilul în mână şi am urcat sus, în potecă, să mă duc la ale mele. Dar atunci iar l-am auzit pe urs mormăind în urmă şi-am întors capul, să văd ce-o mai vrea cu mine. El stătea întins pe spate, cum stă bolnavul în pat, la spitale, cu laba oblojită deasupra pieptului şi mă urmărea cu ochii, lăcrimând omeneşte – şi-n mormăitul lui numai că nu mi-a spus: „Îţi mulţumesc, pane Cazimire!”…

Iată pentru ce antene se strângeau seara la canton copiii, fiindcă dacă s-ar fi dus în sat n-ar fi găsit pe unul să-i minuneze cu povestirile lui în aceeaşi măsură, să-i minuneze, să-i înspăimânte şi să le farmece inimile. Spunea poveşti şi moş Aron, morarul, bunicul lui Uţă şi-al lui Trică, spunea şi Dumitru Vânătorul, macagiu în gară, şi alţii încă, povestea lui Harap-AIB, a lui Făt-Frumos din lacrimă, poveşti cu zmei, cu zâne şi cu Sfânta Vineri, dar pe acestea ei le mai auziseră şi altă dată, semănau unele cu altele, le citiseră şi-n cărţile de şcoală, înţelegeau că erau născociri măiestrite, făcute anume pentru a fermeca minţile

ascultătorilor. Pe când Cazimir nu le spunea poveşti, ci întâmplări adevărate, petrecute în lumea vie din preajmă, aşa cum o cunoştea fiecare – întâmplări de necrezut câteodată, dar pe care ei se grăbeau să le creadă, de vreme ce în desfăşurarea lor era totdeauna parte însuşi povestitorul.

Când povestitorul – om viu, pe care îl vezi colea, aproape, cu luleaua în gură, punând lemne pe vatră, mişcându-se şi grăind ca orice fiinţă omenească – alunecă uneori cu un pas în lumea basmului şi se mişcă în ea ca la el acasă, cum să nu crezi că lumea basmului există aievea, înnădită în chip tainic de lumea ceastălaltă?

De aceea, oricum ar fi fost vremea, iarna sau vara, pe arşiţă, pe ploaie sau pe zăpadă, îndată ce găseau prilejul s-o şteargă de acasă, Trică şi Uţă îşi luau picioarele la spinare şi nu se opreau decât în bătătura cantonului.

Lor încă le venea uşor, moara aflându-se aproape; mai greu era pentru bietul Culaie, care trebuia să vină de peste gârlă, din mijlocul satului. Acum însă se bucura de prietenia lui cu băiatul şefului de gară – că dacă veneau împreună, nu trebuia să se mai întoarcă singur noaptea…

Avea şi ziua farmecele lui cantonul, Cazimir se străduia să fie într-una pe placul musafirilor, desfătându-i cu ceea ce socotea el că doreşte sufletul şi mintea copilului. Şi câte nu erau desfătările!? Zmeul de hârtie, făcut din două

coaie, cu spetezele groase cât degetul, cu coada de paisprezece metri, cu zbârnâitoare s-o auzi din înaltul cerului; puşcoacele de soc, lungi cât pistolul haiducului, lucrate cu atâta iscusinţă încât îşi trimiteau glonţul de câlţi din uşa cantonului până în barieră; omul de zăpadă, iarna, înalt până sub streaşină, cu şapcă de ceferist în cap şi cu felinar în mână; săniuţa cu tălpicele de fier, cum n-avea niciunul din copiii ţăranilor, uşoară şi sprintenă ca aeroplanul… Şi altele, şi altele, destule ca să-ţi fure gândul şi inima şi să nu-ţi mai dai seama cum trec ceasurile şi ziua.

Dar istoriile nemaipomenite, care întreceau toate desfătările, Cazimir nu le povestea decât seara, ca şi cum glasul lui s-ar fi hrănit din taina întunericului. Cum povestea, de pildă, acuma, întâlnirea lui cu ursul bolnav, din pădure.

— Asta a fost, măi copii, vineri; aşa e? reîncepu cantonierul, după oarecare trecere, al cărui rost era să sporească nerăbdarea ascultătorilor.

— Aşa e! recunoscură într-o singură şoaptă aceştia, dornici să ştie urmările.

După felul cum fusese rostită întrebarea, se simţea că abia de aici înainte venea partea mai ciudată şi mai tainică a întâmplării.

— Ei, număraţi de vineri până ieri – sâmbătă, duminică, luni, marţi – au trecut, cum se vede, patru zile. Ieri seara, să zicem noaptea mai bine, că era mult după trenul de zece, mă pregăteam

tocmai de culcare. Nu se simţea ţipenie de om pe drumuri, nu mişca nimic afară, venise şi Miroslav şi dormea colea, sforăind, cu burta în sus, plină… când, deodată, desluşesc paşi înfundaţi prin ogradă şi îndată aud mormăit la uşă, uite-aşa: mor-mor, mor-mor…

„Ursul”! se gândiră, cuprinşi de spaimă, toţi patru copiii, întorcând fără voie capul spre uşă.

O clipă mai înainte, Uţă voise să întrebe dacă se poate ca motanii să sforăie şi să doarmă cu burta în sus, ca oamenii, că el nu văzuse până azi niciunul. Acum însă întrebarea ti fugi din gând ca luată de viscolul iernii, totul în fiinţa lui îngheţă – şi un timp rămase înlemnit, ca şi ceilalţi mai mari, cu ochii zgliţi la chipul povestitorului.

Acesta îi lăsă să aştepte aşa, îşi umplu luleaua, luă un tăciune cu mâna, îl puse peste tutun şi în sfârşit îşi urmă povestirea, slobozind cu nepăsare pe nări fumul acriu al buruienii:

— Mă ridic eu nedumerit, măi copii, deschid uşa şi-n prag pe cine credeţi că văd?… Chiar pe el, pe moş Martin al meu, oblojit de mine, cum v-am spus adineaori. Vedeţi voi, bolnav-nebolnav bietul urs, dar a coborât până la canton, drum lung, spre a-mi mulţumi după legea fiarelor din pădure, lege mai bine chibzuită şi în mai mare cinste decât ale noastre, legile oamenilor… Se uita moş Martin la mine şi parcă-i râdeau ochii, că, de grăit, la ce-aş minţi, n-a grăit nimic, dar cred că n-a lipsit mult să spună: „Pane Cazimire, pentru îndrăzneala ta şi

pentru sufletul cu care m-ai îngrijit, iată ce ţi-am adus!”… Ba, la drept vorbind, cred că Le-a şi grăit, dar nu le-am auzit eu bine, fiindcă mă doborâse uimirea… Ei, şi cu aceste vorbe, moş Martin mi-a pus pe prispă… ce credeţi voi că mi-ţi pus?… Un stup de miere, doldora de faguri până sus. Uite, asta-i mierea din care vă îndulciţi voi acum!

Şi, sfârşindu-şi povestirea, cantonierul băgă iar linguroiul în oală, în timp ce copiii scoteau strigăte de uimire, uitându-se uluiţi unii la alţii. Numai Culai se duse cu gândul în altă parte şi rămase tăcut, ceea ce Cazimir băgă de seamă cât ai clipi.

— Ce, tu nu crezi? Ori îţi închipui că eu scornesc poveşti? îl întrebă, cu glasul asprit.

— Nu, Cazimire, dar să ştii că ursul a furat stupul din prisaca lui moş Visarion, fiindcă tocmai ieri dimineaţă l-am auzit înjurând.

Cantonierul păru, numai o clipă, descumpănit.

— Sunt oameni care înjură şi la pagubă şi la câştig! mormăi apoi, fără mare legătură cu cele de până atunci.

Iar prostul de Culai, în loc să tacă, adăugă, numaidecât:

— Zicea că se duce la şeful de post…

Şi-abia după aceea, dându-şi seama că vorbele acestea alungaseră vraja ţesută de povestirea lui Cazimir, se făcu palid şi începu să clipească repede, uitându-se cu căinţă la cei din

jur.

Cantonierul îl cercetă, bănuitor, pufăi din lulea, apoi îl întrebă, scurt:

— Zicea că se duce la post?

— Da; aşa l-am auzit.

— Moş Visarion ăsta e om iabraş, să ştii!

Băiatul nu cunoştea cuvântul, aşa că tăcu, încă mai obidit. Iar Cazimir pufăi încă odată din lulea, şi oftă adânc:

— Ei, bietul moş Martin!

Era atâta amărăciune, atâta milă în glasul lui, încât Culai îşi simţi sufletul tremurând.

— De ce, Cazimire? Ce-o să fie acum?

— Păi tu nu te gândeşti? Şeful de post, dac-o afla ce şi cum a fost, adică cine mi-a adus stupul plocon, o să mâne jandarmii prin păduri pân-or da de bietul moş Martin, şi-atunci o să-i pună belciug în nas, şi-o să-l dea la ursari, să-l poarte cu toba pe drum.

Trică, mai răsărit şi mai copt la minte decât Uţă cel mic, întoarse capul spre băiatul şefului de gară pe care azi îl vedea întâi şi se priviră într-un anumit fel, totuşi fără a îndrăzni vreunul să-şi arate întreaga neîncredere pe chip.

Însă Culai, speriat de prostia lui, şi Uţă, aflat la vârsta când poţi fi uşor amăgit, nu mai aveau tăria să cugete care puteau fi legile privind furtul stupilor de către urşi. Mai cu seamă acum, în clipa de taină a nopţii, în lumina flăcărilor de pe vatră, care-şi jucau umbrele pâlpâitoare, în liniştea care

împresura cantonul, făcând să-ţi ţiuie urechile şi-n ţiuitul lor să-ţi auzi inima ticăind! Lor nu le rămânea decât să-l căineze din toată inima pe bietul moş Martin, că doar el nu furase mierea pentru a se îndulci cu ea, ci pentru a-şi arăta, după putinţa lui, recunoştinţa faţă de un om inimos şi bun.

— Nu-i decât o scăpare! continuă Cazimir. Dar pentru asta trebuie să faceţi jurământ.

— Jurăm orice, numai să-l scăpăm pre moş Martin! ziseră aproape cu aceleaşi cuvinte şi în acelaşi glas cei doi mai mici.

Cantonierul se uită la ceilalţi.

— Voi ce staţi aşa?

— Jurăm, Cazimire!

— Atunci juraţi să nu spuneţi la nimeni ce-aţi auzit aici! Nici de miere, nici de urs, că eu l-am oblojit şi el mi-a adus stupul, drept plată şi răspuns. Oamenii sunt răi şi jandarmii sunt mai răi decât toţi.

— Jurăm!

— Aşa, dacă tăceţi, n-au să aibă cum lua urma lui moş Martin.

Cu aceste cuvinte Cazimir se ridică, apucă oala cu faguri şi o ascunse adânc sub pat, lingura o dădu prin cenuşa de pe vatră, ca până una alta să nu se mai cunoască mierea pe ea, iar Uţă şi Culai răsuflară liniştiţi, în sfârşit.

Numai că farmecul povestirii se pierduse, pluteau unde de neîncredere în odaia cantonului,

iar cantonierul tot mormăia ceva, nemulţumit, să fi zis că luase tocmai glasul lui moş Martin.

Şi, în această apăsare, se auzi, colac peste pupăză, glasul lui Petruş:

— Moş Cazimire, dar de Androcle ai auzit?

Noul oaspe vorbise cu mare sfială şi cu multă bună-cuviinţă, acestea stând în firea lui. Totuşi, cantonierului nu-i plăcu nici întrebarea, nici felul cum fusese rostită, tot aşa cum nu-i plăcea şapca de licean a lui Petruş. Încât ridică ochii spre el şi mormăi:

— Mie ori să-mi spui Cazimir, ori să nunii spui în niciun chip!

Apoi, după ce mai bombăni ceva, întrebă, privindu-l chiorâş:

— De cine ziceai dac-am auzit?

Băiatul şefului de gară cetise într-o carte, după care învăţase anii trecuţi, o istorie, cum că unul Androcle, un roman de pe timpul lui Neron, întâlnise un leu rănit, pe care-l îngrijise ca pe un semen al său. Iar mai târziu, acest Androcle trecând la creştinism şi fiind dus în arenă, să fie dat pradă fiarelor pentru credinţa lui, s-a pomenit în faţa unui leu care, în loc să se repeadă să-l sfâşie, s-a aşezat la picioarele lui şi a început să-i lingă mâna, recunoscător.

Ajungând cu povestirea aici, Petruş se opri, destul de stânjenit şi se uită cu destulă nedumerire la Cazimir.

— Spune aşa în carte? întrebă acesta,

bănuitor.

— Da; am cetit chiar eu.

Cantonierul cugetă un timp, uitându-se cu oarecare ciudă la musafirul încă necunoscut – apoi chipul i se lumină deodată şi zise, ridicând degetul în sus:

— Vedefi? Asemenea fapte din partea fiarelor sunt cunoscute din vremurile vechi! La ce v-aţi mai mira acum?

Într-adevăr, cuvântul era atât de hotărâtor, încât nici Trică, nici Petruş nu se mai îndoiau, sau poate nu-şi dădeau seama de îndoiala lor.

— Cazimire, întrebă Uţă, el, unul, nu din vreo îndoială, ci fiindcă era firea lui să ceară lămuriri cu orice prilej. Dar de unde a ştiut ursul că stai la canton – şi cum de ţi-a luat urma până aici?

Întrebarea, căzută din senin, îl puse în încurcătură pe cantonier – şi ca să nu mai zăbovească în căutarea unui răspuns, acesta ridică din umeri, ca şi când lucrul nu l-ar fi privit pe el:

— De unde să ştiu eu? Astăzi treaba lui!

— Poate după miros; nu-i aşa? zise Petruş, bucurându-se că avea prilejul să-l îmbuneze pe Cazimir.

Cantonierul îl privi iarăşi bănuitor, dar, dându-şi seama că băiatul nu urmărea să-l atragă în vreo cursă de unde să nu mai poată ieşi, ci se uita la el cu ochiul limpede şi cinstit, încuviinţă numaidecât:

— Fireşte că după miros; păi altfel cum?

Răspunsul îi mulţumi pe toţi, ceea ce se vedea limpede pe chipul tuturor. Totuşi, cantonierul socoti că trebuie să se arate supărat de atâtea bănuieli, ca să nu piardă încrederea lor în viitor – aşa că întrebă aproape răstit:

— Ce, ori voi socotiţi că eu îmi pierd timpul să născocesc poveşti?

— Nu, Cazimire! se repeziră să răspundă cu toţii, spre a-l îmblânzi.

— Da’ că de SfânUT Petru, când am fost pe Măgură, l-am întâlnit pe Zmeu, credeţi?

— Credem! ziseră Uţă şi Culai, într-un glas.

Şi răspunzând aşa, inimile li se înfiorară iarăşi la amintirea istoriei aflate atunci.

Trică răspunse mai târziu şi mai încet, după ce îi aruncă o privire furişă lui Petruş:

— Cred!

Dar era limpede că stăruia o îndoială în el. Adevărul este că seara, la canton, credea câte ceva, numai că a doua zi, pe /lumină, credinţa îi slăbea, cum slăbesc umbrele într-o odaie când se aprinde lampa de sus.

— Dar tu? se răsti cantonierul, întorcându-se spre Petruş.

— Eu… Nu ştiu despre ce-i vorba.

În clipa aceea, afară, sub streaşina cantonului se auzi clopotul bătând.

— Trenul de zece! şopti Culai, speriat că se făcuse atât de târziu.

Apoi îşi aduse aminte că de data asta nu mai trebuia să plece singur, ci cu Petruş, şi se linişti.

Curând locomotiva se auzi fluierând în gară, trenul porni şi ceva mai târziu trecu pe pod stârnind huruit adânc.

Între timp, băiatul şefului de gară tot mişca din buze, cu ochii la Cazimir, parcă vrând să spună ceva şi neîndrăznind. Dar în isfârşit, după ce trenul trecu, îşi luă inima în dinţi şi vorbi, cu sfială lui:

— Eu m-am gândit la ceva; dacă dumneata ai vrea să ne ajuţi…

— La ce să vă ajut? întrebă batjocoritor Cazimir.

— Să facem un telegraf!

— Ce-i aia?

— Un telegraf…

— Şi unde să-l pui?

— Nu ştiu încă bine; de la gară până la Culai, că nu stă departe, sau poate chiar până aici…

Copiii întoarseră capetele, cu uimire şi curiozitate spre Petruş.

— Asta nu-i de nasul tău! zise cantonierul, aproape mâniat.

Dar nu era numai mânie în glasul lui, era şi

un fel de teamă, şi un fel de mâhnire, amestecate într-un singur simţământ. Fiindcă văzuse privirile celorlalţi copii, a lui Trică îndeosebi – şi îşi dădea seama că băiatul şefului de gară năruia, cu o vorbă, toată urzeala ţesută de basmele lui.

— Ce-i ăla telegraf, nene? întrebă Uţă, agăţându-se de frate-su.

Trică însă se trăsese spre Petruş, aşteptând lămuriri.

— Nene, nu-mi spui?

— Las' că-ţi spun mai târziu!

De Cazimir parcă uitaseră cu toţii, uitaseră şi de moş Martin, acum stăteau cu ochii la Şapcaliu, dornici să afle o vorbă mai limpede despre telegraful lui…

După ce se frământară o vreme, cu acel amestec de simţăminte în suflet, cantonierul se ridică deodată în picioare şi, cătând spre uşă, şopti tainic, cu degetul la gură:

— Sst! Ia stai!

Afară nu se auzea nimic decât murmurul gârlei, pe prunduri şi un lătrat de câine, departe, care făcea liniştea serii mai mare, dar urechea lui prindea, se vede, zvonurile mai bine decât toate urechile copiilor strânşi în jurul lui Petruş.

— Să nu mişte unu'! şopti Cazimir tainic. Staţi aici, că mă duc afară să iau seama ce e!

Uţă şi Culai, poate şi Trică, dacă nu cumva chiar Petruş, uitară de telegraf şi rămaseră înlemniţi. După glasul lui Cazimir, afară puteau fi

toate primejdiile din lume, toţi urşii şi toţi lupii din pădure – şi chiar oamenii lui Marin Carabela, tâlhar cunoscut în împrejurimi.

Uşa scârţâi prelung şi subţire, făcând să-i treacă pe toţi un fior pe şira spinării şi-n deschizătura ei se căscă bezna, în care cantonierul se pierdu ca într-o hrubă. Copiii rămaseră nemişcaţi, cu picături reci de sudoare la rădăcinile părului.

Afară se auzeau foşnete ciudate, paşii lui Cazimir dădură ocol cantonului, se desluşi parcă, în spate, un mormăit şi-o vorbă nelimpede, apoi o buşitură, iar după un timp uşa scârţâi iarăşi.

— Era Necuratul! zise cantonierul, fără nicio tulburare, cum ar fi spus „bună seara”.

Şi se aşeză la loc, lângă vatră, cu luleaua între dinţi, cu haina pe umeri.

Inimile copiilor îngheţaseră de spaimă, mai mult decât minţile de nedumerire.

— Necuratul! repetă cantonierul. Dădea târcoale, trimis de Scaraoţchi, numai că i-am înmuiat eu oasele şi l-am pus pe goană. Hai, acu duceţi-vă acasă!… Repede, până nu vine iarăşi!

Dar cum să ieşi tocmai acum pe uşă, înfruntând întunericul nopţii, după această veste de spaimă?

— Glumeşti! zise Petruş, încercând să zâmbească şi nădăjduind că gazda va zâmbi de asemeni, spre a le arăta că voise numai să-i sperie.

Cantonierului însănti-i ardea de glumă.

— Aşa crezi tu? întrebă ridicându-se şi îndreptându-se iarăşi spre uşă. Hai cu mine să-ţi arăt urmele de copită!

Petruş, cât era el de răsărit la minte, se trase în lături, fiindcă în vorba cantonierului simţise aproape o ameninţare.

Văzându-i teama, Cazimir se îmblânzi, cu mulţumire – şi-i îndemnă să se ducă fără nicio grijă.

— Dacă vă spun eu, nu vă fie frică! Duceţi-vă, că nu mai vine el acum, cu una cu două.

Ieşiră, toţi patru, cu spinările îngheţate, jurându-se să nu mai umble noaptea pe drumuri.

Sub streaşina cantonului clopotul prinse să bată iarăşi, de data asta vestind un tren de la munte. Uţă începu să dârdâie.

— Hai fuga, nene! bâigui, agăţându-se de mâneca fratelui mai mare, care şi el îşi simţea inima cât o furnică.

Şi fără să mai spună „noapte bună”, porniră amândoi prin mijlocul şoselei. Noroc că până la moară nu era departe, câteva sute de paşi de-ai copilului, drum să-l străbaţi într-o fugă. Se şi desluşea umbra cenuşie a morii, se auzea apa curgând pe scocuri – dar pe deasupra mai foşneau copacii, aruncându-şi în jur umbrele negre – şi nu puteai şti ce se ascunde în spatele fiecăruia.

— Hai mai iute, nene! scânci Uţă, cu ceafa ţeapiyjă, neîndrăznind să-şi arunce ochii în lături.

Trică se uita din când în când în urmă, semn

nu de vitejie, ci de teamă, să nu se pomenească fără veste cu Necuratul de care pomenise cantonierul.

Doar odată vorbi, cât ţinu drumul, zicând, cu glasul cam îngheţat în gură:

— Ar fi straşnic să punem un telegraf! Băiatul ăsta, Petruş, are ceva în cap, pe semne!

De data asta însă Uţă nu mai simţi nevoia să întrebe ce-i telegraful, gândul fiindu-i în altă parte, să nu le iasă în cale cel necurat şi să-i mâne spre iad, cu coarnele.

Ceilalţi doi, Culai şi Petruş, se aplecară pe sub barieră şi porniră să urce drumul către calea ferată, care se afla mai sus decât locul cantonului. Ei doi aveau de făcut cale mai lungă, trebuiau să treacă podul, iar după pod mai mergeau o bucată de drum împreună pe linie, casa lui Culai nefiind departe de gară.

Cerul era plin de stele, dar luminile lor scoteau numai coamele dealurilor din umbră; în jos valea rămânea plină de întuneric. Schelăria podului, vopsită în culoare deschisă, se vedea ca o dantelă cenuşie împletită printre stele. Dincolo de apă, în stânga, licăreau palid felinarele gării, galbene, verzi şi roşii; alte lumini nu se vedeau nicăierea, nici la cârciumă, nici la postul de jandarmi, nici la primărie, satul camuflându-se împotriva avioanelor.

Copiii mergeau repede, scoţând aburi pe gură, cu spinările ţepene, fără să se uite în urmă,

ascultându-şi răsuflarea gâfâitoare.

— Oare unde-o fi santinela? întrebă în şoaptă Culaie.

Înainte podul nu fusese păzit de nimeni, că doar n-avea cine să-l fure, dar, de la apropierea războiului, venise un sergent cu zece soldaţi şi-<l luase în primire. Ei stăteau într-o baracă de scânduri, făcută pe malul celălalt al gârlei şi doi câte doi, cu rândul, se aşezau la capetele podului, veghind să nu se apropie vreun trimis al duşmanului, ca să-l arunce în aer.

Dar soldaţii, rezervişti luaţi de la vatră la vârsta când uiţi ale milităriei, pare-se nu-şi băteau prea mult capul cu podul, dovadă că în seara asta nu se vedea niciunul din ei păzindu-l, cum le era datoria.

— O fi dormind! răspunse Petruş, tot în şoaptă, la întrebarea şoptită de Culaie.

Şi cu asta, nu mai scoase niciunul din ei o vorbă, parcă temându-se să nu stâr^ea scă santinela sau poate duhurile rele. Dar abia făcuseră câţiva paşi pe scândura podului, când deodată, în spatele lor izbucni un ţipăt năprasnic – şi, răsucindu-se amândoi, cu aceeaşi spaimă, văzură o umbră uriaşă năpustindu-li-se pe urmă, o dihanie înspăimântătoare, cu un singur ochi, ca ciclopii şi cu nările roşii.

„Necuratul”! gândi Petruş, într-o clipă. Şi tot în aceeaşi clipă se căi că jos, la canton, nu crezuse în vorbele cantonierului.

Dar în clipa următoare, mintea i se limpezi şi zise, ca să-l liniştească pe Culai, care se agăţase de mâna lui, tremurând ca bolnavii de friguri:

— Trenul!

Dacă plecând de la canton n-ar fi fost speriat de născocirea lui Cazimir, ar fi trebuit să se gândească la tren, că doar auzise sunând clopotul!

A^nândoi copiii se feriră în lături, lipindu-se cu spatele de balustrada podului. Petruş era deprins cu trenurile, huruitul lor şi fluierele locomotivelor ţinuseră loc, în copilăria lui, cântecului de leagăn şi dezmierdărilor.

— Să nu te temi! îl îmbărbătă pe Culaie.

Prietenul lui clătină din cap; nici lui nu-i era frică de tren, îl mai prinsese şi altă dată pe pod – e drept că numai ziua – dar, oricum, mai bine aşa decât cu Necuratul!

Îndată grinzile de fier începură să tremure, făcând să le bâţâie coatele şi genunchii copiilor, iar prin urechi capul li se umplu de huiete. Stăteau ţepeni, cu spinarea în balustradă, numai la doi paşi de şinele lucioase. Trenul venea de sus, de la munte, coborând hoţeşte; locomotiva nu se ostenea să pufăie, de aceea n-o auziseră cum se apropie. Ea le trecu dogorind prin faţă, silindu-i să se lipească mai strâns de balustrada rece. Un fir de abur, cu miros de funingine şi de unsoare caldă le atinse obrazurile; după aceea podul începu să se hâţâne, să zici că o să-şi desfacă legăturile şi o să se arcuiască în jos până ce va da cu burta de

prundul gârlei.

Vagoanele trecură ca nişte fulgere şterse prin faţa lor – erau vagoane de marfă, deschise, încărcate cu scânduri albe, care, în viteza trenului, alcătuiau o singură sclipire, arar întreruptă de ghereta vreunei frâne…

— Ne agăţăm? întrebă Petruş, care acum îşi venise cu totul în fire.

— Mi-e teamă; merge prea repede.

Dacă trenul ar fi avut viteza mai mică, s-ar fi agăţat de ultimul vagon şi cât ai clipi din ochi ar fi fost la gară. Petruş era deprins să se agaţe de trenuri sau să sară din mers, pe marginea liniei, întocmai ca frânarii şi macagiii. Şi nici Culaie nu era cu totul străin de asemenea îndeletnicire – şi el îşi pierduse multe zile prin gară; de altminteri chiar de aici pornea prietenia lor, începută la Paşti, când se întâlniseră amândoi printre linii…

Acum însă, într-adevăr, trenul gonea la vale ca niciodată; poate mecanicul se grăbea să ajungă mai repede acasă, fiindcă îndată avea să se facă noapte târzie.

Ultimul vagon trecu, legănându-şi felinarul roşu dintre tampoane. Şi când huruitul trenului se stinse iar podul îşi sfârşi legănarea, în aer se lăsă o linişte aspră şi rece, care iar îngheţă inimile copiilor…

Şi-n clipa aceea de linişte, din urmă se ridică o miorlăitură înfiorătoare, o umbră neagră răsări între şine, dincolo de pod, unde începea drumul,

două sclipiri albăstrii luciră în întuneric.

De data asta copiii scoaseră amândoi un icnet şi rămaseră ţepeni pe marginea podului. Două spaime, una după alta, e greu să le îndure o inimă fragedă. Lui Culai i se tăiară picioarele: acum era chiar Necuratul, care tot mai dădea târcoale cantonului, aşa cum de altminteri îi vestise chiar cantonierul.

Umbra neagră din mijlocul drumului scoase încă o miorlăitură, apoi ridică o coadă până la ceruri şi, făcându-şi vânt, se aruncă în lături, pe taluz, rostogolindu-se până în uşa cantonului, unde miorlăi iarăşi.

Atunci se auzi uşa scârţâind şi glasul lui Cazimir se desluşi limpede, cu o blândeţe şi cu o dragoste care copiilor le sună nespus de ciudat în această clipă de spaimă:

— Haide, pane Miroslave, vino! Pe unde mi-ai umblat până acuma?…

Capitolul 11

MIROSLAV ŞI CAZIMIR

Copiilor nu li se mai păreau ciudate numele acestea, al cantonierului şi-al cotoiului său, deşi erau nume necunoscute prin partea locului. Uneori cotoiul se aşeza pe genunchii lui Cazimir şi stăpână-su îl mângâia, spunându-i cuvinte într-o limbă necunoscută de ei. Desprindeau numai un cuvânt *pan*, pe care cantonierul îl repeta ades, legându-l de numele lui Miroslav – şi când într-o zi aflară că în limba polonă cuvântul înseamnă

„domn”, îşi dădură seama că adresându-i-se cu acest titlu, prietenul lor îi păstra cotoiului nu numai dragoste, ci şi respect.

E drept că avea şi de ce, Miroslav fiind într-adevăr un cotoi cu însuşiri care puteau să minuneze şi un om în toată firea, nu numai o minte de copil.

Cel ce vă povesteşte acestea, a citit de curând o năzdrăvănie cu o domnişoară americană care se lăuda unui marinar, e drept la beţie, că ar avea acasă o mâţă atât de deşteaptă, încât, pentru a prinde, şoarecii mai cu spor, mănâncă mai întâi brânză şi-apoi, suflă pe borta unde se ascund rozătoarele, ademenindu-le fără greş şi fără a pierde timp – timpul costând bani în America, după cum e ştiut.

Istoria asta, chiar dacă n-ar fi o născocire, se petrecea însă mult mai târziu decât cele povestite aici, cu alte cuvinte mâţa domnişoarei din America venise pe lume după Miroslav, şi dacă dovedea însuşiri rafinate în prinderea şoarecilor, cotoiul lui Cazimir le dovedise cu mult înaintea ei.

Iată, Uţă cel mic îl văzuse chiar el, cu ochii lui, lingându-şi botul, plin de zer pe mustăţi, dovadă că umblase la puţinica de brânză a lui Cazimir. Iar după ce se linsese bine de tot, cu limba lui roşie şi lungă ca a niciunui cotoi, Miroslav se aşezase pe patru labe în faţa cunoscutei borte pe unde şoarecii obişnuiau să iasă la plimbare în lipsa lui – şi începuse să sufle

înăuntru mirosul de brânză, ispită împotriva căreia nu poate să lupte niciun rozător.

Uimit de întâmplare, copilul ieşise din canton şi se dusese după Cazimir, să-i spună şi să-l pârască pe Miroslav pentru paguba făcută la brânză – când, în urma lui, în odaie se pornise mare chiţcăit; până să se dumirească Uţă asupra ciudatului tărăboi, cotoiul^se şi ivise în uşă, nu cu un şoarece în gură, ci cu trei.

— Vezi tu, măi băiete – îi spusese cantonierul atunci – te miri de unde atâta iscusinţă la un dobitoc necuvântător şi de unde atâta minte într-un cap mai mic decât pumnul meu. Miroslav are însuşiri pentru care ar putea să-l pizmuiască până şi un om – şi ^ încă unul din cei mai isteţi! El dacă mă vede pe mine făcând ceva, îndată face la fel, fără să-l dăscălesc niciun pic. Ba aş putea spune că unele le face mai cu folos decât m-aş fi priceput să le fac eu. Iată, de pildă…

Cantonierul avea obiceiul să doarmă uneori, după prânz, pe prispa cantonului, cu faţa în sus şi cu gura căscată de-un cot. Şi cum dormea el aşa într-o zi, sătul, că mâncase un chil întreg de brânză luată de la ciobani, se pomeneşte deodată cu un şoarece că-i sare în gură, ademenit de miros, din gură i se duce pe gât, bâldâbâc – şi nu i se mai opreşte decât în pântece, unde începe a se roti, năuc.

Ascultându-l, Uţă nu ştia dacă să râdă; cu tot hazul întâmplării, el mai degrabă se simţea

îngrozit. Să-ţi treacă un şoarece peste picior şi pot să te cuprindă o mie de fiori, dar’mite să-ţi intre pe gură şi să umble în tine ca în sacul cu grâu!

— Şi tu ce-ai făcut, Cazimire?

— Păi ce era să fac? L-am lăsat să-mi mănânce brânză din pântece, altfel n-ar fi fost chip să scap de el. Miroslav, care-l simţise, se rotea pe lângă mine, zgândărit, mă râcâia cu gheara pe piept, se repezea să-mi bage laba în gură, dar degeaba, că n-avea cum să-l scoată afară pe şoricel. Ei, şi-a mâncat lighioana de şoarece toată brânză pe care o înghiţisem eu – şi când am simţit că-mi umblă cu ghearele pe stomacul gol, m-am aplecat peste oala cu zer, am tras aer în piept şi-atunci oaspetele meu, răsucindu-se în loc, a luat-o înapoi, după miros; numai aşa am scăpat de el. Din întâmplarea asta, cred eu, Miroslav a tras învăţătură şi folos, fiindcă iată-l, suflă pe borta şoarecilor miros de brânză, când vrea să-i aducă la el.

Acestea însă se petreceau mai de mult, când Uţă cel mic era şi mai mic şi când nu se vorbea încă de război. Pe atunci, puţinica de brânză de la canton era plină mereu – că afurisitul de cotoi făcea nazuri în faţa ei, voia carne şi peşte – şi când se întâmpla, mai rar, ca astea să lipsească, îl privea mustrător pe stăpână-su.

Acum, de vreo doi ani, toate se găseau cu greu, ciobanii scoteau brânză numai după ce te rugai mult de ei; cât despre carne, o vedeai doar

rare ori, iar peşte nu se mai pomenea defel. Încercase cantonierul să-şi înveţe cotoiul la murături, cu care se ospăta el de obicei, dar la asta Miroslav nu se lăsase ademenit.

În seara aceea, după ce speriase copiii pe pod, cotoiul lui Cazimir se opri la uşa cantonului şi începu iar să miorlăie, de zor.

Stăpână-su lăsă făcăleţul, că tocmai aştepta să mestece mămăliga, pusă la foc după plecarea copiilor, şi se duse să-i deschidă, ca unui boier.

— Haide, pane Miroslav, vino! Pe unde mi-ai umblat până acum?

Drept răspuns, cotoiul se opri în prag, îşi flutură coada, mânios, şi uitându-se la cantonier scoase un miorlăit înfiorător.

— Ţi-e foame, hai? întrebă Cazimir, cu glasul lui de om, blând şi destul de mâhnit.

— Mi-e foame, fireşte! răspunse Miroslav, cu glasul lui de cotoi, foarte arţăgos şi pornit.

Apoi cotoiul se apropie de vatră, se ridică în două picioare, să zici că nu-i mâţă, ci om, mirosi mămăliga din ceaun, strâmbă din nas, nemulţumit, ba chiar şi stupi – şi iar scoase miorlăitul lui mânios.

Era un cotoi cum rar poţi întâlni, cu trupul cam cât al unui ieduţ, cu ochii verzi, mari şi lucioşi, cu mustăţi mai lungi şi mai ţepoase decât ale oricărei pisici şi cu o coadă, să zicem aşa, cam de vreun cot, grea şi stufoasă, pe care acum şi-o vântura în aer, foarte supărat pe stăpână-su.

Din păcate, la acel timp, poate fiindcă nu mânca în fiecare zi după pofta lui, părul, negru şi lucios în alte vremi, avea înfăţişarea unei blăni roase de molii, burta subţiată îi lungea trupul mai mult, şi, în totul, Miroslav semăna c-o arătare venită de pe alte lumi.

— Ţi-e foame, Miroslave? Ce să-ţi dau eu ţie? grăi cantonierul, scărpinându-şi părul băţos şi chinuindu-se cu gândul să găsească un leac pentru foamea lui Miroslav. Poate vrei miere, ce zici?

Şi bucuros că mai are faguri destui şi că-şi adusese aminte de ei, cantonierul se aplecă sub pat, de unde trase oala cu miere, dosită cum ne mai amintim. Cotoiul făcu un pas, mirosi fagurele gălbui şi după aceea stupi din nou, încă mai supărat.

Orice o să mănânce o mâţă, când a răzbit-o foamea, orice, chiar dacă nu-i pe gustul ei, afară de miere şi de murături.

Miroslav se uita la cantonier şi din mâniat, miorlăitul i se făcu batjocoritor.

— Atâta lucru nu ştii, Cazimire, şi eşti om bătrân! îi spunea cu glasul lui pisicesc.

Dacă-l văzu aşa de năzuros, cantonierul socoti să nu-şi mai pună mintea cu el. Deci, lăsându-l în plata domnului pe cotoi, se duse la vatră, luă ceaunul pe de foc, răsturnă mămăliga, puse fundul de lemn pe pat, că masă nu era la canton, şi, aşezându-se alături, începu să îmbuce mămăligă şi murături, vechi, de anul trecut,

gândindu-se că poate i-o face poftă afurisitului de cotoi.

Miroslav îl lăsă să mântuie cina, apoi prinse să se frece de picioarele lui, cu spinarea arcuită şi cu coada pe sus, şi iar miorlăi, de data asta nu mâniat, ci jalnic, să-ţi rupă inima dacă nu erai om hain.

— Aşteaptă până mâine, şi mergem la moară, să aruncăm volocul în iaz, poate prindem ceva peşte! îl îmbărbătă stăpână-su, hotărât să se ţină de cuvânt.

Pesemne că Miroslav înţelegea multe din vorbele stăpânului său, numai acum nu voia să înţeleagă nimic.

— Aşa-mi trebuie, dacă te-am învăţat prost, cotoi rău ce eşti! mai zise cantonierul.

Şi văzând că miorlăiturile nu contenesc, se ridică hotărât:

— Taci, că mă duc să-ţi aduc! De unde naiba mai ai duh în tine, să miorlăi atât?

Apoi cantonierul apucă găleata, puse apă în ceaun, stinse cu vătraiul focul de pe vatră, îşi luă haina pe întuneric şi ieşi.

După plecarea lui, cotoiul se linişti, ca şi cum de data asta ar fi înţeles vorbele stăpânului. Câtăva vreme se plimbă prin odaie, mirosind din loc în loc, căscă de câteva ori, se uită pe pereţi, se apropie de găleata cu apă, pusă după uşă, pe scăunel, se ridică în două picioare, îşi aplecă botul înăuntru, mirosi din nou, lipăi de vreo două ori, ca

şi când i-ar fi fost sete şi parcă nu – pe urmă dintr-un salt fu pe poliţa de deasupra patului, locul lui obişnuit – şi se întinse cât era de lung.

Peste vreo jumătate de ceas, când se întoarse cantonierul, Miroslav dormea dus. Cazimir intră ferit, uitându-se în urmă, să vadă dacă nu vine cineva după el, lăsă ceva jos, lângă vatră, închise uşa cu grijă, puse zăvorul şi, scăpărând un chibrit, se apropie de lampa agăţată în perete, între cele două geamuri acoperite cu hârtie neagră, care dădeau spre prund.

Odaia se lumină, pâlpâind.

— Te-ai culcat, hai? întrebă omul, văzând că motanul se cocoţase la locul lui. Hai că ţi-am adus să mănânci. Găină ţi-am adus, auzi tu?

Cotoiul deschise numai un ochi, se uită la el adormit, miorlăi fără glas, deschizând gura a lene şi arătându-şi limba ca petala de trandafir sângeriu – apoi se culcă la loc, ca şi când n-ar fi fost el acela care-şi mânase noaptea stăpânul pe drum, să-i aducă mâncare de unde o şti.

Cazimir se uită la el cu mâinile în şolduri, clătină din cap şi se apropie de vatră, în faţa căreia zăcea, cu gâtul tăiat, o găină mare, albă şi grasă, numai bună să faci din ea borş. Ceva mai târziu focul ardea iarăşi, apa fierbea în ceaun, şi, jumulind orătania, cantonierul îl ocăra încetişor pe Miroslav, care dormea cu limba între dinţi, fără să-i pese de ocara lui:

— Mă pui noaptea pe drumuri, hai, pane, şi

tu pe urmă te culci?

Ei Iasă, dacă-i aşa, ai să mănânci tu găină când oi mânca eu busuioc!…

*

* *

Cazimir venise la canton de vreo cinci ani de zile, atunci când Uţă mergea cu cămaşa afară din nădragi şi nu pricepea nimic din rosturile lumii în care avea să ajungă om mare şi el. Dar pe cantonier îl ţinea minte încă de pe atunci, că moara nu era departe de canton şi ajungea uneori până acolo, sau cu fratele mai mare, Trică, sau cu dulăul Cristei. Cristei murise între timp, – era un câine bătrân – dar cantonierul nu se mai urnise din loc.

Când îl văzuse prima oară, Uţă se cam speriase de el: Cazimir nu semăna cu oamenii de pe aici, mai mult scunzi decât înalţi, negricioşi, guralivi şi iuţi în mişcări. El era din cale afară de înalt, deşi cu umerii cam aduşi, scărnoşat, de parcă ar fi tot ricâit cineva din el şi din veşmintele lui, cu părul cenuşiu căzându-i lăţos peste urechi, cu faţa bălaie însă arsă de soare şi argăsită de vremi, cu o mustaţă de culoarea cânepei, nici răsucită, nici pieptănată, crescând la voia întâmplării ca nişte fuioare bătute de vânt, cu ochii albaştri, lipsiţi de gând, sau poate pierduţi în depărtări.

Cantonierul nu mai era la vârsta puterilor, anii lui se numărau peste cincizeci şi pe deasupra mai avea şi un beteşug, pe care puteai să nu-l vezi, o mână înţepenită din cot, urmarea unei nenorociri, o ciocnire de trenuri, de pe vremea când era pe locomotivă mecanic la drumul de fier. După ce zăcuse prin spitale, alegându-se cu acest beteşug, drumul de fier socotise să-l facă mai bine cantonier decât să-i dea pensie înainte de timp.

Aşa se ivise Cazimir pe aici, fără să-şi amintească cineva dacă Miroslav venise odată cu el, sau se pripăşise mai târziu la canton – după

cum nimeni nu mai ştia altceva despre el, decât că era singur, fără nevastă şi fără copii.

Cantonul, aflat în jos de pod, pe marginea drumului, la cincizeci de paşi de prund, era o căsuţă ciudat de înaltă pe lângă celelalte dimensiuni ale ei, cu ziduri albe, cu acoperiş de ţiglă roşie, cu brâu de cărămidă la ferestre şi cu o singură odaie înăuntru, fără tindă şi fără bucătărie, care fuseseră socotite netrebuitoare pentru cantonier. E drept că afară, lipită de zidul din spate, se afla o magazioară, bucătărie de vară cum se spune prin unele părţi, dar aceleia Cazimir îi dăduse cu timpul alte întrebuinţări; acolo adunase el câteva scule, cu care meşterea câte ceva la maşini şi la căruţele muntenilor, altminteri fiind priceput la tot felul de treburi, şi de mecanic şi de fierar şi de dulgher. Ştia să strângă un şurub la un automobil, să pună şi o obadă nouă la roata căruţii, să tragă şi o şină pe ea, să bată şi-o potcoavă, la cai sau la boi – încât, ducându-i-se vestea printre căruţaşi, nu era zi să nu tragă măcar o căruţă la atelierul lui.

E drept că pentru acest meşteşug Cazimir nu lua plată mare, ia, acolo, un căuş de mălai, un pumn de nuci, o oca-două de mere, ori, la fel de bucuros, un clondir de rachiu.

În curtea cantonului se mai afla un puţ cu roată, un şopron pentru lemne, apoi un coteţ de păsări şi o cocină, amândouă pustii, cantonierul neavând nici orătănii, nici porc.

Adevărul este că, în afară de frământările şi de amărăciunile pe care le-o fi avut în suflet, Cazimir nu ducea aici trai greu – şi Uţă, pizmuindu-l pentru viaţa lui fără griji, visa ca, odată şi odată, să ajungă cantonier în locul lui.

Dar dacă azi copiii erau prieteni cu el, nu înseamnă că prieteşugul se născuse de la început. Când îl văzuseră prima oară, ţeapăn şi înalt, stând în bătătura cantonului de parcă ar fi avut rădăcini, cu părul lăţos încâlcit de vânt, ei se speriaseră şi ocoliseră locul mult timp. Culai, cu mintea înfierbântată de poveşti, îl asemuise cu căpcăunul care se hrănea cu copii, şi Căpcăunul îi fusese porecla la mânceput.

Când se duceau la moară, să se scalde în iaz, sub scocuri, unde erau bulboane adânci, copiii din sat treceau prin gârlă, numai să nu dea pe la canton, iar când ti luau părinţii, să meargă la măcinat, se uitau în ograda lui Cazimir cu teamă, ascunşi în căruţă, printre sacii cu grâu.

Cel dintâi se apropiase de canton Uţă, şi se apropiase în neştiinţa lui, fiindcă la anii aceia el nu avea minte nici cât Cristei. Într-o zi, când Trică şi Culai se duseseră pe prund, să caute piatră de cremene, cu care gândeau ei a se îmbogăţi vânzând-o pentru amnar ţăranilor care veneau să macine, Uţă, rămase singur fiindcă nu voiseră să-l ia cu ei, pornise de capul lui, pe drum, către pod, adică nu chiar de capul lui, ci cu Cristei.

Ajungând în dreptul cantonului, câinele se

oprise în drum şi începuse să mârâie, cu părul zburlit. De după gard, o mâţă neagră şi mare, cum Uţă nu mai văzuse până atunci, se zburlise şi ea şi, cu spinarea arcuită în sus, ca o toartă de oală, stupea de zor către cei din drum.

Copilul nu înţelegea vrajba dintre dulăul său şi motanul străin deoarece la ei, la moară, aceste dobitoace trăiau în cel mai mare prieteşug, spre dezminţirea cuvântului cunoscut.

Tocmai voia să-l tragă mai departe pe Cristei, spre a curma vrajba asta nelămurită minţii lui, când, deodată, pe prispa cantonului, îl zări pe cantonier.

Cazimir se încălzea la soare şi avea aceeaşi înfăţişare cunoscută de toţi, cu părul lăţos căzut în ochi şi peste urechi, numai că, de data asta, cine ştie cum, o mustaţă îi atârna în jos iar alta stătea zburlită în sus, în chipul cel mai hăzos.

Uţă se puse pe râs, arătând cu degetul spre Căpcăun. Acesta zâmbr, cu o duioşie necunoscută nimănui, se ridică de jos, arătându-se în toată înălţimea lui, ceea ce pe copil îl sperie un pic, se apropie de poartă, îl certă pe Miroslav cu glas blând, însă într-o limbă din care copilul nu înţelegea nimic şi scoţând din haina de ceferist, ponosită „o jumătate de covrig, i-o întinse micului drumeţ, îmbiindu-l, cu acelaşi zâmbet duios:

— Ţine de ici! Uite covrig… Ia, că-i bun!

Se înţelege că ia moară copiii nu duceau lipsă de pâine; asta *nu* însemna însă că aveau şi

covrigi! Care copil, la orice vârstă, nu i-a dorit? Şi apoi omul de după gard, deşi uriaş, părea prea blând şi prea dornic de prieteşug ca să nu te apropii de el, cu ochii ca de broscoi *şi* cu glasul sfios.

— Mulţumesc! zise Uţă, cuviincios, luând bucata de covrig.

Apoi, neîndrăznind încă să muşte din el, tot răsucindu-l în mână, mirat de mărimea covrigului şi a celui care i-l dăduse, copilul întrebă, vădindu-se de la început foarte doritor să ştie rosturile tuturor din jurul lui:

— Cine eşti tu?

— Cazimir.

Copilul îl privi cu mirare şi neîncredere. La cei patru ani pe care îi avea atunci, nu înţelegea: Cazimir era un nume sau un meşteşug? De aceea stărui, aplecându-şi capul pe umăr, ca să poată privi mai bine în sus:

— Aşa te cheamă?

— Da.

— Şi ce faci aici?

— Păzesc podul…

— Să nu-l fure?

— Nu; să nu dea trenul peste căruţe.

— Da?

Acest da nu era o afirmaţie, nu mai era nicio întrebare, ci semnul neînţelegerii, peste care mintea copilului, nedumerit, nu are tărie să mai stăruie, pentru a cere lămuriri.

— Bomboană vrei? întrebă Cazimir.

— Vreau!

Cantonierul se scormoni în buzunar, de unde scoase un ghemotoc ’de jurnal, iar din jurnal despături, anevoie, fiindcă hârtia se lipise, *o* bomboană mare, roşie, ca un bob de zmeură, cu scame albe şi cu litere negre rămase pe ea.

— Mulţumesc! zise Uţă, din nou, luând bomboana lipicioasă şi înghesuind-o la un loc cu covrigul, în pumn.

Apoi, uitându-se printre uluci, întrebă, dând urmare curiozităţii lui:

— Şi aici ce e?

— Cantonul.

— Da?… E al tău?

— Nu, al drumurilor de fier.

Copilul înghiţi în sec, nedumerit. De drumul de fier ştia, dar nu înţelegea de ce-i casa lui, ce face cu ea şi cum de-i poate fi stăpân el, lucru nemişcat şi neînsufleţit, fiindcă, din câte văzuse până acum, case aveau numai oamenii.

Pe urmă Uţă descoperi puţul, coteţul de păsări şi cocina; astea îi erau cunoscute din bătătura lui aşa că se învioră: Ala e puţ?

— Da; ţi-e sete?

— Nu. Găinile unde sunt?

— N-am găini.

— Nici raţe?

— Nici.

— Noi avem. Avem şi gâşte, şi două curci. Tu

n-ai nimic; eşti sărac?

La această întrebare, Cazimir nu mai răspunse nimic, ci doar zâmbi, cu zâmbetul lui blajin. Uţă între timp privea în curtea cantonului, să vadă ce mai e de descoperit, uitându-l pe Cristei, care tot mârâia în mijlocul drumului, cu coada între picioare, cu ochii la cotoiul de după uluci.

— Dar tu al cui eşti? începu să întrebe acum Cazimir.

— Al lui tata.

— Şi cum 11 cheamă pe el?

— Oprea morarul; moara de colo e a lui.

— Păi nu-i a lui moş Aron?

— A lui amândoi. Moş Aron e bunicul!

Văzând că Uţă se tot uită printre uluci, curios, Cazimir deschise portiţa şi-l pofti:

— Vino înăuntru! Alunele îţi plac?

În timp ce cantonierul străbătea ograda, ducându-l de mână pe Uţă cel mic, de pe prund, se ridică deodată un strigăt de copil, subţirel şi plin de spaimă, risipindu-se peste ape şi lunci:

— Trică, sări! Pe Uţă l-a luat Căpcăunul! Fugi după tat-tu!

Copiii care căutau piatră de cremene ajunseseră la canton şi cum în partea prundului cantonul nu avea uluci, bătătura fiind slobodă privirii oricui, Culai ridicase ochii tocmai când Cazimir, luându-l pe Uţă de sub subsuori, gest atât de firesc şi de cunoscut în raporturile unui bunic

cu nepotul lui, 11 sălta până la cer şi apoi 11 lăsa, ca pe un fulg, pe prispa plină de soare şi de făgăduinţe pentru micul musafir.

Înspăimântat, Trică o luă la fugă spre moară, în vreme ce Culai rămânea pe marginea girlei, cu ochii zgâiţi la canton, clănţănind din dinţi şi dârdâind ca şi când i-ar fi fost frig.

Trecu o vreme până să vină Oprea morarul, cu Trică după el, care se mira că taică-su nu luase şi puşca asupra lui, sau măcar toporul, ori furca, să-l împungă pe Căpcăun.

Când se dădu uşa în lături şi omul intră în canton, alb de făină de sus până jos, alb la păr, la sprâncene şi la ochi, să zici că-i bunic, Cazimir stătea pe pat, curăţind alune verzi, iar Uţă se sălta pe genunchii lui, ronţăind alunele şi trăgându-l ca de două hăţuri, de capetele celor două mustăţi cânepii. Şi cu toată casna la care se lăsa supus, lui Cazimir îi stăruia pe chip aceeaşi blândeţe duioasă cu care îşi întâmpinase oaspetele mic. Şi morarul văzu, cu uimire, că din ochii cantonierului curgeau lacrimi, în două şuviţe subţiri, alunecându-i pe obrazul zbârcit. Şi, în loc să se răstească, zâmbi, şi zise, apropiindu-se, stânjenit:

— Suntem vecini şi uite că nu ne-am cunoscut până acum.

Şi, în timp ce Oprea morarul dădea mâna cu cantonierul, Trică şi Culai, care mai înainte se uitaseră pe lângă tocul uşii, feriţi şi încă speriaţi de ceea ce putea fi, păşiră unul după altul

înăuntru. Iar Uţă, mândru că o luase înaintea lor, se sălta mai departe şi cu mai mult sârg pe genunchii lui Cazimir, trăgându-l mai nemilos de mustăţi, în timp ce acesta, ruşinat de atâta lume strânsă în jur, îşi ştergea cu dosul mâinii lacrimile de pe obraz.

Pe urmă Oprea se duse la moară, că nu putea să-l lase multă vreme singur pe bătrân – şi când să iasă pe poartă, Cristei, deprins să trăiască în prieteşug cu mâţele, se apropiase de gard, dând din coadă şi-l mirosea pe Miroslav printre uluci. Iar cotoiul, stând în trei picioare, cu o labă din faţă ridicată nehotărât, nu mai stupea, îşi lăsase spinarea drept – numai părul îi mai era puţin zburlit.

Morarul se duse, dar copiii rămaseră – şi de atunci înainte veniră la canton cu orice prilej…

Asta se întâmplase mai de mult; trecuseră peste patru ani de atunci – în care timp se schimbaseră multe, şi-n lume, şi-n împrejurimi. Cristei se stinsese de bătrâneţe, după ce bolise destul, orb şi lipsit de puteri. Tatăl copiilor, Oprea, plecase la război şi murise pe front – iată, în vara asta a lui 1942 se împlinea un an de atunci. Copiii erau orfani şi-i creştea bunicul, moş Aron, om bun şi el, dar plin de necazuri şi de griji. Mama lor, Stanca, femeie voinică, vrednică şi frumoasă, după care se dăduseră în vânt mulţi flăcăi, îmbătrânise înainte de timp. Acum umbla cu broboadă neagră până peste ochi, aprindea candela, la icoane – şi

de multe ori, intrând fără veste în casă, cei mici o găseau lăcrimând, cum îl găsiseră în acea zi pe Cazimir… Numai că lacrimile ei le înţelegeau, plânseseră şi ei, plâns de copil, când aflaseră vestea de la război – pe câtă vreme lacrimile cantonierului păruseră fără înţeles, nu lămuriseră nici până azi rostul lor…

*

*

În seara asta Cazimir stătea lângă vatră – uitase lampa aprinsă; cotoiul dormea mai departe, pe poliţă, gemând din când în când, ca omul trudit şi răsucind. u-se prin somn, să te minunezi cum de nu cade jos; găina fierbea în oală, odaia începea să se umple de aburi călduţi.

După un timp cantonierul se ridică, cercetă carnea, să vadă dacă mai are mult, gustă fiertura, îi mai puse sare, îi puse legume, o ceapă, un morcov uscat, câţiva cartofi, câţiva ardei iuţi; aburii leşioşi de până atunci începură a aromi – şi el îi adulmecă, mulţumit.

Trecu astfel încă vreo jumătate de ceas; între timp un şir de căruţe se auzise scârţâind, prin spatele cantonului, se auziseră căruţaşii îndemnând boii la deal. Cazimir se ridică iarăşi, încercă încă o dată găina, cât de bine s-a fiert şi, văzând că e gata, o trase afară, cu lingura şi cu mâna, fără să-l frigă, de parcă ar fi avut mână de fier.

Miroslav deschise un ochi, adulmecând în

aer, dar, simţind ticălosul de departe fierbinţeala mâncării, închise ochiul la loc, să mai doarmă un pic.

Stăpânu-su luă o ulcea cu zeamă de murături şi-o turnă în oală, altminteri, fiertura leşinată n-ar fi avut niciun gust. De bună seamă ciorba ar fi fost mai bună dacă fierbea laolaltă carnea cu acritura; dar Cazimir era păţit: cotoiul, oricât de flămând, ar fi făcut iar nazuri, simţind, cât de cât, gustul de murături.

În sfârşit, totul fiind gata, omul trase oala de pe foc, scoase ciorbă în altă strachină şi o puse pe pat, lângă aceea în care găina se vedea încă aburind. Acum, în sufleul lui, cum îşi plimba el ochii între cele două străchini, ai fi zis că se dădea o luptă, care îl frământa mult.

La urmă rupse un hartan şi o aripă, pe care le puse în strachina lui. Dar, după ce iar cugetă, cu ochii la străchini, scoase hartanul şi îl puse înapoi, rămânând numai cu aripa. Şi văzând cu prilejul acesta că găina se răcise destul, îl chemă pe cotoi, în graiul lui polonez, cum fi vorbea de obicei, cu vorbe care s-ar tâlcui cam astfel:

— Miroslave, hai, vino, somnorosule!

Cotoiul se ridică a lene, ne mai arătându-se de loc grăbit, mieună încet şi gros, din gât, se întinse – şi, în sfârşit, sărind pe pat, veni lângă strachina cu carne, pregătită pentru el. Însă înainte de a purcede la ospătat, mirosi în strachina lui Cazimir, să vadă dacă el nu are ceva mai bun…

Chiar dacă ar putea să te scârbească atâtea nazuri din partea unui cotoi, cum să nu te minunezi după aceea şi cum să nu-l îndrăgeşti, văzându-l cum mănâncă, la fel de dichisit ca un om, dacă nu chiar mai mult decât atâţia din ei?

Miroslav alese mai întâi hartanul pus înapoi de Cazimir, îl luă cu lăbuţele de un cap şi de altul, el stând aşezat pe coadă, ca lighioanele de la circ, şi începu să muşte din carne, aplecându-şi capul când pe o parte, când pe alta, făcând fasoane fără număr, clipind, alintându-se şi după fiecare înghiţitură lingându-se delicat pe botişor.

Dacă îl văzu că şi-a început cina, Cazimir scoase din ştergar mămăliga rămasă de cu seară, se aşează pe scăunel, lângă pat şi începu să mănânce şi el. Dar înainte de a băga lingura în ciorbă se închină şi zise, mai mult ruşinat decât evlavios:

— Îngăduie-mă, doamne; pe lumea cealaltă ţi-oi plăti!

Cuvinte fără înţeles, sau cu înţeles ascuns!

Miroslav între timp îi dădea înainte cu carnea, lăsându-l pe stăpână-su să mănânce doar zeama. Şi, cu tot felul lui omenesc de a mânca, pare-se nu avea spor mai mic, că până să termine Cazimir ciorba, din toată găina nu mai rămăsese decât oasele, aşezate în strachină cu acelaşi dichis.

— Ai dat-o gata! se minună cantonierul. Mâncăule! mai bine lăsai şi pentru mâine un pic!

Drept răspuns, Miroslav se apropie de strachina lui, o privi şi dădu, nu chiar hotărât, să apuce cu lăbuţa amărâta de aripă rămasă pe fund.

— Ajungă-ţi! se răsti Cazimir scos din fire acum.

Cotoiul se lăsă pe toate patru picioarele şi abia atunc? se văzu că burta, suptă înainte, mai-mai că-i dădea de pământ. Cu toate astea, el începu să miorlăie, fireşte nu de foame, ci de afurisit. Şi totuşi, pe Cazimir nu-l răbdă inima să-l audă plângând, de-aceea, după ce clătină din cap, luă aripa cu mâna, o rupse în două, de la încheietură, şi jumătate i-o dădu lui. Numai aşa cotoiul se linişti, şi, după ce se linse pe labe şi pe bot, scoase un ultim miorlăit, mai blând, cum ar fi spus: „În mulţumesc, Cazimire, dar mai bine mi-ar fi priit două găini!” Pe urmă dădu să sară pe poliţă, la locul lui, numai că nir izbuti; încercă o dată, încă o dată, – zadarnic! – burta îi atârna prea greu, aşa că, după ce se uită chiorâş la poliţă, se roti de vreo două orr prin pat, cu pasul leneş, să-şi caute culcuş – şi în sfârşit se culcă pe perna lui Cazimir.

Acesta, după ce rămase visător un timp, îşi întoarse ochii asupra lui, privindu-l cum dormea mulţumit.

Şi-atunci, atâta blândeţe i se lăsă pe chipul aspru şi argăsit, atâta duioşie i se citi în ochi, încât ai fi zis că-i un părinte care îşi priveghează pruncul adormit. Să-l fi văzut cineva atunci, mare

şi vânjos cât doi haiduci, cu părul lăţos, cu mustăţile ca un snop răvăşit, cu braţele groase atârnând pe lângă trup, cu pumnii grei şi bătătoriţi, s-ar fi minunat de blândeţea înscrisă pe chipul lui. Şi dacă i-ar fi privit şi ochii, mistuiţi de gingăşie şi de doruri adânci, acel cineva şi-ar fi zis:

„Doamne, să fi avut omul acesta un suflet de copil lângă el, pesemne că l-ar fi iubit tare mult!”

La o vreme Cazimir se ridică, oftând, deretică odaia puţin, strânse fulgii spre a-i dosi, apoi luă săpunul de pe dulăpior, ştergarul din cul şi ieşi pe prispă, unde se spălă îndelung. Când se întoarse, puse totul la loc, se aşeză pe scăunel, şi aşa rămase mult timp, cu ochii pierduţf în depărtări; şi cu cât treceau clipele, cu atât privirea cantonierului se ducea mai departe, încât ai fi spus că trecea peste dealuri şi văi, peste munţi, peste hotare de ţări…

După altă vreme, cu ochii duşi astfel, Cazimir se ridică din nour şovăind, se aplecă sub pat şi trase afară un cufăraş verzui, bătut cât ţinte aurii, din care, după ce scotoci adânc, scoase un teanc de hârtii, învelite într-un jurnal învechit

Nu umbla la cufăr în fiecare zi, mişcările lui vădeau tulburare, mâinile mari îi tremurau pe aceste lucruri mici.

Cu hârtiile în mână, omul se aşeză iarăşi pe scăunel, îşi netezi cu dosul mâinii mustăţile, care nu se puteau netezi – şi înainte de a desface

jurnalul, şovăi încă un timp.

Pe pod trecea un tren, cu huruitul lui cunoscut; lampa pâlpia în cui…

Cantonierul scoase dintre hârtii, cu mişcări domoale şi parcă stăpânite de fiori, o fotografie gălbuie, ştearsă de timp – şi rămase cât ochii pironiţi asupra ei Numai că pe chipul lui se lăsară umbre prelungi iar privirea i se aburi, ca la omul care are lacrimile în suflet, nu în ochi, la vederea oricui.

Fotografia, a cărei vechime nici nu se mai putea dovedi, înfăţişa, nedesluşit, un flăcău înalt şi voinic, părând de prin alte părţi, după portul lui, alături o femeie, chipeşă se putea bănui, iar între ei, doi copii, două capete bălaie, cu obrajii rotunzi şi cu ochii măriţi. Din toată fotografia, veche şi făcută fără mult meşteşug, singure chipurile lor rămăseseră limpezi; prin cine ştie ce ciudăţenie, vremea le cruţase tocmai lor trăsăturile mici.

Despre rest, ce să spui?… Şi totuşi, fără să găseşti o asemănare anume între ei, ceva te îndemna să crezi că flăcăul din fotografie ar putea să fie chiar cantonierul, din vremea necunoscută a tinereţii lui.

Pe drum se auzi scârţâit de căruţe, venind domol, din sus. Lampa cu gaz puţin, ardea de mult; flacăra ei începu să pălească şi chipurile copiilor din fotografie îşi pierdură limpezimea, până ce liniile lor fură gata a se risipi.

— Mă, de la canton! strigă un glas din drum.

Căruţele opriseră la barieră şi oamenii se adunau în faţă, vorbind între ei.

— Ce faci, cantonierule? strigă un altul, curând.

Erau pesemne munteni, care plecau de cu seara, ducând obezi de roţi, doniţi, şindrilă, să fie dimineaţa cu ele în târg.

Căruţaşii aşteptară o vreme, apoi unul din ei se apropie de canton, intră în bătătură şi, făcând un pas pe prispă, bătu cu codirişca în uşă. Cazimir nu-l luă în seamă. Lampa pâlpâia, din ce în ce mai palid – şi în fotografie nu mai puteai să vezi nimic cu ochii, poate doar cu închipuirea.

— Măi frate-meu, n-auzi? strigă iar omul străin. Vino să baţi o potcoavă, că-mi şchloapătă calul până la târg!

În clipa aceea, lumina din ferestrele cantonului, atât cât se vedea pe la colţuri, pe sub hârtia de camuflaj, se şterse şi geamurile, înnegrite, răsfrânseră sclipirea palidă a stelelor de pe cer.

— A stins lampa, stinge-s-ar sufletul în el! blestemă un om din drum. Hai mă, degeaba mai stăm aici. Dii, dii boală, n-auzi?!

Căruţele cârmiră şi se duseră, scrâşnind peste bolovani. În odaia cantonului era întuneric ca-n hornul necurăţat. Se lăsase linişte, după ce scârţâitul carelor se pierduse pe gârlă, în jos. Nu se auzea decât răsuflarea cotoiului care dormea pe perna lui Cazimir, iar afară apele clipoceau pe

prund.

Încolo, nimic; nu se desluşise scăunelul târşâit, podeaua gemând sub bocancul greu, nu se simţise patul scârţâind. Ai fi zis că totul era încremenit…

Poate, în întuneric, Cazimir veghea în acelaşi loc, cu fotografia în mâini.

Capitolul III

PETRECERE LA ŞEFUL GĂRII

În seara aceea, la şeful gării era masă, cu musafiri; nu mulţi: şeful de post, singur şi perceptorul, cu nevasta lui.

Petruş stătea pe banca de pe peron şi, pe geamul deschis, auzea fiecare vorbă a lor; uneori se ridica, să arunce o privire înăuntru, pe sub transperant, dovedind o curiozitate pe care, la firea lui sfioasă, nici nu o bănuiai.

Nevasta şefului de post nu venise, rămăsese acasă cu fiică-sa, domnişoara Eleonora – socotea că şeful gării şi perceptorul nu-s de rangul ei; nici pe bărbată-su nu-l socotea mai presus, dar n-avea ce face, era cununată cu el.

Masa se făcea, fără niciun prilej; oamenii, fiind prieteni buni şi în casele lor găsindu-se de toate din belşug, se adunau, pe cât cu putinţă mai des, să mai pună ţara la cale şi să bea un pahar de vin. Paharul de vin, se înţelege, cerea şi altele pe lângă el, adică un boboc pe varză, ori un purcel la cuptor, înaintea acestora un pilaf gras sau peşte rasol – şi înaintea tuturor o ţuiculiţă, cu slănină

afumată sau cu ghiuden…

Înfulecând şi deşertând paharele, mesenii se plângeau că treburile merg prost, că nu mai pică nimic, că ţăranii nu mai au nici ei, că mulţi, din iarnă încoace, nu mai mănâncă decât mămăligă cu murături, că ţuica şi poamele le-au vândut de mult – şi dacă nu au ei, de unde să mai ai tu?

Aici oamenii clătinau din cap – şi perceptorul, cu o bucată de carne în fălci, de-i umfla obrazul ca şi când ar fi fost bolnav de măsele, zicea, amărât:

— Trebuie să strângem cureaua, domnule, altfel nu-i rost!

La care jandarmul, umflat în amândoi obrajii, el fiind mai lacom ca toţi, adăuga, mestecând de zor:

— O să murim de foame, dacă mai ţine mult! Vine ziua de apoi, ascultaţi ce vă spun eu!

Şeful gării nu zicea nimic, ci mânca, să prindă puteri, încuviinţând fiecare vorbă a celorlalţi. Era un om nu prea înalt, dar chipeş, după gustul oricui, cu obrazul trandafiriu, ca al oamenilor sănătoşi şi într-una mulţumiţi – deşi el avea destule necazuri pe sufletul lui – cu un păr negru şi lucios, pieptănat foarte lins, cu un nas mic, arcuit şi sub nas cu o mustaţă tot neagră şi lucioasă, cât un cărăbuş. Cu şapca roşie în cap, cum era negricios, părea un om plin de putere şi hotărâri, mai cu seamă că avea ochii negri, neosteniţi, vii de parcă ar fi umblat în ei furnici.

Înainte de a veni aici şef, fusese impiegat la

oraş, dar, mutându-l şi mărindu-l în grad, nu câştigase nimic, decât că era mai toată ziua slobod şi nu avea pe nimeni deasupra lui. Altminteri, gara era săracă, nu aducea venituri ca gările unde se încarcă grâu, dacă-s la câmpie, sau lemne, dacă-s în sus, şi unde negustorii, pentru a avea vagoane la timp, plătesc şefului douăzeci de lefuri şi poate chiar mai mult. Aici nu se încărca nimic; ţăranii care plecau cu trenul n-aveau de ce să dea bacşiş, că doar era tren pentru toată lumea, nu anume pentru ei poruncit.

Noroc cu perceptorul şi cu jandarmul; lor le pica destul, deşi de când îi cunoscuse îi auzise doar văicărindu-se pe amândoi. Şi cum cocoanele lor, din pricini felurite, nu-şi luau sarcina ospeţelor, mesele se dădeau aici, cucoana Natalia, nevasta şefului de gară fiind vestită ca gospodină de neîntrecut. Iar dacă asemenea mese se făceau, de pildă, miercuri şi sâmbătă, uneori chiar mai des, cu bunătăţi pe care jandarmul şi perceptorul aveau grijă să le trimită din timp, şeful de gară se alegea cu de-ale gurii pe toată săptămâna, ba îi mai şi prisosea, leafa rămânându-i astfel pentru alte nevoi.

Perceptorul, care-l ştia de calic, dar altminteri om cu şcoală şi iscusit la anecdote şi la şolticării, adică tocmai ce se cere unui bun comesean, zicea adesea, uitând că o clipă mai înainte se arătase pesimist:

— Toate se aranjează, coane Manole! Noi să

fim sănătoşi!

Şeful de post încuviinţa din cap şi el, iar a doua zi trimitea la gară un curcan şi o balercă de vin.

Oameni mărinimoşi!

În afară de sala de aşteptare şi de biroul telegrafului, gara avea două odăi, pentru şef; prima, o odaie mare, în care se intra de pe peron, era dormitorul, unde se punea şi masa, când veneau musafiri. În a doua, mai mică, legată printr-o uşă cu cea din faţă, stăteau copiii – şi mai folosea şi de sufragerie, în mod obişnuit. De-aici, în sfârşit, intrai în bucătărie şi din bucătărie ieşeai în curtea de din dos, numită nepotrivit astfel, fiindcă n-avea gard, şi pe-aici treceau ţăranii, când veneau la tren, căscând gura la gospodăria domnului şef şi la rufăria cucoanei, pusă la uscat, pe sârmă, între doi stâlpi.

În seara aceea, Valerică, băiatul mai mare al gazdelor, stătea în odaia a doua, la masă, şi mâzgălea într-un maculator, cu o carte în faţă, învăţând la geometrie, fiind corijent.

Şeful gării îi era tată vitreg, dar îi purta mai multă grijă decât lui Petruş, căruia îi era tată bun. Când se însurase, a doua oară, acum vreo zece ani, şi el, şi cucoana Natalia veniseră în căsnicie cu câte un copil, care deveniseră fraţi, fără să se fi cunoscut, tot aşa cum părinţii lor deveniseră soţi. Dar, deşi legaţi astfel toţi patru la un loc, deosebirile rămâneau foarte mari, şi între copii, şi

între părinţi.

De pildă, cucoana era voinică şi poruncitoare, pe când şeful gării, oricât de bărbat şi oricât de hotărât ar fi părut el altora, n-avea, la suflet şi la trup, nici jumătate din puterea ei. Bietul om se supunea poruncilor nevestei, iar necazul şi-l vărsa pe macagii.

Cu un asemenea tată şi cu o asemenea mamă, nu era de mirare că lui Valerică, băiatul mamei, i se cuvenea totul, iar lui Petruş, băiatul tatălui, nu-i mai rămânea nimic.

În schimb, Petruş venise pe lume cu o zestre pe care nu i-o putea scoate nimeni, din cap şi din suflet, ca să o dea fratelui vitreg, foarte sărac în aceste privinţe.

Astfel, deşi Valerică, băiatul mamei, avea şaisprezece ani, doi mai mult decât celălalt, se împotmolise în clasa a doua, pe când fratele mai mic trecuse în a patra şi făgăduia să le treacă pe toate uşor, fără ajutorul nimănui. Pe el nu trebuia să-l salte nimeni de urechi, cum făcea şeful gării cu fiul vitreg.

Chiar şi anul acesta, de pildă, domnul Manole, căruia cucoana îi spunea Manolică, fusese nevoit să se ducă de câteva ori la oraş cu plocoane, din mila perceptorului şi a şefului de post, altminteri Valerică ar fi rămas iar repetent.

De dragul nevestei, tatăl vitreg îşi făcuse la început planuri man cu băiatul, să-l scoată doctor sau inginer, dar de la o vreme îşi dăduse seama că

n-o să fie chip; acum era; mulţumit să-l ducă măcar până la a patra, să aibă adică gimnaziul complet, şi p-ormă să-l dea la „Şcoala de mişcare şi telegraf” a drumului de fier, de unde ies impiegaţii din gări; acolo poate i-ar fi fost mai uşor, şi, oricum, se putea spune că în şcoală avea oamenii lui.

Cucoana Natalia însă continua să nutrească gânduri mari în privinţa fiului ei, aşa că domnul Manole nici nu îndrăznise să-i mărturisească gândul lui mai mărunt. Ea vedea că băiatul, la şcoală, nu-i printre cei dintâi, – să spună mai rău despre el, fireşte, nici gând! – dar socotea că asta nu-i vina lui.

— Îl persecută, şi tu nu faci nimic! îşi mustra bărbatul în unele seri.

Şeful gării stătea pe scaun, la picioarele patului şi, cu cămaşa de noapte, ţărănească, ridicată până la genunchi, îşi ţinea picioarele în ligheanul cu apă fiartă, cu un praf alb, pentru bătături. Petruş îi auzea, de alături, ciorovăindu-se:

— Tu m-asculţi, ori nu m-asculţi? stăruia cucoana, fierbând.

— Te-ascult!

— Atunci, de ce nu faci nimic 2>

— Ce să fac?

— Să te duci, să vorbeşti!

— N-am fost?

Aici domnul Manole ofta, îşi scotea picioarele

din lighean, se ştergea cu prosopul şi apoi, ghemuit cu pieptul în genunchi, începea să-şi taie bătăturile înmuiate, cu limba mică a briceagului, ascuţită brici.

— Se poate, un copil aşa inteligent, să i-o ia alţii înainte şi noi să stăm cu mâinile în sân?! zicea cucoana, aproape plângând.

La asta, şeful gării, atent să nu-şi taie degetul, nu răspundea nimic.

— Taci, Manolică?

— Păi ce să zic?

— Spune, e inteligent, sau nu?

— Este, zic eu altfel?

— Mai inteligent decât Petre I

Pe Petruş nu-l mângâia, îi lăsa numele aspru şi întreg, ca al oamenilor mari – ceea ce nu făcea, de pildă, cu domnul Manole, om mare într-adevăr.

— Spune, Manolică!

— Ce să spun?

— E mai inteligent decât Petre! Să nu te încăpăţânezi!

— Este! ofta şeful gării, peste bătături.

— Atunci, de ce nu-l ajuţi?

— Cum?

— Să te duci la şcoală, să stărui, să vezi cine-l duşmăneşte, să-i facă dreptate, că-i mai rău decât o crimă să nedreptăţeşti un copil 1

— Aşa e!

Cu chiu, cu vai, anul acesta Valerică rămăsese numai corigent. Acum băiatul învăţa, în

odaia mică, la masa învelită cu muşama. De câte ori trecea, la bucătărie, maică-sa stătea o clipă în loc, înflorind, admirându-şi odrasla sârguincioasă, pe urmă îi mângâia părul gălbui şi sărutându-l în creştet, zicea:

— Învaţă, puiu’mamei, învaţă, dar vezi să nu oboseşti.

Şcolarul, cu cartea de geometrie în faţă, silabisea despre cerc:

— Cercul, este o, suprafaţă, plană…

Dincolo, cheful era în toi. Sfârşind cu friptura, în aşteptarea prăjiturii şi a cafelelor, mesenii se îndeletniceau cu vinul, vin vechi, gălbui, adus de la Valea Călugărească. Şeful de post, că el îl adusese, se umfla în guşe la cuvintele de laudă ale celorlalţi. Era cu două palme mai înalt decât şeful gării şi bine clădit, cu o privire trufaşă cât timp nu lua încă damf de la vin, semănând în măreţia lui cu un general, nu cu un plutonier major, acesta fiindu-i gradul mic.

Petruş însă îl vedea cu alţi ochi decât prietenii sau supuşii lui, descoperea că jandarmul era trupeş mai ales la mijloc, adică burtos, având capul, braţele şi picioarele cam mici pe lângă rest. Acum se uita la el, pe sub transperant, şi se întreba cum de se putea ca domnişoara Eleonora să fie fata lui?

— Când ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum! zicea perceptorul, închinând paharul cu vin.

Din odaia vecină se auzea glasul lui Valerică.

Băiatul citea definiţia cercului, intonând molâu, şi când ajungea la capăt, o lua de la început, fără oprire, ca şi cum ar fi spus o poezie fără de sfârşit:

— Cercul este o suprafaţă plană, mărginită de o circon-ferinţă sau linie curbă, ale cărei puncte sunt la distanţă egală de un punct fix, numit centru…

După ce repetă astfel de vreo douăzeci de ori, Valerică puse palma pe carte şi încercă să spună pe de rost, dar nu putu duce fraza până la sfârşit.

Faptul nu-l nelinişti; era şcolar vechi, avea iscusinţa lui: începu să citească din nou, cu acelaşi glas monoton, băgând învăţătura în cap, că avea loc, iar el umblând în acest timp cu gândul prin alte părţi. Ochise în magazie, la perceptor, o cameră veche de automobil, şi îşi făcea socoteala s-o înhaţe, să-şi toarne din ea o praştie mare, cum văzuse la un orăşean, băiatul boiangiului, o praştie cu crăcană, fireşte, dar cu elasticul din mai multe fire, răsucite la un loc. Băiatul boiangiului zicea că aşa capeţi mai multă forţă, fără să încordezi braţul mai mult – şi piatra bate mult mai departe, negreşindu-şi ţinta de loc.

Valerică avea mare dragoste pentru praştii şi prin buzunarele lui se găseau vreo cinci, mai mari şi mai mici, cu sau fără crăcană, cu cauciucul mai subţire sau mai gros, de automobil – şi el ştia să le mânuiască destul de dibaci. Când ostenea cu învăţătura, ieşea pe linie şi ochea în vrăbii,

izbutind adesea să nimerească în bietele păsărele care nu-i făceau niciun rău.

Maică-sa era o fiinţă miloasă, care n-ar fi omorât nicio muscă, după cum spunea chiar dânsa, ades; încalţe, când acarul tăia păsări, ea se ducea în odaia din faţă, să nu le vadă cum se zbat sângerând în uşa bucătăriei. Şi de vrăbii îi era milă, le arunca firimituri în fiecare zi. Însă, oricât de miloasă ar fi fost, când Valerică se întorcea de la vânătoare, aducând triumfător o biată vrăbiuţă cu aripa ruptă, nu îndrăznea să-l mustre pentru cruzimea lui.

Dar Valerică mai făcea şi alte isprăvi, fără ca maică-sa să-l dojenească, sau dojenindu-l cu mare ocol: ochea în trecători şi uneori se întâmpla să-i nimerească, ba chiar şi în cap, ceea ce odată s-ar fi putut să aibă cele mai nenorocite urmări, ochea în felinarele de la semafoare şi macazuri, bucurându-se când vedea făcută ţăndări sticla verde şi roşie, pusă acolo cu un scop neînţeles de el, spărgea chiar şi geamurile la gară, ceea ce pe domnul Manole îl mânia rău, deşi nu-şi mustra nici el băiatul, decât cu şi mai mare ocol.

Noroc că toate pagubele acestea la îndura drumul de fier. Domnul şef încheia proces-verbal asupra stricăciunii, folosind de la caz la caz explicaţia: „forţă majoră”, „accident” sau „inexplicabil”, şi Serviciul întreţinerii, de la oraş, punea geamurile la loc, fără să-şi mai piardă vremea cu cercetări pentru nişte lucruri de nimic,

mai ales că era vorba de o treabă între colegi.

Dar slăbiciunea cea mai mare a lui Valerică era să vâneze ceştile de porţelan de care erau legate firele telegrafului pe stâlpi. Asta era o treabă mai grea, de-aceea îl înverşuna mai mult, trăgând până îl luau năduşelile, ca să atingă o ceaşcă, în sfârşit. Dar ce bucurie, ce desfătare să vezi ceaşca zburând în bucăţi, iar firul, eliberat, zbârniind şi făcând burtă în jos, ca şi cum s-ar fi dat huţa pe el o sută de draci!

Deci, în seara asta, învăţând despre cerc, Valerică se gândea cum să alcătuiască o praştie nouă, cu cătare, prin care şi iei ţinta la ochi, ca la puştile ostăşeşti. Maică-sa, trecând odată pe afară, dădu peste Petruş, ghemuit pe banca de pe peron.

— Să vii şi tu să mănânci! îi zise înciudată, deşi băiatul nu făcea niciun rău nimănui stând aici.

Dar cum să nu aibă venin în inimă, când vedea deosebirea dintre odrasla ei şi Petruş, chit că nu o vedea în întregime, ci numai pe irm sfert, sau chiar mai puţin?

Chiar în vara asta, venind Valerică în vacanţă împovărat de corijenţe, iar Petruş promovat, printre cei dintâi, domnul Manole spusese, îngrijorat de soarta şcolărească a primului:

— Ce-ar fi să-l mediteze Petruş?

Cucoana sărise până în tavan:

— Cine?… Manolică, ţi-ai pierdut minţile? Are nas Petre al tău să-l mediteze pe Valerică? Nu-l vezi cât este de pirpiriu?

ftitr-adevăr, acesta putea fi un argument, în felul lui. Pe lângă Valerică, bine hrănit, îndopat numai cu bunătăţi, Petruş, mai firav, deşi înăltuţ, părea tare plăpând. Şeful gării ar fi vrut să spună că aici e vorba de puterile minţii, nu ale trupului, dar tăcuse, fiindcă până la urmă tot n-ar fi avut cuvânt.

Şi astfel, acum Petruş stătea afară, pe peron, ca un copil părăsit» fiindcă n-avea voie să intre în casă cât învăţa frate-su, – iar Valerică îşi băga singur învăţătura în cap, după metodele lui.

Lăsându-se păgubaş de definiţia cercului, el trecuse în clipa asta la o treabă mai plăcută şi mai de folos, cu atât mai de folos cu cât nu se îndepărta de obiectul învăţăturii lui: deschisese compasul şi pe o foaie mare de hârtie trăsese un cerc. Foarte frumos făcut!

Valerică îl privi mulţumit, şi, în mijloc, trase altul mai mic, – concentric, după cuvântul necunoscut lui.

După ce contemplă iarăşi un timp lucrul, arătându-se încântat de ideea sa şi de iscusinţa cu care o dusese la bun sfârşit, băiatul trase încă un cerc – şi dacă se porni, îi dădu drumul făcând cercuri din ce în ce mai mici, foarte apropiate unul

de altul şi toate fără cusur, alcătuind un disc cenuşiu. Privit de aproape, desenul scotea ape ciudate, ca şi când în mijlocul lui ar fi mişcat ceva viu. Valerică rămase cu ochii la el uitând că mai avea de învăţat pe ziua de azi, despre cerc ca şi din urmă, despre triunghi…

Între timp maică-sa ducea sticle de vin şi cafele mesenilor – cafea de orz că de cealaltă, de când cu războiul, nu se mai găsea.

— Cucoană Nataliţo – zicea glumeţ perceptorul, repetând o vorbă auzită de el la oraş – dacă ne mai dai mult orzoaică de asta, o să încep să nechez, ca un cal!

Petruş îl vedea de afară, cu ochelarii pe nas, lungindu-şi gâtul cu pielea roşie şi încreţită ca la curcan, aşteptând ca mesenii să facă haz de vorba sa.

Era un om a cărui înfăţişare n-ai fi putut-o descrie cu uşurinţă celor ce nu-l cunoşteau. Băiatul, care fără ştiinţa lui avea înclinare să cerceteze amănunţit totul, punând impresiile într-o anumită ordine în cap, se străduia de multă vreme să-l asemuiască pe perceptor cu ceva.

Bunăoară, pe maică-sa vitregă o vedea ca pe un cozonac, rumen, afinat, dar cu sare în loc de zahăr, adică nefiind bun de mâncat.

Pe Valerică şi-l închipuia ca un viţel dolofan, sugând la vacă, iar vaca lingându-l pe spinare şi pe grumaz; singur, fără vacă, păscând sau sărind peste zăplaz, nu era chip să-l aşeze în mintea sa;

după cum se desfăşura această impresie în capul lui de copil, Valerică urma să ajungă plăvan, dar să rămână neînţărcat.

Iată însă că imaginea perceptorului era mai complicată; cu vorbe de oameni învăţaţi, nu o puteai sintetiza. Perceptorul era mic şi slab; ai fi putut să-l asemuieşti, mai simplu, cu un păstârnac. Şi cum, pe nevastă-sa, mare şi lăbărţată ai fi putut-o lua drept un dovleac, imaginile se înrudeau, amândouă înglobându-se în regnul vegetal şi căpătând astfel un oarecare haz.

Dar acesta nu era perceptorul cel adevărat, fiindcă el avea trăsături complicate, care nu se supuneau unui singur regn, mai cu seamă unuia aşa de sărac. Astfel, avea păr ca lâna de oaie, urechi ascuţite la vârf, însă neatingând lungimea celor de măgar, nas de croncan, ochi de viezure, gură de broască, gât de curcan, glas de ţap, umeri ca semaforul din gară, braţe ca vrejul de bostan, sub braţ servietă de şcolar, iar pe nas ochelari de om învăţat. Petruş îl privea, pe sub transperant, căutând să simplifice această imagine complicată, şi nu izbutea.

— Ia mai liniştiţi-vă un pic să vă cânte Valerică ceva! se auzi glasul cucoanei Natalia, adresându-se musafirilor destul de înfierbântaţi la acest ceas. Dragul mamei, ia-ţi vioara şi hai!…

Valerică făcea nazuri, nu avea chef de cântat, dar la stăruinţele maică-sii se ridică şi se ivi în prag, cu vioara în mâna stângă, cu arcuşul în

dreapta, şi cu o batistă băgată sub guler, ca un concertist adevărat.

Acum, că era în picioare, puteai să-ţi dai seama de ce-l asemuia Petruş cu un viţel dolofan; băiatul stătea bine cu sănătatea, înalt şi voinic, cu obrajii bucălaţi, rumen la faţă şi odihnit, ca şi când atunci s-ar fi ridicat din pat.

— Cântă, dragul mamei, nu te ruşina!

Tânărul viorist nu se simţea de loc ruşinat, nu se simţea în niciun fel – maică-sii i se părea că în asemenea clipe băiatul trebuie să fi© foarte emoţionat, fiindcă ei una îi venea tot sângele în obraz.

Valerică se rezemă de sobă, îşi înfipse vioara sub bărbie, şi încercă arcuşul pe coarde, scârţâind barbar.

— Sst! făcu mustrătoare mama băiatului, către meseni, care vorbeau tare între ei, ca oamenii afumaţi.

Scârţâitul se prefăcu într-o melodie lâncedă, amintind în chip stângaci o romanţă cunoscută în vremea tinereţii celor trei bărbaţi. Valerică o învăţase după ureche; avea profesor, la oraş, dar, după trei ani de când lua lecţii, nu putea să cânte pe note; de ştiut le ştia, numai că dacă punea mâna pe vioară, toată notăraia de pe portativ i se încurca în cap.

— Cântă cu sentiment! observă perceptorul, deşertând un pahar.

Aşa scârţâită şi scâlciată, pe domnul Manole

melodia îl făcea sentimental, se lăsa furat şi de arcuş şi de vinul dulceag.

— Cântă şi din gură, Valerică, puiule, hai, cântă; i lui tata! zise, rezemându-se în spătar.

Valerică îşi drese glasul, şi începu, fără să se mai lase rugat:

Călugărul

Din vechiul schi-i-it

Se făcuse miezul nopţii, nu mai venea niciun tren. Dumitru Vânătorul moţăia în sala de aşteptare, cu urechea la telefon. Petruş trecu pe lângă el şi se duse alături, la telegraf.

În odaia mică, unde pendula bătea rar şi unde, la lumina unei lămpi afumate puse pe birou, alămurile aparatelor sclipeau tainic, băiatul şefului de gară îşi făcuse o lume, pe care nu o bănuiau ceilalţi. De mic trăise prin gări şi telegraful fusese una din tainele care fermecaseră copilăria lui. Dar acum nu mai era o taină; nu-l învăţase nimeni şi el îl ştia, ştia cum se apasă pe „manipulator”, cum se duce curentul pe fir şi mişcă „releul” în celelalte gări, transmiţând ţăcănitul de aici la mari depărtări. Ştia cum se cere „liber” pentru un tren, cu ajutorul acestei maşinării, numai cu puncte şi linii, folosind un alfabet cunoscut de el pe de rost. Punctele şi liniile se duceau pe fir, şi un fel de peniţă, prinsă de releu, le scria de-a lungul unei benzi care se mişca pe un tamburaş de aramă, trasă de o maşinărie cu arc, ca a unui ceasornic.

Telegrafistul însă nici nu se mai uita la ele, înţelegea cuvintele după ţăcănit, banda folosea numai ca o dovadă scrisă a mişcării tre' nurilor, pentru cazul când s-ar fi întâmplat vreun „carambor, cum se spune în lumea gărilor unei ciocniri sau altui accident.

Ce viaţă ciudată pentru un copil! Era ora când el ar fi trebuit să doarmă al doilea somn, şi iată-l că veghea aici, în odaia cu maşinării.

În casă musafirii chefuiau, fără să-l mai ia în seamă pe viorist, iar Valerică, dacă începuse, acum cânta înainte Călugărul din vechiul schit, de parcă ar fi avut arc şi el ca aparatul „morse" de pe birou. Cânta şi se gândea la ale lui, la praştii, la cercul desenat de el, la camera de automobil pe care voia s-o şterpelească de la perceptor... Maică-sa obosise să-l admire atât – şi se aşezase pe pat, cu ochii în pământ, cu un semn de descurajare în ochi; oare îşi dădea seama în clipa asta că răsfăţatul fecior era un nătâng? La un moment dat avu o tresărire şi ridicând capul întrebă, ca şi când s-ar fi trezit din vis:

— Dar pe unde o fi Petruş?

Nimeni n-o auzi, şi deci nimeni nu băgă de seamă că rostise numele de alint, afară de Valerică, vioristul, care răspunse, cu răutate, apăsând mai tare pe arcuş:

— Haimana, mamă, Petruş!

Petruş s-ar fi putut numi haimana, într-adevăr, fiindcă mai toată ziua era printre linii, pe

la macazuri, prin biroul telegrafului. Dar cum altfel, dacă nimeni nu avea grija lui, dacă în casă nu putea să stea, fiindcă acolo era stăpân Valerică, pe care nu trebuia să-l tulbure nimeni nici de la învăţătură, nici de la somn?

— Învaţă Valerică!

— Doarme Valerică!

Iată cuvintele care se rosteau în casă, cu evlavie, ca şi când ar fi fost luate din Sfânta Scriptură.

— Dar Petruş pe unde-o fi? se auzea, mai rar, glasul tatălui.

— Nu-i purta grija; se descurcă el! răspundea mama atunci.

Pentru maică-sa, Petruş era descurcăreţ, iar Valerică inteligent şi simţitor; descurcăreţ, spus cu pizmă şi cu duşmănie. Cel mic trecea clasa fiindcă era descurcăreţ, cel mare rămânea repetent fiind prea simţitor şi prea punând la inimă cuvintele aspre ale profesorilor.

Nedreptatea pe Petruş nu-l mâhnea; îi învăţase gustul de mic, când taică-său îi dăduse altă mamă, în locul celei a lui…

Acum el stătea aplecat peste masa telegrafului, uitat de ceilalţi şi asculta aparatul ţăcănind… împlinise paisprezece ani, deunăzi, şi era înăltuţ pentru anii lui – numai că atât de firav, încât i-ai fi dat mai puţini. În lumina lămpii de pe birou, obrazul palid părea străveziu, cu umbre viorii sub ochii negri ca antracitul ud – şi după

ochi i-ai fi dat ani mai mulţi, fiindcă uneori treceau prin ei îngândurări necunoscute la un copil…

Telegraful ţăcănea departe de-aici: punct-linie – punct, punct-două linii-punct… Gara Lespezi chema ultima gară a liniei, Repedea, aflată în munţi. Firul local era pesemne rupt undeva, de-aceea chema pe firul direct, care se auzea în toate gările, de sus şi până la gara cea mare de la oraş: punct-linie – punct…

Petruş nu fusese niciodată până sus, dar ştia gările pe de rost, fiecare cu apelul ei şi când telegraful repeta cele două litere RP, RP… el înţelegea numele întreg, Repedea – mirându-se că impiegatul nu răspundea numaidecât.

Dar nu înţelegea numai atât, vedea, cu gândul, gara din munţi, cu zidurile de piatră, cu brâuri de cărămidă roşie la ferestre, cu sala de aşteptare, pustie, cu lampa arzând în biroul telegrafului; poate şi-acolo era petrecere, la şeful gării, poate şi-acolo era un perceptor şi un jandarm, deşertând paharele şi râzând gros, ca oamenii ameţiţi. Poate şi-acolo, în odaia musafirilor, băiatul şefului de gară cânta la vioară, o romanţă fără sfârşit…

Deodată telegraful îşi schimbă ţăcănitul: gara

Repedea răspundea la apel. Petruş prinse mesajul pe care-l transmitea Lespezile:

— Punct-linie-două puncte, două puncte, linie-trei puncte… Liber trenul cinci?

Era trenul de persoane care trecuse pe aici la ora zece şi care ar fi trebuit să ajungă demult; dar pesemne întârziase pe drum – locomotiva era veche, trăgea greu la urcuş…

După un timp, gara Repedea răspunse şi Petruş desluşi:

— Liber trenul cinci pe linia întâia!

Însă descifrând acest mesaj, el înţelegea mai mult decât un impiegat care-şi face meseria somnoros şi plictisit. În clipa asta el vedea semaforul ridicându-se, arătându-şi lumina verde – semnul drumului liber – auzea locomotiva fluierând, aburii fâşâind, bielele îşi porneau mişcările arcuite şi lungi, roţile patinau şi trenul, urnindu-se greoi, se ducea, huruind, în sus. Îl vedea, îl auzea, ca şi când ar fi trecut prin faţa lui, cu lumina roşie dintre tampoanele ultimului vagon pierzându-se printre munţi…

Apoi se făcu linişte în acele depărtări, se făcu linişte aici. Numai dincolo, în odaie, se auzea râsul musafirilor şi vioara lui Valerică scârţâind.

Petruş se aşează pe scaun, cobori fitilul lămpii, îşi lăsă capul pe masă şi adormi lângă telegraful amuţit.

Capitolul IV

DESPRE OAMENI PAŞNICI ŞI DESPRE

ZURBAGII

Ută se trezi cu soarele în geam, dar nu-l trezise soarele, ci ura zgomot ciudat. Nu vuietul apei în scocuri, p|e acela nici nu-l mai auzea „nici frecătura pietrelor, nici glasurile oamenilor adunaţi în bătătura morii, cu carele, la măcinat, ci un huruit de darabană, amestecat et» clinchete de zurgălăi, cu strigăte şi chirăieli. Era singur în odaie; frate-su o zbughise pe uşă, în clipa când el abia se trezea.

Băiatul se repezi la geam, şi făcu ochii mari: în faţa morii, dincolo de iaz, se vedeau câteva căruţe, cu boii dejugaţi, o mână de oameni, mai cu seamă moşnegi, că oamenii tineri erau plecaţi din sat, vreo câteva femei şi o droaie de copii, cei care se scoală cu noaptea-n cap şi se agaţă de codârlă, când e vorba de mers la măcinat. Iar între toţi aceştia strânşi roată lângă pălimar, se vedea un urs, în două picioare, jucând tontoroiul, în huruitul darabanei şi-n strigătele cu care îl îndemnau cei doi ursari.

Inima lui Uţă se opri în loc; îndată îşi aminti istoria spusă aseară, de Cazimir şi se gândi, înspăimântat:

„Dacă l-au prins pe moş Martin?”…

Bietul băiat se repezi afară, trecu peste iaz, se apropie de mulţime şi – făcându-şi loc printre oameni, ajunse în faţă, la doi paşi de ursari.

Ursul, mare şi slăbănog, cu belciug în nas, cu părul murdar şi năpârlit, ca o blană de boier

scăpătat, se rotea fără chef în mijlocul cercului gol, uitându-se neputincios la oameni, cu ochii lui mici şi negri ca murele care s-au copt.

— Ia să te prindă în pădure, ce te-ar mai pune şi el pe tine să joci! zise un moşneag, către unul din ursari.

Erau ţigani lăieţi, cu părul căzut pe umeri, soioşi, cu mustăţi şi cu bărbi mari, cu cămăşi zdrenţuite, dar având deasupra veste florate şi împodobite cu ţinte de argint, care luceau. Unul ţinea ursul de lanţ, şi, cu un ciomag în mână, îl tot îmboldea:

— Hai Mario, hai Mario, ha!…

Celălalt bătea într-o tamburină cu clopoţei, scoţând din gât numai un sunet, gros şi răguşit, în acelaşi ritm cu bătăile lui şi cu îndemnul celuilalt:

— Ha, ha, ha!…

Uţă băgă de seamă din capul locului că ursului îi ziceau Maria, deci era o ursoaică şi asta însemna că nu putea fi vorba de moş Martin cel beteag. Dar poţi să fii sigur? Inima copilului încă se mai zbuciuma.

Umblând cu ochii prin mulţime, îl zări în partea cealaltă a cercului pe Trică – şi numaidecât îşi făcu loc, să ajungă la el.

— Tu vezi? îl întrebă, îngrijorat.

— Ce să văd?

— Ursul…

— Îl văd; şi ce?

— N-o fi el?

— Care?

— Al cu stupul; l-or fi prins jandarmii!

— Hai nu fii prost, că aia a fost basm!

Acum pe lumină, Trică nu mai credea de loc în povestea lui Cazimir; cum’ar fi putut crede? Se vedea cât de colo că-i o născocire, bună pentru copii ca Uţă, mai puţin luminaţi la cap. Dar, ce-i ciudat, aseară nu se îndoise cu totul şi îşi dăduse seama că nici Petruş nu se îndoia.

Uţă între timp tot dădea târcoale ursului care juca, fără să-i fi pierit îngrijorarea de pe obraz. Apoi, deodată, chipul i se lumină şi se întoarse spre Trică, răsuflând uşurat:

— Nu-i el! Uite, n-are bubă la picior! Dac-ar fi fost moş Mai tin, trebuia să fie legat cu cămaşa lui Cazimir, nu-i aşa?

— Hai, măi ţigane, lasă-l, că-i ajunge! zise, către ursari, moşneagul de adineaori. Vino să-ţi dau un pumn de mălai.

Darabana conteni şi ursul se lăsă pe toate patru picioarele, oftând, ca un om posac. Ţiganul legă lanţul de stâlp şi se duse, împreună cu celălalt, printre căruţe, să capete câte ceva de la ţărani.

Copiii nu se îndurau să plece şi se tot învârteau în jurul ursului ferecat. În frunte se afla Uţă, care se străduia să vadă mai bine laba bietului animal, să se încredinţeze că nu are urmă de vătămătură la vreuna, fiindcă îndoiala îi intrase iarăşi în cap. Dar nu, chiar dacă buba s-ar fi

vindecat, ar fi trebuit să se mai vadă măcar o urmă, ursul ar fi trebuit să şchioapete, or era limpede că nu şchiopăta. Stanca, văduva, nora morarului, venea fuga, pământie la obraz: – Hai să mâncaţi, dracilor, că de când vă caut!

La moară nu prea era lume azi; de o vreme se sfârşise cu îmbulzeala. Înainte ţăranii vindeau ţuica şi poamele la târg şi se întorceau cu grâu, iar grâul trebuia măcinat. Acum morarul avea poruncă să nu mai macine grâu pentru nimeni, făina trebuind la armată şi la oraş, unde li se dădea orăşenilor pâine cu dramul, dar încă şi aceea, făcută numai jumătate cu făină, iar restul cu mălai.

La ţară, oamenii aveau voie să macine doar porumb, şi nu fiecare după bunul lui plac, aşa că, de unde înainte cele două pietre ale morii nu-i pridideau, acum mergea numai una – iar în unele zile chiar şi aceea mai mult stătea.

Dar, dacă se răriseră muşteriii, în schimb crescuse numărul copiilor veniţi să se scalde la iaz. Bărbaţii în putere erau plecaţi, cu războiul, alţii lucrau, cu ordin de mobilizare, pe la oraş sau, câţiva în pădurea Hristoveanca, la fabrica tainică, despre care aveau poruncă să nu vorbească nimănui, altfel o păţeau. La fabrică trăiau în cazărmi şi trebuiau să se supună oricărei porunci, întocmai ca nişte ostaşi, dacă nu, îi judecau militarii, la Curtea Marţială, de unde nu era chip să scapi.

În sat nu mai rămăseseră decât jandarmii, şeful gării, perceptorul, primarul, secretarul primăriei şi notarul, încolo numai uncheşi. Chiar pe învăţător îl chemase, la sfântu Petru, când terminase cu şcoala, – şi se zvonea că de la toamnă înainte. În locul lui o să-i înveţe carte socru-su, domnu' Aristide, poreclit Gât Mort, care fusese învăţător înainte şi acum era pensionar.

În lipsa bărbaţilor, grijile toate le duceau nevestele şi uncheşii, aşa cum puteau. Cât despre copii, cei mai potoliţi puteau fi ţinuţi în frâu, mai stăteau în unele ceasuri pe acasă, să dea vreun ajutor, pe când ceilalţi, naiba-i mai prindea, de dimineaţă până la prânz şi de după prânz până înnopta. Ba unii nu se vedeau toată ziua; cine ştie pe unde căpătau un boţ de mămăligă, ori poate se hrăneau numai cu poame, că nici la prânz nu veneau.

Ei băteau împrejurimile, în cete, ca nişte haiduci, se duceau pe Gârlamare în sus, nădăjduind că au să dea de izvor, veneau la moară să se scalde în iaz... Unii se duseseră odată până la pădurea Hristoveanca, dar acolo o păţiseră rău, fiindcă la o sută de metri de marginea pădurii dăduseră în sârmă ghimpată, şi-ndată porniseră să sune clopote, să latre câini şi să se repeadă soldaţi. Îi luase pe toţi la corpul de gardă şi-i descususe un ofiţer, până pe seară, de parcă ar fi fost iscoade, trimise de vrăjmaş; numai pe urmă ofiţerul, bănuitor şi tare încruntat, dumirindu-se

că nu erau decât nişte copii neastâmpăraţi care se jucau, le dăduse drumul, ameninţându-i însă că dacă se mai arată vreodată pe acolo, îi pune în lanţuri şi nu-i mai scapă nici dumnezeu din cer.

Trică şi Uţă nu se duceau niciodată cu ei, ci se jucau la moară, sau la canton, că aveau cu ce.

Moara era o magazie mare, de scânduri cenuşii, pusă pe stâlpi groşi de lemn, deasupra iazului. Iazul pornea din Gârlamare, la vreun kilometru mai sus, unde era făcut zăgaz, ca să îndrepte apa încoa.

Peste iaz se afla casa morarului, cu două odăi şi cu tindă la mijloc; într-o odaie stătea moş Aron, în alta noră-sa, văduva, cu copiii amândoi. Casă mică, aşa cum o găsise, că nu era moara lui – dar altminteri morarul avea gospodărie bine întocmită, cu bucătărie în spatele casei, sub şopron, cu vatră şi cuptor de pâine, cu magazie alături, cu coteţ de păsări şi cu cocină pentru porc.

Dincolo de toată această gospodărie se întindea, cam pe două pogoane de Loc, o livadă de pruni, mărginită de un al doilea iaz „numit de copii Iazul Sărac, care o închidea, alcătuind o insulă, pământ împrejmuit de ape, nemaiavând nevoie de gard.

Rostul celui de al doilea iaz, săpat de mână omenească, lucru trudnic, de care te-ai fi putut mira, că nu învârtea nicio moară, nică vreun fierăstrău, era ca să aibă pe unde se scurge apele

înspumate, primăvara, sau în timpul ploilor, să nu se năpustească în moară şi s-o ducă la vale, ca pe un copac dezrădăcinat.

Aşa stând lucrurile, în gospodăria morii nu puteai să intri decât sau prin moară, sau trecând pe podeţ. Or, seara, moara se încuia, iar podeţul era în faţa casei, încât greu ar fi putut să treacă un răufăcător, fără să-l simtă câinele, trezindu-l pe moş Aron.

Pe toată valea fusese doar un tâlhar, de care se temeau toţi, acel Marin Carabela, căruia nu putuse să-i vină de hac niciun şef de post. Omul avea casă şi nevastă, ba chiar şi copii, avea căruţă cu cai şi ca meserie lumea îl ştia drept cărăuş. Numai că dacă venea să-l tocmească vreunul, să care piatră de temelie, ori vreun boloboc cu ţuică, Marin Carabela se lăsa greu. Prea rar făcea el vreun drum; altminteri dormea toată ziua, să te miri din ce-şi tine casa. Dar noaptea, spuneau oamenii, ieşea pe furiş, prin fundul curţii, şi nu se întorcea decât în zori, alteori în zorii zilei următoare, fără să se ştie unde şi ce tâlhărea el.

Se zvonea că ar avea câţiva de-ai lui, din alte sate, şi, trecând peste dealul Măgurii, în şoseaua mare, oprea automobilele şi-i prăda pe călători, luându-le ceasornicele, banii, inelele şi tot ce mai găsea asupra lor. Că se întâmplau acolo asemenea tâlhării, nu era minciună, scria chiar şi în jurnal, dar hoţii nu putuseră fi dovediţi.

Aici, în sat, oamenilor nu le lipsea nimic; la

urma urmelor, ce să le lipsească? Marin Carabela nu-şi pierdea vremea cu găinile, cu porcii sau cu balercile de rachiu… Oamenii trăiau mai mult cu spaima decât cu paguba de pe urma lui.

Dar acum îl luase şi pe el la război – şi fiindcă nu venise până azi veste să fie rănit, mort sau prizonier, poate fura şi pe acolo, tunuri, dacă pentru asemenea marfă găsea muşterii.

Care să fi fost atunci hoţul, că de la o vreme, din coteţul morarului piereau păsări, când o raţă, când o găină, niciodată mai mult, să te şi miri! Ce hoţ în lumea asta se mulţumeşte numai cu atât? Dacă ai ajuns la coteţ, de ce să iei doar o orătanie şi nu douăzeci?

— Mare drăcovenie! zicea moş Aron, clătinând din cap, mirat din cale afară, deşi văzuse multe minunăţii în viaţa lui.

În dimineaţa asta, în timp ce Uţă şi cu Trică, spălaţi proaspăt, cu săpun, pe obraz, pe urechi, pe gât şi pe mâini, cu cămăşi curate, stăteau sub şopron, la masa de lemn, în faţa străchinilor cu lapte aburind, mama lor umbla pe la coteţ şi drăcuia, după felul ei, fiindcă de la moartea bărbatului drăcuia mereu:

— Unde te-ai ascuns, fir-ai să fii?

Apoi se apropie de copii, cu broboada pe ochi, le mai turnă lapte în străchini şi zise, cu glasul ei asprit, care ar fi putut să te sperie, dacă n-ai fi ştiut-o şi blândă, dar din alt timp:

— Tricã, dacă mănânci, să te duci pe iaz, să

vezi, nu dai de moaţa aia albă, că nu ştiu unde s-a dus!

Trică era un băiat isteţ, învăţa bine la şcoală, citise chiar şi cărţi de liceu şi nu lua niciun lucru uşor, băgându-l pe o ureche în cap şi lăsându-l să iasă pe cealaltă, cum fac alţi copii. Dar deşi vrednic şi săritor, el când se pornea la o treabă, voia mai întâi să pătrundă limpede rostul ei.

— Ce să caute pe iaz? întrebă el în primul rând.

— Pe iaz, sau prin livadă, du-te şi tu, de vezi!

— Dar azi dimineaţă, când le-ai dat drumul, era?

— Nu ştiu; nu m-am uitat.

— Păi de mamă! făcu Trică, mustrător.

Stanca-văduva îşi puse mâinile în şolduri şi se uită la băiet, atât de nedumerită în faţa chipului cum o judeca el, încât nu mai avea pe unde da drumul mâniei din sufletul ei.

— Tu să te duci să vezi! zise, la sfârşit, oprindu-şi drăcuitul în piept.

Trică înclină din cap şi răspunse, cuviincios:

— Mă duc, mamă, dacă zici dumneata, dar să ştii că o găină nu pleacă singură, aşa, de capul ei.

— Măi, că deştept eşti tu!

Uţă intră în vorbă, cu gura plină de lapte, cu un sugaci nesăţios:

— Găinile se ţin după cocoş!

— Mamă, – continuă Trică, la fel de cumpănit ca şi până atunci – dar aseară moţata era?

— Era; am văzut-o când le-am închis în coteţ.

— Asta e sigur?

— Sigur, auzi vorbă! Doar am văzut-o cu ochii mei!

Băiatul clătină din cap, într-un chip care dovedea că el, unul, era pe deplin lămurit:

— Atunci degeaba o mai caut; cum ai văzut-o aseară, ai fi văzut-o şi azi – că doar moţata aia albă îţi sărea în ochi; n-o ştiu eu? înseamnă că a furat-o din coteţ.

Maică-sa se uită lung la el; judecata copilului era înţeleaptă, dar cine naiba şi mai ales cum îi tot fura, când coteţul era colea, lângă casă, şi câinele n-ar fi stat fără să latre, doar îl ştia că e vrednic şi păzitor?

— Adică să fi fost hoţii? întrebă, mirată de ciudăţenia acestei întâmplări.

— Ştiu eu, mamă?! făcu băiatul, mirat şi el. O să mă ma' gândesc.

Şi în timp ce Uţă hăpăia de zor, lapte cu mămăligă, Trică puse lingura jos şi se încruntă, dovedind că îl frământă întâmplarea şi e în căutarea dezlegării ei.

*

Tocmai atunci, dincolo, în faţă, unde aşteptau căruţele, se stârnea mişcare printre ţărani.

— Ia uite la ăla, mă!

Pe marginea şoselei venea, să zici că-i o arătare, Cazimir, cu şapca lui de ceferist în cap, de sub care îi cădea peste urechi părul lăţos, cu haina

descheiată, cu pantalonii sumeşi până la genunchi, iar în jos cu piciorul gol. Pe umăr ducea un voloc, o plasă de pescuit, cu prăjină şi-n voloc stătea, tolănit, să te prăpădeşti de râs, Miroslav cotoiul, foarte mulţumit, privind în jur cu ochii pe jumătate închişi şi cu limba-i roşie apărând între dinţi.

— Uite motanu-ncălţat! strigară copiii, repezindu-se în întâmpinarea noilor veniţi.

Cantonierul trecu printre oameni, fără să le zică bună ziua, ca şi când n-ar fi avut ochi şi gând pentru ei, să te miri cum putea fi aşa de ursuz, el atât de blând cu copiii. Dar Iasă că nici ţăranii nu-l priveau mai frumos, deşi ar fi trebuit să ţină seama că de la venirea lui, cât timp podul fusese bun, nu se mai întâmplase o dată să prindă trenul o căruţă şi s-o facă bucăţi.

Cazimir păzea podul cu străşnicie, punea barierele la timp – şi nu le ţinea mai mult decât ar fi trebuit, silindu-i pe căruţaşi să aştepte în faţa lor o jumătate de zi. Dar altfel, se uita La oameni chiorâş; dacă se ducea la cârciumă bea singur, într-un colţ, fără să intre în vorbă cu ei, că nu-l ştiau nici de unde vine, nici ce hram ţine pe* lume el.

Din câtă suflare omenească era prin partea locului, numai cu moş Aron morarul şi cu fie-su Oprea legase prieteşug. Ceilalţi oameni nu-i auziseră nici măcar glasul, l-ar fi putut lua drept surd şi mut; chiar când le deschidea bariera nu le spunea nimic, să zici că-i o sălbătăciune ridicată în

două picioare şi pusă să stea de pază la pod. Numai ochii, uitându-se pieziş, parcă vorbeau, duşmănos, în locul lui: „Păi dacă păzesc podul, să nu credeţi că mi-e de voi; mi-e de bietele dobitoace, să ştiţi şi să nu uitaţi în veci!”

— Unde te duci, Cazimire? întrebară copii, ţinându-se după el.

Cantonierul arătă volocţil şi făcu semn în jos, la iaz, că se duce la pescuit. De fată cu oamenii, parcă se sfia să le răspundă cu graiul oricui.

— Cu momeala asta să ştii că o să prinzi o căruţă de peşte! Să ne vinzi şi nouă câte un chil! zise un unchieş, glumeţ, momeală socotindu-l pe Miroslav.

În lumea de la moară erau şi vreo doi flăcăi, dar ei se zbenguiau cu fetele, pe după căruţe, încât nu-l băgară în seamă pe Cazimir.

Acesta coborî râpa la iaz, mai jos de moară, în vreme ce oamenii, sus, mormăiau încă pe seama lui.

— Sile, vino înapoi, drace! strigă o femeie după copilul ei, văzându-l că se duce pe urma cantonierului, împreună cu cei de-o seamă cu el.

Dar copilul parcă nici n-o auzi.

— Cazimire, îi faci baie cotoiului? întrebă un băiat, când fură jos.

Acum, că era numai între copii, cantonierul zâmbi şi chipul lui aspru se făcu dintr-odată blând.

— Nu-i fac baie, că s-a spălat azi dimineaţă; nu-i leneş, ca voi! zise, lăsând volocul jos,

împreună cu răsfăţatul cotoi.

— S-a spălat şi cu săpun? continuă băiatul, făcându-le cu ochiul celorlalţi, semn că-l încearcă la glumă pe Cazimir.

Dar acesta luă întrebarea în serios, şi răspunse, cu un ton care nu lăsa nicio îndoială la mijloc:

— Păi sigur că şi cu săpun! Are săpunul lui, veniţi să-l vedeţi.

— Şi cum se spală? Aşa, ca un om?

— Întocmai; eu îi torn din găleată, iar el face clăbuc; întâi se spală pe labe, pe urmă pe bot, pe ochi, prin urechi.

Vorbea atât de serios şi cu atâta hotărâre în glasul lui, încât copiilor nu li se mai părea cu neputinţă ca un cotoi să aibă deprinderi omeneşti, mai cu seamă că nu era un cotoi de rând.

— Se spală şi pe dinţi! continuă Cazimir.

Aici micii ascultători se puseră pe râs; ei nu cunoşteau acest obicei decât din auzite şi îl socoteau caraghios.

Cantonierul făcu un pas spre unul din ei:

— Ia deschide gura!... Ei, vezi că ţi-a rămas mămăliga între dinţi?! Să te uiţi la Miroslav, să vezi ce curat e! Tu de ce nu te speli?

Tot spunând acestea, Cazimir căuta din ochi locul unde să arunce volocul. Mai venise şi alteori la pescuit, dar fără mare folos. Sub

scocurile morii, iazul se lăţea, ca un lac rotund, de vreo cincizeci de paşi şi era adânc că nu-i puteai da de fund – dar peştele, chiar dacă ar fi fost, fugea din aceste locuri pline de vârtejuri şi de vâjâit.

În sus de satul Şipotul, spunea lumea, era eleşteu, făcut de un cârciumar bogat – şi-acolo trăiau crapi chiar de un kilogram. Cazimir nu-i văzuse – şi nici Miroslav.

Dar asta nu era numai o vorbă; eleşteul acela se afla acolo şi avea chiar crapi, dovadă că, tocmai în dimineaţa asta, moş Aron primise vreo cinci, înveliţi în jurnal, trimişi prin argat de către acel cârciumar, drept mulţumire pentru o treabă tainică săvârşită la moară, în folosul său, fără să mai ştie şi altcineva: morarul îi măcinase noaptea, pe furiş, când toată lumea dormea şi nu mai era cu putinţă să se arate pe acolo vreun jandarm, doi saci de grâu, cârciumarul nemulţumindu-se să macine numai mălai.

Crapii se aflau acum în tindă, legaţi într-un ştergar – şi nu mai aşteptau decât să fie spintecaţi, curăţaţi de solzi şi puşi să fiarbă, cu borş, cum poruncise bătrânul morar.

Uţă chiar se uitase la ei, îi pipăise, curios cum îi era firea, iar unuia îi căscase gura, dar cum în clipa aceea peştele parcă se zbătuse în mâna lui, ceea ce n-ar fi fost cu putinţă, fiind toţi cinci morţi de-a binelea, îl lăsase în pace şi o zbughise pe uşă, destul de speriat.

— Uite-l pe Cazimir! zise Trică, venind din sus, de pe iaz, unde fusese cu unele cercetări, fiindcă furtul găinilor nu-i ieşise din cap.

— Unde-i?

— Colo, după moară; uite-l cu plasa!

Cei doi copii nu semănau unul cu altul, deşi erau fraţi, tot aşa cum nu semănase Oprea, tatăl lor, cu bunicul Aron.

Uţă era scund, bălai şi dolofan, Trică înalt şi subţirel, de statura lui Petruş, fără să fie slab. Văzându-i împreună, aseară, Petruş îi asemuise, după firea sa, pe primul cu un bursuc, pe al doilea cu un cârlan neastâmpărat. Însă, în ceea ce îl priveşte pe Trică, se înşelase, fiindcă, deşi băiatului îi jucau tot timpul ochii în cap, deşi ai fi spus că nu poate sta la o treabă nici măcar o jumătate de ceas, dornic să stârnească zarvă şi să le dea toate peste cap, firea lui era azi alta. Fusese, ce-i drept, un copil cam zurbagiu şi cam zvăpăiat, dar se schimbase dintr-odată, de când, murindu-i tatăl, socotise că datoria lui este să fie bărbat.

Acum n-o mai necăjea pe maică-sa, ci dimpotrivă îi stătea de ajutor cu orice prilej, şi-o

îmbărbăta – şi chiar dacă se ducea de-acasă, seara la canton, ori ziua pe iaz, nu făcea un pas până nu-i dădea de ştire şi n-o întreba.

Şi-n moară, când era gloată, stătea pe lângă moş Aron, ori chiar păzea pârghia de unde potriveai piatra, să nu iasă mălaiul prea mărunt, dar nici prea mare, bun doar pentru păsat. Nu avea putere cât un om mare, dar, la o nevoie putea să ridice până sus stăvilarul aşa că, dacă într-o zi bunică-su ar fi fost bolnav, băiatului nu i s-ar fi părut cu neputinţă să pornească el moara şi să primească oamenii, la măcinat.

Înainte, pe Uţă nu-l lua în seamă; pleca de-acasă cu copiii mai mari, iar pe el îl lăsa să plângă până nu mai putea. Nu socotea să-şi încurce ziua cu un mucos care se mişca greu, că era scund şi gras, îi curgeau mucii, smiorcăia, şi nu vedea un lucru fără să se oprească şi să întrebe despre el câte nu ştiai nici tu, de te înnebunea.

De un an însă, s-ar fi părut că îl îndrăgise dintr-odată pe mezin, şi îl luase sub oblăduirea sa. De-atunci nu făcea un pas fără Uţă, oriunde ar fi fost să se ducă – şi-l aştepta, răbdător, să se uite la toate câte întâlneau, silindu-se să-i răspundă după ştiinţa sa, când cel mic cerea lămuriri şi, slavă Domnului, le cerea! Iar când el nu se pricepea să răspundă la unele, întreba pe alţii, fără să se ruşineze – pe maică-sa, pe moş Aron, pe Cazimir, ori pe învăţător, care ştia mai multe, fiindcă avea atâtea cărţi şi pe toate le citea.

Într-un cuvânt, la doisprezece ani, Trică îşi luase apucături cumpănite şi aşezate, de om cu mintea la cap.

Pe când cei doi copii treceau podul, jos Cazimir aruncase volocul în iaz. Miroslav stătea cocoţat în spinarea sa, dintr-un umăr până în celălalt, arcuit leneş pe după grumaz, tot gâdilându-l cu coada pe la nas – şi nu ştiu cum se ţinea el aşa, că nu cădea în vreo parte, orice mişcare ar fi făcut stăpână-su, oricum s-ar fi aplecat.

În jur se strânsese toată suflarea copilărimii, iar sus, pe mal, se adunaseră roată mai toţi oamenii mari, şi se uitau cu toţii şi râdeau şi se minunau.

Cazimir se scormoni într-un buzunar, scoase o bucată de mămăligă şi, după ce o fărâmă în pumn, aruncă firimiturile deasupra volocului, ca să momească peştele, aşa cum face oricare pescar.

— Vezi să nu-l scoţi pe regele peştilor că seacă iazu’! strigă, în batjocură, un flăcău, de pe mal.

Era un tinerel de vreo optsprezece ani, purtând pe jumătate port ţărănesc, pe jumătate de oraş, cu un smoc de păr atârnându-i pe frunte, de sub pălărie, cu o mustăcioară subţire sub nas, – vioi şi dezgheţat, venit dintr-un sat mai de departe, că lumea pe aici nu-l prea cunoştea. Dar cu purtările lui glumeţe, cu vorba neobişnuită, cunoscută mai mult pe la oraş, izbutise să atragă

privirile tuturor fetelor asupra sa – ba chiar şi nevestele se uitau la el şi se veseleau.

La vorbele lui, codanele râseră, ca şi cum le-ar fi gâdilat. Cazimir însă îşi văzu de treabă şi nici copiii, de jos, nu făcură haz. Flăcăul însă, înfierbântat de râsul fetelor şi socotind că toată lumea era uimită de isteţimea sa, îi dădu cu gura mai departe, zădărându-l pe bietul pescar:

— Mă unchiule, stai s-aduc caii, că altfel n-ai să poţi trage plasa, de grea!

Iar râseră codanele şi iar se umflă în pene flăcăul, în timp ce cantonierul tăcea, netulburat, fără să se întoarcă, de parcă vorbele de batjocură ar fi privit pe altcineva.

Dacă văzu că pe pescar nu-l întărită – şi socotind că trebuie să-şi arate mai departe isteţimea, tinerelul se luă de Miroslav. Întâi începu să miorlăie, ca pisicile, şi-i drept că mieuna cu multă iscusinţă, încât ai fi zis că are o mâţă ascunsă în mintean. Cotoiul lui Cazimir însă ştia mai bine decât oamenii, ce-i acela un mieunat; el nici măcar nu întoarse capul, să vadă mâţa care îl cheamă de sus, de pe mal.

Dându-şi seama de neizbânda sa, fiindcă fetele nu mai râdeau, flăcăul luă de jos o piatră şi ochi în Miroslav, gândind să se arate viteaz; dar piatra, în loc să nimerească în cotoi, îl iovi între umeri pe Cazimir, care tocmai trăgea volocul din iaz.

Tot în clipa aceea se apropiau dinspre moară

Trică şi Uţă, grăbindu-se să vadă ce peşte o fi picat.

— De ce dai? întrebă aspru Trică, oprindu-se lângă flăcău şi neţinând seama cât era el de plăpând pe lângă acela.

Flăcăul îl privi întâi mirat, pe urmă, ridicând mâna în silă, îi dădu un bobârnac în obraz:

— Ce, mă ţâncule, ai mâncat mătrăgună, ori vrei să-ţi scot borşul pe nas?

Acestea erau vorbe pe care le învăţase, pesemne, doar la oraş, însă Trică înţelese ce însemnau – şi sângele îi năvăli în obraz.

— De ce dai cu pietre în om? Ţi-a făcut ceva? întrebă, apropiindu-se încă un pas.

Celălalt îi puse mâna în piept şi-i răsuci cămaşa, mirat de atâta îndrăzneală din partea unui băieţaş firav. Dar băieţaşul ridică pumnul şi când îl lovi peste braţ, flăcăul, luat pe neaşteptate, îl scăpă din mână şi se îndoi de mijloc, de parcă l-ar fi lovit în stomac. O clipă stătu locului, auzind cum fetele din jur râdeau – şi, de bună seamă acum nu mai râdeau de isteţimea sa – apoi îşi propti picioarele în pământ şi se năpusti, ca un taur înfuriat.

— Stai la un loc, Stane, că-i al morarului – să nu dai de belea! zise un moşneag, punându-i-se în faţă şi crezând că l-ar putea îmblânzi.

Acum însă flăcăul nu mai avea cum să dea înapoi – sângele înfierbântat şi ruşinea, că fetele încă râdeau, îi stârneau un fel de vâjâială în cap.

— Poate să fie şi-al lui Vodă, nu-l las până nu l-oi vedea lat! gâfâi, îmbrâncindu-l cât colo pe bietul moşneag.

Cealaltă lume, în loc să împace lucrurile, mai mult le încurca.

— Nu-l lăsa, Stane! se auzi un glas.

Nevestele stăteau ca proastele, cu mâna la gură; fetele chirăiau.

Trică îşi scoase pălăria şi i-o aruncă mezinului, fără să-l slăbească din ochi pe flăcăul înfuriat; după toate semnele, n-avea de gând să fugă, să caute scăparea în moară, lângă moş Aron, ceea ce n-ar fi fost o faptă de ruşine dată fiind nepotrivirea dintre el şi celălalt; dimpotrivă, aşa cum îşi sufleca mânecile, ca un bărbat viteaz, se vedea că vrea să înfrunte în luptă pe zurbagiul acesta vânjos şi de două ori mai înalt.

Dar mai de mirare era că Uţă, în loc să se pună pe plâns, ori să ţipe, ca să cheme pe cineva, stătea alături, netulburat, decât că strângea în pumni pălăria de pâslă a lui frate-su, şi-l îndemna:

— Nene, ţinte ţeapăn! auzi, nene, să nu te laşi!

— Măi Stane, nu-ţi pune mintea cu el! se rugă o femeie, speriată de ceea ce va urma.

Acesta fu ultimul glas împăciuitor. În clipa

care urmă, flăcăul, cu părul în ochi şi cu sângele în obraz, se năpusti spre bietul băiat, să zici c-o să-l zdrobească dintr-o lovitură, ca pe un gândac. Dar Trică, numai sârme şi oţel în trupul lui altminteri firav, îl aşteptă, încordat, şi când bătăuşul fu la un pas, nu făcu decât să se aplece în faţă, proptindu-şi capul sub pântecele lui şi icnind, îndesat. Grumazul băiatului trosni, creierii i se învălmăşiră sub ţeastă, urechile îi pocniră, în schimb flăcăul arţăgos zăcea la pământ, lat.

— Nu te lăsa, nene! şopti, printre dinţi, Uţă, fără să se arate bucuros de prima izbândă, cum nu se arătase la început speriat.

Toate acestea se petrecuseră atât de repede, gâlceava, lupta, încât cei aflaţi mai departe nici măcar nu le ştiau. Cazimir tocmai arunca volocul, cu spatele spre mal: copiii de jos prinseră de veste că se întâmplă ceva numai când auziră strigătele celorlalţi. Fiindcă, văzându-l pe bătăuş în ţărână, pus jos de un copilaş, lumea, fete, femei, unchiaşi, trecură cu toţii de partea celui mai viteaz şi începură să-l huiduiască pe Stan.

— Ce cauţi pe jos, voinice? Ai pierdut ceva?

— Ifosul şi l-a pierdut! Caută-l bine, să nu te laşi păgubaş!

În capul lui Trică toate se învârteau, îi vâjâiau urechile, ochii îi lăcrimau – în vreme ce se uita ţintă la celălalt, gata să-l înfrunte iar.

Flăcăul se ridică, năuc, dar năprasnic în furia sa. O femeie cu mai multă minte decât ceilalţi,

dădu fuga la moară, să-l cheme pe moş Aron:

— Hai repede, taică, să nu-ţi omoare nepotu', că s-a luat cu un nebun şi s-au încăierat!

Moş Aron se ivi în uşa morii tocmai când bătăuşul se repezea a doua oară, cu ochii roşii, cu bale la gură, şi mai înfuriat. Trică măsurase din vreme, cu privirea, paşii care îi despărţeau – şi paşii pe care îi avea în spate, până la mal. De data asta, Stan se repezise dintr-o coastă, ferindu-şi pântecele, să n-o păţească la fel ca rândul ălălalt. Băiatul îl aşteptă, încordat, şi când vrăjmaşul fu doar la un pas, se trânti la pământ, în calea sa, încovrigându-i-se de picioare, cum se încovrigă cârcelul de arac…

Şi atunci, moş Aron din uşa morii, şi Cazimir, care tocmai întorcea capul, mirat, şi toată mulţimea care se afla, îl văzură pe trufaşul Stan făcând un salt prin aer, să zici că era înaripat, ducându-se cu capul înainte, peste muchia râpei şi prăbuşindu-se de-a rostogolul la vale, ca să nu se oprească decât lângă iaz, cu picioarele în apă şi cu ceafa pe pământul jilav.

Şi toată această mulţime mai văzu şi altceva: Miroslav, care până atunci stătuse netulburat, – neluând în seamă vorbele de ocară ale omului care spusese să facă din el momeală, puţin păsându-i de râsetele celorlalţi, nelăsându-se ademenit de nişte miorlăituri care poate pe un alt cotoi măcar l-ar fi mirat, – de data asta, când îl văzu pe Stan bătăuşul zăcând lat, se ridică în spinarea

pescarului, se zburli, îşi vântură coada ca pe o elice de aeroplan şi aplecându-se spre el îl stupi cu dispreţ, cum i-ar fi spus: „De, Stane, asta-i vrut, asta-i avut!”…

— Ce fel de om oi fi dumneata?! zise, cu mirare şi supărare femeia care se dusese să-l cheme pe morar, văzându-l acum că râdea, ca şi cum nu pe nepotă-su era să-l zdrobească Stan. Dumneata râfci şi; mie auzi cum îmi ticăie inima.

— Şi de ce n-aş râde?

— Dacă ţi-l ologea?

— În neamul nostru nu s-a lăsat niciunul ologit până azi! răspunse, cu trufie, bătrânul morar.

Jos, lângă iaz, bătăuşul se săltase într-un cot şi îşi rotea ochii în jur, dezmeticindu-se şi dumirindu-se de ruşinea sa. Sus, mulţimea încă râdea, în timp ce Uţă, la fel de grav, netezea pălăria lui Trică, boţită în pumni, singurul semn care ar fi arătat cât fusese de încordat.

— Nene, mi-a plăcut cum l-ai bumbăcii. Acum să mai poftească şi altă dată!

Stan mai rămase o clipă la pământ, rezemat într-un cot, ochind cu viclenie un bolovan, să zdrobeşti cu el chiar capul unui elefant – apoi sări ca o lăcustă de jos, îl înhăţă şi se repezi la mal.

— Aoleu, îl omoară! Săriţi! izbucniră strigăte în mulţimea care până atunci râdea.

Trică înlemnise; cu bolovanul celuilalt nu mai putea lupta.

— Nene, acum ce faci? întrebă Uţă, nu cu spaimă, ci curios şi poate puţin îngrijorat.

— Fugi, măi băiete, ori ţi s-a făcut de spital? strigă o femeie, uitându-se speriată cum venea Stan.

În clipa aceea Cazimir lăsă jos prăjina volocului, se întoarse fără să-l lepede pe Miroslav şi, întinzând de două ori pasul lui uriaş, fu cu mâna în părul bătăuşului viclean.

Şi mulţimea îl văzu iarăşi pe Stan zburând, tras de păr şi purtat pe sus de braţul lui Cazimir, ca de o macara. Şi după ce-l roti astfel până lângă iaz, cantonierul îl buşi de pământ şi-i puse piciorul pe piept, lăsându-l să se zvârcolească dedesubt ca o gânganie prinsă în ac. Apoi, ţinându-l aşa, îşi scoase luleaua din buzunar, o umplu cu tutun, scăpără chibritul, pufăi din ea – şi numai după aceea se aplecă spre flăcăul buclucaş şi-i vorbi astfel:

— Măi nătărăule, ai crescut ca un găligan şi n-ai minte nici cât cotoiul meu! Spune, Miroslave, oare nu-i aşa?

Cotoiul miorlăi, ca şi când ar fi încuviinţat.

Râseră numai copiii, râs neştiutor – ceilalţi tăceau, nebănuind ce-o să mai fie, cum o să-l judece Cazimir pe făptaş – şi-n clipa asta le era într-un fel teamă, într-un fel st simţeau aproape de acest om ciudat pe care ei unii nu îl cunoşteau.

— Să dai într-unul mai slab e o ticăloşie! urmă cantonierul, în timp ce Stan se zvârcolea

zadarnic sub talpa lui grea. Să nu fugi din faţa unuia mai tare înseamnă că eşti viteaz!

Zicând acestea, Cazimir îşi aruncă ochii pe mal, îl văzu pe Trică – dar nu-şi opri privirea asupra lui, ca şi când vorbele din urmă nu l-ar fi privit pe el, ci pe altcineva.

Băiatul îşi lăsă capul în jos, cuprins dr o sâială de neînţeles la el, care îl înfruntase pe bătăuş fără să clipească din ochi. În schimb Uţă, alături, simţea că i se umflă pieptul, să te miri că plămânii nu îi plesneau.

Iar jos, Cazimir între timp zicea:

— După cum i-am auzit, oamenii te cheamă Stan. E o potriveală pe care n-am făcut-o eu; să nu-mi porţi duşmănie, dacă ţi-or zice de azi înainte aşa cum i se cuvine unuia de felul tău. Cum o să-i ziceţi, oameni buni, hai?

Lumea de sus tăcu; vorbele cantonierului li se păreau cu tâlc, dar tâlcul nu-l înţelegeau.

Îmboldit de ruşine şi de furie, bătăuşul care se tot zvârcolea, vru să se răsucească pe o parte să scape de batjocura acestui ceas, dar Cazimir, prinzând de veste, îşi propti mai tare piciorul în pieptul lui, cum ar fi călcat pe o saltea.

— Cum o să-i ziceţi, măi copii? urmă el, netulburat.

Tăcură şi copiii; numai câţiva chicotiră sub mal.

— Uţă, ia spune tu!

Uţă ridicase două degete, să răspundă el, ca

un şcolar care ştie lecţia mai bine decât ceilalţi. Şi, făcând un pas înainte, băiatul zise, cu glasul acelui şcolar:

— O să-i spună Stan-păţitu’! Iac-aşa!

Atât de tare izbucni lumea în râs, încât Miroslav tresări în spatele lui Cazimir şi se zburli, speriat.

— Şi-acum umblă sănătos! continuă cantonierul, slobozindu-l pe bătăuş. Dacă ai înţeles ceva, se cheamă că, oricum, eşti în câştig pe ziua de azi!

Iar după ce rosti acestea, se întoarse, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, apucă volocul şi-l aruncă în iaz.

Bătăuşul se ridică de jos, tot una de nămol şi praf şi neîndrăznind să se mai arate mulţimii, o luă ruşinat pe sub mal. Numai când fu la vreo cincizeci de paşi, se întoarse, scuipă cu necaz, şi după ce înjură, îl ameninţă pe cel ce-i fusese naş:

— Dacă nu ţi-oi pune eu foc la canton, să nu-mi mai zici mie Stan!

— Păi nici n-o să-ţi mai zică! strigă după el Uţă, de sus, de pe mal. N-ai auzit cum te-am botezat?

*

Moş Aron stătea în uşa morii, pe jumătate râzând, pe jumătate încruntat, neştiind ce vorbă s-ar cuveni să spună nepotului care îl înfruntase pe Stan. Pe urmă îl strigă:

— Tricǎ, ia vino încoa!

Bunicul copiilor era un om de vreo şaizeci şi cinci de ani, scund şi îndesat; în privinţa asta, Uţă îi semăna lui, pe când Trică îl moştenise pe taică-su, care fusese subţirel, dar vânjos şi înalt. Dacă ai fi luat un sac cu făină, un sac mare şi bine îndesat, i-ai fi trecut pe mijloc un chimir iar deasupra i-ai fi pus de pildă un bostan, ai fi putut să ai, într-un fel, însăşi imaginea bătrânului morar. E drept însă că la asta mai lipsea câte ceva – nu poţi face un om dintr-un sac şi dintr-un bostan.

Trebuiai să mai adaugi părul, sprâncenele şi mustaţa, albe în zilele când se măcina făina, gălbui când se măcina mălai, ochii vii ca de flăcău, dar nici cât două gămălii de ac, grumazul vânjos ca al calului care a tras mult la ham – şi glasul pe măsura acestui grumaz, prăvălindu-se ca tunetul şi putând să doboare de la distanţă un vrăjmaş, ca şi când i-ar fi dat cu buzduganul în cap.

Acum însă nu strigase cu întregul lui ’glas, Trică îi era nepot, nu vrăjmaş:

— Trică, ia vino încoa!

Băiatul se apropie, cu ochii în ochii lui, fără să clipească, fără să-şi lase privirea în pământ, fiindcă, deşi moş Aron îl învăţa să nu fie bătăuş, de data aceasta socotea că fusese în dreptul lui, de la care nu putea să-l oprească niciun bunic.

Bătrânul îl apucă de ureche, cu mâna care mirosea a mălai cald, dar nu-l strânse rău şi nici nu-l zgâlţâi.

— Ce-ai avut cu el? întrebă, cu glasul strunit.

— A dat cu pietre în Cazimir.

Un alt bunic ar fi întrebat:

— Nu minţi?

Moş Aron nu întrebă; ştia că Trică, dacă a spus un cuvânt, a spus adevărul, nefiind în firea lui să umble cu fofârlica, după obiceiul atâtor copii luaţi din scurt.

— Pentru asta nu trebuia să sări la bătaie I îl judecă bătrânul, încruntându-se la chip. Aşa te-am învăţat eu? Ce vrei tu să ajungi, bătăuş?

— Nu; mecanic! răspunse Trică, senin.

Bunicul numai că nu zâmbi, în faţa acestui răspuns. Şi, simţind că îşi pierde puterea de judecător, strânse urechea băiatului, uitându-se în ochii lui, să-l vadă temându-se, sau lăcrimând, semn că l-a strâns destul. Dar băiatul nu lăcrimă, nu clipi, spre ciuda şi nedumerirea bătrânului.

— Nu te doare? îl întrebă, şi înciudat şi curios.

— Ba da! răspunse băiatul, scurt.

— Atunci de ce nu ceri iertare?

— Cu ce am greşit?

Judecata se lungea şi moş Aron n-avea acum timp de băiat – că piatra începuse să huruie altfel, semn că pornise să meargă în gol.

— Mă cuscre, toarnă în coş! strigă, către un moşneag, care moţăia sus, lângă coşul pietrei, rămas fără porumb.

Apoi băgă mâna în chimir şi, scoţând un pol de aramă, gălbui, îl întinse nepotului:

— Na, când te duci în sat să-ţi iei bomboane pe el!

Dar, deodată, dându-şi seama că judecata se sfârşise, fără să-şi dea seama, după inima nu după capul lui, adăugă, încruntându-se iar şi luându-şi un glas mânios:

— Despre isprava aia o să mai vorbim noi!

Trică se duse jos, unde pescuia Cazimir. Numai Uţă rămăsese în preajma cantonierului – şi-i povestea, cu înfloriturі, cum începuse gâlceava, sus, şi cum se bătuse frate-su, ca un zmeu. Ceilalţi copii plecaseră şi se scăldau gălăgioşi lângă scoc; acum Cazimir se posomorise şi nu-şi mai punea mintea cu ei.

Era de felul lui posomorât cantonierul, dar întâmplarea de adineaori îl posomorise mai rău. Lumea de la moară, de bună seamă în afară de Stan-păţitul – poate o şi uitase, dar el, fără să se gândească anume la ea, o mai avea încă în cuget, unde mocnea. Nu-i făcuse niciun rău acelui flăcău, nu avea nimic de împărţit cu el – şi nici Miroslav nu-l supărase de fel – şi iată că totuşi zurbagiul se luase de ei. Asemenea întâmplare îi aducea în minte întâmplări mai mari, în care er’au amestecate popoare şi lumi întregi.

Sunt pe lume oameni paşnici şi sunt zurbagii – şi zurbagiii năvălesc peste ceilalţi şi-i cotonogesc…

— Ia trage, Cazimire! zise Uţă, arătându-se nerăbdător. Vezi, poate a căzut ceva!

Cazimir uitase de voloc – gândul lui călătorea prin alte părţi. Pe dealul din faţă şi mai către miazănoapte se vedea, peste copaci, acoperişul de tablă al unei clădiri lungi. Acolo fusese, înainte vreme, ocnă de sare şi-n clădirea lungă îi ţinea pe ocnaşi. Mai pe urmă, ocnele se surpaseră, năvălise apa şi se iviseră lacuri sărate, bune pentru a tămădui unele boli. Dar de trei ani se opriseră şi băile – şi-n casa lungă, care se vedea de aici, erau închişi ofiţeri şi soldaţi străini…

Lumea de prin sate nu prea ştia rostul lor, că zice, erau polonezi şi nu se numeau prizonieri, ţara noastră nefiind în război cu a lor.

Se numeau „internaţi”, ’dar cuvântul în sate fiind necunoscut şi greu de înţeles, lumea le zicea „iernaţi”, căci fuseseră aduşi aici la sfârşitul toamnei, pesemne pentru a ierna, cum socoteau oamenii în neştiinţa lor. Numai că trecuse iarna, venise primăvara, şi vara, şi încă un an şi încă doi – iar polonezii iernau mereu.

Această vecinătate şi aceste întâmplări stârneau în cugetul lui Cazimir o tulburare pe care nimeni n-o putea bănui. Nu-i văzuse pe polonezi venind, că-i adusese cu trenul, noaptea, şi de-atunci nu-i scosese niciodată pe drum, la lucru, ca pe prizonierii obişnuiţi, dar poate că pentru ei ar fi fost mai bine să-i muncească, decât să-i ţină tot timpul închişi, ca pe răufăcători.

Şi-i închipuia acolo, în săli mari cu ferestre zăbrelite, fără nădejdi şi fără ştiri, neputând să

afle nimic despre ţara lor, care fusese şi ţara lui. Şi-i închipuia vorbind între ei, acelaşi grai pe care îl vorbea şi el cu Miroslav în unele seri – şi atunci simţea, în inimă, ca o durere adâncă şi grea, dorinţa de a se apropia de ei, de a-i privi şi de a le spune măcar un cuvânt.

Numai lui moş Aron îi mărturisise o dată amărăciunea şi dorinţa lui, cerându-i sfat cum ar putea să se apropie de polonezii închişi.

— Mai bine stai liniştit! îl povăţuise bătrânul morar. Şi aşa mă-ntreb cum nu te-au descusut jandarmii până acum, că doar lumea te ştie de străin.

— Ce să aibă jandarmii cu mine? E război între polonezi şi români?

— Nu, dar polonezul s-a bătut cu neamţul – şi neamţul este acum aici!

Cazimir ascultase sfatul şi îşi păstrase gândul ascuns – cugetând neputincios la oamenii paşnici şi la zurbagii, aşa cum cugeta şi acum.

— Hai, Cazimire, trage plasa, că s-o fi umplut! îl îndemnă Uţă, nerăbdător, în clipa când se apropia şi Trică, de sus, cu banul lui moş Aron în pumn.

Cantonierul apucă prăjina, trase de ea, domol, şi volocul se ivi deasupra, scuturându-se de stropi.

— Uite c-ai prins, ai prins! strigă Uţă triumfător.

În fundul plasei apa fierbea, ca şi când ar fi

răscolit-o o mie de peşti. Curând însă, chipul copilului se lungi, semnul unei mari dezamăgiri. Tributul iazului, la sfârşitul acestei lungi aşteptări, era doar un peştişor, e drept că foarte neastâmpărat şi zglobiu de putuse să stârnească atâta fierbere în jur, acel peşte cunoscut pentru mişcările lui iuţi şi numit „fâţă”, de la care s-a tras şi verb şi adverb pentru unele făpturi omeneşti cu aceleaşi însuşiri ca ale lui.

Cazimir îl luă în mână, scârbit şi după ce-l privi în silă, îl întinse cotoiului. Dar Miroslav, deşi dornic de peşte, ca oricare din pisici, strâmbă din nas, năzuros – fie că nu mistuise încă găina de aseară, fie că, în faţa unui asemenea prânz sărăcăcios, se simţea adică jignit.

Dacă văzu aşa, cantonierul dădu să arunce peştişorul în apă, dar Uţă îl opri:

— Nu-l arunca; poate mai prinzi şi iese de-un borş!

Bună judecată din partea unui copil! Cazimir băgă fâţa în zâmbil şi aruncă plasa din nou, răbdător, că de pierdut, ce putea pierde, decât timp? Dacă nu mai treceau căruţele pe pod, el n-avea ce face la canton, rămânându-i ziua slobodă, s-o irosească după pofta lui.

Aşa trecu o vreme, în care copiii se scăldau gălăgioşi lângă scoc, volocul era aruncat şi scos fără niciun folos, locul cu hărmălaia copiilor nefiind potrivit pentru pescuit. Uţă şi Trică stăteau cuminţi lângă pescar, amărâţi de neizbânda lui,

cotoiul moţăia la vechiul lui loc, cocoţat pe umerii lui Cazimir, iar acesta cugeta la Stan-păţitul şi la cei de felul lui, la oameni paşnici şi la zurbagii.

Altceva, tot timpul lung până spre prânz, nu se întâmplă nimic, decât că odată Uţă îşi făcu drum acasă, cu cine ştie ce gând ascuns, fiindcă intră în tindă cam pe furiş şi de întors se întoarse încă şi mai ferit.

Pe urmă, dacă văzu că nu mai pică nimic, Cazimir îşi luă volocul, zâmbilul şi se duse, cu Miroslav pe umăr, către cantonul lui.

Iar în casa morii, Stanca-văduva se crucea şi drăcuia pe rând în acest timp. Fiindcă vrând să pregătească ea borşul de peşte şi umblând la ştergar, găsise numai patru crapi din cinci, al cincilea scăzând la mărime şi prefăcându-se în fâţă – ca şi când cu peştii s-ar fi putut petrece minuni, ca-n timpul lui Iisus – ba încă în pagubă, nu în folos, ca atunci!

— Ei drăcie! zicea biata femeie, drăcuind şi crucindu-se, crucindu-se şi drăcuind. Aici e vrajă şi altceva nimic!

Apropiindu-se de casă, Cazimir văzu cu mirare că băiatul şefului de gară se învârtea pe lângă canton, uitându-se când la acoperiş, când la geamuri, când la stâlpul de telegraf de unde veneau firele aici.

Simţindu-l pe cantonier, băiatul se întoarse spre el, roşu în obraz ca şi când ar fi greşit şi îşi scoase şapca de licean, săliitându-l cuviincios, dar

neîndrăznind a-i vorbi, fiindcă nu putea să-i spună pe nume, iar să-i spună moş Cazimir îi fusese oprit.

— Ce vrei? întrebă cantonierul, burzuluindu-se mai mult – urmărit iar de gândul acela despre oamenii zurbagii.

Petruş răspunse, sfios, însă fără să-şi ferească ochii dintr-ai lui:

— Mă uitam pe unde s-ar putea trage un fir…

Cazimir nu mai zise nimic, ci intră pe poarta cantonului şi băiatul, luându-şi inima în dinţi, îl urmă, tot uitându-se pe sus.

În sufletul cantonierului se pornise altă frământare acum; ce căuta aici băiatul ăsta, cu şapca lui, să le tulbure tihna în care trăiau cu toţii de atâta timp? Sfios şi bine crescut, dar, oricum, nu era nici el altceva decât tot un zurbagiu!

— Ai fost la pescuit? îl întrebă Petruş.

— Am fost, dar am prins numai o fâţă, răspunse Cazimir, căscând gura zâmbilului, nespus de scârbit.

Iată însă că, spre uimirea lui, înăuntru zăcea un crap de vreo două şchioape, gras cât braţul unui om voinic şi cântărind pe puţin vreun chil.

Cantonierul făcu ochii mari şi, cât era el de deprins cu toate, rămase năuc. EI, care ţesea cu închipuirea basme pentru copii, se vedea acum în faţa unei întâmplări de basm pe care o ţesuse altcineva, peste închipuirea lui.

— Ce e? întrebă Petruş, văzându-l atât de

uimit.

Şi-atunci cantonierul, fără să se fi dumirit, dădu drumul basmului, de data#asta poate mai mult pentru el decât pentru copil:

— Uite peştele ăsta, îl vezi tu? El e împăratul crapilor şi când l-am prins eu, era abia prunc. Dar la împăraţii crapilor un an înseamnă cât ar fi la noi un minut, că, de la moară până aici.v

Dar deodată, văzându-l pe Petruş că umblă cu ochii pe sus, Cazimir se opri. Şi de unde o clipă mai înainte păruse mai îmblânzit, se burzului iarăşi şi aproape că se răsti:

— La ce ziceai c-ai venit?

— Să vedem cum am putea pune telegraful… Am făcut rost de un manipulator şi de ceva fir; dacă dumneata ai vrea să m-ajuţi…

Cazimir se uită la el lung. Cu băiatul ăsta nu părea să mai poată ajunge la un trai bun, prea se arăta încăpăţânat în hotărârea lui, Dacă-i intrase în cap telegraful, avea să-i zăpăcească şi pe ceilalţi copii.

Şi după ce-l privi aşa, cantonierul se simţi tare amărî! şi mormăi ca un urs, mai mult pentru sine, fiindcă băiatul nu-l auzi:

— Zurbagiu!

Capitolul V

DIN OGRADA LUI CULAI

Sunt pe lume bunici şi bunici, fiecare cu alte însuşiri, că nu toţi au acelaşi sânge în ei, dar că unii ar fi înalţi iar alţii scunzi, unii blajini, alţii mai

aspriţi, unii sfătoşi iar alţii posomoriţi – ei păstrează totuşi ceva, uneori greu de dibuit, care îi face să semene între ei, altfel nu s-ar mai potrivi cu ceea ce trezeşte în mintea fiecărui copil acest cald cuvânt. Moş Visarion însă, vecinul lui Culai, cel cu stupii, n-avea în el nimic de bunic.

Mai întâi, nepoţii lui, şi erau vreo şase numai aici, acasă, pe lângă alţii aflaţi cu părinţii lor în străini, nu văzuseră de la el, de când se ştiau, un bănuţ coclit, un covrig cât de mic, o bucată de fagure ori măcar un cuvânt bun. Nimic!… Ba da, sudalma şi pe sfântu’ Nicolae din cui!

Din cinci feciori, câţi adusese pe pământ, trei plecaseră în lume, de răul lui, iar pe cei doi rămaşi îi chinuia mai rău ca pe păgâni. Mai avea şi trei fete pe lângă cei cinci feciori – noroc de ele că, măritându-se cu oameni de înţeles, plecaseră la casele lor, fără să ceară nimic de la bătrân.

Acum, feciorii rămaşi pe lângă el erau duşi unul la război, altul lucra cu un negustor, la oraş, şi nu se arăta pe acasă decât o zi pe săptămână, când înghiţea destule de la taică-su, să-i ţină de luni până sâmbătă. Restul timpului, moş Visarion îşi chinuia nurorile ^i nepoţii, numai că de la o vreme dracii de copii învăţaseră să fugă de acasă, ca să scape de răul lui – şi bătrânul se mânia în gol ori se certa cu cine trecea pe drum.

În fiecare vecin vedea un duşman, se ciorovăia cu ei de dimineaţă până la prânz şi de la prânz până după apus. Se ciorovăia nu numai cu

ei ci şi cu câinii lor, cu vacile care mugeau în staul, cu caii care nechezau în grajd, cu orătăniile care cotcodăceau, cârâiau sau măcăiau în bătătură, se certa până şi cu fumul care ieşea pe horn.

— Lele Filofteio, iar ai aprins focul? striga, bunăoară, către vecina de sus.

— L-am aprins.

— Şi de ce, lele Filofteio, fir-ai să fii?

— Să fac fiertura; ori vrei dumneata să las copiii flămânzi?

— Stinge-l numaidecât, că-mi alungă albinele de la stupi!

Asta, dacă vântul bătea din deal; dacă bătea de dincolo, se certa cu vecina de jos, de sub coastă, ori cu cea de la miazănoapte, de la miazăzi – după rotirea vântului. Şi dacă vedea că nu ajunge cu vecinii la niciun căpătâi, începea să-şi verse mânia pe fum, suflând asupra lui şi bisstemându-l ca neoamenii, crezând că l-ar putea întoarce din drum:

— Pfu, pfu! înapoi, nemernicule, să nu vii la stupi!

S-a mai văzut sat fără câini? Avea şi moş Visarion dulăul lui, pe care îl hrănea prost şi-l bătea des, ca să-l ţină rău, fiindcă se temea de hoţi, ca unul la care se găsea ce să furi – dar pentru alţii nu îngăduia aceeaşi trebuinţă – şi-ar fi dorit ca în tot satul să nu fie decât câinele lui. Noaptea, când îi auzea hămăind prin curţi, simţea mâncărime la inimă şi-adesea, ieşind pe prispă, la

ceasuri cât de târzii, se apuca să strige duşmănos peste garduri, la bieţii vecini:

— Mă Dobrine, Dobrine, surdule!

Într-un târziu, omul, trudit de muncă şi buimăcit de somn, scotea capul pe geam, cu ochii lipiţi:

— Ce-i, moş Visarioane, de strigi aşa? Te pradă hoţii, sau ce?

— Potoleşte-ţi câinele, că nu mă lasă să dorm!

Omul se crucea în sinea lui.

— Păi co pot să-i fac eu, moşule?

— Să-i pui botniţă, ori să-l alungi, că dacă nu, îi dau şoricioaică, m-auzi?

Culai, unul din cei trei prieteni mai buni ai lui Cazimir, stătea peste drum de bătrânul hapsân, şi-adesea venea să-i ajute acestuia la treburile gospodăriei, pentru un leu-doi, în casa lor fiind copii mulţi, multe nevoi şi bani mai puţini.

Taică-sti, Ilie Ţeposu, numit aşa nu fiindcă ar fi fost afurisit, avea de la bătrânul lui o livadă mică, numai cu vreo treizeci de pruni, de pe urma căreia n-ar fi putut trăi. Într-o vreme ţinuse şi cazan, să facă ţuică singur, dar birul pentru rachierie crescând, vânduse cazanul şi plătise perceptorului o parte din datorii.

Acum dădea prunele la povarna lui moş Visarion şi, cu cât îşi lua bătrânul partea lui, cu cât îl mai fura la socoteală, că în privinţa asta era cum nu se poate mai priceput, Ilie Ţeposu se

alegea toamna cu douăzeci, douăzeci şi cinci de vedre de ţuică, din care, oricât de bine ai fi vândut-o, nu puteai să ţii o nevastă şi trei copii.

Omul mai făcea şi alte treburi, la încărcat piatră, la tăiat păduri, la reparat drumuri, fără a se pricopsi. De doi ani intrase la lucru în pădurea Hristoveanca şi acolo, că era sau nu pe placul lui, trebuise a se statornici, fiindcă, făcându-se legi anume pentru timp de război, alţii hotărau când să vii şi când să te duci.

Dar, bine sau rău, fabrica tainică însemnase norocul lui, fiindcă aşa nu-l mai luase pe front, era mobilizat pentru lucru, cum scria în hârâii – şi măcar o dată pe săptămână putea să vină să-şi vadă copiii, aducându-le pâine de grâu, cum nu se dădea la civili.

De vreo trei zile Culai nu se mai arătase, nici pe la gară, nici la moară, nici la canton, şi în după amiaza asta Petruş venea să vadă ce-o fi păţit. Mai venea el şi cu un scop tainic, pentru care roşea adesea, cum pot să roşească numai băieţii de vârsta lui şi pe care nu l-ar fi mărturisit cuiva pentru toate bogăţiile lumii.

Mama lui Culai spăla rufe în albie când se ivi Petruş. Era numai cu copilul ce! mic, Lixăndrel, care, în mijlocul bătăturii, pocnea voiniceşte dintr-un bici de trei ori mai lung decât el, speriind orătăniile.

— Culai nu-i acasă! zise femeia, când îl văzu pe Petruş intrând.

Băiatul şefului de gară era cuminte şi cuviincios, îşi scotea şapca de licean şi dădea bună ziua ţăranilor, neţiindu-se mândru că venea de la oraş, dar cu toate astea, oamenii, ca şi Cazimir, se uitau la el cam chiorâş şi nici mama lui Culai nu-l privea mai frumos.

— Dar unde-i, ţaţă Mario? întrebă Petruş, vorbindu-i cu aceeaşi bună-cuviinţă ţărănească pe care ar fi putut-o dovedi cel mai cuviincios copil de ţăran.

— E la moş Visarion, cu frate-su mai mic, răspunse femeia, ridicând o clipă privirea din albie şi mirându-se şi ea că n-avea ochi prea buni pentru acest musafir.

Băiatul îşi aruncă ferit ochii peste gard, în curtea postului de jandarmi, afkată alături şi mai jos, la şosea. În curte, un jandarm îşi lustruia cizmele – şi altceva parcă nu mai era de văzut. Dar dincoace, sub gard, Petruş descoperi un hamac legănându-se, legat între pruni – şi fără să desluşească limpede făptura care se legăna astfel, obrazul i se înroşi.

— Păi atunci mă duc după el, zise, şovăind.

Moş Visarion era în fundul livezii şi umbla printre stupi, ca o momâie, cu o cârpă pe faţă. Văzându-l pe Petruş că deschide poarta şi intră, se zburli. Nimeni afară de jandarm şi de perceptor nu intra nechemat în ograda lui.

Câinele, legat cu lanţ în fundul ogrăzii, începu să latre şi să se smucească, fiindcă nici el

nu era deprins cu oameni străini – şi dpai pentru asta, ca să latre şi să-i păzească avutul îi dădea de mâncare stăpână-su. Norocul lui Petruş că era legat, altfel s-ar fi năpustit asupra lui şi l-ar fi rupt!

— Ce vrei? strigă bătrânul repezindu-se spre poartă, cu o ramă de stupi în mână, gata să lovească la mir cu ea, ca şi cum ar fi întâmpinat un răufăcător.

— Bună ziua! vorbi cuviincios noul venit. Îl caut ce Culai…

Moş Visarion se stropşi:

— Culai are treabă! Du-te de-aici I

Albinele se luaseră după el şi zumzăiau în jurul lui, iar din casă se auzea un altfel de zumzăit, rotirea neîntreruptă a unei maşinării. Şi peste zgomotul acelei ciudate maşini, se auzeau, mai ciudate, două glasuri de copii, zicând necontenit:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, facă-se…

Petruş îşi lungi gâtul să se uite pe fereastră şi cu mirare îl văzu pe Culai, năduşit, învârtind împreună cu frate-su mai mic, de mânerul pus la roata unei maşini; o recunoscu după formă, o văzuse într-o carte de stupărit, „centrifuga” cu care se stoarce mierea din faguri. Dar nu-l mira nici maşina, nici truda celor doi copii; de mirare era rugăciunea lor necontenită:

— Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum

şi noi…

— Culaie, mai rămâi mult? întrebă băiatul şefului de gară, încercând să facă un pas.

— Aşteaptă-mă acasă! răspunse prietenul său gâfâind.

Apoi îşi reluă repede litania întreruptă.

— Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău…

— Ce mai stai? se răsti moş Visarion la Petruş.

Nici la înfăţişare nu semăna bătrânul cu vreun bunic. Era înalt şi sfrijit, făcut parcă nu din carne şi oase ci numai din aşchii ascuţite pe muchi, că nici cămaşa nu stătea pe el ca pe un om viu, ci ca pe o sperietoare de ciori, pusă pe câmp. Iar deasupra acestui trup uscat ca un stâlp, se bălăbănea, pe un gât neînchipuit de lung, un cap lătăreţ, nepotrivindu-se de fel cu cele aflate dedesubt, ca şi când din greşeală ar fi fost aşezat nu în picioare, ci culcat, cu o ureche spre cer şi cu una spre pământ.

Numai că urechile se aflau la locul firesc al unor urechi, ca două foi de ştevie ciugulite de pui, ochii erau şi ei firesc aşezaţi, deşi atât de îndepărtaţi, încât la mijloc ar fi încăput, cu prisos, încă un ochi, de ciclop, nasul, aşijderi, căta pe linia cunoscută a oricărui nas, dar veşted şi lung ca un morcov uscat, iar în creştetul îndreptat către cer, lipsit de orice urmă de păr, ca şi obrazul spinos, să ridice un cucui ascuţit, de parcă, la

asemenea statură ieşită din orice măsurători, se cerea negreşit şi un paratrăsnet.

— Hai, du-te, ce mai stai! se răsti încă o dată bătrânul, către Petruş.

Ba încă, dacă ar fi fost altul, l-ar fi dat afară în brânci. Dar îl ştia de la Paşti, când îl văzuse peste drum, la Culai – că vedea pe oricine venea la vecini – şi aflase numaidecât că e băiatul şefului de gară; acum, nu că ar fi avut el cu gara ceva – mirosise între timp că şeful gării legase prietenie la toartă cu perceptorul şi cu şeful de post – şi cu ăştia doi nu se putea pune rău.

Din casă se auzea mereu maşina huruind şi glasul copiilor, zicând, fără oprire, ca şi când ar fi fost şi ei tot maşini:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească numele tău…

Petruş trecu drumul şi se întoarse în ograda lui Culai, prilej să-şi arunce din când în când ochii, pe furiş, peste gardul jandarmeriei, atras de o imagine greu de lămurit altui ochi, dar arătându-se nespus de luminoasă ochilor lui.

Domnişoara Eleonora, fata şefului de post, învăţa la pension şi era într-a patra de liceu. Aici nu o vedea nimeni plimbându-se pe drum; maică-sa, care năzuise să se mărite cu un căpitan, nu cu un plutonier, visa pentru domnişoara Eleonora, ca o îndreptare a nenorocului ei, cel puţin un colonel – şi pentru asta trebuia s-o pregătească din timp.

Până una-alta, timpul măritişului fiind încă

îndepărtat, domnişoara nu avea voie să se arate nicăieri unde ar fi putut s-o pângărească un ochi de ghiorlan. Când pleca la şcoală, însoţită de maică-sa, venea după sosirea trenului, ca să nu aştepte ele pe peron, între mulţimea de ţărani nespălaţi – şi nici să nu trebuiască să intre în vizită la cucoana şefului de gară, socotită de jandarmerească mai prejos decât ea.

Domnul Manole nu dădea drumul trenului să plece, fiind înştiinţat despre sosirea lor şi le aştepta, pe peron, cu mănuşi albe în mâini, de se mira lumea din jur.

Cum sosea, cucoana şefului de post îi răspundea numai din vârful buzelor la salut şi se urca, împreună cu fiică-sa, drept în vagonul de clasa întâia, deşi aveau bilete pentru o clasă mai jos; dar, pe această linie mică, unde oamenii se cunoşteau între ei ca într-o familie cu membri numeroşi, deşi nu toţi de acelaşi rang, – nevestei unui şef de post putea să i se facă, de către toată lumea, orice hatir.

În urma lor venea Pândele, jandarmul, aducând geamantanele şi, după ce domnul Manole se uita pe geam, să vadă dacă le-a pus în plasa de sus, mai saluta o dată, ducându-şi mâna înmănuşată la cozoroc – şi, în sfârşit, îi făcea mecanicului semn să plece la drum.

Petruş o văzuse o singură dată pe domnişoara Eleonora, cu un asemenea prilej, dar nu apucase să-şi întipărească în minte imaginea

ei. În casa lor, bineînţeles când erau între ei, taică-su şi maică-sa o numea în batjocură „prinţesa”, deşi, într-un fel destul de nelămurit, şeful gării se gândea că o dată şi o dată l-ar putea însura pe Valerică, fiu-su mai mare, cu fata şefului de post.

Fireşte, nu mărturisise nimănui gândul său şi deci nu avea de unde şti că, dacă mama domnişoarei Eleonora visa să-şi mărite fata cel puţin cu un colonel, mama lui Valerică dorea pentru fiul ei mult mai mult. Aşa că, o asemenea încuscrire, visată nelimpede de domnul Martple în naivitatea lui, pentru amândouă mamele ar fi însemnat o „mezalianţă” – adică o căsătorie între doi oameni de alt rang – care le-ar fi îngrozit.

La începutul acestei veri, Petruş o văzuse pe domnişoara Eleonora de aproape, la Teatrul Orăşenesc, cu prilejul serbării de sfârşit de an, dată împreună de liceele de fete şi băieţi. El avea să recite „Mircea şi Baiazid”, iar ea, cu alte patru fete de vârsta ei, dansau un dans cam nelămurit, dar foarte graţios, legănându-se după muzică şi purtând pe sus nişte cercuri mari, împodobite cu flori.

O văzuse dansând şi rămăsese uimit, în culise, lângă un panou, nemaiputând să-şi ia ochii de la ea, zărindu-le numai ca pe nişte umbre pe cele din dreapta şi din stânga ei, fiindcă domnişoara Eleonora ocupa locul din mijloc, ca o stea.

Era înaltă, slăbuţă şi blondă, cu picioare şi

braţe subţiri, în rochie trandafirie, d, e culoarea norilor acelora străvezii aflaţi atât de sus încât parcă-s deasupra cerului – şi avea flori albastre la cingătoare, pe umeri şi-n păr.

Atât o văzuse, cât ţinuse acel dans vrăjitoresc – iar la urmă, când trecuse prin culise, ea parcă îşi aruncase, visătoare, ochii albaştri asupra lui.

Şi de atunci Petruş purta o înspăimântătoare taină cu el, care zbuciuma şi-l făcea să viseze necontenit, deoarece n-avea nicio îndoială asupra simtă mintelor născute în sufletul lui.

Dar simţămintele lui ţineau mai mult de lumea viselor, în lumea astălaltă, unde respira el, neavând decât un caiet, în care caligrafia, de sute de ori, numele ei: Eleonora, Nora, Norica, făcând asemănare între numele acesta şi norii de pe cer, tot atât de îndepărtaţi, de vaporoşi, de neatins.

Şi mai era, în lumea asta, colea, peste gardul lui Culai, hamacul, ca un ce însufleţit, legănându-se în ritmul dansului de atunci, ca o prelungire a acelei întâmplări… Altceva nu vedea nimic; doar uneori o carte, un braţ slăbuţ şi graţios, o şuviţă de păr fluturată de vânt: domnişoara Eleonora nu umbla pe drum, nu se arăta muritorilor de rânî!

Se însera când veni Culai de dincolo, zdupăind peste drum, cu frate-su mai mic.

— Mamă, uite! zise băiatul, gâfâind bucuros, desfăcând pumnul în faţa maică-sii.

— Cât v-a dat?

— Lui un leu şi mie doi!

Un kilogram de gaz costa atunci de trei ori mai mult, dar Culai, deşi nu mai era tocmai copil, fiindcă împlinea doisprezece ani în curând, nu cunoştea prea bine preţul banului şi i se părea că moş Visarion i-a îmbogăţit. Cineva ar fi putut să-l creadă prost, pe câtă vreme el nu era decât un neştiutor şi-un speriat, care se temea să afle prea multe despre lumea din jur. Chiar drumul la moară şi la canton înfăţişa pentru el îndrăzneli cu totul nepotrivite firii lui – însă se vede că-i intrase în suflet un drac, altfel, deşi îi era teamă să se îndepărteze de casă, se ducea, strângând din dinţi, ori de câte ori avea prilej.

— Sta-i-ar în gât! drăcui femeia, văzând pentru ce-i trudise moş Visarion copiii, de la prânz până acuşi. Ţineţi-i voi; ce să fac eu cu ei?

Petruş îşi luă ochii de peste gard şi se apropie.

— De ce spuneaţi Tatăl nostru? îl întrebă pe Culai.

— Ca să nu mâncăm miere. Dacă aude c-ai tăcut, moş Visarion vine fuga şi te găseşte cu fagurele în dinţi.

Asta ar fi putut să bănuiască şi un copil mai puţin isteţ decât Petruş, dar în mintea lui nu încăpea gândlil că pot să fie pe lume oameni aşa de hapsâni.

— Mâine ai treabă? îl întrebă pe Culai, cu glasul cam tainic.

— Moş Visarion a zise să venim şi mâine, dar dacă e ceva, dă-l dracului, nu mă mai duc!

— Vino la gară, că am mai făcut rost de două bobine; trebuie să depănăm firul şi să vedem pe unde nu-i bun.

— Viu! răspunse Culai, numaidecât.

Petruş urmă, aplecându-se mai tainic spre el:

— Ne mai trebuie încă trei; domnul Tudose mi-a făgăduit că mi le da joi; dacă-i aşa, pe săptămâna aialaltă putem să punem telegraful, că nu-mi mai lipsesc decât bateriile.

— Şi pe-alea de unde o să le iei?

— Cred c-o să mi le dea tot domnul Tudose.

— Cazimir nu vrea?

— Nu; mormăie când îi spun.

Baterii erau şi la canton, că fără ele nu putea merge clopotul, însă, într-adevăr, cantonierul nici nu voia să audă de rugăminţile copiilor.

— Ce-o avea, de s-a făcut aşa de sucit? întrebă în şoaptă Culai.

— Nu ştiu; dar o să-l punem şi fără ajutorul lui.

— Adică tu crezi că săptămâna viitoare? Nu mă amăgeşti?

— Nu; ai să vezi!

Culai îl apucă pe Petruş de mâini şi începu să-l învârtească ţopăind în jurul lui – ceea ce era de mirare, de obicei fiind potolit ca un om bătrân.

— Stai cuminte’ îl linişti prietenul lui. Nu trebuie să afle nimeni!

La fereastra gării, jos, se aprinse o lumină, care apoi se mistui; perdeaua neagră de camuflaj căzuse asupra ei. Un felinar se mişca printre linii.

— Nu mergi pe la canton? întrebă Petruş, uitându-se peste gard, în curtea postului de jandarmi, unde se aşterneau umbre viorii

Hamacul nu se mai legăna între pruni.

Capitolul VI

INTRE MOARĂ ŞI CANTON

Câteva zile mai târziu, într-o dimineaţă, pe la ora opt, Petruş, Trică, Uţă şi Culai erau adunaţi la canton. Cu totul trecuseră cam două săptămâni de când venise prima oară Petruş aici – şi în acest timp băiatul şefului de gară, prieten cu Culai, se împrietenise la cataramă şi cu ceilalţi doi, înnebunindu-i cu telegraful lui şi făcându-i ca aproape să-l uite pe Cazimir.

Acesta îi vedea adunându-se adesea în bătătura cantonului, şoşotind tainic între ei, fără să le mai fie inima la basme şi la născociri, lăsând naibii zmeul, puşcoacele şi celelalte meşteşugiri.

Aşezat pe prispă, Cazimir arunca spre Petruş câte o privire înciudată şi mormăia, mocnind:

— Zurbagiu!

Era greu să se pună un telegraf, care să lege cu un fir casele tuturor. Întâmpinând primele piedici, Petruş se gândise să se lege între ei în alt chip, înţelegându-se prin semne, ziua cu steguleţe

albe, noaptea cu lumini.

Casa lui Culai, fiind aşezată mai sus, de la el se vedea şi gara şi cantonul şi moara – şi astfel acolo s-ar fi înfiinţat „centrala” prin mijlocirea căreia ştirile de la gară ar fi putut ajunge la moară şi la canton.

Dar, după ce Petruş vorbise în privinţa asta cu domnul Tudose, de la Serviciul întreţineri, cel ce umbla prin gări inspectând telegraful, omul, cu minte mai multă decât el, îl sfătuise să-şi caute de alte nevoi, fiindcă semnele ciudate, mai cu seamă luminile, pe timp de camuflaj, i-ar fi ridicat pe jandarmi cu bănuieli primejdioase asupra lor şi ar fi ieşit mare tărăboi.

Un telegraf, ca la gară, da, asta n-ar fi atras ochii nici cui, numai că lucrul era mult mai greu de înfăptuit. Întâi, mai trebuia un manipulator, adică aparatul cu care ţăcăneşti, apoi „relee”, cele ce prind ţăcănitul la celălalt post, pe urmă sârmă, ca să meargă curentul electric pe ea şi în sfârşit baterii de unde să iasă acest curent.

Al doilea manipulator nu fusese greu de găsit; în magazia lui de la oraş, domnul Tudose avea multe, mai învechite, dar încă în stare de a se folosi. În schimb, când venise vorba de relee, ridicase din umeri, neputincios; acestea erau aparate mai mari şi mai costisitoare, nu le putea scoate din inventar aşa de uşor. Fiind însă un om inimos, care putea înţelege chiar dorinţele ciudate ale unui copil, domnul Tudose îl sfătuise pe Petruş

să folosească un „zumăr” în loc de releu.

Zumărul este un lucru de nimic, un fel de sonerie care nu sună în clopoţel, ci bâzâie ca un bondar ^i-i folosit în urnele case, unde oamenii cu auzul prea ascuţit se tem de zgomotul unei sonerii.

— Ca să poţi înţelege ceva la releu trebuie să ai ureche încercată, de telegrafist, altfel nu deosebeşti linia de punct, îl mai lămurise domnul Tudose atunci. Pe când la zumăr, linia se aude linie – bâââz, iar punctul, punct, – bâz.

Pentru cei ce nu ştiu ce înseamnă un telegraf, linia şi punctul ar putea să pară cuvinte fără înţeles. Dar Petruş, care trăise numai prin gări, le ştia de mult şi-i învăţase şi pe prietenii săi, făcându-şi-i ucenici.

Ca să vorbeşti la telegraf foloseşti un anumit alfabet, vestitul „morse” cunoscut de mult timp, în care literele sunt alcătuite din puncte şi din linii, adică din sunete scurte şi din sunete lungi. În aşteptarea aparatelor şi Trică şi Culai ba chiar şi Uţă cel mic învăţaseră alfabetul morse ca pe Tatăl nostru, şi nu aşteptau decât să se folosească de el.

Aşadar, neputându-i da lui Petruş un releu care nici nu i-ar fi folosit prea mult, domnul Tudose îi adusese un zumăr nou nouţ, ca ăsta nu costa cine ştie ce.

Ceilalţi copii nu puteau face nimic, nu le rămânea decât să aştepte aparatele ca unii care nu aveau nicio legătură cu drumul de fier. Dar asta

nu înseamnă că aşteptau liniştiţi, lăsându-l pe Petruş să-şi bată capul singur şi să le aducă totul la nas.

În schimbul maşinăriilor lui, domnul Tudose primise o sticlă de ţuică, adusă pe furiş de Culai – iar Trică şi cu Uţă cărau la gară, în sân, grămăjoare de porumb cu care, încetul cu încetul, umpluseră un sac, dosit de Petruş în fundul magaziei. Şi când sacul fusese plin, ieşise ca din pământ încă un zumăr.

Cât despre sârmă nu puteau folosi din aceea obişnuită la telegraful drumului de fier, fiindcă atunci s-ar fi cerut s-o întindă pe ceşti izolatoare, aşa cum erau pe stâlpi, ferind-o de orice atingere care ar fi furat curentul şi l-ar fi dus în pământ. Firul lor trebuia să fie ascuns prin copaci, spre a nu fi văzut, deci se cerea să fie izolat pe toată lungimea lui.

Asemenea fir se putea scoate din bobine vechi, luate de la sonerii sau de la alte aparate din gări, ştiindu-se că bobinele se mai strică şi atunci tu, domnul Tudose, i le dai lui Petruş, pentru încă un clondir de rachiu.

În dimineaţa asta totul era pregătit ca să se aducă la îndeplinire stăruitorul lor vis. Numai că, din păcate, visul nu era cu putinţă să se înfăptuiască în toată întinderea lui. Ca să tragi fir de la gară la Culai, iar de aici la moară, pe acest mare triunghi, se cereau o sută de bobine, dacă nu mai mult. Unde mai pui că firul aşa ar fi trebuit să

treacă peste şosea, peste casele oamenilor, pe lângă postul de jandarmi, iar după aceea – şi asta era încă mai greu – peste gârlă, adică pe pod unde păzeau soldaţii care îndată te-ar fi luat la ochi şi pe drept cuvânt.

Aşa că pentru început, Petruş hotărâse, nu fără părere de rău, să facă legătura numai între moară şi canton, lipsindu-se de telegraf tocmai el, însufleţitorul tuturor. Însă singura legătură care se putea face numaidecât, cu mijloacele lor şi fără a atrage privirile unui străin, era aceea hotărâtă acum.

Într-adevăr, moara nu se afla decât la trei sute cinci zeci de paşi de canton, măsuraţi cu pasul întins, ceea ce însemna cam trei sute de metri, tocmai sârma de pe cele zece bobine aflate asupra lor acum. Mai mult, întreg locul de străbătut era înţesat de copaci, încât sârma se putea întinde din ramură în ramură, neştiută decât de ei şi de păsărelele care zburau pe sus.

În dimineaţa asta copiii se sfătuiră încă odată asupra felului cum trebuia îndeplinit planul, altminteri chibzuit dinainte, până la ultimul amănunt.

Aici, la canton, treaba era mai uşor de făcut, deoarece n-aveau de cine să se ferească; îl vedeau pe Cazimir mocnind, dar nici nu se gândeau că el s-ar putea împotrivi, după cum în fierbinţeala lor, nu mai stăteau să judece de ce oare era cantonierul aşa de posomorât în ultimul timp.

— Cazimire, – vorbi Petruş – atunci manipulatorul îl punem la geam şi-l înşurubăm în prichici.

Cantonierul stătea pe prispă şi se uita la ei strâmb. Îşi dădea seama că nu le putea ţine piept, telegraful îi scosese din minţi – şi-ar fi fost o ticăloşie, nepotrivită cu sufletul lui, să-i alunge tocmai acum; dar trăsese nădejdea că măcar îi vor cere un sfat, o mână de ajutor, să nu-l lase singur în drum.

Fireşte, la rândul lui, Petruş ar fi fost bucuros de sfatul şi de ajutorul cantonierului, numai că nu îndrăznea să i le mai ceară, dacă îl văzuse aşa de burzuluit când îl rugase întâi.

— Puneţi-l pe geam, dacă aşa aţi hotărât voi! răspunse Cazimir, vrând să arate că el n-are niciun amestec, nu va fi vina lui dacă lucrul nu se va brodi.

— Atunci unde să-l punem? întrebă Petruş, descumpănit de acest răspuns.

— Dacă voi aţi hotărât la geam, la geam fie!… Aşa o să-i vină şi cotoiului mai uşor să apese cu coada pe el.

Copiii o zbughiră în canton, râzând de gluma lui Cazimir, fără să simtă că, deşi glumise, el era tare mâhnit. Numai Uţă întârzie o clipă afară şi-l întrebă, luându-i gluma în serios:

— Dar de ce să apese Miroslav pe telegraf, Cazimire?

— Păi cine o să răspundă în locul meu, când

eu n-oi fi la canton?

— Şi cum adică, o să răspundă el?

— El! Că n-o să tocmesc telegrafist pentru voi!

— Dar o să ştie? întrebă Uţă, din ce în ce mai uimit.

— O să-l învăţ; Miroslav învaţă repede orice-i arăt.

Uţă nu se îndoia de multe, când era vorba de Miroslav; ştia că motanul lui Cazimir avea însuşiri necunoscute la alte pisici. Dar ca să vorbească un cotoi la telegraf prea i se părea de tot. Şi acum şovăia, în faţa prietenului său, aşteptând de la el alt cuvânt, fiindcă nu putea să-i arate că se îndoieşte de cuvântul lui.

Între timp, înăuntru, ceilalţi montau manipulatorul pe prichici. În magazia din spatele cantonului, Cazimir adunase toate sculele trebuitoare unui dulgher şi unui mecanic, aşa că pentru săvârşirea trebei lor, nu le lipsea nimic.

— Dă-mi sfredelul! îi porunci Petruş lui Trică, primul lui ucenic.

Şi pe locul însemnat în prichici, făcu două găuri, pentru holţşuruburi.

— Şurubelniţa!

Culai, al doilea ucenic, se prezentă cu obiectul cerut.

— Holţşuruburile!

Al treilea ucenic, Uţă, asupra căruia se găseau holţşuruburile, se repezi de afară, gâfâind.

— Dacă nu-ţi arde de lucru, mai bine pleacă, să nu ne mai încurci! îl certă Petruş, ca orice meşter care nu-şi bate joc de meşteşugul lui.

Apoi potrivi manipulatorul la locul ştiut şi-l înşurubă în prichici.

— Trică, du-te şi adu-mi un sfredel subţire şi lung!

Acum trebuia dată în pervaz o gaură, prin care să se scoată firul afară. Aşteptând să i se aducă unealta cerută, Petruş se uita pe geam, peste prund. Prin dantelăria podului se zărea dincolo, sub deal, un tricolor fluturând. Copacii închideau vederea mai jos, dar băiatul ştia că acolo era postul de jandarmi şi, în curtea postului… Dar ce ciudat, în clipa asta inima nu-i mai bătea pentru domnişoara Eleonora, îi bătea pentru telegraf şi el şi-o asculta cu uimire, întrebându-se îngrijorat cum poate să se şteargă un simţământ atât de profund.

Curând, gaura în pervaz fiind dată, Trică se duse iarăşi în curte şi, desfăşurând capul unei bobine, vârî firul în canton. Nu mai rămânea decât să se îndepărteze izolatura de mătase verzuie, ceea ce Petruş făcu la iuţeală, cu ajutorul unui briceag – şi îndată, sârma era legată cu tot meşteşugul cerut, la borna centrală a manipulatorului.

Acum urma instalarea zumărului, la o palmă de primul aparat, a cărui pârghie de alamă lucea de-ţi lua ochii; de bună seamă niciodată şi în nicio

gară din lume nu fusese lustruită mai cu sârg o pârghie de manipulator.

Şi iarăşi se auziră poruncile date pe rând celor trei ucenici:

— Sfredelul!

— Şurubelniţa!

— Holtşuruburile.

Zumărul fiind şi el montat la locul lui, fu legat cu fir de a doua bornă a manipulatorului – iar a treia se legă la baterie, pusă pe duşumea, sub prichici, în lădiţa unde mai înainte îşi ţinea Cazimir ceapa şi cartofii, legumele acestea zăcând acum pe sub pat.

Curentul electric, ştie oricine, se duce pe un fir şi se întoarce pe altul, alcătuind, ceea ce se cheamă un „circuit închis”, fără de care rămâne în stare de odihnă şi nu se face simţit. La telegraf, pentru a se uşura treaba şi a se face economie, pământul, bun conducător de electricitate, înlocuieşte al doilea fir. Ce noroc pentru tinerii telegrafişti! Câtă bătaie de cap ar fi trebuit să aibă, spre a strânge bobinele trebuitoare la două lungimi de fir, dacă pământul s-ar fi arătat mai hain cu ei, nedezvăluindu-şi aceste însuşiri!

Deci, dacă o bornă a bateriei se legă de manipulator, de la a doua se trase un alt fir, acesta se scoase prin pervaz pe lângă primul şi coborându-se până jos, fu înnodat de o bucată de şină, care se îngropă în pământ.

— Acum circuitul e închis? întrebă Culai,

folosind cam cu pripire cuvântul învăţat la numeroasele premergătoare teorii.

— Nu! îl lămuri Petruş. Abia după ce o să instalăm şi postul celălalt, la moară, o să se închidă, dar numai în clipa când apeşi pe manipulator. Aşa, curentul o să se ducă pe fir, o să treacă prin zumărul de dincolo, de-acolo o să coboare în pământ, şi prin pământ o să se întoarcă la bateria de aici. Pricepuşi?

Culai răspunse puţin cam năuc:

— Nu.

— Las’ c-am să te mai învăţ eu! interveni Trică, nu spre a se fuduli, ci ca să-l despovăreze pe Petruş, mai marele telegrafului, de prea multele lui griji.

— Dar tu ştii? întrebă Uţă, cu capul pe un umăr, uitându-se la el, în sus.

Nu că s-ar fi îndoit de puterile lui, dimpotrivă, voia ca frate-su să-şi întărească în faţa tuturor ştiinţa, fiindcă el unul îl socotea pe Trică la fel de priceput ca pe Petruş, dacă nu chiar mai mult, şi gata-gata să-l ajungă pe mai marele tuturor, Cazimir.

Trică pricepuse, într-adevăr, toate tainele telegrafului – şi nici măcar nu i se păruse greu; pricepuse el altele, cu mult mai anevoie de dibuit, deoarece dorinţa lui de a se face mecanic nu pornea din vânt, ci se rezema pe anumite însuşiri.

— Acum hai afară să tragem firul sus; eu mă urc pe acoperiş! hotărî Petruş.

— A fost vorba să mă urc eu! protestă Culai, care până acum nu făcuse decât să ţină şurubelinţa – şi să întrebe o prostie, despre circuitul închis.

Iată că în băiatul acesta bălai, mărunţel şi tare plăpând, cu ochii sperioşi că ai iepurelui, se năşteau îndrăzneli pe care nici nu le-ai fi bănuit.

— Lasă, ţie o să-ţi dau altceva de făcut; nu-i lucru uşor să urci firul sus.

Cazimir rămăsese pe prispă, La fel de posomorât; da, era limpede, micii săi prieteni îl părăseau, fugeau din lumea închipuirilor ţesute de el pentru mintea lor şi se îndreptau, cu iuţeală, spre lumi pământeşti, cu născociri tehnice, cu electricitate şi maşinării, şi el rămânea singur în drum, uitându-se după ei cum se duc.

— Unde-i scara, Cazimire? întrebă Petruş, ieşind.

— Ce să faci cu ea?

— Să mă urc pe acoperiş!

— Da’ ce-i acoperişul tău?

Acest răspuns, care semăna cu o împotrivire, tocmai acum când totul era pregătit, pe copii îi uimi.

— Vrei să cazi de-acolo şi să-ţi rupi picioarele, pe urmă să dau de belea cu domnu’ şef? continuă cantonierul, ca şi când asta ar fi fost adevărata pricină a împotrivirii lui.

Apoi se ridică de pe prispă şi hotărî:

— Pe acoperiş mă urc eu!

E drept că prin ciudata lui construcţie, cantonul părea mai degrabă un turn – şi trebuia scară lungă ca să ajungi până sus.

Bietul Cazimir! Se urca pe acoperiş la aşa mari înălţimi cu mâna beteagă şi cu toţi anii lui, numai ca să nu rămână singur în drum!

— Hai, veniţi încoa să punem scara! Ce staţi şi vă uitaţi aşa?

Nu era lucru uşor, nu, să te urci pe acoperişul înalt şi mult povârnit, să te caţeri pe ţiglele alunecoase şi să ajungi până la horn, unde trebuia tras firul! Bătea vânt de vară, călduţ dar furios, mai cu seamă sus, fluturându-i cantonierului haina de ceferist şi încâlcindu-i părul lăţos laolaltă cu mustăţile stufoase, de nu mai ştiai unde-i părul şi unde-s mustăţile; iar altceva nu i se mai vedea pe chip, ca la câinii aceia zburliţi.

Ţinându-se cu mâna sănătoasă de horn, cantonierul desfăşură cu mâna cealaltă un ghem de sfoară, – aruncându-l jos.

— Legaţi sârma, s-o trag sus» porunci.

— Trage, Cazimire!

Curând, firul tras sus era legat de horn; capătul liber atârna peste acoperiş, gata să se ducă pe drumul lui, luându-i cu el şi pe copii.

— Îţi mulţumim, Cazimire! zise Petruş, în numele tuturor, când cantonierul coborî.

De aici înainte Cazimir chiar că nu mai avea ce face spre a se ţine pe urmele lor – îi scăpa din

mâini şi se întoarse pe prispă unde rămase posomorât, cugetând la ceva de înfăptuit, ceva pe lângă care telegraful să nu mai însemne nimic.

Glasurile copiilor se pierduseră, printre copaci; întindeau firul, se duceau spre alte lumi – şi aici cantonierul cugeta şi se frământa chinuit, cu fruntea în pumni…

*

După un timp Cazimir se ridică, având umerii ca niciodată aduşi şi, ocolind cantonul, intră în magazia unde se afla atelierul ştiut. Era o magazie de scânduri, nu mai mare decât patru gherete de macagiu, dar în acest spaţiu mic se aflau adunate sumedenie de unelte şi de maşinării. În fund se afla tejgheaua dulgherului, cu toate cele trebuitoare pentru lucrat lemnul: fierăstrău, rindea, dălţi, coarbă cu sfredele, raşpile, coli de glaspapir, cuie de felurite mărimi, de la piroane până la ţintele cele mai mici; nu lipsea nici oala cu clei, nici plaivazul gros, nici compasul de tâmplar, cu care se înseamnă ca să tai rotund.

Pe latura din stânga, sub geamul îndreptat spre moară, se afla bancul mecanicului, cu menghină, bomfaier, pile, maşină de găurit, foarfecă de tăiat tablă, lampă de benzină pentru încălzit letconul – şi toate cele trebuitoare pentru lipit. Dedesubt se vedea, în diferite forme”. materia primă” folosită de cantonier: tăblărie, şine, vergele, şuruburi, şi altele, o grămadă întreagă de fiare vechi, fără valoare mare, dar

adunate trudnic.

Într-un colţ zăcea părăsită sania cu şine de fier, care iarna trecută alunecase ca vântul pe toate dealurile din preajma cantonului.

Cantonierul oftă cătând cu ochii în jur…

Pe tejghea se vedea un cearşaf, împăturit, cu o ştampilă neagră în colţ; îl căpătase, ori îl şterpelise de la soldaţii aflaţi cu paza la pod, – pesemne îl căpătase, altminteri s-ar fi grăbit să taie colţul cu ştampila de la regiment, care-l dădea de gol numaidecât.

Cantonierul avea numai un cearşaf pe patul lui; îl spăla sâmbăta, la gârlă şi într-un ceas se usca, luat de vânt. Iarna era mai greu să se usuce, în odaia îmbâcsită de fum – aşa că îl spăla la două săptămâni. Iată însă că, în sfârşit, făcuse rost de al doilea cearşaf, să-l aibă de schimb. Dar de ce oare îl adusese aici, în atelier, în loc să-l ţină în casă, cum s-ar fi cuvenit?

Cazimir luă cearşaful, îl despături şi rămase cu ochii la el, gândind.

Nu îl luase de schimb, nu! Voia să facă din el un zmeu, cum nu s-a mai pomenit, cu hârtia lipită pe pânză, fiindcă la mărimea lui, hârtia goală s-ar fi rupt de vânt, iar ca să pună carton, însemna să-l îngreuieze prea mult.

Făcuse şi şipcile, erau colea, copiii îi ajutaseră cu toţii, însufleţiţi – găsiseră şi sfoară tare să ridici cu ea o dublă de grâu – dar acum nu le mai păsa de zmeu, telegraful îi smintise pe toţi,

fugiseră de sub oblăduirea lui…

Omul părăsit aruncă oftând cearşaful la loc – şi iar se uită în jur, muncindu-şi gândul ce născocire ar putea întrece telegraful copiilor.

Îi vedea, printre copaci, întinzând firul pe drumul dinainte hotărât. Petruş era în frunte, cu Uţă, desfăşurând bobina pe pământ; Culai în urmă ridica sârma sus, agăţând-o de ramuri, folosindu-se de o prăjină lungă cu crăcană în vârf, aşa cum îi văzuseră făcând şi pe telegrafişti, iar Trică se căţăra din copac în copac, potrivind-o mai bine şi Iegând-o la locul cuvenit, ca să nu fie luată şi încâlcită de vânt.

Nu-i lucru uşor să întinzi un fir de telegraf, dar ce răsplată te aşteaptă la capătul lui!

Peste două ceasuri echipa de telegrafişti trecuse peste lazul Sărac, se afla pe insula morii, cu pantalonii sumeşi până la genunchi, şi duceau sârma mai departe, printre pruni.

— La toamnă, când or scutura prunii, au să dea de fir! zise Petruş, îngrijorat de soarta tainicei instalaţii.

Uţă îl linişti:

— Păi cine-i scutură? Numai eu cu Trică! O să-l ferim!

— Ia du-te tu înainte, – îi porunci şeful echipei – şi vezi unde-i maică-ta, să nu ne simtă venind!

Acum începea lucrul cel mai greu de făcut…

În mijlocul livezii se afla un dâmb, şi la

picioarele lui creştea, printre pruni, un ulm uriaş, cum nu se mai ştia altul prin împrejurimi. Şase copii dacă şi-ar fi unit braţele, abia ar fi putut să cuprindă trunchiul lui. Iar în trunchiul ulmului acesta nespus de bătrân, era săpată o scorbură, în care ar fi putut să intre toţi cei şase copii.

Trică şi Uţă o ştiau de mult, îşi făcuseră înăuntrul ei un ascunziş tainic, pe vremea când fratele mai mare iubea încă basmul şi nu visa ^a maşini. Aveau acolo masă şi laviţă, pe mărimea lor, ba chiar şi felinar, cu luminare, agăţat deasupra mesei, în cui.

Ce loc potrivit să pui telegraful! se gândiseră ei, dintru început.

Pe urmă, chibzuind mai mult, găsiseră că locul nu era chiar aşa de bun. La ce mai foloseşte un telegraf, dacă nu-l ai la îndemână oricând? Poate cineva să te cheme până înnebuneşte şi tu să dormi în casă, neştiind nimic!…

Păcat, fiindcă altminteri, ce uşor ar fi fost să tragi firul aici!

Şi astfel lăsând scorbura de o parte, după alte chibzuieli, rămăsese hotărât ca telegraful să se pună în podul casei. În odaia copiilor nu era cu putinţă, deşi acolo l-ar fi avut la îndemână şi ar fi putut vorbi cu cantonul chiar noaptea; dar ei în odaie nu stăteau singuri – ci cu mama lor, care i-ar fi simţit.

Bine ar fi fost şi în podul morii, unde era loc mai mult – şi-apoi, oricum, un pod de moară nu-i

tot una cu un pod obişnuit – numai că acolo moş Aron avea drum în fiecare zi.

În schimb, dincoace, nu se urca nimeni, decât la Crăciun, când se puneau şuncile să stea la fum. Unde mai pui că, un nuc bătrân, aflat în spatele casei, îşi lăsa ramurile tocmai pe acoperiş! Nu aveai decât să aduci firul din pruni în nuc, şi din nuc pe ochiul podului, să-l tragi înăuntru, la locul dorit…

Stanca văduva fierbea bucatele la vatra de sub şopron şi şopronul, fir-ar să fie, se afla tocmai sub nuc!

— Mamă, – zise Uţă, dându-i târcoale – nu ai treabă în casă?

— Ba am, dar acum nu vezi că gătesc?

— Da?… Şi ce găteşti?

— Ciorba de cartofi. Te pomeneşti că ai dori alte bunătăţi!

— Aş, mă prăpădesc după ciorba de cartofi!

— Atunci du-te şi-ţi vezi de drăcii! Trică pe unde e?

— Nu ştiu; o fi prin moară, la moş Aron.

Trică era pitit după un prun, şi-i făcea senine, nemulţumit. Uţă ridică din umeri, spre el, arătându-i că-şi dă toate silinţele, dar nu poate face mai mult.

— Mamă, la ciorbă ai pus roşii?

— N-am pus.

Pe aici nu creşteau legume – şi rar se întâmpla să treacă pe drum vreun grădinar, cu

căruţa, iar atunci

când trecea, îşi vindea marfa scump; la moară, în schimb, se găseau bani puţini, fiindcă se împuţinau din ce în ce şi ţăranii la măcinat porumb. Dacă mai ţinea mult aşa, aveau să lipsească până şi grăunţele pentru păsări, şi uruiala porcului.

— Dar ardei ai pus?

E drept că întrebările acestea nu erau nepotrivite cu firea lui Uţă, copil curios şi veşnic fâămând.

— Am pus, răspunse maică-sa, sâcâită, în

timp ce prăjea ceapa, într-o tingire, alături.

— Şi n-o să fie iute ciorba?

— Gust-o, să vezi!

Uţă se apropie de oală, îi luă capacul, scoase o lingură, suflă în ea, gustă, dar nu simţi nimic. Parcă de ciorbă îi era lui acum J Ceilalţi îi tot – aveau semne, de după pruni, şi el îşi pierdea cumpătul.

— Mamă, dacă ai treabă în casă, du-te, că prăjesc eu ceapa!

— Ia mai Lasă-mă în pace! Ce, ţi-ai pus în gând să mă înnebuneşti?

Băiatul se întoarse deznădăjduit la ai săi. Telegraful nu se putea pune din vina lui! I se dăduse să facă şi el o treabă şi n-o putea duce la bun sfârşit. Pe drum, îi veni un gând, un gând vitejesc, dar pesemne că nu se putea altfel. Pesemne, ca în legenda meşterului Manole, aflată de curând, la temelia oricărei mari înfăptuiri omeneşti, trebuie şi sacrifici pe (ineva. Uţă hotărî să se sacrifice el.

— Nene! zise, curajos, privindu-l pe frate-su în ochi, Dă-mi un pumn!

— Ce-ai înnebunit?

Petruş se apropie şi el, de după un prun, arătându-se nemulţumit.

— Mai bine fă ce ţi-am spus!

— Să-mi dea Trica un pumn în nas, altfel nu pot să fac nimic!

Cei doi mai mari se uitară unul la altul,

nedumeriţi.

— Mă, tu ai mâncat bozii?

— Nu. Dar mama nu vrea să plece. Dacă o să vadă că-mi curge sânge din nas, o să meargă cu mine în casă.

Planul era desperat, dar sigur! în privinţa asta nu încăpea îndoială.

— Hai, nene, dă-mi un pumn în nas!

Petruş îşi lăsase ochii în pământ, stânjenit. Trică şovăi; la urma urmelor, nu-i mare lucru un pumn!

— Da' n-o să te doară?

— Şi ce dacă?

Buf!… Cruzime? Nu, treabă de om hotărât!

Eroul se apropie de şopron, bâzâind:

— Mamă, îmi curge sânge din nas!

— Doamne, dar ce-ai păţit?… Of, of, neastâmpăratule, o să mă bagi în mormânt!

Femeia îl luă pe erou de mână şi eroul se duse cu ea, triumfând…

Parcă umbla cineva pe acoperiş.

— Ce-o fi asta? întrebă, mirată, mama eroului.

Eroul stătea întins în pat, cu cârpă udă pe frunte şi cu două ghemotoace de cârlţi în nas, de parcă ar fi fost, mai mici, mustăţile lui Cazimir.

— Stai puţin să văd ce-o fi. Parcă umblă cineva pe acoperiş.

Erou! gemu:

— Nu pleca mamă, mi-e frică singur! Pe

semne că-i mâţa.

— Care mâţă? Nu vezi că-i aici!

— Atunci ciorile…

Paşii de pe acoperiş se stinseră; în curând se auziră alţii, prin curte, zdupăind. Firul era pus! Două fire, unul pentru pământ!

Eroul sări din pal, cu cârlţii în nas şi-o zbughi pe uşă, dar în tindă dădu piept în piept cu ceilalţi trei.

— Mamă, – strigă Tricâ, – fugi că se arde ceapa!

— Uf. dracilor!… Vezi tu de Uţă că-i curge sânge din nas!

— Bine, mamă, lasă-l în seama mea, dar du-te!

Ce era mai greu, fusese făcut! în pod, se schimba socoteala, acolo nu-i vedea nimeni, erau la largul lor…

Peste un ceas, Petruş cu Culai coborau să se ducă la celălalt post. Punând piciorul pe scară, mai marele telegrafului se opri, şi le spuse încă o dată, tainic, celor rămaşi:

— Postul vostru se cheamă T.U., Tricâ şi Uţă – linie, două puncte-linie. Ţineţi minte, aşa am să vă chem. Voi mă chemaţi C – de la Cazimir – linie – punct-linie – punct. Să nu apăsaţi pe manipulator până nu dau semnal eu!

Uţă îşi scosese cârlţii din nas, nu-i mai curgea sânge; uitase că fusese erou.

— Da’ o să meargă? întrebă, înfrigurat,

dorind să ştie o clipă mai devreme dacă nu fusese zadarnic sacrificiul lui

— De ce să nu meargă?

— Poate nu e pământul bun.

„Pământul” nu era ca la canton, şină de fier îngropată adânc, ci numai un cuţit ruginit, înfipt lângă un prun, unde cobora al doilea fir.

— O să meargă! răspunse Petruş.

Apoi coborî, însoţit de Culai, ieşiră din casă şi trecură podul morii, grăbiţi.

— Ce faceţi, copii?

Moş Aron stătea la stăvilare, poate de mult timp – şi de-acolo avea în ochi casă, cu acoperiş cu tot.

— Dacă ne-o fi văzut? întrebă Culai, pălind.

În prima clipă bătu şi inima lui Petruş, apoi se linişti. Morarul le zâmbea – şi dacă i-ar fi văzut, n-ar mai fi zâmbit el acum.

— Bună ziua, moş Aroane! răspunseră, văzându-şi de drum.

— Grăbiţi, grăbiţi? stărui bătrânul, cu acelaşi zâmbet pe chip.

Băiatul se bâlbâi:

— Ne ducem, da, moş Aroane, a… ne-aşteaptă Cazimir.

— Dar dracii mei nu ştiţi pe unde or fi?

— Să sâsânt şi ei pe-aici.

Când se îndreptară destul, Petruş zise, hotărât:

— Nu ne-a văzut!

— Sigur! Nu ne-a văzut! întări Culai.

Apoi îşi luară picioarele la spinare şi o zbughiră spre canton, nerăbdători să audă telegraful mergând.

În urma lor, moş Aron rămase zâmbind, cu ochii la firul care se vedea coborând din nuc – că bătrânul morar, la anii lui, avea ochi de vultur. Ştia de mult, de la Cazimir, ce uneltesc dracii de copii „dar dacă s-ar fi arătat că ştie, oare în ochii lor taina telegrafului ar mai fi preţuit tot atât?…

Când Petruş şi însoţitorul lui năvăliră pe uşa cantonului, zumărul bâzâia de zor, puncte şi linii. Afurisiţii de dincolo nu ascultaseră de cuvânt!

Dar ce mai însemna această neascultare a lor de vreme ce telegraful mergea, izbutise de la început – umplea odaia de bâzâituri: linie-ounct-Iinie – punct – litera C, de la Cazimir, repetată la nesfârşit?…

Miroslav se săltase în picioare, pe poliţa lui, unde dormise până atunci şi, cu urechile ciulite, cu ochii pânditori, cu coada răsucită cu un semn de întrebare pe peretele alb, asculta uimit chiţcăitul acestui şoarece încă necunoscut.

Iar cantonierul stătea părăsit şi trist pe marginea patului, cu părul zburlit, ca şi când sunetele telegrafului, liniile şi punctele, nu ar fi repetat într-una doar numele lui: linie – punct-linie – punct – Cazimir, Cazimir, Cazimir…

Capitolul VII

MOTOCICLUL NEMŢESC

A.

Într-o după amiază, câteva zile mai târziu, Trică se afla pe prispa cantonului, descusându-l pe cantonier *

— Cazimire, pe domnul Tudose îl ştii?

— Îl ştiu! răspunse cantonierul, posomorât.

— Te-ai bine cu el?

— Da’ ce-ţi trebuie? Nu v-aţi făcut telegraf? Acum vreţi telegrafie fără fir?

Zilele care trecuseră, zumărul bâzâise de zor – şi Culai cu Petruş fuseseră de dimineaţa până seara la canton, comunicând cu ceilalţi doi, care, în schimb, de când aveau telegraful nu mai veneau pe aici decât în fugă, să se dumirească asupra unui mesaj încâlcit.

Fireşte că, puţin deprinşi cum erau cu instalaţia lor, nu înţelegeau tot ce îşi transmiteau unii altora, dar oricum, din când în când tot mai prindeau câte un cuvânt. Petruş era fără îndoială cel mai priceput şi, la postul celălalt, Trică venea pe urmele lui. Înfiinţaseră câte un caiet la fiecare post. „Condică de transmisie şi recepţie” cum o botezase Petruş, în care scriau toate comunicările lor. În caietul de la canton, scria, de pildă:

„Cum e vremea la voi?”

Iar la moară întrebarea. Înscrisă de Uţă, după dictarea lui Trică, telegrafistul şef, care asculta încruntat la zumăr, suna puţin altfel:

„Cumetre mi-a dat boi”.

Până la lămurirea prin viu grai, când se

confruntau şi condicele, asemenea întrebare îi lăsa destul de nedumeriţi pe micii telegrafişti – care, după înţelegerea dinainte făcută, emiteau o serie lungă de puncte, semn că n-au prins. Atunci întrebarea se repeta, mai rar, şi dincolo, căpăta o interpretare mai apropiată de adevăr, însă nu cu mai mult înţeles decât prima:

„Cum e nenea la voi?”

— Care nene? se mira Trică, privind încruntat aparatul.

Uţă găsea însă numaidecât înţelesul ciudatului mesaj de la canton:

— Nenea eşti tu; de tine întreabă! Răspunde că eşti aici!

Şi Trică, încruntându-se şi mai mult, după ce înghiţea în sec, cuprins în tot trupul de tremur mărunt, se apucă să apese pe manipulator: trei puncte, două puncte, linie, pauză, punct linie – şi aşa mai departe, transmiţând:

— Sunt aici cu Uţă.

În condica de la canton, răspunsul, scris de Culai la dictarea lui Petru, glăsuia:

— Sântu Aghiuţă…

Asta nu din vina lui

Petruş, ci a telegrafistului de dincolo care, pripindu-se, nu transmitea desluşit.

Barem în prima zi, credeau unii despre alţii că şi-au ieşit din minţi… Apoi condicile, puse una lângă alta, seara, arătau din ce în ce mai puţine nepotriviri.

Cazimir în acest timp stătea pe afară, posomorât, cu Miroslav în braţe, vorbindu-i în graiul lui polonez cuvinte de dojană pare-se, după

ton, dar care parcă nu erau adresate cotoiului, fiindcă nici n-ar fi avut de ce.

În prima seară, după plecarea copiilor, îl muncise un gând mârşav, pe care mai târziu, spre miezul nopţii, îl şi pusese în aplicare, ca un răufăcător: se căţărase într-unul din copacii de lângă canton şi dibuind firul telegrafului, îl rupsese, întrerupând legătura cu moara. Dar în zorii zilei următoare, după ce se chinuise toată noaptea, nipncit de remuşcări, se urcase din nou în copac şi legase firul la loc.

Copiii însă nu se mulţumeau să bâzâie toată ziua la telegraf, ar fi vrut să-l facă şi pe el telegrafist; lor nici prin minte nu le-ar fi trecut că prietenul lor, care le ştia pe toate, n-ar fi ştiut şi acest meşteşug – doar era vechi la drumul de fier!

— Cazimire, vino să transmiţi şi tu! Cei de la moară te cheamă, întreabă ce faci.

— Spune-le că-l învăţ telegraful pe cotoi!

— Nu vrei să le spui singur?

— Nu; pentru mine o să vorbească Miroslav, când o învăţa de ajuns. O să-l fac secretarul meu!

Seara cantonierul se uita chiorâş la manipulator, se apropia de el, îl pipăia – ar fi vrut să ţăcăne de vreo două ori, dar sie temea că i-ar stârni pe dracii de dincolo şi atunci l-ar înnebuni cu bâzâjitul lor. Apoi lua condica, aflată pe prichici, la locul ei, o frunzărea şi din când în când îşi arunca ochii pe prima pagină, unde era trecut, cu mare îngrijire, alfabetul „morse”, pentru folosul

vreunui telegrafist uituc…

Aşa trecuse timpul, o zi, două, trei, până ce Cazimir, din ce în ce mai posomorât, luase hotărârea să înveţe şi el telegraful – altfel nu mai era chip. Încât aseară îi vestise pe copii că astăzi pleacă după brânză la stânele de sus, să nu vină degeaba, cantonul va fi închis…

Îndată după prânz, Trică, ducându-se la gară, să se sfătuiască într-o privinţă cu Petruş – de data asta singur, fără Uţă, fiindcă nu era vorba de joacă ci de un lucru serios care-i stătea în minte de un timp – văzu că pe hornul cantonului ieşea fum. Faptul îl uimi nespus, ba chiar îl şi îngrijoră, ştiindu-l plecat pe Cazimir.

Acesta era însă plecat numai pentru ei, – stătea închis în odaie, şi în timp ce oala cu ciorbă fierbea pe vatră, el, aşjezat pe marginea patului, mai posomorât ca oricând, spunea pe de rost alfabetul „morsei uitându-se din când în când în caiet:

— A, punct-linie; b, linie-trei puncte; e, linie – punct-linie – punct; d, linie-două puncte…

Trică deschise portiţa, intră în curte şi urcându-se pe prispă îşi lipi, nedumerit, ochii de

geam.

— F, două puncte-linie, punct… mormăia cantonierul în acest:

timp.

Băiatul îi ciocăni în geam, făcându-l să sară în picioare – ca caietul ascuns la spate, ca un şcolar pe care l-ai prins copiind.

— Cine e?

— Eu, Trică; te ştiam plecat şi d-aia m-am mirat că iese fum, pe horn.

Ei, şi dacă venise, Trică putea să şi rămâjia; de ce nu s-ar fi» sfătuit cu Cazimir în locul lui Petruş?

Aşa se întâmplase că stăteau acum amândoi pe prispa cantonului, cantonierul tot posomorât şi repetând în gând:

„L, punct-linie-două puncte; m, două linii; n, înie – punct…”

— Ştii de ce te întreb de domnul Tudose? îl lămuri Trică. M-am gândit că dacă ai vorbi cu el… Eu aş putea să-i fac rost de ceva porumb…

— Şi ce vrei să-ţi dea în schimb? întrebă cantonierul, scurt.

— O sonerie.

— Sonerie? Ce să faci cu ea?

Băiatul şovăi.

— E un lucru cam încâlcit… Aş vrea… Mă gândeam… Vreau să fac un contact la coteţ, m-am uitat eu cum – şi să trag un fir în casă, să sune când umblă cineva la găini.

Cazimir tresări, apoi îşi suci ochii şi se uită la el pieziş. Băi atuf părea nevinovat în gândurile lui, nu s-ar fi zis că venise să îl iscodească, umblând cu prefăcătorii.

— Să sune în casă? mormăi descumpănit.

— Da; în odaie la noi.

— Când umblă la găini?

— Când se deschide uşa coteţului.

Iarăşi îl privi Cazimir pieziş, de data asta fără bănuială, numai neîncrezător.

— Şi ştii tu să faci aşa ceva?

— Da; e foarte uşor. M-am gândit cum.

— Şi-ţi trebuie sonerie?

— Numai sonerie; sârmă a mai rămas, iar curent o să trag de la bateria telegrafului.

Cantonierul tăcu un timp; nu mai era posomorât, ochii îi jucau în cap, nu cu teamă, mai degrabă şoltic.

— V'ă fură găinile?

— Da; chiar alaltăieri noapte, au pierit doi pui.

— Alaltăieri?... Hm... Oare cine v-o fi furind?

— Păi dacă am şti?!... Parcă poţi să-l pândeşti toată noaptea? Şi-al naibii Ursei nu latră de loc!

— Ce spui?! Aşa ceva n-am mai auzit...

În clipa aceea, Trică întoarse capul şi trase cu urechea spre drum. De sus, dinspre munte, cobora un pârâit de motor, şi el când auzea glasul motorului, uita de orice.

— Parc-ar fi motociclu! zise, ridicându-se şi

repezindu-se în drum.

Pe şosea, departe, dincolo de moară, se ridica un nor de prafr învârtejindu-se spre cer.

— Sunt două! continuă băiatul, desluşind nişte puncte negre care săltau pe drum, apropiindu-se cu repeziciune şi răscolind praful adânc.

Cazimir se arătă şi el în poartă, dar cu gândul nu la motociclete, că nu de asta îi ardea lui acum – ci la soneria lui Trică, şi la găini. Nu-i purta nicio pică băiatului, doar se mira ce-i dăduse prin cap… Să pună sonerie la coteţ, ca la băncile mari! Pentru ce? Pentru nişte găini care cresc fără cine ştie ce cheltuială!… Dar, lat urma urmelor, mai aveau şi alţii găini…

În acest timp motocicletele se apropiau, ajunseseră prin dreptul morii şi pârâitul motoarelor crescuse, ameninţând să devină asurzitor. Se vedeau motocicliştii, mergând alături, aplecaţi pe ghidoane, şi, după felul cum mânau, se înţelegea că, ori îi zorea ceva neobişnuit, ori se luaseră la întrecere, neţinând seama de drumul prost, cu gropi, care-i tot arunca în sus, să zici c-o să-i trântească la pământ.

— Ăştia-s militari! observă Trică, încordat, aplecat şi el în faţă, fără voia lui, cu mâinile înţepenite pe un ghidon închipuit.

În clipa următoare, desluşi uniformele verzui, pline de praf *şi* adăugă:

— Sunt nemţi!… Da’ ştiu că mână! Parcă ar fi

goniţi de turci!

Acum, că se apropiaseră, săriturile bezmetice ale motocicletelor se vedeau mai limpede-te şi mirai că-rotile nu se rup.

— Nu v-oţi frânge gâtul! mormăi Cazimir, din poarta cantonului

Dar nu sfârşise bine vorbele – şi unul din înotociclişti, în goana lui fără frâu, cârmi scurt, pesemne pentru a ocoli o groapă, sau un bolovan şi-i tăie drumul celuilalt.

Trică înlemni, cu mâinile ţepene pe ghidonul închipuit, apăsând din răsputeri pe o frână care parcă era sub piciorul lui.

A doua motocicletă cârmi, la rândul ei, pentru a nu se ciocni, dar *Am* această mişcare bruscă se prăvăli pe o parte şi se duse târiş, răscolind praful şoselei, până ce se pocni într-o bornă de piatră, şi rămase ţeapănă, cu o roată învârtindu-se nebuneşte în aer şi cu motorul pârâind – parcă ieşit din minţi.

— Capul! zise Cazimir.

Motociclistul zăcea în marginea drumului, ca un sac căzut din carul prea plin. Însoţitorul său mai merse o bucată de loc, cu rotile frânate, scârţâind şi bâţâindu-se, apoi sări jos, culcă motocicleta pe o parte şi se repezi la el, zăpăcit.

Trică dârdâia în drum, finind încă ghidonul lui în mâini. Până să se dezmeticească şi să sară în ajutor, îl văzu pe neamţ întorcându-se, plin de praf şi năduşit, cu ochelarii ridicaţi de pe ochi, uitându-

se când înainte, când în urmă, cu firea pierdută de tot.

— Femsprecher! Femsprecher!… Telefon! gâfâi, apropiindu-se de canton.

Cazimir ridică din umeri, neputincios:

— Nix telefon!

Într-adevăr, telefonul de la conton era stricat de mult, şi dacă şeful gării nu cerea să-l repare, Cazimir nu socotea trebuitor să stăruie el, de vremele lui, unul, nu-i folosea la nimic, mai ales acum când nu mai avea grija trenurilor, să ceară vreo lămurire, ca să pună barierele la timp.

— Kom, kom! zise neamţul, făcându-i semn să vină după el.

Cantonierul îl urmă şi Trică veni după ei, palid, dar învingându-şi spaima, hotărât să fie de folos în faţa acestei nenorociri.

— Kom, kom! bâiguia neamţul, mereu.

Însoţitorul său zăcea fără simţiri, cu fata în sus, cu ochelarii căzuţi; pe deasupra nu părea să aibă vreo vătămătură. Însă în colţul gurii se vedea o şuviţă de sânge, semnul unei lovituri înăuntrul trupului.

— Kom, kom!…

Îl apucară, neamţul de umeri, Cazimir de picioare şi porniră încet către canton. În trecere cantonierul privi motocicleta căzută, al cărui motor tocmai se oprise, sfârâind, peste măsură încins.

— Kom, kom!…

Aşezară rănitul pe prispa cantonului. Câţiva oameni, care treceau pe drum şi văzuseră nenorocirea, se opriseră la canton, privind peste uluci.

— E mort? întrebă unul din ei.

N-avea cine să-i răspundă şi atunci omul zise, ca încheiere:

— Dacă mână ca smintiţii!

Neamţul teafăr se îndreptă spre poartă, tot întorcându-se din mers, făcând senine şi spunând ceva pe limba lui. Cazimir înţelese că-l lasă rănitul în pază şi se duce după ajutor.

Curând motorul se auzi pârâind, şi motocicleta porni înapoi pierzându-se într-un nor de praf.

— Oare o să moară? întrebă Trică, lângă prispă, uitându-se cu chipul chinuit la omul fără simţiri.

— Cum i-o fi scris! răspunse posomorât Cazimir.

Apoi, după o scurtă tăcere, se îndreptă spre poartă, mânat de un anumit gând.

— Stai tu aici, – îi porunci băiatului – că vin numaidecât.

Oamenii tot mai căscau gura, peste uluci.

— Ce face? îl întrebară pe cantonier, poate din milă, poate de curioşi.

Cantonierul îi repezi:

— Hai, duceţi-vă, ce v-aţi strâns ca la pomană? Altceva n-aveţi de făcut?

Oameni plecară, înjurând:

— Uite mă, al dracului, parc-ar fi drumul lui!

Cazimir îi lăsă să se îndepărteze, apoi se îndreptă spre motocicleta căzută pe marginea şoselei şi se apucă s-o cerceteze, cu o curiozitate de mecanic, că doar se pricepea la maşini. Din lovitură, cadrul se îndoise, ca un covrig, înghesuind motorul între cele două roţi; jumătate din ghidon era frânt, ţinându-se numai în cabluri, iar geamul farului se risipise în cioburi, prin praf.

Cantonierul îi dădu ocol, de vreo două ori, apoi se uită pe drum, în sus şi în jos. Nu venea nimeni, decât o căruţă, departe, dincolo de moară, iar alta trecea gârla, dincoace. Încolo, drumul era pustiu, iar soldatul de pază la pod nu se vedea nicăieri.

După ce se mai uită încă odată în jur, Cazimir se aplecă şi, opintindu-se, împinse motocicleta în şanţ, printre bălării; aşa cum stătea acuma, puteai şi s-o vezi, şi să n-o vezi, după cât erai de grăbit…

Treaba asta fiind sfârşită, cu un scop greu de ghicit, cantonierul se întoarse acasă, mergând fără zor pe mijlocul drumului, dar pe dinăuntru fiind muncit de o înfrigurare ciudată, pe care i-ar fi citit-o în ochi numai cine l-ar fi cunoscut.

Trică stătea lângă prispă veghind asupra rănitului.

— Nu mişcă? îl întrebă Cazimir.

— Nu, dar mai adineaori a deschis ochii şi a gemut. Oare l-o fi durând rău?

— L-o fi durând!

Cu aceste cuvinte, cantonierul se aşează alături şi îşi pironii ochii asupra rănitului. Acum parcă uitase de treaba săvârşită în drum, fierberea de mai înainte se stinsese în el şi-l stăpânea alt gând. Avea prilej să se gândească iarăşi la polonezii închişi, la oamenii paşnici şi la zurbagii. Şi în sinea sa îi spunea neamţului întins alături:

„Măi Hans, ce-ai căutat tu aici? Nu-ţi era patul moale şi nu-ţi era cald sub acoperiş?…”

Rănitul gemu iar şi deschise ochii – şi cum îi deschise, întâlni privirea lui Cazimir. Şi-abia acum văzu Cazimir, că omul din fata lui era abia un copilandru, o făptură firavă, cu părul gălbui şi cu ochii albaştri, tulburaţi de spaimă şi de dureri.

— Wass… wasser!… geniu rănitul.

— Trică, du-te şi adă o cană cu apă!

Inima cantonierului se muiase deodată, de parcă ar fi fost ceară încălzită la foc… Acum douăzeci şi cinci de ani, şi tot vara, ca azi, zăcuse şi el pe o prispă de tară, într-un sat din Moldova – aşteptând căruţa ambulantei să-l ducă la spitalul de front. Dar nu era zobit de motocicletă ci lovit de glonţ sub umărul drept. Lupta, cu neamţul, în regimentul rusesc, alături de ostile româneşti. Şi-l ardea rana, de parcă avea pârjol în piept – şi un moşneag îi dăduse bărdaca să bea, cum îi dădea el neamţului acestuia acimi. Şi-i muriseră acelui moşneag amândoi flăcăii pe front – şi plângând îi spunea polonezului: „Ia taică, să fie de sufletul

lor!”

Neamţul sorbi o înghiţitură de apă, gemu, obrazul firav i se strâmbă şi închise ochii la loc. Cei doi copilaşi din fotografia veche, ţinută în cufăr, ar fi fost azi oameni în toată firea, trecuţi mult de anii acestui flăcăiandru rănit. Dar, printre miile şi miile de acoperişuri arse, se prăbuşise şi peste copiii aceia un acoperiş – şi din tot ce însemnaseră ei, scâncet, plâns, gângurit şi surâs, rămăsese numai fotografia aflată asupra soldatului de pe front.

Şi întorcându-se soldatul acasă, vindecată fiindu-i rana de glonţ, nu mai găsise nici casă, nici satul, ci numai cenuşa, câtă nu fusese luată de vânt. Şi altă rană, mai crâncenă, sfârtecându-i lui sufletul, pornise prin lume, ca unul fără nimic al său – până ce se gândtee să-l caute pe acel moşneag din Moldova, care-l îngrijise atunci, să-i fie de ajutor în locul flăcăilor morţi.

Dar ajungând el acolo. În haine zdrenţuite rămase de la război, aiu-şi mai găsise nici moşneagul – şi peste satul acela trecuse pârjol.

Şi-atunci iar pornise să rătăcească, nimic nelegându-l de vreun foc, muncind pentru un codru de pâine ici, dincolo pentru o ruptură să pună pe el şi cu timpul se tocise puterea suferinţii în sufletul lui. Şi aşa, pe jumătate sălbăticit îşi dusese traiul în lume, până ce se statornicise la drumul de fier.

Iar acuma trăia la acest canton, doar cu un

suflet de mâtă sub acoperişul său, căruia să-i vorbească uneori în graiul copiilor morţi.

Numai doi oameni de aici ştiau cum se fărâmase viaţa lui Cazimir: moş Aron de la moară şi fie-su, Oprea, care şi-l apropiaseră de sufletul lor. Dar iată că Oprea plecase pe fronturi – şi era anul de când murise şi el.

Şi privind acum soldatul altei ţări care gemea aici, departe de casa părinţilor săi, Cazimir zicea în sinea sa, ca şi cum i-ar fi vorbit lui:

„Măi Hans, ai şi tu undeva o mamă, care te-o fi aşteptând… Şi dacă ai să mori, pentru ea va fi tot una că ai murit zobit de motocicletă sau că ai fost străpuns de glonţ. Şi dacă ai să mori aşa şi dacă ai fi murit altfel, moartea ta tot n-ar fi fost de folos cuiva…44

Pe urmă se auzi huruitul unui automobil – o ambulanţă cu cruce roşie, semnul tuturor răniţilor de pe pământ, opri la canton, doi sanitari veniră cu targa şi-l luară pe Hans cu ei. Camaradul său venise şi el, fără motocicletă acum, şi se uita cum îl duc, încă plin de praf şi nedumerit. Poate îi era milă de rănit, poate se temea că va fi întrebat şi va trebui să dea lămuriri despre nesocotinţa lui… Dar se duseră, în sfârşit, şi în zorul ’or nimeni nu se gândi la motocicleta rămasă în drum.

Numai Trică, după ce huruitul motorului se stinse în depărtări, tresări deodată şi îşi duse mâna la gură, făcând ochii mari:

— Şi motociclul? Au uitat de el…

— Cum o să uite? îl repezi Cazimir. Ce, un motociclu se lasă în drum, ca bălegarul? L-au luat în automobil.

Băiatul îl privi, nedumerit: el nu băgase de seamă să se fi oprit automobilul în acel loc, dar dacă spunea Cazimir…

— La ce veniseşi tu? îl întrebă cantonierul după un timp.

— Să văd de o sonerie…

— Aha! Ca s-o pui la coteţ.

Cazimir cugetă iarăşi un timp, cu capul în pământ, pe urmă ridică ochii şi zise, mâhnit

— Mă Trică, tu nu văzuşi? Ce mai înseamnă o găină pe lângă o viaţă de om?

Capitolul VIII

„CAZIMIR FACE ALT ZÂMBIL”.

Acum în capul lui Cazimir se născuse un gând care îl făcea să fiarbă, să se frământe şi să înflorească, de parcă ar fi fost flăcău: găsise cum să vină de hac telegrafului! Dar, deocamdată copiii nu trebuiau să afle gândul lui.

În seara aceea, către amurg, sosise şi Uţă, de la moară, să-l caute pe Trică, fiindcă nu-l ştia unde-i dus – şi îndată după el, Petruş şi Culai picaseră şi ei, pe celălalt drum, socotind că la ceasul înserării s-o fi întors şi Cazimir.

Aflând nenorocirea petrecută lângă canton, copiii nu se mai gândeau la telegraf, ci îl ascultau, cu înfiorare, pe Trică, povestindu-le întâmplarea, cum goneau motocicletele pe drum, parcă

zburând, cum una se poticnise şi se făcuse fărâme, iar motorul continuase să pârâie, până se sfârşise benzina din rezervor, aşa cum credea el. Despre rănit vorbea mai puţin; după ce trecuse o vreme, în minte îi rămăsese mai vie aceea parte a întâmplării care privea înclinarea lui spre maşini.

— Şi cu motociclul ce s-a făcut? întrebă Culai.

Trică se uită la cantonier, iar acesta răspunse în locul lui:

— L-au luat; l-au urcat în automobil.

Pe urmă copiii plecară, Petruş şi Culai peste pod, ceilalţi pe drumul lor, însoţiţi de Cazimir.

— Hai să vă duc până mai încolo, că v-o fi urât, spuse el, pornind-o cu ei.

Îţi era teamă să fiu aibă Trică vreo bănuială şi să se uite în şanţ, printre bălării. Apoi, trecând de locul acela, mai merse vreo cincizeci de paşi şi se opri:

— Ei, acum duce-ţi-vă, că nu mai e mult!

După ce copiii se pierdură spre moară, cantonierul reveni la locul ştiut, pipăi cu piciorul până dădu în fiare şi se încredinţă că motocicleta era la locul ei, apoi îşi urmă drumul către canton. Acolo mai zăbovi o vreme, patrulând în sus şi în jos, trase cu urechea, într-o parte, în alta – şi încredinţându-se că nu se simţea nimeni venind, se întoarse din nou la locul acela, şi intră în bălării, unde se opinti.

După vreo două ceasuri de trudă, motocicleta

se afla lângă cocină, în curtea cantonului. Nu fusese lucru uşor s-o târască până acolo, că n-o putea împinge pe roţi. Şi nu o singură dată, auzind scârţâit de căruţe, Cazimir o trăsese în şanţ şi se ascunsese cu ea, printre bălării.

Acum, treaba cea mai grea fiind sfârşită, cantonierul se aşează pe prispă, să răsufle şi să chibzuiască mai bine asupra celor ce avea de făcut. Pe urmă intră în magazie, luă un cleşte, un ciocan, şi, ducându-se la cocina goală, îi desprinse scândurile peretelui din fund, cu grijă, să nu audă soldatul de pe pod cuiele scârţâind.

Treaba fund gata, împinse motocicleta înăuntru, apoi, cu aceeaşi grijă, puse scândurile la loc. În uşa cocinii, pe unde s-ar fi putut vedea înăuntru, trase coteţul de păsări, având grijă să-l aşeze astfel încât să pară că stă aşa de mult timp. Acum nu-i mai rămăsese decât să şteargă, potrivind pământul cu lopata, urmele lăsate de coteţ pe locul vechi. Dar Cazimir nu se mulţumi numai cu asta ci luă târnul, cu care răscoli praful în bătătură şi pe şosea, până la locul de început, ca să nu se mai cunoască pe unde fusese târât motociclul.

De altminteri, chiar şi cerul noros îi ajută în desăvârşirea acelei trebi, fiindcă îndată ce reveni la canton începu să plouă – şi plouă aşa până în zori, timp cât Cazimir dormi, după atâta trudă, ce-i drept, însă, chinuit de vise în care se vedea luat la cercetări.

Şi într-adevăr, a doua zi dimineaţă, nu se luminase ca lumea şi ploaia încă mai ţârâia de sus, când îl treziră glasuri nemţeşti.

— Komm, her! strigă un soldat, când văzu capul ciufulit al cantonierului ivindu-se la geam.

Cazimir îşi luă haina pe umeri şi ieşi în drum. Un camion oprise la locul accidentului şi câţiva nemţi forfoteau în jur. Soldatul de ieri venise aici, el era cel care strigase la cantonier.

— Wo ist das Motorrad?

— Nix! răspunse cantonierul, ridicând din umeri, ca omul care nu ştie sau nu înţelege nimic.

Nu vorbea limba nemţească, dar pricepea multe cuvinte, aşa că îşi dădea seama ce vrea neamţul cu el; de altminteri, nici n-ar fi fost greu să-şi închipuie pentru ce erau ei aici.

Crezând că n-a priceput, soldatul arătă pe drum şi repetă întrebarea, imitând apoi pârâitul motorului:

— Das Motorrad? Hurrrr… Wo ist?

Cazimir ridică din umeri, la fel de nedumerit:

— Nix.

Apoi, luându-şi o mutră niâhnită, întrebă, socotind că în felul ăsta l-o abate pe neamţ de la cercetările lui:

— Hans, tot?

Adică Hans a murit?

Neamţul nu pricepu:

— Hans? Welcher Hans?

— Kamarad capul… Hurrr, buf! Ist tot?

— A… Nein!… Ei ist ganz gesund!

Adică Hans n-are nici pe dracu'!

Şi văzând că nu poate afla nimic de la cantonier, neamţul se duse la ai săi, înjurând, vorbe pe care Cazimir le ştia din celălalt război. După ce se sfătui cu ei, veniră cu toţii la canton şi începură a cotrobăi. Întâi intrară în casă, dar văzură îndată că aici n-ai fi avut unde ascunde o motocicletă; Miroslav se ridică supărat pe poliţa lui şi îi stupi.

Mai puţin porniţi decât la început şi cu mai puţine nădejdi, nemţii îşi rotiră ochii prin curte, intrară în magazie şi se uitară curioşi la uneltele lui Cazimir. Unul se duse şi la cocina de porci, dar nebănuind nimic, îi dădu cu piciorul şi se lăsă păugbaş.

— Wo ist jandarm? întrebară, văzând că nu făcuseră nimic.

Cantonierul ridică din umeri:

— Nix.

— Jandarm! Wo ist jandarm?

— Jandarm?… Colo!

Nemţii o luară la fugă înapoi, se urcară în camion şi veniră în faţa barierei.

— He…

Cantonierul le arătă spre vad:

— Podul capul! Capul!

Cuvântul se vede îi plăcea tare mult, că îl spunea bucurându-se ca un copil.

Camionul întoarse şi o luă pe prund – iar

Cazimir intră în canton şi se culcă iar, liniştit.

A doua zi veni şi şeful de post, cu un jandarm, la cercetări. Îi descusu pe soldaţii de la pod, intră în curtea cantonului, trupeş şi sigur pe el, îşi făcu datoria să întrebe – şi se duse, socotindu-şi astfel cercetarea sfârşită. Când faci război, se gândea el, trebuie să pui la socoteală că ai să pierzi şi o motocicletă din când în când; nemţii aveau destule – puteau să nu-l mai pună pe drumuri pentru un lucru de nimic! Şi încheie deci proces-verbal, că nu se ştia nimic de urma vehiculului pierdut, iar procesul-verbal îl înaintă şefilor să-i spălându-se pe mâini; cu asta, s-ar putea spune, motocicleta intră în proprietatea lui Cazimir.

Dar cantonierul nu socoti potrivit să se arate stăpân pe un lucru dobândit în asemenea condiţii; mai întâi aşteptă să treacă vreo două săptămâni, în care, ce-i drept nu stătu cu mâinile în sân ci roboti în magazie, la ceva tainic, fiindcă nu le mai îngădui copiilor să intre după el în acest loc, până atunci liber vederii oricui.

De altfel, copiii erau încă în frigurile telegrafului, pe care îl bâzâiau câte ceasuri mai multe se putea pe zi, desăvârşindu-se în acest greu meşteşug.

Numai Uţă rămăsese în urmă, poate tocmai fiindcă dorea s-o ia înaintea tuturor, şi când dădea să transmită ceva, manipulatorul pârâia aşa de rău sub mâna lui, încât dincolo nu se înţelegea mai

nimic. Iar la recepţie, din aceeaşi grabă a lui, după primele litere ale unui cuvânt, părându-i-se că I-a şi ghicit, ceea ce se întâmplă la destule cuvinte şi altor telegrafişti, se grăbea să-l înregistreze, fără să asculte până la sfârşit, dar în felul acesta scotea de multe ori fraza anapoda.

Aşadar, vreo două săptămâni Cazimir meşteri ceva pe ascuns, în atelierul lui, mai bine zis nu meşteri, ci îşi munci gândul în faţa grămezii de fiare vechi, căutând lucruri trebuitoare planului lui, măsurând, cugetând, fumând din lulea, încruntat uneori, alteori mulţumit.

Odată, în cursul acestui timp, un automobil rămase în pană în spatele cantonului şi zăbovi acolo până a doua zi, în paza lui Cazimir, şoferul fiind nevoit să se ducă la oraş pentru a căuta o piesă de schimb.

Bineînţeles, în acea zi telegraful fu părăsit şi copiii puseră stăpânire pe automobil. Trecură la volan pe rând, certându-se care să-l ţină mai mult, îl suciră, îl răsuciră, opintindu-se din răsputeri, – de mirare că nu-l rupseră, rostul unui volan nefiind să-l foloseşti când stai pe loc, cu roţile ţepene între bolovani; desigur că dacă acel automobil ar fi străbătut drumul până la Paris, n-ar fi avut de făcut atâtea viraje şi nici n-ar fi trebuit să dea atâtea semnale de claxon ca în acea zi.

Ce e mai de mirare însă, Cazimir le ţinu şi el tovărăşie atunci şi zăbovi întreaga zi în preajma

automobilului, de parcă n-ar fi fost scârbit de maşini, de pe vremea când făcuse pe mecanicul într-un garaj de la Bucureşti, în anii de după război. Ba încă se băgă şi pe dedesubtul maşinii cercetând curios unele din alcătuirile ei, poruncindu-i celui de la volan să îndeplinească felurite manevre şi amintindu-şi uşor rostul lor. De pildă:

— Ia apasă pe pedala aia mare, din dreapta!

— Aia-i frâna, Cazimire! îl lămurea Trică, dovedindu-se foarte priceput la toate ale automobilului.

— Fie şi frână, dacă zici tu… Ia mai apasă o dată! Ţine-o aşa!… Acum dă-i drumul. Apasă pe a din stânga.

— Ăsta-i ambreiajul!

— Ce vorbeşti?!… Parcă eu n-aş şti! Ia învârteşte de volan, la dreapta… La stânga!

Această cercetare ţinu mult timp şi nu se mărgini doar la atât. Într-un cuvânt, Cazimir se uită cu toată luarea-aminte la fiecare pârghie, la fiecare şurub, căutând să-i priceapă iar rostul şi băgându-i-l în cap, ca şi cum ar fi avut de gând să lase cantonul şi să intre mecanic din nou.

Seara, după plecarea copiilor, săvârşi încă o treabă, aceasta însă făcând-o pe furiş. Aduse din casă două bidoane de gaz goale şi le umplu cu benzină din rezervorul maşinii, folosindu-se, al naibii, chiar de furtunul găsit în portbagaj – şi cu acest prilej nu pregetă să-şi însuşească nişte

„rulmenţi” vechi şi o parte din scule, socotite mai fără trebuinţă grabnică pentru şofer, ca omul să nu le observe lipsa numaidecât.

În sfârşit, a doua zi şoferul se întoarse cu piesa nouă, o puse la loc în mai puţin de-un ceas, cu ajutorul lui Cazimir, şi se duse mulţumit, după ce-l răsplăti pe acesta cu o sută de lei şi cu un chil de vin.

Cumsecade şofer! Bându-şi vinul, pe prispă, şi găsindu-l bun, cantonierul nu avu totodată şi vreo mustrare de cuget, gândindu-se că bietul om va rămâne fără benzină pe drum.

„Las’ că şoferii sunt oameni isteţi! S-o descurca el în vreun fel!” îşi zicea, afurisitul! – sugând din clondir. Ba încă mai şi râdea în sinea lui închipuindu-şi nespusa uimire a aceluia – că doar îşi ştiuse rezervorul pe trei sferturi plin!

Împlinindu-se vreo două săptămâni de aşteptare şi văzând că nu mai vine nimeni cu cercetări mai adânci şi mai aspre asupra motoci

clului dispărut, Cazimir purcese la desfacerea lui în bucăţi, lucru care îi luă nu doar o noapte, ci vreo trei. Motorul îl duse în magazie, împreună cu farul, cu claxonul şi alte câteva piese mai mici; roţile le urcă în podul cantonului şi tot acolo dosi cadrul, furca, acestea din urmă lucruri fără folos pentru el, dar pe care nu avea unde să le arunce: peste ele întinse o rogojină veche, socotind că păienjenii or pune şi ei pânzele lor deasupra, desăvârşind camuflajul lui.

Cu motorul, urcat pe masa fierarului, ca în orice atelier, îşi pierdu vreo două zile, dichisindu-l cu mare grijă şi făcându-l cât mai de nerecunoscut. Întâi îl spălă cu gaz, pe urmă pili locul unde se afla săpat numărul, care, la un motor e tot una cu numele la un om, adică identitatea lui – şi pe urmă îl vopsi, făcându-l ca nou, – tot aşa cum răufăcătorul când vrea să scape de urmăritori, nu se mulţumeşte să-şi ia alt nume ci se străduieşte să-şi schimbe şi înfăţişarea, de pildă punându-şi ochelari, pieptănându-se în alt fel, răzându-se de barbă şi de mustăţi…

Spre sfârşitul celei de a treia săptămâni, totul fiind gata, fiind *şi* vopseaua uscată, Cazimir socoti că venise timpul să se răzbune pe telegraful care-i scosese pe copii de sub oblăduirea lui. Gândul care îl frământase în ultimul timp, făcându-i să înflorească, avea să-şi dea rodul din plin!

Într-o dimineaţă, să fi fost pe la ceasul nouă, poate chiar mai mult, Uţă încă dormea; dacă nu-l zorea nimeni, el era în stare să doarmă chiar până la prânz, spre deosebire de Trică, mai aprins ca fire şi mai greu de ţinut sub acoperiş.

Prin somn, băiatul auzi o muscă bâzâind, chiar la urechea lui – şi dădu cu mâna, s-o alunge, foarte burzuluit. După bâzâit, era o muscă mare, din cele care se nasc la o mie una şi pot să trezească până şi un mort din somnul lui veşnic.

— Bâââz, bâz-bâz-bâââz!… făcea musca la

urechea lui.

Uţă se apăra iar cu mâna, şi mai burzuluit, dar pare-se, gângania era hotărâtă să se ţină de el până l-o înnebuni, dându-i înainte cu bâzâitul ei:

— Bâââz, bâz-bâz-bâââz!…

Băiatul se zbuciumă un timp, între somn şi bâzâit până ce, deodată, scos din răbdare, sări în sus, hotărât să prindă musca şi s-o chinuiască pe măsura chinului îndurat de el. Dar, căutând-o pretutindeni, cu ochii cârpiţi, nu o văzu nicăijeri, deşi bâzâitul se auzea încă, sâcâindu-l ca şi până atunci:

— Bâââz, bâz-bâz-bâââz!…

Uţă se uită în tavan – şi deodată se dezmetici.

— Telegraful! strigă, încă buimăcit, repezindu-se în tindă şi luând în braţe scara podului.

Zumărul bâzâia de mult timp, repetând semnalul de apel cunoscut, TU, linie, două puncte linie – şi cei de dincolo începeau să-şi piardă răbdarea.

— Poate n-o fi în casă, zise Culai.

— Ba este, că l-am lăsat dormind, răspunse Trică. Dar doarme buştean, al naibii bursuc!

— Mai cheamă-l! hotărî Petruş.

Culai şi Petruş fuseseră azi primii sosiţi, pentru a-şi lua în primire postul de telegrafişti, ca în fiecare zi – deşi instalaţia asta, care nu mai înfăţişa nicio taină pentru ei, începea să li se pară lucru tocit. Dar iată că azi, la canton, Cazimir îi

aştepta cu o veste care îi uluise şi-i pusese într-o fierbere încă necunoscută fiinţelor lor de copii. Petruş se repezise la telegraf să-i cheme şi pe ceilalţi doi, fiindcă merita să-i pună pe drum pentru vestea lui Cazimir.

Trică primise mesajul pe la ora opt, şi, mai înfierbântat decât ceilalţi doi, se şi repezise la canton, lăsându-l pe Uţă să mai doarmă – prea dormea adânc! – şi gândindu-se că l-o chema mai târziu.

În sfârşit, după acele îndelungate apeluri, telegraful de la moară răspunse, foarte adormit, repetând, după înţelegere, literele cu care fusese chemat până atunci.

— Lasă-mă să-i transmit eu! zise Petruş, luându-şi locul la manipulator şi dându-l la o parte pe Culai, care făcuse scurtă la mână ca să-l trezească din somn pe bursuc.

Miroslav dormea pe poliţa lui, iar Cazimir stătea pe pat, luminos la chip şi fericit cum poate nu mai fusese decât în tinereţea lui. Doar între sprâncene i se vedea o umbră de gând, dovadă că în mintea lui se mai frământa ceva, nu îi era chiar totul lămurit.

Petruş îşi începu mesajul cu mâna parcă tremurându-i; nu se transmite o asemenea veste în fiecare zi! Pe geam vedea tricolorul de la jandarmerie, dar iarăşi, ce ciudat, domnişoara Eleonora nu-i stătea în gând, ca ieri, ca alaltăieri. Fiindcă, *în* ultimul timp, de când telegraful se

învechise, iar îşi făcea drum pe la Culai şi iar se uita peste gard la hamacul care se legăna între pomi.

Azi însă, putea să se legene hamacul oricât, putea domnişoara Eleonora să-şi fluture părul în vânt, putea să i se înfăţişeze cu puteri vrăjitoreşti în ochi, cu rochia aceea trandafirie şi cu cercul împodobit de flori, cum dansase atunci – pe Petruş nu l-ar mai fi scos din minţi.

Şi el îşi începu mesajul gustând de pe adumi, ca pe o prăjitură cu unt mult şi cu nuci, urmarea cuvintelor sale în mintea lui Uţă, care aştepta dincolo, cu urechea la zumăr, căscând şi frecându-şi cu dosul pumnilor ochii cârpiţi.

„Vino repede la moară! zicea mesajul. Cazimir face automobil!”

După primele vorbe, telegraful de dincolo tăcu – semn că Uţă n-avea nicio nedumerire, le pricepuse pe deplin. Dar la sfârşit, zumărul începu să scoată un şir lung de bâzâituri.

— Dă-i mai rar! zise Trică, ştiind că frate-su nu recepţiona încă desăvârşit.

— Crtezi că n-a înţeles? Mai degrabă cred că l-am uluit!

Totuşi Petruş repetă mesajul, mai rar, şi parcă subliniind fiecare cuvânt:

„Cazimir fare automobil!”

După o pauză, Uţă transmise, cam bâlbâit, un V şi un A, semn că a înţeles şi nu mai are nimic de spus, apoi semnă TU, numele postului, aşa cum se

obişnuieşte pretutindeni între telegrafişti şi cum învăţaseră cu toţii de la Petruş.

Copiii rămaseră o clipă dezamăgiţi. Se aşteptau să se întâmple altceva, telegraful să zbârnâie cuvinte fără şir, semne de întrebare, de exclamaţie – şi când colo, Uţă nu zicea nimic!

— Ce să mai zică! îşi dădu părerea Culai. S-a zăpăcit. Stai c-o să vină el acuma, gâfâind.

Şi cu toţii se porniră pe râs, gândindu-se la zorul în care îl băgaseră pe bursuc. Şi-l închipuiau dându-şi drumul pe scară, din pod, trăgându-şi nădragii şi cămaşa din mers şi răscolind praful şoselei, gonind la canton, ca mânat de lupi.

Uţă însă, în acest timp, stătea pe o ladă veche, sub ochiul podului, căscând încă buimăcit şi uitându-se cu păianjenii somnului peste ochi, în „Condica de emisie şi recepţie” unde scrisese, literă cu literă, mesajul lui Petruş. Asta ce mai putea fi?

Cazimir avea un zâmbil vechi, de papură, pe care îl ştia din ziua când intrase el la canton, prima zi. Era un zâmbil vechi, afumat şi zdrenţuit, de care cantonierul nu se despărţea niciodată când pleca la drum, gândindu-se că poate-i pică vreun chilipir şi să aibă în ce-l duce, – gând de om chibzuit. Ei şi? Ce mare lucru, şi ce să faci atâta tărăboi pentru zâmbilul lui Cazimir?

Fiindcă în mesajul de la canton, pe care Uţă îl citea şi-l recitea, nedumerit, scria, literă cu literă, aşa cum înţelesese el după bâzâit:

„TU – vino repede la canton, Cazimir face alt zâmbil!…

Capitolul IX

CÂINII VRĂJIŢI

Satul avea trei uliţe, socotind şi şoseaua mare, toate în dreapta gârlei, aşezate pe dealuri, în sus. Casa lui Ilie Ţeposu, tatăl lui Culai, se afla pe uliţa de mijloc, pe partea ei din jos, iar moş Visarion stătea peste drum, pe partea din sus.

Un sat cu trei uliţe, se va zice, nu-i un sat mic; satul acela nu avea însă atâtea case cât să încapă pe asemenea loc, între ele se întindeau fâneţe şi livezi cu pruni, încât în multe părţi, mai ales spre margini, n-ar fi fost cu putinţă să arunci o pialtfă, ba încă nici cu praştia, de la tine la vecin. Era mai degrabă un cătun sălbăticit, întins pe atâta loc cât să încapă un târg.

În după-amiaza acelei zile, câinii de pe a doua uliţă lătrau, în chip neobişnuit, şi dacă lătrau ei, lătrau şi cei din sus, şi din jos, molipsiţi.

Moş Visarion, şi temător şi afurisit, îşi luă cârpa de pe faţă şi se repezi la drum, să vadă ce-o fi. Câinii îl supăraseră totdeauna, afară de-al lui, dar până azi nu lătraseră aşa decât dacă veneau soldaţii la rechiziţii. Or, acum soldaţii cu rechiziţiile degeaba ar mai fi venit, fiindcă luaseră de mult ultimul cal în putere – şi nici fân nu se mai găsea la acest timp.

Şi totuşi, pe uliţă venea om necunoscut făcând mare zarvă, altfel câinii nu şi-ar fi ieşit din

minţi.

Într-adevăr, moş Visarion văzu urcând, dinspre şoseaua mare, un om cât toate zilele, să fi zis că-i schimnic, să fi zis că-i haiduc, dacă n-ar fi avut şapcă de ceferist. Dar zarva n-o stârnea el, ci vreo patru copii care se ţineau pe urma lui şi ridicau glasurile, amestecându-şi-le, fiecare voind să-şi spună o părere despre felul cum ar fi fost mai nimerit să se facă lucrul la care erau purceşi acum. Fiindcă lucrul acela, greu de înfăptuit, era cu atât mai greu cu cât cerea să ai de-a face tocmai cu moş Visarion, om bănuitor, certăreţ, uricios şi hapsân. Cu altcineva, zadarnic ai fi încercat să ajungi la un căpătâi – trebuinţa lor neputându-se mulţumi decât de bătrân.

Omul care se apropia însoţit de copii, nu era altul decât Cazimir, iar copiii erau prietenii lui, şi ei veneau aici fiindcă, după spusele lui Culai, în curtea lui moş Visarion se găsea un motociclu vechi, aruncat acolo de nu se mai ştie când. l

Culai îşi amintea că unul din flăcăii bătrânului, plecat azi la Bu cureşti, unde zicea că lucrează la strung, umblase într-un timp pe acel motociclu. De unde îl luase şi câţi bani dăduse pe el, ar fi fost greu de spus, dar pesemne nu mulţi, fiindcă nu era mai nimic de capul lui, decât că pârâia şi scotea nori de fum. Încolo, flăcăul nu izbutise să ajungă cu el decât până la pod, mergând adică la vale – iar la deal, înapoi, nu mai venise decât împingându-l, ca boul în jug. Şi după

alte câteva asemenea încercări, îl aruncase sub un şopron, unde de atunci ruginea liniştit, şi se împodobea cu găinaţul găinilor.

Lui Cazimir nu-i trebuia această vechitură ci numai roţile, dar mai ales voia să aibă dovadă scrisă de la bătrân că a cumpărat, în bună regulă, motociclul din ograda lui. Fără asta, lucrând el automobilul plănuit, ar fi stârnit bănuielile oricui. De făcut, poţi să-l faci, dar de unde motor, de unde roţi, cum te poţi apăra în faţa învinuirir de furt?

Şi-aşa Trică, fără să fie jandarm, se uita cu un ochi cam ciudat, când la cantonier, când la motorul proaspăt vopsit, gândindu-se şi la ciudăţenia aceea, cu motociclul neamţului. Şi încă, pe Trică putea să-l lase să-şi bată capul oricât, gândind şi socotind, dar ce făcea cu alţii, mai ales cu şeful de post, care îndată ar fi mirosit?

Deci, aflând de la Culai despre vechitura din curtea lui moş Visarion, Cazimir îşi spusese, limpezit: „Fac rost şi de roţi, scap şi de bănuieli…” Fiindcă îndată el îşi şi croise un plan, cum să cumpere de la bătrân patru roţi în loc de două, câte avea motociclul lui.

Văzând această deputăţie venind, moş Visarion mormăi ceva, furios, neştiind că îl căuta tocmai pe el, strigă mâniat la clini, îi înjură pe vecini şi se duse în fundul curţii, la stupi.

Era singur în toată gospodăria – nepoţii fugiseră la gârlă şi nu-i mai putea prinde până la prânz, să-i dea o mână de ajutor, dar rămânea să

se vadă dacă i-o prinde şi-atunci; afurisiţii copii mai degrabă răbdau de foame, decât să rămână în preajma lui, cum s-ar fi cuvenit.

Doar Lina, una din nurori, se afla acasă şi jumulea un pui la bucătărie, pentru bătrân; cealaltă, Tudora, se dusese şi ea prin vecini.

Şi moş Visarion, învârtindu-se printre stupi, bombănea înciudat, înjurându-i pe toţi, şi pe nepoţi, şi pe feciorii plecaţi, şi pe nurori, şi pe cei care stârneau hărmălaie în drum…

Între timp, deputăţia urca la deal, gâfâind – copiii certându-se încă asupra chipului cum să se ducă vorba cu bătrânul hapsân. Dar deodată tăcură şi îşi lăsară capul în pământ parcă speriaţi, parcă ruşinaţi, strângându-se mai mult lângă Cazimir.

Într-o ogradă, pe dreapta drumului stătea întins, pe un ţol, un fel de om – că nu avea nici picioare, de la genunchi în jos, nici braţe, nici ochi – şi lâncezea aşa! a umbra unui prun.

— E nea Miluţă al lui moş Tabacu, şopti C^ilaie după câţiva paşi.

Petruş nu-l ştia, dar Trică şi chiar Uţă îşi aminteau de el, îl vedeau pe la moară, bărbat vrednic şi voinic, cu o mustaţă neagră, ascuţită la capete ca spicul de grâu – era abia anul de când omul venea să macine, luând sacul din căruţă de parcă n-ar fi fost îndesat cu boabe, ci cu fulgi. Şi acum iată-l că zăcea aici, jumătate din ce fusese el atunci, fără picioare şi fără mâini, cu ochii ca doi

bondari morţi şi putreziţi, fără mustaţă pe chipul ciuruit, fără nimic din ce fusese al lui. Se întorsese aşa, din spitale, numai de o săptămână – şi de atunci lâncezea noaptea pe prispă, ziua sub prun, nimeni neştiind ce mai aşteaptă el de la lume, ce nădejde îi mai rămâne în suflet, iar în cap ce gând.

— L-a lovit „brandul”, zise Culai, care ştia, ca mai tot satul, cum fusese omul rănit.

— Ce-i ăla brand? întrebă Uţă, curiozitatea învingând spaima în sufletul lui.

Cazimir mormăi posomorât:

— Un fel de tun…

Paşii lui acum şovăiau, nu mai aveau îndemnul de la început, i se mişca în minte un gând, dar nu ştia nici cum să-l ducă până la cap, nici cum să-l spună acestor copii. Apoi mormăi alt cuvânt, mult prea mic ca să cuprindă sila şi amărăciunea din el:

— Zurbagii!

În cugetul lui însă acest cuvânt se mărea, având înţeles mai larg, mai adânc şi mai fioros decât înţelesul lui cunoscut, adunând laolaltă pe toţi cei ce răsturnau pacea lumii şi porneau prăpăd pe pământ.

Şi după ce zise asta, adăugă:

— Asta-i războiul, măi copii!

Apoi dădu drumul la pas, fiindcă venise pentru altceva aici, să le facă o bucurie copiilor, nu să-i amărască în sufletul lor curat şi plăpând. Dar copiii mai văzuseră invalizi, unii ciungi, alţii

şchiopi, în sat erau până acum vreo cinci, fără cei rămaşi prin ’spitale, încă neînzdrăveniţi, fără cei care n-aveau să se mai întoarcă nicicând.

— Cazimire, începu Culai, ca şi când ar fi vrut să alunge mai repede amintirea omului ologit şi să-i aducă pe toţi înapoi, la treburile lor de copii. Să mă laşi pe mine să vorbesc cu moş Visarion, că îl ştiu.

Asta făcu să se nască din nou gâlceava oprită un timp, numai că fiecare avea acum glasul scăzut, şi parcă mai puţin convins.

— Ba să faci bine să nu te bagi; Iasă-l pe Cazimir! zise Petruş, intrând în vorbă din aceeaşi dorinţă de a uita omul de peste uluci, deşi, având mintea mai răsărită şi-n suflet mai mari adâncimi, el ştia că asemenea imagini nu se uită curând.

— Trică, tu ce zici? Nu-i mai bine să vorbesc eu? stărui Culai, devenit deodată îndrăzneţ peste firea lui.

— Nu ştiu.

Rămas la câţiva paşi în urma celorlalţi, Trică n-avea acum gând pentru motociclul lui moş Visarion; băgase de seamă” ceva, care îl uimise nespus: câinii îşi scoteau capul printre uluci şi lătrau cu furie, stârnindu-i şi pe cei din vecini, dar în urmă, la vale, nu se mai auzea niciunul, amuţeau cu toţi la trecerea lor, de parc-ar fi fost vrăjiţi. Vedeai şi parcă era lucru de necrezut: cum se apropia Cazimir, fără să se ferească, trecând la un pas de uluci, câinele mai hămăia o dată,

nehotărât, apoi se trăgea înapoi, cuminte şi se uita după el, smerit.

„L-or fi cunoscând!” îşi spuse Trică, La început.

Dar lucrul ar fi fost de mirare; de unde să-l cunoască, de vreme – ce Cazimir nu umbla pe uliţele satului în fiecare zi? Şi un câine nu se cheamă că poate să te cunoască, dacă treci pe la poarta lui o dată la cinci săptămâni!

Ajungând la a treia, la a patra, la a şaptea casă şi lucrul întâmplându-se neschimbat, băiatul începu să se uite din ce în ce mai uâmit la Cazimir. Oare nu avea o putere să-i vrăjească pe clini? Întâmplarea cu ursul, în care nu crezuse atunci, reveni dintr-odată în mintea lui, uimindu-l neînchipuit de mult. Da, poate că era ceva la mijloc, ce nu putea înţelege pe deplin, el cu capul lui de copil. Poate Cazimir avea însuşiri deosebite de ale oricărui om, cu care îşi făcea prieteni şi din fiare, şi din câini, şi din copii.

— Moş Visarioane! strigă Culai, când ajunseră cu toţii la poarta bătrânului hapsân.

Acesta tocmai era cu capul într-un stup şi nu-i auzi. Numai Gavrilă, dulăul lui, care până atunci hămăise înăbuşit, stârnit şi el de ceilalţi câini, se rupse din fundul curţii şi se repezi spre drum, lătrând şi rupând cu colţii toţi răufăcătorii închipuiţi.

Când nu avea lume străină la lucru, oameni mari sau copii, bătrânul îşi lăsa câinele slobod, să

se repeadă la oricine ar fi intrat în ograda lui.

Tocmai atunci îşi scoase şi moş Visarion capul din stup şi strigă, cu glasul piţigăiat, cunoscut de vecini:

— Care eşti acolo?… Care ai intrat aşa, ca-n ograda lui tat-tu? Şo, Gavrilă, şo pe el, rupe-l, anafura lui de pârlit!

Asta era ştiut: cine intra fără încuviinţare în curtea lui moş Visarion, chiar dacă ieşea viu, îşi lăsa în gura dulăului măcar nădragii, dacă nu şi-o halcă de carne din trup – şi p-ormî, zadarnic umblai cu jandarmii şi cu judecăţile: bătrânului nu puteai să-i faci nimic, de vreme ce treaba se petrecea în ograda lui, unde el singur era stăpân.

— Fugi înapoi, Cazimire! răcni Culai, văzând că, fără să-l mai aştepte pe bătrân, cantonierul deschisese portiţa şi înainta netulburat în întâmpinarea dulăului care venea năprasnic asupra lui.

Ceilalţi copii nu mai putură spune nimic; rămaseră ţepeni, cu mâna la gură, cu ochii zgâiţi peste uluci.

Dar iată ciudăţenie: întocmai ca leul lui Androcle din povestirea spusă atunci de Petruş, Gavrilă îşi domoli goana, din ce în ce mai nehotărât, lătratul i se prefăcu doar în hămăit şi când fu la cinci paşi de Cazimir se opri, cu ochii în ochii lui, privindu-l întrebător şi supus; mai lipsea să-i lingă mâna, ca faptul să fie întocmai ca în acea poveste de necrezut.

Cantonierul se aplecă spre el, îi mângâie blana plină de praf, şi-i zise, cu un glas, altul decât le vorbea oamenilor:

— Ce mai faci tu, măi Grivei? Latri aşa la lumea care trece pe drum?

Iar dulăul se gudură, scheunând, cu toate că îl chema Gavrilă şi nu Grivei.

Moş Visarion se apropie de la stupi, sub stăpânirea celei mai mar! mânii şi nedumeriri.

— Ce cauţi aici? se răsti la cantonier.

Şi după ce se răsti aşa la cât se întoarse spre dulăul necredincios, dându-i un picior în pântecele supt, de se auziră matele înăuntru ghiorăind.

Câinele se duse, cu coada între picioare şi cu ochii în pământ, întorcând însă capul din când în când şi privindu-l pe Cazimir.

— Am auzit că ai un motociclu, începu cantonierul, către bătrân.

Dacă n-ar fi avut cu el o treabă care se cerea făcută negreşit, i-ar fi pus mâna în ceafă şi l-ar fi buşit de pământ, aşa, fără altă pricină «decât că era om al dracului şi lovise de pomană un biet dobitoc.

— Ce te priveşte pe dumneata ce am eu? răspunse moş Visarion, încă mai arţăgos. Cine ţi-a spus?

Acea motocicletă veche şi ruginită, care nu mai era bună de nimic şi pe care nici măcar nu o cumpărase el, cu banii lui, ci feciorăsu, nu-i ţinea de cald câtuşi de puţin, ba dimpotrivă, mai încurca locul fără niciun folos. Aşa că, dacă ar fi fost să se topească, ori să intre în pământ, se cheamă că l-ar fi durut într-un cot. Dar când auzi că întreabă cineva de un lucru aflat în curtea lui, pornirile-i de stăpân se arătară în el – şi se îmbăţoşă şi se aspri şi îşi arătă ţepii de arici şi toate armele aflate asupra lui, ca şi când ar fi avut în faţă un fur.

Cazimir se întoarse spre poartă:

— Hai, veniţi încoace, copii!

— Asta e pramatia care ţi-a spus! piţigăi

bătrânul, arătând spre bietul Culai, care se apropia sfios, împreună cu ceilalţi. Zi aşa, ticălosule mic, te primesc în gospodăria mea, îţi dau o pâine să mănânci şi tu te duci să spui ce-ai văzut!

— Lasă băiatul în pace! îl opri Cazimir, fără să se arate aprig, dar cu un glas care ar fi putut să te înlemnească în liniştea lui. N-am venit să ne certăm cu dumneata, ci să-ţi aducem câştig.

La auzul acestui cuvânt, capul lătăreţ al bătrânului se lăţi şi mai mult, iar urechile, împinse în părţi, se boltiră, ca şi când ar fi vrut să prindă din zbor vorba de adineaori, să nu se piardă în vânt, ori să se ducă peste gard, la vecini.

— Ce câştig? gâfâi el repede, îmblânzindu-se pe neaşteptate la chip.

— Vreau să-l cumpăr.

Hapsânul numai că nu se înecă. Vindea miere, vindea poame, ţuică, şi negustorii, care veneau de la oraş, aveau bună primire în casa lui; cine-ţi cumpără, e trimesul lui dumnezeu, se cuvine să-i cinsteşti, să nu plece omul supărat şi nemulţumit.

— Ai bani? întrebă, înghiţind în sec.

— Să vedem cât cei pe el.

Motociclul era aruncat în spatele casei, sub un şopron vechi, cu acoperişul prăpădit, prin care curgeau ploi şi ninsori. Roţile zăceau pe jumătate îngropate în pământ şi fierul, sub podoabele lăsate de orătănii, era numai rugină, încât puteai spune,

nu spre a te cârcoti, că nu mai folosea la nimic.

— Oare cauciucurile or mai fi bune? întrebă în şoaptă Petruş.

— Pare că da, răspunse la fel Cazimir.

Apoi îşi îndreptă spinarea şi se scărpină în cap, pe sub şapca de ceferist.

— Fier vechi! zise, ăsta fiind adevărul, nu ca să caute un preţ mai mic. Cât cei?

Moş Visarion ştia preţul poamelor, al mierii, al ţuicii, nu şi al motocicletelor vechi, dar socotea că astea trebuie să coste scump.

— Cinci mii! zise, cerând mai mult decât era în gândul lui şi tot temându-se că a cerut prea puţin.

Copiii se priviră, dezamăgiţi. Crezuseră că ar putea fi vorba de sute, nu de mii. De unde să scoată atâţia bani /Cazimir, că ei, unii, n-aveau nici de covrigi?!

— O mie ţi-aş da, vorbi cantonierul, spre spaima însoţitorilor săi.

O mie de lei însemna jumătate din leafa pe care i-o plătea lui drumul de fier – şi din asta, mai mult decât un sfert îi oprea pentru nişte stricăciuni pe la canton, pe la bariere, puse în sarcina lui.

Culai îl trase de mânecă, şoptindu-i:

— Cazimire, ce faci?

Moş Visarion se mai uită o dată la ei toţi, se uită la motocicleta îngropată în gunoi şi iar înghiţi în sec.

— Patru mii! zise, gâfâind.

Tocmeala ţinu mai bine de un ceas, dar nu fiindcă ar fi fost în firea lui Cazimir să umble cu ciorovăielile; el ridică preţul până la o mie trei sute cinci zeci de lei – peste asta nemaiputând să adauge niciun leu.

Şi-atunci rămase aşa hotărât: să dea cantonierul azi o sută *de* lei, arvună, suta luată de la şoferul acela; peste două zile, când primea leafa, să mai dea o mie douăsute cincizeci – şi atunci să poată ridica motociclul. Dar pe deasupra Culai, Trică şi Uţă să se lege că la toamnă vor căra fiecare câte o mie de găleţi cu prune, din livadă până la povarnă, ceea ce făcea, după preţul de anul trecut, o sută de lei de fiecare, adică trei sute pentru toţi.

Copiii se învoiră, fără nicio vorbă de prisos. Petruş în schimb se simţea foarte stânjenit; el nu putea căra prune la toamnă, atunci avea să fie plecat la şcoală – nicio sută de lei nu avea de unde scoate acum, ca să nu rămână mai prejos decât prietenii săi Dar, în sinea lui, luă hotărârea ca la oraş să facă economie din puţinii bani pe care i-i dădea taică-su, să aibă pentru o peniţă sau un creion, şi la Crăciun să-i aducă lui Cazimir măcar o sută de lei, dacă nu mai mult.

Târgul fiind încheiat, moş Visarion dădu mâna cu Cazimir şi cumpărătorii plecară pe drumul lor. Culai avu prilejul acum să-l vadă şi el o dată pe bătrân zâmbind, ceea ce îl miră nespus.

Fiindcă zâmbetul hapsânului nu se asemuia cu al niciunei fiinţe omeneşti de pe acest pământ; când zâmbea el, cu gura, ochii păreau că plâng, urechile i se pleoşteau ca lipanul veştejit iar în cucuiul din creştet zvâcnea ceva, de parcă ar fi fost ou clocit şi puişorul dinăuntru, venindu-i timpul să iasă la lumină, bătea cu ciocul, ca să-şi facă drum.

Toţi cinci, Cazimir Nu ai lui, erau foarte mulţumiţi şi coborau la vale, grăbiţi, visând la viitorul automobil. Nimeni nu se gândea cum îşi va cârpi prietenul lor nevoile timp de o lună de zile, dacă-şi dădea toată leafa pe acest timp; dar de grija asta cantonierul nu avea timp, fiindcă altele îi stăteau în gând.

Şi iarăşi, nu băgă nimeni de seamă că la coborâre niciun câine nu mai lătra de după uluci, ci se uitau cu mare sfială la Cazimir. Nimeni, afară de Trică, fiindcă lui îi rămăsese mintea la această ciudăţenie, încă mai de mult.

— Tu vezi? îl întrebă pe Petruş, trăgându-l de mânecă şi ţinâirdu-l un pas în urmă.

— Ce?

— Câinii nu-l latră pe Cazimir.

— Ei, au obosit şi ei să latre atât!

— Nu; n-ai văzut la Gavrilă, cum s-a repezit şi p-ortni s-a culcat la picioarele lui?

— Da… Poate câini îl simt că-i om bun.

— Poate…

Trică se gândi iar la povestea cu ursul şi prin

inimă iar îi trecură fiori.

— E un vrăjitor! zise şoptit, cu toate că el nu mai credea în vrăjitorii.

Apoi adăugă, cu ochii la Cazimir care mergea înaintea lui:

— Un vrăjitor din cei buni!

Capitolul X

CIUDĂŢENII MARI ŞI MICI

Două zile mai târziu, aşa cum rămăsese şi hotărtt, Cazimir veni cu leafa la moş Visarion, şi după ce-i numără banii, îi ceru nu doar motociclul, ci şi act scris.

Bătrânul, între timp, umblase pe lângă lucrul vândut, răscolise pământul în jurul lui, să vadă dacă nu poate desfade ceva, să-i fie de vreun folos, ori să găsească alt muşteriu pentru el, orice lucru, cât de mic, măcar un şurub, dar nu fusese chip. Totul era ros, murdar, ruginit, n-aveai nici ce scoate, nici cum, şi dacă văzuse aşa, oftase adânc, socotind că s-a păcălit.

Auzindu-l pe cantonier că mai vrea şi act scris, moş Visarion se înţepeni pe dinăuntru, ca şi când în trupul lui ar fi crescut un par, cu spini.

— Nu-ţi dau scris!

— Un motociclu nu se vinde fără hârtie, stărui Cazimir.

— Atunci nu-l vând.

Cantonierul îşi luă banii de pe masă, fiindcă bătrânul îl poftise înăuntru cu acest prilej: cum să numere banii la lumină, să te vadă toţi de pe

drum?

— Dă-mi arvuna înapoi!

— Aia n-o dau 1

— Şi de ce? Cu ce drept?

— Păi cum adică, mi-am lăsat albinele şi-am pierdut timptil de pomană?

În chip ciudat, Cazimir nu mai stărui ci dădu să plece. Numai în uşă, întoarse capul spre bătrân şi spuse doar un cuvânt:

— Biine!

Dar aşa îl spuse, şi aşa privi, încât pe moş Visarion îl cuprinse un fel de tremur, ca şi când cantonierul l-ar fi vrăjit şi pe el, ca pe câini. Numai că privirea lui Cazimir nu fusese de data asta blândă* ci aprigă, ca de haiduc, având puterea să zobească toasta, ca un topor şi să străpungă inima, ca un cuţit.

— Şi la ce vrei scris? întrebă bătrânul, privind când în ochii lui Cazimir, când la banii acestuia, mototoliţi în pumn.

— Aşa, ca să am dovadă că nu-i de furat.

— N-am hârtie! dădu s-o încurce iar moş Visarion.

Avea un top întreg pe care i-l dăduse un negustor, fără să-i ia bani pe el.

Culai, care asculta de afară, cu ceilalţi, se repezi peste drum, acasă la el şi veni cu o foaie de caiet.

— N-am condei! o lungi bătrânul.

Culai aduse într-o fugă şi condei şi călimară.

— Mi-s sparţi ochelarii, se codi iar moş Visarion.

— Las’ c-o scrim noi!

Petruş fu chemat în casă şi scrise hârtia, precum că moş Visarion îi vindea lui Cazimir o motocicletă veche, marca „Harley-Davidson\ proprietatea sa…

— Asta să nu scrie! sări bătrânul. O vând, şi gata, altceva ce mai vreţi?

Învăţase de când avea de-a face cu negustorii, că ajunsese uneori şi pe la judecăţi, să scrie în hârtii cât mai puţin şi mai nelămurit. Nu se temea că ar putea veni fie-su, a cui era motocicleta, să-i ceară socoteală, dar de ce să scrie cuvinte fără niciun rost?

— Şterge! încuviinţă Cazimir.

Iar Petruş scrise mai departe: „marca „Harley-Davidson”. veche, în stare de nefolosinţă dar fiind întreagă…”

Aici, Cazimir, care se uita peste umărul băiatului, bolborosind în semn de încuviinţare cuvintele scrise de el, scăpă, printre dinţi, ca să nu înţeleagă limpede decât Petruş:

— … fiind întreagă şi având două roţi rezervă.

Bătrânului nu i se păru nimic ciudat; motociclul avea două roţi, şi dacă nebunul de cantonier voia să aibă scris şi asta, nu socoti că are vreun rost a se împotrivi; cuvântul „rezervă”, de la sfârşit, sau nu-l înţelese limpede, sau poate

nici nu-l auzi, că nu făcu întrebare, ci iscăli hârtia, cu mâna tremurând de spaima hârtiei şi a iscăliturii, nu a acelui cuvânt.

— Cum îl ducem, Cazimire? întrebară copii, care între timp despotmoliseră motocicleta, iar acum o curăţau cu sârg.

— Să-l rugăm pe nenea Sandu, poate ne dă căruţa lui, zise Culai.

Cazimir avea însă alt plan. Scoase din buzunar felurite chei şi le puse jos.

— Mai întâi îl desfacem bucăţi, hotărî el, aşezându-se în genunchi, lângă motociclul ruginit şi apucându-se să desfacă şuruburile vechi

Fireşte, un şurub ruginit nu se desface ca unul nou! Unde piuliţa nu voia să meargă, cantonierul punea dalta şi ciocanul, făcând să iasă scântei şi fierul să sară în bucăţi.

Copiilor le părea rău să vadă motociclul astfel ciopârţit, dar se împăcau cu gândul că din el avea să iasă un automobil – iar ceea ce nimicea Cazimir însemna că nu-i un lucru folositor.

După vreo două ceasuri, motociclul era desfăcut în cinci bucăţi: roţile, motorul, cadrul – şi ghidonul cu furca.

— Acum haideţi cu ele jos! hotărî Cazimir. Ia să vedem dacă sunteţi voinici.

Lui Uţă îi dădu roata din faţă, lui Culai pe cea din spate, pe Trică, fiind mai vânjos decât toţi, îl împovără cu cadrul, lui Petruş îi rămase ghidonul cu furca, iar el luă motorul, lucru greu cât toate

celelalte la un loc. Ba încă ar mai fi luat el ceva, dacă n-ar fi avut mâna aceea, beteagă din cot.

Şi ciudata lor caravană, astfel împovărată, porni spre canton, având-l pe Cazimir în frunte, iar în coadă pe Petruş. Dar ceea ce le părea ciudat tuturor a, cantonierul nu luă drumul cel mai scurt, cum ar fi fost firesc la nişte oameni care nu merg să se plimbe ci duc greutăţi. El străbătu mai întâi uliţa de mijloc, până la capul satului şi de acolo se întoarse, pe şoseaua mare, pe la şcoală, pe la primărie, pe la postul de jandarmi – mergând prin mijlocul drumului şi arătându-se tuturor.

Bineînţeles, convoiul ciudat stârnea mare uimire – şi#femeile, moşnegii, copiii, ieşeau pe la porţi. Cu război, cu lipsuri, cu morţi, cu răniţi, satul îşi ducea înainte viaţa lui, supunându-se legilor fireşti ale acestei vieţi.

— Ce-i aia, domnule Cazimir? întreba câte un om, mirându-se nespus.

Şi cantonierul, care nu răspundea niciodată la întrebările oamenilor, de data asta îl lămurea bucuros:

— E, ce să fie, un motociclu!

— Da’ de unde-l ai?

— L-am *cumpărat* de la domnul Visarion.

— Aşa?…

De asta oamenii nu se mirau; îşi aduceau aminte că Florea, flăcăul mai mare al bătrânului, avea un motociclu cu care chiar umblase pe drum, şi dacă taică-su îl vindea azi, era cum nu se poate

mai firesc, îi mira în schimb că îl cumpărase cantonierul şi ar fi vrut să ştie de ce.

— Da’ la ce ţi-a trebuit, domnule Cazimir?

— Uite-aşa, vreau să mă plimb cu el.

— Păi mai e bun?

— O să-l fac eu să fie bun.

Copiii, şi curioşi şi pizmuitori, se luau după ei, iscodindu-l mai cu seamă pe Culai, care le era vecin şi-l ştiau mai bine decât pe nepoţii morarului; cât despre Petruş, să-l întrebe, nu îndrăzneau, numai că îşi dădeau coate şi râdeau, arătând la şapca lui de licean. Întâmplarea îi stârnea cu atât mai mult, cu cât Culai, după înţelegere* nu le destăinuia nimic, răspunzându-le în doi peri, cum făcea şi Ca zimir cu oamenii mari.

Când ajunseră în faţa primăriei, şoseaua era plină de copii.

— Da’ ce-i asta, nene Cazimire? întrebă secretarul, care tocmai cobora pe scări.

Cantonierul îi răspunse ea şi celorlalţi.

La jandarmerie, iacă şi şeful postului, ieşind, cu trupul lui voinic şi bine hrănit.

— Ce-i cu tine, mă banditule? îl întrebă pe Cazimir.

Nu-l întreba aşa cu pornire; şeful de post socotea că se poate juca după placul lui cu vorbele, neavând de dat socoteală nimănui. Cantonierul însă nu era la fel de răbdător ca oamenii ceilalţi; nici nu râse, nici nu-şi scoase şapca, ci răspunse, burzuluit:

— Să mă faci bandit când m-oi prinde la drumul mare, dacă ai curaj să umbli noaptea pe drum!

La aceste vorbe, neaşteptate, jandarmul se făcu roşu în obraz şi cartuşiera îi ieşi cu o şchioapă înainte, semn că bojocii fierbeau dedesubt.

— Ia stai! porunci, făcând un pas aspru în drum.

Copiii străini se risipiră ca potârnichile şi nu se opriră decât prin porţi sau pe după uluci. Rămase doar Cazimir, oprit locului, mai scămoşat şi mai lăţos ca oricând, că parcă şi din ochi îi curgeau laţe încâlcite şi furioase.

Cei patru însoţitori ai săi aşteptau, înlemniţi; numai lui Petruş nu-i era frică de loc, fiindcă-l ştia pe şeful de post beţiv, şi dacă era beţiv de felul lui, degeaba făcea pe viteazul acum.

Jandarmul se îndreptă întâi spre el, mirat să-l vadă pe băiatul şefului de gară în asemenea tovărăşii.

— Tu ce cauţi aici, Petruş? îl întrebă, şi mustrător, şi blând.

Voia să câştige timp, să se gândească la chipul cum să-l ia pe

Cazimir, că ăsta nu era ca un ţăran de aici, avea un rost la drumul de fier, – mare sau mic era slujbaş la stat, ca şi el. Poate se pripise făcându-l bandit, cum îi făcea pe toţi; de unde să ştie că sălbaticul cantonier, în loc să râdă, avea să se

burzuluiască aşa, ca un urs?

— Sunt cu Cazimir, răspunse Petruş.

— Cu altcineva n-ai găsit să umbli? îl mustră şeful postului. Am să te spun lui tat-tu.

Băiatul ştia că în lume tatăl său avea un rang şi Cazimir altul, unul era şef de gară, celălalt cantonier şi de-aici se trăgeau o sumă de deosebiri pe care oamenii le ţineau totdeauna în seamă. Înţelesese starea asta chiar de la Cazimir, care se uitase la el altfel decât la ceilalţi copii – şi poate că şi azi se mai uita, un pic.

Tatăl lui era şef de gară, avea leafă opt mii, iar Cazimir, două. Şeful gării purta şapcă roşie, iar cantonierul neagră. Primul avea două odăi, cu toate acareturile trebuitoare, al doilea nu avea decât una, pe jumătate cât cea mică a lor. La ei în casă erau paturi cu somieră, cu cearşafuri albe, subţiri, erau şifoniere pentru haine şi scrinuri pentru rufărie, aveau perdele la ferestre, bufet cu farfurii şi tacâmuri, lampă agăţată în tavan, masă de şase persoane, care se putea întinde pentru zece – iar mâncare, prin grija şefului de post şi a perceptorului se găsea pentru douăzeci. Şeful gării se spăla în baie, chiar dacă nu era o baie ca la oraş, ci una de zinc, în care turnai apă încălzită la maşina de gătit… Şi astea nu erau toate…

Cantonierul se spăla pe prispă, sau la gârlă, dormea pe pat tare, în casa lui nu găseai nimic frumos, nici de preţ, iar el nu avea pe lume decât un cotoi pe care îl mângâia ca pe un copil.

Astea toate, şi altele, făceau deosebit rangul şefului de gară, de al lui Cazimir. Petruş ştia, de mult, dar el îl iubea pe cantonier pentru însuşiri care nu aveau nimic de-a face cu sărăcia şi cu rangul lui, şi pe care, desigur, nu le-ar fi înţeles niciun şef de gară, niciun şef de post, aşa că zadarnic le-ar fi vorbit.

Dar el găsea acum prilejul să arate că nu se lepăda de prietenul lui – aşa că îl înfruntă pe jandarm, clocotind, cu ochii plini de scântei, cum nu era de loc în firea lui de copil potolit.

— Cazimir e prieten cu mine! zise aproape trufaş, socotind că-i răspunde şi şefului de post, şi cantonierului, acestuia din urmă nu pentru a-l linguşi, ci spre a-i arăta, în faţa lumii, că nu se ţine de alt rang decât el.

Apoi, deodată, Petruş păli. La fereastra de sus a jandarmeriei se mişcase o perdea, şi o clipă, prin ochii lui trecuse aşa cum trece fulgerul pe cer, orbindu-te şi făcându-te să te dai înapoi, un braţ slăbuţ, trăgând perdeaua şi perdeaua luând cu ea o şuviţă de păr blond, mătăsos.

Băiatul strânse ghidonul în mâini, căutând sprijin în el – şi-l găsi.

— Dacă-i aşa, o să vezi tu bătaie de la tat-tu! zise şeful de post, descumpănit de îndârjirea băiatului.

Apoi se întoarse spre cantonier, mai puţin băţos ca la început, lăsând baltă vorbele îndrăzneţe cu care-i răspunsese acela.

— Şi astea ce-s? De unde le-ai… luat?

Voise să întrebe, după felul lui: „De unde le-ai furat? u dar, lucru ciudat, el, şef de post, cu carabină la spinare şi cu cartuşieră pe buric, întărit cu mari puteri de către comandanţii lui, el care băga spaima în om numai cât se uita la el, simţea deodată un fel de teamă în faţa cantonierului.

— E motociclul lui Visafion, I-am cumpărat de la el.

Despre motocicleta asta ştia şi şeful de post, se mira numai şi el, ca oamenii ceilalţi, că o cumpărase Cazimir.

— Şi ce ai de gând să faci cu ea? Altceva n-ai găsit să cumperi, sau te dau banii afară din casă?

— Oi face eu ceva…

Şeful de post se uită iarăşi la părţile motocicletei, purtate de copii şi nu mai găsi nimic de zis. Pe altul, nu-i vorbă, l-ar fi descusut până l-ar fi înnebunit. Abia la urmă îşi aminti să se mai lege de ceva, şi întrebă, bănuitor, socotind că de data asta o să-l înfunde pe Cazimir:

— Dovadă ai?

— Păi cum nu? răspunse cumpărătorul, bucuros, scoţând de la piept hârtia iscălită de moş Visarion.

Pe scurt, întâmplarea asta stârni zarvă în tot satul, ceea ce nu s-ar fi întâmplat atunci când Cazimir ar fi luat drumul drept, la vale, de la moş Visarion, peste gârlă, la cantonul lui. Dar, se vede

treaba, el ţinuse anume să se işte tărăboi.

Şi astfel la ceasul prânzului, când motocicleta făcută bucăţi se afla în bătătura cantonului, satul întreg, cu primar, cu notar, cu secretar, cu jandarm, cu cârciumar, cu moşnegi, femei şi copii, ştia de fapta lui Cazimir, şi se mirau şi se întrebau şi nu se mai dumireau.

În acest timp, Cazimir, cu ucenicii săi făceau planuri şi meştereau, lucrul lor neoprindu-se decât un ceas, cât copiii trebuiră să fugă acasă, să îmbuce câte ceva, nu că n-ar fi putut să rabde de foame cu un asemenea prilej, dar ca să nu mai aibă gură cu mamele lor.

Cantonierul chiar trebuia să-şi facă o fiertură şi trebuia să-l mulţumească şi pe cotoi cu ceva. El mâncă o strachină cu ciorbă de prune verzi, iar lui Mirosiav îi fierse un ou, că mai multe nu avea, – puţină mâncare pentru pofta cotoiului.

— Las’ că diseară îţi aduc găină! îl linişti.

După prânz iarăşi se apucară de meşterit şi de chibzuit; cantonierul făcuse chiar şi planul viitorului automobil, desenând pe o hârtie părţile lui mari, cum să se lege roţile din faţă cu cele dinapoi, unde să fie volanul şi cum să mişte de roţi, unde să aşezi motorul şi cum să-l conduci, lucru greu de făcut chiar şi pe hârtie şi chiar pentru un om cu destulă pricepere la maşini.

— Cazimir, dar de unde o să iei încă un far, că automobilul are două?

— O să găsesc eu, nu vă gândiţi voi.

Farul era în pod, de la motocicleta neamţului.

— Îi pui şi goarna?

Goarna veche, cu pară de cauciuc, de la motocicleta lui moş Visarion.

— Aş! îi pun claxon, ca la automobilele noi.

— Dar claxona! de unde îl iei?

— P-ăsta o să mi-l aducă Miroslav.

— Nu zău, Cazimire, de ce glumeşti?!

— Bine, dacă voi credeţi că glumesc! Dar când oţi vedea claxonul ce-o să mai spuneţi? Ehe, voi încă nu ştiţi cine-i Miroslav şi ce puteri are el!

Lăsându-se întunericul serii, copiii se strânseră înăuntru, la canton, şi ţinură iarăşi sfat cu Cazimir, despre fiecare parte a automobilului lor, cum va porni, cum va cârmi, cum se va opri la locul dorit

Trică înţelegea aceste treburi cel mai bine dintre toţi, mai bine chiar decât Petruş, care nu luase ca el seama la maşini, neavând dorinţa să se facă mecanic.

Culai şi Uţă nu prea se băgau în vorbă, nu pricepeau mai nimic, stăteau cu gurile căscate, dar tot aşa de înfriguraţi ca şi ceilalţi doi – iar de întrebat, dacă întrebau ceva, o nimereau prost. Ca de pildă, întrebarea lui Uţă:

— Da’ dacă nu s-o mai opri, până unde te duci?

— Prostule! (răspunsul lui frate-su) Cum să nu se oprească dacă are frână şi ambreiaj?

— Sigur!

Asta era întărirea lui Culai, care nu ştia încă nimic despre ambreiaj, dar credea în ştiinţa lui Trică tot atât cât în a lui Cazimir

— Şi benzină de unde luăm?

Asta era întrebarea firească pornită de la Petruş.

— Ei, o să găsim noi undeva! Să vedem, pentru început cred că tot Miroslav o să-mi aducă un bidon, două…

Abia la plecare, târziu, după trenul de zece, Trică întrebă şi altceva, care, pe lângă automobil, îi stătea în minte de alaltăieri:

— Cazimire, de ce nu te latră câinii?

Vorba lui îi miră pe toţi, dar mai cu seamă pe cantonier. Acesta se uită pieziş la băiat, bănuitor faţă de el de la un timp, întrebându-se de rostul ciudatei iscodeli.

— Care câini? mormăi.

— Aşa, toţi.

— Da’ ce ţi-a venit?

— Am văzut, când am fost la moş Visarion.

Cantonierul ridică din umeri.

— Ştiu eu? Parcă cu vorbesc limba lor, să-i întreb de ce pe unii-i latră şi pe alţii nu?… Eu numai cu Miroslav mă înţeleg, că îl am de mult şi-am învăţat să vorbesc cu el.

Desigur, pe Trică răspunsul nu-l mulţumi; Cazimir lua în glumă o întrebare pe care el o pusese în chipul cel mai serios.

— Cazimire, eu cred… Ştii de ce nu te latră?

— Ei, spune, dacă te ţii aşa de deştept!

— Te simt că eşti om bun!

— Hai, duceţi-vă! se răsti cantonierul, burzuluit deodată, în loc să se bucure de acest cuvânt.

După plecarea copiilor Cazimir mai zăbovi un timp, certându-se cu Miroslav care venise şi-i tot cerea găina făgăduită la prânz, apoi, uitându-se la ceas şi văzând că se apropia miezul nopţii, ieşi din canton.

Umblau nori pe cer, umbrind un colţişor de lună răsărită de cu seara; pe spinările negre ale dealurilor, topite în noaptea la fel de neagră şi ea, se întindea o dâră subţire şi palidă de lumină, arătând locul întâlnirii pământului cu cerul. Şi apele Gârleimari sclipeau, din loc în loc, acolo unde se învolburau peste vreun bolovan; încolo Locurile pluteau în beznă şi-n încremenire, – nu se mai simţea suflare de vită ori de om în jur.

Cazimir intră în magazie, luă roţile motocicletei cumpărate de la moş Visarion şi purcese să facă un lucru cu totul de neînţeles: cu ele în spinare şi păşind tiptil, să nu-l simtă soldatul de pe pod, trecu gârla, fără să-şi mai scoată bocancii din picioare, ajunse dincolo şi o luă la deal, spre uliţa de mijloc, dar nu pe drumul făcut la prânz, prin faţa postului de jandarmi, a primăriei, ci pe altul, ferit, de altminteri drumul cel mai scurt. Satul dormea, în deplin întuneric; nu se vedea măcar un opaiţ licărind undeva, ci

doar câte un geam sclipind ca gheaţa, în clipa scurtă când fărâma de lună scăpa printre nori. La o casă pierdută printre pruni, se auzea un glas de femeie, jelind, cu o sfială potrivită tăcerii din jur, şi plânsul ei stăvilit făcea să simţi mai adânc durerea care o apăsa la acest ceas, târziu; poate primise peste zi vestea că bărbatul, fiul, fratele îi era rânit sau căzut prizonier – sau poate vătăşelul de la primărie îi adusese acel plic galben, sol al morţii, care nu-ţi mai îngăduia să nădăjduieşti nimic… Lătra câte un câine, ici, colo, alţii hămăiau pe la porţi, dar la trecerea lui Cazimir amuţeau, scoţând doar scâncetul animalului dornic de dragostea unui stăpân.

Aşa străbătu cantonierul uliţa, urmărit de plânsul sfios al acelei femei, călcând cu bocancii prin praful gros ca pe puf şi nestârnind niciun zgomot – că peste plâns nu se auzeau decât prunii din livezi, fremătând.

Ajungând la colţul ulucilor lui moş Visarion, se opri şi trase cu urechea; în casă şi în ogradă nu se simţea nimic mişcând, afară de pasul câinelui Gavrilă, care îl simţi şi se apropie, scâncind. Cazimir scoase din buzunarul hainei un codru de mămăligă şi i-l aruncă, nu spre a-l momi, că n-ar fi avut de ce, apoi începu să urce la deal, pe după uluci, ocolind spatele casei – şi când ajunse la şopron se opri.

Nici în această parte a gospodăriei nu se simţea nimic. Câinele se luase după el, pe lângă

gard, şi tot scâncea, ca şi cum l-ar fi poftit:

„Dar vino, Cazimire, nu te mai feri atât! 1

Poate dând urmare poftirii lui, cantonierul lăsă roţile, una câte una, să cadă în ograda lui moş Visarion, şi punând un picior peste uluci, trecu şi el dincolo, tocmai în locul unde zăcuse motociclul ruginit.

Ciudată treabă şi de neînţeles pentru omul cel mai iste)! Cumpărase aceste roţi chiar azi la prânz, şi iată că le aducea acum înapoi, ca să le pună la vechiul lor loc, acoperindu-le cu bălegar şi ţărână să nu mai ştii dacă-i om întreg la minte, sau nu cumva s-a ţicnit ’

Sfârşindu-şi el treaba de neînţeles, în prietenoasa tovărăşie a câinelui, Cazimir se îndreptă de şale şi se duse la coteţul de păsări, fără mare sfială, ca şi când ar fi fost în ograda lui.

Găinile cârâiau prin somn, – unele mai încet, puicile mai sfioase şi cu somnul mai lin, altele, găinile bătrâne, cârâiau gros – şi cantonierul le cunoştea preţul după cârâit. Deci, băgându-şi capul în coteţ, trase cu urechea şi, dibuind-o pe cea mai împlinită la trup, o înhăţă cu îndemânare şi-o ascunse în sân, unde găina amuţi.

Ar fi vrut să ia şi o raţă – pe moş Visarion era păcat să-l păgubească prea puţin – dar raţele măcăiau al naibii – nu merita să te-ncurci. Deci Cazimir îşi întoarse gândul tot spre găini, o dibui pe a doua în greutate după cea din sân – şi vârând-o şi pe aceea la locul cel bun, sări gardul

înapoi, nu înainte de a mângâia blana lui Gavrilă, în semn de mulţumire pentru chipul cum fusese primit.

A doua zi dimineaţă, pe la ceasul zece, moş Visarion tocmai drăcuia în curte, numărându-şi a suta oară găinile şi nedumerindu-se de socoteala lui, când, iacătă, pe poartă intră Cazimir, cu cei patru copii.

— Îmi lipsesc două găini, piţigăi bătrânul, în locul oricărui alt cuvânt cu care poţi să întâmpini pe noul venit.

Apoi se dezmetici şi întrebă, răstit, către Cazimir:

— Ce mai vrei?

— Am venit să iau roţile.

— Care roţi?

— Ale motociclului.

— Pesemne c-ai înnebunit!

Aşa ar fi putut să creadă şi copiii, dacă pe drum Cazimir nu i-ar fi lămurit că…

— Nu le-ai luat ieri? se stropşi bătrânul, uitând de găini.

— Am luat două, răspunse cantonierul, liniştit.

— Păi atunci?

— Am venit după celelalte.

— Mă omule, nu mă scoate din minţi!

În loc să mai stăruie, că n-ar fi folosit la nimic, Cazimir se îndreptă spre şopron.

— Uite-le! Hai, copii, luaţi-le şi să mergem!

Moş Visarion se cruci; avea şi altminteri capul buimăcit cât numărase la găini, dar întâmplarea asta îi răsucea creierul, că îl simţi zvâcnind prin cucui.

— Ce-s astea?

— Roţi.

— De unde au răsărit?

— Erau aici; mă mir că nu le-ai văzut.

Nici copiii nu le văzuseră, dar ei îl credeau pe Cazimir; când ridicaseră motociclul de la locul lui, şi-l trăseseră în mijlocul ogrăzii, să-l desfacă în părţi, roţile astea de prisos rămăseseră dedesubt, aşa cum se vedeau acum. De altminteri, faptul putea cel mult să te uimească, dar nu să-ţi dea bănuieli; ce minciună, ce lucru necurat se putea ascunde aici – şi mai cu seamă, ce putea să câştige Cazimir, minţind?

Aşa socoti, în pripă, şi moş Visarion cu toate că avea creierul sucit, şi în pripă îşi zise că dacă nu câştiga nimic Cazimir, el avea prilejul să tragă un folos, negreşit. Deci se zburli şi zise, apărând roţile:

— Astea nu ţi le-am vândut!

— Ba da! Uite colea în hârtie, ai iscălit: un motociclu vechi… cu două roţi de rezervă…

— Cu două roţi, nu cu patru!

— Cu două ale lui şi cu două rezervă!…

Asta nu era o treabă pe care s-o înţeleagă bătrânul acum, când paguba începuse încă de dimineaţă, cu găinile. Ce tărăboi pentru două roţi

vechi!… Venise lumea şi din deal şi din vale, să asculte pe lângă uluci.

— Nu ţi le dau! piţigăia moş Visarion.

— Ba o să le dai! stăruia Cazimir, pufăind din lulea liniştit.

S-ar fi spus că zarva stârnită în jur era pe placul lui, deoarece n-o curmă decât atunci când văzu destulă lume în jur.

— Mă duc la şeful de post! zise atunci.

Şi se duse, şi oricât nu-l mistuia şeful de post pe Cazimir, nu socoti potrivit să se ia la harţă cu el acum – îi cocea el ceva pentru mai târziu, când l-o putea încolţi – aşa că îi recunoscu dreptatea şi trimise un jandarm la moş Visarion să-i spună cuvântul lui.

Şi în felul acesta, toată suflarea satului, cu şeful de post în cap, ştia acum limpede că moş Visarion îi vânduse lui Cazimir un motociclu cu încă două roţi – aşa că roţile neamţului din pod puteau coborî pe pământ, ba chiar puteau să umble pe drum, fără a avea drept cineva să întrebe de unde, ce, şi cum…

La înapoiere, când se duceau cu roţile la canton, Trică zise aşa, din senin:

— Oare cine o fi hoţul din sat care tot fură găini?

Cazimir tuşi. Dar nu, băiatul n-avea nicio bănuială, se citea limpede în glasul şi-n privirea lui de copil.

— Că să vezi istorie! urmă Trică sub

stăpânirea celei mai mari uimiri. A fost şi la noi asnoapte, dar…

— Ei, şi ce v-a furat? mormăi Cazimir.

— Tocmai că nu ne-a furat, ci ne-a adus o găină plocon!

— Fugi că minţi! zise Culai.

— Ba să-mi sale ochii dacă te mint!

Cantonierul merse o vreme, tăcut, cu privirea pierdută în mari depărtări – în vreme ce copiii se ciorovăiau în urmă, pe seama acelei scorneli. Apoi zise cantonierul, curmând neînţelegerea lor:

— Cine ştie ce-o fi?! Pe lume se întâmplă uneori şi minuni!

Capitolul XI LEGAMINTUL CANTONIERULUI

N-o să fie nimeni atât de hain încât să-l socotească pe Cazimir tooţ, fiindcă luase o dată, sau poate de mai multe ori, miere din prisaca lui moş Visarion, fiindcă dosise o motocicletă fărâmată, care şi aşa n-ar mai fi folosit la nimic, şi fiindcă uneori îşi băga mâna prin coteţele oamenilor, la găini. Aici, mai ales, s-a văzut că nu se lăcomea câtuşi de puţin, ceea ce-i o dovadă că nu avea în el îndemnurile furului – şi nici nu le lua pentru poftele lui, ci ale lui Miroslav.

Coteţul cel mai apropiat de canton fiind acela al lui moş Aron de la moară, acolo se ducea mai des Cazimir, stârnind la început mirarea stăpânilor păgubiţi şi sfârşind cu hotărârea lui Trică de a pune o sonerie, spre a-l descoperi pe fur.

Mustrat în cuget, cu întârziere, pentru fapta sa, căci la început, ti socotise pe morar ca fiind bogătaş – cantonierul luase hotărârea să nu-l mai păgubească în viitor.

El vedea că nepoţii lui moş Aron erau cam sărăcuţ îmbrăcaţi, cu cămăşuţele peticite pe oriunde se putea şi că toată vara umblau desculţi, ceea ce nu se întâmplă cu odraslele unor oameni avuţi. Din spusele lor înţelesese că Stanca, mama lor, nu îi creştea cu bunătăţi şi că la ei găinile nu se tăiau oricând, ci numai la zile mari – ba că, în ultima vreme pe unele le mai şi vindeau, ca să cârpească alte nevoi.

Dar cum era cu putinţă? Moara nu aducea câştig de ajuns?…

Mai întâi că moara, după cum Cazimir aflase abia acum, de curând, cu prilejul unui proces al lui moş Aron, nu era a lui, ci o avea în arendă de la o Bancă mare şi Bancă voia să-l scoată, să-i rupă contractul, ca s-o dea altuia, care ar fi plătit mai mult. Până una alta, procesul îl câştigase moş Aron şi contractul rămânea bun, pe încă patru ani, dar cu acest prilej morarul trebuise să dea mulţi bani la avocat şi pe la grefieri, altfel niciunul nu mişca un deget; ba le mai dusese şi câte un săculeţ cu porumb, câte o gâscă, o curcă ori un răţoi, din împutinatele orătănii aflate în coteţ.

Dacă mai ţineai seama că măcinişul mersese prost în ultimul an, iar anul acesta făgăduia să scadă mai mult, după cum îşi strângea tot ţăranul

cureaua, cu o gaură, cu două sau cu trei, înţelegeai că gospodăria morii nu înflorea ci scârţâia binişor.

Că aveau oamenii o curcă-două în coteţ, trei-patru gâşte, cinci-şase raţe, zece – douăzeci de găini şi un porc, ar fi fost şi ruşine să nu le aibă, dovadă de lenevire, atâta timp cât în gunoiul morii se găsesc totdeauna grăunţe rătăcite, numai bune să hrăneşti orătăniile. Dar asta nu însemna bunăstare, cum crezuse la început Cazimir.

Şi-acum, dându-şi seama că păgubea nişte oameni neînstăriţi, pe lângă că mai erau şi cu suflet bun – şi având el mustrare de cuget, se hotărâse să lase în tihnă găinile lui moş Aron şi, la o nevoie, să se ostenească până dincolo de gârlă, unde se găseau alte coteţe pe care să le poată dijmui.

Asta fusese hotărârea lui şi, ca început, chiar dusese în coteţul morarului una din găinile luate de la moş Visarion, socotind ca, încetul cu încetul, să se plătească de paguba făcută în trecut.

Din a doua găină luată atunci, îl hrăni pe Miroslav trei zile la rând, fiindcă mai luase pe deasupra hotărârea să curme şi din lăcomia cotoiului care îl punea aşa des pe drum.

Dar a patra seară, la ora târzie când copiii plecaseră pe la casele lor, găsindu-se din neprevedere fără hrană pentru motan, Cazimir se simţi prea ostenit să se ducă tocmai peste gârlă, căci lucrase toată ziua la automobil. Şi-atunci se

duse la moară că era colea, de unde luă înapoi găina lui moş Visarion; asta, va încuviinţa oricine» e departe de a se mai numi furt.

Iată însă că peste alte trei zile, seara, fiind iarăşi ostenit, – iarăşi lucrase din răsputeri la automobil – cantonierul se abătu iar pe la moară, şi luă, de data asta un răţoi.

Cât despre mustrările lui de cuget, găsi un mijloc să le liniştească: el socoti că ia răţoiul *împrumut* şi că îl va pune la loc cu primul prilej – ceea ce era hotărât să facă încă în cursul acestei săptămâni.

Din păcate, toată săptămâna, şi săptămâna care veni, lucrară cu toţii, el şi copiii, atât de înverşunaţi la automobil, încât, din trei în trei zile, seara, când începea să miorlăie Miroslav, după tainul şi aşa redus, Cazimir se simţea prea ostenit să treacă gârla pentru a-l mulţumi. Aşa că, aşteptând un moment mai bun, se tot ducea pe la moară, şi se tot împrumuta de găini…

Păgubaşul însă de unde să ştie că nu-i vorba de furt, ci de împrumut?

Marţi dimineaţa, zicea Stanca, mama copiilor, drăcuind, drăcuitul fiind arma ei împotriva necazurilor:

— Fir-ar să fie! A pierit un răţoi!

Vineri drăcuia din nou:

— Ptiu! Trică, ia vezi tu, ce-o fi, că nu ştiu unde-i’ cocoşul pintenog!

Miroslav în acest timp îşi lingea botul,

Cazimir se îngloda în datorii iar Trică începea iar să se gândească la mijlocul de a pune mâna pe un hoţ atât de iscusit.

Ce nu-l certase el pe Ursei, ce nu-l îndemnase să fie mai isteţ, să nu doarmă ca prostul, să stea treaz, că hoţul, pesemne, avea pasul foarte uşor. Fără niciun folos! Ursei îşi ducea viaţa lui de dulău, fără să înţeleagă paguba şi zbuciumul stăpânilor, iar dimineaţa, când îi auzea drăcuind, se gudura pe lângă ei, socotindu-se câinele cel mai credincios.

Atunci, neavând încă soneria, lui Trică îi dădu prin minte cum să-l încolţească pe hoţ, în alt chip. Poate nu chiar să-l încolţească, dar măcar să-l înveţe minte pentru toată viaţa lui.

Într-o zi se duse în crâng, căută o ramură de alun, lemn tare şi având însuşirea să se arcuiască la fel de bine ca oţelul, iar seara îl potrivi într-un anumit chip la coteţ, aşa fel, încât să-ţi sară în ochi cum ai fi deschis uşa. Bineînţeles, avu grijă să-i vestească pe toţi ca nu cumva să se apropie de coteţ, rămânând numai şi numai în sarcina lui să dea drumul la păsări, a doua zi.

Dimineaţa care urmă, arcul se afla la locul lui. Trică deschise uşa cu grijă, ferindu-se să nu o păţească tocmai el. Dar, în noaptea aceea, nu pierise nicio găină din coteţ – şi nici în noaptea care urmă.

A treia dimineaţă, ce să vezi, când se sculă Stanca, orătăniile umblau slobode prin ogradă,

cârâind, cotcodăcind, măcăind, gâgâind, fiecare după glasul ei – şi uşa coteţului, slobodă, se legăna în (întâni.

— Fir-aţi voi să fiţi! drăcuia femeia, alergând după orătănii. Trică, ia vino, să vezi ce mi-ai făcut!

Arcul lui Trică zăcea pe pământ, în faţa coteţului şi altceva n-aveai ce să vezi şi ce să înţelegi, decât că hoţul, deschizând fără teamă uşa, la găini, se pomenise cu coarda de alun în obraz; era limpede: ceva se întâmplase cu el, altfel ar fi avut răgaz să închidă coteţul la loc. Dar cu asta ce câştigi tu, păgubaşul de până acum?

— Mamă, ia vezi, lipseşte vreuna?

Nu lipsea nimic. Da, era limpede, hoţul se dusese cum venise, bucuros că scăpase doar cu atât.

Trică îşi frecă mâinile, bucuros, încredinţat că aşa furului îi pierise pofta de găini – şi plecă numaidecât la canton, nu numai fiindcă fierbea să meşterească mai departe la automobil, ci să se şi laude cu isprava lui.

De obicei, oricât de dimineaţă ar fi sosit la canton, îl găsea pe Cazimir trezit de mult, ciocănind ceva în atelier, tăind un fier, pilindu-l, dând găuri în el, sau îndreptând o tablă, sau dând la rindea un lemn. Automobilul se înfiripa cu o

repeziciune la care nu te-ai fi gândit.

Astăzi însă, în chip ciudat, nu se auzeau ciocănituri în atelier, deşi ceasul trecuse de opt şi soarele se ridicase bine pe cer; în schimb, dincolo, în faţă, Miroslav miorlăia – miorlăia şi jalnic, şi furios, cu o tărie de nebănuit la o vietate de mărimea lui, să zici că afurisitul cotoi avea gâtlej şi bojoci de viţel.

Cazimir stătea pe prispă şi primea abătut mustrările lui.

— Bună-dimineaţa, Cazimire! zise Trică, deschizând poarta şi intrând. Petruş şi Culai n-au venit?

Întreba de pomană, fiindcă ei veneau totdeauna mai târziu. Culai, ca ăl mai mare dintre copii acasă la el, mai avea de dat o mână de ajutor maică-sii, de tăiat un braţ de găteje, de adus o găleată cu apă de la puţ. Petruş, până nu trecea trenul de şapte, după care taică-su intra în casă, să se culce din nou, nu putea s-o şteargă pe drum; dimineaţa era mai greu, din ciudăţenii părinteşti, pe urmă, restul zilei uitau de el. Dar astăzi trenul întârziase, de aceea întârzia şi Petruş.

Trică întrebase de băieţi, fiindcă îl simţea pe Cazimir afară din apele lui şi nu ştia cum altfel să deschidă vorbă acum.

— Taci! răcni deodată cantonierul, ridicând mâna asupra cotoiului care se freca de picioarele lui şi miorlăia să te scoată din minţi.

Băiatul tresări; în această mişcare, Cazimir

întorsese capul, şi abia atunci văzuse că avea ochiul drept oblojit, cu o cârpă trecută pieziş pe după ureche, prin părul zburlit şi peste obrazul ţepos, ca un bătrân rezervist întors de pe fronturi, purtând, cu nedumerire, urma glonţului inamic.

— Ce-ai păţit? întrebă Trică îngrijorat, apropiindu-se de el, cu o ciudată nedumerire pe chip.

— E, nimic! mormăi cantonierul. Mi-a sărit un fier în ochi.

Lui Trică îi era şi milă de el, îi părea şi rău că aşa poate Cazimir nu mai era în stare să meşterească la automobil – simţea şi nedumerirea de adineaori crescând.

— Te doare?

— E, un pic!... Taci că te jupoi, motan afurisit!

Niciodată nu-l auzise băiatul răcnind cu atâta pornire la Miroslav, căruia de obicei îi căuta în coarne ca unui copil năzuros.

— Poate că i-o fi foame! zise, încet, nu din milă pentru cotoi^ ci ca să-l îmbuneze pe Cazimir.

Şi cum se uita el aşa la cantonier, neştiind, ce cuvânt să mai născocească spre a-l face mai blând, văzu deodată ca de sub oblojeala ochiului ieşea şi cobora pe obrazul drept, până deasupra fălcii, o dâră sângerie, făcută ca de un fier înroşit. Şi deodată, în mintea băiatului licări o scânteie, care aprinse altele, dând înţeles nedumeririi de la început. Într-o clipă îşi simţi capul fierbând de

atâta lumină, lumină crudă şi rea care îl ardea până în fundul iminei.

Îşi aminti de puterea lui Cazimir de a îmblânzi câinii şi se gândi la câinele lor, care nu lătrase o singură dată când fuseseră hoţii la ei. Privi semnul de pe obrazul cantonierului şi îşi dădu seama că i-l tăcuse arcul de alun care-i sărise în ochi… Cazimir era hoţ de găini!…

Trică nu mai zise nimic, ci ieşi pe poartă, în prada celei mai mari mâhniri. Dar cum era cu putinţă să fure, omul acesta pe care îl crezuse până atunci drept, înţelept, cinstit şi bun ca pe un dumnezeu?

Băiatul porni spre pod, fără ştire şi fără drum, cu lacrimi grele în ochi. Numai când îi văzu pe Culai şi pe Petruş apropiindu-se, îşi stăpâni mâhnirea şi le zâmbi, ca niciunul să nu simtă* zbuciumul lui.

— Ce este? se miră Petruş văzându-l aici, în loc să fie lângă automobil.

— Cazimir s-a lovit la un ochi.

— Şi nu mai lucrăm?

— Nu ştiu; poate mai târziu… Petruş!

— Ce-i?

Trică rămase mai în urmă, şovăind, şi Petruş rămase cu el, în timp ce Culai se ducea înainte, neştiutor.

— Petruş…

— Ia spune. S-a întâmplat ceva rău? O fi bolnav Cazimir!

— Nu! Cazimir… Cazimir fură găini!

Băiatul şefului de gară se opri.

— Nu cred!

— Ba da! zise Trica, trist, clătinând din cap, ca un om mare, doborât de amărăciuni.

— De unde ştii?

— Ce să mai ştiu?! Aproape că l-am prins. Tu ai văzut, atunci…

— Stăteau amândoi pe pod, în bătaia vântului aspriu, care venea de sus; sclipeau apele Gârleimari, susurind pe prund, firele telegrafului sub balustrada podului zumzăiau prelung şi în timp ce Trică îi arăta lui Petruş temeiurile lui, toate acestea, vântul, murmurul apei şi firele zumzăind parcă îngânau aceleaşi vorbe pline de dezamăgiri:

— Cazimir fură găini!… Fură găini!… Fură găini!…

Petruş oftă adânc, pe deplin convins. Apoi scutură din cap şi zise, hotărât, nevrând să se lepede de prietenul lui:

— Nu le fură; Ie ia, fiindcă altfel n-are cum.

— Adică pentru Miroslav? şopti Trică, ridicând ochii spre el, în nădejdea că vor găsi alte temeiuri, ca să nu alunge din inimă un prieten aşa de bun şi de neobişnuit.

— Pentru Miroslav, sau chiar pentru el, e tot una. Ce să facă bietul om? Crezi că umblă să se îmbogăţească? Dacă ar avea ce-i trebuie crezi că s-ar lăcomi să aibă mai mult?

— Nu!

Despre asta, Trică era încredinţat mai mult decât ar fi trebuit. Dacă prietenul lor ar fi fost un om lacom, dacă n-ar fi fost, dimpotrivă, darnic şi bun, nu şi-ar fi dat leafa pe o lună, aşa, fără să-l fi silit nimeni, numai ca să le facă o bucurie lor, care nici măcar nu erau copiii lui.

— Pe un om ca el – continuă Petruş – ar trebui să-l iubească toată lumea, să-i care la canton tot ce-i trebuie şi el să nu ducă lipsă de nimic.

Apoi, după o clipă de gândire, băiatul şefului de gară întrebă, din senin:

— Câte găini aveţi voi?

— Vreo paisprezece.

— Şi raţe?

— Opt…’

— Nu ştiu cum o să fie, făcu gânditor Petruş. Noi nu ţinem găini…

— Culai n-are? întrebă Trică.

— Da’ de unde, sunt săraci! Au şi ei vreo două găini.

Sigur, cele mai multe păsări în sat le avea perceptorul, şeful de post şi moş Visarion, dar ca să iei de la ei ar fi însemnat să le furi.

— Las* că azi poate îi aduc eu o găină, mai

pe seară, să nu mă simtă moş Aron! hotărî nepotul morarului.

— Mâine îi aduc eu un rasol, adăugă Petruş. Dar oare cu carne de vită nu i se-apleacă?

— Lui Cazimir?

— Care Cazimir!? El săracu' mănâncă numai ciorbă de prune şi urzici. Vorbesc de Miroslav.

— Treaba lui! I se apleacă, nu i se apleacă, să mănânce şi el ce-o fi.

— Al naibii cotoi!

— Vorba e, ce facem pe urmă?

— Pe urmă om mai vedea.

Iar după o clipă, Petruş, care vorbise ultimul, întrebă îngrijorat:

— Dar cu ochiul ce-o fi? N-o să rămână beteag?

— Nu cred, răspunse Trică, remuşcările chinuindu-l cât nu i şi cuvenea. Mi se pare că l-a lovit mai rău în obraz.

În dimineaţa aceea copiii îşi pierdură timpul de pomană pe la canton, nelucrând nimic la automobil, fiindcă ei nu îndrăzneau să facă un pas fără Cazimir, şi acesta, nu că n-ar fi vrut, dar nu era chip să scape de cotoi. Miroslav nu se mai dezlipea de el, i se încolăcea pe ţurloaie, trăgând opturi între piciorul drept şi cel stâng, miorlăind tot timpul furios, ca o fiară venită din pădurile Africii, că bietul om nu mai putea face un pas de răul lui.

Dacă văzură aşa, la prânz copiii plecară,

dezamăgiţi şi nu se mai întoarseră, ştiind că în ziua aceea nu se va mai lucra nimic la automobil. Doar Tricică, pe la şase seara, veni fuga, cu o puicuţă cârâind în sân.

Cantonierul stătea pe prispă şi cotoiul se răsucea printre picioarele lui, fără să-i fi scăzut glasul între timp.

— Uite, Cazimire, zise băiatul, aşezându-se alături şi scoţând darul din sân. Moş Aron ţi-a trimis o găină.

Omul întoarse capul, ca într-o anumită zi, şi se uită la el pieziş, cu ochiul rămas sănătos.

— El mi-a trimis-o? întrebă, după ce tăcu un timp.

Tricică tăcu şi el, lung, până să răspundă, cu glasul pe un sfert, că aproape nu şi-l auzi:

— El!

Văzând găina, Miroslav începuse să se frământe şi să miorlăie mai rău decât până atunci. Cazimir n-avu încotro: trebui să intre în canton, s-o grijească după cuviinţă, să aprindă focul şi s-o pună la fiert. Numai atunci dihania se linişti şi, urcându-se pe poliţa cunoscută, se întinse cu lene, rămânând să-şi păzească prânzul târziu.

Iar cantonierul, în timp ce găina fierbea spre desfătarea lui Miroslav, veni înapoi pe prispă şi se aşeză lângă băiat. Dar multă vreme nu zise nimic, ci doar se uită la el lung, cu ochiul pieziş, pesemne cântărind ce era în capul lui. Şi după ce se scurse aşa o tăcere, îl întrebă, din senin:

— Da’ cu soneria aia ce-ai făcut, că nu mi-ai mai spus nimic? ziceai să vorbesc cu domnu’ Tudose.

Trică tăcu şi el mult timp, cu capul în pământ, măsurându-şi tăcerea cu a lui Cazimir, apoi zise, ca şi cum i-ar fi fost ruşine de gândul lui de atunci:

— N-o mai pun!

Şi iar îl privi cantonierul, pieziş, dar cu o lumină ciudată în ochiul viu – şi cu o lacrimă, ascunsă de cârpă, în ochiul beteag – şi după altă tăcere, clătină din cap, încuviinţător, şi rosti, într-un anumit fel, parcă dând vorbelor un anumit tâlc:

— N-o mai pune!

Şi fără alte cuvinte, amândoi simţiră că între ei, în clipa aceea, s-a făcut un anumit legământ.

Capitolul XII

TELEGRAFUL ESTE ÎNVINS!

Automobilul lui Cazmir nu era lucrat ca toate automobilele, aşa, nici nu s-ar fi putut, dar semăna cu ele şi avea chiar să meargă singur, într-o zi; până atunci, nu mai era mult.

Cantonierul plănuise îndelung fiecare parte a lui şi se sfătuise şi cu copiii, cu Trică îndeosebi, care se vădise în toate foarte iscusit Dar nici sfatul lui Petruş nu era rău uneori, în unele privinţe – şi atunci vedeau că deşi băiatul nu avea înclinare spre maşini, dovedea în schimb cumpănire şi bun simţ. Culai şi cu Uţă făceau mai mult pe ucenicii; ei înţeleseseră că e mai bine să asculte de ceilalţi,

decât să spună prostii.

Pe scurt, avea automobilul acesta două osii, legate între ele cu un dric, ca la căruţe, sau mai potrivit „şasiu”, cum se spune la maşini, slujind să susţină restul complicatei alcătuiri.

Cum erau osiile, cum se lucrase şasiul, cum se îmbinaseră între ele ar fi greu să lămureşti cetitorului care nu-i mecanic şi n-are nici pricepere la maşinării. Dar încă mai greu ar fi să lămureşti aşezarea volanului, a motorului, a frânelor, a pedalelor şi-a feluritelor măruntaie trebuitoare bunei funcţionări a unui automobil, fie el chiar şi un automobil pentru copii.

„Materie primă” se găsea la canton, cum ştim, se găseau şi ţevi de fier, pentru osii şi lemn de stejar pentru şasiu, şi arcuri, rămase de la o trăsură lovită de tren mai de mult, ba chiar şi coviltirul acelei trăsuri – se găsea şi tablă, s-o tai, s-o îndoi, s-o nituieşti dându-i cât de cât forma unei caroserii – ce-ar mai fi putut lipsi? Mecanicul era priceput şi pe deasupra avea patru ucenici!

Dar atelierul cantonului nefiind uzină de maşini, lucrul nu se făcu aşa, cât ai bate din palme, şi nici’după întregul dichis pe care l-ar fi dorit Cazimir. Lipsea „pornirea automată”, greu de înfăptuit, lipsea „marşarierul” şi ca să dai automobilul înapoi trebuia să-l împingi, lipsea „diferenţialul” din care cauză motorul nu învârtea decât una din roţi – taine asupra cărora să nu stăruim acum, cei înclinaţi spre maşini le vor afla

la timp.

— Acum să-l vedem pe Miroslav dac-o aduce benzină, zise Uţă, într-o zi, amintindu-şi vorba lui Cazimir.

În ziua aceea tocmai se pusese rezervorul făcut dintr-un bidon vechi – şi de la el până la „carburator” se trăsese o ţeavă, care avea chiar şi robinet.

— Ce zici, Cazimire. – stărui cel mic – n-o să te facă Miroslav de ruşine?

Îi stăruia în glas îndoiala, dar, spre uimirea lui, meşterul cel mare răspunse, hotărât:

— Mi-a şi adus!

— Mă amăgeşti!

— Bine!… Du-te la cocină şi vezi!

Trică zâmbea pe ascuns, ca să nu-l supere pe Cazimir tocmai acum, când lucrul era aproape sfârşit.

El stătea la volan şi apăsa pe pedale, încercându-le, cum face orice şofer înainte de a porni la drum, fiindcă avea şi pedale născocirea lor, ambreiaj, frână şi acceleraţie, ca orice automobil.

Între timp Uţă se duse la cocină şi – ce să vezi?! – găsi acolo două bidoane mari, înfundate cu cocean de porumb. Încă neîncrezător, băiatul le scoase dopul primitiv, mirosi şi rămase uimit. Nu încăpea îndoială, era benzină – automobilul avea cu ce porni. Dar parcă era prea gogonată povestea cu adusul ei de către Miroslav! întâi, de unde s-o fi

luat? Al doilea, cum să fi cărat el până aici două bidoane care fiecare atârna cât patru pisici?

Nu-i venea să creadă – ce naiba, nu mai era chiar copil mic! – dar, mai ştii? Parcă Miroslav era la fel ca orice cotoi? Şi apoi de ce-ar fi minţit Cazimir?…

Cu pusul rezervorului şi cu găsirea benzinei, nu se chema însă că truda lor îşi aflase sfârşitul. Mai erau de făcut unele lucruri, mărunte ai fi zis, rămase la urmă tocmai fiindcă erau măi greu de înfăptuit.

Într-o zi cantonierul trebui să se ducă la oraş, anume pentru unul din aceste lucruri, pe care el singur nu putea să-l facă, întrecând priceperea lui şi cerând alte scule decât cele puţine de la canton. Ca să fi pus lanţul motocicletei pe vechea lui roată dinţată, ar fi însemnat să mâi automobilul cu aceeaşi viteză ca a motocicletei – şi motocicletele, se ştie, sunt făcute să fugă repede, ceea ce s-a şi văzut.

Cazimir avea trebuinţă, în spate, de un „pinion” care să micşoreze viteza automobilului şi-n acelaşi timp să-i dea putere mai mare, ca să poarte nu doar un om, sau doi, ca motocicletele, ci patru sau chiar cinci, dacă se punea la numărătoare şi pe el. Un pinion făcut după al neamţului, dar cu un număr dublu de dinţi, ducea tocmai la îndeplinirea dorinţei lui.

Şi atunci cantonierul se urcă într-un mărfar, joi, dis de dimineaţă, fiindcă nimeni nu-i ţinea

socoteala când pleacă de la canton, nimeni nu ştia de rostul lui, dacă barierele erau lăsate, oprind căruţele să treacă pe pod. Plecând cu noaptea în cap, pe la ora opt putea să fie la oraş, unde avea prieteni printre mecanici, ca unul care umblase şi el cu locomotiva, mulţi ani. În atelierele depoului, avea să găsească un „frezor”, să-i facă la iuţeală pinionul, acesta nefiind lucru greu.

În seara acelei zile, Petruş îl aştepta pe Cazimir în gară, să vină cu trenul de zece. Până în amurg meşterise cu ceilalţi copii la canton, îndreptând nişte table vechi, după cum le poruncise meşterul lor; apoi, lăsându-se întunericul, fiecare se dusese acasă, deşi ar fi vrut să vină cu toţii în gară, nerăbdători să vadă cu ce se întoarce Cazimir. Dar Petruş îi sfătuise să-şi vadă de alte nevoi, ca să nu stârnească cine ştie ce bănuială în mintea cuiva care i-ar fi văzut strânşi prea mulţi la un loc – şi-acum băiatul şefului de gară aştepta singur pe peron.

Personalul întârzia, tocmai trecuse în jos un tren de la Şipotul, păzit de soldaţi, dovadă că ducea muniţii spre front. Aceste trenuri, care nu porneau decât noaptea, nu se opreau nici aici, nici în alte gări, până în gara mare de la oraş şi linia trebuia să fie liberă în calea lor, pentru asta ţinându-se chiar personalele în loc…

Petruş stătea pe o bancă, lângă puţ, când, deodată întoarse capul şi inima încetă să-i bată. Un pas greu de soldat ocolise gara, călcând cu

bocancul ţintuit în pietrişul mărunt – şi pasul soldatului îl făcuse să se întoarcă – dar dacă înlemni, pricina era alta.

În faţa soldatului, care o urma ca un câine de pază, mergea, plutea, domnişoara Eleonora, că nici nu-i auzeai pasul.

Se lăsase noaptea asupra gării dar lui Petruş îi era de ajuns lumina stelelor ca s-o vadă, şi-ar fi văzut-o, cu alţi ochi decât ai oamenilor, chiar dacă n-ar fi fost nici stelele de pe cer.

Domnişoara Eleonora nu avea rochia de atunci, însă una tot aşa de vaporoasă, tot trandafirie, ca norii coloraţi ai amurgului, şi-avea acelaşi păr de mătase galbenă zburându-i pe umeri, şi-aceleaşi flori albastre la cingătoarea care-i cuprindea mijlocul mlădiu.

Petruş simţi cum se cufundă, se simţi ducându-se în pământ, mai jos de izvorul puţului, – fiindcă îl năpădi răceala în creştet – şi nemaiştiind ce să facă, se ridică în picioare, fâstâcit, răsucindu-şi şapca de licean în mână, cum îşi răsuceau ţăranii căciula când intrau în sala de aşteptare – fără să mai audă clopotul de pe peron care tocmai atunci bătea, vestind apropierea trenului întârziat atâta timp.

Domnişoara Eleonora îşi învârti nasul pe sus, asupra peronului, se duse la felinarul camuflat din faţa gării, se uită la ceasul micuţ cât un bob de fasole, pe care-l avea pe braţul slăbuţ şi, după ce făcu o mişcare nerăbdătoare cu umerii, îl întrebă

pe băiatul şefului de gară, cu glasul reginei care se adresează supusului umil:

— Băiete, ce e cu trenul?

Numai atât spuse, şi băiatul nici nu avu timp să-i răspundă, fiindcă taică-su, trântind ferestruica ghişeului în nasul unui ţăran care ceruse bilet, se şi repezise afară, potrivindu-şi cravata, zâmbind, frecându-şi mâinile şi ploconindu-se de parcă într-adevăr domnişoara Eleonora ar fi fost o regină, coborâtă pe pământul supuşilor ei de rând.

Dar atât cât îi vorbise, lui Petruş îi fusese de-ajuns să-şi dea seama că niciun înger din cer n-ar fi putut să aibă un glas mai curat, mai dulce, mai suav, mai cristalin.

— Ce cinste pentru noi, domnişoară Eleonora! zicea domnul Manole, foindu-se pe lângă regină. Dar ce fericit prilej vă aduce în gară?

— O!… răspunse domnişoara Eleonora. Aştept o colegă, pe care am invitat-o să facă weekend-ul la mine.

Petruş ştia ce înseamnă weekend, răgazul de sâmbătă până luni, cuvânt obişnuit în graiul englez, dar ascultându-l acum, din gura reginei, pe peronul unei gări româneşti, aşa de armonios suna cuvântul sclifosit, încât el simţea că îşi pierde fiinţa, că se topeşte ca o bucăţică de zahăr în ceai. Dar, oare rostul zahărului nu este să se topească, nu pentru asta l-au făcut oamenii, în Anglia ca şi aici?

O perdea se dădu la o parte şi cucoana şefului de gară îşi scoase capul printre zorele.

— Dar de ce nu pofteşti înăuntru, domnişoară Eleonora? Fă-ne plăcerea şi serveşte o dulceaţă de rododendron!

După ce vorbise de uichend – aceasta fiind pronunţarea cuiântului străin, domnişoara nu mai răspundea nimic, ci doar îşi scutura părul, în mişcarea cu care regina îşi potriveşte gulerul mantiei de hermină – şi râdea, arătându-şi dinţişorii printre care scotea o singură vocală, O! pe felurite tonuri, însemnând sau mulţumire, sau refuz, sau dispreţ, după cum voiai să crezi, după cum te îndemna inima.

Valerică auzise şi el glasul reginei şi lăsându-şi învăţătura se repezi pe peron, netezindu-şi freza galbenă.

— Domnişoară Eleonora! {i recomand pe fiul meu, Valerică, zise şeful gării, uitându-se cu coada ochiului la fereastră unde se vedea, printre zorele, capul cucoanei.

Domnişoara exclamă, din înălţimea tronului:

— O!…

Şi-i întinse mâna dreaptă, în timp ce cu ochii se uita la ceasul brăţară de la cealaltă mână.

Petruş se făcuse palid; fratele lui mai mare, îmbrăcat în haine civile, bleumarin, cu pantofi roşii în picioare, cu cămaşă gălbuie şi cu cravată pembe se învârtea în jurul domnişoarei, rânjind tot timpul şi săltând pe călcâie. O, dumnezeule, dar

mai există cruţare în lume, viaţa nu-i atât de neagră încât să-i curmi firul! Domnişoara Eleonora nu se uita la Valerică, nu-l auzea, nu-l simţea, plutea cu ochii printre stele şi era atâta înrudire între fiinţa ei şi cerul palid, câtă înrudire era între numele ei şi norii trandafirii ai amurgului, care se ghiceau încă, spre apus, în spatele gării.

Şi uitând de toată lumea, de maică-sa, de taică-su, de Valerică tontul, Petruş îşi scălda ochii înlăcrămati în imaginea ei, cum se scaldă trupul îngheţat într-o baie fierbinte…

Pe urmă se auzi fluierul locomotivei, în gară se stârni fierbere, ţăranul rămas fără bilet umbla după domnul Manole, trenul sosi huruind, clempănind, scârţâind din frâne – şi domnişoara Eleonora se repezi să întâmpine pe altă domnişoară, care cobora scara vagonului» tot înaltă, tot slăbuţă, cu părul tot blond şi cu o rochie la fel de trandafirie, de ai fi spus că era sora reginei.

Dar Petruş n-o vedea pe a doua domnişoară, ci numai pe adevărata regină şi altceva nu mai vedea pe întreg peronul. Iar când regina trecu după coiful gării, cu jandarmul în urmă, ducând geamantanele, Petruş văzu că trenul plecase – şi nici nu băgase de seamă dacă venise cantonierul. Dar ce însemnătate mai avea azi o roată dinţată când păstra imaginea domnişoarei Eleonora în ochi şi glasul ei în urechi, să-i farmece somnul la noapte:

— Băiete, ce e cu trenul?

*

Cazimir venise cu pinionul făcut pe măsură şi mai adusese două camere de cauciuc, fiindcă pe cele de la motocicleta lui moş Visarion nu te puteai bizui, fiind scorojite şi având petec peste petec. Mai adusese cantonierul alte lucruri, sârme, becuri, bandă izolatoare şi chiar o baterie de motocicletă, gata încărcată, numai s-o pui la loc şi să porneşti motorul.

— Ai dat mulţi bani pe ele, Cazimire? îl întrebară copiii a doua zi dimineaţa.

Întrebau degeaba, fiindcă ştiau prea bine că prietenul lor plecase la oraş fără niciun ban, ci numai cu două sticle de rachiu şi cu o curcă în vestitul lui zâmbil pe care îl purta cu el totdeauna. Dar ei nu cunoşteau socotelile Depoului, că şi drumul de fier avea motociclete, pentru nevoile lui – şi prietenii se mai ajută între dânşii chiar dacă n-ar fi vorba de curca şi de rachiul cantonierului.

Acum nu mai aveau decât să înţepenească pinionul la locul lui, să aşeze lanţul, să tragă o pârghie de la schimbătorul de viteze până la volan, fiindcă motorul se afla în spate, mai uşor de pus, nu în faţă ca la orice automobil şi toată această lucrare se sfârşi a doua zi după prânz.

În tot acest timp Petruş îşi văzu de lucru, făcând ceea ce îi dădea Cazimir să facă, numai că gândul lui era iar peste gârlă, iar trăgea cu ochiul la tricolorul jandarmeriei şi iar repeta în sine,

îmbătat de imaginea domnişoarei: Eleonora, Nora, Norica…

Dar pe la ceasurile şase seara, când auzi pârâind motorul, se duseră pe apa Gârleimari şi norii şi Norica… Oare când se făcuseră toate, că el parcă nici nu fusese acolo? Când se pusese bateria, când se turnase benzină în rezervor, când se apăsase – oho, şi de câte zeci de ori, – pe pârghia de pornire?

Mergea motorul, pârâind, umplând de fum curtea cantonului, şi copiii îl ascultau, parcă nevenindu-le a crede – iar Miroslav stupea de pe prispă, fluturându-şi coada pe sus.

Nu era gata automobilul – dar mergea, şi asta voise să vadă Cazimir – motorul se dovedea bun, nu se smintise în căzătură.

După ce îl lăsă să meargă un timp, că începuse să miroasă a încins, „tăie contactul”, pus în faţa volanului, ca la tot automobilul – şi se arătă mulţumit.

Numai Uţă, deşi nu-şi mai simţea urechile de pârâit şi tuşea de fum, întrebă dezamăgit:

— De ce l-ai oprit, Cazimire? Nu mergea bine? Acum dacă n-o mai porni?

— Cum n-o să pornească?! răspunse Trică, în locul lui Cazimir. Ce-i după el?… Trebuie să-i punem toba de „eşapament”.

Ce multe ştia Trică, pe lângă frate-su – să te miri de unde le învăţase, că pe la moară nu prea veneau maşini! Adică veniseră ele, anii trecuţi,

camioane militare să macine făină pentru soldaţii de pe zonă – şi atunci Tricã numai printre ele îşi pierdea vremea, iscodindu-i pe şoferi. Ba încă unul, îl lăsase să se urce la volan şi să sune din claxon, iar o dată îi îngăduise şi mai mult: să apese pe butonul care făcea să pornească motorul, huruind. Iar când camioanele plecau, Tricã stătea şi el, lângă şofer, învârtind chiar volanul, şi se ducea aşa până la Şipotul, că-i trebuia apoi un ceas să se întoarcă, pe jos.

Iată de ce pârâia aşa motorul acum spre supărarea lui Miroslav – fiindcă nu avea tobă de eşapament. Toba fu pusă la locul ei, prinsă pe dedesubt şi scoasă în spate, ca la orice automobil.

în seara aceea lucrul lor era gata, numai că nu aveau perne, pe care să stai, şi caroserie, ca să te adăposteşti.

— Ce zici, Tricã, îi facem o probă? întrebă Cazimir.

Parcă mai trebuie să întrebi!

Cazimir era în aceeaşi fierbere cu copiii – şi-i stătea şi lui un 6 ulgăre de gheaţă în sân. Proba se cuvenea s-o facă el, nu era îngăduit să-l lase pe Tricã, nedeprins la maşini, să plece singur, de capul lui, şi să intre în vreun şanţ, să-şi rupă picioarele şi să fărâme automobilul. Partea proastă însă era că bietul cantonier, deşi fusese mecanic, dovadă că făcuse această maşină chibzuind fiecare parte a ei, nu condusese în viaţa lui un automobil!

— Hai să-l scoatem în drum! se hotărî în sfârşit, cu inima cât un şurub mic.

Automobilul, aşa neterminat, de i se vedeau toate încheieturile, fu împins pe poartă şi aşezat în mijlocul şoselei, cu faţa la moară. Cantonierul puse o Iadă, cu fundul în sus, în faţa volanului, şi se aşează pe ea; volanul îi venea cam între genunchi.

De ştiut, ştia el, ca orice mecanic, ce trebuie să facă, spre a porni, dar una e să ştii cu mintea, şi alta e să mai fi făcut.

— Mă Trică, vasăzică, în faţă e viteza întâia! zise, pipăind pârghia de lângă volan, pusă acolo cu toate ale ei, aşa cum fusese luată de la motociclul nemţesc.

— Da, Cazimire; colea e „punctul mort”, în faţă viteza întâia, înapoi a doua, după ea a treia şi a patra; uite că scrie.

Scria, într-adevăr, şi cantonierul desluşea cifrele, dar parcă îi jucau în cap, fiindcă el văzuse altfel de schimbătoare de viteză la viaţa lui, nu de motocicletă, ci de automobil.

— Vasăzică, asta-i întâia…

— Lasă-mă pe mine, Cazimire! Zău că ştiu!

— Pesemne că vrei să mă bagi la puşcărie! Ai permis să conduci?

— Dar tu ai?

— Eu!… Eu!… Ce ai tu cu mine!… Hai, porneşte motorul!

Trică apăsă o dată, de două ori pe pârghie,

dar motorul nu pornea.

— Contactul l-ai făcut?

— Contactul? Aha, stai!

Parcă la contact era acum gândul lui Cazimir! Se uita la şo«către, albă, şi se întreba dacă are destulă lăţime pentru automobilul îl ui, că de gropi, puţin îi păsa.

De data asta, motorul porni numaidecât şi începu să se rotească llin, scoţând pârâitul obişnuit.

— Merge frumos! observă Trică, trăgând cu urechea, ca un adevărat mecanic.

Cazimir făcea repetiţie de conducere, maşina stând pe loc.

— Mă Trică, vasăzică debreiez, şi bag într-a-ntâia. Pe urmă, ca să opresc…

— Apeşi pe amândouă pedalele şi aduci pârghia la punctul mort. Lasă-mă pe mine, Cazimire, zău!

Noul şofer strânse din dinţi, apăsă pe pedala din stânga, s-o ducă până în pământ, împinse schimbătorul de viteze înainte – şi pe urmă aşi înţepeni amândouă mâinile pe volan iar ochii şi-i înţepeni în drum.

— Accelerează! îl îndemnă Trică.

Motorul începu să huruie, să zici că o să se rupă de la locul lui.

— Mai încet! Acum dă drumul la ambreiaj, uşor!

Cantonierul ridică piciorul stâng, încet, aşa

cum ştia şi el; ciu

<da-a maşină se smuci, cum ar fi buşit-o cineva din spate, şi motorul ilăcu.

— N-ai accelerat destul! zise Trică. Scoate din viteză, să-l porcesc iar.

De trei ori se poticni motorul, dar a patra oară maşina o luă din loc, aşa de vijelios, încât copiii rămaseră în mijlocul drumului, uluiţi, 4 iitându-se unii la alţii, pe jumătate râzând, pe jumătate speriaţi. Apoi, dezmet» cindu-se, porniră fuga după automobil.

Pentru Cazimir fusese greu numai s-o ia din loc; după doi paşi, 3 se părea că fusese şofer toată viaţa lui. E drept că stătea cu mâiinile ţepene pe volan, că nu îndrăznea să schimbe din viteza întâia într-a doua, dar dacă apăsa pe accelerator, vedea că automobilul îl ascultă, porneşte mai repede, iar dacă ia piciorul, merge şi el mai încet.

Curând copiii îl ajunseră şi se ţinură pe lângă el, într-un trap mărunt, răscolind praful din gropi.

— Zdruncină, Cazimire? întrebă Trică, văzând cum saltă şoferul cu volanul în mâini.

Cantonierul răspunse, înţepenit:

— Nu zdruncină prea rău, dar trage la dreapta.

— Fiindcă are „tracţiune” numai pe roata din stânga! răspunse Trică, dumirit numaidecât. Trage rău?

— Nu; trebuie să ţii bine de volan. Dar te obişnuieşti.

— Tot într-a-ntâia eşti? întrebă băiatul, care simţea asta după sunetul motorului, că prea se învârtea repede şi automobilul prea mergea încet. De ce nu bagi într-a doua?

Uşor să spui tu care mergi pe jos!

Curând motorul începu să scoată fum şi să miroasă rău a încins.

— Opreşte, Cazimire! strigă Tricică. Opreşte că-l topeşti!

Cazimir apăsă pe amândouă pedalele, cum ştia – şi, spre liniştea lui, maşina se opri mai uşor şi mai repede decât ar fi crezut – numai că motorul sfârâia şi mirosea, de parcă era pus la prăjit în ulei încins.

— Taie contactul!

Ceilalţi copii, neavând griji tehnice, se repeziră la Cazimir, care cobora de pe ladă, cum descalecă un general când se întoarce victorios de la război; tot chipul lui mare, de haiduc, era numai îngâmfare şi zâmbet.

— Ei, aţi văzut că merge!

— Merge, Cazimire, şi tu îl mâi ca un zmeu!

Ucenicii se învârteau în jurul lui, îl trăgeau de haină, îl îmbrăţişau, scoşi din minţi.

Cât timp lucraseră la acest automobil, visaseră să se vadă într-o *zi* cu el pe drum, visaseră să-l audă măcar pârâind – dar avuseseră tot timpul o îndoială în sufletul lor, pe care nu şi-o spuneau unul altuia, ca să nu se trezească din vis. Dar iată că automobilul mergea, făcuse două sute

de metri pe drum, ar mai fi avut niţel să ajungă la moară, să se bucure şi moş Aron şi să se minuneze ţăranii veniţi la măcinat.

Numai Trică, stăpânit de alte preocupări, tot dădea târcoale motorului şi clătina din cap.

— Cazimire, nu trebuie să mergi cu viteza întâia, că îl faci praf. Trebuie să mergi mai repede, altfel nu se face curent şi nu se răceşte, că doar nu are radiator.

Ştia asta şi Cazimir, dar pentru primul drum socotea că făcuse de ajuns. Să te urci la volan – şi pe urmă să spui!

Rămaseră în drum cam un sfert de ceas, până ce motorul se răci, apoi întoarseră maşina cu faţa spre canton şi Cazimir porni iarăşi, de data asta fără s-o mai scrântească de loc. După vreo douăzeci de paşi Trică îl simţi că bâjbâie pe la ambreiaj, pe la schimbătorul de viteze, maşina îşi încetini mersul, dar pe urmă se smuci şi o luă mai repede din loc.

— A băgat într-a doua! îşi vesti el însoţitorii, care alergau cu limba scoasă prin praful stârnit de roti.

După câteva zeci de metri rămaseră în urmă; aşa cum mâna acum Cazimir, nu se mai puteau ţine de el.

— A băgat într-a treia! observă Trică.

Dinspre canton venea o căruţă cu cai. La început Cazimir vru să tragă pe dreapta şi să oprească, prevăzător, pe urmă se răzgândi: la ce

să-i fie teamă de o căruţă care mergea pe drumul ei?

Auzind pârâitul motorului, ţăranul, care moţăia în căruţă, ridică ochii şi se uită peste cai. Aceştia ciuliseră urechile, sforăiau neliniştiţi şi trăgeau spre şanţomul sări jos, îi apucă de căpăstru şi-i ţinu, luptându-se cu ei.

Într-o vreme, când se iviseră primele automobile pe drumuri, aşa făceau căruţaşii, fiindcă vitele lor, boi, cai, nu erau deprinse cu ele şi le cuprindea spaima cum le simţeau venind. Dar de atunci au trecut zeci de ani, caii aceia au murit, s-au născut alţii, şi alţii, generaţii – care s-au deprins cu tot felul de maşini. Când le aud, sau când le văd, îşi cată înainte de drum, la pas, la trap, cum e mersul lor, fără să le pese de dihania care huruie pe drum.

Şi caii ţăranului acela ştiau de maşini, văzuseră multe în viaţă, iar pe unele chiar le trăseseră cu şleaurile din noroaie, bălegându-se atotputernici pe radiatoarele lor lucii.

Însă maşina care venea acum îi uimea şi-i neliniştea cum îi neliniştise primele automobile pe strămoşii lor.

Ba chiar şi căruţaşul fu uimit, şi îşi făcu o cruce repede, scuipându-şi în sân. Îl uimeau peste măsură şi automobilul şi şoferul de sus.

Închipuiţi-vă o căruţă fără oişte, fără codârlă, fără dric, numai cu roţi, mergând singură pe drum, pârâind şi scoţând fum… Iar deasupra,

închipuiţi-vă o namilă de om, să nu ştii de unde-i pogorât, din care lume, cu părul lăţos căzut de jur-împrejur, peste ochi şi peste urechi, cu doi snopi de mustăţi lăsate în urmă de vânt, ţinând între genunchi un colac ca un volan de automobil – închipuiţi-vi-l ţeapăn pe lada lui, zgâlţâit în toate felurile cum se poate zgâlţâi un trup, dar mândru şi luminos la chip ca un sfânt care aduce mântuirea oamenilor de pe pământ.

Copiii trecură în goană pe lângă căruţaşul care încă se mai crucea, t»nându-şi caiii stârniţi. Doar Ufă rămăsese în urmă de tot, gâfâind.

— Da’ ştiu că mână! zise Culai, cu pieptul arzând.

Petruş nu zicea, nu dorea nimic, decât să ajungă lângă Cazimir şi să se uite la el, uimit de priceperea lui.

— A băgat în a patra! observă Trică, roşu în obraz şi încins la trup.

Aşa se duse Cazipiir, săltând prin gropi, cu volanul între genunchi, că nu era pus pe înălţimea lui. Şi privindu-l cum se chinuia la anii lui, cum îi luă vântul mustăţile şi i le răsucea ca paiaţelor de la circ, cum îi flutura haina ponosită de ceferist, cum îi lăcrimau ochii, în viteza automobilului, îţi venea şi să râzi, şi să te întristezi – şi-ţi stârnea în inimă o milă fără zăgăzuiri… Dar el se simţea mulţumit, şi fericit cum greu simte fericirea un om, fiindcă toată truda dinainte şi toată cazna de-acum era pentru copiii care veneau în urma lui.

De multă vreme se deprinsese cu telegraful, nu-i mai purta pizmă, ca la început, îi părea bine să-i vadă pe copii mul (umiti – 1 dar îi părea şi mai bine că azi telegraful fusese învins!…

C apitolul XIII

S-A IVIT UN BALAUR ÎN DRUM!

La căderea nopţii Trică şi Uţă veniră la canton, singuri, pe întuneric, şi-l găsiră pe Cazimir în faţa prispei, învârtindu-se pe lângă automobil; ai fi zis că tocmai se pregătea să plece cu el la drum. Pe pod trecea un tren de marfă şi baionetele soldaţilor care luceau aproape la fiecare vagon dovedeau că-i încărcat cu muniţii, trebuitoare pe fomt.

— Ce-i cu voi? întrebă cantonierul, răstit, ca omul care nu se aşteaptă la musafiri.

În seara aceea, după ce făcuse proba automobilului, îi gonise pe copii acasă, sub cuvânt că e obosit.

— Ţi-am adus un peşte, Cazimire! zise Trică, scoţând un crap mare din sân.

Iar fusese cârciumarul acela să macine făină, pe ascuns, şi iar îi trimisese lui moş Aron, drept mulţumire, vreo cinci crapi din eleşteul lui. Întâmplarea căzuse bine, azi fiind rândul lui Trică să-l ospăteze pe Miroslav, şi pentru peşte, cotoiul lăsa bucuros orice găină.

— Bine, şi acum duceţi-vă! mormăi cantonierul. Nu mai umblaţi razna pe drum, că mâine o să fiţi osteniţi!

— Mâine ne apucăm de caruserie? întrebă Uţă.

— De caroserie! îl îndreptă frate-su.

— Ne apucăm, doar aşa a fost vorba! răspunse cantonierul. Numai duceţi-vă odată, că vreau şi eu să mă culc!

Să te culci!... Dar poţi oare să dormi, fie că te cheamă Uţă, fie că te cheamă Trică, Petruş, sau Culai, când ştii că în curtea cantonului aşteaptă un automobil şi nu unul de jucărie, că doar l-ai văzut mergând, pârâind şi scoţând fum?!

Pân-a târziu, după miezul nopţii, cei doi fraţi se părpăliră în pat; Stanca, mama lor, dormea dusă, peste zi se trudise destul – ca şi ei altminteri, ca şi Cazimir. Poate cantonierul dormea şi el acum, numai de ei somnul nu se lipea, de parcă ar fi fost vrăjiţi.

— Nene!

— Ce-i?

— Nu auzi pârâit?

— Îţi ţiuie urechile.

Vuia apa în scocuri, zgomot cu care ei erau deprinşi, fremătan sălciile deasupra iazului şi foşnea nucul pe acoperiş – nucul cu firul acelui telegraf aproape uitat acum.

— Nene?

— Ei!

— Ce-ar fi să-i sunăm lui Cazimir?

— La ce?

— Aşa, să vedem ce face.

— Vezi-ţi de treabă! O fi dormind de mult.

Şi totuşi, între vâjâitul scocului şi freamătul copacilor, parcă se auzea şi un motor, pârâind.

— Uţă, ia ascultă!

Copiii se ridicară într-un cot şi traseră cu urechea spre drun & u

— Tu auzi?

— Adineauri parc-am auzit.

Aşa trecură jumătăţile de ceasuri, aci părându-li-se că aud motorul pârâind şi nu departe, colea în drum, aci zgomotul pierzându-se şi rămânând doar o închipuire.

— Nu este! hotărî Trică, într-un târziu.

— Aş, de un’ să fie! recunoscu şi frate-su mai mic.

Fiindcă începuse să-l gâdile somnul printre gene şi nu-l mai putea ţine în trezire gândul nici unui automobil…

Dar pârâitul motorului nu fusese doar o închipuire – se auzise la timpul acela când bănuiseră ei – şi se mai auzea şi-acum. Cazimir mâna automobilul între canton şi moară, ducându-se şi întorcându-se de nenumărate ori în lumina săracă a lunii care albea praful din drum.

Pentru cantonier, această plimbare de noapte nu era o desfătare; trecuse cu mulţi ani peste vârsta când ar fi dorit asemenea desfătări – şi chiar dacă ar fi fost la altă vârstă, după două drumuri, măruntaiele din el nu mai era niciunul la locul cuvenit. Dar el înţelegea că trebuie să se

desăvârşească în meseria de şofer, să nu mai bâjbâie ambreiajul, vitezele, să ţină volanul drept, ca în zilele celelalte copiii să vadă în el nu un ucenic, ci unul de la care să poată învăţa fără greş cum se conduce un automobil.

Îi dăduse cotoiului să mănânce crap prăjit, că lighioana, dacă găina o dorea fiartă, peştele îi plăcea să fie rumenit în untdelemn încins. Acum Miroslav dormea pe poliţă, iar stăpână-su umbla hoinar cu maşina pe drum.

De pornit şi de oprit nu se mai temea Cazimir, le făcea cu desăvârşire, fără icneli şi opinteli – iar vitezele le schimba lin.

Din când în când se mai oprea, lăsa motorul să se odihnească şi se odihnea şi el, pufăindu-şi luleaua şi frecându-şi cotul stâng, cel cu vătămătura, care îl cam durea după ce se luptase cu volanul atât timp.

Trecuseră alte două trenuri de la Şipotul, la o jumătate de oră unul de altul şi ducându-se ele, cu huruitul lor, pe vale nu mai rămase decât pârâitul ciudatului automobil.

După miezul nopţii, Cazimir trase la poarta cantonului, aduse din cocină al doilea bidon, turnă benzină în rezervor şi iar porni.

Mai avea de învăţat să întoarcă automobilul din mers; până acum, pentru această trebuinţă oprea în mijlocul drumului, se dădea jos şi, săltându-l de la spate îl întorcea cu faţa înapoi. Aşa putea fi îngăduit la început, dar n-aveai să faci

în felul acesta la nesfârşit, atunci maşina s-ar fi numit căruţă, nu automobil.

Cazimir încercă primul viraj nu fără teamă şi şovăieli; întâi trase mult pe dreapta şoselei, până lângă şanţ, opri, suci volanul la stânga cât putea de mult şi pe urmă porni la pas, şovăind, în viteza întâia, gata să oprească dacă o vedea primejdia şanţului de peste drum.

Dar maşina lui, mai scurtă decât orice automobil, cârmi pe mai puţin loc decât se aştepta el – şi într-o clipă fu cu bolul înapoi, până (a şanţ rămânând loc destul.

Dacă văzu aşa, Cazimir se apucă să facă ocoluri, fără a opri mai întâi – şi după ce se deprinse pe stânga, începu să le facă şi pe dreapta, învârtindu-se în cerc, de nenumărate ori, răscolind praful şoselei şi tulburând cu pârâitul motorului ceasul târziu.

Putea să fie înspre zori când, simţindu-se pe de o parte stăpân pe volan, pe de alta frânt de oboseală şi de zdruncinături, hotărî să se întoarcă în sfârşit la canton, ca să se odihnească amândoi, şi el şi maşina frecată din răsputeri.

Coamele dealurilor se făceau cenuşii către răsărit, dovadă că ziua se spăla pe ochi, dându-şi jos funinginea nopţii, şi că în curând avea să se arate albă la chip, când, la jumătatea drumului, între moară şi canton, automobilul se opri din senin.

Cazimir coborî, apăsă pe pârghia de pornire,

o dată, de două ori, pipăi motorul fierbinte, puse mâna pe carburator, ca şi cum marina ar fi putut să se lase înduplecată numai cu atât, apăsă iarăşi pe pârghie, însă zadarnic. Asta este trezirea din beţie, pe care trebuie să o încerce, fiecare la rândul lui, toţi conducătorii de maşini.

Ce te faci, Cazimire, că uite, se luminează de ziuă şi acum vin dracii de copii!?

Cantonierul îşi scărpină părul lăţos, îşi întinse trupul chinuit, îşi frecă mâna beteagă la cot, apoi îşi aprinse luleaua, având grijă să arunce chibritul departe – nu se umblă cu chibritul aprins pe lângă maşini… De ce? Ei, asta o ştia şi Uţă! Să nu ia foc benzina, care nu aşteaptă decât o flăcăruie ca să te arunce în sus.

Benzina!…

Cazimir se repezi la rezervor, îl zgâlţâi, ciocăni cu degetul în el, luându-l de sus în jos – şi cum înăuntru suna a gol, înţelese că rămăsese fără benzină în drum.

Dacă la ora aceea ar fi fost trecători pe şosea, l-ar fi văzut pe cantonier împingând ciudatul lui automobil, chinuindu-se ca un ocnaş, fiindcă nici n-avea de ce să apuce, ca să aibă spor mai plin. Aşa că bietul Cazimir fugea la spate, împingând de şasiu, atâţi metri cât roţile din faţă nu cârmeau razna, din pricina vreunei gropi sau vreunui făgaş strâmb; atunci fugea în faţă, învârtea volanul, ochind printre gene ca roţile să cate drept înspre canton – şi iar fugea la spate, să

împingă în şasiu.

Aşa se chinui el, cam un sfert de ceas, că altminteri drumul nu ’era lung, trecându-l toate năduşelile după câte altele îi mai îndurase trupul, peste noapte şi peste zi, până ce, în sfârşit, se văzu cu automobilul în curtea cantonului.

Şi când soarele se arăta pe culmi, se culca şi cantonierul şi adormea, trudit, cu simţământul că patul se zgâlţâie prin gropi şi un volan închipuit se tot smuceşte să-i scape din mâini.

Cum dormiseră ucenicii lui în acea noapte, nu mai trebuie spus, dar odihniţi, sau neodihniţi, puţină vreme după răsăritul soarelui, telegraful începu să bâzâie la cantonr semnalul cunoscut.

Miroslav deschise un ochi pe poliţa lui, se întinse gemând, ca şi când el ar fi împins peste noapte la automobil, apoi socoti să-şi prelungească somnul, mai ales că şi stăpânu-său dormea, dus.

Dar după o clipă de aşteptare, zumărul începu să bâzâie din nou, supărându-l pe cotoi. De data asta Miroslav se zburli şi stupi, după obiceiul lui, spune aparatul de pe prichici. Zadarnic! Trică şi Uţă, socotind că prietenul lor se trezise de mult, îl tot chemau, Cazimir, Cazimir!

Poate că la ceasul acela Cazimir auzea ceva, prin somn, dar nu telegraful, ci motorul maşinii, pârâind, aşa că semnalul care îl chema, nu găsea răspuns…

Acum, lăsând la o parte glumele

cantonierului, se cuvine să fie spus că Miroslav, fără să înfăţişeze vreo minune, era un cotoi neobişnuit. El pricepea multe din faptele oamenilor, ştia şi care din copii aduce găină, care aduce peşte şi care numai rasol, aşa că se purta cu fiecare mai prietenos sau mai zburlit, după cât îi era de plăcut darul lui. Pe bietul Culai, bunăoară, cel mai nevolnic dintre toţi, îl mârâia, ca dulăii, numai cum îl vedea intrând…

Mai înţelegea şi altele năzdrăvanul cotoi, de pildă că telegraful o dată pornit, nu va conteni curând, şi mai cu seamă, nu va conteni dacă nu se scoală stăpână-su.

Ca urmare Miroslav sări de pe poliţa lui, drept pe pieptul lui Cazimir – ceea ce, acesta, prin somn luă drept o lovitură de volan, la una din gropile de pe drum, că îndurase destule de când se făcuse automobilist.

După o scurtă aşteptare, cotoiul începu să-l gâdile cu lăbuţa, pe la ochi, pe la mustăţi, în timp ce zumărul bâzâia neîntrerupt. Zadarnic! Cazimir clipea, strănuta, mormăia, dar ca să se trezească, nici gând!

— Bâââz-bâz, bâââz-bâz! făcea zumărul pe prichici.

Miroslav începu să miorlăie la urechea stăpânului, întâi mai încet, pe urmă mai tare, pe urmă asurzitor, rotindu-şi coada pe sus.

Hotărât – se gândea cotoiul – în dimineaţa asta nu mai era de dormit, pentru pisici, desigur,

fiindcă oamenii dormeau, neîntorşi, puţin păsându-le de miorlăitul lor.

Motanul mai aşteptă astfel un timp, fierbând pe dinăuntrul lui, până ce, văzând că telegraful nu conteneşte, sări jos din pat, mai zburlit ca ariciul şi, din două salturi, fu pe prichici.

— Bâââz-bâz, bâââz-bâz!… Cazimire, pe unde eşti? făcea telegraful la urechea lui.

Miroslav îşi apropie botul de zumăr, mirosi, strănută, îşi flutură coada – şi pe urmă începu să-l râcâie cu lăbuţa, când îndrăzneţ, când temător, trăgându-se înapoi şi iarăşi asaltând, până ce deodată, gheara agăţându-i-se într-o sârmuliţă, telegraful amuţi.

Mai mult decât atâta, cotoiul nici n-ar fi dorit, dovadă că se dădu jos de pe prichici, se duse la vatră, mirosi tigaia unde fusese prăjit crapul din ajun, vru să facă gură după alt crap, dar pe urmă simţindu-şi-l în pântece pe cel de ieri încă nemistuit, se întoarse la poliţa lui şi se tolăni.

Pe la ceasurile opt, Trică şi Uţă veniră la canton, găsiră automobilul lângă prispă, îşi lipiră nasurile de geam şi-l văzură pe Cazimir dormind.

— E ostenit! zise cel mic. Tu crezi că e uşor să mâi automobilul?!

— Nu-i greu. Să mă vezi pe mine cum ţi-l duc!

Trică nu se împăuna, era sigur de ştiinţa lui şi de-abia aştepta prilejul s-o arate şi fratelui mic.

— Îl sculăm?

— Lasă-l că a muncit destul!

După un ceas veniră şi ceilalţi doi, Petruş cu o bucată de carne macră în jurnal, că azi era rândul lui şi se străduise să mai aducă şi altceva decât obişnuitul rasol. Dar nu le rămase decât să aştepte, pe prispă, sau să dea târcoale automobilului, până ce, înspre prânz se trezi şi Cazimir şi ieşi din canton cu ochii cârpiţi şi cu mustăţile risipite pe tot obrazul, amestecate cu părul lăţos.

— Îl pornim, Cazimire? strigă Trică, repezindu-se în întâmpinarea lui.

Cum să le spună cantonierul că prăpădise benzina până la ultimul strop, făcând şcoală de şofer în lipsa lor?

— Azi nu-l scoatem. Eri a fost altceva; i-am făcut proba! Acum trebuie să ne punem pe lucru şi să-l mântuim.

Da, şi asta trebuia făcut. Trică, oricât de nerăbdător ar fi fost. / înţelegea mai bine decât toţi că până nu-i făcea şi caroseria, până nu-i puneau aripi, faruri şi claxon, automobilul nu era automobil!

Se apucară deci de lucru, fără să mai aştepte alt cuvânt.

Mai întâi ridicară deasupra şasiului un fel de dric, ca la căruţe, de scânduri bine date la rindea, numai că îi făcură şi uşi. De acest dric legară, în părţi, cele patru aripi ale motocicletelor, după ce le mai ciocăniră, ca să semene între ele cât de cât.

În faţă, dricul se întregi cu o capotă, de tablă, ca să aducă a bot de automobil, chit că nu avea nimic dedesubt şi pe această capotă puseră şi farurile, scoţându-le însă din locaşurile lor şi îngropându-le dedesubt, ca la automobilele cele mai noi, deasupra nerămânând decât rama şi geamul.

Ca să tragă sârmăria pe dedesubt, la faruri, la btcul roşu din spate, deoarece nici acesta nu lipsea, şi în sfârşit la claxon, nu fu lucru greu pentru ei, deprinşi cu legile electricităţii de când erau telegrafişti.

Mai puseră pe urmă, cu toate că n-ar fi fost mare zor, chiar şi kilometrajul de la motocicleta neamţului şi-l aşezară lângă volan, ca şoferul să poată vedea cu ce viteză merge şi câţi kilometri face pe zi.

Sfârşind cu părţile dinafară, trecură înăuntru şi aşezară bănci, una în faţă, la volan, alta în spate, şi pe ele aşezară chiar perne, aflate în podul cantonului de la acea trăsură făcută bucăţi, de la care luaseră şi arcurile.

O mulţime de lucruri adunate de Cazimir, să fi zis că încurcă locul, îşi găseau acum cel mai mare folos. Până şi coviltirul trăsurii se dovedi bun la ceva, ca să-i adăpostească de ploaie pe automobilişti, numai că lăsară lucrul acesta să-l facă mai târziu, fiindcă erau trebuitoare schimbări în alcătuirea lui, lăţimea întrecând cu două palme marginile dricului.

Acum nu mai rămânea decât să vopsească

totul, dar ce e mai uşor şi mai plăcut decât să vopseşti – ştiut fiind că la orice strădanie meşteşugărească vopseaua vesteşte sfârşitul?

Toate acestea pomenite în fugă, luaseră din timpul lor o săptămână încheiată şi intraseră într-a doua, care din nefericire număra şi ea tot şapte zile, ca oricare din săptămâni – şi apoi începeau şcolile, fiindcă venise luna septembrie între timp.

Dar de ce să ne amărâm de pe acum? Câte nu se pot face într-o săptămână? Ai timp să te plimbi cu automobilul pe săturate, ba încă ai timp să-l şi strici!

Cât despre benzină…

Ehei, se făcuse şi fabrica de benzină, şi încă din cursul primei săptămâni!

Fabrică?! Asta poate ca să-l prosteşti pe Uţă şi cel mult pe Culai! Ba nu, fabrică – dacă spunea Cazimir ceva, puteai să te bizui pe cuvântul lui!

Încă din prima zi, după noaptea de pomină când cantonierul rămăsese în pană, pe drum, Trică văzuse că rezervorul era gol; cum să nu vadă, dacă-şi băga nasul peste tot la automobil?

— S-o fi scurs! răspunsese Cazimir în doi peri, la întrebarea lui.

— Şi acum ce-o să facem?

— Ei, om vedea noi. Poate mi-o mai aduce Miroslav un bidon.

Asta i-o spui lui Uţă, dar uiţi că e Trică în faţa ta, privindu-te întrebător şi îngrijorat în ochi.

— Nu zău, Cazimire, lasă gluma! De unde o

să luăm benzină acum?

— Păi dacă altfel nu-i rost, o să facem fabrica noastră! răspunsese cantonierul, care se vede, dospea mai de mult un gând în capul lui ciufulit şi lăţos.

Nici Trică, nici Petruş nu-l credeau, dar se supuseră poruncilor lui – şi se apucară să sape în spatele magaziei, lângă uluci, o groapă, pe măsura dată de Cazimir. În această groapă se puse un butoi vechi, de fier, rătăcit prin curtea cantonului, iar de la vrana lui se trase afară, pe sub uluci, o ţeavă al cărui rost era de nebănuit, de altminteri ca şi rostul întregii alcătuiri.

În jurul vranei pe unde ieşea ţeava, Cazimir puse o ramă de lemn, cu capac şi-apoi totul se acoperi cu pământ, deasupra nerămânând decât capacul, în curte, şi ţeava dincolo, arătându-şi doar capul ruginit în care cantonierul înfipse un dop.

— Iată fabrica! zise el, frecându-şi cotul beteag.

— Cum adică? Asta o să facă benzină? întrebă Trică, nedumerit.

— Oho! Benzină de calitatea întâia!

Fabrica însă nu era gata, aşa cum o plănuise Cazimir. În noaptea care urmă, el trecu gârla, pe drumul ştiut, urcă dealul, intră în gospodăria lui moş Visarion, fiind prieteneşte primit de Gavrilă, deşi nu se mai văzuseră de mult timp.

Cotrobăind pe întuneric în povarnă,

cantonierul dibui un maţ lung de cauciuc, folosit la trasul ţuicii şi îl luă cu el. Ivindu-se prilejul de la sine, umblă şi la coteţ, înşfăcă două găini grase, le băgă în sân şi vru să plece cu ele. Dar pe urmă, amintindu-şi de un anumit legământ, se ruşină şi le dădu drumul înapoi, împăcat în suflet pe de o parte, pe de alta nemulţumit că îl cruţa tocmai pe bătrânul hapsân… Ce să-i faci însă, legământul este legământ!

După ce stătu o vreme de vorbă cu Gavrilă, mângâindu-i blana plină de praf şi mulţumindu-i cuviincios pentru maţul de cauciuc, Cazimir se întorsese la canton, neîmpiedicat de nimeni, pe acelaşi drum.

A doua zi, în timpul dimineţii, pe când meşterul şi ucenicii se îndeletniceau cu caroseria, se auzi un automobil huruind pe prund.

Pe şoseaua aceasta proastă, s-a mai spus, fiind ş* podnî stricat de atâta timp, nu prea se vedeau automobile, dar acuma, nimerindu-se vreme bună, apele Gârleimari fiind scăzute şi prundul uscat, unul-două tot mai treceau pe zi.

Cazimir ridică ochii, văzu maşina venind şi zise, adresându-se copiilor:

— Hai, că dau drumul fabricii!

Apoi având asupra sa doar o sticluţă de spiţerie şi maţul de cauciuc, ţinu calea maşinii, după canton, la un loc dinainte hotărât – şi luându-şi cel mai cumsecade chip, îi făcu semn şoferului, de departe, să oprească puţin.

Spatele cantonului era bătut de soare, de dimineaţă până la apus; numai într-un loc se întindea, îmbietoare, umbra indantelată a unui ulm.

Se ştie că şoferul, rău, bun, tânăr sau bătrân, dacă e să oprească în drum, oricare ar, îl pricina acestei opriri, trage, pe cât cu putinţă, la umbră, ca să nu-i prăjească soarele maşina, stând.

Isteţ şi afurisit, cantonierul se gândise de mult la acest obicei bun – şi pe asta se întemeia tot planul fabricii lui.

— Ce este? întrebă şoferul, frânând întocmai în locul unde socotise şi Cazimir.

— Fă-ţi pomană cu un strop de benzină – începu omul din drum, smarit – că n-am de brichetă, şi-n pustiul ăsta, de la cin’ să cei, dacă nu de la un şofer milostiv?

Ai oare inimă să te împotriveşti unei atari rugăminţi? Şoferul se scărpină în cap, neştiind cum să-i facă micul hatâr, că doar benzina n-o ţii în buzunar, ci în rezervorul de la spate, unde nu poţff, ajunge oricum.

— Am eu furtun! se grăbi să-l scoată din încurcătură Cazimir, trăgând maţul din sân. Stai acolo, nu te mai osteni!

Acestea zicând, cantonierul se duse la rezervor, vârî furtunul adânc, trase cu gura, până ce simţi benzina venind şi îşi umplu sticluţa cât ai clipi. Dar pe urmă, în loc să fie mulţumit cu atât, se aplecă la capătul ţevii îngropate în pământ şi,

scoţându-i dopul, puse furtunul să deşarte din rezervor în butoiul lui.

— Ai mântuit? întrebă şoferul, întorcând capul, nedumerit.

Cazimir se apropie de el, cu sticluţa în mâini.

— Bogdaproste! Să-ţi dea dumnezeu sănătate, că eşti om bun!... Da' ai auzit?

— Ce?

— Cum adică, nu ştii nimic?

Pe cine nu l-ar zgândări asemenea întrebare pusă atât de tainic şi părând a ascunde atâta tâlc?

— Ia spune, ce-i?

— Păi cum, nu ţi-a mai spus nimeni până acum?

— Haide, omule, nu mă mai fierbe atât!

— Vasăzică, nu ştii! Ei atunci ascultă aici...

După gard, copiii făceau senine: să mai meargă fabrica mult? Pe fundul butoiului se auzea benzina clipocind, dar ulmul fremăta şi el, sus, aşa că, dacă nu aveai o bănuială, nu simţeai nimic.

— Colea, de la Şipotul un kilometru mai sus, s-a ivit un balaur în drum! povestea Cazimir, între timp.

— Ce vorbeşti?!

— Daa, un balaur cum nu s-a mai văzut decât în vremurile vechi – ihtiozaur îi spunea lui atunci –

şi a venit armata cu tunurile, altfel nu l-ar fi răpus.

— Dumneata vorbeşti serios?

— Păi de ce aş glumi?... Au chemat profesori să vină, de la muzeu, de la Bucureşti... Dacă te duci repede, poate mai e acolo şi-l vezi... Aoleu, stai că-mi uitam furtunul şi te duceai cu el!

Aşa începu să lucreze fabrica de benzină a lui Cazimir, şi merse bine, încă din prima zi, fiindcă după prânz, cantonierul încolţi alt şofer, care de data asta venea din sus – şi pentru a-l ţine de vorbă, nici măcar nu trebui să născocească alt basm.

— Vii de sus?

— De sus.

— Şi l-ai văzut?

— Pe cine?

— Cum adică, să mă fi minţit?! zicea cineva că s-a ivit un balaur, în drum.

— Unde?

— Colea, de la Şipotul, un kilometru mai sus.

— Păi eu n-am trecut pe-acolo acuşi?

— Şi nu era?

— Nu!

— Ca să vezi ce minciuni!... Aoleu, stai să-mi iau furtunul! Bogdaproste şi drum bun!

În zilele următoare, lucrul merse la fel, din plin. Fireşte, uneori Cazimir mai dăde* greş, găsea câte un şofer mai binevoitor care sărea jos să ^iiible el la rezervor, sau nimerea maşini cu rezervorul în fufa – cu alea nu era nimic de făcut –

dar curând învăţase să le cunoască şi nici măcar nu se mai ostenea să le oprească sub ulm.

Şi aşa, „fabricând” uneori mai mult, alteori mai puţin, după cum se întâmpla şi după cât era şoferul de guraliv – în ziua când sfârşiră cu vopsitul automobilului, era şi butoiul din curte plin, nu le mai rămânea decât să plece la drum.

Capitolul XIV

ZILELE FERICITE

După cum rămaseră întipărite în mintea lui Petruş zilele acelea fură cele mai fericite zile ale vacanţei care se apropia de sfârşit.

Când automobilul fu gata, proaspăt vopsit, vopsea cărămizie luată de la Depou, cu care se vopsesc pe dinăuntru vagoanele de clasa a treia, se urcară cu toţii în el, şi primul drum îl făcură la moară, să se arate lui moş Aron.

Cazimir stătea la volan, şi volanul fiind aşezat în mijloc, nu într-o parte, ca la alte automobile, de o parte şi de alta se aşezară Uţă şi cu Trică, înghesuindu-l pe uriaşul şofer. Petruş şi Culai stăteau la spate, lăfăindu-se ca nişte boieri, dar fiecare ar fi schimbat bucuros locul cu cei din faţă, să fie lângă volan şi lângă Cazimir.

Fireşte, bătrânul morar se miră nespus, văzând maşina în curtea lui. Plecase singura căruţă care fusese după masă la măcinat şi e) tocmai îşi spăla la iaz mălaiul de pe faţă şi de pe mâini.

Automobilul se opri în bătătura morii, lângă

pălimar şi Uţă cu Trică începură să sune pe rând din claxon, niciunul neîndurându-se să se dea jos, pe pământ.

— Asta-i Ford, ori ce? întrebă moş Aron, apropiindu-se curios şi făcându-se că nu-şi dă seama de cârpeala lor.

— Vezi, Cazimire! şopti Trică. Eu am spus să fi scris o marcă în faţă, ca la orice automobil!

— Şi a cui e maşina, frate? continuă bătrânul morar, făcând încă pe miratul, deşi cunoştea istoria automobilului aproape la fel de bine ca ei.

— A noastră! strigară copiii, într-un glas, afară de Petruş, mal sfios decât ceilalţi.

— Adică a lui Cazimir! zise acesta socotindu-se dator să restabilească adevărul, mai ales că el unul, în afară de ceea ce lucrase cu mâna lui, alături de ceilalţi, nu băgase nimic în automobil, nici măcar datoria să care prune la moş Visarion.

Bătrânul morar, arătându-se tot timpul la fel de mirat, află din gura nepoţilor cum se făcuse automobilul, care era meritul lor, care al lui Cazimir.

— Şi merge ca trenul! se îngâmfă Uţă, la sfârşit. Am atins douăzeci şi cinci de kilometri pe oră.

— Douăzeci! îl corectă frate-su.

— Ba douăzeci şi cinci!

Asupra acestei cifre se certaseră şi pe drum; Trică, stând în stânga lui Cazimir unde se afla şi kilometrajul, vedea cadranul din faţă; Uţă, din

partea cealaltă, îl vedea pieziş, pentru ochiul lui acul arătător indicând altă viteză decât pentru ceilalţi.

— Cu cât am mers, Cazimire?

— Ei, când cu douăzeci, când cu douăzeci şi cinci! răspunse cantonierul împăcându-i pe amândoi.

Apoi şoferul fu poftit în casă, la un păhărel de ţuică, lucru venit tocmai la timp.

— Cazimire, mă laşi să pornesc? întrebă Trică, nemaiputând să îndure atâtea aşteptări.

— Cum ai să porneşti până nu te învăţ?

Parcă asta era piedica adevărată, nu se dovedise oare Trică priceput la maşini? Dar dacă le dădea aşa repede automobilul pe mână. Cazimir cu ce mai rămânea, după ce se trudise atât? I-ar mai fi prins oare pe la canton? Poate doar să ia benzină, ori să repare vreo stricăciune – şi el ar fi rămas iarăşi singur, să se certe cu Miroslav…

Aşa cugeta cantonierul, în timp ce sorbea din ţuica lui moş Aron

Bătrânul morar îl chemase înăuntru şi ca să-l cinstească, dar mai ales ca să-i spună o vorbă, auzită de la acel cârciumar care măcina grâu pe ascuns şi care ştia multe despre treburile ţării şi despre război.

— Umblă un zvon, zise moş Aron, după ce şovăi un timp, neştiind de unde să înceapă vorba şi în ce chip.

Cazimir parcă nici nu-l auzi; ce-l priveau pe

el acum zvonurile care umblau pe pământ? Ochii şi gândul lui erau afară, la copii. Aceştia împinseseră automobilul lângă iaz şi se apucaseră să-l spele, fiindcă de la canton până aici luase praf de un deget şi ei nu sufereau să-l vadă aşa, devreme ce era nou-nouţ.

— Îţi mai torn unul, Cazimire? întrebă bătrânul morar.

Cantonierul se uita când la păhărelul gol, când la clondir, când pe geam, la automobil. Ar mai fi băut, dar acum nu-i mai era îngăduit; se băgase, de voia lui, la al naibii stăpân!

— Nu beau! zise, deşi jinduia mult. Trebuie să conduc!

Moş Aron îl privi, parcă ferit, apoi îşi lăsă ochii în pământ şi vorbi, tot aşa şoväind:

— Zice că nemţii îi cer pe polonezii închişi.

Cantonierul nu făcu nicio mişcare, numai că umerii i se aplecară mai mult.

— La ce? întrebă, după un timp.

— Nu ştiu; le merge rău cu războiul, vor să-i ducă de-aici.

— Şi-ai noştri ce zic?

Morarul nu înţelese cine erau „ai noştri” în întrebarea lui Cazimir: mai marii ţării, de la Bucureşti, sau polonezii de aici? apoi socoti că nu puteau fi decât primii, ceilalţi neavând cuvânt.

— Zice că se opun.

— Şi nemţii sunt mulţumiţi?

— Nu; stăruie mereu după câte s-a auzit.

Cazimir tăcu o vreme după care mormăi, ca un urs, dând cuvântului acel înţeles mai vajnic, aflat în cugetul lui:

— Zurbagii!

Dar când ieşi din casa morii, copiii nici nu băgară de seamă cât era el de posomorât. Acum, după ce se fuduliseră în faţa bunicului, după ce-i văzuse şi Stanca, fără să-şi arate vreun gând, de bucurie sau de necaz, automobiliştii se urcară la locurile vechi şi porniră înapoi, către canton.

Dar mai întâi Cazimir făcu în faţa morii două viraje, ca un opt, în mare viteză, uimindu-i şi pe cei de jos şi pe cei de sus. Nimeni nu-şi dădu seama că în aceste mişcări cantonierul îşi vărsa furia şi mâhnirile lui…

Cum se făcuse seară, Trică socoti că trebuie aprinse farurile, şi învârti de întrerupător, uitându-se mândru la toţi. Farurile le pusese el cu Petruş şi acum întindeau două dâre gălbui în praful şoselei umbrit de amurg.

Ajungând la canton, Cazimir nu trase maşina în curte, ci porni înapoi, până la moară şi iarăşi se întoarse, făcând drumul de nenumărate ori, fără să spună o vorbă, de parcă ar fi fost singur, ca în noaptea aceea când mânase automobilul până aproape de zori.

De unde să ştie pasagerii lui ce frământare îl făcea să umble astfel pe drum, stârnind praful şi nedându-i odihna, că toată şoseaua era îmbrăcată în nori cenuşii? Când se întorceau îl găseau în

lumina fa rurilor pe cel stârnit la dus, care nu mai apuca să se aşeze şi se contopea, îngroşându-se, cu cel nou ridicat acum.

Şi aşa, până la trenul de zece se tot învârtiră pe drum, desfătându-se copiii, dându-şi ghionturi de ’mulţumire, că automobilul era bun, râzând, chiuind, fără să le pese de praf, fără să se mire că în tot acest timp Cazimir nu spunea un cuvânt… Acum dacă automobilul pornise, îşi ziceau ei, la ce să-l mai fi oprit?…

Iar zilele care urmară fură într-adevăr cele mai fericite din vacanţa lui Petruş. Nimeni acasă nu întreba de el, nici dimineaţa, nici seara, nici la prânz, dându-i putinţa să se bucure, în tihnă, de maşina lui Cazimir.

Fiindcă se apropiau examenele de corijenţă, maică-sa şi taică-su erau înnebuniţi cu Valerică, nu mai ştiau decât de el, se foiau în jurul lui, îi ascuţeau creioanele, îi puneau cărţile în faţă, îi întorceau filele şi nu-l mai părăseau, sperând că în felul acesta i-ar ajuta învăţăturii să-i intre mai bine în cap. Orice gusturi i se năzăreau băiatului i le îndeplineau, cu repeziciune, temându-se că altfel strică orânduirea ştiinţelor în creierul lui.

— Mamă, vreau pepene verde!

— Pepene verde, dragul maniei? Cum să nu, puişorule!

Şi îndată, Dumitru Vânătoru, macagiul, primea ordin să se urce în primul tren, să se ducă la oraş după pepeni – fiindcă aici nu se găseau – şi

seara să fie înapoi.

— Mamă, vreau cataif!

— Cataif, dragul mamei? De ce n-ai spus mai curând, că tot s-a dus Dumitru la târg?

— Eu vreau acum!

Noroc că între gări este telefon! Domnul Manole îl chema pe prietenul său, domnul Bostan, impiegat de serviciu în gara mare, şi acesta era rugat să-l pândească pe macagiu, dându-i poruncă să aducă şi cataif, dar proaspăt, şi numai de la cofetăria Mazilu, nu din altă parte, că e bocluc.

Valerică dori stiloul lui taică-su şi i se dădu. Ceru să i se făgăduiască o bicicletă, dacă ia corijenţele – şi i se făgădui. Domnul Manole n-ar fi scos cu inima uşoară zece mii de lei, cât costa gustul băiatului, dar nu se codi; poate, împotriva dorinţei lui, era încredinţat că Valerică o să rămână repetent, dezlegându-l pe el de cuvânt.

— Tată, să-mi dai ceasul tău!

I se dădu şi ceasul „Roskop-patent”, cu o locomotivă pe cadran şi cu alta, mai mare, săpată în spate, pe capac. Domnul Manole îl avea din ziua când ieşise impiegat şi i-l cumpărase drumul de fier, fiindcă impiegat fără ceas nu s-a mai pomenit.

— Mamă, vreau!... Tată, dă-mi!...

Aşa începea orice vorbă Valerică, în acel timp când se străduia să bage ultima parte a învăţăturii la cap; Ia prima nici nu se mai gândea, că o uitase; altfel n-ar mai fi fost loc pentru cea de-acum.

— Doamne, cum îi mai chinuieşte pe bieţii

copii! zicea, cu orice prilej, maică-sa, frângându-şi mâinile şi văitându-se oricui.

Astfel Petruş putea să umble de capul lui, mai uitat ca oricând; şi aşa, în timp ce Valerică învăţa botanică şi geometrie, el învăţa să conducă automobilul. Asta nu fusese o dorinţă anume a lui; îi plăcea să stea la spate, iar la volan să stea Cazimir; îi era chiar un fel de teamă să mâie maşina cu mâinile lui.

Dar, lăsând la o parte paloarea obrazului şi inima chircită şi leşinul pe care-l simţise în stomac, în ziua când îl aşezaseră la volan, Cazimir stând alături, atârnând mai mult pe afară, peste caroserie, şi când văzuse maşina pornind, ascultând de mâinile şi de picioarele lui, în el se născuse o mulţumire, o fericire, o îmbătare la care nici nu visase până atunci.

Motorul era colea, pârâind în spatele lui, şi dacă apăsa pe acceleraţie, se învârtea mai vârtos, iar maşina mergea mai repede, după dorinţa lui. Volanul era în faţă, îl ţinea strâns cu amândouă mâinile, şi dacă trăgea numai puţin de el, maşina cotea, mai repede şi mai ascultătoare decât un cal blând. Toate acestea depăşiseră aşteptările lui Petruş, care de atunci înainte n-ar mai fi vrut să ştie de nimic altceva decât de automobil.

A treia zi de şcoală mergea singur şi se învârtea pe drumul dintre canton şi moară, cu viteze din ce în ce mai mari, chiar şi cu douăzeci şi cinci de kilometri pe oră, puţin păsându-i de

căruţe, ştiind că în orice clipă poate opri, fără să mai aibă nevoie să judece cum, fiindcă mâinile şi picioarele făceau totul, neşovăitoare, neaşteptând decât o scurtă poruncă, pornită, ca o scânteie, din creierul lui.

Cazimir hotărâse ca deocamdată şoferi să fie numai Trică şi Petruş, aşa că ei făceau cu schimbul la volan, fără să se certe şi fără să se pizmuiască. Trică ştia despre maşini mai dinainte şi se dovedise mai curajos decât Petruş, dar acesta fiind şi mai mare, judecând şi mai mult, îşi însuşise la fel de repede deprinderile conducerii, încât nu se putea spune că unul ar fi mai bun şi altul mai rău.

Cât despre ceilalţi doi, Uţă şi Culai, ei nici nu năzuiau să facă pe şoferii, erau mulţumiţi să se plimbe cu ceasurile, puţin păsându-le de zgâlţâielile năbădâioasei maşini.

Dar bineînţeles că nu se plimbau tot timpul cu automobilul, îl mai şi îngrijeau, în unele ceasuri, aşa cum se cere din partea unui şofer bun. Trică se băga sub el, de două ori pe zi, cu felurite chei şi, fie că era nevoie, fie că nu, mai strângea câte un şurub, cum îi văzuse pe şoferi făcând. Seara nu plecau la culcare până nu ştergeau praful de pe el – şi la două zile îl duceau

la gârlă, sau la iaz, să-l spele cu grijă, atât pe deasupra cât şi pe dedesubt.

Mai aveau şi grija fabricii de benzină, deşi automobilul lor nu consuma prea mult, dar era bine să aibă butoiul plin, fiindcă nu ştiau ce se putea întâmpla într-o zi. Apoi, mai trebuia din când în când schimbat uleiul la motor şi fabrică de ulei Cazimir nu putuse încropi; atunci de unde şi cum să-l iei, că bani n-avea niciunul din copii, ţuică de anul trecut nu se mai găsea, iar până la cea nouă mai erau săptămâni. Noroc că se mai putea aduna câte o târnă de mere, de nuci câte un căuş de mălai, de care duceau lipsă orăşenii – şi pe aceste daruri căpătau câte un bidon de ulei, de la şoferi.

Multă vreme alt drum nu făcură cu automobilul lor, decât între moară şi canton. Mai departe începea urcuş, ceea ce n-ar fi fost prea bine pentru un motor aşa de mic; pe urmă era teama de-a nu se îndepărta de casă şi de-a rămâne în pană, cu o maşină ale cărei toane nu le cunoştea încă niciunul din ei, nici chiar Cazimir, deşi el meşterise un timp la automobile în viaţa lui.

Totuşi, într-o zi cantonierul hotărî să meargă cu toţii până la Şipotul, să vadă ce-o fi cu balaurul acela, despre care vorbea toată lumea în împrejurimi, ba chiar scriseseră şi jurnalele de la Bucureşti.

El ştia că asta fusese o scorneală a lui, ca să-l

ţină de vorbă pe un şofer – dar se vede că scornelile umblă în lume mai repede decât adevărul, dovadă că toţi nu vorbeau acum decât de balaur. Şoferul acela, ducând mai departe născocirea lui Cazimir, îi pusese floricele, şi ca să fie crezut se jurase, pesemne, că văzuse balaurul chiar el cu ochii lui. Aşa, trecând de la unul la altul, povestea ajunsese la mari depărtări.

Acum se întâmpla, de pildă, ca un automobil să oprească sub ulm, la semnul lui Cazimir, spre a plăti birul cuvenit, şi şoferul să deschidă vorba, înainte de a-i spune ceva tu:

— Unde-i balaurul ăla, domnule?

— Care balaur? făcea cantonierul, nedumerit.

— Ei, asta-i, ce nu ştii? zice că s-a ivit un balaur pe-aici.

— Unde?

— Nu ştiu bine, pe la Şipotul, în sus. Credeam că dumneata l-ai văzut.

De la o vreme Cazimir începu să creadă că poate balaurul chiar se afla acolo, altfel n-ar fi vorbit lumea atât şi n-ar fi scris în jurnal Nu-şi mai dădea seama cum pornise vorba, poate că nu fusese o scorneală a lui…

Aşa că, într-o zi, după prânz, automobilul porni la drum; Trică stătea la volan, Petruş în stânga şi Uţă în dreapta lui. La spate se înghesuise Cazimir, cu genunchii la gură, Culai stătea alături, iar între ei Miroslav.

Nu fusese lucru uşor să-l înveţe pe cotoi în

automobil. Oricât era el de deştept şi priceput la toate, bunăoară să aducă benzină şi să vorbească la telegraf, după cum spunea stăpână-su, pârâitul motorului ori îl supăra, ori îl speria, oricum îl scotea din ale lui; dacă-l auzea pornind, după ce stupea de vreo două ori, zburlit, fugea în canton şi se ascundea sub pat, de unde nu-l mai puteai ademeni nici cu peşte prăjit. Dar, încetul cu încetul, maşina năzdrăvană începea să se contopească şi ea cu viaţa cantonului, cum se contopise telegraful mai de mult şi fiindcă Miroslav n-avea încotro, se făcuse şi el automobilist.

Ba, de la o vreme, se poate spune că-i şi plăcea să umble pe drum, ba chiar ar fi vrut să fie lângă şofer, cu lăbuţele pe volan, ca să-l bată vântul în plin. Cazimir, însă, îl deprinsese să stea lângă el – să nu-l încurce cumva pe conducător, şi numai când trecea dânsul la volan îl lua în faţă şi pe cotoi.

Maşina trecu de moară, sunând din claxon şi stârnind mare praf, pe urmă, curând, dădu în coastă şi Trică schimbă viteza, dintr-a patra într-a treia. Aşa motorul pârâia mai tare, iar automobilul mergea mai încet; după câteva sute de metri nici viteza a treia nu mai trăgea cum trebuie, se simţi nevoia de a doua, dar în chipul acesta nu mai merseră mult şi motorul începu să miroasă a încins, aşa că fură nevoiţi să oprească în drum, spre a-l lăsa să se odihnească, altfel l-ar fi dat gata

numaidecât.

— N-are aer destul! zise Tricică, învârtindu-se pe lângă automobil.

Într-adevăr, motorul de motocicletă, răcindu-se cu aer, se cere să fie lăsat liber, fără acoperământ, ca vântul să-l poată cuprinde din plin. Dar dacă-l laşi liber, maşina ta seamănă a motocicletă, nu a ce doreşti tu!

— O să-i tragem un burlan, din faţă, să aducă aerul peste el, chibzui Cazimir.

— Ar fi bine ca în burlanul ăsta să fie şi o elice, să tragă mai mult, adăugă Tricică, necăjit că pierdeau acum timpul, în loc să fie pe drum.

— N-ar fi rău nici cu elice, încuviinţă cantonierul. Adică una aşa, ca un ventilator de automobil?

— Tocmai!

— ’Mda! Să vedem de unde tragem curea, că se învârtim!

Fireşte, aşa cum stătea, motorul nu era chiar înăbuşit, mai primea aer pe dedesubt, altfel n-ar fi mers niciun kilometru, dar uite că trebuiră să plece mai departe cu întârziere, tot temându-se să nu-l încingă prea rău, la urcuş.

Trecură de gara Şipotul, lăsând satul în stânga, trecură şi peste calea ferată care se desprindea de aici şi se pierdea în pădure, la fabrica de muniţii, făcură şi acel kilometru, născocit de Cazimir, dar de jur-împrejur nu se vedea nimic deosebit. Copiii strigau la căruţaşii pe

care-i întâlneau în drum:

— Nene, unde-i balaurul?

Oamenii ridicau din umeri, unii îi priveau miraţi, alţii râdeau ca proştii, numai de balaur nu ştia nimeni nimic.

— Uite-l! strigă deodată Uţă.

Şi înlemni.

Automobilul se opri scurt, ca şi cum s-ar fi poticnit. Era locul unde muntele, îmbinându-se cu dealul, lăsa să i se vadă pe alocuri trupul stâncos, ca şi când ar fi avut veşminte de om sărac, roase de timp. În dreapta sus, aftrna o stâncă alungită şi cioplită ciudat de vânt, ca o şopârlă uriaşă care stătea să sară în drum.

O clipă, toţi drumeţii, laolaltă cu Cazimir, crezură că era chiar balaurul şi se chirciră în automobil. Barem cantonierul, în acea scurtă clipă, avu simţământul ciudat că poartă într-însul însuşirea miraculoasă de a născoci fapte care apoi se adeveresc.

— Nu vezi că-i o stâncă, prostule! vorbi Trică, numaidecât.

— E o stâncă! întări şi Petruş. Dar ia uite ce formă ciudată!

— Păi sigur că e stâncă! zise la urmă şi Cazimir, dezamăgit.

Totuşi, multe zile după aceea, fiindcă drumeţii tot mai vorbeau despre balaur, el nu era cu totul sigur că balaurul fusese numai o născocire a lui.

La întoarcere, aşa cum se hotărâse de la început, Petruş trecu la volan – şi drumul, cu toate că îi cerea aceeaşi grijă ca la urcuş, ba poate chiar mai multă, trebuind să frâneze necontenit, îl încântă în cu totul altă măsură decât plimbările scurte pe lângă canton.

Da, pentru Petruş acelea fură zilele cele mai fericite ale vacanţei. Valerică plecase în oraş cu maică-sa, să-şi dea corijenţele, dar taică-su, rămas singur, nu se ţinea nici acum de capul lui, fiindcă avea alte griji: umbla pe la şeful postului, pe la perceptor, să vorbească din vreme pentru un împrumut, ca să aibă cu ce cumpăra bicicleta făgăduită – altfel n-ar mai fi fost de trăit. Adevărul este că zece – cincisprezece mii de lei se găseau şi la el, oricând, dar de ce să umble la ei, când avea prieteni mai înstăriţi, care păreau aşa de mărinimoşi?!

— Lasă, coane Manole – zicea perceptorul – nu te gândi dumneata la asta! Noi să fim sănătoşi!

Şeful gării înţelegea că poate să se bizuie pe mărinimia lui. Dar perceptorul avea alt gând în cap, de-aceea se arăta aşa de darnic şi de senin: că Valerică n-o să ia corijenţele şi n-o să fie nevoie de niciun împrumut.

Dimineaţa, când Petruş venea în curtea cantonului, cu un hartan de gâscă în sân, cu vreo pârjoală, cu vreo bucată de muşchi, pentru cotoi, îl găsea pe Trică ştergând praful de pe automobil, pe Culai scuturând pernele, pe Uţă umflând

cauciucurile, asta fiind slăbiciunea lui, pe Cazimir priveghindu-i, ori fabricând benzină în drum… Pe urmă, toată ziua, automobilul era al lor, făcându-i să uite de orice griji…

Şi vacanţa lui Petruş s-ar fi încheiat la fel de fericită, dacă într-o zi n-ar fi săvârşit o mare nesocotinţă…

Datorită închipuirii neobişnuite a lui Cazimir, datorită străduinţei şi bunătăţii lui, băiatul cunoscuse mulţumiri şi bucurii neîngăduite unui copil ca el, oropsit de părinţi. Iar astea se întâmplau în timpul cel mai nepotrivit pentru desfătări, când bubuia tunul departe, oamenii erau posomoriţi şi îngrijoraţi, femeile boceau la uşa primăriei, unde, din când în când, se puneau liste cu soldaţii din sat, căzuţi ori rămaşi prizonieri, fiindcă uneori nimerindu-se mulţi, secretarul nu se mai ostenea să scrie hârtii şi să le trimită văduvelor prin vătăşel.

Era război în toată lumea, şi chiar dacă pe această vale ferită nu treceau soldaţi decât arareori, nu veneau aeroplane, nu se auzea tunul – războiul se simţea şi aici, în neliniştea mulţimii şi-n zăbranicele femeilor, multe case având-şi soldatul lor prăpădit pe front.

Copiii însă, cu îndemnuri necunoscute de ei, puse poate de fire în sufletul lor, pentru a-i feri şi-a face din ei bărbaţi teferi la anii potriviţi, se străduiau să-şi trăiască biata copilărie, cătând să uite, pe to^te căile, de lipsuri, de zăbranice, de

bocete şi de tunul care bubuia în depărtări.

Şi dacă uneori aveau şi ei fruntea cutată şi umbre viorii sub ochi, se refugiau în ale vârstei lor, ca într-un adăpost. Iar deasupra vârstei lor crude, cu toate nevoile, cu toate spaimele, la răstimpuri cerul copilăriei li se arăta albastru, senin, şi ei se înfruptau cu sete din seninătatea lui.

Pentru Petruş, cerul senin era cantonul – şi cantonul însemna Cazimir, blândeţea şi ciudăţenia lui, însemna telegraful, acum învechit, căruia însă îi luase locul, cu mai multă putere, miraculosul automobil. Petruş nu se mai gândea acum la ochii albaştri ai domnişoarei Eleonora – avea destul albastru sus. Dar într-o zi când se socotea cu totul şi cu totul deasupra acelui simţământ tulbure care îl urmărise atâta timp, făcându-l să scrie un anumit nume în caiet şi să se tot uite la hamacul legat între pruni, socoti că spre o încheiere demnă, trebuia să se arate în ochii domnişoarei Eleonora de la adevărata lui înălţime de automobilist.

Capitolul XV

NESOCOTINŢA LUI PETRUŞ

P mă atunci, nu se încumetaseră să treacă gârla în automobil, să se arate cu iei şi pe uliţele satului, fiindcă aveau cu ce se fuduli. Dar, ca să bagi în gârlă un automobil aşa de mic era primejdie să rămâi cu el în apă, neputincios şi înţepenit. Ca să treacă pe pod, nici gând, până nu se puneau scânduri bune în locul celor care

putreziseră de mult – şi pare-se, după luni şi luni, nimeni nu se învrednicise să facă acest lucru mic. Cât era încă vară, treceau prin vad cu uşurinţă şi căruţă şi automobil; dar dacă începeau ploile toamnei, curând, n-ar mai fi fost chip – şi te întrebai, de pe acum, ce au să facă bieţii oameni atunci?

Fusese o vară secetoasă, se istoviseră până şi izvoarele din munţi şi ca urmare, de câteva zile, gârla curgea ca un fir subţire de apă risipit pe prund.

Petruş cercetă locul şi găsind pretutindeni vad bun, începu să stăruie pe lângă cantonier:

— Cazimire, hai să mergem o dată în sat, zău!

— Da’ ce nevoie ai tu?

— Aşa… Să trecem pe la Culai pe-acasă, să-i facem în necaz şi lui moş Visarion.

— Da!… Şi să ne vadă jandarmii şi să se ia de noi că nu avem număr!

La asta nu se gândise până acum nici Petruş, nici ceilalţi. Cazimir se gândea, adesea, scărpinându-se încurcat în cap, de aceea n-ar fi vrut să se îndepărteze prea mult de canton, unde, oricum, era acasă la el, n-avea de cine se teme. Să te duci însă în sat, ar fi însemnat să-i stârneşti pe jandarmi.

— Parcă noi nu putem să-i facem un număr! zise Culai, neştiutor.

— Nu se poate! Numărul ţi-l dă de la poliţie,

nu ţi-l alegi tu, cum vrei! îl lămuri Cazimir.

— Atunci, – interveni Trică, – să punem două table şi să scriem pe ele „Probă”; am mai văzut aşa, la maşini.

Într-adevăr, pentru nişte jandarmi de ţară, o asemenea tablă ar fi putut fi îndestulătoare, ei poate necunoscând prea temeinic legile automobilelor.

Şi iată că într-o bună zi, automobilul, cu table noi, lustruite, cu rezervorul plin, trecea gârla, Petruş fiind la volan iar ceilalţi ţinându-se pe lângă el, să-l împingă dacă s-ar fi împotmolit.

Numai că vânjoasa maşină se avântă prin apă ca un bidiviu, împroşcându-i pe toţi din jur, şi nu opri decât dincolo, după ce urcă pieptul vadului în viteză şi ajunse în drum.

Inima lui Petruş bătea acum să-i rupă pieptul, dar nu de frica gârlei, lăsată în urmă, ci de gândul că domnişoara Eleonora avea să-l vadă conducând; nimeni pe lume nu bănuia această taină a lui.

Pentru acest prilej, astăzi venise îmbrăcat în uniforma nouă, de liceu, cu haină încheiată la gât şi cu şapcă nereglementară, cu cozorocul lung. Ca să plece îmbrăcat astfel, trebuise să iasă din casă pe ascuns la ceasul când maică-sa plângea în dormitor, cu cârpe ude la ochi, fiindcă se întorsese chiar în ziua aceea, la prânz, aducându-şi băiatul care rămăsese iai repetent. De ştiut Valerică zice să ştiuse bine la fixamen, dar profesorilor le

căşunaseră pe el şi-l trântiseră, fără şovăieli, chiar şi cel de geometrie, cu toate că băiatul îi arătase cercul acela năzdrăvan şi încă altele, mai năzdrăvane.

— Sunt nişte ucigaşi, nişte ucigaşi! suspina cucoana, în dormitor.

Şeful gării citea jurnalul, întins alături, în pat, mâhnit de înfrângerea suferită de băiat, bucurându-se pe de altă parte că nu mai trebuia să-i cumpere darul făgăduit.

Dar tocmai când se bucura astfel, cucoana, până atunci suferindă, azvârli cârpa de la ochi şi se năpusti cu vorba pe el:

— Manolică, eşti un nesimţitor!

— De ce?

— Aşa! Eu mă perpelesc. Valerică se perpeleşte şi tu citeşti politică în jurnal!

Valerică însă nu se perpelea, ci dormea dus, alături, – numai aşa putuse să plece Petruş cu hainele noi.

— Mai bine te-ai gândi să-i cumperi bicicleta, aşa cum i-ai promis! zicea dincolo maică-sa.

— Păi de ce, dacă a rămas repetent?

— Tocmai d-aia, ca să aibă şi el o mângâiere, sărmanul băiat!

Aceste cuvinte Petruş le auzise în clipa când ieşea pe uşă, umblând încet, ca un hoţ – şi nu avusese timp să cugete asupra lor, fiindcă gândul îi era în alte părţi. Iar acum, cu uniforma nouă, îşi aştepta însoţitorii în drum.

Curând sosiră şi ceilalţi, şi se urcară în automobil, Trică şi Uţă în faţă, lângă şofer, iar ceilalţi trei, adică motanul, Culai şi Cazimir, în spate, la locul lor.

Era pe la ceasul cinci după prânz şi oamenii nu se iviseră încă pe la porţi; în schimb, copiii, care se jucau în drum, se luară după automobil, sub stăpânirea celei mai mari uimiri.

Culai, cel mai cunoscut aici, stătea cu sfiiciune la locul lui, şi parcă-i părea rău că stârneşte pizma celor de jos; dacă ar fi fost după el, bucuros ar fi coborât, ca să lase altuia mulţumirea acestei plimbări.

Mai treceau automobile prin sat şi toate stârneau curiozitatea copiilor, dar' mite ăsta, aşa de ciudat alcătuit, care pârâia ca un motociclu – şi-avea în el atâţia copii, ba încă şi un cotoi, iar de mânat îl mâna şapcaliul, băiatul şefului de gară, în haine de liceu.

— Bă, uite-l pe Culai în otonobilă! striga câte unul, luându-se cu picioarele goale prin praf, după automobilul care îi lăsa în urmă pe toţi.

Petruş îşi făcuse planul cu multă chibzuială: să intre în sat nu pe la gară, ci pe partea de sus, dinspre pod, ca să meargă la vale, slobod, nu la deal, cu motorul gâfâind în afară de copii, se mai iveau în drum orătănii, gâşte, raţe, găini, care, auzind claxonul, se năpusteau în şanţuri, gâgâind, măcăind, cârâind şi bătând cu spaimă din aripi. Pe la primărie, Petruş încetini mersul maşinii şi

începu să sune mai stăruitor din claxon; de aici se vedea colţul jandarmeriei şi inima în pieptul lui începu să se ia la întrecere cu motorul.

— Nu mai suna atât, că stârneşti lumea! zise Cazimir.

El unul, deşi dorise să le facă pe plac copiilor, ar fi vrut ca automobilul să nu atragă prea multe priviri – mai ales privirile jandarmilor, care erau colea, la o palmă de drum.

Dar ca să nu sune, Petruş ar fi însemnat să fi făcut de pomană tot drumul, de pomană să-şi fi pus uniforma nouă, de pomană să-i fi bătut inima… Oare avea să se ivească domnişoara Eleonora la geam, avea să-i vadă în automobil, conducând?

Băiatul şi-ar fi făcut mai puţine griji în această privinţă, dacă ar fi ştiut că domnişoara Eleonora nu putea sta nepăsătoare când auzea un claxon pe drum, că doar automobilele nu treceau şir pe aici! Şi apoi ce domnişoară trăită la oraş şi crescută ca principesele, dar silită să stea la ţară, nu ar fi tulburată de acest sunet, care vine tocmai şi tocmai din lumea viselor ei?

Deci, când automobilul ajunse la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora se şi afla la geam, cu perdeaua dată în lături, privind curioasă şi nerăbdătoare, ca şi când s-ar fi aşteptat să-l vadă venind pe Făt-Frumos.

Petruş o zări, cu ochii albaştri şi cu părul blond – şi totul în fiinţa lui se tulbură. El uită de ce

voise să facă acest drum; voise să treacă mândru şi demn, cu mâinile pe volan, fără să întoarcă ochii spre geam, să arunce doar o privire, furişă, ca să se încredinţeze de triumful său.

Mâinile îi rămaseră pe volan, ce-i drept, dar ochii nu i se mai putură dezlipi de chipul suav, – şi o văzu deodată pe domnişoara Eleonora în rochia trandafirie, cu părul împodobit de flori, dansând dansul acela vrăjitoresc, şi-i auzi glasul, vorbindu-i lui:

— Băiete, ce e cu trenul?

S-a auzit vreodată în lume glas mai limpede, mai hotărât şi mai gingaş în acelaşi timp?

Şi-n timp ce mâinile strângeau volanul să-l rupă, iar piciorul îi amorţise pe accelerator, Petruş iar o asemuia pe domnişoara Eleonora cu norii de pe cer, La fel de suavi, de străvezii, de neatins, şi iar zicea, în sinea lui, nemaiauzind nici pârâitul motorului, nici glasurile celorlalţi: Nora, Norica, Nora, Norica.

— Ţine drept! strigă Trică, de lângă el, dând să tragă de volan.

Dar Petruş îl împinse cu cotul, numai că nu-l trânti jos din automobil. Cum, să pună cineva mâna pe volan, când conducea el – şi tocmai aici, în faţa ferestrei unde flutura oarul blond şi sclipeau, plini de uimire, ochii albaştri cum e cerul numai arareori?!

— Vezi că intri în şanţ! strigă şi Cazimir, începând să se mire de stângăcia şoferului

Trică se repezi iar la volan, dar Petruş, iar îl îmbrânci, scrâşnind printre dinţi cu ochii la geamul de sus:

— Lasă-mă!

— Petruş! mai apucă să bâiguie Uţă, din dreapta lui.

Ceilalţi la rândul lor avură timp să scoată câte un strigăt de spaimă – toate laolaltă întrecute de miorlăitul lui Miroslav, care sări în mijlocul drumului, mai sprinten decât orice automobilist.

Iar maşina, fără ştiinţa şi fără înţelegerea lui Petruş, se lăsă deodată în dreapta, ca şi când roţile din partea aceea ar fi fost de unt, şi în clipa următoare se aflau cu toţii în şanţ, claie peste grămadă, învălmăşindu-se în praf, cu braţele şi cu picioarele amestecate, de nu mai ştiau care ale cui sunt.

Automobilul zăcea pe o coastă, cu pernele căzute peste automobilişti, şi motorul încă pârâia, învârtind în aer roata care în neştiinţa ei credea că merge încă pe drum.

Petruş se ridică năucit, cu uniforma nouă plină de coib şi de mărăcini, cu cozorocul şepcii dat peste cap – şi văzând dezastrul se socoti pierdut.

Dezastrul de sus, nu de aici! – fiindcă automobilul nu păţise nimic – şi nici ocupanţii lui, degeaba făcea atâta gălăgie cotoiul lui Cazimir! Într-o clipă îl ridicară în picioare şi văzură că doar o aripă, din dreapta, era strâmbată puţin; din

rezervor cursese ceva benzină, înnegrind praful din şanţ – încolo nicio supărare şi nicio pagubă. Ba copiii chiar se puseră pe râs, înveseliţi de tumba care nu le dăunase cu nimic – şi până să se ivească vreun jandarm, automoilul plecă mai departe, pârâind.

Dar la volan nu mai era Petruş. Petruş nu era nici alături, nici

În spate, lângă Cazimir, ci fugea spre gară, pe jos, cu capul în pământ, cuprins de o ruşine şi de o deznădejde care ameninţau să rămână fără leac toată viaţa lui. Domnişoara Eleonora la geam şi el răsturnat în praf sub ochii ei! Nu îndrăznise să arunce măcar o privire în sus, nu ştia cum întâmpinase ea nenorocirea, râzând sau clănănându-l, dar oricum ar fi fost, pentru el viaţa de aci înainte nu mai înfăţişa decât un chin şi o ruşine pe care cu nimic nu le putea tămădui.

Aceasta fu nesocotinţa lui – şi urmarea ei, deocamdată nefericită doar pentru el, avea să se lege de alte urmări, cum se leagă între ele zalele unui lanţ, aducând nefericirea tuturor.

Petruş nu putu să intre în casă fără ca halul în care i se aflau hainele să treacă nebăgat în seamă. Maică-sa încă suspina, în dormitor, iar taică-su aţipise cu jurnalul pe obraz, încât primejdia nu venea de la ei; în schimb, Valerică

tocmai deschisese ochii şi căsca, plictisit.

— Ce-ai făcut? întrebă, cu o bucurie de duşman, văzându-l pe frate-su plin de praf şi mototolit.

Apoi, ridicându-se într-un cot, începu s-o strige pe maică-sa:

— Mamă, mamă, vino să-l vezi pe Petruş!

Băiatul se lipi de dulap, palid şi speriat, făcându-i semn să tacă, să nu-l dea de gol.

Dincolo, patul scârţâi.

— Mamă, ia vino, vino să vezi! continua să strige Valerică, de parcă l-ar fi strâns cineva de gât.

Se auzi jurnalul, foşnind, apoi paşii domnului Manole străbătură odaia înăbuşită în covor şi uşa se deschise în faţa lui Petruş.

— Ce este, ce tot strigi aşa?

Glasul doamnei Natalia izbucni în spatele lui:

— Cum vorbeşti cu băiatul? Nu ştii cât e de sensibil?… Ce e, dragul mamei, ce s-a întâmplat?

— Petruş, uite!

Amândoi părinţii îl văzură atunci pe Petruş, rezemat de dulap, jerpelit ca un vagabond – şi cu o disperare atât de adâncă pe obraz, încât în prima clipă se speriară, crezând că i s-a întâmplat o nenorocire pe care n-o puteau bănui.

Însă glasul lui Valerică. Încă buimac de somn, dar plin de răutate, îi dezmetici:

— Petruş derbedeu! Rupe haine!… Rău!

— Ce-ai făcut, haimana? sări cucoana,

scoţându-şi papucul, şi repezindu-se asupra lui Petruş, cu atât mai furioasă cu cât simţea, deşi n-ar fi recunoscut-o, răutatea celuilalt.

Şi Petruş fu nevoit să povestească tot ce se întâmplase, ocolind numai pricina pentru care trecuse cu automobilul pe la postul de jandarmi; asta n-ar fi spus-o nici dacă l-ar fi spânzurat.

— Prin urmare de astea se ţine Cazimir! zise şeful gării, la sfârşit. Am să-i fac raport să-l destituie.

Petruş se aprinse, cu sângele în obrazul slăbuţ:

— Ce vină are Cazimir, tată?

— Să taci! răcni maică-sa, ridicând iar papucul asupra lui.

Valerică ascultase mărturisirea lui Petruş într-o tăcere ciudată şi cu o atenţie pe care nu şi-o putea aduna niciodată când citea din cărţi.

Şi deodată izbucni, cu vocea plângătoare, de parcă i-ar fi răpit cineva o praştie din faţă:

— Mamă, să-mi dea mie automobilul!

— Vezi că-ţi dau un automobil să nu-l poţi duce! izbucni taică-su.

Cucoana se făcu palidă – apoi roşie, galbenă şi izbucni:

— Manolică! Vrei să-mi omori băiatul? Uiţi ce-am vorbit odată?

Valerică între timp îi dădea înainte, ca şi când nu i-ar fi auzit nici pe unul, nici pe altul:

— Mamă, vreau automobilul!… Vreau

automobilul!…

Apoi deodată se opri, sări în picioare, lovi cu pumnul în masă şi schimbând glasul răcni la taică-su:

— Să mi-l dai, n-auzi?!

Şi o dată stârnit nu mai putu să se oprească; freza galbenă i se zburlise, sângele îi venise în faţă, înroşindu-i şi ochii, nu numai obrazul, gura i se strâmbase, desgolindu-i dinţii, într-o parte, iar el răcnea înainte, bătând cu pumnul în masă:

— Vreau automobil! Vreau automobil! Vreau, vreau!…

Tot în acel timp, ora când se lasă înserarea şi se pregătesc lămpile în casă, la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora îşi exprima şi ea o dorinţă, dar cu alt glas, fireşte, glasul suav care se potrivea fiinţei sale gingaşe:

— Papa, te rog, papă făgăduieşte-mi că mi-o aduci; altfel n-am să dorm la noapte!

În felurite chipuri îi poate spune un copil lui taică-su, după cum îi e firea, mai aspră, sau mai răzgâiată; îi poate spune simplu şi curat, „tată”, îi poate spune „taică” la ţară, „tăicuţule”, „tăticule”, „ticule” şi altfel; Ia Moldova se spunea o dată „babacule” – azi se spune doar în oarecare batjocură, la persoana a treia, „babacul”.

Domnişoara Eleonora învăţa limba franceză, printre altele, şi ca urmare, îi spunea lui taică-su papă, cum e cuviincios să spună orice odraslă spălată.

Închipuiţi-vi-l pe plutonierul de jandarmi, cu ceafa roşie şi încreţită, ca a ţăranilor, cu obrazul ţepos, cu nasul roşu şi ascuţit ca plaivasul, cu fărâma lui de mustaţă căruntă, coborând de-a dreptul din nări, ca o scursoare cenuşie a nasului, închipuiţi-vi-l cu pumnii butucănoşi, cu călcătura greoaie – spre a vorbi numai de însuşirile trupului – şi gândiţi-vă cum 1 s-ar potrivi alintarea franţuzească.

Dar pentru domnişoara Eleonora el era taică-su, şi când îi spunea „papa”, ei i se părea că-i ridică şi gradul, din plutonier major făcându-l colonel, cum năzuise şi maică-sa.

— Mi-o aduci, papă, mi-o aduci? Făgăduieşte-mi!

Domnişoara jandarmului văzuse astăzi o pisică neagră, care o fermecase! Trecuse pe drum, înspre seară, o comedie de automobil-căruţă, încărcată de copii, cu o namilă de om la spate, să zici că erau comedianţi de circ, chemând lumea la reprezentaţie. Căruţa-automobil se răsturnase chiar în faţa postului şi cu acest prilej domnişoara nu avusese ochi decât pentru acea pisică, nemaivăzut de frumoasă.

— Înţelegi, papa, parcă era cotoiul încălţat din basme! Avea o coadă, uite atâta, şi nişte mustăţi hazoase! Ah, papă, şi nişte ochi, ca peruzeaua, şi părul negru-negru, şi lucios ca mătasea!

— Vreau automobil! Vreau automobil! răcnea

Valerică, la gară, cu ochii ieşiţi, cu gura înspumată.

Maică-sa aproape leşinase:

— Dar linişteşte copilul odată, Manolică! Vrei să se prăpădească? Taci cu mama, taci cu mama, puiule, că ţi-l dă tata!... Manolică, făgăduieşte-i odată!

Dincolo, domnişoara Eleonora se ruga, suavă şi gingaşă:

— Mi-aduci, papa? Te rog, îndeplineşte-mi dorinţa asta!...

*

A doua zi, pe la nouă dimineaţa, şeful de post intră pe poarta cantonului, cu un jandarm în spate. Cazimir, aşezat în genunchi, ciocănea aripa automobilului, vătămată. Ca ucenici nu-i avea la ora asta decât pe Trică, pe Uţă şi pe Culai; Petruş întârziase – poate-i era ruşine de isprava lui, gândeau ceilalţi – şi nu îndrăznea să se arate.

— Bună dimineaţa!... zise şeful de post, poticnindu-se.

Voise să adauge „banditule”, vorbă cu care îi era limba dedată, dar îşi amintise întâmplarea aceea când Cazimir îl înfruntase.

— Bună dimineaţa! răspunse cantonierul, ciocănind mai departe.

Plimbarea de ieri îşi arăta curând urmările proaste; dar, ce putea face, decât să se apere?

— Ce-i drăcia asta? întrebă şeful postului, uitându-se cu un ochi la automobil, cu altul

căutând prin ogradă.

Copiii înlemniseră, alături, socotind că visul lor frumos începea să se fărâme.

— Hei, ia spune, ce-i asta?

Cazimir se ridică de jos, îndreptându-şi spinarea cu greutate, şi-atunci, cu toate că avea umerii aduşi, se văzu că jandarmul, oricât era de înalt, nu se putea asemui la statură cu el, nici pe departe.

— Ce să fie? Ia, o jucărie pentru copiii ăştia.

— Jucărie cu patru roate?

— S-ar putea şi cu şase; chiar mă gândeam să le fac o maşină, să meargă cu aburi.

— Şi de unde ai luat toate astea?

— De la moş Visarion: ce, dumneata nu ştii, că m-ai mai întrebat o dată?!

— Aia era motocicletă…

— Tot motocicletă este şi asta, numai că are patru roate.

Jandarmul întreba şi se tot uita prin ogradă.

— Unde ţi-e pisica?

— Doarme.

— Şi cu asta ce-ai făcut dumneata, crezi că poţi merge pe drum, aşa, fără acte?

— Am acte.

— Unde-s?

Cazimir scoase din buzunar, unde stătea împăturită cu grijă, scrisoarea lui moş Visarion, dovada vânzării.

— Asta am mai văzut-o o dată.

— Păi atunci ce-o mai ceri?

— Mă omule, zise şeful postului, socotind că nu-i nevoie să ridice glasul la el, ci mai bine să-l lămurească. O maşină, ca să poată merge slobodă, pe drumuri, unde îi place, trebuie să aibă hârtie de la prefectura judeţului.

— Pentru jucăria asta?

— Când are motor şi poate da peste lume, nu mai e jucărie.

Şeful de jandarmi cunoştea legea; Cazimir se înşelase socotind că maşina lor va putea trece nebăgată în seamă.

— E pentru probă! sări Trică. Uite, scrie şi-n faţă, şi-n spate.

— Tu ţine-ţi gura, că îndată o iei după ceafă!

Apoi, ca să nu mai lungească vorba, jandarmul îşi luă un chip aspru.

— Suie-te-n el şi adă-l la post! îi porunci cantonierului. Culai se făcuse galben şi-i tremura buza de jos, să zici că-l apucă plânsul; barem Uţă, chiar începuse să smiorcăie.

— Nu ni-l lua, nene, că nu facem rău la nimeni!

Şi apucând capota automobilului în braţe, se puse pe bocete:

— Mamă, ne ia automobilul, mamă, scapă-ne!

Nu mai vedea în jur, nu-şi dădea seama că maică-sa era departe

— Şi chiar dacă ar fi fost aici n-avea putere în faţa jandarmului.

— Hai, dă-i drumul! porunci acesta, neîăsându-se înmuiat de lacrimi.

Trică îi dădu un ghiont lui Uţă, apoi veni dârz în faţă.

— Să ştii că dacă ni-l iei, e belea mare!

El nu ştia care ar fi putut fi beleaua, dar era hotărât să apere maşina până şi-ar fi dat sufletul.

— Vrei să te iau şi pe tine la post? vorbi, abia stăpânindu-se, jandarmul.

Îşi dădea seama că s-ar fi făcut de râs, el şef de post, cu puşcă şi cu cartuşiere, încontrându-se cu un copil – dar nici cum să-l pună la loc altfel nu-i dădea prin minte, fiindcă în viaţa lui nu văzuse unul aşa de îndârjit şi de aprig.

— Ia-mă! răspunse Trică, înfruntându-l.

— Mă Pândele! zise şeful de post, întorcându-se spre jandarm

— Asta ca să mai câştige timp. Du-te până la Veta lui Stângaciu, să vină cu calul încoace.

Apoi, către Cazimir, făcându-se că nu-i vede pe ceilalţi:

— Dacă nu-l duci singur, ţi-l iau eu şi o să fie mai rău, omule! Cantonierul îşi lăsă umerii mai jos, şi se arătă doborât, de parcă i-ar fi lovit inima. În el nu fierbea sângele lui Trică, avea altă minte decât copilul, o minte tocită, frecată de atâtea întâmplări potrivnice – şi mintea asta îi spunea că zadarnic s-ar lupta cu jandarmii. Şi astfel toată străduania lui, munca şi gândul, avea să se ducă pe apa sâmbetei şi copiii aveau să rămână în bătătura

cantonului, mai doborâţi decât dânsul.

— Dom1 le şef! zise supus, cu faţa scăldată în suferinţă. Nu-ţi Tace păcat cu anii mei, că nu mai am mulţi de trăit, şi nu-ţi face păcat cu anii copiilor ăstora, că ei abia i-au început... Dom' le şef, supune-mă la caznele care le vrei dumneata, iacă, scuipă-mă în ochi, dacă asta îţi <aduce folos, pălmuieşte obrazul ăsta bătrân, ori porunceşte-mi să stau în genunchi, şi pune-mi piciorul în grumaz, să ai dovadă că m-ai doborât! Fă tot ce doreşti dumneata spre bucuria dumitale şi spre ruşinea mea. Iar dacă nu ţi-e de mine, fie-ţi măcar milă de ei, că doi sunt orfani, a murit tatăl lor la război şi n-au bucurie în casă, sărmanii!... Iacă, domnule şef, mai mult decât atâta nu am cu ce mă ruga şi cu ce mă umili, dar îţi cer ca lui Cristos, nu le lua copiilor joaca Hor nevinovată, că ne-am trudit mult până s-o facem!

Şeful de post asculta, neclintit. Copiilor le pierise ultima picătură de sânge din obraz; în sufletele lor stăteau gata să izbucnească deopotrivă de năvalnice – şi strigătul şi blestemul şi lacrima. Pândele, jandarmul, se întoarse cu faţa spre drum.

— Ia hai să vedem unde-i pisica aia! zise şeful de post, după un timp.

Capitolul XVI

VIAŢA ÎNCEPE SĂ-ŞI IASĂ DIN ALE SALE

Uneori viaţa merge domol – faptele se înşiruiesc cu molcotneala colinelor care se pierd

către şes, soarele răsare cu o linişte maiestuoasă şi maiestuos se plimbă pe cer, iar când se culcă, la apus, lasă în urmă un lung crepuscul, îngăduind omenirii să mediteze profund înainte de a adormi.

Alteori, viaţa se mişcă la trap, întâmplările par paşii sprinteni ai unor dănţuitori şi tot timpul în aer pluteşte, ai zice, clinchtt zglobiu de clopoţei şi de zurgălăi.

Merge şi la galop viaţa, când o îndeamnă un călăreţ dârz; atunci se cuvine să stai aplecat pe oblânc ca să nu iei vârtejul în piept, să nu te doboare ramura copacului bătută de vânt. Dar şi aşa încă, uneori galopul vieţii e un joc vesel şi îndârjit, care stârneşte freamăt în jur, freamăt pe cer, freamăt pe pământ, freamăt viu şi nobil în sufletul omului.

Iată însă că uneori viaţa îşi iese din ale ei, pe cer se adună nori, torente curg pe pământ, şi cade trăsnetul şi tunetul se risipeşte înfricoşător purtat de vânt – şi întâmplările se învălmăşesc, încât nu le mai poţi desluşi; atunci trebuie să te ţii cu amândouă mâinile de coama răzvrătitului bidiviu, să te faci una cu el şi să fii viteaz, altfel, simţindu-te slab, viaţa-bidiviu te răstoarnă la pământ.

În vara asta, viaţa copiilor mersese când la pas, când la trap, poate şi la galop uneori, de pildă când auziseră prima oară motorul automobilului pârâind. Nicio primejdie nu le stătuse în cale afară de cele din închipuirea lor – altfel merseseră veseli, săltând în şa ş* chiuind, auzindu-se doar în

treacăt, uneori, cum e firea copilului neştiutor, când simţeau amărăciunea şi frământarea lumii din jur…

Dar acum viaţa se învolbura rău pentru ei, începea să vâjâie vântul, grăbind întâmplările, începea să duduie pământul de câte se năpusteau, deodată, asupra lor.

În ziua aceea, viaţa îşi ieşise din ale ei – şi faptele se învălmăşiră, scuturându-i năprasnic, să-i dea jos din şei…

Şeful de post plecase, la pas, că nu-l zorea nimic, cu jandarmul după el, la pas trecu podul, la pas se pierdu printre copaci, ducându-se la ale lui…

La pas venea şeful gării, către canton, curând după plecarea jandarmului, fiindcă nu se grăbea niciodată, aşa fiindu-i firea, orice nevoi l-ar fi împins la drum. Nu-l scotea din pasul lui liniştit nici măcar sâcâiala lui Valerică – şi băiatul îl sâcâia încă de la gară, tot ţopăind în jurul lui şi trăgându-l de surtuc:

— Tată, da’ să mă înveţe să conduc eu! auzi, tată, să conduc eu!…

Petruş mergea în urma lor, la pas – dar în sufletul lui frământările trecuseră de galop. Automobilul răsturnat, domnişoara Eleonora la geam – şi vacanţa sfârşită: peste două zile pleca la liceu. Totul pierdut!

— Tată, să mă înveţe să conduc!…

Avea şi sufletul lui Valerică galopul lui!

Însă cine putea să bănuiască goana, învălmăşeala, deznădejdea din sufletul celor de la canton?

— Ridică-te de-acolo, trogloditule! zise şeful gării, intrând pe poartă, cu pântecele împins înainte, ca şi cum ar fi simţit nevoia unul crainic care să-l vestească din timp.

Vorba însă, deşi aspră, îi rămase zadarnică. Omul căruia i-o adresase, cantonierul, stătea pe prispă, cu ochii în pământ, cu spinarea împovărată.

— Hei, nu auzi, beţivanule!

Cazimir ridică încet ochii plini de durere şi de umilinţă şi, văzând şapca roşie, se sculă în picioare, salutând ostăşeşte:

— Să trăiţi, dom'şef!

Valerică, între timp, fără să mai aştepte poftire sau încuviinţare, socotind că din clipa asta maşina era a lui, se şi cocoţase la volan şi începuse să-l sucească, să-l hâţâne, să apese pe pedale – până ce găsi claxonul şi-atunci în curtea cantonului nu se mai înţelese nimeni.

— Al cui este? întrebă domnul Manole, strigând la urechea cantonierului.

— Al… L-am făcut eu cu copiii ăştia.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot apăsând claxonul.

Petruş rămăsese obidit în colţul prispei şi nu îndrăznea nici să păşească mai departe, nici să ridice ochii, dar Valerică la volan i se părea o

pângărire – pângărirea a tot ce însemnase muncă, zbucium, chin şi înflăcărare în alcătuirea automobilului. Dacă n-ar fi fost taică-su acolo, ar fi tăbărât asupra lui, cât era el de mare şi l-ar fi trântit în ţărână.

Copiii ceilalţi simţeau la fel în acele clipe, dar nici ei nu îndrăzneau să spună o vorbă, să facă o mişcare de împotrivire, în faţa şefului de gară, care avea asupra lui Cazimir toate puterile. Mai simţeau şi-acum în inimi spaima pe care le-o lăsase jandarul – şi durerea nemărginită de-a fi trebuit să plătească preţ mai mare decât tâlharilor, ca să scape automobilul. Fiindcă şeful de post nu le luase nici banii, ei neavându-i, nici cămăşile, fiindu-le peticite, nici viaţa, nefolosindu-i – îl luase pe Miroslav şi-l dusese cu dânsul.

Ei se împotriviseră cu tărie, chiar Culai, speriat şi tăcut până în x: lipa aceea, dar, ce ciudat, tocmai Cazimir îi domolise, cerându-le să păstreze tăcere. Şi dacă văzuse că şeful de post tot stăruie şi nu-i nicio putinţă de împotrivire, el însuşi îl adusese pe Miroslav din casă şi-l dăduse jandarmului.

Ai fi spus că în clipa aceea îşi pierduse minţile, fiindcă altfel nu poţi să dai tu altuia, cu mâinile tale, ceea ce îţi este mai drag pe lume. Dar ce durere era atunci în inima cantonierului, mai bine să nu ştie nimeni!

Şi iată, Miroslav se dusese – şi se duseseră odată cu el toate năzdrăvăniile, tot râsul şi

bucuria. De-aceea stăteau ca la înmormânt „tare, când picase, aşa de nepotrivit şeful gării.

Petruş vedea amărăciunea din ochii cantonierului, vedea feţele copiilor, plânse, dar credea că se întâmplase o stricăciune mai mare automobilului – de-aceea nu îndrăznea să facă un pas, să pună o întrebare, ştiind că el şi numai el purta toată vina.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot chinuind volanul, claxonul şi pedalele.

Şeful gării se apropie de automobil şi-l privi cu nedumerire.

— Merge? întrebă în silă.

— Merge! răspunse Trică, strângând pumnii.

— Cine-l conduce?

— Eu!

Domnul Manole se uită la băiat cu o privire care ar fi vrut să-l ucidă. Lui Petruş încă îi mai ierta isteţimea, fiindcă era totuşi fiu-său, dar când vedea copii străini aşa de dezgheţaţi şi ageri la minte, îi venea ori să-şi ia câmpii, ori să le bage mâna în beregată şi să-i sugrume.

— Să-i dea drumu', tată, să-i dea drumu'*!

— Cazimire! strigă şeful gării. Cine ştie să conducă?

Valerică începu să urle:

— Tată, vreau să mă înveţe pe mine!

Şi începu să smucească de volan, să izbească în pedale, mirat că automobilul nu mişcă, nu-l ascultă.

Trică nu putu să îndure mai mult această batjocorire şi, uitând că acolo era şeful gării, se repezi la nepoftit, să-l alunge:

— Dă-te jos, că asta nu-i jucărie!

Poate că s-ar fi ales cu două palme, de la şeful gării, ceea ce nu păţise cu jandarmul, dacă nu s-ar fi amestecat Petruş, lăsând la o parte sfiala şi ruşinea:

— Lasă-l, Trică! Lasă-l, Cazimire! Să conducă şi el puţin; n-o. să facă nicio stricăciune.

— Nu vreau puţin! Vreau să mi-l dea mie, la gară!

— Domnule şef, – vorbi Cazimir, cu înţelepciune – să se liniştească şi mergem să-i facem plăcerea. Uite, am să-i arăt eu tot ce se cuvine.

Fu nevoie de multă stăruinţă din partea şefului de gară ca Valerică să se dea jos de la volan, lăsând locul cantonierului.

— De ce huruie aşa tare? întrebă el, năzuros sau poate speriat, când porni motorul.

— Hai, domnişorule, hai, nu-ţi fie teamă, stai colea, lângă mine!

— Tată, urcă-te şi tu! Nu merg singur!

Automobilul ieşi pe poartă cu Cazimir la volan, avându-l pe Valerică în stânga, iar la spate pe şeful gării, şi o luă domol pe drum, către moară.

— Nu ştii ce-a fost? se grăbiră copiii să-l înştiinţeze pe Petruş, după ce rămaseră singuri, în

poarta cantonului. A venit şeful de post să ne ia automobilul. Pe urmă l-a cerut pe Miroslav, că-l vrea domnişoara…

Băiatul înlemni, având amestecată în suflet şi spaima şi uimirea.

— Miroslav?… Şi l-a luat?

— L-a luat jandarmul…

— Şi Cazimir?

— N-a avut puterea să se pună cu dânsul…

O veste mai zdrobitoare n-ar fi putut să afle Petruş în ziua aceea, şi ei credea că nici în zilele care aveau să vină, în anii care i se deschideau în cale. Şi numai el purta vina nenorocirei – n-avea s-o poată plăti niciodată, oricât s-ar fi căit, oricât şi-ar fi zbuciumat inima – altă plată neprimindu-se pentru fapte ca ale sale…

Între timp, automobilul pârâia pe drum, între canton şi moară.

— Eu mă dau jos! zise şeful gării, după două ocoluri, simţind că îşi pierde măruntaiele.

— Să nu te dai, tată! Vreau să conduc eu acuma.

Valerică îşi venise în fire, nu-l mai speria pârâitul motorului şi conducerea i se părea o glumă.

— Uite, domnişorule, ţine dumneata volanul! îl pofti Cazimir, el rămânând însă la locul lui, stăpân pe acceleraţie şi pe frână.

Altminteri băiatul părea îndemânatic şi se deprinse repede să ţină drumul; e drept că pentru

asta nu se cere atâta minte, cât ochi bun şi mână neşovăitoare. Or, ochiul şi mâna lui Valerică îşi dovediseră însuşirile, el fiind cel mai bun trăgător cu praştia din toată şcoala şi poate din toate şcolile.

— Uite, tată, uite, conduc singur! Să mergem la gară, să ne vadă şi mama!

Cu toate zgâlţâiturile, pe chipul domnului Manole se arăta un zâmbet de mulţumire; se bucura văzând îndemnarea fiului şi-i părea bine că-i făcuse o bucurie. În capul lui începeau să se nască gânduri noi în privinţa viitorului – poate Valerică avea însuşiri nelămurite până acuma, poate şcoala, rău alcătuită, nu izbutea să scoată ce are mai bun mintea copilului – cine ştie ce inginer cu faimă avea să ajungă într-o zi băiatul acesta, dacă îl îndrumai pe calea pe care i-o dorea inima!

— Îţi place, domnişorule? Nu te doare mâna? … Iacă, pune piciorul pe pedala asta; asta-i acceleraţia. Cât apeşi, atât merge de repede maşina.

Şi-n Cazimir începea să se simtă schimbare. El îl văzuse pe Valerică numai prin gară, dându-şi ifose şi înjurând macagiii, dar ce vină purta copilul? Numai ai lui erau vinovaţi, că îl răzgâiau şi-i căutau în coarne. Sufletul copilului, zicea el, uitând că Valerică trecuse de vârsta copilăriei, tot suflet curat rămâne! Şi se bucura, în bunătatea lui, cantonierul, că putea el să-i aducă acestui copil mulţumire.

Ajungând a patra oară prin dreptul morii, Cazimir opri automobilul.

— Domnişorule, treci în locul meu şi-am să-ţi arăt cum se schimbă vitezele, numai să fii cu grijă şi să nu mii prea tare!

Din ce în ce mai mulţumit era şeful gării! Nici n-ar fi bănuit ce însuşiri stăteau ascunse în băiatul ăsta, pe care i-l huleau toţi profesorii! Valerică învăţase să conducă automobilul şi numai în două ore! Singur îl pornea, singur îl oprea, apăsând pedalele şi râzând cu gura până la urechi, uimit de isteţimea sa şi de supunerea maşinei.

Acum băiatul îi îngăduise lui taică-su să coboare, îl dăduse şi pe Cazimir jos şi se făcuse stăpân pe automobilul copiilor, mânându-l fără odihnă.

— Tată, uite! Uite la mine! zicea de fiecare dată când se întorcea, micşorând viteza în preajma cantonului, ca să vireze şi să pornească iarăşi spre moară.

Cazimir zâmbea, din poartă, uitând în aceste clipe toate amărăciunile.

Numai Trică şi ceilalţi spumegau, în bătătură – şi pârâitul maşinii pe care-o conducea altul parcă-i frigea pe inimă.

— Lasă că poimâine pleacă la şcoală! îi linişti Petruş, el unul însă neavând de unde-şi aduce alinare în inimă.

Fiindcă şi ei pleca la şcoală – şi până la Crăciun oprite îi erau toate bucuriile, şi Cazimir, şi

cantonul, şi prietenii, şi automobilul.

Măcar dacă s-ar fi săturat Valerică să-l tot mâne, să-i rămână şi lui timp astăzi, pentru un drum-două, să nu plece la şcoală cu amintirea ruşinoasă de ieri, când se răsturnase în şanţul drumului!

Deocamdată însă Valerică nu dădea semne de oboseală, dimpotrivă, plăcerea conducerii, făcându-l una cu volanul şi cu pedalele automobilului, îi întărea dorinţa arătată aseară de a fi numai el stăpân pe această jucărie. Cum să nu te câştige ascultătoarea maşină? Apeşi pe o pedală – şi fuge, apeşi pe cea de alături şi se opreşte, să te prindă uimirea!

Venea cine mai ştie a câta oară, săltând prin gropi şi chinuind motorul, când Cazimir socoti potrivit să-l oprească, spre a pune benzină, altminteri fiind în primejdie să rămână în pană.

— Opreşte, domnişorule! strigă cantonierul, ieşindu-i în cale şi făcându-i semne cu mâna.

În clipa aceea se auzi fluierind o locomotivă, la deal, în pădurea de sub dealul Cumpenei, unde nu se vedea linia. Şeful gării îşi trase ceasornicul din buzunarul vestei, cum I-ar fi tras din burtă, printr-o tăietură şi-l privi dintr-o obişnuinţă firească la un om care are în cap numai trenuri.

Era un mărfar, cu lemne, căruia îi dăduse „liber” încă de la ora nouă după ce se înţelesese la telefon cu şeful gării Şipotul, ca să nu iasă vreo încurcătură. Dar n-avea ce încurcătură să fie, alt

tren nu mai putea să vină până la douăsprezece, când trecea personalul, garniturile cu muniţii nepornind decât seara. Pentru rest, ştiind că el s-ar putea să întârzie la canton, cu Valerică şi cu automobilul, îi lăsase grija gării lui Dumitru macagiul, pe care îl dăscălise luni de zile, deprinzându-l din vreme să-i poată ţine locul la o nevoie.

— Opreşte, domnişorule! strigă iar cantonierul.

Valerică ori nu înţelese, ori nu auzi, fiindcă începea să crească de sus huruitul trenului.

Se dumeri abia la a treia strigare, când Cazimir răcni din toate puterile; dar atunci, neştiind ce s-a întâmplat, văzându-i pe toţi în poarta cantonului, adăugându-se la zăpăceala asta şi huruitul din ce în ce mai tare al trenului, în capul lui se stârni învălmăşeală, rotiţele creierului se încâlciră, neputând transmite numaidecât porunca piciorului. Iar când, în sfârşit porunca se duse, cu întârziere, băiatul apăsă pe pedală deodată, cu toate puterile.

Ascultătoarea maşină îşi încurcase însă şi ea socotelile, în loc să se oprească, ţâşni înainte, de parcă ar fi buşit-o cineva din urmă.

— Apasă pe frână! strigă cantonierul.

Valerică apăsă, cu mai mare putere, mirat de toanele automobilului, şi, ca urmare, acesta făcu încă o săritură, iuţindu-şi goana şi aşa sporită. Atunci în mintea şoferului, zăpăceala luă locul

uimirii; şi când mai văzu şi bariera în faţă, zăpăceala, la rându-i, se prefăcu într-o mare spaimă.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată!... începu să răcnească flăcăul, apăsând mai deznădăjduit pe pedală, care era pedala acceleraţiei nu a frânei.

Bariera îi v-nea în faţă, parcă prăvălindu-se, să-l fărâme – şi singura mişcare pe care mai putu s-o facă Valerică în clipa aceea, fu să-şi aplece capul deasupra volanului. Lemnul barierei nu-i mai fărâmă ţeasta, dar îl atinse cu pocnet în creştet, zdruncinându-i creierii şi schimbându-i în ochi toate culorile, înverzind drumul, înroşind cerul şi presărându-i cu stele.

— Mi-ai nenorocit copilul! răcni şeful gării, găsind că toată vina era doar a cantonierului.

Drumul, dincolo de barieră, urca pieptiş, să ajungă la înălţimea podului şi era mărginit în amândouă părţile de parapete groase, făcute din bârne. Automobilul, neavând multă greutate şi pedala acceleraţiei rămânând apăsată cu toată puterea, nu-şi încetini decât prea puţin mersul când întâlni urcuşul drumului.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată, scapă-mă! răcnea Valerică, nemaiavând putere să facă nimic, nici să ţină volanul, ci numai să apese, disperat, pe ceea ce el socotea drept frână.

— Trenul! strigă în clipa aceea Petruş, ducându-şi mâna la gură.

Şeful gării se făcu alb ca zidul cantonului şi

rămase locului, tăiate simţindu-şi picioarele. Ceilalţi, cu Cazimir în frunte, o luară la goană, pe urma automobilului, deşi n-ar mai fi fost nicio putinţă să-l ajungă până sus, la linie.

Trenul, în acest timp, gonea la vale, apropiindu-se cu repeziciune. Deodată, locomotiva începu să fluiere, scoţând semnale scurte şi fără număr, ca nişte strigăte de spaimă care însoţeau strigătele şoferului.

Până la linie, automobilul mai avea să facă cincizeci de paşi, ca să dea bot în bot cu trenul. Valerică îşi acoperi obrazul cu mâinile, lăsând în părăsire volanul – iar dacă gâtlejul nu-i înţepenise încă, răcnetele nu i se mai auzeau, în huruitul trenului şi-n scrâşnetul frânelor.

Ceea ce se întâmplă apoi, fu limpede numai pentru unii, care rămăseseră cu privirea acolo, aşteptând îngroziţi împlinirea nenorocirei. Deodată, automobilul lipsit de conducere, se răsuci în loc, cu roţile abătute de un bolovan, sau de o groapă şi se pocni, cu toată viteza, într-un stâlp al parapetului de pe marginea drumului. Apoi îl văzură pe Valerică zburând, pe deasupra bârnelor şi căzând, moale, în mărăcinişul de pe taâuz, în vreme ce maşina, cu botul fărâmat, scăpând de stâlpul care-i oprise goana, se

rostogolea pe sub parapet şi se ducea de-a dura la vale.

Când şeful gării îşi veni în fire, Valerică, teafăr, numai cu hainele rupte şi cu zgârieturi pe mâini şi pe faţă, venea, smiorcăind şi ţinându-se de şale, cu totul şi cu totul nedumerit asupra întâmplării.

Automobilul copiilor însă nu mai era decât o amintire; după ce se dusese de-a rostogolul pe coastă, tăvălind mărăcinii, se oprise într-un copac, (os, şi ceea ce mai rămăsese din el se făcuse fărâme. O roată căzuse în drum, alta sărise pe prund, celelalte, îndoite, cu spiţele rupte, n-ar mai fi putut să fie îndreptate de nimeni. Din rest nu se mai înţelegea nimica, nu ştiai nici unde fuseseră băncile, uşile caroseriei, pe unde se pierduse volanul… Rezervorul de benzină îşi rupsese şi el legăturile şi zăcea, plesnit, ceva mai încolo. Motorul, încins, scotea fum, pălind frunza verde a mărăcinelui…

— Am să te ucid, tâlharule! răcnea şeful gării, scos cu totul din fire, cu ochii mai aprinşi că ai fiarelor, cu spume la gură.

Venea de la canton, ducându-l pe Valerică de mână – mistuind încă, în inimă, spaima prin care trecuse. Dar deasupra spaimei, începea să fiarbă mânia.

— Era să-mi omori băiatul, ucigaşule!

Cazimir, între copii, privea amuţit fărâmăturile automobilului. Muţi erau toţi, nu doar

cantonierul – minţile lor nu puteau încă să cuprindă şi să înţeleagă nenorocirea. Iată, străduania lor, şi visele împletite în fiecare fier, în fiecare şurub, în volan, în roţi, în pedale, totul zăcea spulberat aici, în mijlocul mărăcinilor.

Şeful gării îi îmbrânci pe copii în lături şi, oprindu-se în faţa cantonierului, ridică pumnul.

— Am să înfund puşcăria cu tine! răcni, dând să lovească, în prada mâniei.

Dar cantonierul, care se umilise de dimineaţă în faţa jandarmului, puţin păsându-i că îl vedeau copiii, nu mai avea acum pe lume nimic pentru care să îndure altă umilire. Şi, fără ca mânia să izbucnească într-însul, luând locul mâhnirii, Cazimir întinse mâna, mâna care meşterise automobilul, dând în lături, domol şi fără opintire, pumnul ridicat asupra-i. Apoi, cu aceeaşi linişte şi cu puteri nebănuite, îşi înfipse mâna în pieptul şefului de gară, ridicându-l în sus, ca pe o gânganie. Dar, sub liniştea care se vedea deasupra, în sufletul lui era mare răzvrătire.

— De ce-ai venit să ne chinuieşti şi să omori sufletul copiilor, dihanie?

Când un cantonier vorbeşte aşa şefului de gară, pe timp de război, având de înfruntat judecata militarilor, e ştiut că îl aşteaptă puşcăria, dacă nu chiar pedeapsă mai mare. Acum însă lui Cazimir nu-i mai păsa de nicio pedeapsă din lume, cum nu-i pasă de nimic fiarei ieşite în drum să sfâşie.

— Cazimire!

Petruş se apropiase de dânsul şi-l strigase cu un glas în care se amesteca şi teama, şi nedumerirea. Îl vedea pe taică-su zbătându-se în mâna cantonierului, neputincios, cu şapca roşie căzută şi dusă de-a rostogolul – şi, dacă-l ştia bine că îi este tată, nu-i mai venea a crede că e şeful gării şi dacă se gândea că îndată o să-l vadă zăcând pe pământ, cu oasele frânte, nu-l încerca mila de el, că îi era tată, ci teama de ce-ar putea pătimi cantonierul.

— Cazimire! strigă iar băiatul.

Şi atunci Cazimir, socotind că Petruş îşi apără, după cuviinţă, tatăl, îşi slobozi braţul, cu silă, dându-i drumul şefului de gară. Iar când îşi simţi mâna slobodă, se stinse şi răzvrătirea dintr-însul, venându-i în mintea poveţele cuminţi ale morarului.

De ce să-şi ridice asupră-şi armele jandarmilor? Cu un automobil fărâmat nu se sfârşea lumea! Poate mai era ceva de făcut, şi poate, copiii, în spaima şi-n mâhnirea lor de-acuma, aşteptau de la el altă născocire. Uite, motorul părea încă teafăr, da, s-ar fi putut face, de pildă… Şi mintea cantonierului se înfierbântase iarăşi, ochii lui, privind printre gene, treceau peste necazul de astăzi, căutând iar depărtările.

— Ei bine, tâlharule, pentru asta să ştii că te trimit la Curtea Marţială! scrâşni şeful gării.

Îşi venise în fire şi îşi scutura, cu cotul, şapca

murdară.

— Ultragiu în exerciţiul funcţiunii! Hai, Valerică! Haide şi tu, măgarule!

Măgar; i zicea lui Petruş, de parcă-i uitase numele, fiindcă altminteri copilul n-avea nicio vină decât poate că-l scăpase din mâna cantonierului.

— Uite ce e, domnule şef, vorbi Cazimir, potolit şi cuminte. Că o fi ultragiu, poate, eu nu cunosc bine legile. Dar cu exerciţiul funcţiunii las-o încolo!… Iar dacă ai să-mi trimiţi aici jandarmii, astăzi, sau altă dată, când ţi-o veni mai bine, şi au să mă ducă la Curţile Marţiale, am să întreb şi eu, că atâta mi-o da voie: care exerciţiu funcţiunii, când dumneata eşti la canton, în loc să fii la gară, să primeşti trenul? Că, dacă-i aşa, mai bine să-l pună şef pe Dumitru, macagiul, să nu-ţi dea şi dumitale leafă de pomană!

Şeful de gară se duse şi Cazimir rămase singur, cu copiii, lângă fărâmăturile automobilului.

— Lasă, Uţă, ţine-ţi lacrimile, c-am scăpat cu bine! O să facem noi altul, de două ori mai mare! Trică, ia hai să vedem ce-i cu motorul!

Zadarnic însă voia să-i amăgească pe copii cantonierul, să se amăgească pe sine Aveau să-şi regăsească nădejdea, nu-i vorbă, dar nu astăzi; mâine! Astăzi abia îşi mai ţineau sufletul de amărăciune.

Da, se vede, viaţa îşi ieşise din ale sale, pentru toată lumea!

Capitolul XVII

MIROSLAV LA AREST

Viaţa îşi ieşise din ale sale şi pentru pisici, nu doar pentru oameni. Miroslav era prizonier, de azi dimineaţă, şi nu-l mai chema Miroslav, ci Erika. Aşa îl botezase domnişoara şefului de post, fiindcă aşa se numea prietena sa cea mai bună.

— Erika! Vino înroa! N-auzi? Vino când te chem, lighioană!

Domnişoara dorea ca Miroslav s-o iubească, şi îl învăţa dragoste cu nuiaua în mână.

Harşt!

— Vino, n-auzi, spurcăciune!

Cum să scape de la postul de jandarmi o mâţă, când nu pot scăpa oamenii?

Prin duşumeaua odăii se auzeau buşituri îndesate şi răcnete, pe care Miroslav nu le înţelegea, fiindcă nu mai avusese niciodată de-a face cu jandarmii.

— Nu mai da, dom’ şef, că nu ştiu nimica! se desluşea câte o vorbă între răcnetele omului.

Om? Când spui verba asta te gândeşti la un ins în toată firea. După glas, cel de jos era mai curând un băieţandru.

— Spune de unde ai luat talpa, pungaşule! Altfel îţi tăbăcesc pielea!

Sub odaia domnişoarei se afla cancelaria şi şeful de post întors de la canton, cerceta o hoţie. Perceptorului i se furase, de câtăva vreme, o curea de transmisiune, din cele late şi groase, care mână batozele.

Nimeni nu întrebase de unde avea el cureaua, că nu ţinuse niciodată batoză de treier; ce să treiere cu ea, birurile?

O asemenea curea, talpă groasă, care atârnă cu zecile de kilograme, costă multe parale şi nu-i nimeni nebun s-o cumpere, aşa de florile mărului. Perceptorului i-o adusese însă un om, noaptea, când preţul lucrului scade la o zecime. Iar în altă noapte, la vreo două săptămâni după aceea, cineva desfăcuse o scândură din peretele magaziei şi luase cureaua fără să plătească nici măcar zecimea. Câinele lătrase cu întârziere, şi când ieşise perceptorul, cu puşca în mână, nu mai putuse să găsească decât paguba şi spărtura din peretele magaziei.

Acel perete dădea spre ograda lui Petre Ciungu, dar, oricât ai fi vrut să-ţi opreşti asupra lui bănuiala, omul fusese plecat nu doar în noaptea aceea, ci toate nopţile săptămânii, fiindcă lucra la oraş şi nu se întorcea acasă decât sâmbătă seara. Iar femeia lui, iarăşi ştia toată lumea, zăcea, de tiei luni prin spitale, cu boală la inimă.

Pe cine să-ţi mai pui cercetările? Vasile, băiatul cel mare, recrutase în toamnă şi acum era la oştire; Eftimie, al doilea, învăţa meşteşug, şi el tot la oraş, fiind ucenic la o tâmplărie. Mai rămâneau fetele, Ioana şi Gherghina, de nouă ani una, de unsprezece a doua, singure aflate acasă, cu grija gospodăriei. Cum să-ţi pui mintea cu două copile?

Le cercetase, nu-i vorbă, jandarmul, dar aşa, mai cu milă, şi, după câteva ceasuri, le dăduse drumul. Ce naiba, era şi el părinte, îl durea inima să schingiuiască două fiinţe plăpânde, şi de bună seamă, nepurtând nicio vină.

Furtul rămăsese astfel fără lămurire, până aseară, când perceptorul venise la post să-l vestească pe şeful jandarmilor că Alexe al lui Costache Mangâru îşi pusese pingele noi la cizme – şi cum talpa nu se găsea pretutindeni, fiind oprită vânzarea ei datorită războiului, însemna că flăcăul ori furase cureaua, ori avea cunoştinţă cu hoţul.

Acesta era deci temeiul cercetărilor.

— Să spui de unde ai luat taâpa, Alexe, că altfel fac talpă din tine!

Miroslav trăgea cu urechea, mirat de atâtea zgomote necunoscute lui înainte.

— Aoleu, aoleu, nu mai da, dom’ şef, că n-am nicio vină!

— Erika! Erika, n-auzi?! Vino la mine!

Odaia domnişoarei Eleonora nu se asemuia nici pe departe cu cancelaria jandarmeriei; jos erau duşumele roase, pereţi cenuşii, ferestre cu cercevelele vopsite ca la cazarmă, o masă cu muşama neagră deasupra şi un dulap încuiat grosolan cu lacăt cât pumnul.

Sus, pereţii aveau culoarea cerului, iar tavanul era alb ca spuma – şi tot alb, cu glanţ, erau vopsite uşa şi cercevelele.

Scândura duşumelei nu se vedea de covoare, la ferestre atârna perdea subţire ca borangicul, patul de domnişoară era învelit cu mătase trandafirie, iar dulapul, de nuc, avea o cheiţă micuţă, de care atârna o funduliţă şi ea tot în culoarea gingaşă a trandafirului. Pe perete, deasupra patului, se vedea o fotografie, dar nu a domnişoarei; cine mergea la cinematograf o recunoştea îndată pe Alida Valii.

Miroslav nu recunoştea pe nimeni; stătea zburlit într-un colţ al odăii, socotindu-se în stare de război cu noua lui stăpână şi cu toată lumea.

— Erika! grăi domnişoara Eleonora, lepădând băţul şi luându-şi un glas plin de căldură, socotind să ajungă pe altă cale la inima cotoiului:

Cotoiul se uită la ea pe sub sprâncene, neînţelegându-i toanele. Dacă n-ar fi fost crescut în odaia aspră a cantonului şi n-ar fi fost deprins cu un om ciufulit şi sălbatic, ca stăpână-su, poate gingăşia domnişoarei i-ar fi mers la inimă.

Fiindcă, într-adevăr, Petruş nu se înşelase, chipul şi întreaga făptură a Eleonorei, Norei, Noricăi erau numai suavitate şi gingăşie. Pe lângă părul bălai, scăldat parcă în soare chiar şi în zilele posomorâte, pe lângă ochii albaştri, plini de mirare, avea un obraz prelung, cu liniile line, o gură desenată cu blândeţe şi căldură, pe pragul pârguirii, un năsuc plin de nevinovăţie, unindu-se, între sprâncenele subţiri, cu fruntea senină.

— Erika, iubito, hai, vino la mine!

Şi ce glas blând, potrivit cu întreaga ei făptură!

Aşa gângurind ea cu blândeţe, domnişoara Eleonora se apropie uşor de colţul odăii. Purta o rochie până deasupra genunchiului, ca o copilă, şi părul şi-l ţinea legat cu o cordeluţă care pornea de după urechi şi se înnoda în creştet, tot ca la copile – şi rochia şi cordeluţa în aceeaşi culoare a trandafirului.

— Hai să fim prietene, Erika! Vreau să mă iubeşti! Hai, uită-te la mine!

Miroslav o privea, fără bucurie, urmărindu-i mişcările – iar când domnişoara Eleonora întinse mâna, stupi, după cum îi era obiceiul, şi dintr-un salt fu în celălalt colţ al odăii.

— Erika!

De data asta domnişoară îşi aspri iar glasul, şi bătu supărată în duşumea, cu piciorul.

— Nu mai da, dom’ şef! se tânguia jos, cu glasul istovit, flăcăul.

Domnişoara Eleonora şovăi, în căutarea căii potrivite pentru a câştiga prietenia sălbăticiunii. Apoi se duse la uşă şi deschizând-o îşi scoase capul pe sală.

— Pândele!

— Da, domnişoară!

— S-a răcit laptele Erikăi? Să mi-l aduci numaidecât! Erika vrea să mănânce! Nu-i aşa, Erika, vrei lăptic cu miere?!

Erika însă pândea uşa – şi-n timp ce

domnişoara îi vorbea astfel, având în glas tot lăpticul şi mierea făgăduite, se propti în covor, schimbându-i locul – şi, întinzându-se ca un burlan, o zbughi afară.

— Pândele! ţipă domnişoara.

Pe sală se auziră bocănind paşi soldăţeşti, se auziră icneli, stupituri, miorlăituri fioroase – şi după câteva clipe jandarmul Pândele, cu mâinile zgâriate, intră în odaie, aducându-l pe Miroslav care se zbătea să-i scape din braţe.

— Erika, ingrato! Unde vrei să fugi? Crezi că te iubeşte cineva mai mult decât mine? îi vorbi domnişoara, şi cu mâhnire, şi cu furie.

— Da' nu-i mai spuneţi aşa, domnişoară, că e cotoi nu-i mâţă! îşi îngădui să vorbească jandarmul.

Domnişoara Eleonora îşi ridică spre el privirile pline de uimire.

— Cuum?

— Cotoi, domnişoară!

— Nu se poate! Eu vreau să fie pisică!

— Aţi vrea dumneavoastră, dar dacă l-a făcut dumnezeu cotoi, acum nu-l mai poţi întoarce!

Şi jandarmul ieşi să pregătească laptele.

— Erika, tu eşti cotoi?

Era în glasul domnişoarei şi uimire, şi neîncredere, şi chiar puţină oroare... Câtăva vreme stătu în cumpănă, privindu-l pe Miroslav care o dezamăgise astfel. Pe urmă domnişoara ridică din umeri, zicându-şi: „Nu-mi pasă; are ochi

frumoşi; cotoi sau pisică, vreau să mă iubească!”…

Treceau ceasurile; jos, răcnetele încetaseră. La bucătărie sfârâiau bucatele. Cucoana şefului de post se sculase, fiind către ora prânzului şi dorind să ştie ce pregătea Pândele pentru masă.

Pândele era jandarm, purta puşcă după amiaza, dar dimineaţa avea şorţ alb în faţă, dereteca prin odăi, pregătea bucatele – fiind, adică, bucătăreasă şi fată în casă.

— Nu ţi-am spus, tontule, să tai cartofii mărunt? Cartofi „pai”! striga la bucătărie cucoana.

Pe urmă veni şi şeful postului sus, îşi scoase centironul, se descheie la veston, fiind lipsit de manierele pe care le-ar fi dorit nevastă-sa, se spălă pe mâini, îşi suflă nasul – şi domnişoara fu chemată să prânzească.

În acest timp, Miroslav îşi ducea mai departe prizonieratul, în odaia frumoasă, dar nu-l mai chema Erika, ci Rosano, cum se hotărâse domnişoara să-l boteze, cu numele cuvenit bărbatului.

Pe când dincolo se prânzea, mâncând în silă jandarmereasa, ciugulind delicat domnişoara şi clefăind cu poftă jandarmul, că nu stătuse de pomană dimineaţa, Pândele intră la Rosano şi-i aduse masa, pregătită după cum poruncise stăpână-sa: două aripi de pui pane, cu o grămăjoară de cartofi prăjiţi, dar nu „pai” – fiind tont soldatul.

Două aripioare de pui pentru Miroslav care

mânca o găină întreagă numai la o masă! Vai, de acum înainte motanul trebuia să se deprindă cu altă viaţă, mai nobilă şi mai delicată!…

Iată cum îşi petrecu el acea după amiază:

Curând, domnişoara Eleonora se întoarse, însoţită de maică-sa.

— Uite, mamă, el e Rosano! îţi place?

— Vai, ce pisică minunată! exclamă jandarmereasa, căreia, ca şi domnişoarei, îi plăceau lucrurile frumoase. Norico, să-i pui fundă roşie, să nu ţi-l deoache!

Miroslav nu se atinsese de prânzul pe care i-l adusese soldatul. Îi era foame şi-i ghiorăiau maţele, ca nemâncaţilor, în schimb avea la gât fundă roşie, pe care zadarnic încerca să şi-o scoată.

După ce plecă maică-sa, zgâriată pe mâini, că nu fusese uşor să-i lege funda motanului, domnişoara începu iar cu dragostea:

— Rosano, vino încoace!

Dar chemările rămânându-i zadarnice, ridică din umeri, înciudată, se întinse pe pat, rezemată într-un cot – şi se apucă să frunzărească o revistă cinematografică”.

Miroslav, cătând cu ochii când la uşă, când la fereastră, auzea foşnetul paginilor şi felurite exclamaţii: O! Ah! Vai! – şi altele.

Pe urmă, domnişoara rămase visătoare, până pe la ora şase; se lăsase răcoare afară – în ultimele zile părăsise hamacul.

— Rosano

Pauză.

— Pis-pis-pis, Rosano! Vino încoace!

Ingratul motan nu răspundea în niciun fel la aceste chemări aşa de gingaşe.

Domnişoara Eleonora se ridică, se uită pe geam, oftă, părând că şi-a uitat oaspetele, şi se duse să deschidă uşa dulapului – cu cheiţă şi cu funduliţă potrivite după mâna ei drăgălaşă.

Miroslav o văzu trăgând de sub hârtia raftului o fotografie şi privind-o, luminată La faţă, dar ce înfăţişa fotografia nu deosebi, fiind departe.

Fotografia înfăţişa un tânăr în fireturi şi haine de mătase, cu ochii plini de scântei, cu faţa veselă şi îndrăzneaţă, părând că-i gata să sară de pe hârtie şi s-o ia pe domnişoara Eleonora sau pe altă domnişoară în braţe. Cine ştia cinematograful, îl recunoştea pe tânăr din filmul „Rigoletto”, dar desigur el era regele vesel, nu cocoşatul. În josul fo tografiei scria, cu litere albe: Rosano Brazzi.

— Rosano! oftă fata jandarmului.

Iar Miroslav îşi saltă capul, mirat – chemarea avusese de data asta altă intonaţie. Acum domnişoara vorbea cu fotografia, nu cu motanul!

— Rosano!…

Şi după câteva ofuri şi ahuri, Miroslav o văzu, cu uimire, pe noua lui stăpână Îipindu-şi obrazul de fotografie, şi rămânând aşa, cu privirea departe. Nu avu însă noroc să-i ţină mult tihna;

domnişoara, după ce dezmierdă astfel fotografia, o puse la loc, sub hârtia raftului, şi, terminând cu oftaturile, se întoarse spre el, îmbiindu-l iarăşi cu dragostea:

— Rosano! Hai, Rosano, vin mai aproape!... Nu vrei? Ei atunci na, ingratule!

Harşt cu nuiaua pe spate!

Cotoiul se smuci şi, subţiindu-se, se ascunse sub fundul patului.

— Ieşi afară că te omor! şuieră domnişoara, umblând cu nuiaua pe sub pat, orbeşte.

Apoi scoase un ţipăt:

— Au! M-a zgâriat ticălosul!...

Iacă aşa îşi petrecu Miroslav după amiaza aceea, cerându-i domnişoara dragostea, când cu vorbe mieroase, când cu nuiaua, când bătând cu piciorul în podea, înciudată.

— Vreau să mă iubeşti, Rosano! înţelegi, sălbaticule, că de nu, te ia mama dracului!

La căderea serii, cotoiul era istovit de atâta dragoste, iar domnişoara avea numai zgârieturi pe picioarele şi pe braţele ei gingaşe.

— Las' că te-nvăţ eu minte pe tine, neobrăzatule!

Se liniştise lumea pe uliţă, se liniştise şi jandarmeria, nu se mai auzea vorbă pe jos, în cancelarie, Alexe zăcea în beci, la arestul postului. Venea ora culcării şi domnişoara Eleonora nu ajunsese la nicio înţelegere cu motanul.

— Pândele!

— Da, domnişoară.

— Să-mi aduci un lighean cu apă caldă. Vreau să-l îmbăiez pe Rosano.

— Vai de mine, domnişoară! Poate vrei să-l omori! Pisicile nu îndură apa.

— Tu să faci ce ţi-am spus! Altfel cum o să doarmă cu mine în odaie?

Jandarmul ieşi, ridicând din umeri, şi după puţină vreme se întoarse, cu ligheanul, îndeplinind porunca domnişoarei.

— Pune-l jos şi vino de-mi ajută!

— Dar unde-i cotoiul?

— Sub pat, al dracului!

— Lasă-l, domnişoară, zău aşa! Cine-a mai auzit să faci baie pisicii?

— Pândele! strigă domnişoara, bătând cu piciorul.

Soldatul nu avu încotro, se supuse şi, aşezându-se pe duşumea, începu să-l dibuie pe Miroslav, sub fundul patului. Îndată odaia se umplu de buşituri, de miorlăituri, de ţipete. Miorlăia îngrozitor motanul, ţipa domnişoara, se văieta jandarmul cu mâinile zgâriate.

— Nu-l lăsa, Pândele!

Miroslav ieşi de sub pat, cu coada zburlită, cu ghearele scoase, îşi arătă dinţii – şi când asupritorii vrură să-l încolţească, le scăpă printre picioare, scuipând în dreapta şi-n stânga, şi, dintr-o săritură, fu deasupra dulapului, unde stătea pitit celălalt Rosano, cu cinematograful.

— Aţinte, domnişoară!

Pândele se apropie, cu mâinile întinse, ferindu-şi capul. Încolţit, cotoiul îi sări în creştet şi de-acolo se aruncă pe sobă, de unde începu să scuipe ca apucaţii.

— După el, Pândele!

În câteva clipe, odaia îşi pierduse înfăţişarea frumoasă; covoarele stăteau grămadă, prin colţuri, cuvertura atârna pe jos, jumulită, fotografia Alidei Valii căzuse pe duşumea şi geamul plesnise. Apoi urmă un miorlăit care le întrecu pe toate celelalte: Miroslav încăpuse în mâinile jandarmului şi se zbătea să zici că-l jupoaie.

— Bagă-l în lighean, Pândele!

— Lasă, zău, domnişoară!

— Fă ce-ţi poruncesc, tontule!

Domnişoara întinse mâinile, apucându-i cotoiului picioarele de dinapoi, ca să-i ajute jandarmului.

Ce fusese până acuma, îndurase cum îndurase Miroslav, arestatul. Dar când simţi apa fierbinte, toate se răzvrătiră într-însul – şi, adunându-şi puteri pe care nu le-ar fi bănuit oamenii, se zvârcoli ca o fiară înjunghiată, se smuci răsturnând ligheanul, se rupse pârâind din mâinile călăilor şi, fără să mai caute altă scăpare, se năpusti cu capul în geam, făcându-l fărâme.

— Rosano, Rosano! începu să ţipe domnişoara, cu picioarele ude. Fugi după el, Pândele!

Dar în clipa aceea, Rosano, căzut de la înălţimea etajului, se dezmeticea şi se năpustea peste ulucă, scoţând o ultimă miorlăitură…

Din asta se vădeşte că pisicile scapă de la arest mai uşor decât oamenii.

Capitolul XVIII

PLOILE TOAMNEI

Dar şi oamenii scapă câteodată, când li se sting celelalte speranţe şi socot că-i mai bine să înfrunte primejdia fugii, decât să-şi aştepte soarta potrivnică, lâncezind între ziduri de închisoare. Asta avea să se vădească în aceeaşi seară…

În seara aceea, Petruş se afla la canton, venit să-şi ia rămas bun de la Cazimir, fiindcă a doua zi, ultima zi de vacanţă, poate n-ar mai fi avut timp pentru asta, trebuind să se pregătească de plecare la şcoală.

Voia acum să-şi lămurească nechibzuinţa, arătând cât se căieşte de urmările neaşteptate ale faptei sale. Îl luase şi pe Culai, ca să nu facă drumul singur – şi-apoi nu-i era ruşine să audă şi dânsul tot ce avea să-i spună el cantonierului. Nu i-ar fi fost ruşine nici de ceilalţi, de Trică şi Uţă, dar ei fuseseră la canton până pe seară şi adunaseră, cu Cazimir, fărâmăturile automobilului, ducând ceea ce mai era bun, în magazia îndoliată.

La canton era iarăşi întuneric, ardea numai

focul, pe vatră, înmuind răcoarea umedă a serii de toamnă. Fiindcă iată, după atâtea zile frumoase, septembrie începea să-şi arate şi faţa aspră; soarele apusese în nori de culoarea plumbului, pe Gârlamare coborau neguri apoase şi vremea, vestind ploaie, se făcuse deodată mai rece.

Cazimir stătea lângă vatră, la locul unde l-am văzut prima oară, iar cei doi copii se aflau în faţă, cu chipurile luminate nesigur de flăcări.

Pe pod trecu un tren, cu viteză mare, şi-l auziră până departe, ducându-se fără să oprească în gară.

— Cară muniţii! şopti Culaie.

— Cară că se-ngroaşe gluma! răspunse, cu posomoreala lui cunoscută, cantonierul.

Petruş îşi simţea umerii grei, că ai oamenilor, şi inima goalălubea şcoala, şi în alţi ani era fericit să se întoarcă la carte, dar acum ducea un gol cu dânsul, ceva neîmplinit, sau făcut fărâme – poate imaginea răsărită o clipă a domnişoarei Eleonora şi apoi pierdută în negura toamnei, poate simţea lipsa lui Miroslav, nu atât pentru el cât pentru Cazimir, care rămânea singur – şi înţelegea că de înstrăinarea motanului era vinovat numai el şi altcintva nimeni.

La ceasul acesta, de obicei Miroslav umbla pe drumuri, dar ştiai că dintr-o clipă în alta va veni la uşă, vestindu-se cu miorlăiturile lui, de neasemuit cu miorlăitura nici unei mâţe din lume. Astă seară Miroslav n-avea să mai vie – şi afară

ploaia începea să ţârâie.

— Cazimire – vorbi băiatul – ţi-am făcut numai supărare şi acum plec la şcoală, şi nu ştiu cum să-ţi spun mai bine că n-am vrut să te supăr…

Cantonierul se întoarse şi răscoli focul, pe vatră, mormăind ceva ce nu înţelese nimeni.

Petruş îşi trase scăunelul mai aproape. Ar fi vrut să spună multe el în ceasul acela, dar îl împiedica tăcerea aspră a omului. Ar fi vrut să spună aşa, – cuvinte limpezi în cugetul lui, neputând totuşi să le dea rostire:

„Ştiu că te-ai uitat la mine cu alţi ochi decât la Culai sau la Uţă, la Trică şi cunosc şi pricina, Cazimire. Pe urmă m-ai primit mai aproape şi eu am simţit şi m-am bucurat foarte tare. Dar începând de ieri s-au întâmplat numai rele, şi eu port toată vina şi n-am putere să îndrept nimica, decât să-ţi cer iertare, ca să plec la şcoală cu o povară mai mică în inimă. Ştiu că lumea te crede în toate felurile, fiindcă eşti ursuz şi nu stai de vorbă cu nimeni. Lumea nu înţelege că eşti ursuz fiindcă pe semne ai o durere în suflet…”

Cam astea ar fi fost cuvintele pe care ar fi vrut băiatul să le spună pentru început cantonierului, gândul lui neoprindu-se la ele; dar una era gândul şi alta lămurirea lui, cu glas tare. Şi neavând putere să spună începutul, Petruş se pomeni spunând sfârşitul, cu vorbe care-i porneau singure din gură:

— Cazimire dacă odată o să am puterea să

fac cuiva bine, nu vreau să mă gândesc la altcineva decât…

Aici Petruş se opri şi toţi trei tresăriră. Dinspre Şipotul răzbi, slab, o împuşcătură – apoi încă una, urmate, curând, de pârâitul înăbuşit al unei mitraliere.

— Ce-o fi? şopti Culaie, sărind în picioare.

Cazimir rămase ţeapăn, trăgând cu urechea afară. Un timp se auzi numai ploaia, ţârâind în burlane, apoi iar pârâi mitraliera – şi după ce se stinseră împuşcăturile nu se mai desluşi niciun alt zgomot; noaptea rămase goală, întinsă pe dealuri.

— Asta a fost la Băi, unde iernează polonii! zise Culaie, rămas în picioare, cu mâna pe inimă.

Apoi adăugă, ca şi cum ar fi vrut să se liniştească singur:

— Poate fac exerciţii.

Petruş ridică ochii spre dânsul.

— Cine?

— Gărzile care-s acolo.

— Acum noaptea, şi pe ploaie?

Cazimir nu zicea nimica, ci tot trăgea cu urechea afară, în aceeaşi încordare. Se zvonise că la Băi au venit nemţi cu maşinile, şi fac numărători şi înscrisuri şi că zilele astea îi ridică pe poloni, să-i ducă în lume.

Nu se mai auzea nimic, decât ploaia – şi-o ascultau toţi, în tăcere, ca şi când se aşteptau să desprindă o veste lămuritoare din ţârâitul ei pe burlane. Numai Cazimir mormăi după o vreme, o

vorbă pe care n-o desluşi nimeni:

— Zurbagiii!…

Apoi, deodată, săriră câteşitrei în picioare. Uşa se zgâlţâi, sub o buşitură – şi până ce vreunul să-şi vină în fire, afară izbucni un miorlăit care îngheţă inima copiilor, găsindi «-le-o gata slăbită de taina nopţii şi-a împuşcăturilor.

Culai îl apucă pe Petruş de mână, dârdâind din tot trupul, dar, înainte să se dezmeticească vreunul, Cazimir se duse la uşă, s-o deschidă, fără să se mire, dumirit de la prima miorlăitură şi neaşteptând încă una.

— Hai, pane Miroslav, poftim la căldură!

Cotoiul se strecură pe uşă, ud şi slut ca o mortăciune, numai cu ochii vii şi cu fundă roşie la gât, cum îl gătise vremelnica lui stăpână.

— Miroslav! strigară amândoi copiii, cuprinşi de nespusă bucurie.

Apoi văzură cum Cazimir închidea liniştit uşa, fără ca pe chipul lui să se fi schimbat vreo trăsătură.

— Cum, nu te bucuri că s-a întors Miroslav, Cazimire?

— Ei, păi ştiam eu că o să vină, dacă nu azi, mâine. Nu stă el în casă străină.

Pe copii bucuria îi făcea să uite vremea urâtă de afară şi împuşcăturile. Petruş îşi lepădase în cea mai mare parte amărăciunea; dacă Miroslav se întorsese, mai avea de plâns numai automobilul – pagubă mare dar mult mai mică decât prima.

Cazimir le făgăduise altul, care să-l întreacă şi ca mărime, şi-n iuţeală pe celălalt, făcut astăzi fărâme.

Pesemne Miroslav era lihnit de foame, fiindcă mai întâi se duse la oale, mirosindu-le cu dezamăgire. Dar după aceea nu se porni pe miorlăituri, ca întotdeauna, ci se apucă să cerceteze odaia, pesemne comparând-o cu a domnişoarei: se uită la patul de scânduri, la poliţa lui de deasupra, la găleata cu apă, la dulăpiorul în care ştia că nu-s decât străchini şi sare. Apoi, aşa slut cum e orice mâţă udă, sări pe genunchii lui Cazimir, lângă vatră, îi căută cu capul deschizătura hainei şi, băgându-şi capul în sânul lui, la căldură, începu să se frece de el, ceea ce nu-i stătea câtuşi de puţin în fire. Dar acum, după ce gustase stăpânirea străină, parcă simţea nevoia să-i spună lui Cazimir, lipindu-se de el, torcind gros şi mângâindu-i obrazul cu coada udă:

— Degeaba, tot acasă-i mai binef

— Şi ce-o să mănânce Miroslav astă-seară? întrebă Petruş deodată, amărându-se iarăşi.

Azi fusese ziua lui să-l hrănească, dar dimineaţa nu putuse aduce nimica, fiind cu taică-su, iar după amiază fireşte nu mai fusese nevoie de hrană.

— Cât e ceasul, Cazimire?

— Opt şi jumătate.

Era încă devreme, după ceasornic, numai că, odată cu toamna şi cu norii, noaptea căzuse

timpurie. Petruş socoti că nu-i târziu să-i vestească pe cel de la moară de întoarcerea cotoiului, să se bucure şi ei încă din astă-seară, dar, mai ales, să se îngrijească de ale gurii, ca măcar Miroslav să nu rabd” şi mâine.

Trică şi Uţă se culcaseră, însă nu dormea încă niciunul; numai mama lor, trudită mult peste ziuă, răsufla adânc în patul ei, din celălalt colţ al odăii. Alături, pesemne, nu dormea nici bunicul, fiindcă mai adineaori, când se auziseră focuri de armă, îl simţiseră prin tindă, ducându-se afară şi zăbovind mult, să asculte urmările. Abia de câteva clipe venise înapoi, în odaie.

Era iarăşi linişte în jurul morii, de nu se auzea decât apa, la scocuri, şi ţârâitul ploii chinuind şindrila.

— Nene, şopti Uţă, stârnit de cele petrecute mai înainte. Oart de ce-or fi tras cu puştile?

— Nu ştiu: a tras cu mitraliera. Ssst! Ia taci! …

În clipa aceea se auzi prin tavan bâzâind telegraful – ciudată chemare dacă ţineai seama ce nepotrivită era ora!

— Stai aici, mă duc singur, să nu simtă bunicul! şopti Trică, dându-se jos din pat pe dibuite.

Vestea de la canton îndreptăţea cu prisosinţă această chemare târzie.

„TU, TU, – spunea mesajul – Miroslav întors teafăr, mare bucurie, aduceţi mâncare, mâine –

bine ar fi peşte, dar merge şi găină…”

Trică ar fi vrut să întrebe cum şi când venise cotoiul, prin ce minune scăpase de la jandarmerie, însă socoti mai nimerit să rabde până a doua zi, ca să nu-l stârnească pe moş Aron cu atâta bâzâitură.

— S-a întors Miroslav! îl vesti pe Uţă, şoptindu-i, când coborî înapoi, în odaie.

Apoi, simţind că frate-su e gata să scoată un strigăt de bucurie, îi puse mâna la gură, şi adăugă cu îngrijorare:

— Acum trebuie să facem rost de o găină!

Cei doi fraţi vorbiră un timp, pe şoptite, înfrânându-şi cu greu bucuria, până ce socotiră că-i vremea să doarmă, ca a doua zi să se scoale odată cu zorii.

Trecuse aşa poate o jumătate de oră, somnul nu vine cu uşurinţă dacă ţi-e tulburată inima, erau abia în clipele aţipelii, când iar se auzi bâzâind telegraful, de data asta scoţând sunete mai repezi şi neorânduite, ca şi când pe telegrafistul de dincolo îl împingea un zor mare sau o spaimă.

— Tu auzi? şopti Uţă, ridicându-se fuga.

— Da! Oare de ce ne mai sună?

În timp ce telegraful bâzâia întruna, pe şosea se auzi, în ţârâitul ploii, trecând o motocicletă în goană.

Copiii nu ştiau cât o fi ora, socoteau că se apropie miezul nopţii, şi chemarea telegrafului acuma făcea să le ticăie inimile.

— Să ştii că s-a întâmplat ceva! bâigui Uţă,

tremurând, cu mâna la gură.

— Aşteaptă şi nu face o mişcare! îi porunci frate-su.

De data asta, mesajul de la canton avea într-adevăr un cuprins care putea să te tulbure:

„TU – numai Tricã, vino repede, tainã mare!”

Până ce băiatul să se dezmeticească şi să ceară o lămurire, telegraful reîncepu, mai repede şi mâi neliniştit, aceeaşi chemare:

„TU – Tricã. e nevoie de tine, vino re…”

Dar aici se opri şi în pod nu se mai auzi decât ploaia bătând mărunt în şindrilă.

Trică vru să apese pe manipulator, neliniştit de chemarea tainică şi încă mai neliniştit de chipul cum telegraful amuţise deodată; însă în clipa aceea auzi şoapta lui Uţă, în spate:

— Nu suna, nene!

Pe cel mic nu-l răbdase inima să rămână în casă şi, urcând scara uşor, ca pisicile, se arătase în gura podului, unde abia i se desluşea cămaşa albă, de noapte.

— De ce-ai venit după mine?

— Nene, să nu suni! reîncepu Uţă, trecând peste întrebare.

— De ce?

— Păi, dacă a tăcut aşa, dintr-odată, înseamnă că I-a împiedicat ceva să mai sune. Poate a intrat cineva la canton; de ce să chemăm noi, ca să dezvăluim telegraful?

Trică avea o minte mai puţin prăpăstioasă,

nu voia să se ducă cu gândul aşa de departe; pe frate-su îl ştia bun să scormonească tot felul de basme.

— Poate s-a rupt firul, ori s-a udat izolaţia, zise, căutând o explicaţie mai puţin ciudată.

Asta într-adevăr ar fi fost cu putinţă, dacă ploua de atâtea ceasuri! t – Păi atunci, degeaba mai suni; mai bine lasă-l şi haidem!

— Unde?

— La canton. Crezi că n-am auzit telegraful?

— Mă cheamă numai pe mine. Tu să stai acasă! Cum o să pleci pe drum noaptea?

— Nu stau!

— Vrei s-o scol pe mama?

— Dacă o scoli nu te mai Iasă nici pe tine. Haidem!

Şi, fără să mai zăbovească, Uţă se duse în odaie unde începu să se îmbrace, punându-şi nădragii, cămaşa, niintenaşul, gâfâind, ca nu cumva să rămână în urmă.

— Uţă, să stai acasă că de nu, dai de dracu' I

— Nu stau! Tu ai sta, să nu ştii ce-o fi acolo?

— Mă, da' plouă şi eşti în picioarele goale!

— Nu-mi pasă! Parcă tu ai cizme, ca împăraţii!

Pe timp de ploaie, Trică încălţa nişte bocanci vechi rămaşi de la taică-su. Avea şi Uţă bocăncei, noi, aduşi de moş Aron chiar în vara asta, dar maică-sa îi ţinea încuiaţi în fundul dulapului.

— Eu nu te iau! hotărî Trică, apăsând pe

clanţă. Dacă te ţii după mine, te priveşte, dar vai de tine să încurci treaba!

Afară ploaia ţârâia mai departe, întunecând noaptea, că nu vedeai nici unde pui pasul. Copiii străbătură bătătura clisoasă, mai mult ghicind drumul, îl auziră pe Ursei scheunând în coteţ, adăpostindu-se şi el de vremea haină – îi recunoscuse şi nu se mai osteni să latre.

— Uţă! vorbi o ultimă oară fratele mai mare, în timp ce treceau podul, orbeşte. O să te ude până la piele şi dacă mâine oi avea călduri şi junghiuri să nu dai vina pe nimeni!

La asta, cel mic nu mai socoti nimerit să răspundă, ci merse înainte, cu fălcile strânse, călcând cu piciorul gol prin clisa duşmană. După cincizeci de paşi dădură în şoseaua plină de băltoace, care se desena tulbure în întuneric şi în curând desluşiră umbra tainică a cantonului, ridicându-se pe marginea drumului. De sus venea un tren, fără să se vadă luminile locomotivei, huruind prin pădure.

— Ţi-e frică? întrebă fratele cel mare.

Uţă clătină din cap şi nu răspunse, simţindu-şi grumazul încleştat ca sub mâna uriaşului.

— Trebuie să ne apropiem cu grijă! vorbi mai departe Trică, luptându-se cu întunericul, să desluşească împrejurimile cantonului.

Pe uluca neagră, se desenau parcă nişte umbre mişcătoare, dar puteau să fie doar trimbe de ploaie, jucate de vântul rece al toamnei.

În marginea pădurii răsări deodată ochiul de ciclop al locomotivei şi curând trenul se năpusti peste pod, stârnind vaietul şi scrâşnetul fierăriei.

— Eu zic să nu mergem prin faţă! şopti băiatul cel mare, micşorând pasul – nu atât fiindcă bănuia o primejdie, cât din dorinţa tinerească de a-şi îmbrăca fapta în mai multă taină.

Dar, în clipa aceea o fâşie de lumină ţâşni de lângă gardul cantonului, scoţânef din beznă picăturile dese de ploaie – şi îi orbi, lovindu-i în faţă.

— Stai! răcni o voce năprasnică.

Amândoi copiii se opriră în mijlocul drumului, îngheţaţi de spaimă până în măduva oaselor.

— Careul acolo? răcni acelaşi glas, în timp ce se auzea ţăcănind piedica armei.

Nici Uţă nici Trică nu fură în stare să răspundă, ci rămaseră ţepeni, cu lumina în faţă.

— Sunt nişte copii! se auzi, în spatele luminii, o voce mai domoală. Hei, ia veniţi încoace!

Copiii păşiră înainte, dârdâind, împroşcând apa din băltoace, până ce, în poarta cantonului, de unde pornise trimina, desluşiră două umbre, soldaţi poate, că nu li se vedea limpede nici îmbrăcămintea, nici faţa. În drum, era oprită o motocicletă cu ataş, iar ceva mai încolo, alta.

— Cine sunteţi voi? întrebă, răstindu-se, glasul care se auzise primul.

— De-aci, de la moară, răspunse Trică. Încercând să-şi apere ochii de lumina orbitoare.

— Dom’ major, – se auzi glasul celălalt – sunt nepoţii morarului. Îi ştiu de când veneam să măcinăm, toamna ailaltă. Pe tine nu te cheamă Trică?

— Ba da! bâigui băiatul.

— Şi ăstălalt e Uţă!… Dom’ major, îi cunosc bine.

Unul dintre oameni făcu un pas înainte şi îi cercetă, plimbând lumina de la unul la altul.

— Şi ce căutaţi voi la ora asta pe drumuri?

După glas, ăsta era majurul, nu celălalt, care-i recunoscuse şi le vorbise mai omeneşte.

— Hai, unde vă duceţi voi acu’ noaptea?

Trică începea să se dezmeticească; nu-i mai era teamă de vreme ce se afla aici cineva cunoscut, care să le ţină partea. Dar îi era frică de ceea ce se întâmpla înăuntrul cantonului, unde se auzeau vorbind şi tropăind alţii.

Şi fiindcă trebuia mai întâi să răspundă la întrebarea majurului, tare ar fi vrut să ştie cât putea fi acum ora, ca minciuna lui să se potrivească, să nu pară prea gogonată – doar nu-i era îngăduit să spună adevărul, dacă fusese chemat aici tainic. Fireşte, toate aceste gânduri trecură prin capul lui cu iuţeala fulgerului. Şi, când să îngâne o vorbă, auzi deodată o loco, motivă fluierând în gară.

Pe toată linia asta erau numai trei locomotive, una la trenurile de persoane şi două pentru mărfare. Fireşte mai veneau până la

Şipotul şi alte locomotive, multe, să ia vagoanele cu muniţii, dar acelea erau străine de linie, ţineau de alte depouri. Pe cele de-aici le cunoştea bine şi după pufăit, şi după fluier, că doar le vedea şi le auzea în toate zilele.

„E personalul de zece!” îşi zise la iuţeală.

Personalul aşteptase în gară să treacă garnitura din sus, de bună seamă tren cu muniţii, fără oprire, şi acum, liberându-se linia, îşi lua şi el drumul. Deci Trică se înşelase asupra orei, nu era înspre miezul nopţii, cum bănuise. La vremea asta ar mai fi avut motiv să se ducă de pildă în gară, ca să-l aştepte pe moş Aron, care venea cu trenul… Dar dacă se îndreptau spre moară, punându-se acolo cu cercetările?

— Sunt speriaţi, dom’ major vorbi glasul celălalt. Luaţi-i mai cu binişorul… Unde vă duceţi voi la ora asta, măi Trică?

— Ne ducem în sat, la cârciumă, să cumpărăm un kil de vin pentru moş Aron, răspunse Uţă, la iuţeală, luând-o înaintea lui frate-su.

Ora zece seara nu-i potrivită să te duci la biserică, dar după băutură… Majurul nu se miră că morarului îi venise chef să bea la oră târzie.

— Şi sticla unde-i?

Trică întoarse capul în urmă; nu putea să se lase el mai prejos de isteţimea mezinului.

— Am scăpat-te din mână, când ne-a strigat să stăm – că ne-a luat spaima. O să ne dea alta,

cârciumarul.

— Hai, duceţi-vă!… începu să spună majurul, nemaiavând nicio bănuială.

Dar, în clipa aceea, o altă umbră se ivi pe prispa cantonului, şi-un glas întrebă, cu asprime:

— Ei, ce faceţi? N-aţi găsit nicio scară?

În spate, la magazie, mai era unul; un glas răspunse gâfâind, de acolo:

— Nu-i. dom’ locotenent! Numai fiare vechi şi scândurărle.

Iar încă un glas răspunse, din partea cealaltă a bătăturii:

— Nici pomeneală! Nu-i nici măcar o prăjină, că ne-am urca pe ea, ca pe scară.

Între timp, omul de pe prispă, locotenent după cum îi spuseseră ceilalţi, simţi mişcare la poartă.

— Ce-i acolo. Dimiule?

— Nişte copii, dom’ locotenent. Se duc în sat: le-am dat drumul să plece.

— Nu ţi-am spus să nu Iaşi pe nimeni? strigă mâniat locotenentul. Adă-i la mine!

Copiii intrară tremurând în curtea cantonului. Nu, nu le mai era teamă de fel de ce ar fi putut ei să păţească – dar pare-se, cu Cazimir se întâmplase ceva rău, mare încurcătură.

— Veniţi încoace!

Locotenentul intră înăuntru şi-i trase după el, să-i vadă mai bine.

— Cine sunteţi voi? Trică şi Uţă rămaseră în

prag, buimăciţi de lumină, fiindcă în odaia cantonului acum ardea lampa, cu fitilul mare, dezvăluind toate ungherele. Cazimir stătea în picioare, lângă vatră, posomorât ca întotdeauna, fără să i se poată citi ceva în privire. Miroslav sărise pe poliţă şi se uită speriat la lumea străină. În alt colţ al odăii era un soldat, în manta de ploaie, cu puşca în bandulieră, iar lângă el, Petruş şi Culai, cu ochii mari, cu feţele albe şi nemişcate, parcă de marmoră.

— Suntem de la moară, răspunse Trică, la întrebarea ofiţerului.

Şi într-o clipă se strânse într-însul, se opri să facă un semn de cunoaştere către prietenii aflaţi

înăuntru, înţelegând din privirea şi din nemişcarea lor că nu trebuie să arate ce-i leagă între dânşii. În privinţa asta nici Uţă nu arătă isteţime mai mică, fiindcă în locul oricărei mişcări şi vorbe care ar fi putut să-i scape în această clipă, îşi opri ochii la Miroslav, cum ar fi făcut tot copilul, arătându-se uimit de mărimea cotoiului, ca şi cum azi l-ar fi văzut prima oară:

— Nene, ia uite ce miţă mare!

Dacă văzu aşa, locotenentul nu-i mai descusu de pomană; nu încăpea îndoială că erau nişte copii, fără vinovăţie. Dar, deodată, soldatul cu puşca în bandulieră zise, arătând spre Uţă:

— Să-l urcăm pe ăsta, dom'locotenent. Ţi-l iau eu, numai cu o mină.

Zicând aşa, îşi ridică ochii în tavan, la gura podului. Cantonul, clădire ciudată, avea pereţii înalţi de aproape patru metri, ca turnurile – şi ca să ajungi în pod, era greu fără scară. Se vedea că militarii

căutau ceva, că trăseseră chiar patul sub gura podului, altceva neavând la îndemână, nici măcar o masă. Poate încercaseră să se urce unul în spinarea altuia, fiindcă soldatul din odaie avea urme de noroi, pe umeri, dar, cum erau îmbrăcaţi în haine greoaie şi ude, pesemne nu izbutiseră să ajungă la acea înălţime.

Aşa înţeleseră şi Trică, şi Uţă, din vorbele

soldatului şi din cele ce se vedeau înăuntrul cantonului – însă ce anume căutau militarii, nu putea bănui niciunul.

— Urcă-l! porunci locotenentul.

Era în glasul lui şi-un fel de ciudă, şi nelinişte şi nerăbdare. Să nu găsească o scară în toată bătătura cantonului! Şi totuşi nu putea pleca mai departe, fără să cerceteze şi podul, iar pe de altă parte nu putea să întârzie, fiindcă mai avea de răscolit şi alte locuri, nu numai cantonul.

— Haide, urcă-l, nu mai pierde vremea! răcni la soldatul cu arma în bandulieră.

Cum să nu răcnească şi cum să nu-şi iasă din fire, dacă din oamenii lui nu se găsise măcar unul mai sprinten, şi-acum pierdeau vremea căscând gura la tavanul cantonului! Soldaţii lui nu cunoşteau viaţa grea a frontului, se leneviseră şi le înţepeniseră încheieturile în anul de când făceau paza la închisoare. Iar acum, când se ivise o întâmplare care-i scuturase din amorţeală, parcă erau nişte babe nevolnice.

Dar lasă că nici el, locotenentul, nu avea de ce să se laude! I se îngroşase şi lui ceafa şi-i crescuse pântecul, de şedere, şi când încercase să se urce el, voinicosul, în spinarea soldatului, alunecase pe duşumea, făcându-se de ruşine…

Soldatul sări pe pat, sub gura podului, şi-i făcu semn lui Uţă să vie.

— Hai, ţâcă, să te dau uţa!

Copilul se uită în fugă la Cazimir, la Petruş, la

Culaie, dar nu primi niciun semn din partea vreunuia. Numai Petruş parcă îşi încruntă sprâncenele şi strânse buzele, poate îndemnându-l să-şi ţină gura. Soldatul îl luă în braţe şi-l ridică în picioare pe umeri, ţinându-l strâns cu mâinile, de amândouă gleznele.

— Ţâcă, să nu cazi, că n-am de unde scoate altul ca tine!

Între timp, în uşă venise şi majurul.

— Dimiule, dă-i lanterna! îi porunci ofiţerul.

Uţă tremura ca varga pe umerii soldatului, şi-i venea ameţeală. De acolo, din înălţimea tavanului, îl văzu pe Petruş clipind repede. Culai avea obrazul ca de zăpadă. Pe Cazimir nu-l vedea la faţă, fiindcă îşi ţinea ochii în jos, parcă măsurând duşumeaua.

— Ajungi, ţâcă?

— Mai saltă-mă puţin, nene!

Băiatul ajungea cu mâinile la capacul podului, se ţinea de rama roşie – şi, deodată, văzu pe ramă: > urmă de noroi proaspăt. Sângele îi îngheţă în inimă.

— De ce tremuri, ţi-e frică? N-avea grijă, că te ţin bine! Ia de colea lanterna!

— Saltă capacul şi vezi ce-i înăuntru! porunci ofiţerul.

Socotea că se poate bizui pe cercetarea copilului, era prea crud ca să fie deprins cu minciunile – şi chiar dacă ar fi vrut să mintă, l-ar fi dat de gol spaima.

Capacul podului alunecă în lături, scuturându-şi tot praful pe du şumeaua cantonului.

— Vezi ceva?

— Să mă mai ridice puţin, că n-ajung cu ochii.

Soldatul se întinse, ridicând mai sus mica povară vie. Uţă îşi plimbă lanterna sub acoperişul podului – şi deodată îi scăpă un icnet subţirel, asupra căruia nu avu stăpânire.

— Ce este? strigă locotenentul, scoţând revolverul.

Într-un colţ al podului, lumina lanternei căzuse peste un om, chircit sub olane; alături era altul, cu o rangă în mână. Băiatul nu le văzu bine decât ochii, lucind că ai fiarelor şi alunecă în braţele soldatului, simţind cârpe în locul picioarelor.

— Ce este? răcni iar ofiţerul, cu ochii când la el, când la gura podului.

— Un… Un şobolan! bâigui Uţă.

Şi după ce înghiţi greu un nod care aproape îi fărâmă gâtul, adăugă, cu mai multă convingere, clipind repede, cu ochii într-ai ofiţerului:

— Un şobolan… mare cât cotoiul!

Capitolul XIX

FUGARII

În seara aceea, după ce se întorsese Miroslav la canton şi Petruş îi vestise pe cei de la moară, împărtăşindu-le bucuria acestei întoarceri, copiii

mai rămaseră o vreme, parcă neîndurându-se să plece şi să înfrunte întunericul nopţii, mai ales pe ploaia asta care acoperea văile.

Miroslav torcea, alintându-se cu capul în sânul cantonierului, iar acesta, în timp ce-i mângâi blana udă, îi spunea cuvinte mustrătoare în graiul lor polon pe care copiii nu-l puteau înţelege. Dar era atâta căldură şi-atâta tristă blândeţe în glasul lui Cazimir, încât tot ar fi stat acolo şi tot l-ar fi ascultat, până la ziuă.

— Şi zi aşa, pane Miroslave – vorbea cantonierul – nu-ţi mai place la canton, ai vrut să te boiereşti, să duci trai în casă bogată, să-ţi pună domnişoara fundă la gât şi să te frizeze…

Aici Cazimir se opri, ca şi cum i-ar fi dat răgaz cotoiului să-i răspundă, dezvinovăţindu-se:

„Păi cum, pane Cazimire, ce, m-am dus eu de bunăvoie? Uiţi că tu m-ai dat pe mâna jandarmilor?”

— Ei, pane Miroslave, te-am dat că n-aveam încotro! Dar tu, când i-ai văzut în bătătură, nu puteai să speli puţina? Or, zi mai bine că ţi-a fost lene s-o zbughieşti pe uşă – şi-ai socotit că e mai plăcut să te plimbe Pândele, în sac, ca pe-o mortăciune!

Aici iar se opri stăpânul cotoiului, parcă iar aşteptând ca el să-i răspundă:

„Ca o mortăciune? Asta să crezi tu, Cazimire! Dacă vrei să ştii m-am zbătut tot timpul şi-am miorlăit că se adunase lumea. Şi dacă n-am putut

să ies din sac, tot am făcut o spărtură, prin care mi-am scos capul, ca să văd drumul”.

Miroslav nu rosti această dezvinovăţire, decât poate torcând, şi deci stăpânu-su nu o înţelese, că el doară nu ştia să desprindă cuvinte din torcătura cotoilor, cum crezuse llţă odată şi cum poate mai credea încă. Dar, dacă nu vorbi, ca oamenii, în schimb Miroslav îşi scoase deodată capul din sânul cantonierului şi cătă către uşă, cu urechile ciulite, să fi spus că nu-i motan, ci câine.

— Haide, pane Miroslave! îl linişti Cazimir, în aceeaşi limbă polonă. Nu mai trage cu urechea, că pe ploaia asta nu umblă nicio mâţă pe-afară.

— Cazimire! şopti Petruş, cu o teamă nouă. Mi se pare că e cineva la uşă!

— I-auzi, pane, te pomeneşti că te caută o mireasă! îşi continuă Cazimir gluma, vorbindu-i motanului pe limba lor dinainte.

Şi întorcându-se spre uşă, strigă, de parcă ar fi vrut să-şi ridă de cotoi până la capăt:

— Haide, mâţo, pofteşte! Pan Miroslav e nerăbdător să te vadă!

La aceste vorbe uşa se dete în laturi – şi două făpturi omeneşti, ude, speriate, stropite de noroi până în creştet, păşiră înăuntru, şi se arătară în lumina focului, aruncând în jur priviri rătăcite.

Petruş şi Culai săriră în picioare, trăgându-se către perete.

— Ajută-ne! vorbi, gâfâind, unul din oameni, într-o limbă pe care copiii nu o înţelegeau, dar îşi

dădeau seama că aducea cu limba vorbită de Cazimir înainte.

Cantonierul se ridicase de asemeni, cu Miroslav în braţe şi, la lumina flăcărilor de pe vatră, pe chipul lui se citea o tulburare pe care cei mici nu o cunoscuseră niciodată.

— Sunteţi polonezi?

— Da.

— Aţi fugit din lagăr?

Omul care vorbise şovăi, aruncându-i celuilalt o privire, apoi răspunse:

— Da; am fugit mai mulţi. Ne caută. Ascunde-ne, repede!

AL doilea fugar, mai vârstnic decât primul, un om înalt, tras La faţă, cu barba căruntă, cu ochii adânciţi în orbite, se uită repede în jur, mai temător decât celălalt, apoi, făcând un pas, îşi pironi privirea asupra cantonierului.

— Te-am auzit vorbind graiul nostru. Ne putem bizui pe tine? Dacă nu vrei să ne ascunzi, mai bine fii cinstit şi spune-ne să ne ducem!

La aceste cuvinte, Cazimir îşi îndreptă umerii, mişcare pe care nimeni nu-l văzuse făcând-o în anii de-aicea şi, ridicând capul, răspunse:

— Sunt polonez, domnule!

Iar după asta nu-şi mai pierdu vremea să le spună şi alte cuvinte ci se întoarse spre cei doi copii care înlemniseră lângă perete.

— Băieţi, – le vorbi repede – dacă vă e frică, duceţi-vă! Dacă nu, aduceţi-mi scara, iute!

Nici Petruş nici Culai nu înţeleses^eră cuvintele schimbate între Cazimir şi oamenii din uşă, dar, după vorbă, după uniforme, după toate semnele, îşi dăduseră seama că oamenii erau fugari, de bună seamă polonezi din cei închişi la Băile Şipotul. Simţeau că pe fugari îi pândeşte primejdie şi era de înţeles că amestecându-se în fuga lor, primejdia putea să se abată şi peste dânşii, dar, fără să se fi trezit în ei dorinţa eroismului, nu se gândiră nicio clipă să-l lase pe Cazimir singur, ci se repeziră pe uşă, să-i îndeplinească porunca.

Fugarii se urcară în pod – şi în câteva minute semnele lăsate de ei nu mai fură văzute. Ploaia le topea urmele paşilor, în bătătura cantonului, scara o duseră copiii departe, în mărăcinişuri, iar Cazimir răzui de pe duşumea noroiul adus pe cizme.

— Petruş, – vorbi cantonierul, în pripă – trebuie să le înlesnim fuga. O să fie nevoie de Trică; pune mâna pe telegraf şi vezi, poate răspunde. Spune-i să vină repede, dar să nu afle nin era.

Departe se auzi pârâind o motocicletă...

Trecu un timp până să răspundă nepotul morarului. Petruş transmise chemarea cunoscută şi începu s-o repete când motocicleta se opri în faţa cantonului, scârţâind din frâne. În clipa următoare, uşa se dădu de perete şi în prag se iviră militari, cu puştile întinse înainte.

— Care-i aici? răsună o voce.

Apoi se aprinse o lanternă, luminând odaia cantonului, şi militarii păşiră înăuntru.

— Ce staţi aşa pe întuneric?

— Facem economie de gaz, domnule!

— Cine eşti tu?

— Sunt cantonierul cu paza barierelor.

— Şi copiii ăştia?

— E băiatul domnului şef de gară; a trecut pe la canton şi l-a prins ploaia; acuma stătea, poate se termină.

Despre Culai, Cazimir nu mai dădu nicio lămurire, socotind că vorbindu-i despre şeful gării, ofiţerului i-o ajunge – şi într-adevăr acesta nu-şi mai pierdu vremea să cerceteze copiii.

— A fost cineva aicea? întrebă repede, aruncând priviri în odaia cantonului.

lin odaia, mai mult goală, era greu de găsit un loc unde să se ascundă fugarii.

— Când, domnule ofiţer?

— Acu\ înaintea noastră.

Vorbind, ofiţerul se aplecă şi se uită sub pat, luminând cu lanterna.

— N-a fost nimeni, domnule ofiţer.

— Nici n-ai auzit paşi pe-afară?

— N-am auzit nimic, decât ploaia.

— Ia, aprinde lampa! porunci ofiţerul.

Apoi îşi opri ochii asupra copiilor; amândoi erau împietriţi şi albi ca peretele, dar el nu văzu în asta semnul tulburării; pe firile lor, mai slabe, se putea bizui altfel decât pe vorbele cantonierului, dacă ar fi fost să ştie ceva în privinţa fugarilor.

— Voi aţi auzit ceva?

— Nu, domnule, răspunse Petruş, şi pentru Culaie.

Între timp se auzeau paşi şi glasuri pe-afară, în jurul cantonului. Alţii cercetau, se vede, ograda, magazia şi celelalte locuri. Un soldat se ivi în uşă, vestindu-l pe ofiţer că nu s-a găsit nimica.

— De-aici se poate vorbi cu postul de jandarmi? întrebă ofiţerul, oprindu-şi ochii pe telefonul din perete, care nu mai mergea, de luni de zile.

— E stricat; şi n-are legătură decât cu gara.

Apoi, deodată, privirea ofiţerului se ridică în tavan, la gura podului. Cazimir stătea cu ochii în podea, posomorât ca totdeauna, dar copiii înlemniră.

— Unde-i scara?

— N-am scară, domnule.

— Şi cu ce te urci în pod?

— Nu m-am urcat niciodată de când sunt aicea, că n-am ce ţine în el.

Ofiţerul, care tocmai voise să plece, porunci soldaţilor, socotind că ar fi o mare greşeală, după regulile urmăririlor, să lase necercetat podul:

— Căutaţi o scară, ceva, să ajungem sus; Dimiu să fie cu ochii în patru pe-afară.

Iarăşi se auziră paşi în jurul cantonului, pe la magazie; soldaţii răscoleau vechiturile – dar scara nu se găsea nicăierea.

Toate acestea se petreceau în mare iuţeală şi cu grea apăsare pe inimă. Ofiţerul care avea răspunderea întâmplării, îşi pierduse capul pesemne şi nu mai ştia încotro să se îndrepte, că erau sute de locuri care se cereau cercetate, în căutarea fugarilor. Era moara, în urmă, era satul, dincolo, ca să nu mai pui la socoteală dealurile şi pădurea.

Soldaţii încercară să se caţere la gura podului, dar, luaţi de pripă, nu izbutiră. Asupra clipei când îşi încerca sprinteneala şi ofiţerul, având ca urmare alunecarea lui pe podele, se auziră glasuri la poartă. Petruş şi Culai, care aşteptau speriaţi să vadă ce-o să mai vină, îşi dădură seama că nu putea fi decât Trică. Spaima lor întrecu măsura când îl văzură în prag şi pe Uţă; acum primejdia nu mai putea fi ocolită – Uţă era prea mic să se poată preface, avea să dea în vileag chemarea cu telegraful – şi de-aici curgeau întrebările: Ce înseamnă această taină, ce rost are telegraful vostru, de ce i-aţi chemat noaptea, ce uneltiţi, ce puneţi la cale?…

De unde să bănuiască ei că tocmai mezinul avea să-i scoată din încurcătură?

Acum Uţă tremura ca varga, în braţele

soldatului, care în loc să-i înţeleagă spaima, găsea potrivit să râdă:

— Şi cum, ţâcă, să te sperii de un şobolan tu, băiat mare?

— Era cât motanul! bâigui Uţă.

Ofiţerul ieşi pe uşă, fără să mai spună bună seara şi-afară îl auziră dând porunci majurului:

— Dimiule, ia-o înainte şi du-te la post, să vezi ce fac ceilalţi!

Pesemne fusese şi altă motocicletă, care îşi urmase drumul; acum poate jandarmii, treziţi din somn, cercetau satul; fugarii trebuiau prinşi, altfel ieşea mare încurcătură.

— Duceţi-vă – Ie şopti Cazimir, copiilor – şi vedeţi să nu vă ia urma! Ascundeţi-vă pe unde puteţi, prin mărăcinişuri – şi când or fi departe, veniţi înapoi, dar cu grijă, numai câte unul.

În noaptea aceea însă, căutarea se opri asupra satului; motocicletele nu se întoarseră decât la ziuă când cercetară iarăşi cantonul, pe lumină, cercetară şi împrejurimile, răscolind mărăcinii, dar nu găsiră nici măcar scara, fiindcă de mult fusese dusă pe prundul gârlei şi înnămolită într-un loc pe unde nu trecea nimeni. Ofiţerul avea ochii roşii, de nesomn şi de furie – şi iarăşi se opri cu ochii la gura podului; parcă iar se ridica în mintea lui, cu întârziere, nu ştiu ce bănuială.

— Cum mă, netoţilor, nu puteţi să găsiţi o scară?

Fireşte, nu se fac aşa cercetările, dar când îţi vezi neizbânda, nu-ţi mai rămâne linişte să judeci ca lumea şi te învârteşti în loc ca orbetele, crezând că asta ţi-e datoria. Soldaţii se întoarseră în sat, pe motocicletă şi după o jumătate de ceas veniră, târând în urmă o scară, luată de la primărie, lucru pe care dacă socoteau trebuitor să-l facă, l-ar fi făcut cu folos aseară.

Ofiţerul se urcă sus şi scormoni podul, plimbându-şi lumina şi ochii prin toate ungherele – dar sub acoperiş nu se vedea nimic, nicio urmă, nici măcar şobolanul! Nici urmele de noroi nu se mai vedeau, fuseseră şterse cu grijă cât ţinea podul. Numai nişte fiare vechi într-un colţ, şi nişte scânduri putrede pe care degeaba le-ar fi răscolit, că fugarii nu erau duhuri, să se ascundă sub ele.

Militarii se duseră, cercetând toate locurile, unii pe şosea, alţii pe calea ferată, chinuindu-şi motocicletele pe coclauri, înţepenindu-se în clisă, înecându-se prin băltoace; ploaia se înteţise la ziuă şi, pe unde treceau ei, într-un ceas nu se mai vedea urma roţilor. Se opriră cu cercetarea şi la moară, şi la casa morarului, îşi băgară şi aici ochii în pod, luminându-l cu lanterna, fără să găsească nimic, nici măcar telegraful, care se afla pus bine în soba din odaia copiilor, unde ce-i drept nu se uitară, uşiţa unei sobe neîngăduindu-le fugarilor să se ascundă.

Nepoţii morarului stăteau cuminţi în casă, uitându-se prin cărţile de citire, fiindcă şi-n sat se

deschidea şcoala, zilele următoare.

Aşa răanaseră ei toată ziua în casă, potoliţi cum nu-i văzuse vreodată nici mama lor, nici bunicul. Ba încă, moş Aron, la o vreme, – tot nu venea nimeni să macine şi moara stătea cu uşile închise – îşi băgă capul la ei în odaie, şi-i întrebă, mirându-se din cale afară:

— Ce-i cu voi, dracilor, de staţi aşa, parc-aţi fi bătuţi în cuie?

— Plouă, bunicule. Unde să ne ducem?

— Şi cum, Cazimir nu vă pune absenţă la catalog? Ori l-aţi supărat cu ceva, ia spune?

— Cum o să-l supărăm?… Da’ dacă plouă?

— Mă, voi oţi fi bolnavi!

— Nu, bunicule!

Totuşi, pe la ceasul prânzului. Trică se duse la dulapul din lindă şi cotrobăi la iuţeală, să nu-l prindă maică-sa, care putea veni oricând de la bucătărie.

— Merg şi eu, nene! scânci Uţă.

Frate-su se încruntă, scos din fire:

— Pesemne tu n-ai înţeles că asta nu-i joacă! Vrei să ne dăm de gol ca proştii, tocmai acuma?

Trică îşi îndesă în sân o pâine, că tocftiai copsese maică-sa aseară, o halcă de slănină, o bucată de brânză şi punându-şi un sac în cap, să se apere de ploaie, ieşi uşurel pe uşă, ocoli pe la coteţe, să nu pară ciudat drumul dacă I-ar fi văzut moş Aron din odaie, apoi se strecură în livadă şi se duse înainte, ferindu-se pe linia prunilor.

Lipsa lui ţinu doar o jumătate de oră, după care nu se mai mişcară din casă niciunul…

În ziua aceea, rămase pustiu cantonul. Cazimir şedea la locul lui, lângă vatră, aşteptând nemişcat scurgerea orelor. Miroslav dormea pe poliţă, fiindcă nu se putea vreme mai potrivită pentru somnul cotoiului.

În sala de aşteptare a gării, Petruş stătea de vorbă cu Dumitru macagiul, care aştepta trenurile, domnul Manole dormind la ora aceea, deoarece timpul ploios trage la somn şi oamenii, nu numai cotoii. Cucoana Natalia li pregătea geamantanul lui Valerică, geamantan mare, cu încuietori de alamă, punându-i înăuntru, cu grijă, cărţile, caietele, hainele şi rufăria, toată zestrea băiatului, să aibă totul la îndemână. A doua zi Valerică pleca la şcoală, să repete a treia oară anul; pleca şi Petruş odată cu dânsul, dar lui nu-i pregătea geamantanul, nimeni. Nici nu avea geamantan, ci o lădiţă de scânduri, cu lacăt, ca al recruţilor.

— Zi, pleci la şcoală, Petruş, vorbi, la un timp, macagiul.

— Plec, mâine!

— Şi-ţi place învăţătura?

— Îmi place, răspunse băiatul, pe gânduri, altceva stându-i în minte acuma, nu şcoala.

— Acum eşti pe-a patra?

— Într-a patra.

— De liceu?

— Da.

— Şi domnişorul e pe-a cincea?

Lui Valerică, macagiul nu-i spunea pe nume. Petruş întoarse capul şi-l privi mirat, dar nu fiindcă vorbea atât de respectuos despre fratele mai mare. Ştia că Dumitru îi purta frica, de parca el ar fi fost şeful gării.

— Într-a cincea! răspunse.

— Dă-i adevărat?

De ce oare se îndoia macagiul? Valerică rămăsese de trei ani întina două, numai că nu trebuia să ştie nimeni, nici şeful postului, nfci perceptorul, şi cu atât mai puţin un acar din gară. Dar asta nu-i o taină s-o păstrezi, cum îşi închipuia maică-sa. Poate că ştiau toţi; şi se prefăceau că nu ştie niciunul.

— Azi nu prea vin trenuri! zise Petruş, schimbând vorba.

— Vin nu/n-ai garniturile goale, după muniţii, dar alea nu sunt ale noastre, trec fără oprire.

— Şi cele cu lemne?

— Azi a rămas numai unul, că nu mai are depoul decât o locomotivă pentru mărfare; ailaltă e stricată.

— Şi ăsta, unde-i acuma?

— Naiba-l ştie? La munte – trebuie să pice până la vremea prânzului.

— Şi dintr-ale noastre, altul nu vine?

— Păi nu-ţi spusei că nu-i altă locomotivă? Doar asta să se întoarcă, diseară.

— Dacă-i numai o locomotivă – vorbi Petruş, ca şi cum ar fi vrut doar să se afle în treabă – înseamnă că nu se mai întoance astăzi…

— Aş! E zor mare cu lemnele. Cum ajunge la oraş, numai ce încarcă apă şi cărbuni, schimbă mecanicul, şi-o şi mână la munte.

— Asta înseamnă că nu dormi la noapte, Dumitre. O să fie aici după miezul nopţii.

— De dormit şi aşa nu pot să dorm până nu trec garniturile cu muniţii, şi-s multe al naibii acuma. Dar al nostru cred că o să fii o aici înaintea personalului de zece.

În clipa aceea, clopotul de pe peron începu să sune, vestind plecarea unui tren din gara Şipotul. Dumitru se uită la ceas şi zise, urmându-’şi gândul de mai înainte:

— Uite-l că vine! E douăsprezece, la douăsprezece şi un sfert trece pe-aici, la patru o să ajungă jos. Să zicem că întârzie acolo o jumătate de oră, o oră, poftim – să plece la cinci nu la patru şi jumătate şi tot e la noi înainte de nouă… Pe urmă, dacă trece şi personalul, nu mai aveam niciunul de-al nostru, până la ziuă.

Petruş nu mai ascultă vorbele din urmă, ci căzu deodată pe gânduri.

Capitolul XX

TAINIŢA DE PE INSULA MORII

P loaia nu conteni toată ziua şi satul, cu împrejurimile rămaseră zgribulite. Nu se vedea decât arar un om pe uliţă, arar cobora câte o

căruţă de la munte, scârţâind pe şoseaua udă, cu câinele legat de osie, trist şi murdar de noroi până în lumina ochilor.

La canton nu se arătă nimeni, cât ţinu dimineaţa şi după prânzul, şi uşa rămase tot timpul închisă. Numai înainte de căderea serii, o umbră se strecură peste gârlă, ocolind podul, o făptură firavă, cu un sac în cap să se apere de ploaie.

Ajungând în preajma cantonului, făptura aceea, cu picioarele goale, udă până deasupra genunchilor, că venise gârla mare, se opri şi cerceta locul, în fugă. Apoi, nevăzându-se nimeni, străbătu cu paşi iuţi bătătura, sări pe prispă şi împinse uşa, fără să mai piardă timp cu ciocănitul.

— Tu eşti, Culaie? întrebă Cazimir, ridicându-se.

În odaia cantonului se făcuse întuneric; nu ardea nici lampa, nici focul.

— Eu sunt, Cazimire.

Băiatul îşi lepădă sacul şi atunci se văzu că ţinea o boccea subsuoară.

— Nu te-a simţit nimeni?

— Nimeni; cin’ să umble pe o vreme ca asta?

— La Petruş ai fost?

— Am fost, de la el vin acuma.

— Şi ce-a zis?

— Poate o să treacă un mărfar pe la nouă, dar să aşteptăm de la opt înainte, ca să fie mai sigur.

— Bine. Apoi Cazimir luă bocceaua.

— Ai găsit ceva?

— Doar nişte opinci vechi, de-ale tatii, nişte cioareci şi-o bundiţă; mai e şi-o cămaşă, dar altceva n-am putut să iau, Cazimire.

— Nu-i nimica: lasă-le aici şi du-te până la moară „numai ai grijă să nu-ţi ia cineva urma. Vesteşte-l pe Trică să fie pe la şapte şi jumătate, acolo.

Umbra ieşi pe uşa cantonului, nevăzută de nimeni şi curând se topi în ploaia subţire. Când se întoarse, după; o vreme, se lăsa întuneric pe vale.

— L-ai găsit? întrebăi cantonierul.

— Da.

— I-ai spus?

— I-am spus; o să fie acolo la vreme.

— Bine!… Acum du-te, Culaie!

Băgatul dădu să zică o vorbă, dar îl apucă tusea, o tuse subţire „nouă.

— Ai răcit aseară, cu ploaia, zise Cazimir, din umbra odăii. Hai, du-te acasă şi stai la căldură.

— De mine n-o să fie nevoie? întrebă Culai, ridicând spre el faţa rugătoare.

Îşi simţea trupul când cald, când ca gheaţa şi-l treceau moleşelile prin mădulare, semnul răcelii, nu avea îndemn să umble pe drumuri, dar

nu-l răbda inima să se ducă, lăsându-i pe ceilalţi singuri, tocmai în seara aceasta. Aşa încât stărui, nu cu alintul copilului, că nu era treabă de alintare acuma, ci simplu şi hotărât, ca un om mare:

— Cazimire, s-ar putea să fie nevoie!

Cantonierul îşi făcuse limpede socotelile şi plănuise totul cu ei. Încă de ieri seară, încât ştia de cine o să aibă şi de cine n-o să aibă nevoie. Trică avea de făcut o treabă Petruş alta şi Culai şi-o îndeplinise pe-a sa, mai devreme. Dar în faţa glasului său, care arăta atâta cumpănire şi era atât de rugător totodată, ridică din umeri, şi zise fără să încuviinţeze, fără să se împotrivească, dovedindu-se mai nehotărât el, decât copilul:

— Stai să aprind focul, să te încălzeşti oleacă: nu-i încă ora. Tu eşti în picioarele goale?

— Nu mi-am luat bocancii, că am trecut prin gârlă.

— Măi Culai, o să te doboare frigul!

— Sunt învăţat, Cazimire. În alţi ani n-am pus nimic în picioare până la prima ninsoare.

Şi iar începu să tuşească băiatul, tuşea lui nouă, subţire.

Curând lemnele începură să trosnească, pe vatră, odaia se lumină şi începu să prindă căldură, căldura aceea blajină şi mulţumitoare a primelor înserări de toamnă, când soba trosneşte cu nedumerire, trezindu-se din lunga-i odihnă. Miroslav miorlăi, întinzându-se pe poliţă, recunoscător focului şi stăpânului.

— Stai colea, lângă foc şi înveleşte-te, că eşti ud până la piele I zise Cazimir, aplecându-se spre băiat, cu o pătură în mâini.

Culai căzu într-un fel de toropeală, nu mai simţi scurgerea timpului. Cantonierul cotrobăia prin odaie; luă boarfele aduse de băiat, le băgă în fundul zâmbilului, scoase din cufăr o cămaşă, o bundă muntenească, de oaie şi alte câteva lucruri, nedesluşite în slaba lumină, şi le înghesui peste primele…

Pe la ceasul şapte, când afară se întunecase de-a binelea, Cazimir ieşi pe uşă, dădu un ocol cantonului, apoi se întoarse şi-l scoase pe Culai, şoptindu-i:

— Du-te printre pomi, drept pe unde merge firul telegrafului şi când ajungi la Iazul-Sărac, aşteaptă-mă, că vin după tine.

La acelaşi ceas, nepoţii morarului se sfădeau, în odaie, şuierând ca şerpii, în loc să dea drumul la gură, fiindcă sfada lor nu trebuia s-o audă nimeni.

— Nene, dacă nu mă iei, să ştii că te spun! şuiera Uţă.

— Spune-mă!

— Şi intri la puşcărie.

— Intru, dar cu tine! Ce, ai uitat cum a fost aseară?

Uţă îşi muncea pumnişorii, aflat în mare încurcătură.

— De ce nu mă iei, nene?

— Fiindcă aşa a spus Cazimir. Trebuie să ne supunem; aici nu-i lucru de glumă!

— Dar dacă n-aş fi fost eu aseară…

— Nu te mai lăuda, că nu şade bine!

— Nene, dacă nu mă iei…

Trică îi dădu un ghiont îndesat mezinului, făcându-i semn către tindă. Stanca venise de-afară, şi zăngănea ceva în dulapul cu vase şi merinde, bombănind, cu ciudă:

— Ce dracu' de uit de la mână până la gură? Măi Trică, aţi luat voi vreo pâine?

— N-am luat nimic, mamă.

— Că nu mi-oi fi pierdut minţile! Dbar eu le-am adus cu mâna mea şi-au fost şase – şi-acu sunt numai trei. La prânz lipsea una, şi-acu alte două. Mare drăcie!

— Să ştii că are o bănuială! şopti Uţă, în odaie.

— Ţine-ţi gura!

Cele două pâini, dispărute pe seară, se aflau într-o desagă, laolaltă cu alte lucruri, sub patul copiilor.

Stanca ieşi drăcuind pe uşă şi se duse în spatele casei, la bucătărie. De mâine muta plita în tindă, că nu se mai putea găti sub şopron, dacă se stricase vremea. Noroc că n-o mutase de astăzi!

Trică se duse alături şi se uită la ceasul bunicului, atârnat de cui, între geamuri. Moş Aron scârţâia plaivasul pe nişte hârtii, făcând socotelile morii.

— Ce te tot uiţi la ceas? Parc-ar fi să te duci cu trenul!

Se făcuse şapte, ora plecării. Băiatul se întoarse în odaie şi trase desaga de sub pat, cu mişcări tainice.

— Du-te pe prispă şi să-mi baţi în geam dacă vine mama! îi porunci mezinului.

Apoi îşi încălţă bocancii, îşi puse un sac în cap, să se ferească de ploaie şi, ascunzând desaga dedesubt, ieşi, ferindu-se pe lângă zidul casei.

— Viu şi eu, nene! scânci Uţă, în urmă.

— Dacă vii, te ia mama dracului!

— Şi unde să spun că eşti, dacă mă întreabă?

— La Petruş, în gară, ca să-i duc o carte.

Mezinul rămase pe prispă, zgribulit de frig, în picioarele goale, dar mai frig îi era la inimă, că rămânea în casă, să stea la căldură, tocmai în seara asta!

Rămase aşa, până ce umbra lui Trică se pierdu în livadă; nu-l simţise nimeni. Atunci se întoarse amărât în odaie; niciodată nu-i fusese aşa de urât să rămână singur. Stătea pe marginea patului, negăsindu-şi niciun rost pe lume, urmărind în gând drumul lui frate-su. Afară, ploaia cădea nedomolită, râcâind şindrila – şi, cât se întindea auzul, în jurul morii nu se simţea nicio mişcare, niciun zgomot, decât cele de totdeauna.

Uţă luă cartea de citire şi se trase sub lampă, dar mintea îi fugea din file. Deasupra, pe poliţă, se vedea un plic mare, galben, care stătea acolo de

un an de zile; îl adusese toamna trecută vătăşelul primăriei. Băiatul întinse mâna, luă plicul şi trase afară o hârtie cu peceţi, pe care o ştia bine: „Binevoiţi să aduceţi la cunoştinţa femeii Stanca /O. Irofte din comuna dumneavoastră, că soţul ei, sergentul Oprea Irofte, din unitatea 345, a murit, de pe urma rănilor căpătate în luptă, în spitalul de campanie Nr. 187, astăzi 25 Septembrie 1941. Se anexează o fotografie şi actele personale, găsite asupra decedatului…”

Fotografia copiilor, făcută la bâlciul de Sfântu’ Ilie, un an înaintea războiului. Toţi soldaţii care mor pe front au în buzunar o astfel de fotografie.

Uţă nu se recunoştea, era mai mic şi mai dolofan şi-şi ţinea, ca prostul, un deget în gură. Nici Trică nu semăna, decât că era încruntat, ca acuma.

În plic se mai găsea un buletin de identitate, care nu fusese trebuitor la arhiva oştirei, şi-acum nu mai era trebuitor pentru nimeni. Uţă îl deschise şi se uită la fotografie; nici asta nu semăna cu taiică-su, aşa cum îl ştia el – şi nu-l uitase, îl ţinea minte bine. Oamenii adevăraţi nu seamănă niciodată cu oamenii de pe hârtie. Nici moş Aron nu semăna, în niciuna din cele trei fotografii puse pe perete, în odaia de dincolo, nici maică-sa, mireasă, cu taică-su alături, colea sub poliţa; îi ştia că sunt ei, dar dacă n-ar fi ştiut, i-ar fi putut lua drept oricine.

Uţă se uită iar la fotografia mică, înghesuită într-un colţ al buletinului. Lasă că, aşa cum se îngălbenise, nu se mai deosebea mare lucru, dar oricum, omul de acolo nu era taică-su, decât fiindcă aşa spunea buletinul. Mai degrabă semăna cu altcineva, dar cu cine? Parcă se desluşea un chip în mintea copilului şi nu ştia de unde să-l ia, când şi cu ce prilej îl văzuse, ochii aceştia, tot ce mai era limpede în fotografie, privindu-l de parcă ar fi fost vii, nu alcătuiţi din lumini şi umbre… Deodată Ufă se dumiri şi strânse speriat buletinul în mână.

În acest timp, Trică îşi urmase drumul tainic, prin ploaie, străbătând livada, pe sub firul telegrafului, nebănuit de nimeni. Dar când ajunse pe colină, lăsă firul şi o luă la stânga, făcându-şi loc prin lăstărişuri. În faţă, cu tot întunericul, se desluşea umbra uriaşă a ulmului, cuprinzând cu ramurile lui tot cerul şi toată ploaia.

Ajungând aici, băiatul se opri câteva clipe, trăgând cu urechea, dar până acum nu venise nimeni. Iazul-Sărac clipocea mai departe, dincolo de lăstărişuri, iar peste el se ghicea pădurea pe care o străbătea calea ferată, ducându-se spre gara Şipotul.

Trică mai făcu câţiva paşi şi fu în timbra copacului, ulmul scorburos unde făcuseră ei anii trecuţi tainiţă pentru jocurile copilăriei şi unde voiseră să pună chiar şi telegraful, ca să nu-l dibuie nimeni.

Nu se simţea nicio mişcare în juru-i; venise primul – şi acasă tot timpul se temuse că o să întârzie.

— Nene! şopti băiatul, băgându-şi capul prin lăstărişul care închidea scorbura ulmului.

Crăcile ude se îndoiau şi veneau la loc, ca oţelul; nu se vedea nicio urmă lăsată de oameni; pe jos, paşii se pierdeau în frunzişul putred, care, dacă-l călcâi, se umfla la loc, să fi spus că-i cauciuc anume întins aici ca să nu afle nimeni cine-a trecut şi care i-a fost drumul.

— Nene! şopti încă odată Trică.

După o clipă de şovăire, în scorbură se auzi foşnind putregaiul şi un glas răspunse, în grai românesc, limpede:

— Cine eşti?

— Trică, de la Jhioară.

O umbră se ivi dinăuntru, aplecându-se să vadă mai bine. Cu tot întunericul, cine îl zărise aseară, putea desluşi că-i unul din fugari, cel mai tânăr. Un alt glas se auzi în spate, spunând ceva în limba polonă. Celălalt îi răspunse, apoi îl întrebă pe Trică:

— Eşti singur? Unde este cantonierul?

— Trebuie să vină. Uite, v-am adus merinde şi ceva de îmbrăcăminte. Încercaţi-le să vedeţi cum…

În clipa aceea spre iaz se auzi foşnind frunzişul. Fugarul se trase repede înăuntru:

— Cine vine?

— Nu vă fie teamă. Trebuie să fie Cazimir, altcineva n-are cine.

Dar, oricum, Trică se lipi de trunchiul ulmului, făcându-se mic, la adăpostul lăstarelor. Îndată desluşi umbra înaltă a cantonierului şi se ridică în picioare.

— Cazimire!

— Tu eşti, Trică?

Vorbeau în şoaptă, abia întrecând foşnetul ploii.

— Eu sunt… N-o fi ora să vină trenul?

— Nu; de la opt înainte.

— Atunci e bine, numai că nu trebuie să pierdem vremea. Dar cine mai vine?

Abia acum desluşi Trică, în spatele cantonierului, umbra firavă a lui Culaie.

— L-am luat şi pe el – zise Cazimir – că poate o să fie inevoie. Ei ce fac?

— Le-^am dat merindele şi ceva de îmbrăcăminte. Am adus o pereche de bocanci, un pantalon şi-un mintean, de-ale lui bietu’ tata.

— Bine. Cu ce am mai adus noi, e tocmai ce trebuie. Cred că Uţă nu s-a mai luat după tine.

— Nu, dar am avut mult de furcă, pin* l-am făcut să rămâie.

În timp ce schimbau aceste cuvinte, Cazimir se strecură lângă trunchiul copacului şi, aplecându-se înăuntru, le vorbi polonezilor, în şoaptă, în graiul lor, necunoscut copiilor.

Aceştia rămăseseră deoparte, amândoi cu

sacii în cap, dârdâind sub ploaia care le ajunsese la piele.

— Ţi-e teamă? şopti nepotul morarului.

Culai îşi apăsă mâna pe gură, să-şi înăbuşe tuşea, care venea tot mai stăruitoare.

— Nu mi-e teamă. Mă ia niţel cu frig între umeri.

— De ce-ai mai venit? Să nu cazi la pat.

La asta băiatul nu mai răspunse, ci făcu un semn nedesluşit, cu mâna.

— Trică, – şopti Cazimir, întorcându-se – vezi că hainele lor au să rămână aicea. Aveţi voi grijă să le îngropaţi, mâine, clar să nu vă simtă cineva, şi să nu lăsaţi urme.

Trică nu apucă decât să încuviinţeze din cap, apoi tresări şi îşi aplecă urechea, spre moară.

— Ssst! Vine cineva! Ascundeţi-vă!

Până să facă un pas şi să simtă spaima, auziră glasul lui Uţă, scâncind prin lăstărişuri:

— Nene! Nene!

— Ţine-ţi gura! şuieră Trică, repezindu-se furios înainte. Ce-ai; mai venit şi tu, să încurci lumea?... Aşa ne-am înţeles noi acasă? Crezi că aici e joacă, ori ce e?... Ei lasă, că asta ai s-o plăteşti tu, n-avea grijă!

— Nene, am adus buletinul! bâigui cel mic, dezvinovăţindu-se.

— Ce buletin?

Cantonierul veni şi el mai aproape.

— Uite, Cazimire, buletinul.

— Al cui e?

— A lui tata… Seamănă cu soldatul… Uită-te! Nu-i mai bine să-l aibă cu dânşii?

Cazimir păru că nu înţelege în prima clipă, pe urmă îi luă buletinul din mână, intră în scorbură, scăpără chibritul şi deodată i se lumină chipul.

— Se potriveşte! Şi vârsta, şi fotografia!

Apoi i-l întinse fugarului mai tânăr, care se îmbrăcase ţărăneşte, şi-i spuse, de data asta, în graiul românului:

— Ia-l şi ţine-l; poate să prindă bine, până ajungeţi la munte! Să ai grijă că te cheamă Oprea Irofte şi eşti din satul Vădeni, feciorul morarului. N-am şi pentru domnul colonel unul, dar el să facă pe imutul.

Un fluier slab de locomotivă se auzi în clipa aceea, departe înspre câmpie.

— Trenul! şopti Uţă, dârdâind de frig ca în miezul iernii.

Cazimir le făcu semn fugarilor, să iasă din ascunzătoare.

— Hai, peste iaz – şi-n pădure!

Ploua întruna, cu ropote, de mirare la timpul toamnei – şi pe unde treceau fugarii, venea ploaia să le şteargă urmele.

Capitolul XXI

LIMPEZIREA CERULUI

Pe seară Petruş, după ce îşi adună lucrurile de şcoală în lădiţă, îşi puse pelerina, cu glugă şi

ieşi pe la bucătărie. Maică-sa făcea cozonaci şi prăjiturele, pentru Valerică – să-i îndulcească zilele de pribegie. De obicei, cu aceste prilejuri, îi dădea şi lui Petruş un pacheţel, cu prăjiturile mai arse sau mai neizbutite şi cu un cozonăcel cât pumnul.

— Unde te mai duci acum noaptea, pe ploaie? îl întrebă, numai aşa, ca să nu creadă, tocmai în ajunul plecării, că nu-i poartă de grijă – Mă duc la Culai, să iau nişte cărţi, matiia.

— N-ai putut să te duci cât a fost ziuă? Ai trândăvit în sala de aşteptare. Of, ce-o să se aleagă de tine! Mi-e c-o să ajungi şef de gară, ca tat'tu!

Pentru mama lui Petruş, slujba soţului ei era umilă, fiindcă o Silea să trăiască în locuri pustii, fără (cinematograf şi lumină electrică, fără lume aleasă, pe când, dacă ar fi fost doctor, ar fi putut foarte bine să locuiască la Bucureşti sau măcar într-un oraş mare. De-aceea şi năzuia să-i dea lui Valerică mai multă învăţătură. Cât despre Petruş, nu şi-l închipuia în stare să ajungă decât ia şcoala de mişcare şi telegraf, unde e firesc să intre fiul unui şef de gară.

Petruş de mult nu mai aştepta de la ea o vorbă bună, o îmbărbătare, dar se deprinsese şi fără asta, ba poate chiar că aşa se simţea mai bine. Îi părea rău numai când o supăra cu notele bune şi cu vorbele de laudă ale profesorilor.

Ieşind de la bucătărie, în loc să urce dealul,

în şosea, spre casa lui Culaie, se duse de-a lungul liniilor, până la macaz şi intră în ghereta macagiului, să se apere de ploaie.

Ihainte de război, când erau doi acari în gară, cel de serviciu, la intrarea trenului se ducea la macaz, cu un steguleţ roşu în mână şi stătea cu piciorul pe pârghie. Acum se puseseră între linii nişte zăvoare mari, cu cheie, mai sigure decât piciorul macagiului. Când făceau cruce două trenuri în gară bietul om fugea gâfâind cu cheia în mână să descuie macazurile şi să le îndrepte pe linia bună…

Era ceasul şapte când plecase Petruş de acasă; pe la şapte şi jumătate, auzi în gară clopotul care vestea plecarea trenului de dincolo, şi inima începu să-i bată mai repede. Ştia, după înţelegerea de aseară, tot ce făcea fiecare la această oră, Cazimir, Trică, şi-i închipuia îndreptându-se spre marginea pădurii, ca să aştepte trenul. Multe piedici ar fi putut să întâlnească ei în cale, dar greu ar fi fost să nu le înlăture, una câte una; piedica şi primejdia cea mare se duseseră – militarii cu urmărirea nu mai băteau drumurile.

Cu uşurinţă sau cu greutate, la ora hotărâtă ei aveau să fie la linie. Dar dacă trenul nu oprea în locul acela, zadarnice ar fi fost tot zbuciumul şi toată truda.

Or, trenul trebuia să-l oprească Petruş, şi astfel, în clipa asta în mâna lui stătea soarta

fugarilor – şi a celorlalţi. Fiindcă dacă nu izbuteau astă-seară, a doua zi el pleca la şcoală – şi-atunci lipsea din lanţul alcătuit de Cazimir o verigă în locul căreia nu aveai ce pune…

Petruş trase aer în piept, simţind un început de înăbuşire şi se bătu cu pumnii în coaste, ca să-şi liniştească năvala inimei. Nu trebuia să lase loc îndoielii, lucrul trebuia să izbutească oricare ar fi fost preţul – şi preţul, în primul rând, era ca el să nu facă nicio greşeală.

Picăturile de ploaie luceau slab în lumina gălbuie răspândită de felinarul macazului. Se mai zărea un felinar camuflat, în gară, şi-ncolo totul era învelit în beznă şi umezeală.

Deodată, băiatul zări în partea câmpiei, unde linia udă lucea pe alocuri, trei lumini plăpânde, înecate de ploaie, una sus, albă, două jos, roşii – şi inima începu să-i bată năvalnic. Toţi îşi sfârşiseră treaba la ora asta – o începea el, pe-a lui, şi-i era toată fiinţa o rană. Fluierul locomotivei, amestecat cu ropotul ploii, cu taina acestei nopţi pline de îndoieli, de primejdii, îi umplea sufletul de freamăt.

Petruş ieşi din gheretă şi o luă fuga, pe dincolo de linii, spre macazul din cealaltă parte a gării, ferindu-se să nu-l simtă cineva, deşi, pe ploaia asta şi pe întuneric, nu avea cine.

Câteva minute mai târziu, locomotiva intra în gară, dând semnale de oprire. Văzând-o că abate pe linia a doua, Petruş înţelese că se aştepta să

vină un tren din sus, să facă încrucişare. Se auziră frânele scârţâind, unele roţi mai strânse scoteau scântei pe şine – şi într-o clipă tot zgomotul de fierărie se linişti, rămânând doar pufăitul locomotivei. Fochistul coborâse cu o făclie în mână şi cerceta bielele cu mâna, să vadă dacă nu s-au încălzit la încheietură. În gară se auzeau nişte glasuri; Dumitru, macagiul, vorbea cu şeful trenului.

— Facem cruce! îi strigă cineva mecanicului.

Îndată, clopotul de pe peron începu să sune şi curând în gara Şipotirl se auzi fluierând altă locomotivă.

Petruş aştepta încordat dincolo de linii, fără să mai simtă ploaia şi frigul, fiindu-i gândul numai la fapta pe care trebuia s-o aducă la îndeplinire. Pufăitul domol al locomotivei îl împiedica să audă alte zgomote, dar ghicea pe unde putea să fie trenul celălalt şi după un lung sfert de oră, scurs în chinuri, nu se miră văzându-i luminile la intrarea gării.

Era o garnitură lungă, de muniţii şi trecu fără să oprească, fără să fluiere, într-o taină pe care o dezvăluia în schimb asurzitorul huruit al fierăriei. Dacă trenul se duse, se auzi iar vorbă în gară. Dumitru macagiul, făcând pe impiegatul de mişcare, îşi dădea ifose în faţa frânarilor.

— Hai, Pricop, c-ai avut vreme destulă! strigă mecanicul către fodhist, aplecându-se din marchiză.

Apoi puse mâna pe ţignal şi lăsă să scape un fir de abur, doar să fâşâie, nu să fluiere, ca să-i grăbească pe cei din gară. În faţa locomotivei, semaforul îşi ridică braţul, nevăzut noaptea, arătându-şi în locul luminii roşii de oprire, pe cea verde care însemna cale liberă…

Acum era clipa. Petruş se mai uită o dată în sus, o dată în jos, apoi sări peste linii şi se agăţă de scara din spatele tenderului, tocmai când locomotiva dădea semnalul de pornire.

Trenurile de marfă nu au frână cu aer, pe care s-o mânuiască mecanicul, ci frâne de mână, numai la o parte din vagoane. Acolo se află câte un om, frânarul, adăpostit într-o gheretă şi el învârteşte manivela frânei după semnalele date de mecanic cu fluierul. Un fluier lung vesteşte pornirea; trei fluiere alcătuiesc semnalul de oprire – şi frâna trebuie strânsă cu atât mai repede, cu cât semnalele arată mai multă pripire. Trei fluiere lungi şi rare, înseamnă de pildă, că deocamdată trebuie doar încetinită viteza, pe când trei fluiere repezi, repetate întruna, arată o primejdie şi cer deci oprirea grabnică a trenului.

Agăţat cu o mână de bara scării, Petruş îşi ridică ochii în sus şi răsuflă, uşurat. Pe deasupra trecea frânghia de siguranţă, care leagă fluierul locomotivei de primul vagon, unde stă şeful de tren – un fel de cancelarie umblătoare. În duduitul locomotivei, mecanicul nu poate auzi semnalele pe care le-ar da frânarii, din urmă, în cazul unei

primejdii. Dar şeful de tren are datoria să asculte, şi, dacă simte ceva, să tragă de acea frânghie, pornind fluierul locomotivei şi făcându-l pe mecanic să oprească trenul.

Petruş ştia demult toate aceste reguli, fiindcă prin gări îşi petrecuse copilăria, de trenuri se agăţase, în loc să se agaţe de căruţe sau de trăsuri, cujn fac copiii. Dacă se urca pe tampon şi întindea mâna, ajungea tocmai bine la frânghie…

Partea cea mai grea, aşteptarea şi îndoielile trecuseră. Fiindcă s-ar fi putut, din grabă, ori din uitare, să lipsească frânghia de siguranţă, cum se întâmplă uneori la trenuri. Gândul acesta îi frământase inima, întrebându-se ce i-ar rămâne să facă. El ştia limpede că la trecerea trenului nişte oameni aşteptau în marginea pădurii şi soarta lor ţinea de acea frânghie. Ba nu! Ţinea de Petruş, şi Petruş luase hotărârea ca, orice ar fi fost să fie, trenul să oprească în pădure.

Nu ştia limpede dinainte cum ar fi făcut, dar era hotărât să se caţere pe tender, să-şi ideea drumul pe cărbuni – şi, la «momentul potrivit, să se năpustească la fluier, printre fochist şi mecanic, înfruntând toate primejdiile legate de o asemenea nebunie.

Acum gândul acesta disperat îl părăsise: nu avea decât să întindă mâna… Dar îi mai rămânea să socotească locui, pentru a nu opri trenul nici prea târziu, nici prea devreme…

Acum ploaia bătea parcă mai tare; băiatul îşi

simţea mâinile îngheţate pe bară – era tot ce simţea, încolo îşi uitase de sine, privea numai – printre pleoape, ca să nu-l orbească ploaia – locurile rlecunoscându-le, unul câte unul.

Curând locomotiva începu să cotească la stânga şi scoase un fluier lung, care vestea apropierea podului. Petruş se aplecă şi privi în urmă; aici, la curbă, se vedea tot trenul, ca o umbră şerpuitoare. Îndată urechea îi fu izbită de huruitul fierăriei, arcadele podului îi treceau prin faţă, ca paginile unei cărţi răsfoite în fugă; jos se zărea, cenuşiu, pichetul soldaţilor de pază: pe horn ieşea un fir subţire de fum, pe care îl vântura repede vântul şi ploaia; se vedea prundul, cenuşiu, cenuşie gârla, lucind pe alocuri – apoi apăru cantonul, şoseaua – şi inima băiatului începu să bată, între amintiri şi faptele de-acuma.

Până la colţul pădurii mai erau cinci sute de metri, şi în preajma acelui loc aşteptau fugarii. Petruş se uita la bornele albe, de pe marginea liniei şi din alunecarea lor îşi dădea seama de viteza trenului; putea să aibă cam patruzeci de kilometri pe oră. Cum era gol şi urca la deal, nu i-ar fi trebuit mai mult de o sută cincizeci de metri ca să oprească, din clipa când trăgea fluierul.

Băiatul se aplecă afară, luptându-se să desluşească în beznă marginea neagră a pădurii; vântul îi scutura gluga, care începu să-i pocnească pe umeri; ploaia, luată acum în faţă, îi lovea pleoapele ca nişte boabe de grindină.

Apoi, din beznă, în stânga liniei, se ridică o umbră, urcându-se repede pe cenuşiul cerului. Petruş strânse dinţii, cu o forţă care pornea nu numai din fălci, ci din inimă, din tot trupul, se ridică pe vârfufî, deasupra tamponului, ţinându-se de bară cu o mână, iar cu mâna cealaltă se agăţă de frânghie.

Nu simţi altceva decât răceala apei care i se scurgea pe braţ, alunecând peste cot, până la umăr. Şi trase, trase cum ar fi tras cu singura lui imână toate frânele trenului, trase repetând fără număr semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, mirându-se ce slab se aude fluierul.

Tm clipa aceea, în toată fiinţa lui nu mai era vie decât mâna încleştată pe frânghie. Apoi îşi simţi şi restul trupului, buşindu-se în tender, şi auzi scârţâitul frânelor.

O clipă mai târziu, în stânga răsări marginea pădurii. Petruş nu aşteptă să se oprească trenul, care mai mergea, răspândind scântei sub vagoane, ci sări cu faţa înainte, lăsându-şi trupul pe spate, după regula macagiilor. Nu simţi căzătura, auzi numai scrâşnetul pietrişului răscolit de picioare – şi, frânându-şi cu genunchii căderfea, se răsuci

scurt, la stânga, aruncându-se dintr-un salt în pădure.

Îndată se stârni zarvă şi strigăte. Mecanicul coborâse, cu făclia în mână, coborâse şi şeful de tren, cu felinarul şi se certau pe marginea liniei.

— Ce este? De ce-ai tras semnalul? întreba mecanicul.

— Eu l-am tras? Nici n-am scos capul afară.

— Atunci cine, dracul?

— Dracul, sau cine o fi băut, la plecare.

— Ia ascultă, pe mine să nu mă faci beţiv, că n-am mai pus rachiu în gură de o săptămână!

În acest timp frânarii se strânseseră în faţă, cu felinarele, să vadă ce-i cu oprirea.

— Ce-a fost asta, măi omule? stăruia mecanicul, crezând şi parcă neputând să creadă în ceea ce spunea şeful trenului. Cineva tot l-a tras, că n-o fi sunat singur!

— Dumneata l-ai tras, altcineva cine? Ştiu eu ce ţi s-o fi năzărit pe linie?!

— Dar ce, eram singur? Nu era şi fochistul cu mine? Ia spune, Pricop, am tras noi fluierul?

Fochistul se urcase pe scara tenderului şi se uita la frânghie

— Poate aţi pus-o prea întinsă, – zise, ridicând din umeri – s-a tras singură, din smucitura vagonului.

— Pe naiba! Semnale de alarmă, în toată regula – dintr-o amucitură?!

Oamenii se mai certară o vreme, apoi, văzând

că nu ajung la nicio lămurire, hotărâră să-şi continue drumul.

— Treceţi la frâne! porunci şeful trenului.

Petruş îşi căuta drumul, prin lăstăriş, îndreptându-se spre colţul pădurii. Nu putea să strige, să fluiere şi era înnebunit că nu dădea de urma fugarilor.

„Oare n-am oprit bine?” se întreba, chinuindu-se.

Apoi i se păru că zăreşte nişte umbre, spre coada trenului, şi o luă la fugă, dar curând îi auzi pe frânari, venind din urmă, şi atunci se ascunse iar în pădure, tremurând şi chinuindu-se, cu junghiuri în inimă.

Locomotiva fluieră lung, începu să pufăie şi trenul se urni din loc, zdrăngănind din fiare.

— Petruş! şopti un glas dintr-o tufă.

— Cine-i?

— Eu, Uţă.

— Ce faci aici?

— M-am uitat, să văd cine vine.

— Cazimir unde-i?

— Sunt toţi mai încolo. S-au dus la coada trenului.

Petruş porni înainte, pe marginea pădurii.

— Să viu şi eu? şovăi Uţă.

— De ce să nu vii?

— Oare mi-am terminat misiunea?

Petruş zări curând altă umbră, în faţa lăstărişului

— Tu eşti, Cazimire? I-ai urcat?

— I-am urcat, fii fără grijă

Două mogâldeţe tremurau alături.

— Voi sunteţi Culai, Trică?… A mers bine?

— Ca trenul!

Uţă şopti, de la vreo zece paşi, neîndrăznind să se apropie:

— Cazimire, pot să viu? S-a sfârşit misiunea?

— Vino!

Ultimul vagon trecu prin fată, legănându-şi felinarul roşu agăţat între tampoane – şi curând umbra posomorâtă i se topi în noapte; niţmai lumina roşie mai clipi o vreme, până ce trenul, mărindu-şi viteza, coti dincolo de pădure.

— Ce bine că au buletinul! şopti Uţă, rupând tăcerea în care toţi urmăriseră trenul.

Trică îi dădu un ghiont, să-şi ţină gura.

— Nu te mai lăuda, că nu şade bine!

Apoi se întoarse spre Cazimir, care stătea nemişcat, cu ochii pe linie, acolo unde se stinsese ultima lumină a trenului.

— Acum ce-au să facă singuri, Cazimire?

— Cum Le-o fi soarta! Le-am spus să numere gările, şi să se dea jos la a şaptea. Au să ajungă acolo pe la miezul nopţii; dacă nimeresc poteca din faţa gării, dau în Valea Seacă şi până la ziuă sunt în sânul munţilor. Noroc cu al tânăr, soldatul, că ştie româneşte.

— Dar de unde ştie el aşa bine? întrebă Uţă, curiozitatea rămânându-li vie chiar şi în aceste

clipe. A învăţat la iernare?

— Nu; e de prin părţile Bucovinei.

Petruş rămăsese ca şi Cazimir cu ochii în urma trenului, având în minte o întrebare mai grea decât cea pe care o pusese nepotul morarului.

— Şi dacă ajung în munţi, ce-au să facă ei, Cazimire?

— Cine ştie?... mai umblă şi alţi fugari pe acolo – or face ceva să-şi caute drumuri, şi-or ajunge la ei în ţară...

Se stinse şi huruitul trenului în depărtare, cum se stinsese lumina.

— Acum duce-ţi-vă! porunci cantonierul. Dar nu toţi laolaltă; luaţi alt drum fiecare. Voi, Petruş şi Culai, să nu treceţi pe pod; mai bine prin gârlă.

Culai îşi înăbuşi tuşea în palmă.

— Petruş, eu ocolesc cantonul şi trec gtrla pe sus; tu du-te mai pe la vale.

Apjbi băiatul se adânci în pădure, fără să mai spună o vorbă, fără să aştepte cuvântul de mulţumire – sfios la suflet pe cât de plăpândă îi era făptura bălaie.

Nepoţii morarului porniră şi ei spre iaz, fără să mai aştepte alt îndemn şi altă vorbă, de la nimeni.

Petruş simţi un gol adânc în inimă.

— Hai, du-te şi tu! şopti cantonierul.

— Cazimire... Eu mâine plec la şcoală.

Cantonierul îl privi în tăcere; mişca în

sufletul lui o vârtelniţă, dar nu-i era firea să-şi arate frământarea şi oamenilor.

— Şi când te întorci? întrebă, cu răceală.

— În vacanţa Crăciunului.

— Ei, atunci când vii, treci şi pe la mine.

Petruş întoarse spatele şi se duse cu acelaşi gol mare în inimă şi pe de-iasupra cu o tristă nedumerire. Dar după doi paşi, auzi şoapta cantonierului:

— Petruş!

— Da, Cazimire.

Omul se apropie, înalt de parcă venea din ceruri, şi, după ce şovăi, întinse deodată braţele, strângându-l pe băiat la piept, ca ursul din pădure.

— Du-te, băiete! Să-ţi dea dumnezeu noroc pe cât eşti de viteaz şi de bun la inimă!

Petruş se tupilă peste linie, şi o luă către gârlă, uşurat de povara din inimă, cu o mulţumire tulbure, care-i învăluia toată făptura – şi trupul şi sufletul, cum le-ar fi coborât într-o baie fierbinte, după ce se zbuciumaseră şi îngheţaseră atâta în ploaia rece de toamnă. Şi deodată văzu că şi ploaia se rărea, ca printr-o minune; în faţă începuse să se destrame norii, lăsând să scape asupra pământului jilăvit lumina stelelor.

Şi-abia acum, când făcea drumul spre casă, uşurat de toate poverile, Petruş avu răgaz să se gândească la fapta lor, a lui, la însemnătatea ei şi la toate urmările. Făcuse partea cuvenită lui, fără nicio clipă de şovăire, fiindcă era Cazimir alături,

în care credea ca în lumina zilei, şi fiindcă avea simţământul că face o faptă bună. Dar abia acum găsea răgazul să se gândească mai limpede la cei doi fugari *şi* la înţelesul fugii lor, la cei ce-i ţineau închişi şi la îndemnul care îţ făcuse să fugă. Ştia că era război în lume – dar acum îl simţea alături, fiindcă întâmplarea la care luase parte, era o faptă de război, chiar dacă nu se petrecea pe fronturi, în bătaia tunului…

Aşa gândind, Petruş ajunse la gârlă, Apa venise mare şi clipocea cenuşie la picioarele lui, lucind sub lumina stelelor Podul se vedea mai departe, în dreapta, desenat pe cerul înseninării, iar în faţă, la gară, pâlpâiau şters, la macazuri, la semafoare felinarele cu lumini verzi, roşii şi galbene.

Băiatul îşi scoase ghetele, ciorapii, îşi sumese pantalonii până deasupra genunchilor şi rămase cu picioarele goale pe prundişul rece. Şi o clipă, cât şovăi înainte de a păşi în apă;'. Îşi aminti de prima seară, când pleca de la canton, cu Culaie, şi-i prinsese trenul pe pod. Atunci venea de la basmele cantonierului şi cu toată îndoiala din suflet, se temea de Necuratul…

Altul era Necuratul astăzi…

Petruş puse piciorul în gârlă şi se îndreptă, zgribulit, spre malul celălalt. Şi el, abia mai simţindu-şi picioarele, se gândi la faptul războiului, la prinşi şi la paznici, la fugari şi la cei ce le iau urma şi înţelese că era în lume un rău

care încleşta binele, cum apa îngheţată îi încleşta lui picioarele…

Dar iată, – se gândea băiatul, suferindu-i doar trupul, având inima uşoară şi descătuşată – în faţă era malul celălalt, şi-acolo se termina încleştarea apei…

Iar când îşi atinse cu adevărat limanul, când simţi ciorapul cald pe picior şi gheata uscată, în trup i se răspândi mulţumirea. Şi-atunci, uitându-se înapoi, la gârla duşmănoasă, băiatul se gândi că, tot aşa cum scăpase el de încleştarea îngheţului, avea să scape şi binele, în lume, de răul care îl încleşta astăzi…

Şi deodată, topindu-se ultimul nor, ca sub suflarea caldă a binelui, tot cerul se umpluse de stele…

PARTEA A DOUA

Sfârşitul Copilăriei

Capitolul XXII

LA CULES DE PRUNE

Moş Visarion şedea pe un scăunel, sub şopronul povernei, cu un scânduroi pe genunchi, şi de câte ori un copil venea cu găleata, îl însemna la locul lui, trăgând o linie.

Vreo douăzeci de suflete, băieţi şi fete de toate vârstele copilăriei, adunau prune în livadă, le aduceau aici şi le răsturnau în tocitori, dar pentru asta trebuiau să se urce pe scară, că tocitorile erau înalte. Bătrânul nu avea de făcut treabă uşoară, să fie tot timpul cu ochii şi în

registrul lui, de scândură, şi la găleţile care-i treceau prin faţă, fiindcă altfel, dacă nu vedea el cât sunt de pline, nu le punea la socoteală.

Era într-o zi însorită, pe la sfârşitul lui septembrie; încetaseră ploile şi aerul, acum, spre vremea prânzului, prinsese căldură; numai pământul, încă jilăvit, păstra o răceală care îngheţa tălpile copiilor.

Se auzea gălăgie în livadă, pe deal, deasupra povernei, glasuri subţiri care făceau să ţiuie aerul, dar nu era gălăgia jocului, ci a sfadei. Copiii, adunaţi câte trei, câte patru, să se ajute unii cu alţii, se certau şi se luau la bătaie, – că erau de toate firile, – pe prunii mai buni şi pe locurile mai apropiate de povarnă.

— Asta-i prunul nostru! ziceau unii, apropiindu-se cu găleţile.

— Ba al nostru! se împotriveau alţii, care se şi apucaseră să-l scuture.

Fiindcă datoria lor era nu doar să adune prunele şi să le care, ci să le şi scuture – iar seara, dacă într-un loc unde se chema că e terminat culesul, moş Visarion zărea o singură prună rămasă pe ramuri, strica socoteala şi le scădea tuturor a atâtea găleţi câte găsea; dar\sul de cuviinţă.

O fetiţă, numai de două ori mai mare decât găleata pe care o duceai în mână, ajunse gâfâind în dreptul bătrânului.

— Douăzeci şi cinci! zise ea, zăbovind o clipă,

ca să-şi tragă răsuflarea şi ca moş Visarion să-i vadă găleata, cât e de plină.

— Douăzeci şi trei! o îndreptă bătrânul.

Fetiţa lăsă găleata jos, nedumerită:

— Păi am avut douăzeci şi patru adineaori.

— Douăzeci şi două!

— Moş Visarioane!…

— Hai, du-te, că încurci drumul!

Veneau alţi copii, cu găleţile pline şi în fruntea lor era Uţă, suflând ca o locomotivă, dar voios să zici că-s prunele lui, nu ale bătrânului. Fetiţa se duse, şi abătută, şi nedumerită, neîndrăznind să-şi pună capul ei mic cu al unuia deprins la multe. Poate că era slabă de minte, încurca numărătoarea, fiindcă la cinci-şase găleţi, hop, greşea câte una.

— Cincizeci şi şase! gâfâi Uţă.

Moş Visarion bombăni ceva şi trase o linie, sub cele dinainte. Aveav o deprindere bună, ca să nu tot stea să le numere: punea patru linii, iar pe următoarea o trăgea în picioare, peste celelalte, unindu-te în pacheţele, de câte cinci, şi astfel vedea, dintr-o ochire, socoteala fiecăruia.

Uţă se duse la tocitoarea din fund, se urcă pe scară, şi după ce aruncă o privire în lături, să vadă cine-i pe-aproape, deşertă găleata.

Oricine ştie cum se deşartă o găleată, cu orice ar fi ea plină; o ţii cu o mână de toartă, sau de buză, sau o rezimi de marginea tocitoarei, când e s-o deşerţi într-o tocitoare, apoi cu mâna cealaltă

îi salţi fundul; poate să fie ceva mai uşor, chiar pentru mintea copilului?

Iată însă că Uţă făcea această treabă după alte deprinderi: după ce, ajuns la buza tocitoarei, rezemă găleata, o ţinu cu o mână de fund iar mâna cealaltă o băgă în prune, şi numai după ce şi-o propti bine, deşertă încărcătura. Dar nici de deşertat n-o deşertă dintr-odată, ci lăsă prunele să curgă pe îndelete, pocnind şi fleşcăind pe fundul tocitoarei, de parcă ar fi fost fără număr. Apoi îndreptă găleata şi-atunci se văzu, de mirare, că, sub buza ei, la jumătate de palmă stătea nevinovat un fund de lemn, făcut pe măsură.

Tot aruncând priviri în juru-i, dar cu o linişte care nu putea stârni nicio bănuială, băiatul scoase fundul de scândură subţire, îl desfăcu în două bucăţi, ca două jumătăţi de lună, cum îi era alcătuirea, şi-l băgă în sân, apurindu-l cu cotul, ca să nu mişte şi să-şi arate, prin cămaşă, rotunjimea. După aceea porni din nou spre livadă, legănându-şi găleata prin faţa bătrânului, căruia avu grijă să-i spună:

— Au fost cincizeci şi şase, moş Visarioane! Aşa e?

Bătrânul mormăi ceva, aplecat asupra scândurii. Dacă îl văzu că nu spune limpede o

vorbă, Uţă se opri, şi repetă cifra, accentuând-o, ca şcolarii care învaţă în cor tabla înmulţirii:

— Cincizeci şi şase! Aşa e?

— Cincizeci şi şase! Hai, du-te! bombăni, cu ciudă, hapsânul.

Uţă nu pleca niciodată până nu-l făcea să spună cu gura lui numărul, şi-aşa era greu s-o mai încurce când venea data următoare, că doar nu venea peste o oră.

Te prindea chiar şi mirarea de iuţeala cu care se mişcau nepoţii morarului. Lucrau amândoi laolaltă şi-l luaseră cu ei şi pe Culaie, fiindcă tot împreună aveau legământ, să care câte o mie de găleţi, în socoteala motociclului de astă vară.

Acum cinci zile, când moş Visarion socotise să înceapă culesul şi le trimisese ivorbă să vină, copiii fuseseră, ascultători, la povarnă primii, încă din zorii zilei, şi căraseră, gâfâind, câte şaizeci-şaptezeci de găleţi, până seara, nu mai mult decât erau în stare cam toţi ceilalţi mici-muncitorii.

De obicei, şi cam la fel în toţi anii, cei mici de tot şi fetiţele mai neîmplinite, adunau într-o zi plină treizeci-patruzeci de găleţi, iar cei mai răsăriţi, încă vreo douăzeci pe deasupra. Anul trecut, moş Visarion plătise zece bani de găleată; anul ăsta, nu mai voise să vină nimeni, decât cu plată îndoită – cinci găleţi, leul – fiindcă ziceau, ticăloşii, luându-se după cealaltă lume, s-au scumpit toate, şi gazul, şi chibritul, şi sarea, şi tutunul, ca \şi când scumpirea asta i-ar fi privit pe

ei, anume.

— Lasă, moş Visarioane, că şi dumneata o să vinzi ţuica de trei ori ca până acuma! ziceau, mucoşii, pesemne îndemnaţi de-acasă, de vreo muiere a dracului, ori de vreun om hain la inimă.

Prune în sat făcea tot românul, dar cazan nu mai aveau în anii din urmă decât moş Visarion, domnul Aristide, popa, primarul, perceptorul şi secretarul primăriei; ăsta din urmă în schimb nu avea prune, că venise de la oraş, trimis cu slujba, şi, dacă văzuse cum stau socotelile, adusese cazan şi făcuse povarnă, pentru cei care voiau să împartă ţuica, dându-i lui din trei chile unul, dar având îndatorirea să le facă pe toate, să aducă şi lemne, să ţină şi focul, tot timpul, dedesubtul cazanului.

Aşa că, dacă moş Visarion nu le dădea preţul, copiii aveau unde se duce să strângă prune. El n-ar fi putut dovedi toată livada numai cu cei trei şerbi, câştigaţi peste vară, şi cu nepoţii, care mai mult încurcau locul, decât să facă o treabă ca lumea.

Fiind deci nevoit să se supună, purta o ciudă nemărginită tuturor copiilor, îi blestema în gând şi se uita la ei cum se uită miţa la murătură, iar la numărătoare, din zece găleţi le scădea câte una, câte două, ba chiar mai multe, după cât de sfios ori de tont era copilul.

În aceste zile, când trebuia să scoată bani seara şi să-i împartă fiecăruia, dacă voia să-i mai

vadă şi mâine, câte zece şi chiar cincisprezece lei unora, avea o singură mulţumire, că Trică, Uţă şi Culaie, socotiţi la zece bani găleata, jumătate cât toată lumea, abia se plăteau de datorie – şi nu trebuia să-i mai pună şi pe ei la socoteală, când îşi scormonea banii.

A doua zi de cules, cei trei prieteni care adunau împreună, pesemne se aşezaseră la treabă cu tot îndemnul, hotărâţi pare-se să scape mai repede de datorie, că până seara făcuseră o sută de găleţi fiecare, spor nemaipomenit niciodată la niciunul.

A treia zi, numărul crescu încă, ajungând la o sută douăzeci, ceea ce începea să aducă a minune. Aşa, într-o săptămână, ar fi făcut mia – şi atunci ori măreau şi ei preţul, ori se duceau să care aiurea.

Moş Visarion avea. În fundul livezii, sus, peste râpă, cincizeci de pruni dintr-un soi anume, ale căror prune nu se amestecau cu celelalte, fiindcă dădeau o ţuică mai bună. Acolo mergea şi mai greu culesul, pomii fiind mai înalţi, drumul lungindu-se, şi mai cerând, pe deasupra, să te caţeri pe o râpă înaltă de trei ori cât statura copiilor.

De obicei, pentru acea parte a livezii, care se culegea la urmă, făcea învoială deosebită, nimeni neînţelegând să se bage dacă nu căpăta măcar cinci bani mai mult la găleată, decât pentru restul livezii.

Şi-atunci în afurisenia lui, bătrânul se hotărî să înceapă şi-acolo culesul, folosindu-i pe cei trei prieteni, că ei n-aveau încotro, înglodaţi fiind în datorie.

Seara, aflându-i hotărârea, copiii se duseră la canton şi stătură de vorbă cu Cazimir, plângându-se de hainia bătrânului.

— Să mărim fundul. Cazimire! zise Uţă, aproape plesnind de furie.

Aceste vorbe arătau o hotărâre tot atât de limpede pe cât de ascuns ar fi putut să le pară înţelesul. Ce-are de-a face fundul, şi care fund anume, cu livada bătrânului?

— Bine, hai în atelier! încuviinţă cantonierul, ridicându-se şi luând o găleată cu dânsul.

În atelier, ca să-i zicem aşa, de vreme ce de-aici ieşise automobilul, nu se mutase nimic de când îl cotrobăiseră militarii; dar cine s-ar fi uitat | mai cu luare-amitite, ar fi văzut totuşi schimbare. Nu se afla nimic nou, nu, nici pe tejgheaua dulgherului, nici pe bancul mecanicului; în schimb, pe dedesubt, prin unghere, se iviseră nişte ţevi, nişte sârme, şi altă fierărie, semn că meşterul aduna materie primă.

Copiilor însă nu le era mintea acum la născociri viitoare; pe ei îi ardea culesul prunelor, mia de găleţi, ca să scape de datorie.

Cazimir trânti găleata pe tejghea, şi o privi o vreme, părând că se gândeşte, răsucind-o în minte în toate felurile. Pe urmă, puse mâna la vreo cinci

degete de buza ei, şi întrebă, cu nehotărâre:

— Aici o fi bine?

— Bine! sări Uţă, în furia lui fiind gata să primească orice măsură.

— Cam prea mult, Cazimire! se împotrivi înroşindu-se sfiosul Culaie.

Apoi îşi duse mâna la gură, aşteptând o tuse care nu voia să vină. Tuşise zece zile întruna, pe urmă îi trecuse, rămăsese doar cu o slăbiciune, dar tot i se părea că-l încearcă o râcâiială în piept, şi îşi tot ducea mâna la gură, mirat că tuşea nu vine.

Cazimir lăsă mâna mai jos, cam cu o santimă.

— Aici?

De data asta nu mai răspunse nimeni. Uţă pufnea, părându-i-se prea kiare.

— Hai, Trică, spune tu, atunci unde să fie?

— Eu zic să laşi măcar o palmă deasupra, Cazimire.

— O palmă de-a ta, ori de-a mea?

— De, aşa, o palmă mijlocie.

Fiind luată hotărârea, împotriva dorinţei mezinului, Cazimir măsură cu compasul lemnarului deschiderea găleţii la înălţimea aceea, o împărţi pe din două, făcând rază din diametru şi trase un cerc, pe două scândurele unite, care ar fi putut să pară una. Nu-i mai rămase apoi decât s-o taie rotund, cu fierăstrăul subţire, să netezească marginea lemnului, cu raşpilul, făcând-o şi puţin piezişă, ca peretele găleţii, şi cu asta fu gata

născocirea.

— Hai, acu’ tăiaţi voi, încă două!

Plecând mai târziu de la canton copiii aveau fiecare în sân scula cu care să-l lucreze pe moş Visarion hapsânul…

Aici e (trebuitor să ne întoarcem pu {în urmă, spre a vedea de unde le venise gândul scândurelelor, căci, după câte s-a înţeles, nu le făceau acum prima oară.

În prima zi de cules, copiii căraseră găleţile pline, spetindu-se ca proştii pentru motociclul acela care dacă nu-l luau ei, ar fi ruginit mai departe, neaducându-i niciun fel de folos bătrânului. Seara, venind la canton, Uţă, care nu vorbise nimic toată ziua, începuse să turuie, arătându-şi furia. Adică de ce să le pună la socoteală moş Visarion jumătate plată decât luau toţi copiii?

— Jumătate ne dă, jumătate să fie şi prunele! Nu-i drept aşa, Cazimire? Să împărţim găleata în două – ce crede el, hapsânul?!

Socotind că judecata copilului era întru totul bună, Cazimir o încuviinţase, fără să mai stea mult pe gânduri. Aşa le făcuse el, născocirea fiind a lui Uţă, primele funduri, puşe cinstit la jumătatea găleţii, ceea ce avusese drept urmare că a doua zi copiii ridicaseră numărul de la şaizeci la o sută. Dar nici aşa nu era bine, fiindcă numărul cinstit s-ar fi cuvenit să fie dublu, ca să crească şi preţul muncii în aceeaşi măsură, să nu fie plătiţi ei mai

puţin decât restul copiilor

Şi-atunci, chibzuind toţi patru împreună, socotiseră să facă alte funduri, mai mari decât primele, deoarece dacă împărţi găleata în două, drept, cum făcuseră ei prima oară, partea de jos, economia copiilor, rămânea mult mai mică decât cea de deasupra, a bătrânului, ştiut fiind că orice găleată e mai îngustă la fund decât la gură.

De data asta chibzuiala se dovedise şi înţelept şi cinstit făcută, numărul găleţilor cărate în zilele următoare ridicându-se la o sută douăzeci de căciulă. Atât că vrednicia copiilor îl împinsese pe moş Visarion la acea ticăloşie, să-i pună la cules în livada de sus, unde preţul găleţii fusese totdeauna măcar cu jumătate mai mare decât în restul livezii, aflate mai la îndenianã.

Această ultimă dovadă de lăcomie din partea bătrânului, dusese la ultima întâmplare din atelierul cantonului. Ascultându-le păsul şi văzând mai ales că Uţă spumega de furie, Cazimir socotise trebuitor să „corecteze” încă odată preţul culesului, spre a-i scuti pe copii să se spetească de pomană, în folosul bătrânului.

Aşa că astăzi, la vremea prânzului, Uţă ajunsese la a cincizeci şi şasea găleată, la a cincizeci şi două Culaie, iar Trică le-o luase amândurora înainte, fiind şi mai voinic, având şi piciorul mai iute.

— Cincizeci şi şapte, moş Visarioane!

— Bine, bine!

Bătrânul trăgea liniuţa, înciudat că pe dracii ăştia trei nu-i putea încurca la număr. Parcă erau vorbiţi, parcă făcuseră şcoală ca să-l scoată pe dânsul din fire!

— Şaizeci şi cinci, moş Visarioane.

Ăsta era Trică, venind cu găleata de parc-ar fi avut un fulg în mână.

— Ia să văd, e plină?

— Plină cu vârf! Scrie-o!

— Bine, bine!

— Şaizeci şi cinci, moş Visarioane, scrie că pe-urmă uiţi s-o pul la număr!

Afurisiţi copii! Uite aşa îl chinuiau toată ziua! Noroc că mai erau ceilalţi, pe care îi răzuia la toată clipa când îi venea bine, trăgând linia peste cea dinainte.

— Douăzeci şi şapte, moş Visarioane!

— Şi şase! Mă Duţule, nu umbla cu pungăşia de mic, că nu-ţi mai rămâne ce să furi când oi fi mare!

— Păi cum, moş Visarioane, douăzeci şi şase au fost adineauri!

— Aşa? Adică tu ţii minte mai bine decât ce scriu eu colea? Hai, du-te, că încurci drumul!

La căderea serii, moş Visarion strânse găleţile, de la fiecare, cercetându-le dacă sunt în stare bună, amendându-i pe unii, cu câte un leu, cu câte doi, pentru o toartă strâmbă, pentru o zgârietură.

— Păi aşa a fost, moş Visarioane!

— N-a fost, că ţilam dat-o nouă!

Sfârşind cu strânsul găleţilor, pe care le puse în povarnă, bătrânul, urmat de copii, se duse să cerceteze livada, locul şi prunii unde adunaseră fiecare – şi iar mai dădu nişte amenzi, pentru o cracă nescuturată bine, pentru o prună rămasă pe jos, prăpădită că n-ar fi ciugulit-o nici ciorile.

Pe urmă se întoarse în faţa povernei, se aşează pe scăunel şi, punându-şi scânduroiul pe genunchi, începu să facă socotelile, plătindu-i fiecăruia după numărul găleţilor, dar neuitând să scadă amenda, pe care o ţinea minte totdeauna, chiar dacă n-o trecea pe hârtie.

Copiii plecau, câte unul, câte doi, după cum stăteau cu casă, după cum se aveau ei bine – cercetându-şi banii cu nedumerire; nu era unul şi nu era seară să nu aibă o pagubă la numărătoare; nu ştiu cum se făcea că în mâna lui moş Visarion frăncuţii erau atâţia sau atâţia număraţi pe faţă şi la lumină, iar când îi numărau ei singuri, scădeau, din zece doi, ori măcar unul, de parcă li s-ar fi topit în mână.

Cei trei prieteni plecară la urmă; bătrânul anume îi ţinea, ca să le facă în ciudă, că şi ei îl înciudau, cât era ziua. Nu aveau de luat niciun ban, dar trebuia să fie încheiată socoteala, să ştie fiecare cât s-a scăzut din datorie.

— O sută douăzeci şi cinci! zise moş Visarion, după ce adună găleţile lui Trică.

Nu îndrăzni să ciupească măcar una, acum,

în ultima clipă.

— Aşa e! încuviinţă băiatul. Şi cu patru sute două dinainte, fac cinci sute douăzeci şi şapte. Au mai rămas patru sute douăzeci şi trei, moş Visarioane!

— Mă, că iute ai făcut tu socoteala! Asta o s-o vedem la urmă.

— Ce s-o mai vedem, că eu o ştiu de pe acuma!

Uţă cărase o sută cincisprezece găleţi, şi socoteala bătrânului se arătă bună.

Mai rămăsese Culaie, cu o sută şapte. Ştiindu-l mai sfios decât nepoţii morarului, moş Visarion socoti să-l ciupească măcar pe el cu o găleată-două, că altfel nu-şi potolea mâncărimea din inimă.

— O sută cinci! zise, adunând de-a latul scânduroiului.

— O sută şapte! stărui băiatul.

— Ba o sută cinci!

Culaie îşi duse mâna la gură, să-şi înăbuşe tuşea care parcă tot pornea şi nu voia să vină, se făcu roşu, pe urmă palid – şi zise:

— O sută şapte, moş Visarioane!

Dar când zise asta, făcu un pas înainte, el sfiosul, şi bătu cu pumnul în scânduroi, care sări în sus, gata să lovească în bărbia bătrânului.

— Bine, o sută şapte! încuviinţă stăpânul, înmuindu-se deodată, în loc să se înfurie.

— Uite aşa trebuie să-l iei! zise Trică, la

poartă, dându-i cu cotul lui Culaie, într-un gest care nu însemna doar încuviinţare ci şi uimire. Aşa trebuie să-i iei pe toţi care fac pe nebunii. Dar rum ţi-a venit ţie…?

Culaie îşi duse mâna la gură.

— Mă tot încearcă o tuse, răspunse, cu sfială lui cunoscută. Mi-e să nu cad la pat şi să rămân cu datoria. Altminteri aş fi zis, treacă de la mine!

Şi, spunând aceste cuvinte, în ochii lui blânzi şi plini de lumină, se citi deodată o spaimă şi-o deznădejde pe care n-o văzură copiii.

— Las’ că nu cazi tu la pat! îl îmbărbătă Trică.

Văzându-i la poartă, mama lui Culaie veni către dânşii:

— Câte ai făcut astăzi?

— O sută şapte, mamă.

— Hai să scapi mai repede de datoria aia, să mai care şi pe pa rale, că nevoi sunt o mulţime.

Apoi adaugă:

— A fost Gât Mort după tine. Zice să te duci la şcoală că altminteri ne dă amendă.

— M-oi duce, după ce-oi termina colea.

Trică intră în vorbă:

— Trebuie să ne grăbim, măi Culaie, că şi domnul Aristide are de cărat prune. Altfel rămânem repetenţi şi-i mai mare ruşinea!

De jos, dinspre primărie, venea o femeie cu broboada lăsată pe ochi, ţinând într-o mână, mototolit, un plic galben, cu mâna cealaltă

trăgându-şi copilul. Mama lui Culaie se lipi de poartă şi-o privi împietrită cum urca drumul.

— Lele Rădiţo! o chemă cu sfială, cu spaimă, când femeia ajunse în dreptu-i.

Aceasta întoarse capul o clipă, arătându-şi faţa rece şi pământie, cu ochii îngheţaţi sub broboadă, apoi se duse mai departe fără să răspundă, fără lacrimi, fără suspine, cu plicul într-o mână, cu mâna cealaltă trăgându-şi copilul…

Capitolul XXIII

ZI DE ÎNVĂŢĂTURĂ

Domnul Aristide nu era din sat, venise învăţător pe la 915, înaltea ăluilalt război şi rămăsese aici, că-i mersese bine. Azi avea pensie şi era gospodar de frunte, cu casă înaltă, cu livadă, cu povarnă şi cu ceva amestec la nişte tăieri de pădure.

Acum, dacă plecase învăţătorul tânăr cu războiul, domnul Aristide făcuse aşa fel să-i ţină locul, ca să nu-l înstrăineze, învăţătorul tânăr nefiind altul decât ginere-su. Că nu pentru leafă se luptase dânsul, aceasta fiind floare la ureche la un om care câştiga cu miile, dar de ce să vină alt învăţător şi să strice copiii?

Şcoala, după lege, se deschisese la 15 septembrie, pe timpul ploilor, dar timp de o săptămână clasa rămăsese pustie, fapt care domnului Aristide nu-i încurcase de loc socotelile. Pe urmă însă, făcându-se timp frumos şi venind vremea potrivită pentru strâns prunele*

învăţătorul începuse să umble pe la primărie, plângându-se primarului, notarului şi tuturor a care ţineau soarta satului în mână, că se oră^pădeşte şcoala, se duce dracului învăţătura.

— Să-i mai lăsăm, domnule Aristide! zicea primarul. Fii şi dumneata înţelegător; oamenii lipsesc din comună, e tocmai vremea de cuies prunele, cine să le culeagă dacă nu copiii?

— E o chestiune de economie naţională! adăuga notarul. Nu e îngăduit să lăsăm să se prăpădească un bun care aduce venit ţării^ tocmai acum când tara are mare nevoie!

Parcă pe domnul Aristide nu tot asta îl durea: prunele? Aşa că nu se lăsase, se dusese şi la oraş, să se plângă revizorului, până ce venise hârtie, cu peceţii, silind autoritatea să aibă grija copiilor.

În acest chip, astăzi, ultima zi a lunii, domnul Aristide stătea pe catedră cu un taler în faţă şi tăia tutun, cu briciul, mărunt ca mătasea porumbului. Nu-i plăcea tutunul de la Regie, ori era prea scump – şi-atunci avea vorbă cu nişte oameni care-i aduceau frunze, făcute păpuşi, tutun curat, nu cu dresuri de spiţerie.

Vreo douăzeci de şcolari, băieţi şi fete, de vârste felurite, stăteau în bănci şi spuneau în cor tabla înmulţirii:

— Două ori una, două; două ori trei, şase; două ori patru, opt…

Învăţătorul n-avea cu ce să-i îndrepte, învăţătura mergea de la sine, el nu făcea decât să

mânuiască briciul, în acelaşi ritm cu tabla înmulţirii. Oricum ar fi încercat altfel, îl ţinea ceva de cot, sau de umăr şi nu putea să se mişte decât cum scandau copiii, ca soldatul care, vrând-nevrând, bate pasul după fanfară.

La o vreme însă, tot înfrânându-şi briciul, fiindcă era uşor şi tot dădea s-o ia înaintea copiilor, îşi ridică ochii din taler şi strigă, zburiindu-şi mustaţa de culoarea tutunului:

— Mai repede! Asta-i prohod, nu tabla înmulţirii!

Timp de vreo jumătate de oră lucrul merse fără tulburare, din? partea nimănuia. Învăţătorul tăiase trei păpuşi, făcând un stog de tutun pe catedră, iar copiii ajungeau cine ştie a câteva oară la sfârşitul cântării, spunând ultima cifră mai mare şi mai repede, cu graba omul lui care pune punct la sfârşitul unei fraze pline de încâlcire:

— Zece ori nouă, nouăzeci; zece ori zece. o sută!…

Domnul Aristide lăsă briciul jos, îndesă tutunul afânat, preţuindu-l din ochi, îşi trase ochelarii pe vârful nasului şi se uită la copii pe deasupra lentilelor.

— Spuneţi după mine: Guten Tag!

În clasă se ridică un amestec de glasuri, scoţând sunete de toate felurile, după care un neamţ nici n-ar fi bănuit că i se dă bună ziua.

— Spuneţi: Gut Morgen!

Nici acum nu se desluşi ceva mai limpede în

glasul copiilor.

— Încă o dată: Gut Morgen!

Iată de ce i se zicea domnului Aristide Gât Mort – încă din timpul celuilalt război, uitat acuma. Şcolarii lui de atunci erau azi oameni în toată firea, dar şi ei învăţaseră la vremea aceea limba germană, ca să dea bineţe după cuviinţă, nemţilor care le intrau în ogradă

du-le Gât Mort, cuvânt care, nefolosindu-le în daravelile cu nemţii, rămăsese al doilea nume al învăţătorului.

— Ziceţi după mine: Gut Abend!... t Hai, şi-acum duceţi-văf să vină ceilalţi.

Copiii se ridicară cu zgomot, ieşiră pe uşă şi se năpustiră în livada aflată peste gard, în spatele şcolii, unde era şi gospodăria învăţătorului. Orice s-ar fi spus, mai bine să care prune decât să repeţi tabla înmulţirii!

Alţi vreo douăzeci de copii le încredinţară găleţile şi intrară în şcoală, cum s-ar fi dus la tăiere. Clasa era posomorâtă şi friguroasă, pe când afară bătea soarele!

Între timp, domnul Aristide îndesase într-o cutie mare de tablă tutunul tăiat mai mărunt decât la Regie, iar dintr-un săculeţ aflat sub catedră scosese alte păpuşi şi le pusese deasupra. Pe când

copiii intrau în clasă, spunând sfioşi bună ziua, învăţătorul îşi scosese cureaua de la pantaloni, o agăţase de un cui al tablei şi începuse să ascută briciul, cu mişcarea frizerului.

— Câte găleţi aţi adunat, Puicuţă? întrebă, fără să se întoarcă, urmându-şi treaba începută.

Puicuţă nu era o vorbă spusă spre a mângâia copilul, ci un nume, şi încă un nume de familie. Pe băiat, pus pesemne să aibă grija celorlalţi, îl chema Stancu Puicuţă şi, în ciuda numelui, semăna mai degrabă cu un curcan decât cu o găinuşe, că era cel mai mare din clasă, ca ani şi ca înălţime; iar ca apucături, le avea întocmai pe ale curcanului, păşind împăunat, cu gâtul în piept, făcând guşă – numai că nu avea aripi cu pene, să bată din ele. La învăţătură nu mergea bine, dar când era să facă o treabă în ograda învăţătorului, te puteai bizui pe el, nimeni, nici chiar un om în toată firea, n-ar fi făcut-o cu mai multă temeinicie.

— Trei sute de găleţi, domnule! răspunse Stancu Puicuţă, umflându-se în pene.

Domnul Aristfde rămase cu briciul în aer, uimit de atâta vrednicie, dar nici nu întoarse capul, nici nu spuse, în afară de o mormăială, vreun cuvânt de mulţumire. După ce termină cu ascuţitul, veni la catedră şi, uitându-se pe deasupra ochelarilor, se adresă găliganului:

— Puicuţă, zi după mine: Gut Morgen!

— Gâtmorgă! zise găliganul.

— Zi: Guten Tag!

— Gâtag! repetă şcolarul.

— Zi: Guten Abend.

Gâtabă.

— Bine!… Acum du-te în livadă şi ai grijă de dracii ăia!

Treaba cu adunatul prunelor în sat se aşezase greu, dar mulţumitor pentru toată lumea. Bărbaţi nu erau, se ştie, fiind luaţi toţi, ori la război, ori la lucru. Nevestele abia pridideau cu grija plozilor şi-a gospodăriei. Moşnegii, dacă mai erau în putere, făceau şi ei câte un lucru pe lângă casă, tăiau o găteajă, răsturnau fânul, măturau ograda. Flăcăii, câţi nu aveau încă vârsta oştirei şi nu lucrau nici la oraş, plecau de cu noapte la tăiat de lemne şi nu se întorceau decât seara, treabă în care avea mare amestec domnul Aristide, că el îi tocmea, el îi triimitea la pădure.

Pentru strânsul prunelor, mai rămâneau copiii; dintre aceştia, optzeci şi ceva de suflete aveau vârsta şcolii, şi învăţătorul îi cerea, amenințând că altminteri se duce iar la oraş şi face gălăgie.

Atunci, stând de vorbă, primarul, cu notarul, cu perceptorul şi cu secretarul primăriei, deşi acesta nu avea de strâns nicio prună, ajunseseră la o înţelegere, făcându-l şi pe domnul Aristide să o ia ca bună: să meargă copiii la şcoală cu schimbul, o zi unii din ei, o zi alţii, ca să fie şi ţuică şi învăţătură.

Fireşte, asta privea numai timpul dimineţii,

după amiezile toată copilărimea fiind slobodă să strângă prune, fiecare acolo unde avea făcută tocmeala din vreme.

Şi astfel astăzi treaba mergea bine, nefiind primejdie să rămână undeva măcar un prun necules la vreme. Chiar şi domnul Aristide avea mulţumire: dacă din cei patruzeci şcolari care îi veneau zilnic folosea jumătate din ei, cu schimbul, la culesul prunelor, în două săptămâni sfârşea treaba, nu-i mai rămânea decât să-i pună la strâns găteje, ca să aibă cu ce fierbe cazanul.

Acestea ierau gândurile care-i treceau prin minte chiar acum, învăţătorului, în clipa când Stancu Puicuţă ieşea pe uşă, iar el, terminând cu ascuţitul briciului, se pregătea de tăiat tutunul.

— Tfică! strigă domnul Aristide, privind iarăşi pe deasupra ochelarilor, cum îi era obiceiul.

— Da, domnule!

— Ieşi în faţă şi pune-i să spună tabla înmulţirii!

Îndată de sub briciul învăţătorului începu să cadă mătăsos tutunul, iar clasa se umplu de glasurile copiilor:

— Una ori una, una; două ori una, două…

Şcolarii stăteau în bănci cu ordine, de o parte fetele, de alta băieţii, în băncile din faţă cei de clasa întâia, pe urmă cei de-a doua, şi aşa mai departe. Dar Uţă, deşi într-a doua, se folosea de puterea lui Trică, monitorul, şi stătea lângă Culaie, la clasa a treia. De obicei era mândru şi se

umfla în pene, astăzi însă îl râcâia ceva pe inimă şi s-ar fi certat cu toată lumea.

— Da' tuşeşte odată, că mă apucă pe mine! zise, întorcând capul spre Culaie, care tot încerca să icnească şi îşi tot ducea mâna la gură.

Vecinul îi zâmbi, cu bunătate şi cu nedumerire.

— Nu-ş' ce am, că mă tot încearcă, da' nu-mi vine!

— Atunci stai ca oamenii!

Şi întâlnind privirea aspră a monitorului Uţă intră repede în corul copiilor, care cântau tabla înmulţirii:

— Patru ori una, patru; patru ori două, o-opt…

Ieri, la moş Visarion, Uţă se spetise cu căratul prunelor, că făcuse o prostie. Încă de la a doua găleată, fiindu-i cine ştie cum gândul aiurea, adică uitându-se la Ilincuţa ţaţei Frusina, ochiată şi sprâncenată şi cu băsmăluţă ca frunza verde a nucului, stându-i afurisitei codane grozav de bine, băiatul nu mai făcuse treaba după cuviinţă. Uitând să ţină cu mâna şi răsturând găleata fără chibzuială, fundul de lemn se dusese în tocitoare odată cu prunele…

Băsmăluţă verde, fir-ar să fie! Să te bagi în tocitoare ar însemna să rămâi acolo, înotând în prune… Să cauţi un cârlig, ori altceva potrivit trebuinţei, ar însemna să-l stârneşti pe moş Visarion, şi pe urmă, ţinte!

Ca urmare, în ziua aceea, Uţă trebuise să care găleţile pline, spetindu-se – şi, cu tot ajutorul dat de Trică şi de Culaie, nu putuse să facă până seara decât cincizeci la număr…

Asta îl râcâia acum la inime, ca să nu mai spunem cât îl dureau şalele. Dar astăzi după masă, avea să-şi scoată pârjeala! Fiindcă aseară, trecând pe la canton, îi poruncise lui Cazimir un fund şi mai mare – avea în sân cele două bucăţele, le pipăia cu cotul, ca să le simtă acolo şi să-şi aline râcâiala din inimă. Cu fundul ăsta, abia dacă mai încăpea în găleată o mână de prune, atât cât să nu se vadă scândura. Ce credea el hapsânul!…

Tocmai aici fiind cu gândul, – în vreme ce cu gura Uţă zicea de zor tabla înmulţirii, – uşa se deschise şi în prag se ivi, cine? – moş Visarion, cu pălăria în mână, arătându-şi capul lătăreţ şi cucuiul.

— Noroc bun şi spor la prunc! strigă noul venit, ca să întreacă glasul copiilor.

Învăţătorul ridică mâna.

— Tăcere!

În clasă se lăsă linişte; copiii îşi făceau semne arătând spre cucuiul bătrânului, dar nu îndrăzneau să râdă, ori măcar să chicotească niciunul, că domnul Aristide nu ştia de glumă, o dată lăsa briciul şi înşfăca bastonul.

— Ce nevoie te aduce pe la mine, moş Visarioane? întreba în acest timp învăţătorul.

— Păi uite ce e, domnule Aristide; am venit la

dumneata cu o nevoie; nu cumva îţi prisoseşte vreo tocitoare?

— Ce, ai făcut aşa multe prune?

— În livada de jos, nu cine ştie câte, aşa, ca în toţi, anii; dar prunii de sus, ăia altoiţi, au rodit nevoie mare.

— Ce vorbeşti!? făcu înciudat învăţătorul, deşi ai fi zis că se bucură.

— Da; gândeam să umplu din ei o tocitoare, dar cred că au să iasă două; asta-i aproape plină. Am băgat până acum două mii cinci sute de găleţi în ea, şi n-am cules decât jumătatea prunilor…

— Două mii cinci sute de găleţi! Hm!… N-am, moş Visarioane l ştii că strâng şi eu acum prunele.

— Parcă aveai tocitoarea aia mare, care a stat goală în anii din urmă.

Domnul Aristide îşi trase ochelarii la loc şi începu să taie tutunul.

— Nu pot să ţi-o dau. S-au făcut şi la mine mai multe prune.». Trică, tabla înmulţirii!…

Moş Visarion ieşi pe uşă, fără să se mire de zburleala învăţătorului. Care răchier o să se bucure, aflând cât ţi-au rodit ţie prunii? Aşa că bătrânul nu găsi înţelegere la nimeni, nici la primar, nici la notar, nici la oamenii care aveau tocitori pe sub şoproane. Lumea nu-l prea ţinea la inimă nici altminteri, d-apoi acum, când afla cât i-au rodit prunii?! Ba încă, secretarul primăriei îi spuse, fără ruşine:

— Dacă n-ai unde le pune, dă-mi-le mie să le

fac ţuică, două kile dumneata, eu unul!

Auzi îndrăzneală! Ce-i cerea secretarul: să dea prunele în dijmă, el care avea povarna lui, cu trei cazane, cum nu se găsea la nimeni!

Moş Visarion se întoarse acasă, bombănind, în mare încurcătură. Cp să facă el cu prunele, şi tocmai cu cele mai bune? Să le dea de pomană, să le arunce pe gârlă?

Dacă ar fi ştiut din vreme, ar fi cumpărat pe vară o tocitoare, că atunci n-avea nimeni zor cu prunele – şi n-ar fi cerut pe ea multe parale. Dar de unde să ştie, că, aşa cum arătau, prunii nu păreau să aibă mai mult rod ca în toţii anii?

Tot gândind aşa, bătrânul intră în povarnă şi pipăi tocitorile, până ajunse la cea din fund, mai mare. Băgase în ea două mii cinci sute de găleţi – ar mai fi putut să bage încă până la trei mii – asta însemna două zile – şi p-ormă…

Începea să fiarbă borhotul în povarnă, se ridicau mirosuri dulciacrişoare, înţepând nasul şi făgăduind ţuică bună.

Moş Visarion se ferea să ridice greutăţi, ori să urce scările, fiindcă avea un beteşug, o ruptură de prapure, cum spun ţăranii, şi dacă nu-şi purta de grijă, putea să-i iasă maţele afară.

De data asta, era prea mare trebuinţa de a şti limpede cât loc «n-ai rămânea în tocitoarea cea mare. Deci, după ce se apăsă cu mâinile sub pântece, aşezându-şi maţele bine, bătrânul puse piciorul pe scară, şi începu să urce, cu binişorul,

oprindu-se la fiecare treaptă şi cercetându-şi vătămătura.

Ajunse el sus şi, ţinându-se cu mâinile de buza tocitoarei, îşi aplecă ochii înăuntru, căutând faţa prunelor. Dar, ori în povarnă era prea întuneric, ori lui îi slăbise vederea…

Deodată, bătrânul icni şi, luându-şi mâna de sub pântec, o duse la inimă. Ce însemnătate mai avea acea vătămătură, când el simţea că îl apucă damblaua?

Prunele, încă proaspete, neintrate în mustire, luceau în întuneric ca ochii dracilor, că nu erau acolo unde se aştepta să le vadă, ci pe fondul tocitoarei, să zici că le luase Scaraoţchi, altfel neavând pe unde să piară.

Un timp, moş Visarion rămase buimac, ţinându-se cu o mână de doagă, cu una ţinându-se de inimă, până ce desluşi, peste prune, nişte scândurele, rotunde, ca un fund de doniţă rupt în două. Şi iarăşi crescu buimăceala bătrânului… Dar deodată, i se făcu lumină în creier, fiindcă altminteri avea mintea deprinsă cu toate pungăşiile.

Acum înţelegea şi sporul ciudat al copiilor, şi rodul încă nemaivăzut al prunilor…

— Apoi atunci lasă! zise, cu glas tare, în timp ce cobora pe scară cu mâna la vătămătură. Să mi se usuce prunii, să-mi piară albinele dacă n-am să fac ţuică din pielea voastră, câinilor!

Şi când zicea aşa, mânia stârnea în el mai

multă fierbere decât stârneau prunele tescuite, în toate şase tocitoarele din povarnă.

Capitolul XXIV

SULTANUL ŞI MAGARUL

V enise octombrie şi adusese cu el ploile, altă ploaie, măruntă, rece, stăruitoare, făgăduind să ţină cu săptămânile.

În livada lui moş Visarion, trei umbre ude alergau cocoşate pe sub pomi, culegând prunele. Era rece ploaia, rece pământul chiftit cu apă, reci prunele – reci ca gheaţa mădularele acelor umbre.

Se sfârşise peste tot culesul, de o săptămână, acum cazanele începeau să fumege, copiii înteţeau focul, moşnegii se învârteau pe la gura ţevilor, poftind la ţuică nouă şi în aşteptare adulmecându-i aburul care gâdila nările.

Numai la moş Visarion, deşi mergea povarna, cu toate trei cazanele, mai erau încă de cules multe prune. Bătrânul ştia că, până nu dă îngheţul, pruna rămâne bună; nu se mai zorea să le strângă cu gloata copiilor, plătind bani grei, când avea în mâna lui cele trei umbre, datoare să-i culeagă livada fără o para chioară.

Le încolţise cu mare meşteşug moş Visarion pe acele umbre care erau Trică, Uţă şi bietul Culaie. Iată în ce fel se petrecuse, în ziua aceea, nenorocirea copiilor:

Terminând ei cu şcoala, nepoţii morarului îmbucară iute ceva, că-şi luaseră într-o legăturică unele de-ale gurii, Culaie se abătu peacasă, să

soarbă o strachină de fiertură, şi-apoi tustrei se înfăţişară la datorie, în livada bătrânului. Le mai rămâneau de cărat laolaltă cinci sute de găleţi şi nădăjduiau să termine robia într-o jumătate de zi, astăzi, şi mâine, într-o zi plină – că a doua zi, după regula hotărâtă în comună, erau slobozi de şcoală.

Moş Visarion se afla la locul lui, în faţa povernei, împărţind găleţile copiilor şi înjurându-i după cum îi era firea. Îşi luară şi cei trei prieteni uneltele în primire, şi porniră.

Dar Uţă, mai înainte, se duse cu găleata lui şi-o băgă în ochii bătrânului:

— Moş Visarioane, uite, e ciocnită, să nu spui deseară că a fost nouă!

— Bine, bine!

— Ţine minte, moş Visarioane, să nu avem vorbă la urmă!

Bătrânul mai mormăi ceva, pipăindu şi cucuiul; se vede că în cucuiul acela îşi avea sălaş la el şi răutatea, şi mânia.

Pentru început, lucrul fu ca în toate zilele. Gloata copiilor se răspândi prin livadă, spunându-şi vorbe rele şi înghiontindu-se, iar cei trei se duseră sus, unde, după ce aruncară câte o privire în lături, scoaseră din sân fundurile, le potriviră, şi se apucară să adune prune.

Fireşte, cel dintâi se înfăţişă la povarnă Uţă, că avusese de făcut treaba cea mai puţină; la el, fundul de lemn se afla sub primul strat de prune.

— Una, moş Visarioane!

— Stai aici! îi porunci bătrânul.

— De ce să mai stau? Uite, e plină; mă duc s-o deşert, să nu pierd vremea de pomană.

— Stai! scrâşni moş Visarion, roşu în vârful cucuiului.

Băiatul lăsă găleata jos, scoase din sân un codru de pâine şi începu să îmbuce, umflându-şi obrajii; el, dacă nu făcea treabă, simţea leşin de foame la inimă – şi asta nu doar astăzi, ci totdeauna.

Veni şi Culaie, şi pe el îl opri bătrânul asemenea, iar după Culaie, iată-l şi pe Trică, mirat puţin de lenevia primilor.

— Una, moş Visarioane!… Hai, ce v-aţi oprit? Vă arde să căscaţi gura?

— Stai!… Voi ăştilalţi aşteptaţi că vin acuma!

Culesul se opri pentru o vreme; copiii se strânseseră şir în faţa povernei, cu găleţile pe care nu le scria nimeni. În chip ciudat, bătrânul se feri să dea în vileag pungăşia – şi îi luă pe cei trei vinovaţi în odaia lui, unde nu era nimeni, să-i judece în linişte.

— Vezi, dacă s-ar fi aflat în sat ce păţise, ar fi râs şi s-ar fi bucurat toată lumea. Aşa, cum hoţomanii nu aveau niciun câştig să bată toba, treaba rămânea înmormântată între ei, în odaie.

— Deşertaţi găleţile! le porunci, când fură cu toţii înăuntru, cu uşa închisă, tras fiind şi zăvorul.

— Moş Visarioane!…

— Deşertaţi, mişeilor!

— Păi se murdăreşte ţolul, moş Visarioane!

Ce mal încoace şi încolo, tustrei o sfecliseră! Parcă de ţol le era lor acuma?

— Vă codiţi, hai, hoţomanilor?!

Bătrânul veni pe la fiecare şi le răsturnă pe rând, găleţile, cu piciorul, lăsând să iasă la iveală înşelătoria.

— Na, acum, să vă dau arvună!

Şi, pentru început, le trase fiecăruia, câte două palme. Trică strânse din dinţi, dar nu zise nimica; nu zise nimic nici Uţă, numai că se umflă ca broscoiul – şi fu cât pe ce să dea un ghiont îndesat în burta bătrânului. Culaie, mai plăpând decât ceilalţi, la trup şi la inimă, se duse de-a-ndărătelea până în zid, unde începu să plângă.

— Cine va-nvăţat pe voi pungăşia asta, câinilor?

— Nimeni, moş Visarioane!

— Nimeni? Las’ c-o să spuneţi voi la Post. O să vă mănânce puşcăria!

Despre asta nu încăpea vorbă. Privită într-un anumit fel, şi fără drept de apărare, fapta lor era furt în toată regula. Trică, mai luminat la minte şi cunoscând mai bine răutatea oamenilor, simţi apă la rădăcina părului.

— Nu ne duce la Post, moş Visarioane!

— Ba vă duc şi n-o să vă mai scoată nimeni de-acolo!

Culaie nu mai plângea, îşi ţinea numai obrazul cu mâna, tot încercând şi neputând să

tuşească. În schimb, pe Uţă îl podidiră lacrimile.

— Şi Cazimir ce-o să zică?... smiorcăia băiatul, cu mâna murdară de prune la ochi. Ce-o să zică mama?... Şi moş Aron?... O să ne ridă tot satul!

Trică îşi muşca buzele, mai speriat decât toţi, fiindcă îşi închipuia mai limpede urmările, dar izbutea să se stăpânească spre a-i îmbărbăta pe ceilalţi şi spre a nu stârni mila bătrânului.

— Moş Visarioane – zise – dacă ne duci la Post, ce-o să câştigi dumneata, făcându-ne pe noi de ruşine?

— Vă bag la puşcărie!

— Asta e una. Dar prunele? Cine-o să le mai culeagă?

— Cu găleţile goale până sub gură?

— Nu, cu găleţile pline.

Bătrânul se uită la el mirat, legănându-şi cucuiul. La drept vorbind, asta era şi înţelegerea pe care o dorea dânsul, însă i se părea ciudată înţelepciunea şi vorba aşezată a copilului. Hei, dacă ar fi avut el un nepot ca ăsta!... Da’ de unde! Nepoţii lui erau tonţi şi bezmetici, proşti la şcoală, leneşi la treabă şi molâi la bătaie.

— Şi-apoi, la ce să te mai faci şi dumneata de râs, moş Visarioane?

La asta, cucuiul bătrânului se făcu roşu ca zmeura. Lui Trică îi fu teamă că n-a spus vorba bună.

— Cum să mă fac eu de râs, mă pungaşule?

Ce, e de râs omul dacă-i fură cineva calul?

— Nu-i tot una, moş Visarioane. Calul ţi-l fură în timpul somnului, pe când noi, te-am… am trecut cu găleţile aşa, pe sub nasul dumneatale.

Bătrânul ridică mâna, să-i tragă o palmă, dar în chip de nefânţeles, rămase cu ea în aer. +

— Şi ce vrei tu acuma?

— Să ne înţelegem ca lumea.

— Cum adică?

— Să-ţi cărăm prunele cinstit, dar şi dumneata să ne scazi cinstit din datorie, ca la toţi copiii!

— La Post cu voi, pungaşilor! La puşcărie!

— Dar dumneata cum ai vrea, moş Visarioane?…

Apoi ce voia moş Visarion era lucru mare: să care ei, trei copii, toate prunele din livadă, să facă foc la cazane cât o ţine fiertul ţuicii, să învârtească „centrifuga” care stoarce mierea, în primăvară să sape pomii la rădăcină, să-i cureţe de omizi, să-i văruiască şi să dea orice ajutor ar fi trebuit în gospodărie.

— Mai bine du-ne la Post, moş Visarioane! zise Trică, privindu-l în faţă, cu îndrăzneală.

Însă Culaie îl trase de mânecă, iar Uţă începu iar să smiorcăie, îngrozit de jandarmi şi de ce-ar zice lumea – aşa că se învoiră.

— Şi la toamnă să-mi căraţi iar prunele!

— Numai noi, moş Visarioane?

— Voi, ca să vă plătiţi pungăşia!

— Nu! Dă-ne pe mâna jandarmului!

— Ba cărăm! sări Uţă.

— Cărăm tot ce spui dumneata, moş Visarioane! sări şi Culaie.

Iarăşi nu mai găsi Trică putere de împotrivire, ci se mulţumi să ridice din umeri.

Apoi hapsânul bătrân le opri scândurelele murdare de prune, le puse în cufăr, sub cheie, ca să aibă dovadă împotriva lor, oricând şi-ar călca legământul – şi îi trimise la lucru. Pe ceilalţi copii, îi izgoni, chiar din clipa aceea:

— Hai, daţi găleţile încoa şi duceţi-vă!

— De ce, moş Visarioane?

— Nu mai am de cărat prune!

Şi cei trei nefericiţi prieteni începură să se spetească, ducând de data asta găleţile pline. De altfel, era tot una cum le-ar fi dus: lucrul îi privea în întregime, nu trebuiau să ducă atâtea şi atâtea găleţi, ci să adune toate prunele.

Seara, la canton, Trică şi Uţă îi povestiră lui Cazimir cum păţiseră usturătoarea ruşine; bietul Culaie nu mai venise, căzuse trudit şi îl luase somnul îndată ce pusese capul pe pernă.

Şedeau iarăşi în faţa vetrii copiii, împuţinaţi la număr, stătea lângă foc Cazimir, şi sforăia pe poliţă motanul.

— Zi, să căraţi toate prunele? întrebă cantonierul, îndesându-şi luleaua.

— Da; şi p-ormă să învârtim centrifuga.

— La miere?

— Da; şi să-i dăm orice ajutor o avea nevoie la gospodărie.

— Numai atâta?

— Nu; la primăvară să îngrijim pomii…

— Aha!

— Şi la toamnă să adunăm prunele…

— Câţi ani de aici înainte? întrebă Cazimir, făcând pe nepăsătorul.

Altminteri era mare răscoală în sufletul lui, împotriva lui moş Visarion – zurbagiul! – şi multă milă pentru sărmanii aceştia, copiii.

Ei îl priviră cu gurile căscate, uimiţi de vorba lui şi de nepăsare. Cum oare, nu se termina la anul? Bătrânu'! nu spusese mai mult, dar poţi să ştii care-i era gândul?! De vreme ce avea în cufăr scândurelele, dovada hoţiei, putea să-i frece aşa până în veacul veacurilor!

Cazimir tăcu o vreme, trăgând din lulea şi simţind numai ce era amar în frunza tutunului. Apoi, neavând la îndemână un mijloc să curme robia copiilor, zise, în semn de îmbărbătare, nelăsând să se simtă ce rău îl durea inima:

— Ei, să vedem ce-o mai fi până la anul!

— Păi ce-ar putea să fie, Cazimire?

— Ştiu eu?… Voi n-aţi auzit de istoria cu sultanul şi cu măgarul?

Uţa începu să râdă.

— De ce rizi ca prostul?

— Aşa, cum să nu rid? Ce-are de-a face sultanul, cu măgarul? Sultanii au cai, cai arăbeşti,

iuţi ca vântul.

— Păi vezi că nu ştii? De ce-mi iei vorba din gură?...

— Spune, Cazimire! îl îmbună băiatul mai mare, dându-i un ghiont mezinului.

Cazimir trase iar din lulea amarul tutunului, pe urmă îşi începu povestirea:

— Zice că odată la Stambul trăia un turc sărac, dar înţelept cum nu era nici vizirul.

— Cazimire, întrebă Uţă, câştigat de la primele vorbe de glasul vrăjitoresc al cantonierului. Asta e poveste, sau întâmplare adevărată?

— Întâmplare adevărată, scrie de ea şi-n letopiseţe; ce, eu vă spun poveşti să ne treacă seara?

— Şi letopiseţele ce sunt, Cazimire?

— Cărţi vechi, scrise de mâna omului, în care se povestesc toate faptele petrecute în vremea aceea.

— Adică un fel de cronici, zise Trică.

— Aşa, cronici! încuviinţă cantonierul, după ce se uită la băiat, să vadă dacă nu umblă să-l prindă cu vorbe necunoscute... Şi cum scrie în letopiseţe, turcul acela avea un măgar; aşa, un măgar ca toţi măgarii, şi duceau amândoi trai ferice. Dar, într-o zi, făcând el o necuviinţă şi aflând sultanul...

Uţă se aplecă mai mult înainte, cu totul şi cu totul câştigat de povestire, uitând pe deplin

necazul cu prunele.

— Ce necuviinţă a făcut, Cazimire?

— Ei, o necuviinţă, ştiu eu, asta n-are însemnătate

— Păi nu scrie în letopiseţe?

— Ba da. Adică… Vezi, la drept vorbind, necuviinţa n-a făcut-o el, ci măgarul.

— Cum, Cazimire?

— Ei cum!… Uite-aşa: trecând o dată sultanul, cu vizirii pe străzile Stambulului, era acolo, în mulţime, şi omul nostru cu magarul. Datoria mulţimii e să se aplece cu fruntea în pământ, când trece sultanul. S-a aplecat şi omul acela, că doar cunoştea legea…

— Ştiu! sări Uţă. El s-a aplecat dar nu şi măgarul.

— ’Mda, însă asta n-ar fi nimica… Văzând atâtea feţe înalte, şiatâtea podoabe, măgarul, ce i-o fi venit, a început să ragă, aşa, i-ha, i-ha, cum rage măgarul.

— Asta chiar că-i o necuviinţă! încuviinţă Uţă, cu sinceră supărare.

— Ei, dar stai, dacă m-ai întrebat, să-ţi spun totul, până la capăt, că a mai făcut ceva măgarul.

— Ce-a mai putut să facă?

— Păi ce putea să facă decât să păşească înainte, şi să se balige în faţa sultanului?!

Aflând această ispravă a măgarului, cei doi copii începură să râdi, Trică mai stânjenit, cu îngăduinţă, Uţă legănându-se şi bătându-se cu

pumnii în pântece, să zici că leşină. Iar după ce le trecu râsul, cel mic dori să ştie urmarea păţaniei.

— Păi pentru această nemaipomenită ocară, sultanul a poruncit să fie adus în faţa lui stăpânul măgarului şi i-a riicnit: „Am să-ţi tai capul, că nu merită să-l porţi pe umeri” – „într-adevăr, prea luminate stăpâne – a răspuns sărmanul – şi eu socolesc deopotrivă, numai că am să cer înălţimei tale o îngăduinţă…” – „Care?” – „Să-mi dai răgaz până la anul fiindcă tocmai îmi învăţ măgarul carte şi într-un an, cred că o să mântuim abecedarul!”

Uţă începu să râdă, cu mai multă poftă decât prima oară, uitând să se mai gândească dacă o asemenea istorie fusese cu putinţă să se întâmple vreodată…

— Spune, Cazimire, şi ce-a făcut /sultanul?

— Sultanul?… Sultanul a făcut ochii mari, au făcut ochii mari vizirii şi paşâlele, şi pe urmă, stăpânul tuturora s-a întors spre stăpânul măgarului: „Chiar învaţă carte?” – „Da, Înălţimea Ta, am început abecedarul!…” – „Ei bine, îţi dau îngăduinţa cerută, du-te cu bine, învaţă-ţi măgarul şi peste un an să vă înfăţişaţi la mine. Dar dacă atunci măgarul n-o şti să citească, află că îţi va sta capul unde îţi stau picioarele

Băiatul cel mic nu mai râse decât pe jumătate.

— Cum o să înveţe carte măgarul? zise, înd jindu-se de-a binelea de istoria cantonierului.

— Păi ce, am spus eu c-a învăţat?

— Atunci ce-a fost?

— Uite ce-a fost: ieşind de la sultan, omul acela s-a întâlnit cu un prieten, care aflase întâmplarea, că sultanul pusese crainici, s-o aducă la ştiinţa poporului. „Bine, bre omule! – i-a zis prietenul, mai cu seamă că nu-l vedea speriat nici de o para chioară. Ia spune-mi, ce-ai să te faci cu măgarul?” – „Ei, – i-a răspuns omul, mângâind urechea măgarului – câte nu se pot întâmpla până la anul?” – „Adică, ia să vedem ce ar putea să se întâmple?” – „Păi, bunăoară, poate moare măgarul poate moare sultanul… Ori, mai ştii, poate învaţă urecheatul carte şi-atunci îmi ia tot necazul!”…

Sfârşindu-se povestirea, copiii râseră, dar mai pe la colţul gurii, fiindcă iarăşi le veni în minte beleaua lor cu prunele. Cazimir pufăi din luled, se ridică şi-i bătu pe umeri.

— Hai, nu vă faceţi inimă rea! Să vedem ce-o fi până la anul! mai ştii, poate moare măgarul, poate crapă sultanul…

Puteau să crape toţi sultanii până la anul. Deocamdată veniseră ploile şi copiii, cu mâinile roşii, cu picioarele numai o rană, îngheţaţi până în măduva oaselor, se speteau toată ziua în livada bătrânului. Lui C.—ulai i se pornise în sfârşit tuşea, şi el tuşea cu mulţumire, că prea se chinuise tot aşteptând-o şi ea nevrând să vină.

Ploua de dimineaţă până seară, şi noaptea în întregime, ploaie subţire t a muchia cuţitului,

pătrunzându-ţi până la inimă. Iot satul se afla la poverne, fiecare avea prunele lui, date în dijmă, la primar, la notar şi la celelalte cazane. Copiii aţâţau focul, trăgând în piept mirosul borhotului şi aburul ţuicii. Oamenii stăteau la ţeavă, cu ţoiul şi adunau băutura, picătură cu picătură, şi picăturile parcă îi ungeau pe inimă.

— Na, gustă de colea! zicea omul, copilului, socotind că şi el jinduieşte la băutură.

Femeile se ţineau mai pe de lături, cu ochii în broboade, cu gura în mână, dar se simţea că jinduiesc şi ele.

— În şi tu! o îmbia pe câte una omul ei, dacă-i era om, ori socru, ori bunic, întinzându-i ţoiul.

Era mulţumire prin case în aceste zile, mulţumire fără pricină în suflet, ci numai în sânge, pe unde se strecura ţuica nouă. Seara, când flăcăii veneau de la tăiat de lemne, din pădure, se porneau chiuiturile şi fetele, stârnite, chirăiau şi ele. Sâmbătă seara, bărbaţii întorşi de la lucru apucau clondirul şi nu-l mai slăbeau până nu-l dădeau gata, cum nu slăbeşte pruncul biberonul. Luni, de cu noapte, când plecau la lucru, parcă nu mai aveau necazuri, ci chiuiau, iimblând pe toate cărările.

Dar, mai mulţumiţi decât oamenii era» în *: cele zile porcii din cocini, că înfulecau la borhot băgându-şi capul în troace de nu mai lăsau afară decât ochii, mici şi înceţoşaţi că ai beţivilor – şi plescăiau, şi grohăiau şi spărgeau sâmburii ca în

nişte piuliţe cu maşinărie. Pe urmă, urcându-li-se la cap aburul rău cât mai rămânea în borhot pe fundul cazanului, începeau să guiţe, să se ia la bătaie, muşcându-şi urechile şi rupând ţarcurile ca derbedeii…

Stăpânii cazanelor urmăreau lucrul în poverne, cu plaivasul după ureche, cu carnetul în mână, scriind, socotind partea fiecăruia – şi seara, când se stingeau focurile, puneau ţuica în butoaie, pipăindu-Iet mângâindu-le, cum îşi mângâie ţăranul calul ori boul. Ei nu beau Ia

19 – Ultima poveste povarnă, trebuind să fie limpezi cu mintea la făcutul socotelilor, dar seara, se strângeau mai mulţi laolaltă, notarul cu popa, primarul cu secretarul primăriei, domnul Arifetide când cu unii, când cu alţii – şi se pornea chiolhanul.

Cine se mai gândea acum la veştile proaste, venite odată cu toamna, că mergea rău războiul şi piereau flăcăii noştri departe, în părţile Donului?!

Şeful gării şi jandarmul erau la perceptor, seară de seară, şi nu plecau până ce perceptorul nu-i dădea afară, că el, a doua zi trebuia să se scoale din noapte să vadă când se face focul la cazane.

Şi Cazimir îşi avea partea lui de mulţumire în aceste zile; nu umbla pe la poverne ca tot omul, fiind ursuz din fire şi neavându-se bine cu lumea. Dar seara, mai de la moş Aron, mai de la un drumeţ bun la inimă, mai de la soldaţii cu paza podului îşi primea şi el clondirul.

Soldaţii tânjeau după casele lor, după neveste, după copii, după boii din bătătură, şi dacă beau, începeau ori să chiuie ori să ofteze, după cum le cădea băutura.

— Când ne dă drumul acasă, moşule? îl întrebau pe Cazimir, aducându-i clondirul.

— Păi să se termine întâi cu zurbagiii!

Asta nu era o lămurire, dar mai mult nu le spunea cantonierul – şi se apuca să miroasă mulţumit ţuica nouă.

Păcat că lui Miroslav nu-i plăcea băutura, ci doar carnea, mai cu seamă de găină. Câte o găină îi mai aducea uneori Trică, dar nu cu uşurinţă, fiindcă şi la ei li se împuţina numărul.

Alteori se afla că în sat, cutare sau cutare a tăiat o vită, pe sub mână – şi atunci Cazimir n-avea încotro, se scormonea în pungă şi se ducea să-i cumpere cotoiului o ciozvârtă, că altfel îl înnebunea cu miorlăiturile.

Ploua întruna, dar oamenii aveau prea mult damf în ei să simtă ploaia. Numai cele trei umbre ude, care se chinuiau în livada lui moş Visarion, strângând prunele, o simţeau până la inimă. Culai, aplecat pe pământul clisos, tuşea întruna, fără

oprire, şi nici măcar nu-şi mai ducea mâna la gură. Şi încă tuşea n-ar fi fost nimica, dacă pe la sfârşitul săptămânii n-ar fi simţit călduri şi sfârşeli în tot trupul. Călduri avusese, se vede, încă mai dinainte deşi nu spusese la nimeni, dar sfârşeala venise abia acuma.

Sâmbătă seara, băiatul se întinse în pat, şi a doua zi, când vru să se ridice, văzu cu mirare, că i s-a dus toată vlaga trupului.

— Mamă, nu-ş' ce am, că mi-s moi picioarele!

Fireşte, fiind zor mare, la moş Visarion se culegeau prune şi duminica. Trică şi Uţă se înfăţişară singuri în dimineaţa aceea.

— Ce-i cu Culaie?

— A căzut la pat, moş Visarioane.

— Se preface, tâlharul!

— Nu; are călduri şi tuşeşte de ţi se rupe inima.

— Nu-mi pasă; dacă nu vine, ştiţi voi ce se-ntâmplă!

Bătrânul îi ameninţa cu jandarmii.

— O să strângem noi şi pentru el, moş Visarioane.

— Nu-i tot una; aduceţi-l, că de nu, puşcăria vă mănâncă, hoţomanilor!

Cei doi fraţi se duseră la căpătâiul bolnavului şi-i spuseră necazul, nu ca să-l scoale din pat, ci ca să facă sfat împreună.

— Ei şi?! zise Trică, scăpărind din ochii lui ca murele. Să ne ducă la Post! Ce-o să fie!

— Să ne ducă! zise şi Uţă, umflându-se.

Culaie zâmbi cu blândeţe, şi-atunci se văzu că pe chipul lui, blânzi nu mai erau decât ochii; obrazul i se asprise, trăgându-se peste fălci şi desgolindu-le.

— Las’ că nu mai e mult. O zi-două, şi se termină. O să merg, măcar să mă vadă acolo; poate se-nbunează hapsânul.

Băiatul tuşi toată dimineaţa, pe sub prunii bătrânului, cu broboane de apă pe frunte, că nu mai ştiai, o fi ploaia, ori sudorile trupului. Dar, aproape de prânz, se lăsă pe o coastă, gemu din adânc şi rămase întins aşa, fără să mişte, în ploaia subţire, clipind doar din pleoape şi răsuflând repede.

Din ziua aceea, Culai nu mai fu în stare să iasă din casă – şi aşa rămase, şi toamna, şi iarna, zăcând în fundul patului, ca moşnegii, sau ca ologii, subţiindu-se la faţă şi topindu-se.

Moş Visarion veni să-l vadă, se uită la el ca la un netrebnic, nu spuse nimic cât era în casă dar ieşind, începu să piţigăiască, luându-i pe ceilalţi în primire, cu atâta pornire, încât i se umflă cucuiul, săltând pălăria.

— Să-mi aduceţi pe altul în loc – că îmi putrezesc prunele! Altfel, ştiţi voi!…

Îşi munciră mult mintea copiii, să găsească unul în locul lui Culaie, dar de cine să te apropii, dacă nu-i poţi da nicio răsplată, că tu nu eşti moş Visarion, să ai punga doldora de parale.

A doua zi, în livada hapsânului, se ivi Cazimir, odată cu copiii. Şi cât era de bătrân cantonierul, şi cu mâna oloagă, unde mi se apucă să scuture prunii, unde mi se apucă să ducă găleţile, să te prindă mirarea de atâta spor la un om ca dânsul.

— Voi încărcaţi-le şi eu le duc la povarnă!...

Lucrau cu patru găleţi acuma, în loc de trei, ca mai înainte. Trică şi Uţă adunau prunele, şi până să vină Cazimir cu găleţile goale, astea de aici erau pline. Aşa, în câteva zile n-avea să mai fie în toată livada urmă de prune.

Seara, ducându-se spre casă, tustrei împreună, osteniţi dar plini de mulţumire, cantonierul zise, în timp ce-şi aprindea luleaua, ferindu-fee de ploaie:

— Am să fac eu la anul o maşină, care să adune prunele singură.

— Dar ai să poţi, Cazimire? întrebă Trică, în al cărui cap de mecanic se şi iviseră piedicile, lovindu-se între ele.

Uţă, care înfuleca dintr-un codru de pâine, înghiţi zorit, făcu un gest cu mâna şi zise, mirat de această întrebare:

— Cum să nu poată? Cazimir poate face orice. Nu-i aşa, Cazimire?

Cantonierul nu răspunse; acum îi era gândul aiurea. Ajunseseră la pod şi păşeau peste scândurile rupte, că încă nu le reparase nimeni; dar nu la asta se gândea Cazimir acuma. Se gândea la o întâmplare despre care nu mai

pomenea nimeni, de parcă aveau înţelegere să nu deschidă niciodată gura. De data asta însă, Trică vorbi, ca şi cum ar fi ghicit pe unde umbla gândul cantonierului:

— Oare or fi scăpat?

Cazimir nu răspunse. În schimb, Uţă, înţelegând dintr-odată despre ce era vorba, zise, sigur pe sine:

— Au scăpat!

— De unde ştii tu?

— Păi dacă-i prindea, nu luau până azi urma buletinului?

Trică întoarse capul spre el, întâi nedumerit – pe urmă în ochi i se citi o umbră de spaimă. Şi chiar Cazimir avu o tresărire.

— Aşa e! bâigui băiatul cel mare. I-ar fi luat urma şi veneau să ne caute jandarmii… Adică, tu te-ai gândit la asta, Uţă?

— Păi sigur că m-am gândit! Ce, parcă cu nu ştiu ce e buletinul? Dar nu v-ar fi luat pe voi, că nu voi l-aţi adus, ci pe mine!

Cazimir se opri deodată, pe marginea podului, şâl privi într-un chip ciudat, o privire şi blândă, şi aspră şi iscoditoare, udată de picăturile ploii.

— Uţă, ce-ai vrea tu să fii, când oi fi mare?

Se auzea clocotul apelor jos, iar pe scândura podului ţârâia ploaia.

— Om bun! răspunse, de mirare, copilul.

Capitolul XXV

ÎN AŞTEPTAREA NINSORII

De ce-i trebuia lui Cazimir „clei rece” nu ştia niciunul, dar copiii fuseseră de faţă când el îl rugase pe un muntean, care se ducea cu căruţa la oraş, să-i cumpere un kilogram, şi dacă n-o găsi la prăvălie, că prăvăliile se goleau, să caute pe la tâmplări.

Se sfârşise de mult cu adunatul prunelor, trecuseră şi ploile – numai ţuica nu era gata pretutindeni, aşa că fumul de la cazane şi mirosul de borhot tot mai pluteau pe dealuri.

Trică şi Uţă aţâţau focurile în povarna lui moş Visarion, robi de dimineaţă până seara – că prunele lor de acasă trebuise să le adune pe apucate, lăsându-l pe bătrânul morar să creadă că restul timpului se omoară cu şcoala.

Dar nu aveau numai grija focului, adică să taie gătejele, să le aducă înăuntru şi să le pună la cazane, ca să nu scadă damful nicio secundă; tot ei goleau cazanele de borhotul vechi, cărându-l la porci, tot ei le umpleau cu borhot nou, din tocitori, scoţându-l cu găleata legată de frânghie. Tot ei lipeau apoi capacele cazanului, cu un fel de cocă rău mirositoare pe care o avea bătrânul în casă, că altminteri de unde să iei atâta miez de pâine când era oprit măcinatul făinii? Şi chiar dac-ar fi fost slobod, nu era tocmai moş Visarion omul care să facă atâta risipă.

Cam astea erau treburile copiilor, şi erau destule; ţuica ce-i drept o strângea bătrânul şi el

singur o punea în balercuţe. Avea prune prea multe ca să mai ia şi de la alţii, aşa că în povarna lui nu intra nimeni, nu era gălăgia şi petrecerea din celelalte poverne.

Copiii îşi îndeplineau treaba pe tăcute şi într-o mare tristeţe, ca la priveghiu, ba încă mai rău decât acolo, fiindcă în jurul mortului tot se mai face câte o glumă. Nepoţii bătrânului, chiar dacă-şi mai băgau nasul prin povarnă, veneau nu ca să le ajute, ci să-i zădărască şi să fure câte o cană de ţuică deşi asta cerea mare iscusinţă.

În acest timp Culaie zăcea în casă, tuşind cu sfială, fiindcă îi trecuse tuşea cea mare care se auzea până în casa vecinilor. Fusese şi doctorul, în trecere, cu brişcă, într-o duminică, 11 scosese cămaşa, îi pusese pe piept o pânză subţire şi-l ascultase înăuntru, pe urină îl ciocănise şi la sfârşit, clătinând din cap, îi spusese lui Ilie Ţeposu, fiind acasă şi el în ziua aceea:

— Să stea la odihnă şi să-i daţi mâncare buna, omule!

— Ce să-i dăm, domnule doctor?

— Găină şi lapte mult, şi ouă!

— Păi de unde?

— Las’ c-aveţi coteţele pline!

Coteţul plin îl avea moş Visarion, dar ce putea să facă omul: să se ducă la el să fure?

Acest Ilie Ţeposu nu era nici nevolnic, nici leneş, dimpotrivă, lumea îi ştia şi priceperea la treabă şi vrednicia, pesemne însă îi lipsea altă

însuşire, fiindcă deşi se străduise din răsputeri să-şi facă o stare mai bună, să ducă trai mai bun şi copiii, nu găsise de fel calea înavuţirei. Omul se însurase de tânăr, fiind flăcău chipeş în vremea aceea, şi astăzi era îmbătrânit la treizeci şi cinci de ani ai vieţii.

Ce poate să te îmbătrânească înaintea anilor, decât boala, necazurile şi sărăcia? Ilie Ţeposu nu fusese bolnav niciodată, nu cunoscuse nici răceala, nici junghiul – era ţeapăn încă şi astăzi, cu toate poverile ţinute de el în spinare – în schimb nu se putea plânge de lipsa necazurilor şi a sărăciei. Fiindcă s-a a îmintit o dată în treacăt, iată mai lămurit, ce păţise el cu cazanul de ţuică şi cu birurile:

Având bucata aceea de livadă neîndestulătoare pentru a-şi ţine familia, omul intrase în datorii – asta se întâmpla cu vreo patru ani înaintea războiului – şi luase cazan de ţuică spre a nu mai da dijmă altora. Dar ca să ţii cazan, pare-se era nevoie tocmai de acele însuşiri care îi lipseau omului. Lucrul mersese bine la povarnă, pentru început, veniseră cu prunele şi unii vecini, bucuroşi să-l lipsească pe primar sau pe domnul Aristide de dijma lor şi mai bine s-o dea cuiva pe care îl ştiau om cumsecade dintotdeauna.

Ilie Ţeposu socotea că găsise calea traiului bun şi era vesel şi îşi mângâia copiii, făgăduindu-le bocanci şi straie noi de Crăciun, fără să bage de seamă cu ce ochi îl priveau ceilalţi stăpâni de

cazane, care se socoteau păgubiţi. Şi iată că nu se terminase bine fiertul ţuicii, când se pomenise în povarnă cu perceptorul, venit după bir. Şi birul, nu ştiu cum socotit, mânca dintr-odată trei sferturi din ceea ce bietul om socotise că o să aibă câştig.

Trei ani se luptase Ilie Ţeposu astfel, înverşunându-se să ducă mai departe o treabă dovedită peste priceperea lui – şi la urmă vânduse cazanul de pe urma căruia în loc să se îmbogăţească, mai dădea şi azi jumătate din leafă, ca să scape de datorii.

Acum omul se posomorise, se închisese în sufletul lui, socotindu-se uneori prost, alteori lipsit de noroc – când lui nu-i lipsise decât o însuşire: să se pună bine cu perceptorul, cum făceau de pildă domnul Aristide şi moş Visarion.

Şi iată că pe deasupra, toamna asta îi căzuse bolnav rău cel mai mare dintre copii – şi n-avea nici destui bani să-l îngrijească, n-avea nici timp, nici destul îndemn, şi mai era şi războiul, care face ca viaţa omului să scadă la preţ, doctorii nebătându-şi capul prea mult cu un copil bolnav, când mor atâţia oameni sănătoşi pe front.

— Na, femeie, cumpără ce-a zis doctorul şi să-l hrăneşti!

Ce putea face Ilie Ţeposu mai mult, într-o duminică, decât să rupă câteva sute de lei de la alte nevoi şi să le dea pentru hrana copilului? Numai că acea hrană potrivită pentru boala lui se găsea greu chiar şi în sat şi costa scump, prea

puţini fiind cei care să aibă peste trebuinţele lor lapte, ouă şi găini.

Sâmbătă seara, când venea acasă negru la chip, nefiind în stare să aducă un cuvânt bun, bărbatul aducea în schimb un chil-două de carne din care se dădea lucrătorilor – şi pe asta o fierbea femeia, să mănânce Culaie. Dar băiatul nu avea poftă întruna, parcă tânjea după altceva, ce anume, n-ar fi putut spune nici el. Atunci maică-sa îl îndemna cu ţoiul, că făcuseră şi ei ţuică, socotind să-i aţâţe băiatului pofta de mâncare. Băiatul bea în silă, crezând că ţuica are puterea doctoriei, cum spuneau bătrânii, dar se vede era o doctorie prea tare pentru maţele lui, care se întorceau pe dos şi-o dădeau afară, lăsându-l cu durere de cap şi cu ameţeli.

Nepoţii morarului veneau şi dimineaţa şi seara să-l vadă; Trică îi aduse într-o zi o găină, lăsându-l pe Miroslav să postească, fiindcă era gras cotoiul, nu se potrivea cu bietul Culaie.

Dar ce mare lucru e o găină? Nu ţinu nici două zile, – poftiră şi ceilalţi copii la fiertură, şi mama lor nu avu inima să-i dea pe uşă afară, când mirosea aşa de frumos din oală.

Şi Cazimir venea, în toate zilele săptămânii,

luptându-se cu ispita, fiindcă trebuia să treacă prin faţa povernelor, unde mirosul ţuicii îi îmbia tot atât cât îl alunga sila de unii oameni. Îi aducea cantonierul bolnavului câte un măr, câte un pumn de nuci, care se găseau şi pe-aici, dar altceva, de unde? Se duseseră ciobanii cu oile, să ierneze la câmpie, lăsând stânele la Curmătură, goale şi nu mai văzuse brânză nici el, nici cotoiul, de o lună de zile, că altfel i-ar fi adus o felie-două şi lui Culaie.

Bolii copilului i se zicea deocamdată, răceală, cel puţin aşa răspundeau cei ai casei la întrebarea vecinilor. Doctorul spusese că a fost pneumonie, dar lumea, văzând că băiatul nu se înzdrăveneşte, socoti, fără să fi urmat medicină, că asta e oftică, de care nu scapă nimeni.

Cazimir se aşeza posomorât la căpătâiul bolnavului şi stătea acolo cu orele, fără să scoată o vorbă. Uneori dădea să facă o mişcare, să ridice mâna şi s-o pună pe fruntea bolnavului, dar se oprea la jumătate, ca şi când n-ar fi avut putere mai multă, sau i-ar fi fost ruşine, că nu era copilul lui, şi cu ce drept să-l mângâie? Alteori întreba, cu glasul înăbuşit, dând dovadă că îşi frământă inima, dar Jnu se pricepe la mersul bolii: ”.

— Te doare, Culaie?

— Nu, Cazimire! răspundea în şoaptă băiatul, cu ochii aceia albaştri, care se făceau şi mai albaştri şi mai mari, pe măsură ce treceau zilele.

Pe el nu-l durea nimic, asta e o boală care nu doare, ci macină numai puterile, uşurel şi hoţeşte,

fără să simţi pe unde-o să-ţi ia sufletul.

Şi iar răiinânea Cazimir posomorât alături, inuncindu-şi pumnii, semn că-şi muncea şi inima.

— Cazimire! şopti într-o zi băiatul. Ştii…

— Ce să ştiu, Culaie?

— Ştii, eu am… am răcit la culesul prunelor… N-am răcit… în ziua aia.

Cantonierul îşi lăsă capul în pământ şi nu mai răspunse. Afară se învârtejeau nori de ninsoare.

— Cazimire, ţi-a adus cleiul?

— Da’ de unde ştii tu de el?

— Mi-a spus Uţă.

Uţă se mirase într-adevăr foarte mult de această vorbă şi ca urinare, înnebunise pe toată lumea, şi pe moş Aron, şi pe maică-sa, întrebându-i pe fiecare. Curios cum era din fire, ar fi vrut să ştie ce-i acela clei rece, dar Trică, deşi priceput la meşteşuguri, nu ştiuse să-l lămurească, iar cantonierul n-avea obiceiul să vorbească înainte de vreme; când îţi arăta un lucru, îţi spunea şi taina lui – altminteri îşi păstra vorbele pentru basme şi istorii scoase din închipuire.

— Şi ţi-a adus cleiul, Cazimire? stărui Culaie, arătându-şi numai ochii din perne.

— Mi l-a adus.

— Da’ Ia ce-ţi trebuie?

— Lasă că ai să vezi tu, atuncea…

Băiatul nu mai zise nimic, şi pe chipul lui se lăsă o sfioasă întristare. Atuncea… Când? Adică la timpul când Cazimir va da întrebuinţare acestui clei, la cine ştie ce născocire! Dar va putea oare el, Culaie, să-şi mai târască trupul istovit până la atelierul cantonului?…

Apoi, ca să alunge apăsarea de pe sufletul lui şi din odaie, micul bolnav începu să râdă:

— Cazimire, şi ce-a zis sultanul?

— Care sultan?

— Ala care a vrut să taie capul turcului, fiindcă măgarul…

— Dar de unde ştii tu istoria asta?

— De la Uţă… Spune, Cazimire, ce-a zis sultanul?

— Păi sultanul a zis: dacă până la anul măgarul n-o să înveţe carte, îţi va sta capul unde îţi stau picioarele.

— Şi turcul, turcul ce-a făcut?

— Turcul? A zis aşa către un prieten care îşi arăta îngrijorarea; „Cine ştie? Până la anul poate moare sultanul, poate moare măgarul… ori, mai ştii, poate învaţă carte!”

Băiatul râse, înveselit, până ce îl apucă tusea.

— Nu mai vorbi, Culaie! îl sfătui cantonierul.

— Lasă, că mi-a trecut I… Cazimire, adică sultanul e moş Visarion?

— Nu, că moş Visarion e mai rău decât sultanul ăla I

— Ei, aşa vine vorba, în poveste. Eu aşa am înţeles. Şi măgarul suntem noi… Da, Cazimire?

Cantonierul iarăşi nu mai răspunse. Nu chiar acesta fusese tâlcul povestei, când le-o spusese copiilor ca să-i îmbărbăteze, lăsându-i să înţeleagă că într-un an se pot schimba multe. Băiatul o înţelesese altfel, dar nu strica nici înţelegerea lui, ai fi zis că şi ea se potriveşte.

Culaie se ridică într-un cot să-i fie mai aproape.

— Cazimire, spune-mi drept, întâmplarea asta e chiar adevărată?

— De ce mă întrebi?

Se cam zburlise cantonierul; nu-i plăcea să i se pună la îndoială vorbele.

— Aşa, Cazimire; Uţă zice că scrie în letopiseţe.

Cazimir se uită la el, altfel decât la toţi copiii, îi văzu ochii mari, faţa suptă, fruntea îmbrobonată, îi auzi răsuflarea gâfâitoare şi simţi, în chip ciudat, nu ştiu ce mustrare de cuget. Dar îşi frământă mult pumnii şi inima, până ce se hotărî să facă o mărturisire, care pentru el, pare-se, avea mai multă însemnătate decât abdicarea pentru un rege:

— Nu-i adevărată!… Dar să nu-i spui lui Uţă! Făgăduieşte-mi!

Şi, în chip tot atât de ciudat, în clipa aceea Culaie păru că înţelege şi el fra’mântarea cantonierului, fiindcă îi răspunse înclinând capul,

şi apăsându-i, cu un anumit tâlc, mâna:

— Îţi făgăduiesc, Cazimire!

* *

Când nu era în sat, la patul bolnavului, Cazimir stătea în atelier şi meşterea ceva, pe tăcute. Seara, nepoţii morarului veneau să se uite şi mai zăboveau şi-acolo vreo oră, dar nu-şi dădeau seama de pe acum cam ce pune prietenul lor la cale.

Cazimir făcuse rost de scândură de tei, dreaptă şi fără noduri, groasă cam de un deget, o tăiase în bucăţi, de vreun metru lungime, late de vreo şchioapă, apoi se chinuise multă vreme cu gealăul, să le facă feţele drepte şi netede, ca să se aşeze una peste alta fără să se vadă lumină printre ele, ca şi când ar fi fost toate dintr-o bucată.

— Ce-s astea, Cazimire? întreba Trică, vădindu-se încă odată curios la meşteşuguri, pe cât de curios era Uţă la istorii.

— Ai să vezi când o fi vremea.

Şi într-o seară copiii văzură cum Cazimir se pregătea să facă o treabă neobişnuită, în fiinţa lui simţindu-se mare încordare: îşi freca mâinile, îşi netezea mustăţile, se scărpina în ureche, tot potrivindu-şi sculele.

În seara aceea, având toate scândurile gata, cantonierul mătură tejgheaua dulgherului de nu mai rămase pe ea o foaie de talaş, un fir de rumeguş, şi pe urmă se uită de jur-împrejurul atelierului, fără să caute ceva anume, ci poate

doar să-şi liniştească inima, înainte de a purcede la cele următoare. Apoi luă prima scândură, o aşeză pe tejghea, o netezi cu palma, şi pe urmă, în sfârşit, întinse mâna după o pungă, aflată «deasupra, pe poliţă.

Punga stătea de câteva zile acolo, copiii o ştiau, o adusese de la oraş munteanul acela.

— Cleiul rece! îi şopti Trică mezinului.

Rece, adică îngheţat? Uţă ar fi vrut să pună mâna să vadă cum «ca cleiul, dar cine se putea apropia de Cazimir, în clipele acelea?

Cantonierul desfăcu punga şi turnă din ea într-o cutie, un fel de praf gălbui, grăunţos, care nu răspândi nicio boare de frig sub acoperişul magaziei. Pe urmă turnă deasupra o cană de apă, învârti cu tin beţigaş, până ce praful se prefăcu într-o pastă subţire, şi pasta o întinse, cu mişcări pripite, tot lungul scândurii. Deasupra puse repede a doua scândură, o unse şi pe ea – şi aşa le lu', a pe toate, iar la sfârşit le bătu în cuie, pe margine, ca să se lipească mai bine

— Cazimire, dar cleiul nu trebuie încălzit? întrebă băiatul mal «n-are, care văzuse cum lucrau tâmplării.

— Păi ăsta-i clei rece!

În sfârşit, începea lămurirea.

— Aşa? Şi ţine?

— Ţine mai bine decât ăllalt. Cleiul cald la apă se umflă şi se dezlipeşte.

Voia oare Cazimir să cioplească din scândură

o barcă de jucărie?... Nu s-ar fi trudit el atâta pentru asemenea lucru! Barcă de jucărie?! Pentru cine, când ai prins gustul automobilului?!

— Scândurile astea au să stea în apă?

— Nu, dar pot să se ude.

— Şi n-ai găsit un lemn pe grosime, să scuteşti lipitura?

— De găsit găseam eu, dar lemnul întreg, chiar dacă-i uscat, se mai strâmbă, după cum îi e felul. Ăsta nu trebuie să se strâmber de-aia l-am făcut din bucăţi, că bucăţile, încleiate, se ţin drept între ele.

— Dar la ce-ţi trebuie lemnul, Cazimire?

Mai departe meşterul nu voi să răspundă.

— Asta o s-o aflaţi la vreme!

Dacă văzu că nu mai capătă altă lămurire, Uţă se bosumflă şi-* trase pe frate-su de mânecă:

— Nene, hai acasă că mi-e foame!

Era mâncăcios, se ştie, dar simţea foamea mai ales în clipele de încordare sau de nemulţumire.

Lemnul rămase la uscat două zile, apoi Cazimir îi scoase cuiele, îl prinse în tejghea şi începu să-l meşterească mai departe; după cutele care i se vedeau pe frunte, ai fi înţeles că partea grea a lucrului începuse abia acuma.

Mai întâi măsură jumătatea lemnului, şi în locul acela dădu o gaură, cu un sfredel ales după o anumită grosime. De o parte şi de alta trase două linii, cam la un lat de mână şi de-acolo înainte

băgă cuţitoaia în muchia scândurii, făcând-o piezişe, dar nu la fel pe toate părţile, şi nici pe toată lungimea.

Lucra după un desen, aflat în sertarul tejghelei, ascuns de vederea copiilor; de-acolo lua măsurile, cu compasul, cu metrul, dar chiar şi-aşa, adesea i se părea că se află în mare încurcătură şi mormăia de unul singur, învârtindu-se prin magazie.

La sfârşitul săptămânii – tocmai începuse să fulguiască afară, că venise de mult noiembrie – Trică se uită la lucrul cantonierului aflat pe cale de desăvârşire – şi deodată se bătu cu palma în frunte:

— Păi asta-i elice! Nu-i aşa, Cazimire?

— Aşa o fi, dacă zici tu! mormăi cantonierul, prefăcându-se morocănos, dar fiind mulţumit în suflet, că lucrul lui ieşise bine, de vreme ce semăna a ce trebuia să fie.

— O clică? se miră Uţă. Cazimire, vrei să faci aeroplan să zboare?

Uite, asta era o idee care nu-i trecuse prin cap cantonierului. Aeroplan? Adică de ce nu?... Deocamdată avea însă altceva în tninte, care îl urmărea din zileie când se fărâmase automobilul.

— Aeroplanul îl fac la anu'\ zise. Acum fac o sanie care să meargă singură.

— Adică să-i pui roate şi să le învârtească motorul? întrebă Uţă.

— Nu, că aşa n-ar mai fi sanie. O să meargă

pe tălpice, şi-o s-o împingă clica.

Trică încuviinţă din cap:

— Ştiu, Cazimire! Ca un hidroglisor. Am văzut într-o revistă.

— Nu ştii nimic! făcu supărat cantonierul, care se aşteptase la mai multă uimire din partea copiilor.

Apoi bombăni:

— Ce-i aia hidroglisor?

Nu auzise de această vorbă, nu erau hidroglisoare pe vremea când lucra el în garaj, la reparatul maşinilor.

— E un fel de barcă, mânată de motor – îl lămuri Trică – dar în loc să aibă elicea în apă, are una mai mare. În aer, ca avioanele. Aşa vrei să faci sania, nu, Cazimire?

Cantonierul se rezemă de tejghea, parcă doborât de o lovitură. Crezuse că o să-i doboare el, cu noua lui născocire!

— Bine că le ştiţi voi pe toate! zise la urmă. Lasă, să vedem, când o fi sania gata, cine-o să se roage: ia-mă şi pe mine să mă plimb, Cazimire!

Şi, zilele care urmară, cantonierul îşi duse posomorât lucrul mai departe; uneori îi venea să dea cu ciocanul, să sfarăme tot ce făcuse, alteori se înfierbânta iarăşi.

Copiii nu veneau decât seara, şi atunci stăteau doar puţină vreme, că erau trudiţi, încă nu sfârşiseră cu robia. Acum nu mai era vorba de povarnă, trecuse demult vremea ţuicii, învârtiseră

şi centrifuga, să scoată mierea de toamnă; moş Visarion îi punea la alte cazne, să ducă stupii în lemnic, pentru iernare, să-i taie lemne pe toată iarna, să-i mături prin ogradă – şi când altele, ca şi când i-ar fi avut argaţi pe vecie.

Dar ce să facă bieţii copii? Intraseră într-o horă tare a dracului. Moş Visarion le cânta şi din scripcă, şi din cobză, iuţindu-i, şi ei nu aveau îndrăzneala să rupă jocul, dând dracului lăutarul. Mama lor şi moş Aron îi credeau duşi la şcoală, mai lipsea să se înfurie Gât Mort şi să le trimită amendă, că atunci se încurca rău socoteala!

Între timp, Cazimir îşi lucra născocirea. Motorul motocicletei, socotea el, n-avea destulă putere să ducă vechea sanie, în care era pus lemn şi fier fără economie. Trebuia una uşoară ca fulgul, să alunece doar ce-ai fi împins-o cu degetul. La această sanie lucra el acuma, făcându-i tălpicile din {cavă subţire, stâlpii de asemeni din {cavă, ca şi întreaga ei alcătuire. – să fie destul de lungă ca să încapă doi oameni, dar să nu atârne, cu tot cu motorul, mai mult de vreo cincizeci de kilograme.

Cât lucră la această parte a săniei nu se întâmplă nimic deosebit, nici cu el, nici cu copiii. Ei veneau seara în trecere, aruncau un ochi prin magazie şi se duceau, că nu-i mai ţineau picioarele. Altă legătură nu mai aveau cu cantonierul, rămas aproape în părăsire. Telegraful stătea desfăcut în sobă, din seara aceea nu-l mai

puseseră că, dacă plecase Petruş, la şcoală iar Culai zăcea în odaie, cu cine să mai vorbească, pe cine să cheme zumărul? Cazimir, morocănos când era vorba de o născocire făcută de altul, nu voise niciodată să le răspundă. Ei nu ştiau că bietul om nu-şi putuse băga în cap alfabetul „morse”, cu toată străduinţa lui dintr-o vreme, fiindcă în cap avea griji şi gânduri. Iar dacă el nu ştia telegraful, cine să vorbească în locul lui, cotoiul?

Astfel, seara, odaia cantonului, cu lampa neaprinsă, rămânea rece şi pustie, apăsată de liniştea cimitirelor. Cazimir întors de la lucru se aşeza lângă vatră şi lâncezea aşa mult timp, puţin păsându-i de miorlăiturile cotoiului. Miroslav slăbise îngrozitor în ultima vreme, dar parcă lui Cazimir i se asprise inima.

— Rabdă! răcnea la el, când într-un sfârşit îşi ieşea din fire.

Motanul se aşeza pe poliţă, cu botul pe labe, ca dulăii, şi îi arunca priviri fioroase. Dar, după un timp, chinuindu-l pesemne foamea, iar începea cu chemările.

— Să taci că te dau afară! îl repezea cantonierul.

Atunci năzurosul cotoi sărea pe pat, de pe pat se ducea în colţu’! odăii, unde îl aştepta o bucată de mămăligă rece, o mirosea, în silă, şi pe urmă începea să râcâie din ea fărâmiţe, pe care le înghiţea chinuindu-şi tot trupul şi strâmbându-se ca un copil care ia sare amară.

Aşa treceau acum zilele la canton, unde înainte, la ceasul acesta, răsunau glasurile copiilor, sau li se auzea numai răsuflarea pripită, ei ascultând cu sufletul la gură cine ştie ce istorie de pomină pe care le-o spunea cantonierul.

Din când în când, Cazimir tresărea şi trăgea cu urechea afară: între trenurile care parcă treceau mai dese acum, ducând gloanţe şi ghiulele pe fronturile unde pare-se treaba zurbagiului nu mergea bine, tot i se părea că aude paşi sfioşi, apropiindu-se. Pe urmă simţind liniştea deplină, se ducea la telegraf, îl privea o vreme, punea mâna pe manipulator, parcă temindu-se să nu-l frigă şi ţăcănea în el, cu o sfială şi cu o uimire neaşteptată la un om de vârsta aceea. Nu ştia taina telegrafului, dar, ţăcănind în el aşa fără noiină, avea în cap gânduri pe care parcă le trimitea firului, să le ducă la moară:

„Măi Tricică, Uţă s-a culcat? Să nu-l tragă de la geam, că suflă rece afară… Mă Tricică, ia spune, cum e cu hidroglisorul ăla?”

Aşa îşi trecea Cazimir serile… Iar înainte de a se culca, lua de pe poliţă o carte poştală, pe care i-o înmânase încă de acum o lună acarul, în gară, se aşeza lângă vatră şi o citea iarăşi… Flăcările nu dădeau destulă lumină, dar nici nu era nevoie, fiindcă el ştia cartea poştală pe dinafară:

„Cazimire, merg bine cu şcoala, am note bune, la toate materiile, dar niciodată nu mi s-a părut timpul până la vacanţă mai lung ca acuma.

Mi-e dor de canton cum nu mi-a fost dor de casă niciodată. Am învăţat de la tine, Cazimire, să nu judeci sufletul omului după cât are faţa de aspră. Ştiu că tu ai să înţelegi rândurile astea, mai bine decât le-ar putea înţelege oricine…”

Nu, Cazimir nu le înţelegea chiar atât de limpede pe cât îşi închipuia cel care scria cartea poştală. Dar citindu-le, simţea o căldură la inimă şi în ochi i se iveau lacrimi. Şi, ştergându-le, cu dosul mâinii lui butucănoase, clătina dn cap şi zicea, cu glas tare, ca şi când i-ar fi vorbit motanului:

— Bun băiat Petruş! Şi deştept!… O să ajungă pe puţin şef de gară!…

Capitolul XXVI

GLASUL MOTORULUI

Pentru orice mişcare, e nevoie de un motor – motorul maşinii, pentru orice faptă omenească de alt motor – motorul sufletului sau al inimei.

Sania era gata, îi mai lipsea vopseaua şi…

— Mâine o să-i pun motorul! zise Cazimir. Într-o seară, când veniseră iarăşi copiii.

Doar atât zise: motorul săniei. Şi îndată. Trică simţi motorul sufletului punându-i-se în mişcare.

— Ută – îi vorbi pe drum mezinului, în timp ce se duceau spre moară – de mâine nu mai mergem la moş Visarion: îl dăm dracului!

— O să ne ia cu jandarmii! răspunse şi speriat, dar şi zgândărit mezinul.

— O să vedem dacă-i dă mâna!

A doua zi, copiii se sculară la ora cuvenită, să se ducă la şcoală, porniră pe drum, se opriră la canton să-l vestească pe Cazimir că se întorc să-i dea ajutor, de la prânz înainte, şi ajungând în sat, la răspântie, Trică se despăr {i se frate-su.

— Tu du-te înainte; dacă întreabă Gât Mort de mine, spune-i că sunt şi eu îndată acolo.

Iar el o luă în partea cealaltă şi, ajungând unde îl chema robia, intră băţos în curtea bătrânului.

Moş Visarion piţigăia, certându-se peste gard cu vecina, o ceartă care ţinea de pe vremea prunelor:

— I-ai spus lui bărbat-tu, fă Joiţo?

— I-am spus.

— Şi el ce-a zis?

— Că nu eşti în toate minţile, moş Visarioane.

Bătrânul se aprinse La faţă şi i se învineţi cucuiul.

— Chiar… chiar aşa a zis?

Trică intră tocmai în clipa aceea şi băgă de seamă descumpănirea bătrânului. Ştia şi pricina ciondănelii: moş Visarion avea vreo doi pruni care se aplecau peste gardul vecinului şi, după cum era legea, cunoscută de toată lumea, vecinului i se cuveneau, fără nicio gâlceavă, prunele din partea aceea. Dar omul, fiind dus cu lucrul la oraş şi rămânând singură acasă femeia cu copiii, ea nu îndrăznise să le culeagă, tocmai ca să nu-şi stârnească vecinul. Numai copiii scuturaseră de

vreo două ori crăcile, cuvenite lor de altminteri, şi-şi umpluseră sânul cu prune.

Moş Visarion, care îi văzuse, că avea ochii oriunde când era vorba să-şi păzească bunurile, pornise gâlceavă, aşa, fără nicio îndreptăţire – şi de atunci, deşi trecuseră două luni de zile. o înnebunea în fiecare dimineaţă pe biata femeie:

— Joiţo, să-mi plăteşti prunele!... Joiţo, am să chem jandarmii! Joiţo, o să-ţi pun bărbatul în fiare!

Şi câte alte vorbe, toate cam pe aceeaşi măsură! E drept că sâmbătă seara, şi duminica, atunci când era bărbatul femeii acasă şi s-ar fi cuvenit să lămurească pricina, el fiind stăpânul casei şi tatăl copiilor, moş Visarion bombănea pe la gard, dar nu îndrăznea să facă gură; omul, până mai anii trecuţi supus, cu teamă şi cu respect în faţa bătrânului, se cam înrăise de când cu războiul, că îi murise doi fraţi pei fronturi – sau poate se înrăise la oraş, unde se află tot felul de lume. Fapt e că nu-i mai arăta nici teamă nici respect lui moş Visarion şi acesta, simţindu-l, se ferea să-i zică o vorbă. În schimb, după plecarea lui, îi zădărea femeia toată săptămâna.

— Joiţo, aşa a zis Preda al tău?

— Aşa a zis, moş Visarioane!

Bătrânul clătină din cap, să-şi potrivească minţile în creier, şi-atunci dădu cu ochii de Trică; înţelegând că băiatul auzise toate vorbele, nu doar pe-ale lui ci şi pe ale femeii, bătrânul fu cuprins de furie:

— Unde-i frate-tu? Şi de ce-aţi întârziat până acuma?

— Nu-i treaba dumitale de ce-am întârziat! răspunse băiatul, prinzând mai mult curaj decât înainte. Iar Uţă nu vine şi nici eu nu mai stau, că nu suntem slugile dumitale!

— Pungaşilor! piţigăi moş Visarion, ridicând mâna.

Dar Tricã, deprins să se apere de orice lovitură, nu se trase în lături, ci îl înfruntă, gata să-i apuce braţul slăbănog şi să i-l răsucească, luându-i toată puterea.

Mirat de împotrivirea lui, bătrânul rămase cu mâna în vânt, dar nu-şi domoli furia, ci, zise, sfârtecându-l cu ochii, în loc să-l lovească cu pumnul:

— Vă duc la Post!

— Du-ne!

Vecina venise la gard şi râdea în spatele lui, într-un anumit fel, îmbărbătându-l pe Tricã. Nepoţii se iviseră şi ei pe prispă, în cămăşi şi cu picioarele goale, deşi afară lipsea numai zăpada ca să fie iarnă în toată puterea, că venise de mult îngheţul. Moş Visarion, aşa de afurisit cu toată lumea, nu avea asupra nepoţilor nicio putere; dracii de copii îi ştiau partea slabă, ori se învăţaseră cu nuiaua, fapt e că de o vreme nu se mai supuneau poruncilor lui, niciunul. Şi-atunci, singurul mijloc al lui moş Visarion să se răzbune, era să-i lase cu burţile goale, drămuindu-le

mămăliga şi leguma şi oprindu-le cu desăvârşire vreo bunătate, din care el avea cu prisosinţă, de pildă mierea, atât de plăcută copilului.

— Hai în casă! şuieră bătrânul, către Trică, stmţind atâţia ochi în jur şi, pesemne, nedorind să vadă şi alţii cum îl înfruntă slugoiul.

Un altul în locul lui. Trică s-ar fi temut să intre în casă, unde se afla în mâna stăpânului. Dar, când băiatului i se aprindea sângele în vine, nu-i mai era teamă de nimic şi de nimeni.

— Ai uitat învoiala? se răţoi bătrânul, când fură singuri.

— Nu; dar dumneata ai călcat-o, moş Visarioane!

Şi, nemaidându-i putinţa să spună o vorbă, Trică începu să turuie, aruncând scântei din ochi şi muncindu-şi pumnii:

— Eşti un om rău şi necinstit, moş Visarioane, să ştii că aşa spune toată lumea! Dacă noi am făcut o greşeală, şi am fost proşti să primim judecata dumitale, se cheamă că n-am avut minte, şi ni se iartă. Dar dumneata, care ai minte, şi cunoşti legile, nu aveai dreptul să ne judeci. Asta e, moş Visarioane! Şi nu doar că ne-ai judecat, şi ne-ai dat pedeapsă cum ai socotit dumneata, dar nici măcar nu ţi-ai cinstit judecata, că una ai spus atunci, şi alta ne-ai cerut pe urmă. Noi nu neam băgat să fim slugile dumitale pe vecie… Şi uite, să ştii, măcar că nu s-ar cuveni, că ne-am plătit de mult greşelile, noi o să venim la

primăvară să-ţi săpăm prunii, şi-o să mai venim şi la toamnă să ţi-i culegem, fiindcă aşa ne-am legat în faţa dumitale – şi, cu dreptate, sau fără dreptate, noi socotim să ne ţinem legământul.

Pe măsură ce vorbea băiatul, moş Visarion deschidea gura, mal mare, de i se vedeau ştirbiturile dinţilor – dar nu că se pregătea să răcnească, ci îl dobora uimirea. Iar cucuiul din creştet, la început băţos şi plin de vinişoare, se fleşcăise acum, şi parcă atârna într-o parte, ca moţul curcanului.

— Aşa zici tu, Tricică? bâigui la urmă, abia auzându-se.

— Aşa zic, moş Visarioane! Şi să ştii că eşti un om al dracului, şi când o să mori, n-o să te plângă nici măcar nepoţii dumitale!

Moş Visarion se lăsă pe un scaun, uitându-se la băiat ca şi când n-ar fi înţeles bine; gura deschisă i se umezise de bale.

Pe urmă, cuprins de un fel de ameţeală, că parcă i se legăna capul şi avea ochii tulburi, duse mâna tremurând la chimir, se scormoni înăuntru şi scoase un bănuţ galben:

— Na, mă. Tricică, să vă luaţi bomboane.

— Nu-mi trebuie, moş Visarioane! Dă-l nepoţilor dumitale, să aibă ce arunca la răspântii când… ştii dumneata când o fi aia. Şi acum, i-aţi gândul de la noi, până în primăvară!

Iată dar ce înrâurire avusese motorul săniei, asupra motorului din sufletul băiatului. Pesemne

că sclavii eliberaţi simt aceeaşi bucurie pe care o simţiră nepoţii morarului în ziua aceea; dar ei mai erau şi mândri, că se eliberaseră singuri, printr-o faptă cutezătoare, neavând ajutor de aiurea… Ba, la drept vorbind, avuseseră: motorul!

Era acelaşi motor a cărui veche, glorioasă şi tristă istorie se ştie; numai că acum Cazimir îi scosese cutia de viteze, trebuitoare automobilului, dar fără folos la sania nouă, care nu mergea împinsă de roate, ci de elice, ca aeroplanul.

Şi câtă bătaie de cap nu-i dădu elicea aceea cantonierului! O meşterise el cât putuse mai bine, luându-se după desene, să fie amândouă părţile ei egale şi la fel ca formă, să nu bată una aerul mai tare decât cealaltă, făcând să se bâţâie motorul. Dar, când îi dădură prima oară drumul…

Nu mai era mult până la Crăciun; ningea de o săptămână, ninsoare pufoasă, bună, şi albiseră acum şi dealurile, şi drumurile, şi prunii – numai oamenii umblau posomoriţi pe uliţe, că pierise floarea satului, flăcăii, departe, în cotul Donului…

Motorul fu aşezat, la spatele săniei, cam la un metru înălţime* fiind ţinut pe un pat anume făcut, din ţevi îmbinate şi prinse cu nituri în restul săniei. Elicea, la rândul ei, nouă, lustruită şi uşoară ca fulgul, având, în gaura din mijloc, pusă o bucşă de aluminiu, făcută cu totul la măsură, fu prinsă în axul motorului şi strânsă acolo cu piuliţa care ţinuse mai înainte pinionul. Pentru acea bucăţică de aluminiu, Cazimir trebuise să meargă

iar la oraş, să i-o facă la strung, în atelierul Depoului. Restul nu ceruse nimic peste puterea pe care o aveau sculele cantonierului.

Şi astfel, fiind gata toată alcătuirea, mai lipsind doar să se pună frâna şi cablurile cârmei, sania fu scoasă din atelifer, şi i se porni motorul. Asta nu era treabă grea, motorul nu suferise nicio vătămătură, şi porni, după ce traseră de el, învârtind elicea, o dată, de două ori, de nouă. Dar nu porni bine, şi patul lui, cu toată sania, proptită din vreme ca să n-o ia înainte, începură să se hâţâne şi să clempăne, să zici c-o să rupă toate încheieturile.

Cazimir opri numaidecât motorul şi începu să bombăne, că de înjurat nu înjura niciodată în faţa copiilor.

— Ce are, Cazimire? întrebă Uţă, în culmea dezamăgirei. S-o» fi strâmbat ceva în motor, atuncea, când s-a dus de-a dura?

— Nu-i motorul de vină! răspunse Trică, în locul cantonierului „cu pricepere de mecanic. Buba e la elice; are bătaie.

Cantonierul mormăi, ca totdeauna când i-o lua înainte isteţimea copilului:

— Bine că ştii tu! Hai, atunci pune mâna şi fă-o cum trebuie T

Se întâmpla ceva foarte ciudat cu el în aceste clipe: îi părea bine să vadă că Trică pricepe lucrul, dar îi era şi necaz, înţelegând că pentru băiat orice născocire a lui nu mai semăna a minune.

— Aşa n-o să se poată îndrepta, Cazimire, fiindcă o ţine motorul! zise Trică, nebăgând de seamă supărarea cantonierului. Trebuie scoasă şi pusă pe un ax, să se învârtească liberă.

Poftim de mai zi ceva, tu – om în toată firea, când flăcăiaşul ăsta vorbeşte ca Inginerii! La fel socotea Cazimir că trebuie făcut: lucrul, dar acum, îndeplinindu-l, s-ar fi zis că Trică l-a scos din încurcătură.

Meşterul trase sania înăuntru şi începu să deşurubeze, pufnind „piuliţa elicei. S-o pună acum pe un ax, ca să se învârtească liberă l Parcă nu mai făcuse asta? Uite, axul, potrivit la măsură, se afla încă în menghine. De câte ori nu încercase el elicea, în lipsa copiilor, cât nu cioplise la ea, când de ici, când de dincolo, ca să nu tragă o pală mai mult decât alta! Dar se vede că, la învârtirea nespus de mare a motorului, chiar şi-o fărâmiţă de gram păgubea echilibrul dând naştere acelui bâţâit care putea să rupă axul maşinii.

Şi iar începu Cazimir cazna, avându-l de ucenic pe Trică, iar Uţă băgându-se printre dânşii, ca să se afle în treabă şi să-şi arate cât mai des nerăbdarea.

— Hai, pune-o, Cazimire! Eu cred că e bună!

— Ţine-ţi gura! îl repezea Trică.

Şi iar se apucau, el cu meşterul mare, să răzuie dintr-o parte, ori din alta, cu un ciob de sticlă şi iar învârteau elicea, cu mâna, să vadă încotro se opreşte, şi iar scâncea Uţă că-i e foame.

De trei ori înşurubară elicea la axul motorului, de trei ori o dădură afară, având încă bâţâială, e drept că din ce în ce mai mică; la urmă chiar şi ciobul de sticlă, oricât de uşor răzuia lemnul, se vădi prea aspru şi îi luă locul glaspapirul.

Această treabă, neînţeleasă de Uţă, ţinu două zile, dar când fu pusă a patra oară elicea şi se porni motorul – pierise ultima urmă de bâţâială, maşinăria mergea lin şi rotund, ca un ceasornic.

— Asta a fost! strigă Trică, întocmai ca mecanicul care a brodit treaba bine.

— Şi acum mergem cu sania, nene?

Nerăbdarea lui Uţă îşi atinsese marginea în aceste zile, mat *cu* seamă că drumul, bine acoperit de ninsoare şi bătătorit de sân» de muntenilor, era numai bun, te îmbia, sclipind în toate culorile curcubeului.

Dar, spre marea lui dezamăgire, află că la sanie mai aveau de lucru pe puţin o săptămână.

— De ce nu te-ai apucat de ea mai devreme? bombăni, supărat, copilul.

Înainte de toate, trebuia făcută, în jurul elicei, o apărătoare, de tablă, ca să înlăture putinţa nenorocirii; ce s-ar fi întâmplat, dacă ai fi alunecat p^se ea, din nebăgare de seamă? Fireşte că te-ar fi făcut fărâme! Asta încuviinţă chiar Uţă, molfăindu-şi bucata de pâine.

— Numai hai mai repede, – zise el, cu gura plină – că uite, acu trece iarna!

De. unde să treacă? Abia se apropia Crăciunul!

Pe urmă, apărătoarea de tablă, ca un cerc, care fu prinsă cu nituri de patul motorului, fu întregită, la partea din faţă, unde stătea omul, cu o plasă de sârmă.

— Asta la ce mai trebuie? bombăni iar Uţă.

— Aşa, că dacă ţi-o vântul haina, ori dacă te-oi lăsa pe spate, să nu te prindă elicea.

Şi ăsta fu un lucru încuviinţat de Uţă, cu toate că îşi pierduse răbdările.

Pe urmă trebui pusă frâna, altfel era primejdios să iei drumul; noroc că asta Cazimir o avea făcută, din vreme, un fel de grapă, care fu pusă la locul ei, în spate, sub patul motorului. Cel ce mâna sania, nu avea decât să tragă o pârghie, aflată la îndemână, şi colţii grapei se înfigeau în zăpadă, de puteai să vii şi-n nas, dacă nu te ţineai bine.

În sfârşit, se întinseră pe rotiţele lor, şi cablurile cârmei, care mişcau tălpicile din faţă, prin învârtirea volanului. Ba se puse chiar şi un far, singurul rămas teafăr – şi la urmă se puse chiar şi claxonul într-o după amiază, când mai erau două zile să se dea vacanţă la şcoală şi toată valea zăcea sub omături, sania năzdrăvană fu împinsă pe poartă, cu mâinile, şi aşezată cu faţa spre moară, gata să fel ia drumul.

— Oare o să aibă destulă putere, Cazimire? întrebă Trică, stăpânit de o fierbere care făcea să-i

tremure tot trupul, deşi altminteri îl treceau năduşelile.

— O să vedem noi, acuma! răspunse cantonierul.

Asta fusese şi grija lui, din capul locului; un motor de motocicletă nu are prea mulţi cai într-însul, dar de unde să iei unul mai mare? De-aceea, cu toate că ar fi fost firesc să pornească el primul, hotărâse să-l lase pe Trică, să nu îngreuieze sania şi să se facă de ruşine.

— Pune frâna! porunci Cazimir, pregătindu-se să învârtească de elice, spre a porni motorul.

Trică, aflat la volan, trase de pârghie, şi zăpada scrâşni, sub colţii ascuţiţi ai frânei.

— Fă contactul, dar să nu accelerezi, măi Trică!

— Las* că ştiu, Cazimire!

Motorul începu să pârâie, rotindu-se uşurel şi răspândind un abur alb, care se unea cu aburul răsuflării cantonierului. Era un pic de ger şi se vede că în trupul omului ardeau toate cazanele, împingând aburul pe gură ca de la locomotivă.

— Ia accelerează puţin, Trică!

Sania începu să tremure şi zăpada să scrâşnească sub colţii frânei.

— Uite că trage, trage! începu să strige bucuros Uţă, ţopăind pe lângă sanie. Hai nene, dă-i drumul!

— Măi Trică, să n-o iei repede, ia-o mai cu binişorul. La început o să fie nevoie de tot

motorul, dar cum simţi c-a luat-o din loc, struneşte-l, până îi prinzi rostul şi vezi cum merge volanul, cum ţine frâna.

— Ştiu, Cazimire. M-am gândit eu la toate astea de multă vreme.

— Ei, atunci, cu dumnezeu înainte! Şi dacă simţi că te răstorni, să desfaci contactul motorului. Hai, acu' dă-i drumul!

Sania însă nu se arătă atât de ascultătoare ca automobilul. Când Trică slobozi frâna şi dădu benzină motorului, în loc să pornească înainte, o lua într-o parte şi se puse de-a latul drumului. Noroc că frâna era la îndemână, şi noroc de braţul cel nevătămat al cantonierului, care prinse sania de coadă, altfel, poate s-ar fi dus în gardul cantonului.

— De ce nu vrea, Cazimire? întrebă Trică, nu speriat, ci îndârjit pe neascultătoarea maşină.

Cantonierul se uită la urmele săniei, se scărpină în creştet, apoi îşi spuse părerea, făcând să-i vină inima la loc lui Uţă, care albise în obraz ca zăpada din jururi:

— Cred c-au îngheţat tălpicile din faţă, cât am încălzit motorul, d-a ia a cârmit-o, în loc s-o ia înainte. Mă Trică, eu zic că întâi trebuie s-o împingi niţel cu picioarele, să se desţepenească, şi p-ormă să pui motorul!

— Hai, nene, împinge! sări Uţă, clipa asta fiind ultima când se mai putea lupta cu nerăbdarea.

Asupra ultimei lui vorbe motorul începu să pârâie, trimiţându-i în ochi vârtejul îngheţat al elicei, cu zburături de zăpadă, luate de cine ştie unde. Şi până să se dezmeticească şi să-şi frece el ochii, sania pierise din faţa lui, înghiţind-o drumul.

— Mai încet, mai încet! striga Cazimir, fugind către moară.

Uţă o luă şi el la fugă, gâfâind, strigând, bălăbănindu-şi mâinile, în prada bucuriei.

— Merge, Cazimire! zise, înecându-se, când ajunse la locul unde se oprise cantonierul. Merge ca vântul!…

— Şi încă acu e la deal! răspunse Cazimir, scăpându-i în glas o îngâmfare pe care n-o avea sufletul.

Fiindcă sufletul i se întristase, aşa, dintr-odată, năpădit de alte gânduri. Îşi aducea aminte de ziua când pornise automobilul…

— Dar ce te-a supărat, Cazimire?

— Nu m-a supărat nimic, măi Uţă… Mă gândeam la bietul Culaie…

Culaie, în clipa aceea, stătea în pat, în capul oaselor, rezemat în perne, şi tot trăgea cu urechea afară

— Mamă, ia ieşi şi vezi, se aude pârâit devale?

Ştia că în ziua asta vor porni sania, şi-ar fi vrut să audă măcar motorul.

— Nu s-aude nimic, mai potoleşte-te, că m-ai scos din fire! răspunse maică-sa, stăpânindu-şi

numai cu greu mânia.

Se adunau greutăţi multe – şi multă deznădejde, îi pierise doi veri, cu războiul, bărbatul avea necazuri la fabrică, iar băiatul ăsta nici nu murea, nici nu se făcea bine, ci zăcea aşa, în vârful patului, ca o momâie, silind-o să facă două focuri, în loc de unul, că din porunca doctorului, bolnavul trebuia să stea singur în odaie, să nu dea şi celorlalţi molima.

Cei doi mai mici chirăiau alături, jucându-se ca năzgâmbii, iar din când în când dădeau perdeaua de la uşă în lături şi, lipindu-şi nasurile de geam, se uitau curioşi şi temători la Culaie.

— Mamă, spune-le să tacă! Poate se aude!

— Să taci tu!… Mai bine te-ai înzdrăveni odată că ne-ajunge atâta boală!

Femeia era mâniată, nu că nu şi-ar fi iubit copilul, dar prea îi ajunsese povară, pe lângă celelalte. Iată, acuma trebuia să vândă ţuica pe preţ mic, în loc să aştepte preţul bun de la primăvară, ca să-şi ducă băiatul la oraş, să-l vadă şi doctorii de la spitale. Şi câte nădejdi nu îşi pusese în ţuica asta, câte nevoi nu credea că o să lege când o lua pe ea banii!

Băiatul o privi cu tristeţe. Ar fi vrut să întrebe, cu sfială lui cunoscută: „Păi ce vină am eu, mamă?”… Sfiala însă i se făcuse mai mare, încât nu întrebă nici măcar aceste cuvinte, ci îşi puse capul slăbuţ în piept, iar ochii albaştri i se umeziră…

Afară cădea înserarea şi începea iarăşi să ningă.

Deodată, băiatul, învăluit în tristeţe şi în umbre, tresări, cu urechea la geamul micuţ al odăii. Maică-sa se dusese dincolo, şi-i bătea pe cei mici, pentru cine ştie ce pricină, sau poate fără niciuna. Copiii urlau, să li se rupă pieptul, iar ţie să ţi se rupă inima; se vede că în sufletul femeii se făcuse mare asprime. Şi, printre bocetele lor nesfârşite, lui Culai i se păru că aude motorul. Da, era pârâitul acela, de astă vară, numai că depărtarea şi zăpezile îl înăbuşeau, făcându-l să semene cu o bâzâitură.

Bolnavul îşi *simţi* trupul fierbinte, dar parcă nu era fierbinţeala bolii; în loc să-l doboare, parcă îi dădea puteri, cum nu mai avea de luni de zile. Şi, aruncând ţoalele, coborî din pat, cercetându-şi cu mirare mişcările, până ce, bâjbâind, ajunse la geamul odăii. Nu se mai vedea nimic pe valea înzăpezită, decât pânza cenuşie a înnoptării, ţesută cu fire de fum alb, care ieşea din hornuri. Însă de auzit, se auzea limpede acum motorul, şi era uşor să-ţi închipui sania năzdrăvană, alunecând pe drumul dintre canton şi moară.

Deodată, în depărtarea aceea, ţâşni o fâşie de lumină, care dezvălui drumul, punctat cu negru ici, colo – săniile munteniilor.

— Au aprins farul! şopti Culaie.

Şi când zicea asta, i se părea că s-a aprins o lumină în ceruri.

— Treci în pat, mortăciune! strigă maică-sa, intrând furioasă pe uşă şi văzându-l cum stătea în frig, la geam, numai cu o bundiţă peste cămaşă, şi cu picioarele goale.

Culaie nu-şi luă ochii de la lumina aceea, nu-şi dezlipi urechea de chemarea motorului şi izbucni, aprinzându-se la faţă şi găsind puteri în pieptu-i, ca să strige, încât maică-sa, văzându-l aşa, crezu că s-a întâmplat o minune:

— Mamă, mi se pare că mă fac bine!

Capitolul XXVII
CÂND ÎŢI IESE DRACUL ÎN CALE

Niciodată ca în iarna aceea nu se unise cerul şi săniile muntenilor, într-o străduinţă atât de stăruitoare, spre a face pârtia drumului mai bună.

De când îngheţase Gârlamare, iar coborârea la vad şi prundul se îmbrăcaseră în zăpezi groase, astupându-şi hârtoapele, săniile de la munte coborau în şiruri nesfârşite. Pesemne era mare lipsă în casele muntenilor, dacă se grăbeau şi se înghesuiau atâţia, ducându-se cu poame, cu şindrilă, cu obezi, cu doniţi la câmpie, să ia în schimb de-ale gurii. Acum nu mai ocoleau peste dealul Măgurii, să iasă în şoseaua mare, cum făceau toamna, când apele crescute şi noroaiele îl împiedicau să treacă prin gârlă – ci luau drumul acesta, mai scurt, folosind binefacerea îngheţului şi a zăpezilor.

Şi parcă în nicio iarnă nu ninsese mai mult şi mai afânat ca în iarna aceea! Ce cădea peste noapte, netezeau ziua săniile muntenilor, ducându-se la câmpie, iar ce cădea ziua, netezeau noaptea aceleaşi sănii, întorcându-se.

Hârtoapele se umpleau cu zăpadă bătătorită, făgaşele săpate în piatră şi în noroaie se netezeau ca sub nişte uriaşe tăvăluguri şi şoseaua părea îmbrăcată în asfalturi albe.

Cum asta se întâmpla în vremea când la şcoli copiii se bucură de binecuvântata vacanţă a Crăciunului, e uşor de înţeles ce luciu căpătaseră într-o săptămână tălpicile săniei care mergea cu motorul.

E drept că fabrica de benzină nu prea funcţiona acum, iarna, trecând foarte rar automobile pe drumul cantonului; noroc însă că butoiul rămăsese aproape plin, de astă vară.

Venise şi Petruş în vacanţă şi cum venise, fireşte, după ce-şi lăsase acasă lădiţa soldăţească, primul drum îl făcuse acolo. Iar Cazimir, la rândul lui, cum îl văzuse, îl dăduse la o parte pe Trică, încredinţându-i volanul săniei.

Era într-adevăr o sanie năzdrăvană. Nu avea chiar puterea automobilului, nu putea să urce coastele, dar, pe drum drept, îşi lua uneori viteză de întrecea chiar şi trenul. Barem când şoseaua mergea la vale, trebuia să micşorezi rotirea motorului şi să pui din când în când, uşor, frâna, altminteri era primejdie să nu te mai opreşti până

jos la câmpie.

Sania fusese croită pentru doi oameni şi Cazimir ar fi fost bucuros să ducă măcar unul – dar iată că, pârtia fiind bună, puteau călători împreună Petruş, cu Trică şi cu Uţă, luând uneori cu ei chiar şi cotoiul.

La început copiii bătură drumul dintre canton şi moară, cum făcuseră şi cu automobilul. Să se ducă mai departe, spre gara Şipotul, nu era cu putinţă, de dincolo de moară şoseaua făcându-se deodată foarte pieptişe. În schimb, după ce bătătoriră destul drumul în preajma cantonului, părându-li-se lumea aici prea mică, se avântară într-o zi peste gârlă şi se iviră pe uliţele satului, stârnind mai mare tămbălău decât ar fi stârnit dacă veneau cu avionul.

Lumea din sat văzuse automobile destule, că erau ulucile pline de praful pe care-l stârneau, gonind prin mijlocul şoselei; văzuse şi aeroplane – ba chiar ştia că la oraşe şi pe fronturi astea aruncă bombe sau trag cu mitralierele, semănând moartea din văzduh cum norii cei răi seamănă grindina.

Dar o sanie care să meargă singură nu văzuseră şi nici nu bănuiau că ar fi vreuna undeva în lume.

Îndată, începură să umble vorbe, că omul de la canton – care dacă venea în sat mergea tot pe marginea drumului, fără să schimbe o vorbă cu nimeni, iar dacă intra în cârciumă bea într-un colţ,

de unul singur – ar fi un făcător de minuni, având legătură cu Scaraoţchi; după alţii, Cazimir era un inginer mare, care lucrase maşini de tren şi chiar avioane, dar, scrântindu-se la minte, părăsise fabrica şi avuţiile şi se băgase cantonier aici, ca să fugă de lume…

Bineînţeles, Cazimir nu ştia nimic despre aceste vorbe, după cum nu ştiau nici cei trei conducători ai săniei; şi la ei se uita lumea pieziş, şi de ei spuneau unele, altele, că şi ei şi-ar fi vândut sufletul necuratului – altminteri nu le-ar fi făcut cantonierul această maşină.

— Uite-l, uite-l, maică, necuratul e cu dânşii, numai că şi-a luat trup de mâţă! zicea câte o bătrână, făcând cruci repezi, când, în goana săniei şi-n pârâitul motorului, zăreau capul lui Miroslav ieşind din bunda lui Trică, sau a lui Uţă.

Fiindcă să vezi, cotoiului îi plăcea să meargă cu sania mai mult decât cu automobilul – şi cum îi simţea pe copii, dimineaţa, că se pregătesc s-o scoată pe poartă, îndată se înfăţişa printre dânşii, miorlăind, gudurându-se şi împletindu-li-se printre picioare, cu coada înlâoiată ca măturoiul.

Oamenii în toată firea, de bună seamă, nu credeau în vorbele babelor, dar asta nu însemna că îl socoteau pe cantonier teafăr la minte, dacă îşi pierdea vremea numai cu lucruri din cele nefăcutele.

Cât despre copii, unii se speriau într-adevăr la trecerea sănii, luându-se după vorbele

răspândite, alţii, mai răsăriţi la minte, nu găseau în ea nimic fără înţeles, asemuind-o cu automobilul şi pizmuin’du-i pe cei care o mânau pe drumuri.

Dar chiar şi babele ar fi socotit mai mic amestecul necuratului în alcătuirea acestei ciudate sănii, dacă ar fi văzut că, înainte de a o porni, copiii pun benzină în rezervor, cercetează uleiul în carterul motorului, treburi pe care le face nu diavolul, ci mecanicul. Şi iarăşi, ar fi vorbit mai puţin, dacă ar fi văzut că năzdrăvănia cantonierului nu-i atoare biruitoare, că, pentru a urca dealul, să vină în sat, copiii se dau jos şi împing pe de lături, ajutându-i motorului – ajutor de care n-ar avea niciodată nevoie Scaraoţchi, atoaterăufăcătorul.

Copiii nu ştiau nimic de aceste vorbe şi se bucurau în tihnă de sanie, de vacanţă şi de pârtiile bune. Petruş, care n-avea să rămână aici multă vreme, stătea de obicei la volan din porunca lui Cazimir, şi Trică, primul conducător, socotea îndreptăţită această hotărâre, lui rămânându-i timp să conducă sania toate după amiezile, până se topea zăpada şi până se golea butoiul fabricii de benzină.

Şi Petruş mâna sania pe toate drumurile, având grijă să ocolească două locuri: postul de jandarmi, unde păţise atunci ruşinea aceea, şi gara, ca nu cumva să-l stârnească pe Valerică, deşi avea motive să creadă că lui frate-su îi pierise

pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, dorinţa de a mai ţine volanul în mână.

Se întâmplă însă uneori ca dracul, chiar dacă îl ocoleşti, să-ţi Jasă singur în cale.

Dracul, de data asta nu era Valerică, ci domnişoara Eleonora!

Faptul se petrecu într-o după amiază, a patra zi după ce fusese Crăciunul. Copiii coborau, cu frânele puse, de pe uliţa lui Culaie, fiindcă se duseseră să-l plimbe şi pe el cu sania.

În ultima vreme, băiatul era pe cale de înzdrăvenire, avea poftă de mâncare, şi, fiind zilele Crăciunului, când în mai toate casele se taie porcul, crescut cu mari greutăţi şi cu multă grijă, avusese şi ce să mănânce.

În ziua aceea, curând după prânz, când gerul era potolit şi parcă îţi triimitea putere în vine, Culaie, înfofolit cu tot ce se găsise mai călduros în casă, ieşise în drumul pe care nu mai călcase de două luni încheiate şi văzuse şi el, prima oară, de aproape, sania, al cărei pârâit îl urmărea, cu înfrigurare, din seara când o auzise pornind prima oară.

De bună seamă nu mersese departe, Petruş îl plimbase o dată în sus, o dată în jos, de-a lungul uliţei, şi-apoi Culai, cumpătat şi sfios, cum îi era firea, ceruse să oprească la poartă şi se dusese în casă, după ce le mulţumise copiilor pentru această bucurie.

Moş Visarion, de peste drum, se uita pe

geam, pufnind şi zvâc* nindu-i cucuiul, fiindcă păcănitul motorului îl trezise din somnul de după amiază, odihnă pe care şi-o îngăduia arareori şi numai în zilele iernii.

Acum sania cobora, pe marginea satului, către gârlă, când, deodată, Miroslav, aflat în braţele lui Tricǎ, se încordă de parcă ar fi avut numai sârme de oţel sub blană, îşi scoase ghearele, se zburli, scuipă cum fac pisicile când simt duşmanul – şi, smucindu-se din braţele băiatului, nimeri drept în zăpada din şanţul drumului. Acolo se pierdu o clipă, ca într-o apă adâncă, apoi ieşi la liman, în salturi, şi, întâlnind zăpada bătătorită, o luă la goană, ca nălucile, căutând calea cantonului.

Petruş trase frâna, aproape s-o rupă şi, pe deasupra, îşi propti şi călcâiele în zăpadă, oprind sania, altfel poate ar fi nimerit în vreo râpă – cuprins şi el de aceeaşi spaimă ca Miroslav pe care acum îl mânca depărtarea.

Din jos venea, cu părul slobod pe umeri, domnişoara Eleonora, târşâindu-şi schiurile la deal, cu lene.

— Ce-i asta? întrebă domnişoara, proptindu-se în beţe, când fu în faţa copiilor.

— Sanie cu motor! răspunse Tricǎ, în locul lui Petruş, căruia îi îngheţase şi gâtlejul, şi inima.

Petruş n-o mai văzuse pe domnişoara Eleonora de astă-toamnă, deşi şcolile lor erau alături, deşi plecaseră cu acelaşi tren, deşi cu

acelaşi tren veniseră în vacanţă. Îi vedea numai umbra – să n-o vadă de loc n-ar fi fost cu putinţă – şi, când i-o zărea, de departe, ori făcea cale întoarsă, ori îşi băga ochii în pământ, ferindu-se de ca ca de o vrăjitoare.

Dar acum, domnişoara Eleonora era în faţă, iar el nu putea să fugă, lăsând frâna din mână – şi înţelegea că i-a sosit sfârşitul, că îi va întâlni iar ochii albaştri şi iar va începe fiinţa ei vaporoa; sa să-i acopere cerul, ca norii aceia străvezii, care nu dau nici ploaie, nici umbră, ci doar îţi tulbură inima.

— Sanie cu motor!? exclamă domnişoara. Şi merge?

— Merge! răspunse, îngâmfat, Trică.

— Mai iute ca trenul! adăugă Uţă din spate, morfolind pâine cu slănină.

Domnişoara bătu din palmele înmănuşate, fluturându-şi părul şi făcând să se legene beţele în ochii şoferului, ca nişte spade care păreau gata să-l străpungă.

— Ia-mă şi pe mine!

Nu era o rugăminte, ci o poruncă – şi de data asta se adresa nu oricui, ci celui care ţinea volanul şi frâna…

E greu să spui, tu, care n-ai trăit o asemenea clipă, ce s-ar fi cuvenit să facă Petruş în clipa aceea. Iar, dacă ceea ce făcu el ţi se va părea dovadă de slăbiciune, să nu-l judeci cu prea multă asprime, fiindcă nu se ştie ce-ar fi făcut altul, cu

inima de o mie de ori mai oţelită.

Petruş văzu întâi tulbure, pe urmă văzu prea multă lumină; simţi la început frig, pe urmă prea multă căldură. Simţi multe, învălmăşindu-i-se în suflet, şi când, în sfârşit, gâtlejul i se desprinse din încleştare, îngăduindu-i să spună o vorbă, vorba aceea se adresă copiilor din spate, însemnând însă un răspuns pentru domnişoara Eleonora:

— Daţi-vă jos şi duceţi-vă la canton, că vin eu cu sania!…

Iată aşa îţi iese dracul în cale!

Iar acum sania gonea, păcănindu-i motorul şi vâjâindu-i elicea, dar nu către canton, ci către câmpie, fiindcă aceasta fusese dorinţa domnişoarei Eleonora. Şi inima lui Petruş ţăcănea tot ca motorul, dar lui nu-i mai era teamă, ci apăsa pe acceleraţie şi mânuia sigur volanul, – de ce să te mai temi de dracul, când glasul lui îţi sună la ureche, mai limpede şi mai cald decât vibrarea cristalului?!

— E minunat, e minunat! mai repede! exclamă domnişoara, din spate.

Schiurile erau legate de o parte şi de alta a săniei, iar ea se ţinea cu mâinile gingaşe de umerii încordaţi ai şoferului.

— Nu se poate mai repede? Dă-i toată viteza, băiete!

Ah, de ce nu avea motorul o sută de cai, în loc de cincisprezece, să salte sania de pe pământ şi s-o poarte prin văzduh, făcând-o să zboare, ca

avionul?

Rămâneau în urmă săniile muntenilor şi oamenii se cruceau, văzând năzdrăvănia, zburau copacii de pe marginea drumului, se topeau dealurile, dar domnişoara Eleonora tot nu era mulţumită.

— Mai repede, nu-ţi fie frică!

O, parcă mai putea fi acum vorba de frică! Motorul, motorul nu era potrivit pentru a cuceri cerul! Petruş ţinea apăsată acceleraţia până la ultima îngăduinţă, fericit cum nu fusese niciodată în viaţă, şi suferind în aceeaşi măsură, împletirea acestor sentimente fiind posibilă, cum e posibil să fie o băutură în acelaşi timp şi dulce şi neînchipuit de amară.

Trecuse de mult sania prin dreptul gării, fără ca Petruş să se fi gândit la Valerică, trecu prin cătunul Cioara şi deodată, ieşind dintre case, în faţă, jos, se desfăşură câmpia, albă, înghiţind zările. Dar, până a ajunge acolo, drumul cobora lungi povârnişuri, parcă poruncite spre a mări goana săniei.

Petruş nu se gândi o singură clipă cum va urca înapoi o coastă atât de lungă, nu se gândi nici unde merge, nici când va ajunge, ci, strângând ţeapăn volanul, lăsă în plin mersul moiorului.

Prinzând povârnişul sub tălpice, sania îşi mari goana, făcând să-i zbârnâie toată fierăria, într-un zgomot care se unea cu vâjâitul elicei.

— Aşa! mai repede, mai repede! striga,

îmbătată de viteză, domnişoara Eleonora.

Acum se apropiase de spatele şoferului, mâinile, căutând sprijin potrivit cu această goană, se lăsaseră pe umerii lui şi, fiindu-i capul aproape, Petruş îi simţea fâlfâitul părului. Atâtea deodată el nu îşi îngăduise să dorească nici în vise, care dau, omului şi copilului, tot ce le spune închipuirea…

Ajungând jos, unde sania îşi domoli goana, nepierzând-o din fericire cu totul, domnişoara Eleonora îşi luă mâinile de pe umerii şoferului; poate se săturase de viteză, poate simţea oboseală, fiindcă nu-l mai îndemnă să mâne mai iute, ci începu să guste, în linişte, plăcerea plimbării.

— Cum te cheamă? întrebă, după o vreme, cercetând împrejurimile, pe care nu le văzuse niciodată, decât din goana trenului.

— Petre Ionescu.

— Şi cum îţi zice acasă?

— Petruş.

— Petruş? îmi place numele tău, Petruş!

Îi spunea pe nume, cum spun regii supuşilor, de la înălţime, dar Petruş îşi auzea numele de aproape şi niciodată nu i se păruse că ar putea să sune aşa de frumos ca în gura domnişoarei Eleonora.

— Ia spune-mi, nu te-am văzut o dată în gară?

O, cum să nu, şi chiar îl întrebase: „Ce e cu trenul, băiete?” Deci, îl mai ţinea minte, purtase

chipul lui cu ea atâtea luni de zile! Inima lui Petruş începu să bată aiurea. Noroc că mergea bine motorul!...

— Ah! Tu eşti băiatul domnului Manole!

Regina îşi recunoştea supuşii!... Şi ce gingăşie sufletească să nu-i spună nimic de întâmplarea aceea când îl văzuse răsturnându-se cu automobilul! Pe lângă fericirea acestei clipe, Petruş îşi simţea obrazul crăpându-i de ruşine, când se gândea la nenorocita întâmplare. El nu ştia că atunci domnişoara Eleonora nici măcar nu-l băgase în seamă, ochii ei fiind la mâţa care sărise în mijlocul drumului.

— Înveţi la liceu? îi întrebă pasagera.

— Da...

— În ce clasă eşti?

— În... în a cincea!

La început voise să spună chiar într-a şasea, fiindu-i peste putinţă să mărturisească adevărul, că-i abia într-a patra. Ce-ar fi făcut atunci regina, aflând că supusul ei este un mucos, din cursul inferior al liceului”?

— Şi câţi ani ai?

— Cincisprezece! bâigui băiatul, împrumutând un an de aiurea.

— O!

Inima lui Petruş se strânse dintr-odată, şi, fără să vrea, el slăbi acceleraţia motorului. Cunoştea această exclamaţie a domnişoarei Eleonora, o auzise pe peronul gării, semn de

plictiseală că întârzia trenul, o auzise alteori la fereastra vagonului, când jandarmul venea în compartiment, cu geamantanele, aducând mirosul ţăranului. Dar cine nu cunoştea oh-urile domnişoarei Eleonora şi cine nu ştia că prevestesc toane rele?

— Ai un frate mai mare, mi se pare că l-am cunoscut în gară, vorbi regina, fluturându-şi părul. Pe el cum îl cheamă?

— Valerică.

— Valeriu! Frumos nume!

Motorul îşi pierdea din tărie.

În dreapta drumului, la vreo sută de metri, se vedea calea ferată, care se apropia, după ce ocolise dealul, iar la vreun kilometru, în faţăr ieşeau din zăpadă zidurile roşii ale gării Glodurile. Un tren de marfă şerpuia, departe, în zarea câmpiei.

— Valeriu în ce clasă este?

Petruş şovăi. Să spună într-a cincea, într-a şasea? Oare domnişoara Eleonora nu ştia adevărul?... Dar adică de ce să ştie o regină în ce clasă îi sunt supuşii?

— Într-a doua! răspunse, luându-şi îndrăzneala să uimească şi el o dată pe o regină.

Domnişoara Eleonora începu să râdă:

— Glumeşti?

— Nu; într-a doua.

— Nu te cred... E un băiat drăguţ Valeriu, înalt şi blond, pe cât ţin minte...

Asupra acestor crude vorbe, Petruş trase cu urechea la motor şi începu să mişte, neliniştit, pedala acceleraţiei.

— Ce s-a întâmplat? întrebă domnişoara Leonora.

Era obosită şi simţea plictiseală; nu-i mai plăcea plimbarea dacă sania dădea semne de lenevire.

Petruş nu-i răspunse; începea să se dezmeticească, trezindu-se din lunga beţie. Gonise şase kilometri, în deplină nesocotinţă – ajunsese la gara Glodurile – şi motorul înţepenise, după ce tuşise de câteva ori, ca bietul Culaie.

Sania mai merse, de la sine, încă vreo sută de metri, până în dreptul gării.

— Ce este? întrebă iar, domnişoara.

Băiatul se dădu jos, scoase capacul rezervorului şi se făcu mai alb de cât zăpada câmpiei.

— Nu mai avem benzină!…

— Cu atât mai bine! Tot nu mai aveam chef de sanie; o să mă întorc cu trenul.

Zicând acestea, domnişoara sări în mijlocul drumului şi se întinse, să-şi desmorţească trupul, ca jivinele.

— E un tren de marfă… bâigui, pierdut, şoferul.

— O!… făcu, dezamăgită, năzuroasa lui pasageră.

Apoi îşi scutură părul, cu un gest trufaş şi

totodată plin de drăgălăşenie.

— Dar nu-i nimic! zise, înseninându-se. Vorbesc eu cu şeful gării. Ce, crezi că n-o să-mi dea voie?

Nu, în privinţa asta Petruş n-avea nicio îndoială. Cine ar putea ^a se împotrivească unei regine?

— Îţi mulţumesc, băiete! mai zise regina, ducându-se, în costum de schi, spre clădirea gării.

Băiatul rămase năuc, în mijlocul drumului, uitându-se când la ea, când la rezervorul de benzină. După câţiva paşi, regina se opri, să-i dea o poruncă:

— Băiete, schiurile să mi le aduci la postul de jandarmi. Să le dai soldatului!

Şi Petruş îi îndeplini porunca, duse schiurile la post, şi i le dădu lui Pândele. Dar asta se întâmpla la un ceas târziu de seară, că nu fusese uşor să târască sania, grea, şase kilometri, la deal, până la canton, unde aşteptau îngrijoraţi Cazimir, cu nepoţii morarului.

Fusese cu neputinţă să înduplece vreun muntean să-l lege de sania lui, măcar un kilometru, dacă nu tot drumul.

— Nu pot, măi băiete, că abia trag caii. Ţie îţi arde de joacă şi pe mine mă mină nevoile!

Aveau dreptate muntenii, Petruş nu le purta pică – şi trăgea de sanie, la deal, de îl năpădeau năduşelile…

Iar după ce predă sania şi se întoarse la

postul de jandarmi, gâfâind, rebegit, cu mijlocul frânt şi cu picioarele înmuiate, nu avu nici măcar norocul celei mai mici răsplate, să găsească lumină la fereastra reginei. Fiindcă la ora aceea, regina dormea, cu fotografia lui Rosano Brazzi, regele, sub pernă, fără să-i pese de sufletul şi de oasele unui supus care târâse atâta cale o sanie de cincizeci de kilograme, plus alte poveri, mai anevoie de măsurat cu cântarul.

Capitolul XXVIII

ÎN GAZDA LA DOMNUL GAGU

L a oraş, Petruş stătea în gazdă la domnul Gagu, magazioner în gară. Tot acolo stătea şi Valerică, dar în altă odaie, la stradă – şi nu mânca la un loc cu toată lumea, ci singur, bucate anume făcute pentru dânsul, după porunca maică-sii, care venea să-l vadă măcar o dată pe săptămână.

Odaia lui Petruş era în fundul curţii, lângă magazia de lemne şi el nu stătea singur în ea, ca Valerică, ci cu încă doi băieţi, elevi şi ei, unul la liceu, altul la şcoala comercială. Băieţi buni, s-ar fi putut spune, fiindcă nu rămâneau niciodată după amiază acasă şi astfel îl lăsau pe Petruş să-şi facă lecţiile în linişte. Dar seara, în schimb, când el voia să se culce, veneau din hoinăreală şi începeau să sporovăiască. Nu, nu făceau gălăgie, dimpotrivă, vorbeau în şoaptă, povestindu-şi filmele văzute, deşi le vedeau împreună; poate însă simţeau nevoia să retrăiască emoţiile cinematografului, prelungind desfătarea, poate le

era capul gol de alte gânduri şi aveau limba mai vrednică decât creierul, ceea ce se întâmplă cu multă lume.

Altminteri trăiau în prieteşug, deşi amândoi îi păstrau un fel de dispreţ lui Petruş, numindu-l „tocilarul”, fiindcă învăţa sârguincios la şcoală. Îi mai ziceau şi „iepurele”, dându-i numele celei mai fricoase dintre vietăţile câmpului şi pădurii, fiindcă el nu voise să ia de la el deprinderea fumatului şi-a hoinărelei, şi socoteau că nu-l împiedică decât frica de profesori şi de domnul Gagu, găzdoiul.

Domnul Gagu, ca o gazdă bună, cu răspundere faţă de părinţii copiilor, le ţinea socoteală de orele întoarcerii acasă, notându-le într-un carnet, iar seara, după ce le stingea lumina, îşi băga capul fără veste în odaia lor, să simtă dacă nu trag din ţigară. Lumina le-o stingea la 9 seara, după ceasornic, ca omul deprins din gară să facă fiecare lucru la vreme – şi pentru asta nu se ducea la ei, să învârtească întrerupătorul, – mai târziu, haimanelele puteau să aprindă lumina din nou – ci deşuruba, în antreul de la faţă, siguranţa odăilor închiriate. Fiindcă mai erau încă trei odăi acolo, toate pentru şcolari luaţi în gazdă, numărul acestora ridicându-se la vreo doisprezece.

Cu alte cuvinte, domnul Gagu avea pension în toată regula, atât că le dădea copiilor doar casă şi masă, nu şi învăţătură.

Casă, adică odăile, fuseseră un fel de dependinţe dărăpănate, pe care le pusese anii trecuţi în stare de folosinţă, văruindu-le pereţii şi întinzând până la ele lumină electrică. Încolo, duşumelele rămăseseră tot desfundate, uşile, şubrede, cu geam, ţinând loc şi de ferestre, răspundeau tot afară, făcând iarna să intre gerul, gândacii negri nu se stârpiseră, ci îşi continuau dezmăţul, scârbindu-i pe cei mai greţoşi, speriindu-i pe cei mai slabi de inimă, că se întâmpla adesea să se urce gângăniile chiar şi în patul copiilor.

Iarna, pe lângă acestea, se mai punea în odăi câte o sobă de tablă, cu nisip deasupra şi se dădea, cu porţia, zece kilograme de lemne, aşa cum era înţelegerea cu fiecare din părinţii copiilor, şi cum plăteau aceştia, la orice început de lună. Numai că porţia de zece kilograme, care s-ar fi putut să fie doar de opt, sau chiar de şapte, nu se dădea pe numărul copiilor, cum se făcea plata, ci pe numărul sobelor.

Focul îl îngrijea slujnica şi poate mai drămuia şi ea la rândul ei lemnele, să-şi încălzească mai bine odaia, altfel, de ce s-ar fi băgat la această corvoadă, ea care, când era vorba de pildă de măturat duşumelele, socotea că asta-i datoria copiilor?

Pe timp de ger, Petruş învăţa după amiezile cu mănuşile în mână, şi adesea aburul din gură îi umezea caietele, făcând să se întindă cerneala. În

schimb, Valerică se lăfăia la căldură, în odaia din faţă, la stradă, cu sobă de teracotă. Domnul Gagu ştia şi de frica lui şi de frica maică-sii.

Chiar ieri mama băiatului venise la oraş cu Dumitru macagiul încărcat de pachete. Pe Dumitru îl mânase la directorul liceului, acasă, cu un curcan şi cu doi cozonaci, făcuţi ca la Moldova – şi cozonacii, pe vremea asta când lipsea făina, însemnau plocon, nu glumă, iar ea se apucase să cerceteze odaia cu de-amănuntul, dacă sunt cearşafurile curate, dacă e măturat pe jos, dacă nu-i praf pe mobilă şi cât e soba de caldă.

Apoi cucoana şefului de gară se aşezase pe scaun, să primească raportul din partea cucoanei magazionerului, care avea datoria să ştie tot ce face Valerică în cursul săptămânii.

— Luni n-a fost la şcoală, începu cucoana gazdă.

Cucoana şefului de gară se aprinse la fată:

— A fost bolnav şi nu ne-ai dat de ştire!… Madam Gagu, să ştii că asta mă supără! Putea domnul Gagu să pună mâna pe telefon, că 21 are la îndemână în gară.

— Nu, madam Ionescu; a făcut băiatul o glumă, duminică seara, şi pe urmă Na durut capul; nu era caz de boală.

— Ce glumă?

— Ei, o glumă, ca băieţii.

— Madam Gagu!

— A băut, madam Ionescu, a băut, nu ştiu cu

cine, dar seara a venit bea…

— Să nu spui, madam Gagu, că mă supăr! Un băiat cuminte, ca Valerică, nu poate să se atingă de băutură! Astea sunt răutăţi şi mă mir că dumneata… Poate i s-a aplecat, cine ştie cum a fost mâncarea…

— Vai, madam Ionescu!

Un timp cucoanele nu mai vorbiră. Madam Gagu, o femeie înaltă şi subţire, cu chip de vrăjitoare, cu trei negi păroşi în bărbie, dar cu o privire ciudat de blândă la o asemenea figură, îşi frământa, sfioasă, colţul şorţului de bucătărie.

— Ce mai ai să-mi spui, madam Gagu?

— Ei, nimic, madam Ionescu. Glume de copil zburdalnic. Nu trebuie să le iei în seamă!

— Dar vorbeşte odată, madam Gagu!

Cucoana magazionerului îşi lăsă capul în podea, cuprinsă de o mare sfială.

— Ieri i-a făcut lui Gagu o poznă, dar nu mare, madam Ionescu, să nu te sperii… Când să plece Gagu, dimineaţa, la gară, nu şi-a găsit dantura. Ştii, că el are dantură… Şi-o scoate noaptea şi-o ţine în pahar, pe noptieră… Ei, şi dacă n-a găsit-o, că se făcuse târziu şi nu putea să mai rămână, s-a dus, fără dinţi, de-a trebuit să fonfăiască şi să stea tot timpul cu batista la gură.

— El, şi ce-are Valerică al meu, cu dantura lui domnu’ Gagu? întrebă cucoana şefului de gară, începând să se frământe pe scaun.

— Are, că el a ascuns-o; am găsit-o eu mai

târziu, pardon, madam Ionescu, în oala de noapte…

Aici, cucoana şefului de gară sări de pe scaun.

— Madam Gagu, să ştii că-l iau de la dumneavoastră! Asta e ruşine, să pui pe seama băiatului meu fapte de ocară! îl iau; chiar acum mă duc să-i caut o gazdă ca lumea… îmi pare rău de domnu’ Gagu, ştii că soţul meu, cât a fost aici, l-a protejat şi l-a scăpat chiar şi de închisoare.

— Asta nu-i adevărat, madam Ionescu! zise, cu vechea ei sfioşenie şi aproape cu umilinţă, cucoana magazionerului.

Nu lua cine ştie ce de la domnul Manole, pentru găzduirea copilului, poate nu lua nimic, astea le ştia domnul Gagu, că ei doi aveau socoteli vechi împreună, de pe vremea când şeful gării fusese aici impiegat de mişcare şi învârtise unele treburi cu magazionerul. Îi era numai de vorbele lumii, dacă pleca Valerică, fiindcă doamna Ionescu cine ştie ce-ar mai fi spus prin gară. Şi-apoi, pe vremurile astea de lipsă, se mai înfruptau şi ei din bunătăţile pe care le căra regulat de trei ori pe săptămână, Dumitru macagiul, ca să nu ducă băiatul lipsă, de nici unele.

— Nu te supăra, madam Ionescu! zise, împăciuitoare, cucoana magazionerului. Eu l-am văzut seara umblând pe la noptieră şi pe-orrnă chiar s-a aplecat sub pat, că eram la bucătărie, cu uşa deschisă, şi Gagu tocmai se spăla, să se

culce… Dar poate să fie o greşeală… Nu te supăra şi nu pune la inimă!

— Ba să ştii că m-am supărat, madam Gagu! răspunse cucoana, aşezându-se ceva mai îmblânzită, pe scaun. Dar Valerică nu trebuie să vie?

— Uite, acu’ trebuie să pice. Văd că trec elevi de la liceu, pe stradă.

Într-adevăr, era ceasul unu şi strada se umpluse de strigătele copiilor care veneau de la şcoală. Madam Ionescu se duse la oglindă şi îşi potrivi părul, apoi începu să se frământe, nerăbdătoare, ca şi când nu şi-ar fi aşteptat odrasla, ci logodnicul.

În clipa aceea, cineva ciocăni în geamul de la stradă.

— Bă, Ionescule!

Un şcolar se oprise în faţă, cu ghiozdanul la spinare, cum îl poartă liceenii din primele clase şi copiii din şcoala primară.

Cucoana şefului de gară dădu perdeaua la o parte şi întrebă, înţepată:

— Ce-i, băiete?

Cum îndrăznea, un mucos şi un nespălat ca ăsta, să-l strige pe Valerică, bă Ionescule! ca pe oricare?

— Ionescu nu-i acasă? întrebă mirat băiatul.

— E la şcoală!

— Aiurea!…

— Măgarule! răcni madam Ionescu, dând să

deschidă fereastra.

Dar şcolarul o luă la fugă, peste stradă, cu ghiozdanul săltând în spinare, şi când ajunse pe trotuarul celălalt, strigă, încât puteau auzt toţi vecinii:

— Cucoană, dacă nu vine nici mâine, a spus Ţapu' că îl elimină pe o lună!…

Parcă avusese madam Ionescu o presimţire, de-aceea nici nu îndrăznise să se ducă la şcoală. O presimţire însă, nu-i tot una cu o credinţă, aşa că se întoarse spre madam Gagu, întrebând-o cu nedumerire:

— Ce vrea să spună măgarul ăsta?

— Nu ştiu, madam Ionescu.

— Valerică nu s-a dus la şcoală?

— Ba la şcoală a spus că se duce!

— Atunci cum îşi permite măgarul să mintă?

Odată cu aceste cuvinte pline de indignare, se auzi şi soneria bâzâind, fără oprire.

— El e! exclamă gazda, repezindu-se să deschidă.

Nimeni nu mai suna în felul acesta, ţinând degetul pe buton oricât, până venea cineva la uşă.

Madam Ionescu auzi şoapte în sală şi îşi scoase capul, să vadă ce se întâmplă. Valerică lepădă de pe umeri o pereche de patine, fără să pară încurcat de venirea maică-sii, fapt adus lui la cunoştinţă, cu mare spaimă, de către cucoana magazionerului, apoi, băgând mâna după un dulap din sală, îşi scoase ghiozdanul, pus la odihnă – şi

intră în casă cu fruntea cea mai senina.

— Valerică, Valerică, puiule! sări asupra lui madam Ionescu cu dezmierdări, nu cu mustrare.

Madam Gagu închise uşa, lăsându-i singuri, şi se duse la bucătărie.

— Valerică, Valerică, puiul mamei!

Băiatul o întrecuse demult la înălţime pe maică-sa, care şi ea era înaltă de statură, dar pentru dânsa, el rămânea tot Valerică, ăl mic, puişorul.

Şi-aşa îşi dezmierda mama odrasla, nepomenindu-i nimic de băiatul obraznic care strigase din stradă, nepomenindu-i nici de băutură, nici de dantura domnului Gagu, scorneli pornite din răutate şi dim invidia oamenilor.

Doar la urmă, peste vreo jumătate de oră, când gazda ciocăni în uşă, poftindu-i la masă, că venise şi domnul Gagu, de la slujbă, madam Ionescu zise, nu ca să-şi mustre odrasla, ci numai ca să-şi ia a greutate de pe inimă:

— Valerică, puiule, vezi ce faci cu patinajul ăla, să nu-ţi rupi picioarele, mamă!

Fiind venit deci şi domnul Gagu de la gară, el sărută mâna cucoanei, apoi îşi ceru iertare şi se duse, deoarece nu prânzea în sufragerie, cu cucoana şi cu feciorul acesteia, ci într-o odaie din fund, unde mâncau şcolarii.

Şcolarii erau din judeţ, trimişi să înveţe carte la oraş de părinţii lor, mai toţi oameni cu dare de mână, care, pe lângă plata hotărâtă, nu se

zgârceau să mai adauge la răstimpuri un săculeţ cu mălai, unul cu fasole – cei din partea câmpiei – o oală cu untură, o traistă de nuci, una de mere şi câte un clondir de ţuică – cei dinspre dealuri – încât gazdele nu aveau mare bătaie de cap în ce priveşte gătitul bucatelor.

— Azi ce ne dai la masă, cucoană? întrebă domnul Gagu, aşezându-se în capul mesei şi băgându-şi şervetul sub guler.

Era un om de statură mijlocie, negricios la faţă şi la mâini, cât se vedea din îmbrăcăminte, să fi zis că-i în doliu de la natură. Cum purta întotdeauna haine de culoare închisă, domnul Gagu semăna cu un lăutar, sau cu un cioclu, după cum era în toane bune sau rele.

Această înfăţişare, foarte închisă în ceea ce priveşte culorile, se întregea cu părul tot negru, aflat cu prisosinţă, nu doar în cap, ci şi pe nas şi pe tot întinsul urechilor, şi pe pomeţi, unde nu ajungea briciul, prisos care poate trebuia să dovedească înrudirea omului străvechi cu cimpanzeul. Numai la ochi natura făcuse o greşeală, colorându-i deosebit, pe unul negru, potrivit cu celelalte, iar pe al doilea galben, culori care merg împreună în orice altă împrejurare dar nu la cei doi ochi ai omului.

Domnul Gagu era deci ceacâr – şi mai era şi zbanghiu pe deasupra, adică se uita, cum spuneau copiii, cu un ochi la făină şi cu altul la slănină, ceea ce, altminteri, se potrivea şi cu împrejurările.

— Ia spune, cucoană, ce ne dai de mâncare? repetă întrebarea domnul Gagu, lingându-se pe buze, şi înghiţind în sec bunătăţile încă neaduse la masă.

Acest obicei folosea să sporească preţul bucatelor în ochii copiilor, fiindcă nu te lingi pe buze decât atunci când eşti sigur că bucatele au să fie din cele mai bune.

De data asta, madam Gagu întârzia să vină la masă, având de dat porunci slujnicei, cum să servească în sufragerie, unde prânzea cucoana şefului de gară, cu odrasla. Dar în sfârşit se înfăţişă şi, gâfâind, puse în mijlocul mesei o oală mare, din care ieşeau aburi.

— Ce-i acolo? întrebă domnul Gagu, lungindu-şi nasul.

Cucoana nu răspunse, fiind ocupată să aducă mămăliga, cu ceaunaşul, pe care îl răsturnă de-a dreptul pe un fund de lemn, aflat în mijlocul mesei.

— Dar, haide, frate, nu mă mai chinui atâta! stărui stăpânul casei, cu ochiul negru la mămăligă, – la oală cu cel galben.

— Ciorbă de fasole cu afumături! răspunse în sfârşit cucoana, aşezându-se.

— O, o, o, azi ne dai bunătăţi grozave!

exclamă domnul Gagu, Bucuţă, pune mâna pe polonic şi ospătează-ne!

Bucuţă era băiatul popii din Ştirbitura, învăţa seminarul şi, cum se dovedise mai îndemânatic decât alţii, stătea la mijlocul mesei de unde împărţea tuturor a bucatele, întâi domnului Gagu, pe urmă cucoanei, iar la urmă copiilor.

Copiii aşteptau cuminţi, înşiraţi de o parte şi de alta a meseir fiindu-le teamă să se zbenguiască de faţă cu domnul Gagu.

— Hai, Bucuţă, hai că-mi lasă gura apă! zise gazda, întinzând mâna după farfurie.

Bucuţă zăbovea, nedumerit, umblând cu polonicul în oală, căutând afumăturile şi negăsind decât zeama. Asemenea nedumeriri avea la fiecare masă, dar, fiind la seminar şi cunoscând Biblia, care spune „crede şi nu cerceta”, nu cerea lămuriri niciodată.

— Bun, bun! mormăi mulţumit domnul Gagu, mânuind lingura. Hai, copii, nu vă sfiiţi, mâncaţi, că pentru voi ne străduim să fie bucatele bune!

Copiii mâncau, că le era foame, dar îşi dădeau coate şi îşi făceau semne pe sub masă; nefiind seminarişti, îndrăzneau să se întrebe între ei, în felul acesta, unde erau afumăturile. Cu glas tare n-ar fi întrebat, nu de teama Bibliei, ci de primejdii aflate mai pe aproape.

— Mai dă-mi o farfurie, Bucuţă!… Luaţi şi voi, copii, mâncaţi pe săturate, să nu vă plângeţi că v-aţi sculat flămânzi de la masă!

Sfârşindu-se ciorba de fasole, fu adus al doilea fel de bucate, „varză cu carne de vânat”, cum îl vestise cucoana. Acum câteva zile, Dumitru macagiul adusese, între altele, un iepure, trimis de domnu’ Manole, nu de la el, ci de la şeful postului, care fusese la vânătoare. Iepurele pierise demult, marinat, în burţile gazdelor, dar amintirea lui şi oasele se mai gătiseră câteva zile, ajungând până la varză de astăzi.

„Crede şi nu cerceta!” îşi zicea pesemne Bucuţă, răscolind varza, în căutarea vânatului – cum răscolise ciorba, căutând afumăturile.

Domnului Gagu însă mâncarea îi plăcea grozav şi la urmă, bătându-se pe pântece, zise, uitându-se cu ochiul galben către madam Gagu:

— Bun a fost, bine-am mâncat! Scump, dar face!… Să ne găteşti şi mâine tot aşa, nevastă!

Petruş se ridică de la masă, mulţumit că scapă de ochii domnului Gagu şi se duse în odaia lui, unde-l aşteptau prietenii – cărţile. Nici nu ştia că maică-sa e în casă… Cei doi băieţi, cu care stătea în odaie, îşi luară patinile, şepcile şi o zbughiră pe poartă, că şi pe ei îi aştepta prietenul – cinematograful…

Madam Ionescu rămase în oraş până seara, la trenul de şapte şi jumătate; îl luă pe Valerică, îl duse la cofetărie, deşi venise cu maldăre de prăjituri făcute în casă, apoi se întoarse cu el, tot îndesându-i căciula pe urechi, tot potrivindu-i fularul, să nu-i răcească băiatul – şi nu plecă la

gară până ce nu-i dăscăli îndelung pe domnul şi pe doamna Gagu, ca să ştie cum să se poarte.

De Petruş nu întrebă măcar o vorbă, nici dacă-i viu, nici dacă nu boleşte, nici cât îi e de frig, sau de cald în casă. La Petruş nu venea nimeni, niciodată; doar Dumitru, macagiul, dacă se întâmpla să fie singur, fără cucoana, se abătea pe la odaia băiatului şi-i strecura un pacheţel, făcut pe furiş şi neîndemânatic de domnul Manole; *şWi* mai aducea şi câte un pol, câteodată, dar pe acela Petruş îl cheltuia cumpătat, punând deoparte măcar zece lei, ca să adune mai mulţi, să-l despăgubească pe Cazimir, cât de cât, fiindcă îi stătea pe inimă preţul motocicletei, pe care bietul cantonier dăduse o leafă întreagă.

Iată însă că în părăsirea în care trăia aci la oraş, învăţând sârguincios carte, Petruş primi într-o zi oaspeţi.

Era o după amiază cu moină, pe la jumătatea lui februarie, ieşise soarele şi-i bătea în geamul de la uşă, făcând să pară că-i mai cald în odaie. De sus curgeau streşinile.

— Te caută nişte ţărani! zise slujnica, parcă în scârbă, vârându-şi capul pe uşă.

Era şi ea tot ţărancă, dar de când venise la oraş şi purta rochii de ale cucoanei, îşi prostise şi sufletul, nu numai mintea, că strâmba din nas când vedea oameni de la tară, neciopliţi şi în straie groase.

Băiatul îşi lăsă cartea şi se repezi afară; în

poarta cu zăbrele de lemn se vedeau două umbre – şi, fără să li se desluşească într-un fel chipul şi privirile, parcă pe amândouă le apăsa o mare sfiiciune.

— Culaie!

Una din umbre încercă să zâmbească, arătându-şi printre zăbrelele porţii ochii albaştri. Era Culaie – şi nu ştiai după ce l-ai putea recunoaşte, fiindcă din ce fusese al lui, din ce mai avusese chiar acum o lună şi jumătate, în vacanţa Crăciunului, nu-i mai rămăseseră decât ochii în culoarea şi în limpezimea cerului care se însenina prima oară astăzi.

Petruş deschise pearta, cuprins de bucurie, de milă şi de spaimă amestecate laolaltă.

— Ce-i cu tine, Culaie? Haide, intră în casă!... Dumneata eşti, ţaţă Mario? Nici nu te vedeam bine.

A doua umbră era îmbrobodită până deasupra ochilor şi peste gură, şi din ce-i mai putea arăta chipul, se vedea numai oboseală, neîncredere şi duşmănie.

— Ia-l şi ţine-l în casă, până mă duc eu la farmacie! zise umbra, cu glasul aspru.

Culaie se târî până în casă, încercând să zâmbească întruna, şi silindu-se să nu-şi lase pe braţul lui Petruş povara trupului. Dar trupul lui parcă nu mai avea altă povară decât pe-a ţoalelor – şi te mirai în ce îi mai sălăşluieşte sufletul.

Intrând, băiatul se lăsă pe marginea patului,

îşi scoase căciula, arătându-şi mai limpede descărnarea şi, oftând, zise clătinând din cap ca moşnegii împăcaţi cu nefiinţa lor viitoare:

— Sunt bolnav... bolnav rău, Petruş!... Nu cred să mai apuc primăvara ce vine!...

Capitolul XXIX

FLORI ROŞII ÎN ZĂPADA

De unde, la un timp, Culaie păruse că se înzdrăveneşte, deodată, pe la începutul lui ianuarie, boala se întoarse, mai mistuitoare, storcându-i repede puterea pe care parcă o agonisise la loc, în zilele Crăciunului. Pe la Bobotează băiatul căzuse la pat iarăşi, şi nu se mai ridicase decât astăzi, când maică-sa, îmboldită de bărbatu-su, se hotărâse să-l ducă la oraş, ca să-l pună la raze şi să-l vadă doctorii de la spitale.

Acum Culaie stătea pe marginea patului, prea mic pentru mărimea straielor – zeghea şi cişmele lui taică-su – şi răsufla repede, neîndrăznind să-şi rotească ochii prin odaie.

— Pune capul jos şi te odihneşte puţin, că mai e până la ora trenului! îl îmbie Petruş, scoţând perna de sub pătura cenuşie.

— Nu mă întind, că p-ormă nu mă mai scol...

— Şi ce-au zis doctorii, Culaie?

— M-au pus la raze... S-au uitat să vadă boala, unde se ascunde...

— Dacă au găsit-o, înseamnă că o să te faci bine.

Băiatul clătină din cap, cu o molcomă

împotrivire:

— Acuma nu mai e vreme; au zis că dacă veneam astă toamnă…

— Ei, ce-ai putut să înţelegi tu din vorbele doctorilor? Parcă ei vorbesc ca toată lumea?

— Ba nu, că i-am auzit când vorbeau cu mama, în odaia de lângă raze, când îmi puneam minteanul pe mine. Mama s-a rugat de ei, cât a putut şi ea, să mă ţină prin spitale, să mă fac bine. Şi l-au spus.

22 – Ultima poveste n-avem loc, femeie, că ne-a băgat răniţi şi-a trebuit să scoatem bolnavii afară; s-a micşorat spitalul; du-te cu el acasă, nu mai pierde vremea pe drumuri… Dar acasă cu ce să-l îngrijesc, domnilor doctori, că n-am nici de unele?…

Culaie se opri să-şi adune răsuflarea, împrăştiată parcă pe duşumele, şi ridicând spre Petruş ochii albaştri, în care se citea limpede întreaga lui deznădejde, zise simplu, ca şi când n-ar fi fost vorba de el, ci de altul:

— Şi doctorii au spus: degeaba, femeie; mai bine du-l acasă că tot o să moară!

Petruş simţi că se clatină ceva în el, în inimă

şi în creier.

— Nu se poate, Culaie! N-ai auzit tu bine!

— Ba da, am auzit, că uşa nu era pusă în clanţă şi eu îmi îmbrăcam minteanul.

Apoi băiatul îşi duse mâna la gură; îi venea să tuşească, dar se străduia să-şi ţină tuşea, ca să nu risipească molima în odaie. Iar când tuşea fu învinsă, atâta moliciune simţi în tot trupul, încât s-ar fi întins vlăguit oriunde, pe pat, sau pe duşumele, numai că nu îndrăzni să pună capul pe perna lui Petruş, din aceeaşi teamă, să nu-i lase viermele bolii.

Trecuse un ceas şi mai bine de când venise,

şi maică-sa nu se mai întorcea de la farmacie.

— I-a dat să-mi facă nişte doctorii, zise băiatul.

Apoi încercă o mişcare moale, cu mâna, cum ar fi spus:

„Acum, ori cu ele, ori fără ele, tot una!”

— Să te îngrijeşti, Culaie, şi-o să te faci bine! izbucni Petruş, lovit în inimă de deznădejdea băiatului. Auzi, Culaie, de ce să fie boala mai tare decât tine?

Şi, apropiindu-se de el, îi apucă mâna, umedă şi fierbinte.

— O să te faci bine, şi-o să viu şi eu în vacanţă şi-o să mergem la canton, şi poate o să facem un automobil mai mare.

Culaie clătină din cap, zâmbind cu neîncredere; nu mai avea putere în el să aştepte venirea verii.

— Oare ce-o fi cu mama, de întârzie? întrebă deodată, uitându-se speriat prin odaie.

I se părea că maică-sa l-a lăsat aici şi s-a dus, să nu-şi mai piardă vremea cu el şi cu doctoriile, dacă tot nu se mai făcea bine.

— Poate n-a mai nimerit poarta, zise Petruş, ducându-se la uşă.

Dar, când se uită afară, mama lui Culaie stătea în curte, lângă gard, pe un scaun putred, îmbrobodită tot aşa cum venise, cu traista pusă alături, pe pământul moale, curăţat de zăpadă, cu mâna la gură şi cu privirile nicăierea.

— De ce stai acolo, ţaţă Mario? întrebă Petruş, mirându-se. Vino în casă. Te-ai întors de mult?

Femeia făcu o mişcare, şi nu-şi adună privirile:

— Lasă, e mai bine aicea. Numai să ne spui când o fi de mers la gară, să nu scăpăm trenul.

Aflând de la slujnică despre oaspeţii lui Petruş, şi văzând pe geam femeia care îi păzea curtea de două ceasuri, domnul Gagu ieşi din casă, o cercetă cu stăruinţă, mirat de nemişcarea ei, furios că ţăranca nici măcar nu se uită la el, să-i dea bună ziua, apoi îşi băgă capul pe uşă în odaia băiatului.

Petruş se ridică în picioare.

— Cine e? întrebă, bănuitor, stăpânul casei, uitându-se la Culaie.

Băiatul nu avusese putere să se ridice, cum îi cerea bună-cuviinţa care îi era cunoscută – şi se uita la domnul Gagu cu deznădejde şi spaimă.

— Un prieten, de noi, de la ţară.

— E bolnav?

— Daf a venit la spital. Aşteaptă să plece cu trenul, deseară.

— Şi ce are?

Întrebarea asta se vedea, nu pornea din curiozitate, ci din alt îndemn, fiindcă era plină nu doar de bănuială, ci şi de teamă. Tocmai atunci lui Culaie îi veni să tuşească – şi, ca să-şi înfrângă tuşea, să nu ducă nici mâna la gură, băiatul se

frânse de mijloc, până ce obrazul îi atinse genunchii. Aşa stătu, icnind în adânc, fără să se simtă deasupra, în timp ce Petruş îi răspundea speriat gazdei:

— E bolnav de stomac, domnule Gagu. Îl doare…

— Nu tuşeşte?

— Nu, de loc!

Iar Culaie, ridicând ochii, clătină din cap şi cu hotărâre şi cu sfială – întărind răspunsul lui Petruş, ca nu cumva să-l ocărască gazda pe urmă.

Domnul Gagu îl mai cercetă câteva clipe, cu aceeaşi bănuială, pe urmă scoase ceasul din buzunar şi zise, ca şi cum ar fi dat o poruncă:

— Păi e ora cinci; de ce nu se duce la gară?

Trenul pleca la şapte şi jumătate; mai era încă vreme destulă.

— Ne ducem, domnule! şopti Culaie.

S-ar fi ridicat chiar acuma, să-şi întărească spusele, dar îi era teamă să nu-l vadă domnul acesta clătinându-se pe picioare.

Începea să cadă amurgul; înspre apus, cerul, rămas senin toată ziua, se făcuse roşu ca locul bătăliilor…

Femeia mergea înainte, cu traista în care avea doctoriile. La ce mai trebuiau doctorii acuma, se întreba gândindu-se câţi bani dăduse pe ele. Culaie îşi târşea paşii, cu Petruş, în urmă.

— Şi când vii în vacanţă, Petruş?

— De sâmbătă în şase săptămâni.

— Şase săptămâni?

Culaie se opri o clipă, să-şi tragă răsuflarea. Răsufla greu, îşi simţea trupul moale şi cizmele erau grele.

— Atunci au să fie înfloriţi prunii…

Deodată, Culaie simţi un tremur în braţele lui Petruş, care-l ţinea să nu cadă, şi ridică ochii. La zece paşi mai încolo, pe la colţul străzii trecea, plutind parcă, dusă de vânt, ca zânele care n-au întrupare, o fată înăltuţă şi zveltă, cu părul bălai prins într-o cordeluţă trandafirie, lăsat să-i atârne pe spate, cu patinele legănându-i-se pe umeri.

— Domnişoara Eleonora! şopti Culaie, cu o mare uimire.

Şi Petruş, roşu în obraz ca para focului, îl văzu făcându-se palid şi pierzându-se, lăsându-se cu genunchiul în zăpada de pe marginea trotuarului.

— Culaie!

Bolnavul rămase o clipă aşa, parcă în aşteptare, pe urmă începu să tuşească, lăsând să se slobozească toată tuşea înfrânată atâta vreme. Tuşea fără să mai ducă mâna la gură, cu umerii zgâlţâindu-se sub zeghea prea mare, cu capul aplecat în zăpada murdară. Şi în zăpada murdară, Petruş văzu, desfăcându-şi petalele, floricele roşii, curate şi proaspete ca florile primăverii.

— Culaie!

Tuşea acum în voie şi îşi simţea trupul descătuşat după atâta încordare. Femeia

îmbrobodită se oprise câţiva paşi mai încolo, şi stătea, nemişcată, nu din nesimţire, ci fiindcă îi era totul tocit în inimă, fiindcă ştia tuşea din toate nopţile câte trecuseră de astă toamnă, fiindcă nu mai nădăjduia nimic, nici de la dumnezeu, nici de la oameni.

Mai târziu, Culaie şedea cu Petruş pe o bancă, pe peronul gării; maică-sa se dusese înăuntru, în sala de aşteptare, şi stătea să se deschidă gemuleţul, ca să ia bilete, de mers cu trenul. Nu era frig afară, deşi apusese soarele şi venea ceasul înnoptării.

— Prunii! zise Culaie, deodată.

Petruş întoarse capul, fiindcă vorba venise ştearsă, ca aburii aiurelii; dar Culaie avea ochii limpezi, semn că îşi stăpânea cugetul.

— Trebuie să săpăm prunii lui moş Visarion, dacă se duce zăpada!

— Că doar n-o să-i sapi tu! Tu trebuie să te odihneşti, să te faci bine!

— Aşa avem învoiala… Prunii! Ce de pruni sunt la noi, pe dealuri!… Petruş, ştii tu…

Culaie tăcu şi închise ochii, cu capul pe spate – şi în locul albastrului, rămaseră pleoapele, vinete. Şi-aşa, cu ochii închişi, şopti, parcă fără nicio legătură cu cele de mai înainte:

— Petruş, tare-i frumoasă!… Ţii minte cum se legăna între pruni, seara? Te uitai la ea, peste ulucă – ştiu că te uitai, dar cum să nu te uiţi, când e aşa de frumoasă?! Ca primăvara de frumoasă, ca

primăvara cu vara laolaltă…

Apoi micul bolnav deschise ochii şi ridicând capul, zise, schimbându-şi glasul:

— Dar e rea, Petruş, să ştii; e rea, ca moartea. E rea ca viscolul care bate iarna şi chinuieşte copacii! Am văzut-o trăgând cu puşca; o fine la umăr şi ocheşte, ca soldaţii. Ea ne-a împuşcat căţeaua, pe Vidra, n-o ştii tu, că ai venit la noi abia vara cealaltă. A chemat-o la ulucă şi Vidra s-a dus, că era blândă – şi când a fost aproape, a luat puşca din mâna jandarmului şi-a tras, şi-a doborât-o cu matele în ţărână şi cu căţeii terciuiţi, că trebuia să fete căţeaua…

Culaie tăcu şi Petruş rămase alături, cu şira spinării îngheţată.

— Păcat că-i aşa de frumoasă! mai zise bolnavul – şi începu să tuşească.

Maică-sa ieşi din sala de aşteptare, cu biletele în mână şi îşi luă desaga lăsată lângă bancă.

— Hai la tren, să nu rămânem pe jos, că nu mai e mult până pleacă!

Petruş se întorcea repede spre casă, fiindcă avea lecţiile neînvăţate. Îi era gândul la şcoală, ştia de pe acum tot ce va avea de făcut seara asta – îi mai rămânea un ceas până ce domnul Gagu le stingea lumina, dacă dădea zor putea să iasă la capăt. Dar e ciudat că, în timp ce se gândea la şcoală, o altă parte a gândului, nepăgubind-o pe asta, umbla prin alte locuri, pe dealurile unde

aveau prunii să înflorească…

Deodată, băiatul se opri, în marginea trotuarului. Nu ştia cum se oprise cu ochii tocmai în locul acela. Un felinar de camuflaj lumina slab zăpada. Şi pe zăpada, parcă vânătă în lumina firavă, se vedeau, înnegrite, florile roşii cu petalele îngheţate.

Trenul fluiera, departe, ducându-se către dealuri. Şi din câte gânduri se învălmăşeau în capul băiatului, unul singur ieşi deasupra, nici cel mai de folos, nici cel mai de seamă: oare ce cale avea să ia sângele acesta la topirea zăpezilor, că venea primăvara?…

Capitolul XXX

LUI MOŞ VISARION I SE UMFLĂ CUCUIUL

V enise primăvara, nu mai era zăpadă pe dealuri, prunii se pregăteau să înmugurească şi iar se făcuse învoială între învăţător, pe de o parte, şi mai marii satului pe de alta, ca şcolarii să vină la şcoală cu rândul, o zi jumătate din ei, o zi alţii. Învoiala se făcuse fără gâlceavă de data asta, pruni avea şi învăţătorul, cum aveau şi ceilalţi, ştia şi el că e timpul să li se facă dichisul de primăvară: să fie săpaţi la rădăcină, să fie văruiţi, să li se dea jos cuiburile de omizi şi crăcile uscate, lucru care nu suferă multă amânare şi pe care, în lipsa bărbaţilor, nu-l puteau face decât copiii.

Se dusese zăpada, dar dealurile parcă erau iarăşi ninse de cămăşuţele albe.

Munceau vârtos copiii, de dimineaţă până

seara, cu hârleţul, cu bidineaua, cu foarfeca, iar din când în când mai învăţau şi carte: Guten Morgen – Gât Mort… Guten Abend: Bună seara.

Moş Visarion avea două necazuri mari primăvara asta: nu din partea războiului, că nu-i intrau pe ureche veştile rele şi în privinţa asta nu se arăta tulburat, ca învăţătorul; altele erau necazurile care nu-i lăsau o zi bună: ori fusese un blestem, ori o lucrătură, de-a primarului şi de-a altora, copiilor li se plătea acum treizeci de lei pe zi, cât înainte nu câştigau nici bărbaţii, fiindcă, iar zicea toată lumea, se scumpiseră toate. Cum bătrânul n-ar fi dat atâţia bani în ruptul capului, copiii se băgaseră pe la alţii. Mai mult decât atât; chiar nepoţii lui fugeau de acasă şi lucrau cu plată, la perceptor şi la notar, de unde nu se întorceau decât seara, puţin păsându-le şi de iivada şi de nuiaua bunicului.

Noroc cu Trică şi cu Uţă, care îşi ţineau legământul şi veneau să sape prunii, în fiecare dimineaţă, în afară de ziua când le era rândul la şcoală, adică la livada domnului Aristide.

— Da’ Culaie, de ce nu vine? întreba arţăgos, bătrânul.

Folosindu-se numai de braţele ăstor doi copii, n-ar fi fost gata treaba nici până la Paşte.

— E bolnav, moş Visarioane!

— Nu-mi pasă, să vie!

Aşa zicea moş Visarion, în fiecare dimineaţă, mai mult neobişnuind să facă; ţâfnos şi afurisit se

arăta numai pe deasupra, altminteri, s-ar fi părut că-i poartă frica lui Trică, din ziua aceea când băiatul îl înfruntase. Dar mai era şi altceva la mijloc. Ilie Ţeposu, care aflase cu întârziere despre robia copiilor, strigase peste gard, într-o duminică – şi era cumplită în el mânia – strigase să-l audă vecinii, că dacă nu-l lasă pe Culaie în pace, îi bagă mâna în gât zbirului şi-l sugrumă…

Iată deci unul din necazuri – şi pe lângă ăsta, mai avea moş Visarion şi altul, care îl chinuia de câteva zile. La început nu-l spuse nimănui, ci se frământă singur, întrebându-se cui să se plângă, sfatul cui să-l ceară. Bine nu se avea cu nimeni în sat, nici cu săracii, nici cu bogaţii, la toţi se uita chiorâş, pe toţi îi bombănea în urmă, dar, la o nevoie, nu mai ţii seama de asta. Vorba era, care ar fi putut să aibă pricepere mai multă? De bună seamă doctorul, dar doctorul urma să treacă prin sat abia peste o săptămână, şi, în afară de asta, nu putea să-l întrebe, fără să-i dea parale…

După ce se frământă deci câteva zile, uitându-se dimineaţa cu îngrijorare din ce în ce mai sporită într-un ciob de oglindă, bătrânul se opri cu alegerea la domnul Aristide. Învăţătorul avea şi ani în spinare, avea şi minte destulă, că altfel de unde le-ar fi dat copiilor? – şi poate că, dintre toţi, era cel mai de omenie.

Aşa că într-o bună zi moş Visarion se duse la şcoală şi intră în clasă, pe când copiii cântau tabla înmulţirii. Domnul Aristide răsucea ţigări, să le

aibă pe toată ziua, – că pe urmă, dacă se ducea la livadă, nu mai avea timp de ele – şi-i mai lua şi vântul tutunul.

— Noroc bun, domnule Aristide! zise bătrânul, apropiindu-se de catedră, fără să-şi scoată pălăria.

Moş Visarion, îl ştia toată lumea, avea capul tare, nu purta căciulă decât până după Bobotează, apoi lua pălăria şi pălăria o lepăda cum treceau zilele Babelor, umblând apoi tot restul anului cu capul gol, ceea ce nu se obişnuieşte la ţară. Dar, îi spusese lui odată un doctor că aerul şi soarele au înrâurire bună asupra cucuiului. Aşa că bătrânul, punând mai mult preţ pe sănătate decât pe râsul copiilor, îşi purta tigva cheală şi cucuiul în văzul lumii.

De data asta, în chip ciudat, deşi venise demult primăvara, nu dăduse jos pălăria.

Domnul Aristide lipi ţigara atunci răsucită, şi strigă către şcolarii care spuneau tabla înmulţirii:

— Tăcere!

În clasă se lăsă linişte deplină; nu se mai auzeau decât glasurile copiilor de afară, care săpau livada învăţătorului.

— Ce nevoie te aduce la mine, moş Visarioane? întrebă domnul Aristide.

Bătrânul se trase mai lângă catedră, aruncă o privire în lături, spre şcolarii care se zgâiau la dânsul – şi se aplecă la urechea învăţătorului:

— Domnule Aristide, am o grijă pe inimă; am

venit să-ţi cer sfat şi învăţătură. Dumneata le ştii pe toate, că ai carte multă; cred că te pricepi şi la unele beteşuguri.

— Ce te doare, moş Visarioane? Ia spune!

Moş Visarion aruncă iarăşi o privire în lături, apoi, aplecându-se mai mult peste catedră, îşi săltă pălăria, arătându-şi cucuiul, dar aşa fel ca să-l vadă numai învăţătorul, nu şi copiii.

— Ia te uită!

— Ce e?

Nu vezi? Creşte şi se desparte în două!

Într-adevăr, cucuiul, ascuţit la vârf până acuma, părea să-şi teşească vârful, scoţând în schimb două ridicături noi în părţi, ca nişte piscuri pleşuve.

— Oare? întrebă învăţătorul, aşezându-şi mai bine ochelarii şi pipăind cucuiul.

— Păi ce, nu se vede?

— Şi te doare?

— Nu; îmi dă numai mâncărime.

Domnul Aristide ridică din umeri.

— Caută-ţi de nevoi, moş Visarioane! Cum nu ţi-a adus supărări până astăzi, n-o să te supere nici de acu înainte.

— Aşa zici dumneata?… Să ştii că mi-ai luat o piatră de pe inimă! Dar vreun leac, să nu mai crească, nu ştii, domnule Aristide?

Învăţătorul ridică din umeri:

— Asta nu, moş Visarioane… De ce nu te duci la oraş, să te vadă doctorii, la spital?

Spital? Pentru asemenea sfat nu mai era nevoie să vină până la şcoală. Şi cum adică, să dea bani la tren, şi la doctori? Dar de casă, cine să aibă grijă, şi de livadă, şi de albine, tocmai acum, la timpul îngrijitului? Aha, lui Gât Mort îi venea bine să-l pună pe drumuri!

Moş Visarion plecă mai liniştit în privinţa cucuiului, dar bombănuindu-l pe domnul Aristide… Ajungând acasă şi uitându-se în oglindă băgă de seamă altă poznă: cucuiul îşi schimba culoarea, făcându-se vişiniu unul din moţuri, albindu-se al doilea, ca şi când ar fi fost o luptă între ele şi ar fi umblat să-şi fure sângele unul altuia. Iar mâncărimile creşteau, de unde înainte nici nu se pomenise de ele; fireşte lupta asta a sângelui nu putea trece fără a zgândări pielea.

Bătrânul ocoli scărpinarea, ca să nu întărite mai rău cucuiele şi, după ce îşi puse pălăria, cu grijă, să nu le atingă, se duse în livadă, cu mâncărimile întinse pe tot trupul, până în călcâie. Avea de făcut atâtea, să îngrijească şi de albine, să-i zorească şi pe nepoţii morarului, că uite, acum înfloreau prunii şi nu erau gata încă de primăvară – dar pas să-ţi vezi de treabă, când nu-ţi dau pace cucuiele!…

Peste vreun ceas, nemaiputând să îndure, moş Visarion se întoarse în casă şi iar se uită în oglindă; dar acum, să vezi drăcie, cucuiele îşi schimbaseră culoarea între ele, cel albicios luând sângele vişinului.

— Acasă eşti, moş Visarioane? strigă un glas de la poartă.

Era perceptorul, care venea să-i facă socoteala birului: atât pentru livadă, atât pentru casă, pentru povarnă, pentru albine. Şi asta, tocmai când mâncărimea creştea, să-l scoată din fire!

— Acasă sunt, pofteşte, numai că n-ai picat bine! piţigăi moş Visarion, ieşind pe prispă, cu amândouă mâinile la pălărie.

— Dar ce ai, taică? întrebă perceptorul, apropiindu-se şi văzând că bătrânul nu era în toane bune.

Acesta intră în casă, luptându-se cu mâncărimile – şi îşi scoase pălăria.

— Uite!

— Ce e?

— Nu se vede?

Perceptorul îşi puse ochelarii şi se săltă pe vârfuri, să se uite mai bine.

— Ce să văd, taică?

— Cucuiul. Se umflă şi se desparte în două.

— Te doare?

— Nu, dar îmi dă mâncărime.

— Păi atunci scarpină-te!

— Oare o fi bine?

— Ce să fie rău într-o scărpinătură?

Moş Visarion îşi pipăi cucuiul, cu teamă, dar nu îndrăzni să-l scarpine, fiindu-i frică să nu înrăutăţească sângele.

— Oare nu trebuie să pun ceva, o alifie?

— Poate că da, numai că de unde s-o iei?

— Dumneata n-ai drum pe la oraş, să te duci la un spiţer? Eu zic că o alifie ca asta nu costă multe parale.

— De dus mă duc, chiar mâine, dar cum să-mi dea alifia?... Poate să iau cucuiul cu mine!

Nici cu perceptorul nu ajunse moş Visarion la o înţelegere. Pe el îl mânca de mama focului şi lui îi ardea de glumă. Cât despre socoteala birului, o amână pe săptămâna viitoare – acum nu-i era mintea la biruri...

Plecând perceptorul, bătrânul se duse iarăşi în livadă, le dădu gură copiilor, trecu pe la albine, dar nu putea să pună mâna pe nimic, că nu-l lăsa în pace cucuiul. Ziua trecu, de bine, de rău, însă noaptea, mâncărimile crescură nelăsându-l să închidă ochii până la ivirea zorilor...

Împărţindu-şi grijile între livadă, prisacă şi teama cucuiului, moş Visarion bătu ziua următoare pe la multe porţi, căutând prieteşug acum, în ceasul din urmă, şi cerând fiecăruia sfat cum să facă, să dea înapoi cucuiul şi să-i treacă furnicătura. Numai la baba Gujiţa nu se duse, deşi îl îndreptase multă lume acolo; dar baba se îndeletnicea anume cu leacurile şi cu descântecele, era adică de meserie, şi dacă se ducea la dânsa, trebuia să-i dea ori parale, ori un clondir de ţuică, dacă nu două şi asta n-ar fi făcut decât să stârnească mai rău mâncărimile, în loc să

le aline.

După masă, bătrânul ajunse până şi la moară, în afara satului, să ceară sfatul lui moş Aron, pe care îl ştia om cu pricepere la multe ale lumii, că vorbise odată cu el chiar despre cucuie – şi-i spusese morarul, ca din carte, cum se fac cucuiele, din ce iau naştere şi după ce reguli.

Moş Aron era în moară şi fereca o piatră, cu ochelari mari, că ai mecanicilor, să nu-i sară vreo aşchie în ochi şi să-i vatăme vederea.

— Ce-i cu dumneata, domnule Visarioane? întrebă morarul, lăsând ciocanul de o parte şi scoţându-şi ochelarii.

Bătrânul îşi săltă pălăria:

— Uite!

— Ce-ai păţit?! Ţi s-a umflat cucuiul!

— Aşa că s-a umflat? Am spus eu!... Şi se desparte în două!

— Da’ de unde! Asta ţi se pare dumitale. Pesemne te-ai scărpinat noaptea, cu unghia murdară, şi-ai făcut o iritaţie.

Iritaţie? Ca din carte, vorbea morarul, dar moş Visarion nu ştia ce boală-i asta, cât de rea ş< „cu ce urmare.

— Să pui deseară o cârpă, cu ceai de muşeţel şi până mâine o să-ţi treacă, mai zise morarul.

Apoi îşi trase ochelarii pe ochi şi începu să ciocăne piatra, că trebuia s-o mântuie până pe seară.

— Da’ ce să fac, dacă mă mănâncă? Să mă

scarpin? stărui bătrânul, strecurându-şi întrebarea printre loviturile ciocanului.

— Doamne fereşte! Vrei să se infecteze? Pune muşeţel, deseară.

— Şi-o să-mi treacă?

— Îţi trece la sigur! Uite, dacă n-o fi aşa, să-mi legi piatra asta de gât şi să m-arunci în fundul iazului!

Moş Visarion plecă de la moară liniştit pe de o parte, că nu mai era primejdie, ba, parcă îi mai trecuseră şi mâncărimile – dezamăgit pe de alta, ca unii bolnavi care, după ce au făcut mare tevatură, văd că boala era mai mult o închipuire. Isteţ morarul şi sigur pe vorbele lui – dar nici măcar nu se uitase mai bine, nu pipăise cucuiul; dacă se pripise, dacă era o primejdie şi nici măcar n-o văzuse? Sau, te pomeneşti că o văzuse, dar nu voise să spună, cum fac şi doctorii câteodată, ca să nu amărască de pomană inima bolnavului!

La acest gând, bătrânul iar simţi nelinişte în suflet şi iar începură mâncărimile. Tocmai ajunsese la canton, unde îl văzu pe Cazimir, pe prispă, mângâindu-şi cotoiul.

— Bună seara, creştine! zise moş Visarion apropiindu-se de ulucă.

Pe Cazimir nu-l suferea de când îl văzuse aici prima oară, acum cinci ani de zile, dar nu-i purta lui o duşmănie, anume; nu-l suferea, cum nu suferea pe nimeni. Acum însă, în ultima vreme, bătrânul, care ştia ce prieteşug îi leagă de

cantonier pe nepoţii morarului, nutrea bănuiala că răzvrătirea lui Trică i se datora lui Cazimir, fiindcă altminteri avea acesta şi mutră şi apucături de răzvrătit, cu toate că îi dăduse parale bune pe motociclul acela. Aşa că, simţămintele lui începând să semene a duşmănie, se tot gândea cum să-l înfunde odată pe cantonier, să-l dea de-a berbeleacul şi să-şi săreze inima.

Dar într-o împrejurare ca asta, moş Visarion putea lăsa la o parte duşmăniile; din toţi cărora putea să le ceară sfatul, la drept vorbind Cazimir era singurul care umblase prin lume şi-ar fi fost firesc ca el să ştie mai multe, mai mult chiar decât moş Aron, care nici măcar nu se uitase cu luare-aminte, să-i cerceteze cucuiul.

Văzându-l la gard, Cazimir nici nu se miră, nici nu se ridică, să-l întâmpine, cum faci cu orice oaspete care îţi vine la poartă, nici nu-i răspunse, ci rămase la locul lui, pe prispă, mângâindu-şi cotoiul şi vorbindu-i într-o limbă pe care n-o cunoştea bătrânul.

— Bună seara i zise mai tare moş Visarion, socotind că omul era tare de ureche şi mai avea şi orbul găinilor.

Apoi împinse poarta şi intră în ogradă, fără să mai aştepte poftire.

— Ce mai faci, domnule Cazimire? începu vorba, îndulcind-o cu miere, că ştia gustul mierii, deşi se înfrupta rar din ea, păstrând-o pentru vânzare.

— Ce să fac, mai stăteam de vorbă cu cotoiul ăsta; tocmai îmi spunea că s-au scumpit toate şi nu mai e de trăit în lume.

Moş Visarion râse ştirb, ca să fie pe placul cantonierului.

— Sau poate nu crezi? continuă Cazimir, zburlind, u-se. Miroslav vorbeşte ca oamenii, numai că nu cunoaşte decât limba polonă.

— Să vă dea dumnezeu sănătate la amândoi! … Domnule Cazimire, am venit la dumneata cu o nevoie.

— Asta chiar că-i de mirare! Nu cumva vrei să cumperi înapoi motociclul? Nu-l mai am, că s-a făcut fărâme.

Iar râse bătrânul, deşi plesnea fierea în el de nerăbdare şi de mânie.

— Ce să fac cu motociclul? Doar nu-ţi închipui că îmi arde să umblu cu el, pe drumuri. Alta este nevoia… Uite!

— Ce e?

— Cucuiul!

Cazimir dădu în lături cotoiul şi, ridicându-se, îşi luă deodată o înfăţişare serioasă, ca un doctor de meserie. Asta îi plăcu numaidecât bătrânului, şi, uitând mânia, începu să se plângă omului care, bănuia el, putea să-l înţeleagă mai bine decât oricine.

— Se umflă şi se desface în două, domnule Cazimire!

— Oho! Şi încă umflătu. a, nu glumă!

— Aşa e?

— Nici vorbă! Ce, aşa ai avut dumneata cucuiul?

În sfârşit, moş Visarion găsea un om cu care să stea de vorbă, care nu-i lua în batjocură necazul.

— Şi mă mănâncă, domnule Cazimire.

— Te mănâncă? Aşa, ca şi cum ar porni o furnică să te gâdile cu picioruşele?

— Întocmai! întocmai aşa, domnule Cazimire!

Cantonierul se aşează la loc, pe prispă, şi clătină din cap, cu amărăciune.

— Îmi pare rău, domnule Visarioane!

— De ce? E primejdie? întrebă bătrânul, albind la faţă ca zidul cantonului.

În Loc să răspundă, Cazimir clătină mai departe din cap, cu aceeaşi amărăciune pe figură.

— E primejdie? Spune-mi, domnule Cazimire!

— Vreun doctor te-a văzut?

— M-a văzut unul, în tinereţe!

Cantonierul făcu un semn cu mâna, ca şi când, fără să ştie ce spusese doctorul acela, voia să arate că nu dă doi bani pe spusele sale.

— E mare primejdie, domnule Visarioane!

Bătrânul se lăsă ’pe marginea prispei, înmuiat din toate balamalele şi rămase cu ochii la Cazimir, ca la icoana mântuitorului. Nu era om prost, ştia asta tot satul, avea şi multă şiretenie pe deasupra şi multă îndemânare la socotit banul, dar iată-l că acum spaima îl prostise, nelăsându-i

minte nici cât unui copilandru care crede în basme.

— Mare primejdie! Vezi dumneata, domnule Visarioane… Dar ia spune-mi, ai demult cucuiul?

— Din tinereţe.

— Se brodeşte întocmai! Asta e, domnule Visarioane: cucuiul s-a făcut din prea multă minte, ştii, mintea n-a mai avut loc în creier şi prisosul a ieşit deasupra. Nu ţi-a spus şi doctorul tot ca mine?

Moş Visarion clătină din cap; nu, doctorul găsise altă pricină – o uitase şi avea atâta spaimă în suflet, încât nu simţea batjocura cantonierului.

— Şi-acuma ce să fac cu mâncărimile?

— Dumneata de mâncărimi te plângi? Asta-i floare la ureche! Primejdia stă în altă parte.

— Unde?

— Să nu plesnească vârful cucuiului şi să iasă creierul afară. Ştii, iese şi curge la vale, ca o coptură.

— Şi ce-i de făcut, domnule Cazimire? întrebă bătrânul, înfricoşându-se.

Cazimir clătină din cap, semn de îngrijorare.

— Mare primejdie, domnule Visarioane! Ai văzut laptele cura fierbe?

— Ei?

— Se umflă şi dă pe delături.

Bătrânul căscă gura.

— Ei?

— Ei, şi dacă dă pe delături, cum vine?

— Se afumă.

— Numai?

— Şi rămâne oala goală.

— Asta-i! Ai înţeles, domnule Visarioane?

Moş Visarion nu mai înţelegea nimica.

— Adică zici dumneata c-ar putea să plesnească şi să iasă afară coptură?

— Creierul, nu coptură, domnule Visarioane!

Bătrânul rămase cu gura deschisă.

— Şi ce trebuie să fac atunci, domnule Cazmire?

— Să te duci fuga la doctor, dar nu la oricare.

Asta nu mai era un sfat bun. Moş Visarion se ridică de pe prispă, mâniat, şi îşi puse pălăria, dar cum o puse lovi cucuiul şi scoase un geamăt.

— Te mănâncă?

— Nu; acu a început să mă doară.

— Asta-i semnul! Plesneşte şi iese creierul! Fugi la doctor, domnule Visarioane!

— Să mă duc la oraş?

— Care oraş?… La Bucureşti să te duci, este acolo, la spitalul Colfei, un profesor, adică unul care-i învaţă pe doctori şi numai el ştie să umble la creier.

— Tocmai la Bucureşti?

— La Bucureşti! Altfel…

Aici Cazimir ridică din umeri, semn că puteau urma toate nenorocirile.

— Nu mă duc! zise arţăgos moş Visarion, îndreptându-se spre poartă, în duşmănie cu

cantonierul.

Dar, ajungând în drum şovăi, îşi pipăi cucuiul pe sub pălărie, cu mâna tremurătoare şi întorcând capul, întrebă, peste gard, aşa, într-o doară:

— Şi unde zici că-i profesorul ăla de creier?

— La Bucureşti, la Spitalul Colţei.

— La Colţei?… Nu mă duc, de bine să ştiu că mor mâine!

Se dădu luptă mare în sufletul lui moş Visarion noaptea aceea, şi Iarăşi nu putu să închidă ochii, mâncându-l cucuiul şi pe deasupra durându-l înăuntru. Şi după ce se luptă astfel cu el însuşi, la ziuă, uitându-se în oglindă, îl cuprinse spaima, fiindcă umflătura zvâcnea, s-o vezi cu ochii, de parcă înăuntru era o fiinţă vie.

Atunci pe bătrân îl cuprinse într-adevăr spaima şi amintindu-şi de vorbele cantonierului, trecu, dintr-o săritură, peste toate socotelile lui dinainte, rămânând numai cu grija să nu-şi piardă creierul.

Aşa luă hotărârea să se ducă la Bucureşti şi, după ce le dădu porunci amănunţite nurorilor, după ce îi beşteli pe nepoţii morarului, după ce încuie dulapurile, odaia, beciul şi toate locurile unde era primejdie să pună cineva mâna, moş Visarion se duse la gară, să ia trenul, ocolind pe cât cu putinţă oamenii, rugându-se lui dumnezeu să nu-l vadă nimeni că pleacă şi pe urmă să dea de ştire, ca să afle furii.

La plecare, mâncărimea cucuiului întrecuse

toate măsurile… Dar când se întoarse, după două zile, cucuiul nu-l mai mânca; ’ avea în schimb mâncărime cumplită la inimă, şi se jura să-i plătească după cuviinţă cantonierului, care-l pusese pe drumuri. Că nu fusese de-ajuns timpul pierdut şi banii aruncaţi în vânt, cu trenul, se mai făcuse şi de râsul lumii.

Se dusese acolo, la Spitalul Colţii, şi-l găsise pe profesorul acela, dar profesorul, în loc să-l tămăduiască, îl pusese pe un scaun, în mijlocul odăii, ca să-i vadă cucuiul toţi doctorii tineri, învăţăceii. Era o odaie rotundă, cu bănci de jur-împrejur, ca la circuri – şi pe bănci stăteau tinerii, iar Moş Visarion stătea la mijloc, cu creştetul descoperit, în văzul tuturora. Şi-n loc să-l întrebe dacă nu-l doare, ori dacă nu-l mănâncă, profesorul vorbise un ceas întreg tinerilor, vorbe pe care nu putea să le înţeleagă bătrânul, arătând cu un beţişor cucuiul, şi răsucindu-l pe moş Visarion când spre unii, când spre alţii, ca pe comedianţii care stârnesc râsul mulţimii. E adevărat că învăţăceii nu râdeau, niciunul, ci scriau în caiete şi întrebau din când în când câte unele, în aceeaşi limbă neînţeleasă bătrânului. Iar la urmă, când se terminase comedia, coborâseră cu toţii din bănci şi veniseră pe rând să-i pipăie cucuiul.

— Ei, moşule, acu’ du-te cu bine! zisese apoi profesorul.

— Şi, cum, domnule doctor, cucuiul… Nu-i faceţi nimic?

— Păi ce să-i fac? îţi aduce vreo supărare?

— Mă mănâncă şi mă tem să nu…

Mai mult nu ascultase doctorul mare; dăduse o poruncă unuia din doctorii tineri, acesta adusese o alifie, unsese cu ea vârful cucuiului şi îndată trecuseră mâncărimile.

În schimb, moş Visarion venise cu mari mâncărimi la inimă. Avea să vadă el Cazfrnir plată, că-l pusese pe drumuri şi-l făcuse de râsul lumii!

Cum intră în ogradă, hapsânul se puse cu gura pe nurori, trânti uşile, dădu una cu piciorul în burta lui Gavrilă, îşi înjură vecinii, apoi se duse în livadă şi se luă de nepoţii morarului.

— Mâine e Duminica Floriilor şi n-aţi mântuit nici jumătate prunii! Leneşilor şi secăturilor!

— Moş Visarioane!…

— Să nu ridici gura la mine, că ţi-o astup cu pălmânt, şarpe ce eşti, şi jivină!

Oricât era de îndrăzneţ, Trică rămase descumpănit de mânia bătrânului. Parcă nu mai avea în el puteri să-l înfrunte, cum făcuse atuncea; se întâmplase nu ştiu ce cu moş Visarion, fierbea ceva în el, ca în cazanul locomotivei, se auzea un zumzăit înăuntru, de parcă ar fi înghiţit un stup de albine.

— Să mi-l aduceţi pe Culaie numaidecât! piţigăi bătrânul.

— E bolnav, moş Visarioane. Nu poate nici măcar să se ridice.

— Face pe bolnavul, de trântor ce este, îl ştiu eu! Dar las* că dacă-i aşa, îl aduc în pumni, ori de nu, vă dau pe mâna jandarmilor!

Şi zicând acestea, bătrânul, scos din fire, uitând ameninţarea lui Ilie Ţeposu, se năpusti pe poartă şi trecu drumul.

Sub geamul lui Culai se înşirau trei pruni, şi toţi trei înfloriseră peste noapte, ca printr-o minune.

Capitolul XXXI

CUM ARATA MOARTEA LA FAŢA

Culai zăcea în pat, fără să se mai ridice, de o săptămână. La început, după ce venise de la spital şi luase doctoriile, parcă se simţise mai bine, parcă prinsese iarăşi un pic de putere, parcă i se mai împlinise şi obrazul, supt şi pământiu până atuncea, dar de tuşit tuşea întruna, şi năduşea, fără să simtă căldură. Aşa o dusese o vreme, ridicându-se anevoie şi târându-se până la geam, ca moşnegii, ca să se uite cum se topeşte zăpada pe dealuri.

— Lasă, Culaie, că dacă vine primăvara, te faci bine! zicea Trică, îmbărbătându-l.

— Şi la vară o să zburăm cu avionul! adăuga Uţă. Face avion Cazimir, aşa ne-a făgăduit şi tu ştii că el îşi ţine făgăduielile.

Seara, când sfârşeau lucrul în livada hapsânului, cei doi fraţi nu plecau acasă până nu treceau pe la Culaie, să vadă cum îi mai merge şi să-i spună o vorbă bună. Veneau şi dimineaţa,

când nu era rândul lor la şcoală şi-atunci îi aduceau, sub mintene, câte ceva de-ale gurii, cât puteau şi ei să ia de acasă, fără să lase urmă.

Venea şi Cazimir, adesea, şi stătea ore lungi la căpătâiul bolnavului, dar el, care ştia să născocească atâtea, nu era în stare acum să-i spună o vorbă, de parcă îşi pierduse şi graiul, şi mintea. Asculta răsuflarea pripită a copilului şi îşi frământă pumnii, tot ce putea face în faţa bolii, care, după semne, îşi urma drumul fără gând de întoarcere şi de iertare. Şi-avea mare mustrare de cuget cantonierul, deşi altcineva n-ar fi putut să-i găsească vină, că băiatul răcise în noaptea aceea, pe ploaie… Şi-atunci se ridica de pe scaun, şi se ducea în odaia de alături, unde era mania bolnavului, cu ceilalţi doi copiii.

— Femeie, nu sta cu mâinile în sân, că se prăpădeşte bietul Culaie!

— Dar ce-ai vrea dumneata să fac, ia spune-mi?

— Să-l cauţi; să-l duci la spitale!

— Nu l-am dus şi-a fost de pomană?

— Nu trebuia să te dai bătută cu una cu două, că-i un suflet de om, nu-i o gâză, să nu-ţi fie milă, că nu-i nimic mai sfânt şi mai de preţ în lume, decât sufletul copilului!

Atunci femeia îşi ieşea din fire, avea multe necazuri pe inimă, şi se străduia destul să-i crească pe ceilalţi:

— Ia mai du-te de-aici, ciungule şi

păduchiosule, şi vezi-ţi mai bine de-ale tale!

Cazimir ieşea, clătinând din cap, nu-i purta pică femeii p) e/ntrlu aceste vorbe de ocară, înţelegea că nu pornesc din vreo răutate a inimii, ci din prea multă amărăciune. Dar oricum, ea îl ocăra degeaba, că, dacă fusese cu băiatul la oraş, să-l pună la raze, nu cheltuise din banii luaţi pe ţuică, nici din banii bărbatului, că aceia în bună parte mergeau la plata datoriilor, ci din leafa cantonierului. Numai că ei, banul, venit de la altul ori muncit cu trudă, i se părea la fel de scump şi o durea inima să-l cheltuiască de pomană. Mai bine, din acei bani le-ar fi luat câte o ţoală ăstorlalţi, şi le-ar fi dat mâncare mai bună – să scape ei şi să se bucure de viaţă, dacă nu mai era nicio nădejde cu celălalt.

Aşa gândea mama bolnavului, şi, în învrăjbirea ei, şi în mâniile care-i rodeau sufletul, şi în durerile care îi împovărau inima, poate nu era o mamă mai puţin bună.

Culai zăcuse astfel, într-un fel de răgaz pe care i-l dădea boala, mai ridicându-se din pat, mai târându-se prin odaie, mai odihnindu-se, în capul oaselor, că i se scârbise totul în trup din atingerea îndelungată cu salteaua. Dar într-o noapte, cam cu o săptămână în urmă, îl trezise din somn, înăbuşindu-l, o tuse mai rea decât toate de până acuma – şi pe urmă îi ţâşnise sângele pe gură de făcuse totul roşu în juru-i, şi patul, şi cămaşa de pe dânsul, până se repezise maică-sa cu ligheanul.

Iar de atunci nu-şi mai venise în fire decât la răstimpuri, când se uita, cu ochii mari şi parcă încercuiţi de îngheţuri, la prunii înmuguriţi care umbreau geamul. Restul timpului zăcea, în nesimţire, răsuflând repede şi fără adâncime, cu ochii închişi, cu fruntea îmb'robonată, cu nasul subţiat ca o muchie, cu oasele capului desenate sub piele, unul câte unul. Din când în când spunea câte o vorbă, rostită şuierat şi în neştire, că nu i-o înţelegea nimeni: iar dacă deschidea ochii în acele clipe, privirea nu i se oprea în odaie, nu vedea pe cel din juru-i, ci parcă se ducea departe, pierzându-se peste dealuri.

Chiar în ajun, seara, fusese acolo Cazimir, şi îi găsise pe nepoţii morarului, speriaţi de moartea care se simţea cum vine, fluturându-şi coasa şi veşmintele negre în odaie.

Iar pe urmă, plecând tustrei împreună, spusese cantonierul, cu umerii aduşi de parcă ar fi avut frântă şira spinării:

— Nu mai e nicio nădejde! Se prăpădeşte bietul Culaie!;

Uţă plângea pe mijlocul drumului, fără să-l audă nifneni, plâns adânc şi tăcut, lipsit de suspine, aşa de nefiresc la vârsti copilului. Trică nu plângea, fiindu-i mai tare inima şi nevrând să creadă în trista prevestire a cantonierului.

— Trebuie să facem ceva, Cazimire! spuse el, mai încolo.

— Nu mai ai ce face. Pentru asta se cerea

îngrijire mare…

— Îi dau bocănceii mei! bâigui Uţă, jertfindu-şi singurul bun, fără să se gândească la lipsa de folos a darului.

Şi astăzi, când bolnavul abia îşi mai trăgea sufletul, moş Visarion ar fi dorit să-l vadă săpându-i prunii la rădăcină!

— Nene, nu-l lăsa să se ducă! Dă-i una cu sapa în cap! strigă Uţă, asmuţindu-l pe frate-su asupra bătrânului.

Trică o luă la fugă, dar când ajunse, moş Visarion intrase în odaia bolnavului şi se uita, împietrit, la chipul care lua trăsăturile nefiinţei. Orice s-ar fi aşteptat moş Visarion să găsească în odaie, orice i-ar fi făcut bine, îngăduindu-i să-şi verse mânia, numai la chipul morţii nu se gândise. Şi când o văzu, clempănindu-şi oasele şi culmpănindu-şi coasa pe umeri, îl cuprinse spaima, fiindcă moartea avea coasa lungă – şi putea să-l aştepte şi pe el la colţul casei, peste drum, în ogradă, pe prispă, undeva, pe unde-i era drumul. Se gândise până acuma la pruni, la prisacă, la ţuică, la biruri, numai gândul morţii nu-l petrecuse. Şi deodată, îşi dădu seama că dacă moartea era necruţătoare cu copiii, de ce-ar fi arătat mai multă îngăduinţă bătrânilor?

— Tu eşti, Cazimire? şopti, aiurind bolnavul.

Moş Visarion se trase de-a-ndăratele spre uşă, cu mâinile răşchirate, parcă apărându-se, să nu ia molima, să nu se întindă coasa morţii peste

căpătâiul bolnavului şi să-l prindă şi pe dânsul

— Cazimire!… Ce-a făcut sultanul?…

În aiureala lui, copilul parcă încerca să râdă, parcă îi clipocea în glasul stins susurul unui izvoraş de munte.

— Şi măgarul, Cazimire?… Măgarul sapă prunii 1.

Susurul izvorului se stinse.

Moş Visarion stătea ţeapăn, cu mâna pe clanţa uşii, ascultând glasul morţii, după ce-i văzuse chipul. Şi glasul morţii îi dădea o amorţeală, în dreptul genunchilor – nu putea face un pas mai departe, să iasă pe uşă.

— Cazimire!…

Acum glasul luase adâncime, ca fluviile care se duc spre mare, purtând trudnic cu ele mâlul pământului.

— Să ştii, Cazimire… Eu nu am răcit atunci… pe ploaie… când au scăpat iernaţii…

Moş Visarion întoarse capul, cu o tresărire, şi ascultă glasul morţii, nu mai puţin înspăimântat decât înainte, dar zgândărit în iniina-i haină, de ceea ce simţea că e tainic şi cumplit în vorbele fără şir ale copilului.

— Să ştii că…

Nu mai era glas, ci un şuierat stins, amestecându-se cu răsuflarea gâfâitoare şi lăsând să picure la răstimpuri câte o vorbă răsleaţă, căreia nu i-ai fi găsit legătura şi înţelesul dacă n-ai fi avut trezite bănuâe-l Ele.

— Au… ajuns, Cazimire!… Simte… inima… Şi mi-a spus… cel tânăr, soldatul… Atunci… în pădure… când… Când aşteptam trenul…

Aici glasul se pierdu, cum se pierd fluviile în lărgimea mării – şi în locul lui se ridică o gâlgâială umedă.

— Ieşi afară! scrâşni Trică, împingând uşa şi năpustindu-se asupra bătrânului.

Stătuse afară, ca să nu tulbure liniştea din odaie, de vreme ce omul fără inimă apucase să intre. Dar, văzându-l că întârzie, îşi piterdu^e răbdarea.

— Ieşi afară că-ţi crăp capul, Moş Visarioane! Nu-l vezi că se stinge? Vrei să moară acu’ sub ochii dumitale?

Pe chipul lătăreţ al bătrânului se ivi un rânjet, care-i desgoli ştirbiturile din gură, apoi se duse încreţit pe toată faţa, peste frunte, până în vârful cucuiului.

— Şterge-o de sapă prunii! răcni, ieşind din odaie, lăsând frica morţii în urmă.

Şi, în loc să se întoarcă în livadă, îşi săltă cu mâna vătămătură de sub pântece, apoi o luă la vale, şi, strecurându-se printre ulucile rupte, intră în curtea jandarmilor.

Capitolul XXXII

HOTĂRÂRI DISPERATE

Viaţa îşi ieşise demult din ale sale şi n-o mai strunea nimeni; plutea o nelinişte fără margini asupra lumii, se ridicaseră oamenii paşnici în faţa

zurbagiilor, popoarele se încăieraseră cât era pământul de mare, plecau flăcăii din sat, unul câte unul, la oştire, căpătau puşcă, învăţau ochirea, apoi li se dădea cartuşe şi erau trimişi la luptă, de unde veneau înapoi după un timp, fără un picior, fără o mână, ori le venea numai numele. Vătăşelul de la primărie umbla prin sat şi ducea plicuri galbene, femeilor, şi când le vedeau, femeile începeau să bocească, şi să-şi rupă părul, fără să le mai deschidă, ştiindu-le dinainte cuprinsul.

În acest timp, când lumea se frământă, schingiuită, pentru unii viaţa nu arăta nicio schimbare. Domnişoara Eleonora ştia că este război în lume, dar nu îi simţea urmările, deşi auzea şoapte îngrijorate în juru-i, că s-a prăbuşit frontul la Stalingrad, unde a fost crâncenă bătălie tot timpul iernii şi acum îi merge rău zurbagiului. Fusese cu pensionul să ducă flori, ţigări şi prăjituri răniţilor din spitale, dar nu-i văzuse pe cei sfârtecaţi, jumătăţi sau sferturi de oameni, ci pe răniţii chipeşi, cu bandaje albe la cap, cu o mână în eşarfă, zâmbind ca în faţa fotografului… Şi impresionată, domnişoara Eleonora simţise dorinţa eroismului; ar fi vrut să facă o faptă vitejească, dar nu ştia cum, să se ducă de pildă pe front, infirmieră, deşi nu avea vârsta cerută de legile militare, sau să intre chiar în oştire, ca Ecaterina Teodoroiu, să moară pentru patrie şi apoi să i se facă statuie…

Deocamdată însă acestea erau numai

gânduri, care o înfiorau seara, la culcare, când îi venea în minte un chip văzut la spital, un ofiţer tânăr cu o rană la frunte, care o urmărise îndrăzneţ cu privirea.

Altminteri, domnişoara învăţa mai departe franceza, germana şi pianul – iar astăzi venea în vacanţa Paştelui tot în vagonul de clasa întâia.

Stătea la geam şi vântul îi flutura părul bălai, legat cu cordeluţa trandafirie. În partea cealaltă a geamului se afla un tânăr, chipeş, dar din nefericire în haine civile, deşi lucrate cu mare meşteşug, din ştofă de lână, moale şi pufoasă, nu din celofibră cum purta toată lumea. Tânărul avea o servietă galbenă, pusă în plasa compartimentului şi, după cum aflase domnişoara Eleonora, se ducea să cerceteze o neregulă judiciară, la Lespezi, fiind avocatul societăţii care exploata pădurile. Găsindu-l în compartiment înainte de plecarea trenului, domnişoara strâmbase din nas, fiindcă ei îi plăceau numai actorii de cinematograf, iar acum în urmă, ofiţerii – cei răniţi la frunte mai cu seamă.

Dar, după două staţii, băgase de seamă că hainele tânărului erau croite fără greşeală, iar el, cum mai avea şi o fărâmă de mustăcioară, pe lângă statura neobişnuit de înaltă, semăna cu Amedeo Nazzari, un actor de cinematograf la mare preţ în vremea aceea, ca şi Rosano Brazzi, cealaltă slăbiciune a domnişoarei Eleonora. Şi acum, încă o staţie mai încolo, stăteau amândoi la

fereastra vagonului…

Petruş le auzea vorbele; era pe platformă, cu lădiţa lui soldăţească şi compartimentul lor se afla alături. N-o văzuse mai dinainte pe domnişoara Eleonora, poate nu s-ar mai fi urcat acolo, şi, când îi auzise glasul, voise să-şi ia lădiţa să se ducă în altă parte, fiindcă mai erau şi alte vagoane. Apoi socotise că acesta ar fi un semn de slăbiciune şi de laşitate, nepotrivit cu unele fapte ale lui, pentru care nutrea o tăcută mândrie. Când înfrunţi întunericul nopţii cu toate primejdiile pe care el ţi le poate scoate în cale, când aştepţi un tren în taina conspirării şi apoi te caţeri pe tampoane, în bătaia vântului şi-n ploaie – şi tragi frânghia de alarmă pentru a săvârşi o faptă care nu-ţi aduce niciun folos ţie, dar pe care o socoteşti o faptă îndreptăţită şi bună, nu trebuie să te mai temi de glasul vrăjitoresc al nici unei domnişoare.

Petruş se mai gândea uneori la domnişoara Eleonora, cu un fel de descurajare şi amărăciune, aşa cum te gândeşti la un caiet în care ţi-ai scris simţămintele şi pe urmă l-a udat ploaia, păţind scrisul şi făcând de neînţeles cele mărturisite acolo. Starea lui nu se datora vorbelor lui Culaie, ele se aşezaseră pe o temelie făcută mai dinainte, şi nu dintr-o singură piatră, dar desigur că între aceste pietre de temelie, plimbarea cu sania şi întoarcerea lui, singur, fusese cea mai mare.

Acum domnişoara Eleonora vorbea despre eroism, şi Petruş îi auzea vorbele.

— Aş vrea să săvârşesc o faptă care să uimească lumea! spunea domnişoara, cu părul fluturat în fereastra vagonului.

— Ce fel de faptă, domnişoară?

Tânărul, om de legi, nu se înflăcăra aşa de uşor, chiar dacă-i plăceau ochii domnişoarei.

— Ai putea săvârşi o crimă, sau o escrocherie şi ai uimi lumea…

— Oh, domnule! Asta-i deformaţie profesională!…

— Sau ai putea, de pildă, când te întorci la şcoală, să ne întâlnim într-o seară în grădina publică; desigur că şi acesta ar fi un fel de a uimi lumea.

— Eşti îndrăzneţ, domnule!

— Nu, domnişoară, acum am glumit. Dacă ai vrea să ne întâlnim, aş face în aşa fel să nu ne vadă nimeni!

Domnişoara Eleonora oftă; nu-i displăcea chipul cum tânărul avocat învârtea vorbele – doar asta-i era meseria! – nu-i displăcea nici ideea de a se plimba tainic cu Amedeo Nazzari, în lipsa lui Rosano Brazzi, adevărata ei slăbiciune. Dar cum de nu înţelegea tânărul că, în viteza trenului, gândurile ei prindeau aripi, dându-i dorinţa de a se ridica deasupra celor din jur, ca o valchirie?

— Aş vrea să mă duc la război, domnule!

— Dar câţi ani ai dumneata, domnişoară?

— Şaptesprezece!

Petruş, care o auzea, ştia că abia împlinise

cincisprezece; şi el minţise astă-iarnă, numai că minciuna lui rămânea una pe când domnişoara Eleonora era făcută să mintă de-a pururi, dându-şi mai mulţi ani astăzi, scăzându-le mai târziu numărul.

— Dacă m-ar primi, m-aş face aviatoare. Aş vrea să zbor, să mă lupt cu avioanele duşmane, să le dobor în flăcări, să-mi ţiuie gloanţele la ureche, să bubuie tunurile… în zilele noastre, numai aşa mi-ar plăcea să trăiesc, domnule!

— Şi nu ţi-ar fi frică, domnişoară?

Domnişoara Eleonora 11 privi pieziş pe tânărul din fereastră, biciuindu-l cu un fulger albastru.

— Frică?… Nu, domnule! înseamnă că n-ai înţeles nimic din vorbele mele!

— Dar dacă te-ar atinge un glonţ şi ţi-ar lua foc avionul?

— Atunci m-aş prăbuşi în flăcări şi aş muri ca o eroină.

Inima lui Petruş începuse să bată iarăşi în ritmul acela – simţea o descumpănire în suflet, începea iar s-o înfrăţească pe domnişoara Eleonora cu norii, către care năzuia ea acuma, aşa cum o visase el în primele zile…

Dar ceea ce se întâmpla acum în sufletul lui nu avea nicio însemnătate, în faţa zguduirii care îl aştepta la capul drumului. Fiindcă viaţa îşi ieşise din ale sale şi trântea oameni la pământ, în dreapta şi-n stânga, nimicitoare, făcându-i una cu

ţărâna.

Era întuneric în gară când sosi trenul, la ceasul zece seara. Sub felinarul camuflat care ardea firav pe peron, Petruş desluşi mai multe umbre, maică-sa, nerăbdătoare, aşteptându-l pe Valerică şi căutându-l cu ochii pe la toate vagoanele, cucoana şefului de post, cu Pândele, să ia geamantanul domnişoarei... Valerică însă nu venise, scăpase trenul, fiindcă după prânz se dusese să joace biliard, la cafenea, cu unii – şi pesemne, ţinut de fierbinţeala jocului, ajunsese prea târziu la gară.

Petruş se strecură pe marginea peronului, să ocolească gara şi să intre pe la bucătărie. La colţ zări o umbră, scoţând capul de după puţ şi strigându-l, în şoaptă:

— Petruş!

Băiatul se opri, mirat şi bucuros că îl aşteptase şi pe el cineva, în gară.

— Tu eşti, Uţă? întrebă, apropiindu-se.

Cu tot întunericul, se simţea că pe nepotul morarului îl stăpânea mare tulburare şi spaimă.

— Lasă-ţi lădiţa şi vino repede!

Petruş îl ştia îndrăzneţ şi fără teamă, şi dacă îi tremura aşa de rău glasul acuma, însemna că avea un motiv care nu putea fi pus la îndoială.

— Ce s-a întâmplat, Uţă?

— Las' că-ţi spun pe urmă! Acuma vino repede, că nu-i vreme.

— Unde?

— La ghereta macagiului; e şi Trică acolo.

— Du-te că te-ajung din urmă!

Însă Petruş zăbovi în casă, fără voia lui şi fără să se fi aşteptat la asta. Când intră, pe la bucătărie, tocmai intra şi maică-sa, prin faţă, cu chipul rătăcit, frângându-şi mâinile de nelinişte.

— Unde-i Valerică?

— Nu ştiu!

— Cum nu ştii? Nu l-ai văzut în gară? N-aţi plecat împreună?

Întreba, ca şi când n-ar fi ştiut că ea îl îndemnase pe Valerică să nu umble niciodată cu

frate-su vitreg.

— N-am plecat împreună; madam Gagu mi-a spus că e la cafenea şi joacă biliard, cu băieţii.

— Minţi! izbucni cucoana şefului de gară, arzându-i o palmă.

Apoi ieşi pe uşă şi se năpusti dincolo, la biroul telegrafului, unde domnul Manole îşi făcea „casa”, adică socoteala biletelor vândute în ziua aceea. Petruş nu mai pierdu vremea şi se strecură pe la bucătărie, neliniştit de venirea tainică a lui Uţă şi de glasul lui care arăta atâta spaimă. Pe fereastra din spate, o auzea pe maică-sa, văicărindu-se în biroul telegrafului:

— Manolică, ţie puţin îţi pasă, eşti liniştit că ţi-a venit odrasla… Să-l trimiţi pe Dumitru chiar în noaptea asta! Cu ce-o şti, cu ce n-o şti, să se ducă la oraş şi să-mi aducă băiatul!

Valerică veni singur, a doua zi la prânz, cu un ochi învineţit şi cu hainele sfâşiate – dar până atunci se petrecuseră alte fapte…

Petruş se duse, dibuind drumul pe marginea liniei, până ce zări ghereta macagiului, singuratică; felinarul de la macaz ardea firav, arătându-şi luminile galbene, fiecare cu rostul ei pentru acar şi pentru mecanic.

— Petruş!

Simţindu-l, două umbre se desprinseră de lângă gheretă şi veniră aproape.

— Ce este? întrebă neliniştit băiatul şefului de gară.

— Pe Cazimir l-au luat la post azi după masă!

Stăteau toţi trei sub salcâmi, cu inimile îngheţate, judecând ce e^Je trebuia urmată.

— Şi credeţi că moş Visarion s-a dus să-l pârască?

— Ce să credem! A spus el singur, să-l audă tot satul! Se bucură, lua-l-ar ciuma şi strigă, oricui îi trece pe la poartă: „Ai auzit? Aha, l-am înfundat! Ce credea leahul?”

— Vezi, – zise Uţă, cu mâhnire, oprindu-l pe frate-su, – dacă nu-l lăsai pe moş Visarion să se ducă la Culaie…

— Degeaba acuma!

Petruş stătea înlemnit, ca spinarea în trunchiul salcâmului; îl înţepa un ciot, în umăr, dar nu lua seama la nimic care-i privea trupul ca gheaţa.

— Şi cum, numai aşa, pe o vorbă a lui Culaie?

— Ce trebuie mai mult, ca să ridici omul şi să începi cercetările? E de ajuns să te bănuiască.

— Şi pe Culaie l-au lăsat în pace?

— Nu; a fost şeful postului, să-l ridice şi pe el, dar când a văzut că trage să moară s-a dus şi-a pus un jandarm, să-l păzească.

— Şi-acum Cazimir e la Post?

— Da, de azi după masă!

— Oare l-or fi bătut?

Prin inima copiilor trecu o înfiorare şi îşi simţiră trupurile strânse ca în lanţuri. Ce să mai întrebi? Iei pe cineva la Post chiar pentru o faptă

mai mică decât asta şi iese de acolo fără să-l bată, fără să-l schingiuiască?

— Mai bine să spuie tot şi să scape de casne! zise Petruş.

El era cel mai buimăcit de nenorocirea asta, ceilalţi doi o ştiau mai din vreme, avuseseră când să cugete, să se sfătuiască. În el gândurile se încrucişau cu iuţeala fulgerelor care brăzdează cerul, neîngăduindu-ţi să urmăreşti pe unul, sau pe altul.

— N-o să spună nimic! vorbi Trică.

— Nici dacă l-ar tăia în bucăţi şi i-ar da cu sare! adăugă frate-su.

Petruş se desprinse de trupul copacului – o clipă aşteptă să-şi găsească glasul şi pe urmă zise – dar nu se auzi, îl auziră numai ceilalţi:

— Atunci trebuie să spunem noi!

O, primăvară, cine nu ţi-a cântat frumuseţea! Cine nu ţi-a adulmecat niireazma proaspătă şi dulce ca apa izvorului, ca aerul dimineţii, cine nu ţi-a simţit seva amestecându-i-se în inimă cu sângele vieţii, cine n-a cunoscut tainicul foşnet cu care tu faci să crească din pământ spicul ierbii, să se umfle mugurul, să se trezească glasul nou al omului şi al păsării şi toate înfrăţite să cânte, suav şi marţial, imn tinereţii?!…

O, copilărie blajină, cine nu ţi-a închinat mângâierea, basmul şi versul?

Era primăvară, era albastru sus cerul nopţii, fremăta salcâmul, pocneau mugurii, răsărea spicul

ierbii – şi cei trei copii, faţă în faţă cu primăvara şi cu dramele vieţii, uitaseră basmul, nu mai ştiau versul…

Nepoţii morarului îl priviră pe al treilea în faţă, apoi înclinară din cap, dovedind că aveau hotărârea luată.

— Bunicul ne-a îndemnat să stăm ascunşi în casă, până trece năpasta.

— I-aţi spus?

— I-am spus, că tot avea să afle. L-am rugat să ne ierte şi i-am cerut sfatul…

Vorbea Trică, limpede, ca un om mare – şi cu o linişte care ar fi uimit pe oricine, acum, când în joc nu era o copilărie, ci viaţa sau moartea.

— Şi moş Aron ce-a zis?

— A zis că n-am făcut bine, că ne-am amestecat în treburi care nu ne priveau pe noi, dar că acum, dacă s-a întâmplat aşa, nu e vina noastră.

— Îl blesteamă pe Cazimir? Socoteşte că el e vinovatul?

— Nu, socoteşte că el a făcut ceea ce se cuvenea să facă, dar să ne fi trimis pe noi acasă.

— Eu tot nu m-aş fi dus! şopti Uţă.

— Şi-acum, voi cum ziceţi să facem?

— Noi ne ducem la Post chiar în seara asta. Bunicul a spus să nu care cumva să ieşim din casă, că ne pândeşte primejdie de moarte, că, dacă mărturisim noi, Cazimir tot nu scapă de cazne şi nici nu-i uşurăm pedeapsa. Şi ne-a băgat în odaie,

dar noi, pe la nouă, când s-a culcat mama, am sărit pe fereastră.

Petruş se gândi numai o clipă; nu mai simţea nici^ic din el, nici trup, nici suflet – doar cugetul, care atârna mai greu decât toată fosta lui făptură, întreagă. Îşi ieşise rău din ale ei viaţa şi-i trântise pe tustrei în ţărână, dar datoria lor era să se ridice şi s-o înfrunte, ca bărbaţii.

— Duceţi-vă! zise pe urmă. Vin şi eu după voi. Mă duc numai să-i spun tatii.

Domnul Manole îşi terminase socotelile şi tocmai încuia casa. Pe birou, sub lampa cu abajur de hârtie afumată ţăcănea telegraful – chemând alte staţii, pe unde se ducea trenul, în noapte.

Petruş intră şi rămase în uşă, palid şi ţeapăn ca spânzuraţii.

— Ai venit?

Poate era în glasul şefului de gară o umbră de bucurie, dar o înfrâna, fiindcă din odaie se auzeau bocetele şi văicărelile nevestei, care plângea după Valerică, neştiind pe unde i-l aruncase soarta.

Dumitru macagiul primise poruncă să fie gata ca să plece cu mărfarul care putea să sosească pe la douăsprezece noaptea; ca să se urce mai devreme în vreun tren cu muniţii nu-l lăsau soldaţii. Dar pe urmă, până la ziuă, până suna telefonul, cu veste de la Dumitru, de la domnul Gagu, ce făcea, cum îşi domolea neliniştile şi nerăbdarea mama băiatului?

Intre două suspine ale ei, din odaia telegrafului pătrunse izbucnirea unui glas mâniat, parcă un răcnet – şi femeia tresări speriată.

Totul în jur, un pas pe pietrişul peronului, ţăcănitul pendulei, scârţâitul unei căruţe care trecea pe şosea, în spatele gării, o făcea să tresară, umplându-i inima de spaimă şi de speranţă.

Apoi dincolo se auzi răsunetul unei palme năprasnice, urmată de o buşitură, ca şi cum cineva s-ar fi prăbuşit pe podele – se auzi uşa de la odaia sălii de aşteptare trântindu-se, se auzi cheia răsucindu-se în broască, lucru care nu se făcea niciodată, paşi apăsaţi străbătură peronul şi o clipă mai târziu şeful gării intră pe uşă, doborât, cu privirea împrăştiată.

— Ce-i cu Valerică? izbucni nevastă-sa, văzându-i înfăţişarea. Spune-mi, spune-mi, nu mă mai chinui! Ai primit o veste? I s-a întâmplat ceva băiatului?

Şeful gării se lăsă moale pe un scaun şi îşi luă capul în palme.

— M-am nenorocit! şopti, cu glasul ca şuierul şarpelui.

Nevasta se năpusti asupra lui şi începu să-l zgâlţâie, disperată:

— Dar vorbeşte o dată, că mă ucizi! Spune-mi, ce-i cu băiatul?

Bărbatul îşi legăna capul, în palme, neîndrăznind s-o privească.

— Nu-i nimic cu Valerică… Nu! Fii liniştită!

— Dar atunci ce ai, ce intri aşa, să-mi sară inima din loc, când ştii cât sunt de speriată?

— Petruş…

— Lasă-mă-n pace cu Petruş! Mie să mi-l aduci pe Valerică!

Şeful gării îşi luă mâinile de la ochi şi o privi fără s-o desluşească, privirea miopilor, în care se citea neînţelegere, disperare şi groază.

— M-am nenorocit, Natalio!… S-a sfârşit cu mine! Petruş… Petruş e…

Femeia nu auzea, nu înţelegea, n-avea gând pentru nimic ce nu era în legătură cu băiatul.

— Dar lasă-mă odată în pace cu Petruş al tău! izbucni, luând de alături un sfeşnic şi aruncându-l nestăpânită, asupra bărbatului.

Din întâmplare, sfeşnicul nimeri pe alături, se lovi în perete şi căzu zdrăngănind, pe duşumele. Şeful gării se uită la sfeşnic, se uită la nevastă, apoi îl podidiră lacrimile.

— Petruş e un trădător şi-un nemernic! O să-l ducă la Curtea Marţială! bâigui, cu inima disperată.

Capitolul XXXIII

NIMENI NU DOARME ÎN NOAPTEA ASTA

Ferestrele sălii de aşteptare aveau drugi de fier, şi cele dinspre peron, şi cea din spate, altfel ar fi sărit pe geam şi s-ar fi dus la postul de jandarmi, urmându-i pe nepoţii morarului. Asta îl chinuise mai rău pe Petruş, în acea noapte, gândul

că ei îl judecau, socotindu-l nemernic, că îi trimisese acolo, iar el rămăsese acasă. N-aveau de unde şti că se afla şi el tot la închisoare, dar în loc să-l fi închis jandarmii, îl închisese taică-su.

Aşa se zbuciumă Petruş, ore îndelungate, în ticf-tacul pendulei şi-n ţăcănitul telegrafului – smucind uşa, zgâlţâind drugii de fier, de la ferestre, alergând de la un perete la altul.

După un timp, când pendula bătea ora trei din noapte, uşa de pe peron, la odaia telegrafului, se deschise şi auzi dincolo paşi; îi recunoscu, erau paşii lui taică-su, care măsura şi el odaia, dintr-un perete în altul, pesemne în prada aceluiaşi zbucium pe care îl încerca şi băiatul. Poate fusese la postul de jandarmi, să vadă, să afle, poate n-avea linişte să aştepte dimineaţa dincolo, în casă, unde se zbuciuma altcineva, pentru altul.

Petruş ascultă o vreme paşii, pe urmă se duse la uşa care lega sala de aşteptare cu biroul telegrafului.

— Tată!

La prima chemare taică-su nu răspunse – îşi urmă mersul învârtindu-se ca într-o cuşcă, între un perete şi altul.

— Tată! strigă a doua oară băiatul, zgâlţâind clanţa.

Paşii se opriră, în dreptul uşii, şi se auzi vorba, năprasnică:

— Taci!… Taci că te ucid cu mâna mea, descreieratule!

Petruş se lăsă jos, pe duşumeaua murdară, încercând să adune în minte cuvintele cu care să-l înduplece pe taică-su. Nu voia iertare; dacă săvârşise o greşeală, îşi cerea judecata dreaptă şi oricât de aspră – şi închisoarea adevărată, nu pe cea de-acasă.

Paşii din birou conteniră după un timp, scârţâi un scaun şi pe urmă se făcu linişte; în tot cuprinsul gării nu se mai auzea decât tic-tacul cumpănit al pendulei, adormise şi telegraful. Şi în liniştea aceea, Petruş desluşi deodată suspine venind din încăperea alăturată, suspine adânci, întretăiate de spasmuri – şi înţelese, înmărmurit, că taică-su plângea, poate prăbuşit cu capul pe masă. Şi din tot ce fusese pentru el suferinţă în viaţă, cea de acum le întrecea pe toate – fiindcă niciodată copilul nu a cunoscut plânsul tatălui şi nici nu a putut să şi-l închipu iască.

— Tată! izbucni băiatul.

Dincolo plânsul se auzea, mai departe, pornit ca dintr-o inimă lipsită de orice speranţă.

Petruş se ridică şi începu să zgâlţâie uşa. Fiul nu putea să îndure hohotele care în ridicau pe el deasupra lui taică-su – făcându-l mic şi nevolnic, la picioarele lui, pe cel ce îi dăduse viaţă.

— Tată, omoară-mă – şi termină odată!

Scaunul scârţâi iarăşi, iarăşi se auziră paşii, se auzi deschizându-se uşa cealaltă şi plânsul tatălui se pierdu afară, în noapte.

Băiatul căzu în genunchi, cu fruntea în uşă şi

aşa rămase, până se iviră zorile la fereastră. Atunci desluşi alţi paşi, mai grei, înconjurând gara, tropăind la uşa telegrafului, auzi glasuri şi recunoscându-l pe şeful de post îşi simţi inima uşurată.

„A venit să mă ia!” îşi zise, liniştit că în curând se va întâlni cu ceilalţi – şi-i va fi întârzierea, în sfârşit, înţeleasă.

le ne facem, domnule Manole? gâfâi jandarmul, având parcă şi el vocea ştearsă şi speriată.

— Nu ştiu, domnule Grigore, nu ştiu! Salvează-mă şi îţi jur că am să-ţi fiu recunoscător toată viaţa!

— Dar cum să facem, învaţă-mă! Dacă nu veneau nepoţii morarului... Acum o să urle tot satul!

— Nu ştiu, domnule Grigore! Judecă dumneata cum e mai bine, şi salvează-mă! Gândeşte-te că eşti şi dumneata tată!

Petruş rămăsese în genunchi, la uşă, şi asculta cu chipul ca de piatră.

Şeful de post oftă atât de adânc, încât i se auzi scârţâind centironul.

— Nu ştiu – şi mâine la prânz poate să pice căpitanul...

— Ai anunţat la legiune?

— Puteam altfel? Noroc că era în judeţ căpitanul, că altfel venea astăzi.

— Şi copiii ăilalţi, unde sunt acuma?

— La arest, că doar nu era să-i las acasă!

— Ştie cineva de ei?

— Ştie, jandarmii… A venit morarul, astă noapte…

Urmă o altă tăcere, după care vocea şefului de gară izbucni, disperată:

— Salvează-mă, domnule Grigore! Salvează-mă!

— Dar înţelege-mă, omule, că asta vreau; altfel nu veneam încoace. Încearcă de te linişteşte şi să vorbim, să ne spargem capul, să vedem ce putem face!

Se auzea răsuflarea grea a jandarmului, şi răsuflarea mai pripită, fără stăpânire, a tatălui.

— Domnule Manole – vorbi şeful de post, după o vreme – am să încerc să fac ceva, dar dacă o ieşi rău, mă paşte puşcăria pe viaţă… Şi am şi eu două suflete cu mine, fata şi nevasta…

Urmă o altă tăcere, plină doar de răsuflarea oamenilor şi Petruş parcă îi simţi că se uită unul la altul, pătrunzător, căutând să se înţeleagă.

— Ce să-ţi dau, domnule Grigore? gâfâi taică-su. Ştii că trăiesc din leafă.

— Eu n-am venit să-ţi cer bani pentru asta! protestă, moale, jandarmul. Dar lasă, cât ai fost la oraş, ai învârtit bine treaba, cu vagoanele.

Şeful gării socoti potrivit să nu mai lungească vorba de pomană; să spună vorbele pe faţă şi să se înţeleagă. Ceva în răsuflarea şi în glasul lui se schimbase.

— Domnule Grigore – zise, aproape în şoaptă, – nu trebuie să ştie nimic nevasta… Am nişte napoleoni de aur. Poţi să-ţi dau zece.

— Cât face asta?

— Vreo cincisprezece mii de lei, nu ştiu bine cât se mai vinde bucata.

Dincolo, băiatul înţelese că se tocmeau pentru el, zece napoleoni de aur – viaţa.

— E puţin, domnule Manole! Dacă o păţesc… gândeşte-te, am fată şi nevastă.

— Douăsprezece! Mă jur că astea le am toate…

— Ei, poate că mai ai dumneata şi altele!

Până atunci Petruş nu se gândise din ce trăia şeful postului, că leafa… Din ce mânca, din ce-şi îmbrăca nevasta, din ce-şi ţinea fata la pension… Dar nici nu avusese de ce să se gândească la toate astea şi nimic nu-l mirase. În schimb îl mira acum tocmeala, îndărătnicia cămătărească… îl crezuse pe şeful de post larg la suflet, împărţind tot ce era al lui cu inima întreagă, fiindcă de un an încheiat, nu fusese săptămână să nu vină Pândele, sau altul, la gară, când cu raţele, când cu găinile, când cu curcanul – iar balerca de ţuică şi butoiaşul de vin, din pivniţă, nu rămăseseră niciodată goale, tot prin grija jandarmului. Credea că şeful de post e din cei care dau întruna, şi nu cer niciodată…

Dar iată-l că acum cerea – cu aceeaşi linişte cu care ar fi dat, nesimţindu-i-se schimbat glasul.

— Mai ai şi nişte miişoare, domnule Manole!

În clipa aceea, sună telefonul; pendula bătea ora şase, afară se luminase de-a binelea, numai că nu se vedea soarele.

— Tu eşti, Dumitre?... Bine!... Bine! gâfâi şeful gării, în pâlnia aparatului. Bine, mă duc să-i spun cucoanei... Numai ai grijă să luaţi trenul la nouă şi jumătate!

Dincolo, în odaie, cucoana se zbuciumase şi ea, toată noaptea; parcă fusese un făcut, să se întoarcă pe dos toate deodată în casă.

— Ce este? întrebă, rătăcită, sărind în picioare, când îl văzu pe bărbată-su.

Nu simţise nimic, nu înţelegea ce se petrece cu ceilalţi – singurul ei gând fusese băiatul.

— N-are nimic! zise şeful gării, din uşă, fără să mai intre în casă. Era la domnul Gagu. Îl aduce Dumitru cu trenul de nouă şi jumătate.

— Mulţumescu-ţi, doamne! şopti, transfigurată, nevasta.

Şi cu această şoaptă de uşurare, după ce toată noaptea se zbuciumase, căzu de-a latul patului, leşinată.

Bărbatul făcu doi paşi înainte, o privi, de departe, şi parcă îşi simţi şi el inima mai uşurată. Dintr-o săritură fu în colţul odăii, deschise dulapul, scoase o casetă mică, de metal albastru, şi descuind-o cu cheiţa, începu s-o scotocească.

După câteva minute era înapoi, în odaia telegrafului.

— Uite, domnul Grigore, napoleonii şi zece

mii de lei; asta-i tot ce am. Dacă nu-ţi ajunge, îmi omor băiatul şi p-ormă îmi pun ştreangul.

— Ce vorbe sunt astea, frate!? se auzi, mustrător, glasul jandarmului. D-aia am venit eu încoace?

— Şi acum, domnule Grigore, să-mi spui ce facem?

— Păi uite ce-o să facem; e primejdie, dar altfel nu se poate…

Petruş asculta, cu fruntea în uşă, amorţit, pierdut, vorbele jandarmului.

— Ai ceva rude, undeva, mai departe? Parcă spuneai de un frate…

— Da, am un frate, tot şef de gară, lângă Târgovişte…

— Să-ţi trimiţi băiatul acolo, chiar astăzi. Nici să nu se ştie c-a venit în vacanţă. E mai bine aşa, până se linişteşte zarva.

— Îl închid, domnule Grigore! îl bag în pivniţă şi nu-l mai scot de acolo nici noaptea.

— Treaba dumitale; dar mai bine ar fi să-l trimiţi departe.

— Şi cu ăilalţi, ce faci?

— Le dau o bătaie bună şi-i trimit acasă, morarului, să se spele cu ei pe cap, cum i-o place. Ălălalt, al lui Ilie Ţeposu, n-a mai deschis ochii de astă noapte; la drept vorbind, primejdia acolo e, el a vorbit, cu martori, ceilalţi, ce-au spus a intrat numai pe urechile astea. Eu nu pot să ascund că am luat firul după spusele bolnavului – şi atunci,

dacă o vrea căpitanul să-l descoase…

Aici se lăsă o tăcere, parcă îngrijorată.

— Dar se poate să avem noroc, urmă apoi şeful de post. Am încercat şi eu, încă de ieri, să mai scot o vorbă din gura băiatului… N-a fost chip; horcăie şi aiurează.

În clipa aceea se auzi un suspin, după uşa sălii de aşteptare.

— Ce este? întrebă, tresărind, şeful jandarmilor.

— Nu-i nimic; băiatul.

— Cum spun, s-ar putea să avem noroc; până să vină căpitanul de la legiune, poate moare bolnavul.

Suspinele, dincolo, se înteţiră, dar nu le era mintea la zbuciumul băiatului, nu le luară în seamă.

— Vezi, – urmă jandarmul – dacă nu veneau nepoţii morarului, treaba rămânea simplă şi curată.

— Bruta aia, cantonierul, n-a spus nimic?

— Nimic, o vorbă! Şi crede-mă că mi-am bătut capul.

— Dar dacă o să spună la judecată?

— N-o să spună, cunosc eu oamenii. Dacă n-a spus aici, nu are unde să mai spună, că n-o să mai stoarcă nimeni din el cât am stors eu astă noapte.

Dincolo, Petruş se ridică în picioare, cu toată carnea trupului îndureratã, muşcându-şi pumnii să nu izbucnească. Era atâta cruzime sub liniştea cu

care vorbea jandarmul, încât el simţea în întreaga lui făptură grozăvia casnelor.

— Mi-e teamă, domnule Grigore! bâigui şeful gării. E una aici, oricât l-ai bate, şi alta când s-o vedea la Curtea Marţială, unde se prea poate să-l condamne la moarte... În faţa morţii, omul se pierde, îşi uită de toate...

Petruş auzea, vorbă cu vorbă, şi în groaza, în durerea, în disperarea pe care i-o dădea gândul că sărmanul Cazimir se putea duce la moarte, simţea că tatăl lui nu avea dreptate! Nu! Să-l fi luat pe el acum şi să-i fi pus ţeava puştii în faţă, simţea că n-ar fi dat înapoi, n-ar fi tremurat, şi-ar fi ţinut pieptul deschis şi fruntea sus, fără să-i fie frică de moarte!

Dincolo, taică-su scăzu glasul:

— Domnule Grigore, poate ar fi o cale mai bună, să scăpăm şi de grija anchetei, şi a judecăţii, să îngropăm totul deodată.

— Ce cale? întrebă jandarmul, scăzând şi el glasul.

Băiatul îşi lipi urechea de uşă, să audă, să nu piardă niciuna din vorbele lor care începeau să pară ciudate.

Inima băiatului începu să bată altfel – şi, deodată, luându-şi pumnii din gură, i se limpeziră ochii, i se limpezi faţa. Deci avea şi el un tată, un tată adevărat, pe care să-l poată iubi, cu care să se fălească – nu era o fiinţă măruntă, îngenuncheată, mai avea în el un suflet, şi-o inimă generoasă. Ar fi

vrut să poată sparge uşa, să se repeadă dincolo, să-i cadă la genunchi, să-i sărute mâinile şi picioarele şi să-i spună, cucerindu-şi liniştea şi fericirea dintr-odată:

„Tată, iartă-mă că te-am judecat aspru!

— Arestul are gratii? se auzi dincolo glasul lui taică-su.

— Are; păi altfel se poate?

— Domnule Grigore, dumneata te pricepi mai bine; trebuie găsit un mijloc, să scape, la noapte, pe uşă sau pe fereastră…

Urmă o tăcere scurtă, dar tare ciudată, în care simţeai că oamenii se uitau pătrunzător unul la altul.

— Asta-i! zise, simplu, şeful de gară… Nu-i nevoie să amesteci jandarmii. Poţi să-l pândeşti dumneata, şi cu un foc, l-ai culcat dintr-odată!

Câteva clipe Petruş nu înţelese şi ascultă, mai departe, vorbele, spuse de taică-su.

— Aşa am scăpat de toate grijile, domnule Grigore. De ce să-ţi mai baţi capul? Nu-i şi asta o judecată?

Băiatul se dete un pas înapoi, ca beatul, şovăi, cât fu trebuitor să i se răsucească în suflet arcul, apoi, cu arcul întins, gata să plesnească, se năpusti în uşă, izbindu-se cu tot trupul şi bătând cu pumnii, s-o spargă, începu să răcnească:

— Nemernicilor!… Ucigaşilor!… Uneltiţi degeaba! Am să spun eu! Şi dacă mă închideţi pe mine, au să spună ceilalţi!

Uşa se smuci în lături şi Petruş, care se aştepta să-l vadă pe taică-su, îl văzu pe jandarm, cu palma ridicată. Taică-su era în spate, scăzut la statură, neputincios, ca un gândac pe care-l aşteaptă acul insectarului, şi degeaba se zbate, şi degeaba îşi mişcă picioarele firave.

— Să nu v-atingeţi de Cazimir, ucigaşilor! răcni băiatul fără să se ferească.

Dar palma jandarmului nu se potrivea cu palma lui taică-su. Când se abătu, năprasnică, îi cuprinse şi obrazul şi ceafa, făcând să-i sfârâie pielea şi să-i trosnească oasele. Şi din greutatea ei, Petruş simţi uşurându-i-se trupul şi ducându-se, în zbor, până în zidul din spate, iar de-acolo căzu, fără simţire pe duşumeaua murdară.

— Ia-l şi du-l în beci, până nu vin oamenii la tren! îi porunci jandarmul, gândacului.

Capitolul XXXIV

SUB CERUL PRIMĂVERII

În toate serile, Stanca văduva cădea frântă pe scândură patului, ca vitele deşelate, şi adormea cum îşi lăsa capul, că nu avea în trup numai oboseala zilei, ci oboseala tuturor lunilor de când îi plecase bărbatul. Toate îi mergeau fără spor de-atuncea şi se întreba singură, serile, mirându-se, pe ce i se irosea vlaga, că nu făcea în casă mai mult decât toate femeile. Poate era în ea o sfârşeală, necunoscută, o boală tainică şi nu-i ştia nici sălaşul, nici leacul.

Aceeaşi trudă simţise în trup şi-n seara asta, aceeaşi nevoie de-a se întinde şi de-a chema somnul, să piardă măcar pe timpul nopţii legătura apăsătoare cu viaţa. Dar, cu toată truda din trup, nu putea să închidă ochii, şi se frământă, dincolo, în odaia socrului, frângându-şi mâinile, pe marginea patului.

— Ce ne facem, tată, ce ne facem?

Moş Aron stătea pe scaun, la masă, unde îşi făcea seara socotelile morii. El era obişnuit să întârzie serile – nu se culca niciodată decât înspre miezul nopţii, făcea socotelile încet, moşmonindu-le, poate unde erau încâlcite, fiindcă altminteri bătrânul morar avea mintea ageră.

Acum, ceasul de buzunar, agăţat în perete, între geamuri, trecuse de unsprezece, dar gândul nu-i era la stocotelile morii. Stătea aşa, întn lumina lămpii, şi pe chip i se vedeau, adânci şi învălmăşite ca niciodată, cutele săpate acolo de

viaţă.

— Ce ne facem, tată, dacă ni-i ia şi-i duce, cu judecăţile? se frământă femeia – a doua noapte când nu închidea ochii.

— Acum linişteşte-te! grăi, posomorât, bătrânul. A trecut primejdia!

— Şi dacă o să vină şeful postului? Dacă s-or întoarce nu ştiu» cum lucrurile împotriva noastră?

— N-au să se întoarcă! Ţine seama că e amestecat aici şi şeful gării. În el e norocul!

Apoi moş Aron îşi lăsă capul în piept, şi cutele de pe chip i se adânciră, schimbându-i atâta înfăţişarea, încât, dacă ar fi intrat abia atunci pe uşă, nu l-ar mai fi recunoscut nici noră-sa.

— Păcat de bietul Cazimir! oftă bătrânul. El nu are scăpare – şi tare mă tem c-o să ispăşească amarnic!

— Să ispăşească! izbucni femeia. El mi-a scos copiii din minţir de nu le mai pot pune frâul.

— Nu păcătui, femeie! Cazimir e un suflet de om cum greu poţi întâlni în lume…

Şi după o mică tăcere, urmă bătrânul, la fel de posomorât, dar parcă simţindu-i-se în glas căldură şi înviorare:

— Iar frâul poate că nu face cu toţi treabă bună. Sunt mânji care, dacă nu cresc slobozi, ajung gloabe în loc să mănânce norii.

Femeia nu mai zise nimic, ci rămase acolo pe marginea patului, zbuciumându-se în tăcere. Afară se auzi câinele, lătrând cu nehotărâre* o dată – şi

tăcând iarăşi, stârnit poate de o părere.

— Mai prost o să fie cu şeful postului! zise moş Aron, oftând, apucând necazul de alt colţ, ocolit până acuma. De azi înainte n-o să mai am cu el zile bune…

Şeful postului venise aici, pe la vremea prânzului şi stătuse la taină cu morarul, cum făcuse mai înainte la gară. Dar bătrânul, care fusese de cu noapte la jandarmerie, să se roage de el cum te rogi la icoane, acum se asprise deodată, închizându-se într-însul mai rău decât ariciul care scoate ţepi să împungă vrăjmaşii.

— Nu-ţi dau nimic, domnule Grigore!

— O să ţi-i poarte pe la judecăţi, moş Aroane!

— Să mi-i poarte – şi să-şi ispăşească greşelile!

— Dar ştii că asta se pedepseşte cu moartea?

— Cu moartea s-or fi pedepsind ucigaşii şi trădătorii.

— Şi ce-au făcut ei, nu se cheamă trădare?

— Pe ce, domnule Grigore, că dumneata cunoşti legea mai bine ca mine? Suntem noi în război cu polonejii?

— Suntem, nu suntem, de vreme ce erau închişi şi le-a înlesnit fuga…

— Ei, atunci să ispăşească. Să ispăşim cu

toţii, dacă e nevoie, şi eu, că le sunt bunic, şi mama care le-a dat viaţă – tatăl, ştii şi dumneata că nu mai poate ispăşi nimica… Dar să ispăşească şi şeful gării! Asta-i, domnule Grigore!

— Mie să-mi spui domnule şef, că am venit la dumneata în exerciţiul funcţiunii, nu la sporovăială!

— Bine, domnule şef, umblă cu bine şi încearcă-ţi la alţii exerciţiul funcţiunii!

Poate săvârşise o greşeală, bătrânul, învrăjbindu-l. Nu ştia cam la cât se gândea şeful postului, dar, oricât de mare i-ar fi fost gândul, până la urmă s-ar fi mulţumit şi cu un sac de mălai, cu un căzănel de untură, – mai bine aşa decât să plece cu mâna goală, spumegând în el mânia înfrângerii. Şi fără cine ştie ce pagubă, ar fi avut şi moş

Aron pace bună. Dar el, care se dusese cu noaptea-n cap să se roage, cu umilinţă şi supunere, acum simţise în suflet nu ştiu ce răzvrătire şi mugise, în el, fiindcă de auzit nu l-ar fi auzit nimeni:

„Dar să se sfârşească odată cu jandarmii şi cu toate ticăloşiile!”…

Iar pe seară îi veniseră nepoţii la moară, speriaţi şi bătuţi, plini de vânătăi ca răufăcătorii. Că, înainte de a le da drumul, şeful postului îi mai judecase o dată măsurându-le spinarea cu vâna de bou şi le spusese, cu câte o mână în beregata fiecăruia, lovindu-i cu capul de zid, ca să nu-i uite

sfatul:

— Şi dacă scoateţi o vorbă, să ştiţi că vă împuşc, năpârcilor! Ce-aţi spus aici să vă iasă din cap, altfel, pământul vă înghite, şi pe voi şi pe mama voastră şi pe bunicul. Şi dacă ieşiţi din casă până o începe şcoala, mai bine aruncaţi-vă în iaz decât să daţi ochii cu mine ori cu jandarmii, că au poruncă să tragă în voi fără milă!

Acum copiii erau dincolo, încuiaţi în odaie. Mamei lor nu îi spuseseră nimica din ameninţarea jandarmului, dar lui moş Aron îi mărturisiseră totul, şi bătaia şi vorbele. El nu i-ar fi încuiat cu cheia, socotind că nu-i frumos să-i ţină în casă, închişi ca puşcăriaşii – că Dacă ar fi vrut să fugă, mai era şi geamul. Dar unde să se mai ducă de azi înainte, dacă lipsea cantonierul?

Ajungând cu gândul la Cazimir, moş Aron oftă iarăşi.

— Hai, linişteşte-te şi du-te de te culcă, femeie, că se apropie miezul nopţii! zise, după ce privi ceasul dintre geamuri. Ce-a fost rău s-a dus; nu mai are de ce să-ţi fie teamă.

Femeia se ridică, trudnic, cu umerii aduşi, ca bătrânele.

— Păi atunci, noapte bună, tată, şi să ne ajute dumnezeu din ceruri!

Moş Aron se ridică, gârbovit în două zile cât nu te gârbovesc anii, şi prinse să-şi desprindă chimirul, când auzi, peste tindă, un ţipăt:

— Tată!…

— Ce este, femeie? întrebă morarul, deschizând uşa.

— Nu sunt!… Unde s-au dus, tată, ce duh rău îi mână? începu să se zbuciume mama copiilor. Şi pe unde au ieşit, că doar le-am încuiat uşa?

— Pe geam! răspunse, fără uimire, moş Aron, trecând pragul şi arătând perdeaua de chembrică, fluturând sub adierea vântului primăvăratic.

Geamul era dat în lături, fugarii nici nu se mai osteniseră să-l închidă.

Femeia se lăsă pe marginea patului şi începu să bocească:

— A intrat în ei duhul rău, tată, şi acum îi duce pierzării!

— A intrat duhul vremurilor! răspunse, liniştit dar cu o adâncă mâhnire, bătrânul. Acum nu mai ai ce le face. Trebuie să-şi ducă drumul până la capăt, sărmanii!'…

* *

De la căderea amurgului, când lumina care intra prin crăpăturile chepengului se ştersese, Petruş nu mai ştia cât e ora. Mai târziu auzi clopotul, bătând pe peron, simţi forfota stârnită în gară de venirea personalului şi înţelese că era zece seara.

Stătea închis în beci din zorii zilei – şi în tot acest timp nu făcuse altceva decât să caute o cale de scăpare. Chepengul, care răspundea în spatele gării, era prins într-o parte cu trei balamale, groase, în partea cealaltă cu lacăt, în belciuge

ţigăneşti, întoarse pe dedesubtul lemnului. Închizătoarea era făcută să se împotrivească furilor din afară, nu pedepsiţilor dinăuntru. Dacă băgai o dată, un fier ascuţit sub colţii belciugelor, nu-ţi mai rămânea decât să salţi chepengul, cu o rangă, şi lacătul zbura cât colo.

Greu era să găseşti aceste unelte – şi încă mai greu să aştepţi ora de noapte când se liniştea totul în gară…

Pe la vremea prânzului se auziră paşi, sus, scârţâi lacătul, chepengul se săltă de o palmă şi şeful gării, băgând doar mâna, fără să-şi arate chipul şi fără să spună o vorbă, puse, pe prima treaptă a scării, un codru de pâine, o bucată de brânză şi-o cană, poate cu apă. Tot era mai blând decât un paznic de închisoare: adăugase brânza, pe lângă apa şi pâinea cuvenite puşcăriaşilor!

Petruş aşteptă, înlemnit, lângă peretele plin de mucegaiuri până se închise lacătul, iarăşi. Găsise în beci doar un târnăcop; cu coada lui putea să salte chepengul, cu fierul putea să desfacă belciugele, dar mai întâi trebuia să-i sape loc, altminteri, vârful bont nu putea pătrunde. Lipsea o daltă, sau măcar un briceag – dar briceagul i-l luase jandarmul, tot aşa cum îi luase şi cureaua pantalonilor, ba chiar şi şireturile de la ghete, după deprinderea lui cu arestaţii, ca nu cumva închisul să se spânzure.

În tot beciul, Petruş nu găsise altă sculă decât un piron ruginit, bătut între cărămizi, şi,

după ce-l scosese cu trudă din tencuială, se apucase să râcâie uşor lemnul în jurul colţilor îndoiţi ai belciugelor. Stătea la jumătatea scării, cu capul dat pe spate şi mânuia răbdător pironul, trăgând cu urechea afară. Lemnul, înmuiat de putrezeală, nu arăta mare împotrivire, dar în schimb, unealta, cu vârful mâncat de rugină, abia apuca din el câte o fărâmiţă. Mai uşor mergea cu unghia, dar curând aşchiile intrară în carne şi prizonierul, cu degetele însângerate, se întoarse la pironul tocit şi îşi continuă râcâiala.

Pe urmă, în beci se lăsă întunericul, slaba lumină care pătrundea prin crăpăturile chepengului şi prin răsuflătoare se şterse, semn că se făcea noapte afară.

Băiatul se trudi astfel, încă o vreme, tot încercând să vâre vârful târnăcopului sub belciuge – până ce, în sfârşit, izbuti să le prindă. Dar atunci se mulţumi cu atâta, nu le întoarse, fiindcă nu era încă ora, conteni lucrul, luă pâinea, brânza şi apa, şi, aşezându-se pe ultima treaptă a scării, începu să mănânce, gânditor, fără să simtă gustul mâncării, socotind doar să-i dea trupului puterea de care avea nevoie de aici încolo.

Aşa rămase acolo, pe scară, aşteptând scurgerea orelor, ascultând chiţcăitul şobolanilor, trăgând cu urechea afară.

După ce trecu trenul de zece, se mai simţi câtva timp forfotă în gară, paşii oamenilor care veniseră cu trenul – şi în sfârşit, liniştea fu apoi

atât de mare, încât se auzea, prin tavan, tic-tacul pendulei.

Atunci, bâjbâind pe întuneric, căutând cu degetele însângerate locul săpat de cu ziuă, Petruş băgă fierul târnăcopului sub colţurile belciugului, şi trase, până le îndreptă, unindu-le pe amândouă. Singura greutate rămasă acuma, era să nu-l simtă nimeni de afară.

Băiatul aşteptă, încă o vreme, ascuţindu-şi auzul; nu se mai simţea nicio mişcare în jurul gării; atunci înfipse coada târnăcopului sub chepeng, în dreptul belciugului, şi trase, uşor, să nu stârnească nicio scârţâitură. Simţi colţii belciugului descrescând, scrijelind lemnul putred, până ce, deodată, lacătul sări în lături, prins numai de rama chepengului.

Inima lui Petruş sări odată cu lacătul, într-o zvâcnitură; pocnitura seacă a fierului i se păru că are răsunetul unui foc de mişcă, în stare să trezească pe toată lumea din gară. Dar, după ce aşteptă iarăşi, înlemnit pe treptele scării, băiatul îşi dădu seama că nu mişca nimic în jur, nu se trezise nimeni. Atunci mai urcă încă o treaptă şi împinse uşor chepengul. Şi deodată sub ochii lui ţinuţi la întuneric, se deschise o poartă de lumină: cerul, deasupra, era plin de stele…

Asta se întâmpla la ceasul când, în casa morii, moş Aron stătea posomorât la masă, iar noră-sa se frământa chinuită, pe marginea patului. În odaia de dincolo, copiii, încă speriaţi, se

întorceau pe rând cu spatele la lumină şi, ridicându-şi cămăşuţele, îşi măsurau unul altuia vânătăile.

— Nene, – zise Uţă, între spaimă şi uimire – dar p-asta ştiu că ţi-a altoit-o! Ia te uită, ţine de colea, de la umăr, peste spinare, până la mijlocul şalelor. Mă mir că n-ai murit acolo!

— Ei, nu moare omul, cu una, cu două! răspunse Trică, aşezat şi plin de înţelepciune. Pe tine, te mai doare?

— Nu, doar mă ustură. Ca să-ţi spun drept, prea rău nu m-a durut nici atuncea. Mai mult mi-era frică, de vâjâitură. Pe urmă, când mi se lipea vâna de bou în spinare, simţeam doar o arsură şi ceva că mă înţeapă la inimă.

— Ei aş! Dac-ar fi aşa, nu s-ar osteni jandarmii, de pomană! Atunci de ce răcneai, că am zis să nu-ţi scuipi bojocii afară?!

— Am răcnit? întrebă Uţă, cu mirare. Zău că nu mai ştiu, nene! Poate de frică!

Apoi adăugă, parcă dezvinovăţindu-se:

— Răcnesc ei oamenii în toată firea!

— Păi eu ce zic?! încuviinţă Trică.

— Şi tu ai răcnit!

— Am răcnit, dar nu ca tine.

— Zău, nene?... în...

— Ce ai?

— Mă ustură!

Le pusese moş Aron cârpe ude pe spinare, mai mult nu avea ce să le facă şi se rupsese în el

inima şi i se îndurerase carnea văzând această sălbăticie.

Dar copiii nu putuseră îndura multă vreme oblojeala, le era mai uşor fără ea pe piele.

— Lasă, că trece în câteva zile! zise fratele cel mare, luptându-se cu usturimea.

Apoi copiii îşi lăsară uşor cămăşuţele peste spinările învineţite, făcură lampa mică şi dădură să se culce.

— Nene, tu cum dormi, pe o parte?

— Nu, că mă ustură şoldul.

— Şi pe mine! se plânse Uţă.

— Culcă-te cu burta-n jos.

— Nu pot, că gâfâi.

Dar somnul nu li se lipea de pleoape – şi nu din pricina usturimilor. Aveau alte dureri, nu în carne, în suflete, şi parcă nu îndrăzneau să aducă vorba despre niciuna.

— La ce te gândeşti, nene? întrebă Uţă, simţind că somnul nu s-a desprins încă din tavan, să-l învăluie pe niciunul.

— La Cazimir, răspunse Trică.

— Acum ce-o să fie?

— Nu ştiu, dar poate c-o să-i dea drumul. Nu poţi să-l trimiţi la judecată, dacă n-ai mărturie.

— Păi moş Visarion?

— Moş Visarion? Pe ce se întemeiază pâra lui? Pe o vorbă spusă în aiureală, de Culaie. Dacă am fi fost numai noi, ne punea la toţi fiare şi ne triimitea, să ne judece Curtea Marţială, că

mărturia noastră era gata făcută. Dar aşa, fiindcă a fost tatăl „lui Petruş la mijloc, şeful postului a cocoloşit-o, că sunt prieteni, beau împreună…

Aici urmă o tăcere, după care Uţă oftă şi zise, cu adâncă mâhnire:

— Nene, dar să ştii că la asta nu m-aş fi aşteptat pentru nimic în lume! Adică să ne trimită pe noi la Post, iar el…

— Nici eu nu m-am aşteptat! şopti Tricăă, stăpânit de mai adâncă mâhnire.

— Noroc de Cazimir, că nu ştie.

— O să afle el, azi, mâine…

— Nene, şi tu chiar crezi c-o să-i dea drumul?

— S-ar putea; anume ca să nu se încurce lucrurile şi să-l bage la apă pe şeful gării, adică să nu-l facă de ruşine; ori mai ştii, pentru una ca asta s-ar putea să-l dea afară şi din slujbă, să rămână pe drumuri… Dar lasă, să nu-i purtăm lui grijă, că e prieten cu şeful postului.

Urmă o altă tăcere, după care iar oftă mezinul:

— Nene, nu pot să dorm.

— Încearcă!

— Mă tot gândesc la Petruş. Tu îl crezi rău la inimă?

— Nu ştiu; poate că-i numai slab – trăit în puf, ca domnişorii.

— N-ar fi trebuit să fim împreună.

— Acum lasă; ne-om lămuri noi într-o zi cu dânsul!

— Eu nu mai vreau să-l văd în ochi; să-şi caute alţi prieteni.

— Ba eu vreau, da' numai o dată – să-i spun tot ce-mi stă pe suflet…

În bătătură lătrase Ursei, cu nehotărâre şi-apoi amuţise; câinii mai latră şi de plictiseală, ori amăgiţi de-o părere.

— Acum culcă-te! şopti Trică, după ce trase cu urechea afară.

— Mama de ce întârzie?

— Stă cu moş Aron, dincolo.

— O fi mâniată?

— Tu ce zici?… Hai, culcă-te, barem să ne găsească dormind, c-am necăjit-o destul zilele astea!

În clipa aceea, amândoi fraţii tresăriră.

— Ce-o fi? şopti Uţă, ridicându-se într-un cot, dintr-o zvâcnitură.

— Sst! Ţine-ţi gura!

La geamul de la capul patului se auzise o ciocănitură sfioasă, întrebătoare.

Trică se aplecă repede spre masă şi suflă în lampă, cufundând odaia în întuneric. Afară nu se mai auzea nimic, dar simţeai că e cineva acolo, pitit sub fereastră, aşteptând, neîndrăznind să ciocănească încă odată – pesemne cu un anumit gând, să nu se trezească toată lumea.

Trică îşi dădu îndată seama de asta, era cineva care-i căuta pe ei – şi se temea de ceilalţi ai casei. Băiatul coborî din pat, uşor, se lipi de perete

şi trase colţul perdelei la o parte. Uţă îl auzi deodată icnind, stăpânindu-şi strigătul de uimire.

— Ce este?

— Petruş!

— Goneşte-l! Nu mai are ce căuta la casa noastră!

Trică deschise geamul şi, scoţând capul afară. Întrebă cu asprime, fără să ridice însă glasul:

— Ce vrei?

— Sunteţi singuri? Unde-i ţaţa Stanca?

— Alături. Ce cauţi aici?

— Trebuie să-l scăpăm pe Cazimir! răspunse, tot în şoaptă, glasul de-afară. E primejdie mare.

Uţă coborî pe marginea patului.

— Goneşte-l, nene!

Şi, nemaiputând să-şi stăpânească sila şi mânia, cel mic sări la geam, să-şi spună gândul, mai departe:

— Du-te de-aici! Nu stăm de vorbă cu prietenii jandarmului.

— E primejdie mare! repetă, tremurând, glasul de sub fereastră.

— De ce ne-ai trimis la Post, să ne bată, şi tu ai rămas acasă?

— N-am rămas eu… M-a ţinut tata…

Acum, glasul băiatului, atât de stăpânit totdeauna, era aproape scăldat în lacrimi.

— M-au bătut şi el şi şeful postului – şi p-ormă m-au închis în pivniţă. Am scăpat abia acum

şi-am venit într-un suflet încoace. Uite!…

Cu aceste cuvinte, Petruş întinse mâinile, căutându-le pe ale neînduplecaţilor, să le arate degetele însângerate.

— Uite, sunt plin de sânge!

Nu se vedea sângele, dar se simţea că unghiile sunt rupte şi vârfurile degetelor sfârtecate.

— Adică nu te-ai ascuns? întrebă Uţă, începând să se domolească.

— Nu s-a ascuns! Tu n-auzi ce spune? îl repezi frate-su.

— Ce-aş fi câştigat? se miră Petruş, mâhnit în acelaşi timp de medreapta lor judecată. Dacă eraţi voi la Post şi spuneaţi toate, m-ar tfi lăsat pe mine în pace? Nu am fost împreună, nu ne aşteaptă aceeaşi pedeapsă?

— Aşa e! încuviinţă Trică.

Uţă nu mai zicea nimic, stătea bosumflat, cu capul în pământ, mustrându-se că îl judecase nedrept pe Petruş şi că se lepădase de el fără a şti temeiul faptelor.

— Te doare? întrebă, pipăindu-i uşor degetele însângerate.

— Nu-i vorba de asta…

— Şi pe noi ne-a bătut. Să vezi, avem numai vineţeli pe spate. Nenea are una…

— Ţineţi gura! îl opri frate-su. Spune, Petruş, ce trebuie să facem?

— Să vedem; trebuie să-l scăpăm pe Cazimir;

vor să-l împuşte.

Amândoi fraţii se traseră înapoi, înspăimântaţi, cu mâinile la gură, abia stăpânindu-şi ţipătul de groază, care le străbătuse fiinţele firave.

— Aveau de gând să-l împuşte în noaptea asta, vorbi Petruş, mal departe. Să-l facă scăpat din arest şi să tragă în el, fără judecată. Dar n-au să mai îndrăznească, fiindcă i-am auzit şi le-am spus şi-o să le fie teamă, că n-am să tac din gură decât dacă mă împuşcă şi pe mine tot astă noapte.

Nepoţii morarului ascultau, speriaţi – şi înţelegeau abia acum că prietenul lor se zbuciumase mult mai rău decât ei, cu toate că rămăsese acasă, şi fusese în primejdie mai mare decât ei amândoi laolaltă.

— Spune, Petruş, ce trebuie să facem?

— Să vedem… Mâine, cu trenul de douăsprezece vine căpitanul de jandarmi, să cerceteze. Pe noi vor să ne ţină deoparte, de la Culaie nu mai au ce să afle…

— Dar au să-l ridice!

Petruş şovăi, cu inima îngheţată.

— Nu cred c-au să mai apuce să-l scoată din casă. Au să-l ducă numai pe Cazimir şi-au să-l judece.

— Păi, dacă nu-i mărturie?… Doar cu vorbele lui moş Visarion, se poate face judecata?

— Nu-i nevoie de nicio mărturie. Cazimir a recunoscut faptele.

— Că i-a ascuns pe polonezi?

— Da; şi că i-a ajutat să fugă.

— Singur?

— Singur; n-a vrut să ne bage şi pe noi în judecată.

— Aşa nu se poate! zise Trică, ridicând glasul.

— Nu ce poate! întări şi frate-su.

Petruş îi linişti şi îi trase mai aproape.

— Vorbiţi încet, să nu ne-audă de dincolo, că p-ormă nu mai avem ce face… Trică, voi vreţi să-l scăpăm pe Cazimir de la moarte?

— Vrem! răspunseră deodată, sub stăpânirea groazei, amândoi fraţii.

— Atunci trebuie să mergem cu el, la judecată. O să ne dea şi nouă pedeapsă, dar dacă o să cădem în genunchi şi-o să plângem acolo, şi o să spunem ce fel de om e Cazimir, judecătorii n-au să fie de piatră… N-o să-i mai lase inima să-l trimită la moarte…

— Mergem! şopti Uţă. Spune-ne cum să facem!

Petruş trase cu urechea, fiindcă i se păruse că s-a auzit mişcare în casă.

— Mâine, când o veni căpitanul jandarmilor, trebuie să-i ieşim în cale şi să-i mărturisim faptele. Eu o să stau ascuns noaptea asta la voi, în livadă, iar mâine, pe la ceasul unsprezece, o să mă tupilez peste gârlă şi-o să aştept trenul sub salcâmi, unde ne-am văzut ieri seară. Veniţi şi voi acolo, numai

aveţi grijă să nu vă prindă jandarmii, că umblă ca turbaţii.

— Mâine n-o să putem ieşi din casă, zise Trică. Mama ne ţine încuiaţi, cu cheia, şi moş Aron e cu ochii asupra noastră.

Petruş îşi înmuie glasul, rămas singur să înfrunte viaţa.

— Atunci am să mă duc numai eu! Altceva ce pot face?

— Nene!… bâigui Uţă, întorcându-se mustrător spre frate-su.

— Sst! Ţine-ţi gura!… Ascultă aici, Petruş: mâine o să fie greu; trebuie să fugim din casă acum, până nu vine mama. Aşteaptă-ne!

Curând, trei umbre se strecurau prin livadă, sub cerul înstelat de primăvară, spre ulmul acela care avea o scorbură ca în toate poveştile. Dar acum, pentru toate trei umbrele, vremea poveştilor trecuse fără putinţă de întoarcere, încleştarea lumii ajunsese până la dânşii, alungându-le copilăria şi fluturând, asupra lor, văluri negre de moarte.

Capitolul XXXV

RĂZBOIUL VINE PE SUS

În sat se stârnise fierbere, de ieri seară, când, din gură în gură, purtat de femei, de copii, de moşnegi, ajunsese până la ultima casă zvonul că fusese luat la Post cantonierul, pentru o faptă care se numea trădare de patrie. Lumea nu prea ştia limpede despre ce e vorba, că ar fi pus o

bombă la pod, ziceau unii, să arunce trenul în aer şi să moară lume nevinovată. Asta, pe bună dreptate, stârrâea furia oamenilor şi ziceau ei: la ştreang cu leahul, să scape lumea de o liftă haină! Că ar fi avut telegraf fără fir, cantonierul – ziceau alţii – şi triimitea veşti, vrăjmaşului, despre fabrica din pădure şi despre trenurile cu muniţii care se duceau la vale, spre locurile unde luptau soldaţii.

Se mai spuneau multe, pe lângă acestea – şi în sfârşit, erau unii care aflaseră că vina cantonierului nu stătea în altceva decât că înlesnise fuga polonezilor, scăpaţi de la iernare, astă toamnă, întâmplare cunoscută de toată lumea. Asupra greutăţii acestei din urmă vini, părerile oamenilor se împărţeau, după sufletul fiecăruia.

— Aha! Mănâncă pâinea noastră şi ţine cu-ai lui! ziceau unii.

— Şi de ce n-ar ţine? se mirau alţi. Tu să fii în locul lui, ce-ai face?

— Dar aici e caz de trădare! E război, frate!

— Ce război? Ne-am luptat noi cu polonii?

— Atunci de ce-i ţine la iernat?

— Asta nu se ştie…

Nu ştiau ei, dar domnul Aristide ştia, şi le lămurise unora, cum ar fi fost notarul, secretarul primăriei şi alţii, că, retrăgându-se pe pământul unei ţări neamestecate în luptă, adică neutre, oştile străine trebuie dezarmate şi păzite până la sfârşitul războiului. Aşa cer legiuirile

internaţionale. Deci, polonezii erau internaţi, nu iernaţi cuin spunea prostimea.

Pentru mulţi, ceea ce făcuse Cazimir trecea drept o faptă bună, iar când se mai află că pâra pornise de la moş Visarion, pe care nu-l suferea multă lume, mai tot satul trecu de partea cantonierului. Lumea ieşea pe la porţi, pe uliţă se simţea forfotă, neobişnuită în alte zile. Cei vecini cu jandarmeria se uitau peste uluci, să vadă răsuflătoarea arestului – fiindcă arestul era în pivniţă şi n-avea geam, ca orice odaie.

Pe răsuflătoarea îngustă, cu gratii grele, nu se vedea nimic, decât întuneric, în schimb, la geamul de sus o vedeau pe domnişoara Eleonora, cu părul în cordeluţa trandafirie, frecându-şi unghiile cu o pilă mică – aşa cum face potcovarul cu copitele cailor, numai că el are o pilă mai mare.

Din când în când un jandarm ieşea în uşă şi gonea lumea:

— Hai, plecaţi de-aici, ce căscaţi gura? Ori vi s-a făcut şi vouă de puşcărie?!

Se adunase lume şi pe uliţa a doua, uitându-se în curtea lui Ilie Ţeposu, unde un jandarm cu carabina alături stătea pe prispă, st* vede ca să-l păzească pe Culaie, până venea căpitanul. Ştiau cu toţii că băiatul trăgea să moară, şi paza asta li se părea o batjocorire.

— Ce faci acolo, mă camarade? întrebă un moşneag scund, săltându-şi capul peste ulucă.

— Se încălzeşte la soare, că-l ia cu rece la

inimă! răspunse un glas din mulţime.

Vorbele acestea îi stârniră şi pe alţii, oameni de toate felurile, care se săltară peste ulucă şi începură să zădărească jandarmul:

— Mă camarade, fii cu ochii în patru, să nu fugă oftica pe lângă tine!…

— Şi vezi, dacă iese sufletul pe uşă, prinde-l, să-l duci la Pest, altfel te închide pe tine!

— Aşa e! Se cheamă c-ai scăpat arestantul şi-i iei locul la puşcărie!

Jandarmul ridică ochii, vru să pună mâna pe puşcă şi să arunce o înjurătură, dar se răzgândi; primise poruncă să-şi ţină gura, să nu zgândăre lumea, că şi-aşa umbla pornită pe drumuri.

— Auzi, mă camarade, fii cu grijă să nu ţi se molipsească puşca; altminteri, când te-oi libera, nu ţi-o mai primeşte la cumpanie!

În casă şi în curte nu se simţea nicio mişcare; parcă erau duşi cu toţii, sau muriseră.

În schimb, peste drum, la moş Visarion, era forfotă mare, se auzeau glasuri de copii, strigăte, alergătură, toate însoţite de pe ţigăiala neîntreruptă a bătrânului. Trică şi Uţă, sclavii, nu mai veniseră, de două zile; degeaba se dusese după ei hapsânul; moş Aron îl îmbrâncise şi-l făcuse de ruşine în faţa oamenilor aflaţi la moară.

— Am să te chem la judecată! se stropşise moş Visarion, uitând că abia deunăzi fusese aici să-i ceară sfat morarului, în legătură cu cucuiul.

Drept răspuns, moş Aron pusese mâna pe o

scurtătură, şi dacă oaspetele nedorit n-ar fi luat-o la fugă, uitând de vătămătură, ar fi rămas cotonogit în mijlocul drumului.

Astfel, ca să nu-i rămână prunii nesăpaţi la rădăcină, moş Visarion fusese nevoit să tocmească pe alţii, copii din tot satul, douăzeci la număr, cărora trebuia să le plătească treizeci de lei ziua, ceea ce-i dădea iarăşi mâncărimi în vârful cucuiului.

Dar pe lângă această ciudă şi această mâncărime, îl frământă şi alte gânduri, o bănuială pe care nu i-o spusese jandarmului. Dacă băiatul lui Ilie Ţeposu era amestecat în fuga polonezilor, s-ar fi putut să rămână curaţi nepoţii morarului? Că doar şi ei păzeau toată ziua cantonul, cu toţii fuseseră aici să cumpere motociclul, cu toţii umfolaseră pe uliţă, cu automobilul, iar astă iarnă, iar umblaseră împreună, cu sania care mergea singură. Avusese din capul locului bănuială, bătrânul, dar se gândise să nu-i înfunde şi pe ceilalţi, că altminteri, cine-i mai săpa prunii?

Dar acum când Trică şi Uţă lipseau de două zile iar moş Aron îl alungase, în loc să-i dea nepoţii pe mână, nu mai avea nicio pricină să-şi ţină ascunsă acea bănuială; dimpotrivă, găsea prilej să-şi pună sare pe inimă, să-i înfunde şi pe dânşii, nu doar pe Cazimir» care-i învăţase la rele.

Acestea erau gândurile care mocneau în capul bătrânului, amestecate cu multă lui şiretenie: să-i înfunde, dar nu la şeful de post, ci la

căpitanul care trebuia să vină azi, cu cercetările. Fiindcă, în preajma cantonului mai fusese unul, băiatul şefului de gară, şi ce-şi zicea bătrânul: n-o să-l bage la apă şeful de post, pe şeful de gară, de vreme ce sunt prieteni – şi atunci, degeaba ar fi pâra; jandarmii ar închide ochii şi pe lângă băiatul din gară, ar scăpa şi ceilalţi, şi-atunci s-ar chema că nu e dreptate în lume.

Dreptatea pentru moş Visarion, era să-şi săreze el inima.

— Băgaţi hârleţul mai adânc, leneşilor, nu râcâiţi pământul aşa, ca găinile! piţigăia el între timp, alergând de la un prun la altul, cu mâna pe vătămătură.

Fiindcă gândurile de răzbunare nu-l împiedicau să fie cu mintea şi cu ochii la cele ce se întâmplau în juru-i; dacă plătea treizeci de lei pe zi fiecărui mucos, apoi înţelegea să stoarcă untul din el. Că-l apucau alte mâncărimi în cucui, numai când se gândea ce de bănet va trebui să scoată deseară.

— Daţi-i zor, daţi-i zor, leneşilor şi pungaşilor, că-i ceasul prânzului şi n-aţi făcut nimic până acuma!

Nu se făcuse chiar ceasul prânzului, dar nici nu mai era mult până atunci; soarele ajuns aproape sus lumina livada din plin, cum lumina uliţa, cu oamenii strânşi la poarta de peste drum, cum lumina satul întreg, şi valea, limpezită de neguri până la mari depărtări.

În gară se auzi un tren, fluierând.

— Acu’ vine căpitanul! zise un om, de lângă uluci. Mă camarade, vezi să iei poziţia de drepţi.

— Şi să raportezi! adăugă altul, râzând. Auzi, mă, să raportezi cum scrie la regulament: să trăiţi, dom’ căpitan, n-am scăpat niciun microb!

Moş Visarion coborî şi el spre poartă, cu minteanul pe umeri, grăbindu-se să se ducă la Post.

— \ venit trenul? întrebă pe oamenii din drum.

— Păi dumneata n-ai auzit?

— L-am auzit, dar nu-i ora; ori s-a smintit ceasul meu.

— N-ar fi de mirare, c-ar şi avea de la ce!

— Care-ai spus asta? piţigăi bătrânul, făcându-se deodată nespus de mânios, şi înaintând, cu mâna la vătămătură, spre locul de unde pornise glasul, bătându-şi joc de el.

Un moşneag, mărunţel, cel care se luase primul de jandarm mai adineauri, îi ţinu drumul şi-i puse umărul sub piept.

— Stai la un loc, măi Visarioane, că te faci de râs!

— Aşa?! Sunteţi vorbiţi? Ei lasă că am eu grijă de voi! Pieriţi de pe uliţa mea! N-aveţi nimic de făcut? La lucru, trântorilor! D-aia curg petecele de pe voi.

— Huideo! se auzi un glas în mulţime.

Alte glasuri se ridicară, umplând uliţa de

vuiet. Parcă oamenii îşi ieşiseră din minţi.

— Nu-i personalul, e un mărfar! strigă un copil, care se căţarase pe gard, să vadă în gară.

Locomotiva fluieră şi începu să pufăie, pornind la drum. Huruitul trenului, care trecea pe jos, se amestecă îndată cu huiduielile şi cu strigătele mulţimii. Strigau laolaltă, de parcă ar fi dat o molimă în ei, şi moşnegii, şi femeile, şi flăcăii, iar copiii chirăiau, sărind într-un picior, bucurându-se de ocara pe care o suferea moş Visarion.

— Huo, la oase, hodorogule!

— Huideo!

— Daţi-i mă, una în cucui!

— Fugi de-aici, câine bătrân, că te burduşim!

Bătrânul se trăgea de-a-ndărătelea spre poartă, neînţelegând ce-i apucase pe toţi, şi pe măsură ce el se îndepărta, cuprins de frică, strigătele creşteau, mai vârtos. Pe deasupra capetelor începură să zboare bulgări de pământ.

— Daţi-i, mă, nu-l lăsaţi, al dracului boşorog!

De departe, strigătele mulţimii semănau cu zumzetul pe care-i fac albinele la urdiniş. Oamenii de pe celelalte uliţe ieşiseră în ogrăzi, şi trăgeau cu urechea, să desprindă înţelesul acestei stârneli.

Şi nimeni nu băgă de seamă că, din vale, dinspre câmp, răsărise deodată un alt zumzăit, mai întins şi mai adânc, porn’t parcă din cer, parcă de pe pământ. Pe uliţa a doua, oamenii îl încolţiseră în poartă pe moş Visarion, şi-acuma îl

înghionteau, aşteptând să le crească mânia şi să-l ia mai zdravăn în pumni.

Un flăcău întinse mâna peste capetele celor din faţă şi-l apucă de cucui. Copiii, cocoţaţi pe uluci, parcă îşi ieşiseră din minţi de atâta chirăit; cine ar fi visat vreodată să-l vadă aşa pe moş Visarion, zbătându-se cu cucuiul prins?

Zumzăitul celălalt, care venea din jos, crescuse între timp, şi îndată acoperi toată hărmălaia uliţei.

— Avioane! strigă un copil, căzând de pe gard.

Oamenii îşi întoarseră capetele spre vale, lăsându-l pe moş Visarion. Se auzea zumzăitul, aproape asurzitor, se simţea că-i aproape» că parcă tremura ţărâna sub tălpi, dar nu se vedea nimic, nici pe pământ, nici pe cer. În clipa următoare, pe gâtuitura văii năvăli un nor de lăcuste uriaşe, cu burţile argintii, care zburau jos, tupilându-se printre dealuri, ca şi cum ar fi vrut să scape de un urmăritor.

— Sunt de-ale noastre! zise, un glas, speriat puţin de huruitul lor, nu de altă primejdie care ar fi putut veni.

Unii o luară la fugă, prin livezi, alţii rămaseră în drum.

— Staţi mă, că sunt nemţeşti!

La jandarmerie, şeful de post stătea cu nasul în hârtii, încheind procesul verbal cu privire la arestarea lui Cazimir, când deodată se auzi

telefonul, zbârnâind. Zgomotele de afară nu pătrundeau limpezi aici, şi soneria telefonului întrecea orice zumzăit.

— Alo, da… Alo…

Deodată, jandarmul păli; în aceeaşi clipă se auziră şi avioanele, huruind, pe deasupra satului, făcând să zbârnâie geamurile, ca sub dezlănţuirea unor tunete prelungi. De deasupra, răzbiră ţipete de femei.

— Alarmă!… răcni şeful de post, către jandarmul aflat la uşa cancelariei. Năstase, fuga la biserică* să tragă clopotele. Strigă la oameni să intre în pivniţi!…

Pe scări se rostogoleau paşi şi ţipete de femei. Jandarmul ieşi speriat, în întâmpinarea lor.

— Alarmă!… Duceţi-vă în beci, că vin îndată şi eu! Pândele!…

— Da, dom' şef!

Ordonanţa cobora după femei, zăpăcit de ţipetele lor şi de huruitul avioanelor.

— Du-te în beci cu cucoana şi cu domnişoara şi ai grijă de ele. M-ai înţeles?

— Da, dom* şef!

Şeful postului rămase în mijlocul sălii, descumpănit; nu ştia încotro s-o ia, ce datorie are acum, cu toate că de doi ani făcuse mereu exerciţii de alarmă în sat, după instrucţii, învăţându-i pe oameni cum să se ferească de bombe, cum să stingă focul dacă s-ar fi aprins vreun acoperiş… Dar cine se mai gândea la bombardamente acum?

Frontul era departe, văzduhul rămânea liniştit, şi dacă-ţi ţineai capul între umeri, sau ţi-l băgai ca struţul, în nisip, putea să şi uiţi că-i stare de război…

Huruitul parcă slăbise în acest timp; jandarmul îşi puse centironul, zăpăcit, îşi luă puşca, şapca din cui şi ieşi în uşa Postului, năuc. Nu se vedea nimic de aici, copacii înfrunziţi ascundeau vederea în jur, dar din jos creştea un nou huruit, mai năprasnic decât primul.

— Intră în pivniţă! strigă şeful postului, către un om, care stătea ca prostul, în drum.

— Dar ce e, dom' şef?

— Alarmă, n-auzi?

— Păi de ce nu trage clopotul?

— Lasă clopotul şi fugi din drum, că te împuşc!

Clopotul nu se auzea, şi nici n-avea să se audă, curând, fiindcă jandarmul trimis la biserică nu-l găsise pe dascăl, care ţinea cheia clopotniţei.

„Las* că mă pun eu cu milităria pe voi!" mai avu timp să gândească şeful de post.

Pe urmă rămase cu ochii holbaţi, în sus. Nu văzuse primul val de avioane trecând, şi când se ivi al doilea, mărimea lor şi huruitul năprasnic îl îngrozi.

De deasupra izbucni deodată pârâit de mitralieră. Jandarmul se trânti jos, cu capul la pământ, fără să vadă ce se petrecea pe sus.

Avioanele grele, de bombardament, zburau

printre dealuri, legănându-şi aripile argintii, iar deasupra lor, altele, uşoare şi iuţi, se roteau, urmărindu-se unele pe altele, dindu-se peste cap, răsturnându-se pe o aripă, ţâşnind în sus, picând, ca şi cum s-ar fi jucat nişte peştişori într-o apă limpede – numai că jocul lor era însoţit de păcănitul mitralierelor, neîntrerupt.

Câte unul se desprindea din cerc şi încerca să se repeadă, spre pământ, ca un uliu, să cadă asupra celor care se tupilau pe jos, ascunzându-se printre dealuri. Dar altele, aruncându-se mai năprasnic în joc, îi tăiau calea, de sus, de jos, scuipând cu mitralierele asupra lui…

Satul rămăsese pustiu: oamenii se ascunseseră prin pivniţi, prin magazii, prin şanţuri şi stăteau ţepeni acolo, cu nasul în pământ. Alţii, de pe uliţa de sus, fugiseră la deal şi se topiseră printre copaci; de-acolo se vedea limpede că primejdia nu venea spre ei, se îndrepta în alte părţi. Unul câte unul, se ridicaseră de jos, şi, ascunşi pe după copaci, priveau, fără spaimă, lupta, jocul care se petrecea în faţa lor.

Pârâitul mitralierelor, risipindu-se pe cer, avea alt sunet şi alt ecou decât pe pământ, de aceea nici nu părea ucigător.

Deodată, unul din avioanele mici se răsuci scurt pe o aripă lăsând în urmă o dâră lungă de fum.

— L-a atins! strigă un flăcău.

Avionul lovit venea acum spre pământ,

învârtindu-se ca un titirez şi din bot îi ieşeau flăcări, întinzându-se înapoi şi fluturând, încât ai fi zis că-s nişte panglici lungi, roşii.

— Altul! îi vânează ca pe ciori! strigă acelaşi flăcău.

Un alt avion se prăbuşea, într-adevăr, înşurubându-se în văzduh şi lăsând în urmă foc şi fum. Dar nu era numai acela. În câteva clipe, cerul, până atunci limpede, se umplu de flăcări şi de nori cenuşii; lupta avioanelor, privită de departe, părea încă un joc, dar dacă pe lângă ochi adăugai închipuirea, îţi dădeai seama că era un joc sângeros, cu fiecare dâră de fum întinsă spre pământ, zvârcolindu-se de moarte, un om, atins de glonţ ori împresurat de flăcări.

Şi astfel, valea aceasta a Gârleimari, vestită pentru prunii ei şi pentru ţuica mai bună decât în alte părţi, satul acesta îndepărtat de front, unde nu se auzise tunul bubuind, pe unde nu trecuseră lungile coloane de soldaţi care mergeau la luptă, care nu cunoştea războiul decât din răsfrângerile lui, lipsuri sporind, nelinişti, asprimi, şi din plicurile galbene vestind sfârşitul oamenilor duşi de-aici, – cunoscurăzboiul dintr-odată, venit asupra lui pe sus, în clipa când îl credeau la sute de kilometri depărtări. Şi, de sus, unde pârâiau mitralierele în jocul lor, nevinovat ai fi zis, războiul se năpusti deodată spre pământ. Pământul începu să tremure şi valea se zvârcoli, sub năprasnice bubuituri, umplându-se de flăcări şi de fum…

Capitolul XXXVI

RAZVRĂTIREA ALBINELOR

Primul val de bombardiere trecu, fără să se întâmple nimic, stârnind numai forfotă în sat, aruncând oamenii pe brânci. Cei de sus le văzură ducându-se tot aşa, printre dealuri şi pierzându-se peste păduri. Dar, deodată, în urma lor, pădurea Hristoveanca începu să se frământe şi să salte în sus, ca şi când o furtună, nesimţită, altminteri, ar fi smuls copacii din rădăcini. Un nor de ţărână ţâşni, spre cer, luând cu el trunchiuri întregi care se văzură zburând, parcă în căutarea altui sol, unde să se aşeze, spre a alcătui acolo altă pădure, în locul celei fărâmiţate aci.

Acestea le vedeau cei de pe deal – dar cei de jos nu ştiau încă nimic. O clipă mai târziu, toată suflarea satului simţi, în pivniţi, în gropi, în magazii, pământul zguduindu-se, pereţii caselor tremurând, geamurile zornăind – şi urechile tuturor a se surpară sub izbitura unui năprasnic bubuit.

Era o bubuitură întinsă şi parcă fără sfârşit, alcătuită din sute de bubuituri, care se năşteau una din alta, întrecându-se între ele, contopindu-se şi iar rupându-se, pârâind, ca şi cum fiecare ar fi vrut să pătrundă mai adânc şi să se ridice mai sus, să cuprindă şi cerul, şi fundul pământului, spre a le nimici.

În clipa aceea, al doilea val trecea peste sat, dar nimeni nu mai auzea huruitul lui, nici pârâitul

avioanelor de vânătoare, care se luptau deasupra lor, în jocul acela de păsărele zglobii.

Deodată, de sus, trei rândunici, trup lângă trup, îşi puseră ciocul în Jos şi se lungiră ca nişte săgeţi, ţintind să cadă asupra uliilor care zburau pe lângă pământ. Alte săgeţi se năpustiră, din părţi, căutând să le taie calea, ca până atunci, dar ajunseră prea târziu – şi începură să pârâie în urma lor, venind după ele, în Jos.

Cele trei săgeţi ţinteau toate acelaşi loc, spre coada valului de bombardament, unde, un avion uriaş părea că şovăie, desprins din marele cârd. Îndată, mitraliere mai grele, cu pârâitul mai rar şi mai clonţos, începură să clănţăne de jos, ca nişte căţele furioase care se apără de lup.

Una din cele trei săgeţi se frânse, şi se duse înlături, învăluită în flăcări; alta se răsuci, scurt, şi schimbând drumul, se alungi pe fundul văii, căutându-şi drumul spre câmp. A treia venea drept în jos, până ce, deodată, o flacără îi ţâşni din bot, dar până ce să se rupă în bucăţi, căzu asupra avionului greoi, îşi înfipse flacăra în trupul lui – şi se prăbuşiră laolaltă, peste pod, făcând să ţâşnească în sus grinzile de fier, ca nişte aşchii sărite din topor.

Oamenii, ascunşi, simţiră bubuitura lângă ei, mai asurzitoare decât cele de până atunci, bombele şi rezervoarele de benzină explodând într-un singur trăsnet, nimicitor.

— A căzut peste tren! strigă flăcăul mai

îndrăzneţ, de sus, singurul are un se culcase încă la pământ.

Spuse asta în prima clipă, când nu se văzuse decât flacăra, ţâşnind; dar în clipa următoare, când traversele podului şi vagoanele, sfârtecate, se ridicară în văzduh, cu roţile pe sus – şi când năprasnica bubuitură sosi aici, pe două căi, şi prin pământ, făcându-l să se vălurească asemeni oceanelor în furtuni, şi prin văzduh, învârtejindu-l şi scuturând de el ca de un ţol rupt – flăcăul se trânti jos, cu fruntea în frunzişul putred – şi amuţi.

Din vale, în acest timp venea al treilea val, ceva mai pe sus, şi deasupra lui avioanele de vânătoare se luptau, necontenit. Dar unde se duceau şi ce aveau de nimicit, ar fi fost greu să ştii, fiindcă în Faţa lor, pădurea Hristoveanca, lovită de două ori la rând, ardea, de la un capăt la altul, împânzind cerul cu fum.

La bubuiturile dinainte se adăugau altele, cu alt sunet, mai şters, mai înăbuşit, care împresurau pădurea, odată cu focul; pesemne, flăcările cuprinseseră magaziile cu muniţii, necunoscute de nimeni şi obuzele explodau, pe rând, stârnite unul de altul şi încingând pădurea într-un lanţ de bubuiturii.

Pe sus se auzea, uneori, fluierând câte o zburătură de fier care ajungea până în sat şi cădea, pocnind, pe acoperişuri, prin curţi „prin pruni, scuturându-le ramurile abia înflorite şi întinzând petalele în covoare albe, pe pământ.

Bubuiturile se înlănţuiră astfel, o vreme, într-un chip ai fi zis liniştit – până ce, deodată parcă se opriră – timp cât ai clipi; al treilea vai de bombardiere, căutând să se ridice mai sus, tocmai intra deasupra pădurii, în fum. Şi, fără să aştepţi clipa, fără să ştii cum, toate câte se aflau laolaltă, strânse mănunchi, ţâşniră deodată cu toată greutatea lor, în sus, ca şi când le-ar fi împins mâna unui uriaş, nevăzut. Din mijlocul pădurii se ridică, sub bucile lor argintii, un vârtej de foc, un vulcan cu craterul străpuns, aruncându-şi lava fierbinte în văzduh. Pesemne un mare depozit de pulbere fusese atins.

Avioanele se văzură învălmăşindu-se în norii de fum, dându-se peste cap, rupându-se în bucăţi, zburând înjumătăţite, după alte legi decât legile zborului cunoscute de ele până atunci. Apoi nu se mai văzu nimic decât pară şi fum. Iar bubuitura vulcanului dezlănţuit se întinse pe vale, în jos şi în sus, până la câmpie, până în munţi. Oamenii, prăbuşiţi la pământ, rămaseră fără văz şi fără auz, parcă neînsufleţiţi…

Unul singur, în cuprinsul satului se mai mişca, târându-se pe brânci, înnebunit, dar nu de bubuituri. Albinele lui moş Visarion, stârnite de vârtejurile care veneau pe sus, parcă îşi ieşiseră din minţi: ţâşneau, în roiuri, din stupi, învălmăşindu-se în gura urdinişurilor, rătăcind bezmetice printre pruni, negăsindu-şi locul unde să se aşeze, întrecând în unele clipe tunetul

exploziilor cu zumzăitul lor, că erau mii şi zeci de mii.

Bătrânul se târa pe brânci, de la un stup la altul, încercând să le oprească, să nu-i fugă şi să se piardă în păduri, astupându-le urdinişurile cu bulgări de pământ, cu frunziş putred, cu orice îi cădea sub mâini, dar cum se îndepărta, gâfâind, albinele îşi făceau loc prin astupătoarea lui şi ţâşneau afară, alăturându-se roiurilor care rătăceau printre pruni.

— Lino, Tudoro! striga moş Visarion, la câte un răstimp, chemându-şi nurorile în ajutor.

Dar femeile fugiseră, cu copiii, de la început, să se ascundă îro pădure, sus. În toată ograda nu mai rămăsese decât câinele, băgat în fundul coteţului, de unde se auzeau urlând, laolaltă cu toţi câinii, satului.

«. *i r* ’

— Niţă!... Ilie!... gâfâia bătrânul, istovit, strigându-şi nepoţii şi luptându-se cu albinele învălmăşite în jurul lui.

Nu auzea bubuiturile din pădure, nu ţinea seama de schijele care şuierau pe sus – o singură spaimă îl stăpânea, să nu-i rămână stupii goi, să nu i se piardă avutul aşa într-o singură zi.

— Înapoi! înapoi, nebunelor! răcnea, certându-şi albinele, ca şi când ele ar fi putut să înţeleagă glasul şi mânia lui.

Un timp albinele îl ocoliră, nefiindu-le aminte să se oprească la nimic, urmându-şi zborul învălmăşit şi din ce în ce mai bezmetic. Câte una, prinsă în urdiniş, îşi înfigea acul în mâna lui, dar bătrânul era deprins cu înţepăturile – şi chiar dacă n-ar fi fost deprins, acuma nu mai putea să simtă nicio usturime în trup, usturându-l prea tare inima şi zbuciumându-se prea mult.

— Înapoi, înapoi! Ce-aţi înnebunit! gâfâia, fluturându-şi braţele în calea lor, încercând să le întoarcă din drum, ca pe un cârd de orătănii.

Dar deodată albinele, care până atunci îl ocoliseră, nimeriră asupra lui. Cu voie, sau fără voie, poate în furie, poate în orbire, un roi, ca o dâră groasă de fum, căzu asupră-i şi i se lipi de trup. Într-o clipă, capul bătrânului nu se mai văzu, rămase ca un muşuroi, cu ţugui în vârf, fără gură, fără urechi, fără ochi, fără nimic al chipului omenesc, îmbrăcat^într-o ţesătură de urzici care colcăia zumzăind.

Moş Visarion ridică mâinile, fulgerat în tot trupul şi încercă să le dea jos, să se scuture, bălăbănindu-şi capul şi răcnind, îngrozit:

— Ajutor, ajutor! Lino, Niţă!… Săriţi, oameni buni!

Roiul îi pătrunse în sân, prin de’spicătura cămăşii, ca printr-un urdiniş, şi se învălmăşi dedesubt, pe piept, la subţiori, pe pântece, întinzându-se pe toată pielea, în spate, pe umeri, pe şira spinării, până în chimir, năvalnic şi împrospătat de alte roiuri care îl urmau, ca şi când albinele ar fi găsit până la urmă adăpostul dorit.

— Ajutor!… Ajutor!… răcnea moş Visarion, cu glasul mai stins.

Apoi se năpusti, orbeşte, spre poartă, dar după câtfva paşi se prăbuşi. Albinele, înnebunite, tăbărâră asupra lui. Bătrânul se zvârcolea, în ţărână, apărându-se cu mâinile înmuiate şi gemând, din ce în ce mai pierdut:

— Ajutor!… Săriţi, oameni buni!…

O clipă rămase nemişcat, încât ai fi zis că s-a

stins, dar după aceea, trupul i se zvârcoli din nou, se ridică anevoie de jos şi se duse înainte, împleticindu-se, fără puterea judecăţii, până ajunse în poartă unde căzu, cu picioarele în ogradă şi cu capul în drum, cu albinele roind peste trupul lui.

Iar când, mai târziu, roiul se duse, luat de vânt, în tărâna presărată cu albine moarte, ca un toi gălbui, rămase trupul bătrânului, de nerecunoscut, zvâcnind moale la câte un răstimp, cu pielea roşie, băşicată şi umflată ca un cimpoi, că nu mai ştiai unde-s ochii, unde nasul, unde gura, unde urechile; numai cucuiul din creştet părea neschimbat, doar că se lungise şi se ascuţise la vârf, îndreptat ameninţător către oamenii care ar fi putut trece pe drum…

Dar nimeni nu trecea pe drum, casele rămâneau părăsite şi uliţele pustii. În pădurea Hristoveanca, după explozia mare, care de bună seamă cuprinsese depozitul de pulbere, bubuiturile nu mai conteneau, şi schijele de obuz continuau să zboare pe sus, căzind asupra satului din când în când, destul ca să-i ţină pe oameni ascunşi.

Avioanele se duseseră, şi chiar dacă nu s-ar fi dus, şi chiar dacă ar fi venit altele pe urma lor, nu mai aveau drum; cerul, pe tot ctf –, prinsul vederii, se făcuse negru de fum, în vreme ce la orizont, spre miazănoapte, pâlpâiau cu furie flăcări ruginii.

Şeful de post coborâse în pivniţă, unde-i erau

nevasta şi fata şi le îmbărbăta, spunându-le din timp în timp, cu gândul aiurea:

— Liniştiţi-vă, că nu-i nimic! Acuma s-au dus!

Dar când se auzea altă explozie şi alte schije şuierând pe sus, cucoana şi domnişoara se agă {au de braţul lui, zgâlţâindu-l şi strigând, fiecare cu glasul şi cu spaima ei, amestecate în acelaşi horcăit:

— Scapă-ne! Du-ne de-aici!

— Unde să vă duc? Liniştiti-vă, că nu-i nimic! Uite, acuma s-a mântuit!

De-aici, de sub pământ, nu-şi dădea seama că explodează fabrica de munuii, nu vedea flăcările şi fumul, credea că sunt încă avioanele care lasă bombele prosteşte, prin păduri, şi se duc.

După un timp, se auzi clopotul bisericii dăngănind. Jandarmul trimis să dea alarma, îl găsise în sfârşit pe dascăl, într-un beci, prin vecini, îi luase cheia clopotniţei şi acum trăgea de frânghie, zorit. Sunetele clopotului se amestecau, în chip de neînţeles, cu exploziile, cu şuierul schijelor, imărind spaima oamenilor ascunşi.

Şeful de post înjură, printre dinţi, judecând astfel nu doar pe dascăl şi pe jandarm, ci satul întreg.

— Asta se cheamă alarmă? Ei lasă, că dacă-i aşa, o să mă pun eu cu alarma pe voi!

Trecuse demult ora când ar fi trebuit să vină trenul, în gară, dar nu se simţise nici urmă de tren; pesemne rămăsese undeva, la câmpf

aşteptând să se termine prăpădul de-aici.

Pe la ceasul trei după prânz, din jos se auzi crescând un huruit adânc.

— Vin altele! ţipă domnişoara Eleonora, încleştându-se de braţul tatălui ei.

Acesta simţi alte năduşeli, năvălind peste cele de până atunci. Era militar din tinereţe, dar nu fusese niciodată pe front, nu ştia ce-i acela bubuit de tun, şi bubuiturile care nu mai conteneau, li tocau curajul, încet-încet, ameninţând să-l arunce în aceeaşi spaimă ca a femeilor.

— Pândele! strigă gâtuit.

— Da, dom’ şef!

Soldatul, mai puţin temător, rămăsese în săliţa de sus, uitându-se pe geam, – şi numai când auzea vreo schijă, venind, se trântea pe duşumea, într-un colţ, cu capul în zid.

— Ia vezi, ce e! îi porunci şeful postului, de jos. Vin altele?

Huruitul crescuse şi se apropia de sat: Pândele îşi scoase capul pe uşă şi văzu un nor de praf, întinzându-se departe, pe drum. Apoi urechea îi desluşi, peste huruit, semnale de clopot care băteau, neîntrerupt.

— Vin nişte maşini, dom’ şef! Mi se pare că-s pompierii!

— Staţi liniştite, că nu-i nimic! îşi îmbărbătă şeful de post familia. Eu trebuie să mă duc sus!

Cucoana şi domnişoara se agăţară de braţele

lui.

— Nu ne lăsa singure, că murim!

— Ei, hai, liniştiţi-vă, dacă vă spun că nu-i nimic!

Un şir de automobile roşii, cu pompieri, se ivi la cotul şoselei şi trecu vijelios prin sat, bătând necontenit din clopote şi ridicând praful până la cer. După ele venea o coloană lungă de autocamioane, ducând soldaţi, cu căşti în cap, cu armele în bandulieră, ţinând în mâini târnăcoape, sape şi găleţi.

După ce coloana se pierdu, apărură câteva automobile, deschise, vopsite în culori tărcate de camuflaj; în ele se vedeau ofiţeri şi cu galoane aurite şi ici, colo, câte un civil. Ultima se opri la postul de jandarmi, şi un ofiţer strigă, fără să se dea jos:

— Unde-i şeful de post?

— E aici, să trăiţi, dom' căpitan! răspunse Pândele, din prag.

Şeful de post zăbovi, până ce să scape de jos şi să urce gâifâind scările, cu şapca strâmbă, cu centironul căzut sub pântecele ascuţit.

— Mişcă-te mai repede! strigă ofiţerul din maşină, mânios. Ţara arde şi tu te moşmondeşti?!

— Să trăiţi, dom' căpitan, tocmai încheiam procesul verbal.

— Ce proces-verbal?

— Cu cantonierul, să trăiţi.

— Ce-ai înnebunit?! De asta îţi arde ţie

acum?… Vezi că vine în urmă un autocamion; ia-ţi toţi jandarmii pe care îi ai, lasă numai unul la Post, şi porniţi repede după noi.

— Şi cu arestatul, ce fac, domnule căpitan?

Ofiţerul îl fulgeră cu ochii, vru să scoată o înjurătură, dar se poticni şi zise, abia stăpânindu-se în graba şi furia lui:

— Că doar n-oi vrea să mi-l dai mie acum! Lasă-l la arest şi haide, că avem altele de făcut!

Apoi arătă, zorit, spre Pândele, care stătea în prag, neclintit:

— Băiatul ăsta să vină cu mine! Haide, jandarm, ia-ţi arma şi urcă-te ici!

— Domnule căpitan, – vorbi, fâstâcit, şeful de post – pe ăsta voiam să-l las de pază aici.

— Lasă pe altul, că n-avem timp de pierdut!

Maşina se duse, cu comandantul legiunii şi cu Pândele, lăsându-l pe şeful de post în marginea drumului, năucit. Dacă Pândele se dusese, iar el trebuia să plece, pe urma căpitanului, cu cine îşi mai lăsa familia, că nevasta şi fata nu-i suferea pe niciunul, toţi li se păreau neciopliţi şi murdari? Chiar şi pe Pândele, câte luni nu trebuise să-l muştruluiască, până a-l putea primi în apropierea lor!

— Adunarea! răcni şeful de post, cocoşându-se, fiindcă tocmai în clipa aceea o schijă fluiera pe sus.

Jandarmii se iviră cu greu, trei câţi erau aici, unul din spatele casei, alţii de la vecini, în timp ce

mai marele lor răcnea, în drum:

— Fricoşilor, v-aţi ascuns!… Fuga la rastel, şi luaţi-vă armele! Chemaţi-l şi pe Eftimie, de la Ţeposu! Adunarea, numaidecât!

În timp ce un jandarm se repezea la gard, să-l strige pe cel din curtea lui Ilie Ţeposu, pus acolo să păzească bolnavul, dinspre biserică venea şi Năstase, care trăsese de clopot până mai adineauri. Venea, prin mijlocul drumului, bălăbănindu-şi capul, năuc. Şeful de post îl întâmpină, cocoşat, parcă fiindu-i frică să stea drept, cu capul în văzduhul plin de vâjâit.

— De unde vii? îl întrebă mânios.

— De la biserică, dom’ şef.

— Ce-ai făcut acolo?

— Am dat alarma, să trăiţi!

— Care alarmă, mă?… Aşa se dă alarma, după ce vin avioanele? Aşa ai învăţat tu?

— Păi dumneavoastră m-aţi trimis, dom’ şef…

Cu acest răspuns, asupra jandarmului se abătu o ploaie de pumni şi de înjurături. El le primea bălăbănindu-şi mai departe capul, că ameţise trăgând clopotul, şi nu se întreba de ce este bătut. Şeful de post dădea, icnind, şi nici el nu ştia de ce dă, cu toate că gura îi spunea, de la sine, cu fiecare pumn:

— Na alarmă, ţine alarjnă, satură-te, alarmă ai vrut, uite alarmă ici!…

Departe, peste păduri, se ridică, fără veste, tunetul asurzitor al altei explozii, făcând să

vuiască valea prelung. Şeful de post se trânti în şanţul drumului, cu capul în pământ. Jandarmul rămase în picioare, neîndrăznind să se adăpostească lângă mai marele lui. Numai când auzi o schijă fluierând, pe stis, se încovrigă, fără să ştie cum, şi înţepţeftni aşa, parcă aşteptând să vină schija, spre a încheia şirul de pumnii. Dar schija se duse mai departe şi pocni pe un acoperiş.

Capitolul XXXVII

CEI DE AFARĂ ŞI CEI DIN PIVNIŢE

Când se iviseră primele avioane, dinspre câmp, nepoţii morarului şi Petruş stăteau pitulaţi în lăstăriş, pe malul girlei, între gară şi pod, aşteptând să se facă ora şi să se ducă la tren, pe furiş, în întâmpinarea căpitanului de jandarmi.

Până în zori, rămăseseră ascunşi în scorbura ulmului unde îi ascunseseră şi pe polonezi, atunci. Dar, ivindu-se prima geană de IuBiainã spre răsărit, socotiseră că nu e bine să mai rămână în preajma morii, de oarece simţindu-li-se lipsa demult, poate moş Aron pornea să-i caute, odată cu venirea zilei. Aşa încât hotărâră să se îndepărteze de locul primejdios, şi să-şi găsească adăpost mai aproape de gară, unde trebuiau să se afle la prânz.

Şi astfel, nemâncaţi, rebegiţi de frig, trecuseră Iazul Sărac, clănţănind din dinţi, se pitulaseră peste calea ferată şi mai departe îşi urmaseră drumul, prin crâng, până ce ajunseseră la acel loc potrivit, de unde puteau vedea gara, fără ca ei să fie văzuţi. De-aici, la timpul potrivit, când aveau să audă locomotiva fluierând, nu le rămânea decât să treacă gârla şi în câteva minute să fie la macaz, ca apoi, odată cu intrarea trenului în gară, să se repeadă pe peron, clipă în care nimeni nu-i mai putea opri.

Aşa stătuseră ei toată dimineaţa, învineţiţi de frig, până ce soarele, ridicându-se mai sus, începuse a-i încălzi, milostiv.

Uţă, ghemuit în frunziş, adormise cu capul pe genunchii lui Trică. Acesta şi Petruş, ghemuiţi şi ei pe pământul desmorfit, stăteau tăcuţi, nemaiavând nimic de vorbit. Peste noapte, chipurile li se subţiaseră şi sub ochi le ieşiseră pete viorii, dar aşa ochii păreau mai vii şi mai hotărâţi.

— Ţi-e foame? întrebă Petruş, la un timp.

— Mi-e, dar pot să rabd; nu ştiu ce-o să facem cu ăsta mic, când s-o trezi… Oare acolo, ne-o da să mâncăm?

— Ne dă!… Doar n-o să ne lase să murim!

— Şi dacă ne-o pune în porţie abia mâine? O să rabde Uţă atâta timp?

— O să ne rugăm ca să-i dea măcar lui.

Uţă bolborosi ceva, prin somn, îşi morfoli buzele, ca sugaci şi înghiţi în sec, dar nu se trezi,

fiindcă toată noaptea nu închisese ochii, de frig.

— Visează mâncare! zise Trică, privindu-l, amărât. I-auzi cum îi ghiorăie maţele!

Apoi tresări:

— Auzi? Trenul!

În gară suna clopotul de pe peron. Petruş se uită la soare, şi clătină din cap, îndoit:

— Nu poate fi personalul, că mai e până la prânz. Trebuie să fie vreun mărfar.

Mai târziu se auzi locomotiva, fluierind la cotitura de jos, de unde intra între dealuri şi Trică o recunoscu, după fluier.

— Aşa e I Asta-i Şerpoaica!

Nu Trică, ci Uţă botezase astfel această locomotivă, care trăgea mărfarele, dar de unde îi venise numele nu se lămurise nici până azi; poate unde avea roţi mai multe şi mai mici decât locomotiva personalului, ceea ce o făcea să semene cu un şarpe, târându-şi inelele pe pământ.

Mărfarul intră în gară, curând şi nu zăbovi acolo mult timp. Se auzi fluierul, aburii începură a pufăi şi trenul se urni din loc, spre pod, zdrăngănindu-şi fiarele printre pruni. Tocmai în clipa când locomotiva fluiera, dinspre câmp se desluşi un huruit înfundat, care creştea, cu o iuţeală de neînchipuit.

— Ce-o fi asta? întrebă Petruş, ridicându-se în picioare în lăstăriş. Oare să fie un camion?

Trică ascultă, cu urechea lui pricepută la maşini şi numaidecât clătină din cap:

— Nu; doar dacă or fi o sută, la un loc.

De aici, unde se aflau copiii, valea se vedea mai departe, până la gura ei, între dealuri, fiindcă albia gârlei deschidea un drum larg, în jos, către câmp. Şi huruitul venea aici mai deschis, nefiind împiedicat de nimic.

— Avioane! strigă Petruş.

Trică sări în sus şi capul lui Uţă căzu, în frunziş.

— Nene, de ce-ai plecat? bombăni băiatul, încă adormit.

— Scoal’ că vin avioane!

Până să se dezmeticească mezinul, valul de bombardiere era deasupra lor, acoperind cerul cu uriaşele lui aripi argintii şi umplând văzduhul de huruit, că parcă pârâiau zările, gata a se nărui.

Ce trei copii le priveau buimaci, din lăstăriş, dar înainte de a se dumiri vreunul, în vreun chip, se pierdură fulgerător în sus, purtându-şi umbrele peste prundiş – şi din vale porni alt huruit.

La pichetul de pază, aflat la capul celălalt al podului, începu să» sune o toacă de fier; câţiva soldaţi, numai în cămăşi, fugeau de la gârlă, împiedicându-se pe prund. Santinela de pe pod fugea de asemeni, către pichet, ’ făcând semne cu arma pe sus, către trenul care-i venea în faţă, pufăind. Îndată locomotiva începu să fluiere, semnale scurte, de oprire şi frânele se auziră, scrâşnind.

Era în clipa când, de sus, pornea pârâit de

mitraliere şi avioanele de vânătoare se încăierau, în jocul lor care părea nevinovat şi zglobiu.

— Sunt străine, vin să bombardeze! strigă Petruş. Culcaţi-vă la pământ!

Dar nici Trică nici Uţă nu ascultară porunca lui, nici el nu’s. e culcă, ci rămaseră toţi trei în picioare, mai degrabă uimiţi decât speriaţi, fiindcă nu văzuseră niciodată avioane aşa de multe şi aşa de mari.

Trenul se opri, pe pod, numai locomotiva şi câteva vagoane ajunseseră dincoace, între salcâmi.

— Ce proşti! spuse Petruş, mirat de nesocotinţa lor. Să oprească pe pod!

— Da’ de ce-i rău? întrebă Uţă, căruia îi pierise şi somnul, şi frigul şi foamea, trezindu-i-se curiozitatea cunoscută de ceilalţi.

— Fiindcă podul poate fi bombardat!

— Da’ de ce să-l bombardeze?

Uţă ştia podul de când era mic şi privise prima oară în jur, cu ochii lui de copil; îl văzuse odată cu moara, cu cantonul, cu gârla, cu dealurile şi nu înţelegea cui îi căşunase acuma pe el.

Între timp, frânarii coborâseră din gherete şi fugeau pe pod, ca nişte gângănii speriate, să ajungă la un adăpost, pe pământ. Petruş îl văzu pe mecanic – îl cunoştea, domnul Chiţu, un om scund şi gras, nepotrivit de loc cu Şerpoaica lui – dându-şi drumul pe taluzul împânzit cu salcâmi, să se ascundă jos, în crâng; fochistul venea după el, cu

un zâmbil în mână, poate având înăuntru mâncarea de prânz.

— Nene, alea de sus ce fac? întrebă Uţă, cu ochii pe cer.

— Se bat între ele! N-auzi cum pârâie mitralierele?

— Păi de ce se bat?

— Astea sunt avioane de vânătoare; ale noastre vor să le de^ boare pe cele de bombardament, şi ale lor le împiedică.

Uţă nu era pe deplin dumirit, ar fi vrut să mai întrebe ceva, dar în clipa aceea, unul din avioane, lovit, se răsuci pe o aripă şi căzu, spre pământ, arzând. Asta dovedea că avioanele se luptau, într-adevăr, căi nu era o joacă, aşa cum ai fi crezut – şi băiatul, speriat, nu mai întrebă nimic, ci rămase încremenit, cu ochii în sus.

Al doilea val de bombardiere era acum deasupra lor făcând iar să se cutrelnure zările de pârâit.

— La pământ! porunci Petruş.

Dar nici de data asta, nu se supuse niciunul din ei. Rămaseră în picioare, cu capul în sus, cu cefele înţepenite şi amorţiţi la trup; huruitul îi înspăimânta pe toţi, dar nu li se părea că l-ar îndura mai uşor dacă s-ar trânti jos, cu capul în pământ – ca şi cum ar fi mai uşor să închizi ochii în faţa celui ce se pregăteşte să-ţi tragă un pumn!

Deodată însă, dinspre miazănoapte, încotro se pierduseră avioanele venite întâi, se ridică un

tunet care întrecea orice huruit – şi tunetul crescu din el însuşi, se înmulţi, ameninţând să nimicească întregul pământ, – şi-atunci copiii, fără voia lor, se prăbuşiră, unul peste altul, în frunziş.

— Bombardează fabrica de muniţii! mai avu cuget şi glas să zică Petruş.

— E prăpăd! adăugă Trică.

Şi tocmai în acea clipă, când te-ai fi aşteptat la orice, numai la asta nu, Uţă începu să scâncească, de parcă ar fi fost copil mic:

— Nene, mi-e foame! N-ai ceva, să mănânc? …

Fratele mai mare îi dădu un ghiont, având în suflet un amestec de spaimă şi râs.

— Ţine-ţi gura, cu foamea ta! Tocmai acum te-a răzbit?

Apoi amuţi. Peste tunetele exploziilor şi peste huruitul de sus, se ridică un şuier ascuţit, venind din cer şi îndreptându-se asupra lor, sunet necunoscut şi de neînţeles.

— Uite! îngăimă Trică, strângându-l de mână pe Petruş.

Trei avioane mici, ca nişte bulgări de argint se prăbuşeau din cer, parcă trăgându-l după ele, fiindcă în urma lor fluturau pânze azurii. Nu ajunse decât unul jos, celelalte se pierdură pe drum, unul în flăcări, altul fugit, încolţit de o puzderie de apărători, năpustiţi din părţi. Dar chiar şi-asupra ultimului rămas, bombardierele prinseră să scuipe toate deodată snopi de foc,

umplând cerul de pârâituri.

— Cade! strigă, încleştat, Petruş.

Ultimul avion se făcu deodată roşu în bot, ca şi când ar fi fost o jivină însufleţită şi cineva ar fi lovit-o în frunte, cu un satâr, făcând să-i ţâşnească sângele şuvoi. O clipă, jivina şovăi, legănându-şi aripile în văzduh, apoi se aşează pe un drum şi veni întins, asupra ultimului bombardier, cu care se contopi arzând.

Uţă clănţănea din dinţi, agăţat cu o mână de Petruş, cu alta de frate-su. Şi când avionul de bombardament se prăbuşi, arzând, peste tren şi peste pod – în clipa când încă nu ştiai ce va mai fi, băiatul scânci, încleştându-şi degetele mai adânc:

— Mi-e foame, nene! Mi-e…

Apoi amuţi şi se îndesă în frunziş. Nu văzu ci doar auzi. Trică şi Petruş însă văzură înaintea tunetului trenul şi grinzile podului zburând în sus, risipindu-se pe cer ca nişte fulgi luaţi de vânt. Şi când vederii i se adăugă auzul, închiseră ochii, crezând că s-au sfârşit, fiindcă de data asta nu mai era de întâmpinat doar un pumn.

De data asta rezervoarele de benzină şi bombele, unite într-un singur bubuit, trosniră, la două sute de metri mai sus – distanţă care nu te punea la adăpost, tot una ca şi cum ar fi trosnit alături, în lăstăriş.

Pe sus se auziră fiarele smulse vâjâind, jos se simţi pământul tremurând – şi câteva clipe inimile tuturor se opriră din mers, minţile nu mai

judecară, trupurile li se răciră, şi ei, fără minte în cap şi fără sânge în trup, nu mai ştiură dacă sunt morţi sau vii.

Primul care vorbi, clănţănind, după ce pământul se linişti şi nu mai zburară fiare pe sus, fu mezinul, urmându-şi cu o încăpăţânare de neînchipuit jelania oprită de năprasnicul bubuit:

— … foame, nene! Vreau să mănânc!

* *

Trecea timpul şi nu se mai auzea clopotul în gară, sunând, nu se auzea vreo locomotivă fluierând.

— Oare de ce nu vine? întrebă Trică, neliniştit. Să nu fie încă ora?

— Cred c-a trecut de mult, răspunse Petruş.

Se dusese şi al treilea val de bombardament, se liniştise vuietul, deasupra, numai peste pădurea Hristoveanca, învăluită de flăcări, văzduhul se mai zvârcolea, stârnit de bubuitul exploziilor.

Lui Uţă nu-i mai era foame, nu se mai jeluia, dar tot întreba, întorcând capul, aci spre Trică, aci spre Petruş:

— Ia spune-ţi! Ce facem acum?

Planul lor se stricase, părea că trenul n-o să mai vină şi astfel nu mai venea nici căpitanul de jandarmi. Între timp cine ştie ce se întâmpla la Post – poate îl scoteau pe Cazimir şi-l trimiteau la oraş, – atunci nu le mai rămânea nimic de făcut.

— Trebuie să ne apropiem şi să iscodim! hotărî Petruş. Hai să trecem gârla, n-o să ne vadă

nimeni – şi să ne ascundem în salcâmii de la macaz; pe urmă o să vedem…

Valea părea pustie şi satul adormit; în preajma podului ale cărui fiare atârnau pe prund, cu vagoanele fărârniţate prăbuşite în râu, nu se simţea nicio mişcare, nu se vedea un soldat, un frânar, ca şi când toţi ar fi murit.

Copiii trecură prin gârlă, tupilându-se, aplecându-şi umerii când simţeau o schijă venind pe sus – dar schijele îi ocoleau, ca şi când ar fi ştiut şi ele ce au ei de făcut.

De la macaz, se vedeau şinele, goale, lucind în soare – şi peronul gării pustiu; nu mişca nimic, nicăieri, nici în sat, nici pe drum.

— Voi staţi aici, zise Petruş, când ajunseră între salcâmi. Eu mă furişez până la colţ, să văd ce-i pe la Post.

— Ia stai! îl opri Trică. Asta ce-o fi?

Din jos se auzea crescând un alt huruit, şi deasupra şoselei, spre câmp, se ridica un nor de praf cenuşiu.

— Sunt maşini, continuă băiatul, cu urechea deprinsă la zgomotul motorului. Nu te duce încă; să vedem ce-o fi.

Pe sus trecură pompierii, apoi autocamioanele cu soldaţi şi la urmă cele câteva maşini mici.

— Acum mă duc! hotărî Petruş. E prea multă zăpăceală ca să mă vadă cineva, tocmai acum.

Huruitul maşinilor se pierduse, departe,

înghiţit de exploziile care nu mai conteneau. Din când în când mai venea câte o schijă, pe sus, dar acum copiii se deprinseseră cu ele, ghiceau chiar şi unde au să cadă, cât de departe, după bâzâit – şi nu se lipeau la pământ decât dacă le simţeau deasupra lor.

Petruş se strecură printre salcâmi, ajunse în drum şi, pitulându-se pe după garduri, mai merse până ce văzu jandarmeria. Şeful de post era afară, cu patru jandarmi, tot aplecându-se când şuiera o schijă pe sus. Curând din jos veni în goană un autocamion, plin cu soldaţi şi opri în faţa jandarmeriei. Petruş văzu, în norul de praf stârnit de venirea lui, cum şeful de post cu cei patru jandarmi se căţărau la spate, cu carabinele pe după gât, şi pe urmă autocamionul porni, străbătând satul pustiu.

— Trică, jandarmii s-au dus! gâfâi, întorcându-se în goană la locul dintre salcâmi.

— Unde s-au dus?

— Nu ştiu; pesemne la foc; s-au dus, cu un camion, şeful de post şi patru jandarmi. Înseamnă că aici a rămas numai unul.

Spunând aceste cuvinte, glasul îi era aşa de gâfâitor, ochii aşa de înfierbântaţi, încât Trică aproape înţelese gândul lui.

— Şi ce vrei să facem?

— Să-l scoatem pe Cazimir!

— Haide! strigă Uţă, sărind în sus, gata să se repeadă la Post, cu totul şi cu totul fericit şi

înflăcărat de acest gând. Haidem la Cazimir!

Ceilalţi îl potoliră, mai chibzuiţi:

— Ai răbdare, să vedem cum!

— Voi ştiţi unde-i arestul? întrebă Petruş.

— În beci.

— Acolo v-a băgat?

— Nu, ne-a ţinut în cancelarie, sus.

— Oare cu ce-o fi închis?

— Peseimne cu zăvor şi cu lacăt.

Petruş cugetă, un pic; acum se pricepea oarecum la chipul cum poţi să vii de hac unei închisori.

— Voi aşteptaţi-mă aici; mă duc pe-acasă, să iau un târnăcop.

— Şi cu jandarmul ce facem?

— Să vedem întâi unde-o fi; am eu un plan, o să vi-l spun atunci.

Cu aceste cuvinte, Petruş o luă printre salcâmi, ajunse la gară, se ascunse după puţ şi pândi; nu mişca nimic în jur, totul părea mort; sub zidurile gării zăceau ţăndări de sticlă, explozia cea mare spărsese geamurile şi acum vântul intra slobod în odăi.

Băiatul trase cu urechea, să desprindă un zgomot, un pas pe pietriş, dar nu se auzea nimic; dintr-un salt fu lângă zid, în clipa când o schijă căDea pe acoperiş, fărâmând ţigla şi aruncând-o în ţăndări la pământ. O nouă explozie făcu pământul să se cutremure, parcă mişcând zidul gării din loc.

Petruş se strecură după colţ, săltă chepengul

pivniţei, puse piciorul pe scară, dar, după ce coborî câteva trepte, încremeni.

Taică-su era în faţa lui, jos, ghemuit în nisip, şi îl privea buimac, speriat de lumina care năvălise deodată în beci.

— De unde vii? bâigui.

Şi deodată lui Petruş, care venea de afară, de sub cerul înroşit, de sub schijele care pârâiau neîntrerupt, nu-i mai fu teamă de tatăl lui care stătea ascuns, aici.

— De la treburi! răspunse, aplecându-se să ia târnăcopul de jos.

Văzându-l că pleacă, fără alt cuvânt, taică-su întinse mâna spre el, dar nu o mână ameninţătoare, ci o mână care se ruga, cerându-i parcă milă şi ajutor.

— Şi-acum unde te mai duci?

— La treburi, tată! răspunse băiatul, ca un om mare, grăbit.

— Petruş, nu te duce! maică-tii îi e rău.

Abia acum, după ce ochii i se deprinseseră cu întunericul din beci, Petruş o văzu, mai în fund, pe maică-sa vitregă întinsă pe un ţol, gemând şi zvârcolindu-se, cu mâinile îndesate în urechi, să n-audă exploziile de sus. Alături văzu, cu uimire, un butoi, întors cu fundul în sus şi de sub buza butoiului ieşind o gheată, care nu putea fi decât a lui Valerică. De fiecare dată când pământul vuia, butoiul începea să se clatine, şi un glas înăbuşit se auzea, de dedesubt:

— Mamă, mi-e frică!… Mamă, nu mai vreau!

Petruş simţi cum îl cuprinde frica şi pe el; era mai rău pentru cei ce stăteau sub pământ, fiindcă aici, fiecare explozie răsuna mai adânc, făcându-te să crezi cât aproape, la câţiva paşi şi îndată bolta se va prăbuşi.

— Petruş, nu te duce, stai cu noi! îl rugă taică-su.

Băiatul şovăi, nu ca să rămână, ci ca să caute un cuvânt de spus. Simţea că, după toate câte se întâmplaseră de ieri până azi, ceva se schimbase pentru totdeauna în sufletul şi în firea lui. Orice ar fi fost să se întâmple în viitor, n-avea să se mai teamă niciodată de taică-su, ci avea să-l înfrunte, oricând, cu ochii pironiţi în ochii lui, aşa de speriaţi şi de rătăciţi acum.

— Nu pot, tată! răspunse, în sfârşit. Am altceva de făcut.

Apoi urcă scările, cu târnăcopul în mână, închise chepengul la loc, intră în casă, pe la bucătărie, se duse în cămară – toate uşile erau vraişte – luă un zâmbil din cui şi aruncă în el tot ce găsi la îndemână: două pâini, o jumătate de curcan fript, câteva felii de brânză, un jambon abia început, un cozonac, un maldăr de pesmeciori cu unt – şi nu se opri decât atunci când nu mai încăpu nimic. Dar din uşă se întoarse, încă o dată, să ia borcanul cu muştar, fiindcă uitase de el – şi bănuia că, fără muştar, lui U (a şi lui Cazimir jambonul n-o să li se pară aşa de bun.

Capitolul XXXVIII

BUTOIUL CU VIN

Năstase, jandarmul care dăduse alarma şi-apoi înghiţise acei pumni, pentru vina de-a fi îndeplinit o poruncă primită prea târziu, era un om cam tăcut şi tontălău, cum îl socoteau şi şeful de post, şi camarazii lui. Era prost, sau numai făcea pe prostul? – s-ar fi întrebat altcineva, care îşi judecă semenii mai puţin pripit. Dar răspunsul la această întrebare n-ai fi putut să-l dai numai după felul cum se dusese după dascăl, cum trăsese clopotul, când era prea târziu şi cum, în sfârşit, stătuse supus sub ploaia de pumni.

Omul nu mai era tânăr, nu-şi făcea armata acum, şi-o făcuse demult, avea vreo patruzeci de ani, era gospodar cu casă, cu nevastă şi copii şi fusese luat la mobilizare odată cu toţi care aveau vârsta lui. Când începuse războiul şi postul de jandarmi, aflat în apropierea fabricii de muniţii, fusese întărit, ca în toate satele din jur, sosise şi Năstase aici, împreună cu alţi trei rezervişti. Slujba în sat îi plăcea, nu prea avea multe de făcut, instrucţie nici pomeneală, război nici atât – doar că înghiţea uneori ghionţi de la şeful de post.

Numai ceva nu era pe gustul lui aici: ţuica – deşi vestită până şi la Bucureşti. Năstase venea de la Drăgăşani şi era deprins cu vinul uşurel şi blajin, încă de flăcău, dacă nu chiar mai demult.

Aici toată lumea bea ţuică – era şi ruşine să treci pe la poarta unui român şi să nu primeşti

ceşcuţa pe care omul ţi-o întindea peste uluci – nu fiindcă aveai haină de jandarm, ci fiindcă aşa cerea bună-cuviinţa satului. Oamenii se cinsteau cu orice prilej, şi chiar fără prilej, neînsemnând prin asta că erau beţivi; dar cum poate grădinarul să nu mănânce castraveţi, cum poate podgoreanul să nu bea vin, iar rachierul ţuică, făcută sub ochii lui?

Vin, în sat nu se pomenea, decât la cârciumă – şi nu prea bun, pe lângă că mai era şi scump; pe aici creşteau pruni, nu vii. Şeful de post însă, ca şi perceptorul şi alţi câţiva aveau grijă, toamna, să aducă, de la Valea Călugărească, loc vestit pentru podgorii, câte un butoi-două şi să-l împartă între ei, punându-l la pivniţă, în butoaie mai mici. De-acolo îl trăgeau cu maţul, în damigene şi în balerci, şi pe urmă îl beau sănătoşi.

De mult tânjea Năstase după butoiul din beciul jandarmeriei, dar acolo nu intra decât şeful de post şi uneori Pândele, nedoritor de vin şi deci neprimejdios. Chiar şi arestaţii, când se băgau la arest, nu ajungeau acolo decât însoţiţi de unul din cei doi pivniceri, deoarece uşa arestului răspundea în beci, chit că nu chiar lângă butoi, acesta aflându-se mult mai în fund.

Iată însă că astăzi, întâmplarea făcuse să rămână Năstase stăpân pe tot ce era la Post.

— Du-te în beci şi ai grijă de cucoana şi de domnişoara! îi pe runcise mai marele lui, după ce-l năucise în pumni.

De ce tocmai Năstase şi nu altul, din ceilalţi patru jandarmi? Dar oare în zăpăceala aceea, te mai puteai gândi care-i mai bun?

Şeful de post se dusese, cu autocamionul, înfruntând războiul acasă la el, când nici n-ar fi bănuit – iar jandarmul, rămas de pază, coborâse în beci, îndeplinind întocmai porunca lui.

Atât că, ajungând jos, nu se opri cu ochii la cucoana şi la domnişoara lăsate în pază, ci se duse drept în fund, la butoi…

Prost sau nu, Năstase nu era un fricos, asta s-a văzut, altfel n-ar fi umblat prin mijlocul uliţei, în vuietul exploziilor şi sub schijile care şuierau pe sus. În chip ciudat însă, cum ajunse jos, nu se simţi la îndemână; vuietul de-afară părea mai primejdios, pământul tremura mai adânc iar ţipetele cucoanei îi dădeau fiori.

— Cine eşti tu? gemu cucoana, cu degetele înfipte în urechi, cu ochii căscaţi.

— Să trăiţi, cucoană, sunt jandarmul Năstase Scurticelu! răspunse ostaşul, tremurând, pe lângă butoi, că începea să-i fie al naibii de frică aici jos.

— Unde-i domnu’ şef? De ce nu vine? De ce…

— Să trăiţi, cucoană, dom’ şef a plecat la foc!

Cucoana care până atunci stătuse pe un scăunel, rezemată de zid alunecă şi căzu la pământ.

Mor!… gemu. Acu’ mor, s-a sfârşit!…

Domnişoara începu să plângă, icnit, ascunzându-şi capul, cu părul blond, în poalele

maică-sii.

— Cucoană, să trăiţi! vorbi Năstase, crezând că aşa le-o mai linişti. Dom’ şef nu s-a dus de capul dumnealui, că nu v-ar fi lăsat dânsul singure aici… Aşa a poruncit dom’ căpitan de la legiune. Dar mi-a dat ordin să am eu grijă de dumneavoastră. Acum, vă rog, cucoană, nu mai ţipaţi, sărut mâna, să trăiţi, că nu foloseşte la nimic.

În clipa aceea, un tunet prelung veni, prin pământ, făcând să huiască beciul şi să tremure cărămida din zid. Cucoana şi domnişoara scoaseră câte un ţipăt, gâtuit şi amuţiră, să crezi c-au murit.

Năstase simţi fiori reci din ceafă până-n călcâi. Hotărât, era mai bine afară, ori ce-ai fi zis! … Omul trase cu urechea, şovăi – să stea, să se ducă? Dar primise poruncă să rămână aici. Pe urmă puse mâna pe butoi, îl pipăi, îşi apropie nasul de vrană, scoase dopul, mirosi, – vin bun! Maţul era alături, în cui; îl luă, îl vâri de vreo doi coţi, până-l auzi plescăind, pe urmă îl puse la gură şi începu să sugă, ca pruncul flămând…

Exploziile afară se înşiruiau, fără sfârşit, pocnituri seci, pocnituri adânci, din când în când câte un tunet care zguduia pământul, iar în beci făcea să cadă molozul din zid.

Cucoana şefului de post şi domnişoara amuţiseră, trântite pe jos, cu degetele în urechi – nu mai aveau putere să ţipe, nici să privească în jur, stăteau cu ochii închişi, şi când îi deschideau,

o clipă, păreau pe deplin rătăciţi. Zbuciumul şi încordarea lor ţineau de la prânz şi acum se făcuse ceasul patru, fără să se poată prevedea un sfârşit. O asemenea încercare e grea pentru un bărbat, dar'mite pentru nişte femei, slabe şi nepregătite de război!

— Sărut mâna, cucoană, ia de colea şi bea un gât, ăsta dă puteri şi coraj!

Năstase, cu mustaţa udă de vin, cu chipul îmbujorat, se legăna în faţa cucoanei, întinzându-i o bardacă găsită în beci, pe care o umpluse de la furtun.

— Ce vrei? bolborosi cucoana, neînţelegând dintr-odată fapta lui.

— Ia de bea un gât, face bine, zău!

— Ai umblat la vin, porcule! Am să-i spun lui domnu' şef că te-ai îmbătat!

Jandarmul dădu bardaca pe gât şi zise râzând ca prostul în faţa ei:

— Las' că până să vină el, mă trezesc!…

Şi trântind vasul de pământ adăugă:

— Dacă o mai veni!… Auzi, cucoană, eu de trezit o să mă trezesc, asta e sigur, dar că el o să mai vină nu ştie decât dumnezeu!…

Spre această oră, exploziile se înteţiseră, părea că focul ajunsese la un depozit lung de muniţii, care săreau în aer, pe rând, să fi zis că nu se vor mai sfârşi.

Năstase ascultă, fără să se mai teamă atât, pe urmă se duse la zid, împleticit, îşi luă carabina,

lăsată jos, se înfipse în mijlocul beciului şi începu să facă instrucţie, comandându-şi singur, cu glasul înveselit:

— La umăr, arm'!... La picior, arm'!... Pentru onor, arm'!...

Dar, după fiecare comandă, pare-se nemulţumit de felul cum o îndeplinea, se mustra singur, şi îşi comanda din nou:

— La loc mişcarea! Nu e bine, jandarm! Bate patul puştii cum ai învăţat! Pe umăr arm*!

Această instrucţie veselă ţinu un timp, până ce jandarmul se plictisi de stat în loc şi simţi nevoia să mărşăluiască, bătând pasul de pământ.

— Cu cântec, înainte, mers! îşi climandă, râzând.

Şi porni, în pas de defilare, cu arma pe umăr, cântând, cu glas de beţiv, un cântec învăţat la regiment, încă pe când fusese recrut:

Ce veseli suntem noi Că mergem la război Un-doi, un-doi /...

Cucoana şi domnişoara se uitau din când în când la el, cu ochii rătăciţi, fără să înţeleagă nimic.

— Bate pasul, jandarm! răcnea Năstase, în pauzele cântecului. Bate pasul că nu-i pingeaua ta!... Ce veseli suntem noi, un-doi, un-doi...

Aşa mergând, la o vreme, în loc să-şi urmeze cercul, bătătorit până atunci, o luă înainte, pe coridorul care ducea spre scări şi se propti cu vederea tulbure, în uşa arestului. Carabina îi căzu

de pe umeri zdrăngănind, iar el rămase cu nasul în răsuflătoarea cu gratii prin care te puteai uita în arest.

— Care eşti acolo, mă? întrebă jandarmul, chiorându-se la omul închis.

În arest era un pat de scânduri, fără nimic pe el şi Cazimir stătea pe marginea lui, fără să se fi mişcat din loc, de ieri seară când îl băgaseră aici.

Dacă aţipise peste noapte, aţipise aşa, în capul oaselor, cu trupul ţeapăn şi îndurerat, chinuit numai de gândul copiilor şi al lui Miroslav – că de fiinţa lui puţin li păsa. Dar îi era milă de bietul motan, şi i se frângea inima gândindu-se că şi copiii erau închişi undeva, apăsaţi de grele bănuieli – cu toate că ei, tot timpul se lepădase de ei: da, veneau uneori pe la canton, le făcuse automobil şi sanie cu motor, da, erau prietenii lui, dar în noaptea aceea nu avuseseră niciun amestec, nu ştiau nimic. Dar Culaie, Culaie – că el vorbise, spusese cu gura lui despre fugari? „Nu ştiu, domnule şef – poate era prin preajma cantonului şi i-o fi văzut – şi din spaimă i s-o fi tras şi boala. Altfel, n-a avut niciun amestec, bietul copil!”… Ştia că băiatul trage să moară, poate murise între timp, şi gândul acesta, amestecat cu celelalte gânduri, îi dădea în gură un gust de leşie şi-o adâncă sfârşeală în trup.

Se mai înviorase doar la prânz, când auzise avioanele venind, şi exploziile zguduind pământul – nu că din asta ar fi aşteptat într-un fel scăparea

lui, dar se gândea că poate o nimeri o bombă, un obuz deasupra Postului, şi s-o sfârşi cu toţi, el unul nemaiavând pentru ce trăi – tot moartea îl aştepta, aici, mai curând, sau la Curtea Marţială, mai târziu. Ştia că la vremea asta războiul se încrâncena, se înrăutăţea faţa lumii înainte de a se întinde ca un balsam pacea blândă asupra ei, se prăbuşeau fronturile în răsărit, iar dincoace polonezii lui se răzvrăteau, ca toţi asupriţii, lovindu-l în spate pe zurbagiu. Şi poate printre răzvrătiţi erau şi fugarii de atunci, cărora le înlesnise fuga el cu acei bravi copii. Şi atunci, cum putea nădăjdui că judecătorii, speriaţi, aveau să-i arate îngăduinţă tocmai lui?…

— Care eşti acolo, mă? repetă jandarmul, ameţit de vin.

Cazimir întoarse capul spre el dar nu răspunse nimic.

Năstase zgâlţâi de gratii:

— Mă camarade, deschide uşa, n-auzi?!

La această poruncă, omul închis nu-şi putu înfrâna un zâmbet şi mormăi, ridicând din umeri:

— Eu să-ţi deschid?

Jandarmul se dumiri:

— A, eşti la arest?! Şi de ce, taică?… Ia stai să-ţi aduc un pic de vin!

Dar în ce să aduci vin? Bărdaca se spărsese şi maţul nu ajungea de la butoi până la uşa arestului. Năstase se scărpină în cap, apoi începu să sugă din nou, pentru el, dacă nu putea să-i dea

şi celui închis

Nu mult timp după aceea, dormea, cu burta în jos, pe nisipul umed din beci, tolănit lângă butoi şi maţul de cauciuc se legăna deasupra lui.

— Mamă, nu mai pot! bâigui domnişoara Eleonora, cu capul ascuns în poala maică-sii. Mai ţine mult?

În acea clipă, o nouă explozie făcu să tremure zidurile pivniţii; pe sus se auzi o vâjâitură, şi îndată un geam zornăii, iar bolta de deasupra se zgudui, sub o buşitură care făcu să curgă molozul, fâşâind.

Cucoana şefului de post nu mai avu glas să ţipe – o bombă căzuse deasupra şiavea să ajungă jos, numaidecât.

— Am murit! bâigui, lăsându-se moale, pe nisip.

Fiică-sa căzu peste ea, încleştată cu mâinile în fustele ei, aşteptând să explodeze bomba care căzuse sus.

Pe scara beciului se auzi un pas, coborând uşor, un cap se ivi după colţ, cercetând cu luare-aminte întunericul beţ ciului, în clipa când altă buşitură făcea să curgă moto$ zul de sus. Domnişoara Eleonora se zvârcoli cu mâinile în urechi, şi, întorcând capul, i-’ţi văzu în faţa ei un băiat, plin ^ de praf, năduşit, gâfâind, cu un târnăcop în mâini.

— Ce cauţi aici? Cine eşti? întrebă, privindu-l cu ochii zgâiţi.

Iar băiatul răspunse, liniştit în graba lui:

— Petruş!

Afară, Trică şi UJĂ stăteau pitiţi sub zidul jandarmeriei, cu câte un bolovan în mâini.

— Nene, arunc? întrebă mezinul, umflat în obraji, morfolind o bucată de curcan fript.

— Aşteaptă!

Pe sus se auzi o schijă, vâjâind. Trică aşteptă, deprins cu acest sunet, până ce îl simţi deasupra – şi-atunci porunci scurt:

— Acuma!

Uţă înghiţi, grăbit, se săltă pe vârfuri, îşi făcu vânt, aruncă bolovanul pe fereastră, apoi băgă mâna în sân şi scoase hartanul de curcan, din care începu să muşte, cu sârg.

Bolovanul se rostogoli pe duşumele, bubuind; în beci bolta tremura, făcând să curgă molozul în capul lui Năstase care dormea dus lângă butoiul cu vin.

Capitolul XXXIX

MOARTEA ROBULUI

P e seară, pădurea ardea încă, umplând cerul de flăcări, nelăsându-i soarelui loc de apus – dar exploziile păreau că s-au mai liniştit. Nu se întorsese nimeni de la foc, nu ştiai cât o fi prăpădul de întins şi ce nădejdi sunt să fie oprit.

Oa, menii începură să iasă din adăposturi, unde stătuseră toată după amiaza, pitiţi, îşi căutară drumul, pe după uluci, ferindu-se de schi jele care tot mai vâjâiau pe sus. Dar prea puţini intrau în

casele cu pereţii înroşiţi pe afară şi pe dinăuntru de lumina focului care după ce-i lovea în plin, pătrundea pe ferestre, jucând; cei mai mulţi se duceau pe şosea, în sus. Afară din sat, sub un tăpşan unde se puteau adăposti, şi de unde drumul se deschidea până la păduri, se adunase sumedenie de oameni şi aşteptau, să vadă pe cineva venind.

Nu erau mulţi oameni din sat acolo, la fabrica de muniţii – dar, oriunde ar fi fost ei duşi, la război sau în alte fabrici, asupra tuturor apăsa aceeaşi primejdie acum – şi, plângându-i pe aceştia, despre care puteau crede că au murit, satul îşi plângea toţi morţii lui. Femeile boceau, dându-se cu fruntea de pământ, moşnegii stăteau încruntaţi, cu ochii pe drum, iar copiii, rătăciţi şi ei pe aici, smiorcăiau, de spaimă, de foame, că nu mâncaseră toată ziua nimic.

Era, printre femei, bocind laolaltă cu ele, şi Maria lui Ilie Ţeposu, cu cei doi copii mai mici. Femeia îşi bocea şi bărbatul, aflat acolo, în mijlocul prăpădului, îşi bocea şi băiatul mai mare, pe care, de la prânz, îl lăsase zăcând, singur, ea nemaiputându-i fi de niciun ajutor. Socotise că-i mai bine să se ducă la adăpost, cu cei mici, ca barem să-i scape pe ei, decât să stea în casă, la căpătâiul bolnavului şi să cadă un obuz peste ei, omorându-i pe toţi. Dar acum o durea ceva în inimă, de atâta aşteptare şi de atâta spaimă, şi nu ştia către cine să-şi îndrepte mai întâi gândul

chinuit, către bărbat, sau către copil? Ce făcea unul, acolo, între magaziile cu pulbere care săreau pe sus, şi se făcea celălalt aici, singur, cu moartea veghindu-i la căpătâi?

Femeia se iovi cu fruntea de pământ şi gemu:

— Cine-a adus blestemul pe noi? Cu ce-am greşit, oameni buni, cu ce-am greşit să ne chinuim atât?…

Dar Culai, împotriva credinţei ei, nu era singur la acel ceas; în afară de moartea aflată de veghe, la căpătâiul lui, în odaie mai era Cazimir, cu cei trei copii care-l scăpaseră din arest.

Uţă stătea la geamul dinspre drum, Trică pândea în jos către Post, să dea de veste dacă s-ar fi văzut vreun jandarm venind – însă, după semne, jandarmii n-aveau să se întoarcă tocmai curând.

Petruş vorbea în şoaptă cu Cazimir, punând la cale cele ce aveau acum de îndeplinit.

În chip de neînţeles, când se deschisese uşa arestului, în loc să se bucure, cantonierul se răstise la salvatorul lui:

— Pleacă de-aici! Ce, n-ajunge cât aţi pătimit? Vreţi să înfundaţi puşcăriile?

Cu multă greutate îl scosese băiatul din beci. Dar acum, prin cine ştie ce întorsătură făcută în sufletul său, ochii lui Cazimir, aşa de blânzi şi de supuşi alteori, vărsau în jur foc şi scântei. Şi vorbele lui Petruş se potriveau acum întocmai cu gândurile lui.

— Trebuie să fugi, Cazimire! Trebuie să scapi

– şi p-ormă să vii înapoi. Noi o să te aşteptăm. Să vii…

— Am să viu, că am o socoteală cu şeful de post!

Culai gâfâia în pat, cu ochii închişi, plin de năduşeli. Nu simţea nimic din câte se întâmplau în jur, nu tresărea la explozii, parcă îi pierise auzul; din când în când deschidea pleoapele şi, în lumina flăcărilor care intrau pe geam, se uita la Cazimir şi la Petruş, aflaţi lângă el, dar nu părea să vadă şi să recunoască pe vreunul din ei.

Peste drum, la casa lui moş Visarion se auzea o femeie bocind. Era Lina, cea mai tânără dintre nurori – şi bocea fără să simtă nimic în suflet, supunându-se obiceiului la mort.

Pe bătrân îl găsiseră spre seară nişte oameni, zvârcolindu-se în drum şi-l duseseră în casă, milostivi, dar mai mult decât atâta nu avuseseră ce să-i facă, veninul albinelor se răspândise pretutindeni în trup.

Când venise Lina, de sus, cu copiii, bătrânul horcăia strângând o luminare în pumn; unul din vecini, simţindu-i sfârşitul, îndeplinise şi această datină, căutase lumânarea, i-o aprinsese, să moară ca orice creştin.

Tudora, cealaltă noră, se dusese afară din sat şi bocea acolo, laolaltă cu toate femeile, fără să ştie de ce…

După ce moş Visarion îşi dăduse duhul, horcăind, omul se dusese şi Lina rămăsese singură

în casă, speriată de câte se întâmplaseră într-o zi, neştiind de unde să înceapă ceva, spre cuvenita grijire a mortului – şi bocea şi ea, cu gândul aiurea, bocetul fiind lucrul cel mai uşor de făcut.

Din când în când, oprindu-se, ieşea pe prispă şi striga la copii, să-i vină vreunul în ajutor, dar dracii, din şase câţi erau, nu se vedea niciunul, pe nicăieri.

— Niţă, Lae, unde naiba sunteţi?

Peste un timp Lina simţi paşi împleticindu-se pe scările prispei şi uşa tindei se buşi, sărind în lături. Niţă, băiatul Tudorei, nu al ei, stătea în prag, clătinându-se, să fi zis că-i bolnav, numai că râdea, cu gura până la urechi, iar ochii i se răsuceau în cap, neoprindu-se nicăieri.

— „Ce-i cu tine? întrebă speriată femeia, ridicându-se de lângă mort.

Băiatul îşi aţinti o clipă ochii asupra ei, râsul i se strâmbă pe chip, apoi îşi duse mâinile la pântece, se prăbuşi în prag şi începu să verse din el, zvârcolindu-se ca un otrăvit. Tinda se umplu de un miros acru şi dulceag, de miere şi de ţuică amestecate la un loc.

— Ce-ai făcut, drace?! Ai băut!

Femeia sări peste el şi alergă la povarnă. Înăuntru, alţi patru, la lumina unei luminări care ardea lipită pe un butoi, înfulecau fiecare, ca nişte căpcăuni, din câte un fagure de miere, mâncând-o cu ceară cu tot, năclăiţi până în păr. O oală mare, cu ţuică, năclăită ca şi mâinile lor, trecea de la

unul la altul, şi ei, după ce muşcau din fagure, sorbeau din ea, pe rând, strâmbându-se, că nu găseau băuturii nici înţeles, nici gust bun.

— Ce faceţi aici, apucaţilor? răcni femeia, din prag. Aţi dat iama la ţuică?

Al cincilea copil venea din spatele ei, aducând din pivniţă un braţ de faguri; mierea curgea pe el, năclăindu-i cămăşuţa şi nădragii, de sus până jos.

Lina puse mâna pe o scurtătură, şi se repezi la ei:

— Afară de-aici, hoţilor şi beţivilor!

Uţă, care pândea la geamul dinspre drum, auzi ţipete şi chirăieli, văzu nişte umbre cenuşii rostogolindu-se prin ograda lui moş Visarion.

— Mă duc să văd ce e, zise, curios.

Şi se tupilă pe lângă prispă, tot uitându-se înapoi, spre Post, apoi sări peste drum şi intră în ograda bătrânului. Copiii se rostogoleau pe jos, gemând, ţinându-se cu mâinile de pântece. Uţă trecu printre ei, se urcă pe prispă, îşi lipi capul de geam – şi se trase înapoi, speriat. Moş Visarion zăcea în pat, cu capul roşu, umflat cât o baniţă, cu o lumânare arzându-i lângă cucui.

— Ce cauţi aici? strigă Lina, ivindu-se de la povarnă, cu scurtătura înti>o mână, cu cana de ţuică în alta.

Trăsese şi ea câteva înghiţituri zdravene, pe drum, înainte de a se întoarce la mort şi a se apuca din nou de bocit.

Uţă nu răspunse nimic, ci se strecură, pe sub scurtătura ei, luând-o la fugă, în jos spre drum – şi intră uşurel în odaia unde aşteptau ceilalţi.

— A crăpat moş Visarion! şopti, pe jumătate speriat, pe jumătate bucuros – în orice caz mulţumit că el aducea această ştire întâi.

Culai, nemişcat până atunci, străin de cele ce se petreceau în jur, deschise pleoapele, încercă să se ridice într-un cot şi bâigui, stins:

— Sultanu'?…

Cazimir se ridică, se uită la el, lung, apoi îngenunche lângă pat, îi puse mâna pe fruntea năpădită de năduşeii, şi rămase o clipă aşa, cu capul în jos, ca şi cum ar fi vrut să-şi ia, fără vorbe, rămas bun de la băiatul bolnav.

— E timpul să mergem! spuse pe urmă, ridicându-se anevoie de jos. Mai mult decât atât, n-o să se întunece, dacă arde pădurea.

Petruş se uită pe gea, m.

— N-o să ne vadă nimeni, Cazimire. Tot satul e pustiu. Uţă, ieşi tu întâi. Ştii drumul; noi venim după tine; dacă simţi ceva, ne fluieri.

— Cazimire!… şopti în clipa aceea Culai.

Se opriră cu toţii, miraţi de glasul lui. Îi simţise, îi recunoştea?

— Cazimire… să ştii, eu, nu atunci…

Vorbea cu ochii închişi, dar parcă vederea îi trecea prin pleoapele vineţii. Cantonierul îngenunche iarăşi, lângă pat.

— Culaie, mă auzi?

— Da. Tu eşti… Cazimir!… Să ştii… n-am răcit… atunci…

Stăteau cu toţii în jurul patului şi nu-i luminau decât flăcările care jucau în geam – şi în lumina asta, o clipă se văzură cu toţii în odaia cantonului, când Cazimir potrivea focul pe vatră şi le spunea năzdrăvănii născocite de el.

— Cazimire, ce e… afară? şopti Culai.

— Război.

— Şi… şi tu… unde te duci?

Cantonierul tu răspunse; i se prelingeau lacrimi pe obrazul zbârcit.

— V-am… auzit! gâfâi bolnavul, cu ochii închişi.

— O să vin înapoi, Culaie, şi atunci o să fii sănătos.

Băiatul zâmbi, şters, şi zâmbetul făcu să i se vadă mai limpede semnele morţii pe chip.

— Să… faci… avion?

O detunătură adâncă se auzi, peste păduri, făcând să pârâie tavanul odăii.

— Da, Culaie, să facem avion; m-am şi gândit cum…

Culaie clătină din cap, şi zâmbetul i se şterse de pe chip.

— Voi… Eu, nu!

Copiii se uitau la el împietriţi, sângerându-le inimile pentru blândul prieten pierdut, fără să simtă însă groaza morţii, fiindcă era numai moarte în jur.

— Haide, Cazimire! şopti Petruş. Să nu ajungem prea târziu.

Glasul bolnavului se auzi din nou, mai limpede – şi parcă în el se simţea o undă de râs:

— Cazimire, şi turcul… ce-a zis?

Dar, neprimind răspuns, Culai deschise deodată ochii mari, se ridică într-un cot, se uită la toţi, pe rând, cu priviri tulburi, pline de nelinişte, de spaimă şi chipul i se subţie, sub văzul tuturor, ca şi când l-ar fi supt ceva dinăuntru, storcând ce mai era viu în el, lăsând doar o umbră pământie în loc.

Şi după ce rămase o clipă aşa, topindu-se repede sub ochii lor, bolnavul deschise gura şi horcăi:

— Aţi… săpat prunii?…

Apoi căzu pe spate şi înţepeni, cu ochii sticloşi, deschişi peste măsură, ca şi cum în ultima privire voia să cuprindă toate chipurile celor ce rămâneau după el…

Capitolul XL CALE LIBERA

L ocomotiva dormea, cu cazanul rece, pe şinele înroşite de Foc; o schijă lovise acoperişul marchizei, smulgând jumătate din el – încolo totul era nevătămat, şi aştepta numai mecanicul, dar mecanicul zăcea jos, sub taluz, cu picioarele în lăstăriş, cu faţa la cer, părând neatins… Şi totuşi, dacă nu se ridicase de acolo până acum, însemna că nici n-avea să se mai ridice vreodată, să plece cu locomotiva la drum.

Uţă aruncă o privire în jos, unde umbra mortului se vedea ca un sac cenuşiu, şi întoarse repede ochii, cuprins de fiori. Nu era primul mort pe care-l întâlnea; dincoace de pod, printre vagoanele sfârtecate şi aruncate pe prund, văzuse şi alte umbre zăcând la pământ, frânarii, pesemne, care nu avuseseră timp să se îndepărteze destul şi-i culcase explozia avionului prăbuşit.

Încolo, oameni vii nu întâlniseră, decât în sat, câte unul rătăcit; dincoace de gârlă locul era pustiu; nu se vedeau nici soldaţii, la pichet – poate zăceau şi ei ucişi, sub taluz, sau poate primiseră ordin să plece la foc, aici nemaiavând ce păzi.

Cazimir puse piciorul pe scara locomotivei şi, ţinându-se de bară cu mâna sănătoasă, ajunse sus. Uţă îi întinse zâmbilul cu mâncare, apoi se urcă şi el. Trică şi Petruş veneau în urmă, aducând câte un braţ de lemne, luate de la canton, să facă focul la cazan, altfel fără lemne, cărbunii nu se aprindeau.

— Li mai ştii rostul, Cazimire? întrebă Petruş de jos.

Drept răspuns, cantonierul scoase o cutie de chibrituri din buzunar, scăpără, aprinse felinarul mic, agăţat deasupra focarului şi se uită la sticla de nivel, să vadă cită apă e în cazan, apoi aruncă o privire asupra comenzilor aflate în faţa sa. Nu se mai urcase pe locomotivă de peste cinci ani, dar pare-se tainele maşinii îi erau limpezi în cap – nimic nu se schimbase, fiecare pârghie, fiecare

robinet se afla la locul ştiut şi nu-l mirau. Puse mâna pe roata de marş, trase de regulator, îl împinse la loc, cercetă frâna, apoi îngenunche în faţa focarului şui deschise uşa.

Uţă în acest timp, cu o mână lua lemnele pe care i le întindeau cei de jos, cu alta scotocea în zâmbil, să vadă ce-a mai rămas din curcan.

— Termină cu hăpăitul! îl mustră Trică, simţindu-l că mestecă întruna, cu obrajii umflaţi. O să-l laşi pe Cazimir nemâncat!

Sfârşind cu lemnele, Petruş puse un picior pe scară.

— Cazimire, dacă aprinzi focul, în cât timp crezi că ai presiune?

— Cam în două ceasuri, că apa nu s-a răcit de tot!

— Trică, atunci hai!

Cei doi băieţi coborâră taluzul şi se întoarseră la canton; acum aveau de făcut partea cea mai grea. Fusese uşor să ajungă aici, uşor să dezlege locomotiva de trenul bombardat, uşor să aducă lemne – apa, cărbunii şi păcura nu lipseau. Mai trebuiau să-i deschidă şi drumul spre munte, să ceară cale liberă, fără de care Cazimir nu putea să plece, fiind primejdie să dea peste un tren, undeva.

La poarta cantonului, Trică se uită în urmă; pe coşul locomotivei începuse să iasă fum, semri că focul ardea în focar.

— Oare n-o să se vadă? întrebă, îngrijorat.

Petruş se uită şi el în urmă. Vedeai fumul, dacă îl căutai, altminteri, pentru orice ochi, se pierdea în fumul celălalt, fiindcă tot cerul era învolburat.

De-aici, de unde priveliştea se deschidea mai larg decât din sat, pădurea Hristoveanca se vedea în toată întinderea ei – dar nu mai era pădure, ci un crater uriaş care clocotea. Focul nu mai înainta în părţi, pompierii şi soldaţii izbutiseră poate să-i pună zăgaz, în schimb, la mijloc flăcările încă dănţuiau – şi te întrebai ce mai putea să ardă, dacă nu chiar pământul înfierbântat? Părea, într-adevăr că focul se adâncea, săpând o gură de puţ, uriaşă, ca să se unească în miezul pământului, cu focul din iad. Din când în când mai izbucnea o detunătură şi-atunci flăcările se împrospătau, iar valea, cutremurată, vuia.

— Sunt toţi acolo, zise Petruş. N-are cine şi ne vadă. Numai hai repede, că nu-i timp de pierdut.

— Oare cât o fi ceasul?

— Cred că n-a trecut de nouă.

Cantonul stătea ascuns printre copaci; Ia lumina flăcărilor, lucea câte un ciob de sticlă rămas la geam. Băieţii intrară pe poartă, înfioraţi.

— Pe unde o fi Miroslav?

— Cine ştie! Umblă după mâncare, ori l-or fi zăpăcit exploziile.

— Şi-acum ce-o să facă el fără Cazimir? întrebă Trică, uitând o clipă că avea în faţă griji

mult mai mari.

Cazimir îl căutase, strigase după el, dar cotoiul nu se arătase, poate rătăcea, de alaltăieri când stăpână-su fusese arestat. În odaia cantonului poliţa lui punea o pată întristătoare pe peretele alb. Cantonierul zăbovise numai o clipă aici – nu avea nimic de luat, decât fotografia aceea veche, pe care o purta cu el de un sfert de veac. Câte drumuri nu făcuse cu ea – şi iată că astăzi soarta îl silea să plece iar!

Acum Cazimir arunca lopeţi de cărbuni, în focar, slujindu-se de mâna beteagă aşa cum putea – şi cu fiecare lopată, în inima lui prindea tărie un simţământ nou, încă nelămurit, care pe de o parte îl umplea de întristare, pe de alta îl învrăjbea. Îi era în minte chipul lui Culaie, aşa cum zăcea, cu ochii sticloşi, întins ţeapăn în pat. Îi muriseră cei doi copii, odată, şi-i murise al treilea, azi. Iar cei aflaţi lângă el, puteau să moară mâine, cât timp nu se clădea pacea lumii, cât timp zurbagiii o mai tulburau. Şi gândul, răzvrătindu-i inima paşnică, îl făcea să mânuiască lopata cu furie, cum ar fi lovit cu un par în acei zurbagii ucigaşi. Şi-n timp ce un ochi îi lăcrăma, după copilul pierdut azi, ochiul celălalt vărsa scântei, aţâţat ca flăcările din focar.

— Cazimire, da’ păcură nu bagi? întrebă Uţă, curios chiar şi în acest ceas.

— Nu, că n-am aburi în cazan.

— Aburi? Păi ce-are a face aburul, cu păcura?

— Fără aburi nu merge injectorul; trebuie să

crească întâi presiunea.

— Cazimire, şi până unde te duci?

— Până la capul liniei.

— E departe până acolo?

— Departe!

— Şi în cât timp ajungi?

— Dacă-i dau bătaie, într-un ceas şi încă într-un ceas.

Băiatul îi privi, mirat. Aşa îi vorbea Cazimir la început, când el avea numai patru ani şi se încurca în socoteli, fiindcă nu ştia să numere nici până la cinci. Dar azi Uţă avea nouă ani, ştia numerele până la un milion, ştia adunarea, scăderea, înmulţirea şi împărţirea, mai bine decât cei de vârsta sa – nu de la Gât Mort, ci de la Trică şi de la Petruş care-l învăţau.

— Adică în două ceasuri! zise, oarecum bosumflat.

— Păi eu n-am spus tot aşa? Una şi cu una nu fac două?

— Da’ tu ştii câţi ani am eu azi?

Cazimir se rezemă în lopată, îşi şterse năduşeala de pe obraz şi se uită la el. Cu care ochi? Cu cel învrăjbit sau cu cel întristat? Nu; în clipa asta, parcă, peste vrajbă şi întristare, amândoi ochii zâmbeau.

— Păi să tot ai vreo şapte, hai?

— Şapte şi cu unu şi cu încă unu! răspunse Uţă, cu glas înţepat.

Cantonierul lăsă lopata deoparte şi,

aplecându-se, îl cuprinse *cu* braţul sănătos, săltându-l şi lipindu-l de piept – şi acum amândoi ochii îi lăcrămau.

— Uţă-Uţă-tărăbuţă! îi şopti la ureche cum îi spunea când copilul avea abia patru ani. Eşti şi deştept, nu numai viteaz!

— Asta ce e? întrebă Uţă, ajungând cu nasul la un fel de cea» prins sus, pe cazan, şi găsind prilejul să lase ca neînţeleasă lauda.

— Manometru.

— Da?… Şi ce face?

— Arată presiunea aburului.

— Presiunea?

— Adică tăria lui; ca să ştii dacă poţi pleca.

— Şi-acum cât e de tare?

— Două atmosfere.

— Astea ce sunt?

Cazimir îl lăsă jos şi se scărpină în cap.

— Atmosferele?… Cu astea se măsoară tăria aburului, aşa cum se măsoară de pildă mălaiul, la cântar…

— Aha!… Şi ca să pleci, câte atmosfere trebuie să ai?

— Ar trebui vreo şapte, dar ajung şi cinci, că sunt izolat – Cum adică, izolat?

— Adică fără vagoane.

— Aha!… Dar n-o să-ţi fie frică singur pe drum?

— Nu, că tot singur sunt de mulţi ani.

Aici Uţă simţi în glasul cantonierului un

tremur ciudat.

— Cazimire, zise deodată, tainic, ca şi cum s-ar fi temut că-l poate auzi cineva. Nenea n-o să mă lase, dar eu vreau… Ia-mă cu tine! Uite, mă ascund după cărbuni şi dacă te întreabă, spune-le c-am plecat.

— Nu se poate, Uţă! răspunse Cazimir, dându-i drumul din braţe şi aplecându-se spre focar.

— De ce?… Crezi că mănânc mult? La nevoie pot să şi rabd.

— Nu de asta-i vorba. Acolo unde mă duc eu n-au ce căuta copiii. E viaţă grea!

— Dar unde te duci?

— În munţi.

— Şi-acolo ce-ai să faci?

— Nu ştiu; am să iau şi eu urma altora; trebuie să scap de jandarmi.

Să scape de jandarmi, mai mult nu ştia Cazimir, în acest ceas. Dar voia să scape, să-şi păstreze viaţa, cum nu voise niciodată de un sfert de veac – fiindcă viaţa i-o dăruiseră copiii, şi el îi simţise preţul tocmai prin acest dar. Şi cea mai mică mulţumire pe care le-o putea aduce, era să nu-i lase orfani.

— Cazimire, acum câte atmosfere ai?

— Patru.

Presiunea din cazan, că dacă ar fi avut cazanul atâta presiune câtă era în inima sa, de mult ar fi explodat!

— Dar nenea şi Petruş de ce întârzie? Să nu mă duc la ei? Poate le-aş ajuta.

— Lasă-i că ştiu ei ce fac.

În acest timp, Trică şi Petruş se căţărau prin copaci, desfăcând firul de telegraf, firul lor, pe care-l întinseseră cu atâta trudă acum un an.

— Cred că ajunge, spuse Petruş, după ce îl dădură jos pe vreo sută de paşi.

Măsurase din ochi cât era de la canton până la stâlpul de lângă pod, pe unde treceau firele celelalte, ale drumului de fier – şi socotea că au sârmă destulă ca să ajungă acolo, să o poată lega.

— Deapăn-o repede, şi hai!

Băieţii se strecurară înapoi, pe sub copaci; Petruş mergea înainte, descurcând firul, iar Trică îl înfăşură, pe braţ. Aşa ajunseră la canton – şi de acolo îl întinseră în partea cealaltă, unde se vedea 6 tâlpul de telegraf. Sârmele, care treceau pe pod, erau rupte şi pesemne atârnau vraişte, pe undeva, dar de la stâlp înapoi, spre gara Şipotul rămăseseră nevătămate, se vedeau.

— Ai să te poţi urca? întrebă Petruş, uitându-se la stâlpul înalt.

— N-avea grijă. Du-te la canton şi când îl nimeresc fă-mi semn, aprinde cu chibrit, la geam.

Erau multe fire pe stâlp: telefonul, telegraful local, care mergea numai până la gara Şipotul, firul cantoanelor şi altele, de te încurcau; ei trebuiau să găsească firul direct, care lega toate gările şi, dacă le încercai unul câte unul, trebuia

să-l dibuieşti, fiindcă desigur la ora asta şefii de gară, neliniştiţi, chemau oraşul, şi la telefon şi la telegraf.

Trică luă sârma în gură şi, cuprinzând stâlpul cu braţele şi cu picioarele, începu să se caţere în sus, ca într-un copac.

— Ia-le pe rând! îi mai spuse Petruş, încă odată. Dar nu te zori; aş – teaptă la fiecare cât ai număra până la douăzeci, ca să am când îţi face semn. Dacă vezi lumină la geam, leagă firul şi aşteaptă-mă până viu. După aia trebuie să-l dăm jos, să nu i se prindă urma.

Apoi Petruş o luă la fugă spre canton, intră gâfâind şi se aşează cu urechea la zumăr. El venise aici cu ideea acestui telegraf, el se zbătuse să adune manipulatoarele, bateriile, sârma – stârnind, la început, atâta supărare în sufletul lui Cazimir. Dar când pusese tele graful, Petruş nu bănuise că jucăria de atunci îşi va găsi o dată întrebuinţarea de azi.

Acum asculta zumărul copilăriei şi în locul

bâzâitului atât de cunoscut, îşi auzea inima bătând. Şi dacă firul mai era rupt şi în alt loc, în sus? Şi dacă nu-l găseau, şi dacă găsindu-l, se încurca la transmisie şi şefii de gară cereau lămuriri?

Deocamdată însă zumărul tăcea şi degeaba aştepta el cu chibritul în mâini… Şi dacă sârma de sus era ruginită şi Trică nu făcea contactul, strâns? S-ar fi putut să treacă peste firul direct, fără să ştie, şi atunci firul ar fi rămas pierdut – nu era timp să le iei încă odată pe toate' la rând. Şi s-ar mai fi putut să-l găsească, dar firul să fie mut – şi-atunci nici să nu ştie că l-au găsit. Nu s-ar fi putut oare să dea peste el într-o clipă de linişte, şi să treacă mai departe, fără să bănuiască nimic?

Ar fi trebuit să-i spună lui Trică să aştepte mai mult la fiecare fir… Atâtea ar fi trebuit să facă, atâtea să fi spus!… Şi jandarmii se puteau întoarce, că n-aveau să lase noaptea locurile nepăzite, oricâtă nevoie ar fi fost de ei la foc. Şi dacă se întorceau, ar fi găsit uşa arestului spartă, şi-ar fi început urmărirea, şi primul drum ar fi fost la canton…

Stătea cu o ureche aţintită la zumărul mut, cu alta ascultând afară, spre sat, să simtă dacă nu se aude huruit de automobil. Iar inima, în acest timp, îi bătea atât de vijelios în piept şi sângele îi pocnea aşa de tare în urechi, încât, dacă s-ar fi pornit zumărul, dacă ar fi huruit automobilele, poate nici nu le-ar fi auzit.

Deodată Petruş tresări – şi o clipă rămase ţeapăn, cu ochii pironiţi la cutiuţa neagră de pe prichici. Nu era un şoarece care chiţăia, niciun bondar, – ci zumărul, bâzâind.

Băiatul se repezi la geam, cu un mănunchi de chibrituri în mâini, scăpără aprinzându-le pe toate deodată, co spaima că Trică s-ar putea să nu vadă semnalul şi să treacă la alt fir. Rămase aşa până ce flacăra ti arse degetele; se scutură şi, fără să mai simtă arsura, aprinse alt mănunchi de chibrituri… Nu numărase, în gând, dar îşi dădu seama că trecuse timp destul; zumărul bâzâia înainte, dovadă că Trică îi văzuse semnalul şi nu trecuse la alt fir.

Petruş răsuflă uşurat, îşi potoli bătăile inimii, puse mâna pe manipulator, şi apăsă hotărât: trei puncte-linie, trei puncte^linie, litera S şi T, indicativul gării Şipotul.

După primul ţăcănit, zumărul amuţi; se

desprinsese legătura: Nu! În clipa următoare gara răspundea la apelul lui: „Aici ST”…

Băiatul chemă gara Pietrei: punct-două linii-punct şi gara răspunse: „Aici P”…

Aşa chemă toate gările, până la Repedea şi când veni şi răspunsul acesteia, strânse din dinţi – şi începu să transmită mesajul de care atârna scăparea lui Cazimir:

— Punct-linie-două puncte… Liber fără oprire locomotiva izolată 1003 interes militar.

Gara Repedea răspunse cea dintâi:

— Liber locomotiva izolată 1003!

Fără să ceară lămuriri! în zăpăceala acelor clipe, şefii de gară nu se mai întrebau din ce punct pornea mesajul vijelios. Răspunseseră toţi, pe rând, de la munte în jos, până la cel din Şipotul:

— Liber fără oprire locomotiva izolată 1003!

Aici răspunsul se pierdea în vânt, odată cu bâzâitul zumărului, dar Petruş ştia că în toate acele gări rămânea înregistrat pe banda telegrafului. Şi în clipa asta şefii de gară dădeau porunci, acarii se repezeau la macazuri, linia se deschidea liberă în calea lui Cazimir!…

Petruş alergă la stâlp, unde Trică aştepta, căţărat în vârf.

— Dă firul jos şi vino! Am transmis?

Apoi trecu drumul, merse prin şanţ, până în dreptul locomotivei, care duduia şi acolo se caţără pe taluz.

— Liber, Cazimire!

— Are cinci atmosfere! vesti Uţă, de susr

Cantonierul ieşi din marchiză, se strecură pe lângă cazan, până în faţă, şi aprinse felinarul de sus.

— Petruş, ţine chibritul şi aprinde-le pe alea de jos!

— Am chibrituri, Cazimire!

Băiatul se aplecă peste tampon, deschise uşiţa felinarului şi apropie chibritul aprins de fitil. Şi numai în clipa aceea văzu că mâna, care apăsase cu atâta hotărâre pe manipulator, îi tremura atât de tare, că nu putea nimeri fitilul.

— Uţă, vino încoa!

Era de necrezut că după ce făcuse atâtea, după ce spărsese uşa arestului, după ce îl adusese pe Cazimir până aici, după ce judecase fiecare amănunt, fiindcă tot planul fugii se născuse în mintea lui, nu era în stare să ţină în mână un chibrit.

Uţă coborî de pe marchiză, ca un împărat de pe tron.

— Aprinde felinarele, Uţă, hai, că nu-i timp de pierdut!

Trică venea şi el fuga, de jos, căţărându-se pe

taluz.

— Auziţi?

— Ce-i?

În duduitul locomotivei, cei de sus nu auzeau nimic, nu mai auzea nici el acum, dar jos, în drum, urechea îi prinsese, pe uliţa satului, huruit de automobil.

— Se-ntorc jandarmii!

— Dă-i drumul, Cazimire! strigă Petruş. Şi dacă ajungi la Valea Seacă, lasă încet şi sări din mers să se ducă maşina înainte – aşa o să-ţi ia urma mai greu!

Cantonierul şovăi, cu mâna pe regulator, apoi se întoarse, cobori scările şi îi cuprinse pe toţi trei într-un singur braţ, strângându-i la piept. Crescuseră mari, copiii, dar ce mici erau pe lângă el!

— Cazimire, acum câte atmosfere ai? întrebă Uţă, cătând în sus, spre marchiza de unde fusese detronat.

Cantonierul nu-i răspunse; nu era în stare să spună nimic; dar copiii îi simţiră inima bătrână bătându-i în piept, îi simţiră braţul tremurând, îi văzură obrazul ud şi nu mai aşteptară alt cuvânt.

— Du-te, Cazimire! şopti Petruş.

Cazimir urcă scările – şi din uşa marchizei se mai întoarse o dată spre ei. Aşa cum stătea acolo, sus, luminat din spate de flăcările focarului iar din faţă de celelalte flăcări, în duduitul locomotivei pe care avea s-o mâne la drum, în munţi, părea un

uriaş, ca în vechile lui poveşti, năprasnic într-un fel, în altfel neînchipuit de omenos şi de blând.

— Acum duceţi-vă acasă şi să staţi cuminţi! izbuti să spună cantonierul, în sfârşit.

Uţă întinse mâinile spre el; tot nu-i venea să creadă că prietenul lor se duce şi ei rămân singuri, aici. Dar îndată, auzi aburul fâşâind, văzu biela lucioasă mişcându-se, învârtind de roţi şi locomotiva se urni.

— Să te întorci, Cazimire! strigă, luând-o la fugă, pe lângă scară, împiedicându-se în traverse şi în pietriş.

Petruş şi Trică fugeau şi ei, alături, cu ochii în sus. Nici lor nu le venea să creadă că rămâneau singuri, fără Cazimir.

— Te aşteptăm, Cazimire! Să vii!

EI Ie făcu un semn cu mâna – şi apăsă mai mult pe regulator; dacă le spuse un cuvânt atunci, nimeni nu-l auzi, fiindcă aburii începură să pufăie mai vârtos şi locomotiva se întinse la drum.

Cei trei copii se opriră, lipiţi unul de altul, ca şi cum li s-ar fi făcut teamă de singurătatea lor şi rămaseră aşa, pe marginea liniei, până ce umbra neagră a tenderului se pierdu în noaptea înroşită de nesăţiosul război.

Capitolul XLI FIRUL S-A RUPT

Şi abia după ce duduitul locomotivei se pierdu, în depărtări, dinspre sat se auzi limpede huruind un automobil.

— Uite-i că vin! şopti Petruş, strângându-i de

braţ pe ceilalţi doi.

În şoseaua care cobora spre prund se vedeau luminile slabe, albăstrii, ale unor faruri de camuflaj, bâjbâind prin întuneric, căutând vadul, semn că se îndreptau spre canton.

— Ce facem? întrebă Trică, gâtuit.

— Duceţi-vă fuga şi smulgeţi ce-a mai rămas din fir, măcar până la iaz, să nu-l poată dibui. Iar voi să nu mai ieşiţi din casă, până n-o trece toată zarva. Dacă vin jandarmii să vă întrebe, nu ştiţi, n-aţi văzut nimic. Moş Aron n-o să vă dea de gol, îl ştiu.

— Şi telegraful?

— Unde l-aţi ascuns?

— În sobă.

— Luaţi-l şi aruncaţi-l în iaz.

— De ce? scânci Uţă. N-o să mai avem nevoie de el?

— Nu! răspunse Petruş, scurt.

Era în glasul lui hotărârea unui comandant de oşti care, retrăgându-se, dă foc în urmă, nimicind avutul şi truda oamenilor paşnici, ca să nu le lase duşmanului hrăpăreţ.

— Tu ce faci? întrebă Trică, văzându-l că porneşte fuga, în jos.

— Mă duc să scot telegraful de la canton! Haideţi repede, că vin!

În poarta cantonului Trică şovăi; se auzea automobilul coborând vadul de dincolo – în câteva minute, dacă nu se împotmolea, putea să fie aici,

dar nu-i venea să plece, aşa, fără niciun cuvânt.

— Când ne mai vedem? întrebă, pripit.

— Nu ştiu!

Şi cu asta Petruş se repezi înăuntrul cantonului, lăsându-i nedumeriţi, în drum.

— Haide, Uţă! şopti Trică, luând-o la fugă, pe sub copaci, spre locul unde lăsase capătul firului atârnând la pământ. Înţelegea graba lui Petruş, dar i se părea ciudat ultimul lui cuvânt: nu ştiu! – nici măcar o vorbă de rămas bun.

— Ce-o fi cu el? întrebă Uţă, ca şi când i-ar fi citit în gând.

Şi Trică, fără să-şi dea seama, răspunse, cu vorba lui Petruş:

— Nu ştiu!

Găsiră firul de jos şi, apucându-l, porniră în fugă spre Iazul Sărac, trăgând fără milă de el, smulgându-l din copaci, fără să le mai pese că l-ar putea rupe, că l-ar putea încâlci. Dar, la fiecare smucitură, simţeau amândoi durere în inimă, ca şi când ar fi smuls firul din inimile lor. Şi mâinile care stricau ceea ce alcătuiseră cu trudă atunci, le erau reci, Le era rece şi amorţit totul în trup.

Dinspre gara Şipotul se ridică un fluier de locomotivă, un fluier Ling, care parcă era un semnal pentru ei.

— Auzi-l pe Cazimir!…

Uţă venea repede în urma lui Trică, strângând firul pe care frate-su îl smulgea de sus; dar, când ajunse la iaz, băiatul se trânti deodată la

pământ şi începu să plângă cu suspine adânci.

— Ce ai?

Mezinul hohoti:

— Cazimir!…

Nu putea spune altceva, plânsul îi îneca toate cuvintele în gând şi el repeta, întruna, chemarea lui, ca în ziua când sunase prima oară telegraful, la canton, linie – punct-linie – punct, litera C, numele lui Cazimir.

— Haide, Uţă!

Fratele mai mare se aplecă lângă el şi-l ridică de umeri, cu blândeţea unui moşneag în care toate asprimile s-au tocit.

— Nene, să nu-l arunci!

— Ce?

— Firul… Şi telegraful!…

— Nu se poate! Aşa a spus Petruş!

Trecură prin iaz, cu apa până la genunchi, şi ajungând pe insula morii, mezinul începu iar să suspine – trăgând cu urechea în sus, nădăjduind că va mai auzi o dată locomotiva, fluierând. Dar în afară de exploziile rărite, care izbucneau de dincolo, de peste râu, şi pe care auzul lor nu le mai prindea demult, valea rămânea tăcută, niciun semn nu mai venea de la Cazimir. În schimb, sârma telegrafului parcă zbârnâia, când o smulgeau de sus, şi în urechea mezinului zumărul bâzâia semnalul cunoscut: linie – punct-linie – punct…

Iar Uţă suspina, trimiţându-şi într-una

chemarea, cu glasul stins pe sub prunii livezii, înfloriţi:

— Cazimir!… Cazimir!… Cazimir!…

Era în clipa când Petruş, cu manipulatorul şi cu zumărul în sân, trecea în fugă taluzul drumului de fier, cu ochii la farurile albăstrii care urcau vadul, în spatele cantonului, pe drumul unde era fabrica de benzină a lui Cazimir. Fugise tocmai la timp!

Deodată băiatul tresări: dintre vagoanele fărâmate răsări, fără veste, o umbră neagră, îndreptându-se spre el – şi în huruitul automobilului se ridică un miorlăit prelung.

— Miroslav!

Răsărise ca atunci, anul trecut, când el venea prima oară la canton – şi, în tulburarea pe care i-o streturase cantonierul în suflet, se speriase, lângă Culai, crezând o clipă că Miroslav era însăşi necuratul, întrupat în cotoi.

Motanul se opri la câţiva paşi şi miorlăi iarăşi, mai încet, parcă întrebător. Petruş simţi mişcare, jos, la canton şi nu mai zăbovi, fiindcă în locul acesta putea fi văzut.

— Miroslav! şopti, dându-şi repede drumul pe taluz.

Vedea ochii motanului, lucind, ca farurile automobilului, şi coada fluturându-i neliniştită pe cerul înroşit.

— Hai, Miroslav, vino aici!

Motanul întoarse capul spre canton, unde

pesemne simţea oameni străini, pe urmă se uită la Petruş, şi iar miorlăi, mai încet, parcă suspinând, ca şi când l-ar fi chemat şi el pe Cazimir.

Băiatul făcu un pas înapoi, îmbiindu-l, blând:

— Vino aici, Miroslav!

Miroslav nici nu pleca, dar nici nu se hotăra să vină la el.

— Hai, *pane* Miroslav! zise Petruş, folosind, fără să se fi gândit, chemarea lui Cazimir.

Şi atunci cotoiul coborî, veni aproape şi începu să se frece de picioarele lui, miorlăind încet, din gât, poate chemând, poate plângând.

Petruş se aplecă, îl luă în braţe şi porni cu el, prin lăstăriş. Nu ştia unde-l va duce, ce soartă va avea Miroslav, fiindcă nu-şi ştia nici soarta lui, dar nu putea să-l lase aici singur, în drum…

Nimeni nu ştia, nici nepoţii morarului, nici Cazimir – că atunci n-ar mai fi fugit – nu ştia că domnişoara Eleonora îl văzuse cu târnăcopul în mâini, lovind îij uşa arestului şi scoţând-o din ţâţâni.

Da, domnişoara Eleonora îl văzuse – se uitase tot timpul la el, cu ochii îngroziţi, fără să-l poată opri, fără să îngăime un cuvânt. Dar îl văzuse, şi avea să-l spună, afară doar dacă nu-şi pierduse minţile între timp…

El nu ştia ce va urma de-aici. S-ar fi putut să scape, prin înţelegerea făcută ieri dimineaţă între taică-su şi şeful de post… Dar mai degrabă nu! Acum era aici comandantul legiunii de jandarmi şi

evadarea lui Cazimir nu se mai putea ascunde nici cu bani, nici cu prietenii… Aveau să-l ducă – şi singura îngăduinţă pe care ar fi cerut-o, ar fi fost să i-l lase pe Miroslav.

Ştia însă că nu i s-ar fi îngăduit, şi asta era ultima lui grijă acum. De altceva nu-i mai păsa, dacă îl scăpase pe Cazimir, dacă nu cădea nicio bănuială nouă pe ceilalţi copii. Fiindcă fapta lor din trecut, ştiută numai de şeful postului, nu mai putea fi scoasă la luă mină acum, dacă nu fusese spusă la timp. Şeful de post trebuia să înţeleagă că dacă ar fi vorbit, s-ar fi aflat toată înţelegerea lui cu tatăl lui Petruş. Iar lui taică-su Petruş avea să-i spună acum un sinlgur cuvânt:

— Taci!

Dar să-l spună în aşa chip, încât taică-su să-şi dea seama că nu-l va cruţa dacă va vorbi, că va da în vileag totul, trimifindu-i la închisoare, şi pe el, şi pe şeful de post.

Şi cu acest cuvânt, Petruş era sigur că pe Trică şi pe Uţă nu-i va mai tulbura niciun jandarm – şi era mulţumit.

Era mulţumit că mai avusese timp să scoată telegraful din canton – ca să nu se nască noi bănuieli – nădăjduia că nepoţii morarului îi îndepliniseră porunca, scoţând firul pe care cercetările ar fi putut ajunge la ei.

Şi, oricât ar părea de ciudat, mai era mulţumit şi de altceva, e^ domnişoara Eleonora îl văzuse – fiindcă aşa, avusese prilejul s-o vadă şi el.

În clipele acelea când pereţii beciului tremurau, zguduifi de explozii, când pârâia uşa arestului sub loviturile de târnăcop, când nu avea în gând decât scăparea lui Cazimir, peste gândul acesta se aşternuseră, defilând fulgerător, o sumă de amintiri şi de imagini vechi: domnişoara Eleonora dansând cu cercul împodobit de flori, cu flori la cingătoare şi în păr, domnişoara Eleonora, Nora, Norica, suavă ca norii străvezii de pe cer, cu ochii albaştri şi cu părul blond, automobilul răsturnat în şanţ, sub acei ochi, sania gonind pe drumul înzăpezit, şi glasul ei, şi mâinile, ţinându-l de umeri, şi părul ei fluturând la urechea lui…

Îi veniseră în minte serile când o privea, din ograda lui Culai, legănându-se în hamac, între pruni, lăsând să se vadă numai un braţ, uneori, o şuviţă de păr, fluturată de vânt…

Şi îşi amintise tuşea lui Culai, florile roşii răsărite pe zăpada murdară, şi glasul băiatului astăzi mort, gâfâind: „Tare-i frumoasă, Petruş! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă!… Dar e rea, să ştii, e rea ca moartea, ca viscolul care bate iarna şi chinuieşte copacii!”

Toate acestea se aşezaseră în gândul lui, peste gândul scăpării lui Cazimir:

Domnişoara Eleonora îl văzuse, se uitase la el cu ochii rătăciţi – şi el îşi amintise glasul ei din tren: Vreau să fac o faptă care să uimească lumea, vreau să fiu eroină!…

Eroina tremura, trântită pe nisipul din beci,

uitându-se la el cum spărgea uşa arestului şi neputând face o mişcare, să-l împiedice, neputând scoate un cuvânt…

Şi el văzuse că ochii ei albaştri erau plini de ceţuri, ca smârcurile în zorile plumburii, că obrazul ei suav era hâd, cordeluţa căzută pe gât semăna cu un ştreang, rochia trandafirie se umpluse de nisip – şi nicio floare la cingătoare, nicio floare în părul încâlcit! Şi odată cu ultimul pârâit al uşii scoase din ţâţâni, se şterse din mintea lui imaginea care îl urmărise atât timp, domnişoara Eleonora arătându-şi adevăratul chip… Putea să vorbească orice acum – băiatul avea sufletul limpede şi era mulţumit…

Ajungând în dreptul gării, Petruş ieşi din lăstăriş şi porni pe prund. La gârlă se opri, scoase manipulatorul şi zumărul din sân, le ţinu în mână numai o clipă, apoi le aruncă în apa care susura la picioarele lui. Poate în clipa asta, dincolo, Trică arunca în iaz manipulatorul lui – şi astfel se rupea pentru totdeauna legătura cu copilăria lor, pe care războiul o curmase înainte de timp.

Mai trecuse o dată gârla, tot pe aici, Petruş, toamna trecută, în ultima zi a vacanţei – şi apa era rece atunci. Poate era mai rece.

acum, aducea de sus ultimele zăpezi, din munţi, dar el nu mai simţea asprimea ei – avea în trup alte asprimi. Nu se mai descălţă – trecu aşa, cu apa până la genunchi şi când ajunse dincolo, privi încă odată înapoi, ca atunci…

Podul se vedea, sfârtecat, cu fiarele atârnând în jos, pe prund – şi i se părea că la fel zace sfârtecată, copilăria lui… Ştia că în locul podului fărâmat avea să se facă altul, mai bun, să fie loc şi pentru căruţe, şi pentru tren – să piară spaima din inima bieţilor drumeţi, să nu se mai chinuiască boii şi caii prin vad, când vin ploile şi apele cresc, împrăştiind mâlul pe prund.

Numai copilăria n-avea să i-o dea nimeni înapoi – dar nici nu mai avea nevoie de ea.

Îl aşteptau griji de bărbat – şi ca să aibă inima tare, spre a le înfrunta, trebuia să uite că, după legiuirile vieţii, mai era tot copil.

— Hai, pane Miroslav, la drum!

Simţind răceala nopţii, mai pătrunzătoare pe gârlă, unde vântul bătea slobod, de sus, Miroslav se lipi de pieptul băiatului, căutându-şi culcuş.

A

În faţă pâlpâiau palid luminile gării, felinarele de la macazuri şi semafoare, galbene, roşii şi verzi – te mirai de ce le mai aprinsese Dumitru vânătorul, dacă nu venea niciun tren…

Petruş porni către ele, ţinându-l pe Miroslav la sân. Motanul, neştiutor nici de soarta lui, nici de-a celui care îl ocrotea acum, se lipi mai tare de el şi începu să toarcă, mulţumit. Şi Petruş îi simţi căldura, pătrunzându-i în trup şi fu bucuros că măcar câteva clipe mai ducea cu el, învăluitoare,

amintirea lui Cazimir.

Către miazănoapte, pâlpâirile de pe cer se ştergeau, trăgându-se încet în jos, spre pământ; arareori se mai auzea câte o explozie detunând, stingheră, ca la sfârşitul unei bătălii… Acum venea timpul să se strângă morţii şi răniţii, de pe câmp. Citi?…

Petruş era viu, era viu Cazimir, vii nepoţii morarului, viu Miroslav – din tabăra lor pierise doar unul. Dar orice război îşi are morţii lui… Bine că scăpase cel ce le ducea steagul! Şi bine că toţi cei rămaşi vii, puteau să-l aştepte neîntinaţi, cu frunţile sus!

Ajungând la macaz, Petruş se uită o ultimă oară în urmă; focul slăbit nu mai lumina valea – nu se desluşea nimic, decât apa gârlei, sclipind rece, întinzând o pată şerpuitoare pe prund. Dar el vedea, cu un ochi care învingea întunericul, toate locurile unde îi rămânea copilăria: podul, cantonul, moara, unite printr-un fir care venea până la inima lui.

Şi vedea încă mai departe drumul de fier, ducându-se către munţi, vedea semafoarele din gări, ridicându-se şi dezvelindu-şi luminile verzi – cale liberă pentru Cazimir. Şi-n duduitul locomotivei vedea bielele întinzându-se ca braţele unui înotător peste apa rece a nopţii, roţile trecând peste macazuri şi depănând kilometrii drumului salvator.

Iar aici Miroslav, cuibărit la sânul lui, torcea

mulţumit. Şi auzindu-l cum toarce, lui Petruş i se părea că motanul îi şopteşte tainic numele cunoscut:

— Cazimir... Cazimir... Cazimir...

S f! r şi t

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI Sfârşitul vacanţei

Capitolul I O seară în odaia cantonului... 7

Capitolul II Miroslav şi Cazimir 26

Capitolul III Petrecere la şeful gării 42

Capitolul IV Despre oameni paşnici şi despre zurbagii 55

Capitolul V Din ograda lui Culai 77

Capitolul VI Intre moară şi canton 87

Capitolul VII Motociclul nemţesc... 102

Capitolul VIII „Cazimir face alt zâmbil". 112

Capitolul IX Câinii vrăjiţi... 121

Capitolul X Ciudăţenii mari şi mici 131

Capitolul XI Legământul cantonierului... 144

Capitolul XII Telegraful este învins... 154

Capitolul XIII S-a ivit un balaur în drum 1.100

Capitolul XIV Zilele fericite 178

Capitolul XV Nesocotinţa lui Petruş 190

Capitolul XVI Viaţa începe să-şi iasă din ale sale... 202

Capitolul XVII Miroslav la arest 213

Capitolul XVIII Ploile toamnei 221

Capitolul XIX Fugarii 234

Capitolul XX Tainiţa de pe Insula Morii 243

Capitolul XXI Limpezirea cerului 251
PARTEA A DOUA Sfârşitul copilăriei
Capitolul XXII La cules de prune 263
Capitolul XXIII Zi de învăţătură 273
Capitolul XXIV Sultanul şi măgarul 280
Capitolul XXV În aşteptarea ninsorii 293
Capitolul XXVI Glasul motorului 305
Capitolul XXVII Când îţi iese dracul în cale 317
Capitolul XXVIII În gazdă la domnul Gagu 326
Capitolul XXIX Flori roşii în zăpadă 336
Capitolul XXX Lui moş Visarion i se umflă cucuiul… 343
Capitolul XXXI Cum arată moartea la faţă 355
Capitolul XXXII Hotărâri disperate 360
Capitolul XXXIII Nimeni nu doarme în noaptea asta… 369
Capitolul XXXIV Sub cerul primăverii 377
Capitolul XXXV Războiul vine pe sus 390
Capitolul XXXVI Răzvrătirea albinelor 399
Capitolul XXXVII Cei de afară şi cei din pivniţi… 407
Capitolul XXXVIII Butoiul cu vin 417
Capitolul XXXIX Moartea robului 425
Capitolul XL Cale liberă! 431
Capitolul XLI Firul s-a rupt… 441

Leť 10,25

IflHPBHRM
* *